T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

POSTHÜMANİZM BAĞLAMINDA TÜRK EDEBİYATI'NDA BİLİMKURGU ROMANI

ÖZGÜR ARSLANGÖRÜR

Danışman : Prof. Dr. Şahmurat ARIK
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Zeki TAŞTAN (Başkan)
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Can ŞEN
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Tuba DALAR
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Celalettin DURAN

KASTAMONU-2025

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Özgür ARSLANGÖRÜR

ÖZET

DOKTORA TEZI

POSTHÜMANİZM BAĞLAMINDA TÜRK EDEBİYATI'NDA BİLİMKURGU ROMANI

ÖZGÜR ARSLANGÖRÜR

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: PROF. DR. ŞAHMURAT ARIK

Kadim bir ilişki olarak görülebilecek insan ile teknoloji arasındaki münasebet, insanoğlunun yaşantısını kolaylaştırma ve konfor sürecinin en başat yönlerinden birini oluşturmaktadır. İnsanın kendi türünün devamını sağlaması ve arzu ettiği yaşam biçimini oluşturması için sıklıkla teknolojiye başvurduğu görülmektedir. Sanayi Devrimi ile farklı bir boyut kazanan insan-teknoloji ilişkisi özellikle XXI. yüzyılda yaşanan teknolojik atılımlarla beraber, geleceği tahmin edilemeyen bir yönde gelişme kaydetmektedir. İnsanın kendini merkeze konumlandırdığı ve kendi ideal insanı dışında her şeyi ötekileştirdiği bir düzen, XXI. yüzyılın en çok tartışılan meselelerinden biri hâlini almaktadır. Özellikle teknoloji vasıtasıyla artan ötekileştirme ve merkezdeki insan kavramının çok fazla güçlenmesi, peşi sıra birçok sorunu da gündeme getirmiştir. İlk kez 1977 yılında Ihab Hassan tarafından kullanılan posthümanizm, bu sorunları gündemine alarak hümanizmin çağdaş hâli olan Batı liberal hümanizmini eleştirmektedir. İnsanın merkezdeki konumunu sorunsallaştıran ve bu konumu terk etmesi gerektiğini savunan bu kuram, birçok farklı disiplinden ve yaklaşımdan beslenmektedir. Bu yönüyle bir çatı felsefe olarak değerlendirilebilecek posthümanizm; postfeminizmden, postkolonyalizmden, eko-eleştiriden, biyopolitika ve biyoiktidar yaklaşımlarından hareketle yeni bir insan kavramına tüm dünyanın ihtiyaç duyduğunu vurgulamaktadır. Posthümanizmin teknoloji ile olan ilişkisi, son dönem dünya edebiyatında olduğu gibi Türk edebiyatı sahasında da özellikle bilimkurgu türü eserlerde kendine yer bulmuştur. Gelişen teknoloji ile zenginleşen ve eser sayısı bakımından artış gösteren bilimkurgu türü, araştırmacılar için posthümanizmin savlarının işlenebileceği önemli bir alana dönüşmüştür. Türk edebiyatında daha önce posthümanizm kuramına dair bir çalışma yapılmamış olması, bu incelemenin temel motivasyonları arasında yer alır. Çalışma toplamda üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde posthümanizm kuramı, tarihi süreç içerisinde açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde bilimkurgu türü ele alınmış ve tarihi gelişiminin yanı sıra türe ait özelliklerden ve alt türlerinden bahsedilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise Türk edebiyatında son dönemde kaleme alınmış bilimkurgu eserler irdelenerek posthümanizmin izi sürülmüştür.

ANAHTAR KELİMELER: Türk edebiyatı, posthümanizm, bilimkurgu, doğa, teknoloji, roman, toplum, insan.

Mayıs 2025, 407 Sayfa

ABSTRACT

PH.D THESIS

SCIENCE FICTION NOVEL IN TURKISH LITERATURE IN THE CONTEXT OF POSTHUMANISM

ÖZGÜR ARSLANGÖRÜR

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
SUPERVISOR: PROF. DR. ŞAHMURAT ARIK

The human-technology relationship, which can be seen as an ancient relationship, constitutes one of the most dominant aspects of the human evolutionary process. It is seen that human beings frequently resort to technology in order to ensure the continuation of their species and to create the lifestyle they desire. The human-technology relationship, which gained a different dimension with the Industrial Revolution, is developing in an unpredictable direction, especially with the technological breakthroughs experienced in the XXI century. An order in which human beings position themselves at the center and marginalize everything other than their ideal human being is becoming one of the most discussed issues of the XXI century. The increasing marginalization, especially through technology, and the strengthening of the concept of the human at the center have brought many problems to the agenda. Posthumanism, first used by Ihab Hassan in 1977, takes these problems into its agenda and criticizes Western liberal humanism, the contemporary form of humanism. This theory, which problematizes the central position of the human being and argues that this position should be abandoned, is fed by many different disciplines and approaches. In this respect, posthumanism, which can be considered as an umbrella philosophy, emphasizes that the whole world needs a new human concept based on postfeminism, postcolonialism, eco-criticism, biopolitics and biopower approaches. The relationship between posthumanism and technology has found its place in Turkish literature, especially in science fiction genre works, as in recent world literature. The science fiction genre, which has been enriched by the developing technology and has increased in terms of the number of works, has become an important field for researchers to examine the arguments of posthumanism. The fact that no study on the theory of posthumanism has been conducted in the field of Turkish literature before constitutes one of the main motivations of this study. The study consists of three parts in total and in the first part, the theory of posthumanism is tried to be explained in historical processes. In the second part, the science fiction genre is discussed and the historical development of the genre as well as the characteristics and subgenres of the genre are mentioned. In the third and final part, the traces of posthumanism in recent science fiction works in Turkish literature are searched.

KEYWORDS: Turkish literature, posthumanism, science fiction, nature, technology, novel, society, human.

May 2025, 407 Pages

TEŞEKKÜR

Bu tezin konusunun belirlenmesinde, kuramsal çerçevesinin oluşturulmasında ve yazım aşamasında bana yardımcı olarak desteğini esirgemeyen kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Şahmurat ARIK'a teşekkür ederim. Ayrıca tez süreci boyunca Tez İzleme Komitesi üyesi olarak fikirleriyle bana destek olan hocalarım Doç. Dr. Tuba DALAR'a ve Doç. Dr. Celalettin DURAN'a teşekkürlerimi sunarım. Bana çalışmaların sırasında fikirleriyle, önerdiği kaynaklarla ve zaman zaman yaşadığım motivasyon sorunlarında manevi desteğiyle hep yanımda olan kıymetli abim, dostum Prof. Dr. Mustafa TÜRKYILMAZ'a teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak her zaman desteğini hissettiğim sevgili eşim Övgü ARSLANGÖRÜR'e ve çocuklarım Ada ile Mert ARSLANGÖRÜR'e teşekkürlerimi sunarım.

Özgür ARSLANGÖRÜR

Kastamonu, 2025

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI ..... **ii**
TAAHHÜTNAME ..... **iii**
ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
TEŞEKKÜR ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **ix**
1. GİRİŞ **1**
2. POSTHÜMANİZM **11**
2.1. Hümanizme Dair 11
2.1.1. Hümanizmin Oluşumu ve Gelişimi 11
2.1.2. Batı Liberal Hümanizmin Doğuşu ve Gelişimi 16
2.2. Batı Hümanizminin Ardılı Olarak Transhümanizm 22
2.3. Posthümanizm Gelişimi ve Düşündürdükleri 40
2.3.1. Postantroposentrizm 65
2.3.2. Postdüalizm 67
2.3.3. Posthuman/Poshümanizm İnsanı 67
2.3.3.1. Feminizm'den postfeminizme 72
2.3.3.2. Posthümanizmde beden 81
2.3.4. Posthümanizmde Doğa 84
2.3.5. Posthümanizmin Transhümanizmle İlişkisi 92
2.3.6. Posthümanizm Teknoloji İlişkisi 95
2.3.7. Biyopolitika ve Biyoiktidar 100
3. BİLİMKURGU TÜRÜNÜN TANIMI VE TARİHİ SERÜVENİ **105**
3.1. Bilimkurgunun Tanımı ve İşlevi 105
3.2. Bilimkurgunun Tarihi 121
3.3. Türkiye'de Bilimkurgunun Gelişimi 128
3.4. Bilimkurgunun Büyük Temaları ya da Alt Türlerine Dair 135
3.5. Bilimkurgu-Posthümanizm İlişkisi 147
4. TÜRK BİLİMKURGU EDEBİYATINDA POSTHÜMANİST İZLER **154**
4.1. İnsana Dair 154
4.1.1. Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik 177
4.1.2. Aile 192
4.1.3. İnsan-Doğa 200
4.1.3.1. İnsan-bitki 219
4.1.3.2. İnsan-hayvan 224
4.1.3.3. İnsan-diğer zeki yaşam formları 234
4.1.4. İnsan-Teknoloji 239
4.1.4.1. Siborg 249
4.1.4.2. Robot / klon 253
4.1.4.3. Android / yazılım / yapay zekâ 257
4.1.5. İnsan-Sosyal Yaşam 259
4.1.5.1. Ekonomi 260
4.1.5.2. Eğitim 265

4.1.5.3. Hukuk, adalet ve bireyin güvenliği 269
4.2. İnsan Merkezci Yaklaşım Örnekleri ve Eleştirileri 276
4.2.1. İnsan Merkezci/Tür Merkezci Yaklaşım 276
4.2.2. Posthümanist Bütünlük 302
4.3. Teknoloji ve Bilim 312
4.3.1. Teknoloji/Bilim-Doğa 319
4.3.2. Teknoloji-Sosyal Yaşam 324
4.3.3. Teknolojik Ürün ve Hizmetler 328
4.3.4. Teknoloji-Tıp 333
4.4. Yönetim ve İktidar 338
4.4.1. Biyoiktidar-Biyopolitika 349
4.4.2. Posthümanist Yaklaşıma Uygun Örnekler 354
4.5. İnanç 358
4.5.1. İnancın Kutuplaştırma Aracı Olarak Kullanılması 361
4.5.2. İnançların İnsanlık Üzerine Tesiri 368
5. SONUÇ 372
KAYNAKÇA 392

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

age	**:** Adı geçen eser.
agm	**:** Adı geçen makale.
bkz.	**:** Bakınız.
c.	**:** Cilt.
Çev.	**:** Çeviren.
Der.	**:** Derleyen**.**
Ed.	**:** Editör
Ör	**:** Örnek.
S.	**:** Sayı.
s.	**:** Sayfa.
Vb.	**:** Ve benzeri.
yay. haz	**:** Yayına Hazırlayan.
yy.	**:** Yayım yeri yok.

1. GİRİŞ

Dünya üzerinde yaratılmış olan her canlının öncelikli amacı hayatta kalmak ve neslini devam ettirebilmek olmuştur. Bu bakış açısıyla ele alındığında bütün canlılar çeşitli yetenek setlerine ve zekâ seviyelerine sahiptir. Bir çitanın avlanarak hayatta kalması için hıza, çevikliğe, güçlü pençelere, keskin dişlere ve kamufle olabilme yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Bu yeteneklerini; zamanla edindiği tecrübelerle ve zekasıyla birleştiren bir çita, neslini devam ettirebilmek adına büyük bir avantaj yakalamış sayılabilir. Bu durum birçok canlı için geçerlidir. O hâlde her canlı doğal yaşam içerisinde çeşitli yeteneklerle beraber varlığını sürdürmüştür.

Bu noktada insanın sahip olduğu en büyük yetenek ise teknoloji üretebilmesidir. Zeki bir canlı olması da yine teknoloji ile ilişkisini geliştirmiş ve zenginleştirmiştir. İnsanın hayatta kalmak için sahip olduğu en güçlü yönü, üretime dönük zekâsıdır. Çünkü insanın birçok canlıya nazaran kırılgan bir doğası vardır. Güçlü pençeleri, kalın kürkleri ya da gerektiğinde avlanmak veya kaçmak için kullanabileceği muazzam hızlı uzuvları yoktur. Dolayısıyla insanı, zekâsından yani üretebildiği teknolojiden bağımsız düşünmek imkânsızdır.

İnsanın üretebilen bir canlı olması, doğa ile yakından ilişki kurabilmesi ve gözlem yeteneği zamanla kendini diğer canlıların üzerinde konumlandırmasına neden olmuş ve güç insan lehine olacak şekilde el değiştirmiştir. İnsanlar doğal yaşam içerisinde taşı ya da ölmüş olan canlıların kemiklerini işleyerek çeşitli aletler üretmiş ve günlük hayatlarında bu aletlerle yaşam mücadelesi vermiştir. Bu duruma örnek olarak günümüzden 90.000 yıl öncesine ait kemikten yapılmış bir bıçağın, Kuzey Afrika'da bulunması (Bouzouggar vd., 2018), insan-teknoloji-doğa ilişkisinin geçmişinin anlaşılması adına ilgi çekicidir. İnsan yaratılışında keskin pençelere sahip değildir ancak bu boşluğu zekâsı ile ürettiği teknolojik ürünlerle doldurmuş ve doğal yaşamın hiyerarşisinde üst katmanlara yükselmiştir.

İnsan-teknoloji ilişkisinin önemi Antik Yunan mitlerinde de işlenmiştir. Tanrılardan ateşi çalan Prometheus, çaldığı ateşi insanlığa hediye eder. Bu hediye ise insanın teknoloji ile tanışması olarak yorumlanmaktadır. Çünkü ateş insanın tekâmül sürecine derinden tesir etmiş, sadece alet üretmesine, metal işlemesine değil yiyecekleri

pişirmesine ve daha sağlıklı bir yaşam sürmesine olanak sağlamıştır. Ateşin insanlık için ne denli kıymetli olduğunun Antik Yunan mitlerinde vurgulanması da bu bağlamda önemlidir.

Tarım devrimi insanlık tarihinin en mühim gelişmelerinden birisi olarak görülmektedir. Tarım devrimi neticesinde yerleşik hayata geçen insanlar, kurdukları sosyal iletişimler neticesinde daha da güçlenmiş ve geliştirdikleri pratiklerle az riskle çok ürün almayı başarabilmişlerdir. Bu durum yiyecek bulmak için ayrılması gereken zamanı azaltmış ve arda kalan zamanda düşüncenin, sanatın gelişmesine olanak sağlamıştır (Harari, 2019). Çok sayıda ferdin oluşturduğu sosyal yapılar inşa eden insanlar; toprağın ve doğal kaynakların önemini kavramış ve sahip olunan zenginliklerin korunmasını amaçlamışlardır. Bu nedenle bir arada kalınması gerekliliği toplumları gündeme getirmiştir.

Tarım devrimi ile yerleşik hayata geçilmesi; toprağın ve doğal kaynakların önemini arttırmıştır. Ayrıca verimli toprakların ve doğal kaynakların (su, tuz vb.) sahiplenilmesi durumunu ortaya çıkarmıştır. Bu aidiyet meselesi insanlar ya da toplumlar arası mücadelelere sahne olmuş ve toplumlar arası savaş pratikleri ortaya çıkmıştır (Doğruyol, 2021). Yerleşik hayata geçen toplumlar matematikle ilgilenmeye başlamış, iktisat, hukuk, yönetim gibi çeşitli alanlarda gelişmeye başlamışlardır. Dolayısıyla insanlık tarım devrimi ile birlikte hem doğaya hem de kendi türünden diğer toplumlara üstünlük kurma arayışına girmişlerdir. Toplumların bir arada kalabilmesi adına çeşitli inançlara ve hukuk sistemlerine ihtiyaçları olduğu açıkça ortadadır ve bu durum zamanla tahakküm meselesini gündeme getirmiştir.

Orta Çağ olarak adlandırılan tarihsel dönemde mülkiyet anlayışının sonuçları oldukça net izlenebilmektedir. Bu dönemde Avrupa'da gücü belirleyen en başat unsur toprak sahipliğidir. Toprak sahibi olan soylular ve bu soyluların emrinde çalışan tebaa, Orta Çağ toplum modelini yansıtmaktadır. Bu toplum yapısında insan ilişkilerini düzenlemek için sıklıkla inanç sistemlerine de başvurulduğu görülmektedir. Dolayısıyla Orta Çağ olarak ele alınan tarihsel dönemde toprak sahipliği ve inanç, sosyal yaşamı şekillendiren en önemli meseleler olarak kendini göstermektedir. Ancak

zamanla bu durum değişecek ve özellikle inanca dayalı sosyal yaşam sorgulanacaktır (Bozpinar, 2022).

İlk kez Antik Yunan'da kullanıldığı bilinen hümanizm kelimesi özellikle Antik Roma'daki kullanımlarıyla beraber gelişmiş ve felsefi bir anlam kazanmıştır. Orta Çağ Avrupası'na egemen olan toprağa ve kiliseye dayanan feodal sistemlerin çöküşünü hazırlayan bu felsefi düşünce öncelikli olarak inancın, dolayısıyla kilisenin, baskısını kırmayı amaçlamış ve başarmıştır. Rönesans ve Reform hareketleriyle başlayan süreç zaman içerisinde Aydınlanma Çağı adı verilen bir döneme evrilmiş ve kilisenin toplumlar üzerindeki etkisinin daha da azalmasına olanak sağlamıştır. Bu perspektiften ele alındığında hümanizm, kilisenin baskını kırmış ve oluşan boşluğu doldurmuştur. Sonuç olarak hümanizm bir inanç sistemine dönüşmüştür. Bu inanç sisteminde ise Tanrı merkezden uzaklaştırılmış ve insan merkeze alınmış; "her şeyin ölçüsünün insan olduğuna" inanılmıştır. Bilime önem verilmesi, doğanın bir kaynak olarak görülmesi ve her şeyin insan tarafından kullanılabilecek birer metaya dönüşmesi fikri, hümanizmin tesiri ile gelişmiş ve güçlenmiştir. Bu durum özellikle bilimsel ve teknolojik gelişimi tetiklemiş, yeni icatlarla insanlığın geleceği de şekillenmiştir.

Aydınlanma ile başlayan insanmerkezli yaşam pratikleri Sanayi Devrimi ile perçinlenmiş ve insanın merkezdeki konumu daha da güçlenmiştir. Makineler üretebilen insan, seri üretime geçmiş ve doğaya tarihinde hiç olmadığı kadar egemen olmaya başlamıştır. Bu durum sadece doğanın sömürülmesine değil aynı zamanda gerektiği gibi güçlenemeyen başka bir deyişle bilim ve teknoloji noktasında geri kalan toplumların da sömürülmesine neden olmuştur. Sömürge anlayışının gelişmesi ile Sanayi Devrimi arasında oldukça güçlü bağların olduğu net bir biçimde ifade edilmektedir.

Hümanizm ile birlikte gelişen, bilimi ve insanı merkeze alan anlayış; Avrupa'ya egemen olmuş ve Dünya siyasi yaşamı Avrupa lehine değişmiştir. Avrupa, teknoloji ve bilim vasıtasıyla gücü elinde tutan bir konuma yükselmiştir. Ancak bu durum Avrupa toplumlarına refah getirmemiş aksine dünya tarihinin gördüğü en büyük iki felaketi tetiklemiştir. İlki 1914 yılında başlayan ve 1918 yılında sona eren I. Dünya Savaşı, ikincisi ise 1939 yılında başlayan ve 1945 yılında biten II. Dünya Savaşı'dır. Bu iki

büyük savaşın yarattığı travma, hümanizmin Avrupa'da sorgulanmasına neden olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ve Sovyet Rusya'nın dağılmasına değin devam eden Soğuk Savaş dönemi, Avrupa'yı sürekli diken üstünde tutmuştur. Soğuk Savaş Dönemi'nde yaşanan silahlanma yarışı ve üretilen teknolojilerin insanlığın sonunu getirebileceğine dair korkuların baş göstermesi, hümanizmin geçerliliğinin yeniden ele alınmasına neden olmuş, modernizm eleştirilmiştir. Postmodernizmin ortaya çıkışında II. Dünya Savaşı'nın yarattığı travma yadsınmamalıdır (Arslangörür, 2020, 358).

1950'li yıllardan itibaren yaşanan silahlanma yarışı, endüstri alanında yaşanan gelişmeler, hammaddeye duyulan ihtiyacın sürekli artması, enerji kaynaklarının stratejik bir önem kazanması, petrol ve petrol ürünlerinin kullanımı, plastiğin yaşam içerisinde çok daha fazla yer alması gibi nedenler, ekolojik problemleri de beraberinde getirmiş ve insanların distopik bir gelecekle karşı karşıya oldukları fikrinin güçlenmesine neden olmuştur. İlk kez Paul Crutzen ile Eugene Stoermer tarafından 2000 yılında kullanılan antroposen kavramı, bir çağ ismi olarak ele alınmış ve insanın yaşanılan çağa etkisini göstermeyi amaçlamıştır. İnsan, yaşadığı çağı derinden ve çok yönlü etkilemekte, özellikle doğaya ciddi zararlar vermektedir. İnsan-doğa ilişkisinin bu denli bozulması beraberinde birçok ekolojik problemi ortaya çıkarmış ve geri dönüşü oldukça zor tahribatların oluşumuna neden olmuştur. Dolayısıyla hümanizmin insanı, doğa ile olan ilişkisini sağlıklı bir biçimde devam ettirememiş ve gerekli önlemleri de almamış görünmektedir. Bu hususta Yoval Noah Harari'nin Antroposen Çağda insan-hayvan ilişkilerine dair tespitleri de oldukça ilgi çekicidir. Harari'nin ifadeleriyle insanlar dünyadaki büyük hayvanların (ağırlıkları birkaç kilogramdan fazla olanların) yüzde 90'ını evcilleştirmiştirler (2019, 84). Dolayısıyla doğal yaşamdaki tür çeşitliliği de yine insanlar tarafından doğrudan etki altına alınmış görünmektedir. Buradaki esas amacın insan faydası olduğunu ifade etmek gerekir. Çünkü hayvanların çoğunluğunun evcilleştirilme nedeni insana kaynak olması içindir. Ekolojik problemlerin yanı sıra insan-hayvan ilişkilerinde yaşanan bu değişim ve insan tahakkümünün neredeyse her alanda kendini göstermesi hümanizm eleştirilerinin zeminini hazırlamaktadır.

Fransız İhtilali ile başlayan ve Avrupa'yı derinden etkileyen insan hakları meselesi, XX. yüzyılın başlarında ve ortalarında kadın hakları meselesine zemin hazırlamıştır. Özellikle kadın hareketlerinin Avrupa'da ön plana çıktığı 1960'lı yıllar, feminizm anlayışının dikkat çektiği dönemler olarak görülmesine neden olmuştur. Öncelikli olarak erkeklerle aynı haklara sahip olma amacıyla yola çıkan feminizm zamanla değişmiş ve dönüşmüştür. Erkek egemen anlayışı yerinden etmeye çalışan feminizm zamanla tüm canlılar için hak arayan bir felsefeye evrilmiş dolayısıyla erkek egemenliği dayatan hümanizmi de ciddi anlamda eleştiri hedefi olarak belirlemiştir.

Batı liberal hümanizmin merkeze aldığı insan tipi; Batılı, şehirli, beyaz, sağlıklı, belirli bir lisanı konuşan, güç sahibi erkek olarak belirlenmiş ve bu tarifin dışında kalan her şey ötekileştirilmiştir. Bu durum başta feministler olmak üzere Batı liberal hümanizmin eleştirilmesine gerekçe olmuştur. Dolayısıyla çalışmamıza konu olan posthümanizm anlayışının temelleri genellikle feminist düşünürler tarafından oluşturulmuştur. Donna Haraway, Karen Barad, Rosi Braidotti, Francesca Ferrando gibi birçok feminist düşünürün hümanizme dönük eleştirileri, posthümanizmin şekillenmesinde etkili olmuştur. Toplumsal cinsiyet kaynaklı eşitsizliklerin gündeme getirilmesi ve erkekinsan tahakkümünün eleştirilmesi, posthümanizmin önemli başlıklarından birisi olarak görülmektedir.

Feminizmin yanında; ekoeleştiri bağlamında ele alınan insan-doğa ilişkisi de posthümanizm açısından oldukça önemlidir. Ekolojik kaygılar, posthümanizm anlayışının kültür-doğa ya da insan-doğa ilişkisini değerlendirmesinde yol gösterici olmuştur. Bu nedenle ekoeleştiri ile posthümanizm çoğu zaman birbirine paralel görüşler ortaya koymuşlardır. İnsanın, içerisinde yaşadığı dünyaya yaklaşımı hem geleceğini belirlemekte hem de insan kavramının yeniden ele alınması zorunluluğunu gündeme getirmektedir. İnsanmerkezci anlayışın egemen olduğu Batı liberal hümanizmin, insan-doğa ilişkisini sağlıklı bir biçimde sürdürülebilmesine imkân tanımaması, posthümanizmin en çok eleştirdiği başlıklardan biri görünümündedir. Posthümanizm, bütün tahakkümcü yaklaşımları reddederek, tüm eyleyicileri düz bir ontolojide görmeyi salık vermektedir. Bu nedenle posthümanizme göre; doğanın sömürülecek bir meta olarak algılanması ve insan tahakkümü altında tutulması, gelecek adına karamsar bir tablonun çizilmesine neden olacaktır.

Transhümanizm ise bedeni insanın en büyük acı kaynağı olarak görmektedir. Bu nedenle insanın daha güçlü, daha sağlıklı ve mümkünse ölümü yenebilmiş bir varlık olması gayesi transhümanizmin öncelikli amaçları arasındadır. Amaçları göz önüne alındığında transhümanizm; Batı liberal hümanizminin teknolojik ardılı olarak değerlendirilebilir. Transhümanizm, insanın merkezdeki konumunu daha da güçlendirme arayışındadır. Biyomedikal gelişmeler, teknoloji-tıp ilişkisindeki yeni keşifler, bedenin mekanik olarak güçlendirilmesi ve hastalıklar karşısında çaresiz kalabilen bedenin saf dışı bırakılması isteği; transhümanizmin Batı liberal hümanizmle olan organik bağını ortaya koymaktadır. Posthümanizme göre bu durum; insanın tahakküm kapasitesini arttıracak ve yaşanan ekolojik, sosyal ve siyasi eşitsizlikleri derinleştirecektir. Dolayısıyla transhümanizmin vaat ettiği gelecek sadece bir grup insanı güçlendirecek ve diğer her şeyi birer metaya, değersiz ötekine dönüştürecektir.

Dolayısıyla posthümanizm bir çatı felsefe olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanı bir odak noktası alarak geliştirilen birçok düşünce yapısının katkı sunduğu bir düşünce biçimi olması bu çatı felsefe tanımını güçlendirmektedir. Postmodernizm, postfeminizm, postkolonyalizm, yapısöküm, ekoeleştiri, biyopolitika, biyoiktidar gibi birçok yaklaşımın beslediği posthümanizm; insanın kimliğini, felsefi karşılığını da göz önünde bulundurarak, teknoloji ile olan ilişkisini gündeme getirmekte; insan-doğa, kültür-doğa, insan-teknoloji, teknoloji-doğa gibi başlıklarla insanmerkezci yaklaşımın ötesine geçmeyi amaçlamaktadır. Posthümanizm, insanın kendisini aşma çabası ve bu süreçte teknoloji ile olan etkileşimini ele alarak, insanın gelecekteki varoluş biçimlerini sorgulamaktadır. Rosi Braidotti'nin eleştirel posthümanizm anlayışı, insan ve teknoloji arasındaki içsel bağlantıyı vurgulamakta ve posthüman öznenin, insan-olmayan diğerleri de kapsayacak şekilde, göçebe bir varlık olarak tanımlandığını belirtmektedir. Braidotti, bu bağlamda, insanlığın geleceğinden toplumsal cinsiyet ve ırksal eşitsizlikleri ortadan kaldırmak adına, insan ve insan-olmayan öznelerin teknoloji ile yeniden üretilebileceğini savunmaktadır (Tüfekçi, 2023).

Sanayi Devrimi ile birlikte hızla gelişen teknoloji, sosyal yaşama da derinden tesir etmiştir. Teknoloji-toplum ilişkisinin gün geçtikçe artarak genişlemesi, insanların teknolojiyi daha fazla yaşamlarına dâhil etmelerine olanak sağlamıştır. Teknolojinin birçok yönüyle sosyal ve ekonomik yaşamı etkilemesi hem uluslararası hem ulusal

hem de bireysel güvenliğe yeni bakış açıları getirmesi; insan-teknoloji ilişkisini de derinleştirmiştir. Bu noktada özellikle düşünürlerin ve yazarların teknolojik gelişmeleri merkeze alarak kurgular üretmesi, bilimkurgu türünün ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Bilimkurgu türünün doğrudan teknoloji-toplum ilişkisi ile gelişmesi, ifade edilmesi gereken ilk husus olabilir. Ancak buna rağmen bilimkurgu türünü sadece bu yönüyle tanımlamaya çalışmak oldukça güçtür. Karun Çekem (2018, s.170), bu hususta "Tüm bilimkurgu eserlerini ve yalnızca bilimkurgu eserlerini kapsayacak özcü bir tanım yazma çabası başarısızlığa mahkûmdur" diyerek oldukça net bir tespitte bulunmuştur. Dolayısıyla hâlihazırda kesin ve eksiksiz bir bilimkurgu tanımı yapılması mümkün görünmese de bilimkurgunun teknolojik gelişmelerle paralel ilerlediğini ifade etmek doğru olacaktır.

Maurice Renard'ın ilk olarak "Olağanüstü bilimsel roman" adını verdiği bu türün bilimkurgu (science fiction) olarak isimlendirilmesine, ilk olarak 1929 yılında Hugo Gernsback tarafından Amazing Stories adlı dergisinde rastlanmaktadır (Uğur, 2019, s.23). Bilimkurgu türünün esasen tartışılmaya başlandığı ve tür olarak sahneye çıktığı XX. yüzyıl, bilimkurgunun ne olduğuna dair tespitlerin yapıldığı dönem olarak ifade edilebilir. Bilindiği üzere XX. yüzyıl bilimkurgunun artık nüfuzunu hissettirmeye ve etrafında ciddi bir hayran kitlesi toparlamaya başladığı dönem olarak literatüre geçmiştir (Yamanol, 2021, s.xvii). Ancak bilimkurgu türünün kökenlerinin çok daha eski dönemlere kadar dayandığını savunanlar da vardır. Jacques Baudou, edebiyat dünyasında hiçbir edebiyat ürününün birdenbire ortaya çıkmadığını ifade ederek, Kral Oidipus ve Zadig gibi eserlerin polisiye edebiyat türünün tohumlarını attığı gibi bilimkurgunun tohumlarını atan eserlerin tarihinin de eski olduğunu ifade eder (2005, s.16). Bu hususta İsmail Yamanol ise mitolojiden arındırılmış bir bilimkurgu tarihi ortaya konduğunda, ön plana çıkan ilk eserin M.S. II. yüzyılda yaşayan Samsatlı Lukianos'a ait 'Gerçek Bir Hikâye' başlıklı eseri olduğunu ve Dünya ötesi bir yolculuğu konu edinen ilk eser olduğunu vurgular (Yamanol, 2021, s.xvi).

Maurice Renard bilimkurgu türünün esas kurucu babasının Edgar Alan Poe olduğunu ifade eder ve dahası H. G. Wells ve J. H. Rosny aîne'yi de daima Poe'dan el almış yazarlar olarak görmektedir (Haspulat, 2021, s.xxiv). Bilimkurgunun kurucu babası olarak en çok ismi zikredilen yazarlar ise Jules Verne, H. G. Wells ve Edgar Alan Poe

gibi isimler olmuştur. Ancak modern anlamda ilk bilimkurgu eseri olarak Mary Shelly'e ait 1818 tarihli "Frankenstein Ya da Modern Prometheus" eseri gösterilmektedir (Baudou, 2005, s.20).

Bilimkurgu türü XXI. yüzyılda ele alındığı şekli ile birçok alt türe sahip görünmektedir. Ancak türün tanımlanmasında yaşanan sorunlar, bu türe ait alt türleri tanımlamada da araştırmacıların karşısına çıkmaktadır. Her şeyden önce türü diğer türlerden ayırmada en başat unsur muhteviyatı ve içerdiği temalardır. Temaları göz önünde bulundurulduğunda bir alt tür sınıflandırması yapılabilir gibi görünmesine karşın günümüzde dahi sistematik bir biçimde ortaya konabilmiş bir alt tür sınıflandırması görülmemektedir. Dolayısıyla bilimkurgu türünü, muhtevasından bağımsız düşünmek mümkün değildir.

Hem posthümanizm hem de bilimkurgu türü, teknoloji ile yakından ilişkilidir ve çoğu zaman teknoloji merkeze yakın konumlanmaktadır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde bilimkurgularda kendini gösteren gelecek projeksiyonları çoğu zaman posthümanizmin ilgi alanlarına girmektedir. Posthümanizmin eleştirdiği ya da savunduğu birçok hususun bilimkurgu türünde işlenebilme potansiyeli; bilimkurgu eserlerinin posthümanizm bağlamında ele alınmasına imkân vermektedir. Bilimkurgu türlerinde yer alan distopyaların birçoğunda Batı liberal hümanizm anlayışının izlerinin görülmesi, eleştirel posthümanizme oldukça kıymetli bir alan açmaktadır. Aynı zamanda yine bilimkurgu türüne ait eserlerde karşılaşılan ütopyalarda da posthümanist anlayışa paralel birçok husus dikkat çekmektedir. Bu nedenle çalışmamızda posthümanizmin izlerinin Türk edebiyatı bilimkurgu türlerinde aranması amaçlanmıştır.

Posthümanizm, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren Batı'da ilgi görmeye başlamış ve 2000'li yıllardan itibaren de Batı akademisinde kendine yer bulmuştur. Posthümanizm; Türkiye'de ise "posthümanizm, post-humanizm, post-hümanizm, insan-sonrası, insan sonrası, insan ötesi" gibi farklı isimlendirmelerle kendini göstermiştir. YÖKTEZ üzerinden yapılan araştırmada, "post-hümanizm" terimini içeren ilk tezin Levent ALVER'in Mimarlık alanında kaleme aldığı Post-hümanistik söylem ve dekonstrüksif eleştirinin eleştirisi adlı 2003 tarihli yüksek lisans tezi olduğu görülmüştür. Bir başka

çalışma ise Münire BOZDEMİR tarafından Sahne ve Görüntü Sanatları alanında hazırlanan ve 2009 yılında tamamlanan Animating a classless society: A comparative analysis of metamorphosis of (post)human bodies in 'The Matrix Trilogy' and 'The Animatrix adlı yüksek lisans tezidir. Ancak Türkiye'de yapılan ilk dönem çalışmalar incelendiğinde posthümanizm kavramının çoğunlukla karıştırılan transhümanizmin ideali olarak sunulan posthümanizmle karıştırıldığı görülmüştür. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu transhümanizmin idealize ettiği ve ulaşmak istediği insan tipi olan posthumana ve bu posthuman figüründen hareketle ortaya çıkan posthümanizme değinilmiştir. Dolayısıyla Türkiye'de ortaya çıkan ilk akademik çalışmalarda ele alınan posthümanizmin, çalışmamıza konu olan posthümanizm anlayışı olmadığının vurgulanması gerekmektedir.

Bu çalışmada yer aldığı şekli ile posthümanizm anlayışına paralel olarak değerlendirilebilecek ilk çalışma ise Başak AĞIN tarafından 2015 yılında tamamlanmıştır. İngiliz Dili ve Edebiyatı sahasında vücuda getirilen Posthuman ecologies in twenty - first century short animations adlı doktora tezi, Türkiye'de yapılan akademik çalışmalarda posthümanizmin, çalışmamızdaki posthümanizm ile benzer şekilde ele alındığı ilk örnek durumundadır.

Posthümanizm hakkında Türk Dili ve Edebiyatı sahasında herhangi bir doktora ya da yüksek lisans tezinin hâlihazırda bulunmaması nedeniyle bu çalışma söz konusu alanda ilk çalışma olma özelliği taşıyacaktır. Her geçen gün daha fazla akademik alanda yer almaya başlayan posthümanizmin, Türk Dili ve Edebiyatı sahasında da kendine sıklıkla yer bulacağı düşünülebilir. Dolayısıyla bu çalışma, konu ile ilgilenen araştırmacılara bir temel oluşturulacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın örneklem evreni ise 2015 yılı ve sonrası bilimkurgu türü eserlerden oluşturulmuştur. Türk akademisinin müstakil bir posthümanizm anlayışını kavradığı ve ilk çalışmaların ortaya çıkmaya başladığı 2015 tarihi, çalışmamızda referans olarak alınmış ve 2015 ve sonrası bilimkurgu eserlerine yoğunlaşılmıştır. 2015 sonrası bilimkurgu türünde ortaya çıkan birçok eserde ise posthümanizmin izlerini veya eleştirilerini somut olarak görülebilenleri çalışmaya dâhil edilmiştir. Bilimkurgu türü ile fantastik türünün özelliklerini bir arada işleyen romanlar çalışma dışında bırakılmış

sadece bilimkurgu türü sınırları içerisinde değerlendirilebilecek eserler çalışmaya dâhil edilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde posthümanizmin temellerinin anlaşılabilmesi adına sırasıyla önce hümanizme sonra transhümanizme ve son olarak posthümanizme değinilmiştir. Tarihsel süreçte bu kavramların ve anlayışların gelişimleri takip edilmiş, insan kimliğinin inşa sürecine olan etkileri araştırılmıştır. Posthümanizm başlığı altında ise çeşitli posthümanizmlerin olduğuna dikkat çekilmiş ve alt başlıklarla birlikle kavramın felsefi derinliği aktarılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde edebî bir tür olarak bilimkurgu türünün tanımına ve tarihçesine yer verilmiştir. Türün kökenlerinin araştırıldığı ve modern anlamda kullanılışına kadar geçen sürede yaşadığı değişimlerin incelendiği bölümde, teknoloji-edebiyat ilişkisi de açıklanmaya çalışılmıştır. Bölümün ilerleyen başlıklarında bilimkurgu türünün alt türlerine ilişkin çeşitli tespitlere yer verilmiş ve daha sonrasında Türkiye'deki gelişimi incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise 2015 yılı sonrasında yayımlanan bilimkurgu türü eserlerden çalışma için uygun olduğu düşünülen romanlar incelenmiş ve tematik başlıklar hâlinde posthümanizmin izleri sürülmüştür. Romanlarda göze çarpan, toplumsal cinsiyet/cinsiyet, aile, insanmerkezci yaklaşım, insan-doğa ve insan-teknoloji ilişkisi, sınıflaşma ve tabakalaşma gibi çalışma için önemli görülebilecek meseleler dikkatle incelenmiş ve alt başlıklar hâlinde posthümanizm ile olan ilişkileri bakımından ele alınmıştır.

2. POSTHÜMANİZM

2.1. Hümanizme Dair

2.1.1. Hümanizmin Oluşumu ve Gelişimi

Human/insan kelimesinden ortaya çıkmış olan hümanizm kelimesinin, tarihte ilk kez MÖ IV. ve V. yüzyıllarda Antik Yunan'da ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Durmaz, 2020, s.33). Ancak bu kelimenin felsefi bir anlam kazanmasında Roma İmparatorluğu döneminde yaşayan önemli düşünürlerden birisi olan Cicero'nun (MÖ 106-43) yaklaşımları oldukça mühimdir. Hümanizm kavramını ilk kez tanımlamaya çalışan Cicero hümanizm ve humanitas kavramlarına değinmektedir. Cicero'ya göre hümanizm kavramı, kamusal alanın tamamında insanın merkezde olmasını; humanitas kavramı ise barbar ile medeni insanların ayrımını ifade etmektedir (Durmaz, 2020, s.33) Cicero'nun bu tespitlerinden sonra Hümanizm kavramı felsefi ve edebî bir düşünce olarak ilk kez XIV. yüzyılda İtalya'da ortaya çıktığını görülmektedir. Böylece XIV. yüzyıldan itibaren hümanizm, modern kültürün en mühim belirleyicisi olarak Avrupa'ya yayılmaya başlamıştır (Kale, 2019, s.763). XV. yüzyıl düşünürleri de özellikle humanitas kavramının "ruhi olgunlaşma" anlamını merkeze alarak kavrama felsefi bir derinlik oluşturulmayı amaçlamıştır (Dağ, 2020a, s.49-50).

Ahmet Cevizci, Felsefe Sözlüğü (2012) adlı eserinde hümanizmin "beşeriyete ibâdet mezhebi" olduğunu ifade eder ve akıllı insan varlığını en yüksek değer olarak gören anlayışın hümanizm olduğunu vurgular:

> Genel olarak, akıllı insan varlığını tek ve en yüksek değer kaynağı olarak gören, bireyin yaratıcı ve ahlaki gelişiminin, rasyonel ve anlamlı bir biçimde, doğa üstü alana hiç başvurmadan, doğal yoldan gerçekleştirilebileceğini belirten ve bu çerçeve içinde insanın doğallığını, özgürlüğünü ve etkinliğini ön plana çıkaran felsefi akım. İnsanın kendisinin ve ilgi/çıkarının çok temel bir öneme haiz olduğunu savunan yaklaşım (2012).

Hümanizmin odağında yer alan temel düşünce, insanın merkezde oluşudur. Hümanizm, insanın her şeyin ölçütü oluşuna ilişkin felsefi bir düşünce olarak gelişmiş ve özellikle XV. yüzyıldan itibaren gelişimini sürdürmüştür. Rosi Braidotti'nin (2021a) *İnsan Sonrası* adlı eserinde bu düşüncenin nasıl ele alındığı, Hümanizmi anlama bağlamında kıymetlidir. Braidotti, Pythagoras'ın meşhur söylemi "her şeyin ölçütü insandır" ifadelerinden hareketle bu düşüncenin İtalya Rönesans'ında Leonardo

da Vinci tarafından yeniden ele alındığını ve evrensel bir model olarak "Vitrivius Erkekinsanı" adlı ikonik tablonun vücuda getirildiğine değinir. Modern hümanizm içinde ikonik bir imge yaratan bu eser, özellikle XVIII. yüzyıl ve sonrası yüksek hümanist itikadın en mühim parçasını oluşturmaktadır (s.26).

> Her şeyin başında o var: Pythagoras tarafından "her şeyin ölçüsü kabul edilen", daha sonra İtalyan Rönesansı'nda evrensel model olarak yenilenen ve Leonardo da Vinci'nin Vitruvius'un Erkekinsanı olarak temsil edilen klasik "erkek-İnsan" ideali… Bu ikonik imge, insan yetilerinin biyolojik, söylemsel ve ahlaki düzeyde ereksel olarak düzenlenmiş, akılcı bir ilerleme fikrine uzanmasını tamama erdiren bir doktrin olarak hümanizmin amblemidir (s.26).

Rosi Braidotti'nin bu ifadeleri ile insanın her şeyin ölçüsü olma iddiası hümanizmin dışında Antroposentrizm düşüncesinin de gelişimini göstermektedir. İnsanmerkezci yaklaşımlarla beraber artık insan kendisini dünyanın tek efendisi konumuna yavaş yavaş ilerlemektedir. Ancak burada her şeyin ölçütü olan insan hangi insandır? Bu konu zamanla kendisini Leonardo Da Vinci'nin Vitruvius'un Erkekinsanı olarak temsil edilen ikonik imge hâline dönüşmüş ve Avrupalı, beyaz erkek tanımında vücut bulmuştur. Dolayısıyla hümanizm temelde Avrupalı olan, bu bölgeye has lisan konuşan hem bedenen hem ruhen sağlıklı, güç sahibi, genç beyaz erkeği temsil eden bir düşünce biçimine evrilmiş ya da en azından bu tip güç sahibi bireylerin temel felsefesi olmuştur.

İnsanın her şeyin ölçüsü olması meselesi Antik Yunan devrinin de mühim tartışma alanlarından birisidir. Bu bağlamda insanın haddini bilmesi veya haddini aşması arasındaki ince ayrım bu felsefenin tartışılmasıyla silikleşmeye başlamıştır. Ancak sonuç olarak evrensel doğrular yerine göreceli bir yaklaşımın Batı hümanizminde benimsendiği görülebilmektedir.

> Sofistler mi Sokratik metodun ilk temsilcileriydi yoksa Sokrates'i mi bir sofist olarak görmek gerekir? Bu sorunun cevabı hakkında bir görüş birliği bulunmuyor. Ancak bu, Sokrates'in sofistlere önemli bir müdahalede bulunmuş olduğunu görmemize engel değil. Sofistler retorik sanatını iyi icra eden kişinin kendi doğrularını diğerlerince de kabul edilebilir hâle getirilebileceği iddiasının taşıyıcılarıydılar. Onların arayışlarının adresi doğrunun, iyinin, adil olanın sabit ve evrensel geçerliliği olan bir tanımı değildi, zira onlara göre bu mümkün değildi; bunların tek kararlaştırıcısı, tek ölçütü insanın kendisiydi. Her şeyin ölçüsü insandı ya da farklı bir tonlamayla insan her şeyin ölçüsüydü. Burada evrensel doğrular yerine göreceliliğin vurgulanmakta olduğu açıktır (Gençoğlu, 2021, s.76).

“Hümanizmin esası, teolojik saptamalardan ayrı bir rasyonel varlık olarak insanın yüceliğinin yeni ve canlı bir şekilde algılanmasından ibarettir. Bu algının ötesinde klasik edebiyat, başlı başına entelektüel ve ahlaki özgürlüklerin bütünlüğündeki insan doğasını gözler önüne sürmektir (Davies, 2010, s.28).” İnsanın her şeyin ölçüsü olması konusunda benimsenen bu kavrayış ve insanın (Avrupalı beyaz erkeğin) yüceliğinin tüm alanlara kabul ettirilmesi anlayışı zamanla dine karşı bir gerilim yaşanmasına neden olmuştur. İnsanın kilisenin anlatageldiği biçimde doğuştan günahkâr olmadığı ve kendisine verilen akılla doğru yolu bulabileceğine dair düşüncesi (Ağın, 2020, s.35) hümanizmin en belirgin itiraz noktalarından biri hâlini almıştır. Böylece kiliseye karşı yeni bir cephe açan düşünürler, insanın hem beden hem ruha sahip bir varlık olduğunu savunarak doğayla bütünleşmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Böylece insanın, çok önemli ve hassas bir denge olan insan-tanrı-doğa dengesinin yeniden dizayn etme gayreti, bu ilişkinin bozulmasına yol açmıştır (Dağ, 2020a, s.12). İncil'deki efsaneye göre, insanlar doğaya, Cennet Bahçesi'ne yerleştirilmiş, ancak uyumlu bir süreklilik içinde var olmaları için kendilerine sunulan fırsatı heba etmişlerdir. Bunun insanlar için sonucu doğayla sürekli çatışma ve Tanrı'nın kendisine yabancılaşmaktı; bu bağlamda doğal felaketler doğrudan İlahi Varlık'tan kaynaklanan, Günah'ın bir başka cezası olarak görülebilirdi; Günah kilise tarafından tanımlanırdı. Tüm bunlar, insanların çevrelerindeki dünya ve görünmeyen Tanrı arasındaki gerilimleri güçlendirmek için bir araya gelebilirdi (Pepperell, 1995).

İnsanın giderek Tanrı’dan uzaklaşması ve kendi kaderini kendi çizebilecek yüce bir varlığa dönüştüğüne inanması Skolastik düşüncenin sarsılmasına, Rönesans döneminin temellerinin atılmasına olanak sağlamıştır. İnsan artık klasik düşünce biçimini reddederek kendi gelişiminin ve özgürlüğünün kapısını aralamak için uğraşacağı bir düşünce yapısına kavuşmuştur. Bu düşünce yapısı da Hıristiyanların kurtuluş doktrini olan Hümanizmdir. İnsanın evrensel özgürleşme projesi, ilerleme fikri, Hıristiyanlıktaki Tanrı’nın inayeti inancının seküler bir versiyonuna dönüşen hümanizm, kadim paganlara ve doğmalara kapalıdır (Braidotti, 2021a, s.46).

> Teolojik bir inanış olgusu olan Tanrı’nın yeryüzünde insan bedenine bürünmesi aslı itibariyle insan vücudunun kıymetli hâle gelmesidir. Rönesans’ta resim ve heykel insan vücudunun güzelliğini ve gücünü ifade eder. Antik Yunan’da Tanrı resimleri yapılırken Rönesans’ta insan heykelleri yapılmaya başlanmıştır. Teolojik itikat olan yarı tanrı anlayışı, insanın merkeze yerleşmesini kolaylaştırmış bir inanıştır (Dağ, 2020a, s.37).

Ahmet Dağ'ın (2020a) bu tespitleri ışığında artık insanın eski yerini reddettiği ve kendisini daha merkeze alan ve hatta tanrılaştıran bir düşünce biçimini benimsediği görülebilmektedir. Bu durum zamanla kilisenin dikkatini çekecek ve hümanizm kilise tarafından sapkın düşünce olarak nitelendirilecektir. Bu sapkın düşüncenin de ortaya çıktığı ilk coğrafya XI. Yüzyılda Batı Avrupa'da Kuzey Doğu Fransa ve Almanya'dır. Daha sonra Kuzey İtalya'da kendini gösteren "sapkın düşünce", hümanizmle kilise arasındaki gerilimi arttırmıştır. Aslı itibariyle sapkın diye nitelendirilen düşünceler; kiliseye, öğretilerine ve buyruklarına karşı olan düşüncelerdir.

Hümanizmin tesiri ile artık insan Tanrı'yı kendi aklı ile bulma yoluna girmiştir. Bu bağlamda da kilisenin aracılığını reddetmek istemiştir. Çünkü kilise insanın hak ettiği makamı kendisine tanıma konusunda isteksiz, otoriter ve kısıtlayıcıdır. Bu durum insanın düşünce bağlamında dönüşümünü engellemektedir. Dolayısıyla hümanizm insanlar arasında artık seküler anlayışı geliştirdiği gibi bir inanç sistemine de dönüşmeye başlamıştır.

> Hümanizmin en etkili dönemi olan on beşinci yüzyılda İtalya'da Hıristiyanlığa ve dine karşı olmayan Rönesans Hümanizmi ortaya çıkmış ancak o, zaman içerisinde insanın çıkarlarına ve ahlaki kaygılarına yoğunlaşarak dinin yerine geçmeye çalışmıştır. Bu geçişte en fazla insan onuru, hayatın anlamı ve değeri, insanın seçme özgürlüğü gibi kavramlar üzerinde durulmuş ve bu kavramlar Rönesans hümanizminin temel özelliklerini oluşturmuştur. Bu özelliklere rağmen hümanizm, diğer alanlarda olduğu gibi elitist bir yapıdan kurtulamamıştır. Nitekim, onun ideal insandan anladığı klasik eğitim almış, ahlaki olgunluğa sahip, okuma-yazma bilen, krallar başta olmak üzere üst düzey devlet yöneticilerine tavsiyelerde bulunabilen ve güvenilir olan bir insanı temsil eder. Bu toplumun oldukça dar bir kısmını kapsadığı aşikârdır. (Durmaz, 2020, s.35-36).

İnsanın yeni yerini benimsemesi zaman almış olsa da Hıristiyanlığa karşı yeni bir inanç sisteminin kabulü ilk başlarda Hıristiyanlıkla oldukça barışçıl ilerlemiştir. İlk bakışta Rönesans hümanizminin Hıristiyanlığa karşı olmadığı görülmektedir. Bu durum Francis Bacon örneğinde kendini çok daha net bir biçimde göstermektedir. Allah'a inanan ancak bunun ilimle karıştırılmaması gerektiğini savunan Bacon; insanların dünya işlerine, tarihlerine, başarılarına, insan-tanrı ilişkisinden bağımsız olarak duyulan ilgiyi temsil etmektedir (Sezen, 2005, s.28). Bacon, hümanizm ile şekillenen Batı modernizminin mühim figürlerinden birisidir. "Descartes rasyonalizmin öncüsü iken Bacon ampirizmin (deneyciliğin) öncüsü konumundadır. O, (Bacon), yapıtlarıyla bilimin ve felsefenin, gelişimini göstermiş, doğa ve akıl arasında bir bağ kurulabileceği

fikrini yerleştirmiş, doğayı deneyle kavramaya çalışarak İngiliz deneyciliğinin tohumlarını atmıştır (Poyraz, 2008, s.22).” Bu süreçte doğanın gözlemle anlaşılabileceği üzerinde durulurken mümkün mertebe din ve inançlarla uğraşılmaması, kilisenin hakimiyetinin hâlâ bir ölçüde varlığını göstermektedir. Bu tespitler ışığında hümanizmin halkın belli bir kesimini kucakladığını ifade etmek yanlış olmaz. Çünkü hümanizm ile başlayan insanın yeni yüce makamını kavrayabilmek için çeşitli donanımlara sahip olmak (eğitim, imkân vb.) ve dini yaklaşımlarla politik bir ilişkiyi kurabilmek gibi gerekli becerilere sahip olunması zarureti gündeme gelmektedir. XV. ve XVI. yüzyıllar düşünüldüğünde hümanizmin elitist bir görünüm kazanması kaçınılmazdır. Bu nedenle de Avrupa’nın tamamına egemen olması için zamana ve farklı araçlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Muhsin Kadıoğlu (2011, s.158), Batı’nın dil ve kök arayışlarının bir neticesi olarak hümanizmin ortaya çıktığına ve bu anlayış sonucunda Latin ve Yunan kültürünün popülerleştiğine, özellikle XV. yüzyılda İstanbul’un Fethi ile hümanizmin İtalya’da daha da görünür hâle geldiğine ve güçlendiğine işaret eder. Bu durum aynı zamanda Batı’nın düşünce yapısının yeniden dizayn edilmesi gerektiğine olan inancının da arttığı bir dönemdir. Bu nedenle artık “geçmişte güçlenen düşünceler yeniden gözden geçirilmeli ve hümanizmin merkezinde yer alan Avrupalı beyaz erkek, hakkettiği yere yeniden gelmelidir” düşüncesi egemen bir felsefe hâlini almıştır.

> Rönesans’ın ilk adımı, ilk başarısı, benliğini bulmuş, kişiliğini duymuş insanı ortaya koymasıdır. Birçok açıdan olduğu gibi, bu bakımdan da Ortaçağ ile Rönesans arasında tam bir karşıtlık vardır. Ortaçağ insanının belirmiş bir kişiliği yoktur. O, ağırlık merkezini dinde bulan, Tanrı’nın etrafında dönen bir kültür sistemi içinde belli bir görevi olan bir organ gibidir; onun anlamını da belirleyen, kilise ile içinde bulunduğu sosyal çevredir. Ortaçağ’ın sosyal yapısı statiktir; her insanın bu statik yapı içerisinde belli bir yeri vardır. İnsan, içinde doğmuş olduğu sosyal çevre içinde kalır. Çünkü bunun böyle olmasını Tanrı istemiştir. Bundan dolayı birey, “ben neyim?” ve “ne olacağım?” diye sormaz; içinde bulunduğu durum, zaten bu soruların hazır olan cevabıdır. Rönesans ise, benliğin özel renklerini bütün canlılığıyla ortaya koymaya çalışan bir insan meydana getirmiştir (Yazoğlu, 2010, s.68-69).

Yaşanan politik, siyasi, kültürel kargaşanın aşılabilmesi ancak yeni bir perspektifin oluşturulması ile mümkün olacağına inanan düşünürler, zamanla din ile aralarına mesafe koymaları gerektiğine inanmışlardır. “Hümanistler insanın aslında iyilik olduğuna inanıyorlar, insandaki iyiliğin Hıristiyanlık prensiplerine uymakla ortaya çıktığı ve geliştiği şeklindeki düşüncelere karşı çıkıyorlardı. Bu sebeple Hıristiyanlık

öncesi ahlak felsefesi olan Stoa ve Epikurus felsefesini yaymağa başladılar (Kadıoğlu, 2011, s.159).

Bu paradigma değişikliği ile hümanizm, dinden uzaklaşmış ve seküler manada çizdiği çerçeve de modernizmin kuruluşuna zemin hazırlamıştır. "Zira hümanizma modernizmin önemli bir uğrak noktası olan Rönesans'tan itibaren gerek dünyanın yeni bir zihniyet üzerine inşası, gerekse insanın kendisine bakışındaki ciddi içsel dönüşüm bağlamında bir kırılma noktası olduğu kadar iki farklı bakış açısı ve perspektifin ayrışım çizgisine tekabül etmektedir (Tekin; 2021, s.140)." Artık Batı liberal hümanizm olarak seküler, inanç sistemlerini benimsemeyen, insanı yücelten bir anlayış Avrupa'ya egemen olacaktır.

2.1.2. Batı Liberal Hümanizmin Doğuşu ve Gelişimi

Hümanizmin özellikle Batı Avrupa'da giderek tesirini arttırması, ekonomik ve sosyal yaşamın şekil değiştirmesine neden olmuştur. XVI. yüzyıl başları itibariyle Avrupa'da yeni merkezi devletler kurulmuş, burjuvazi önem kazanmış ve toplum yapısı büyük ölçüde değişmiştir. Burjuvazinin gelişimi ile yaşanan ekonomik farklılıklar yeni sınıfları ve yeni anlayışları gündeme getirmiş, yeni ekonomik örgütlenmelerle kapitalizmin temelleri atılmıştır. Bu dönemde ilk bankalar kurulmuş, ekonomi ile ilintili olarak sosyal hayat canlanmış ve kilisenin sosyal yaşama müdahalesi kısıtlanmıştır. Böylece din, sanat, edebiyat, siyaset, sosyal ve doğal bilimler gibi alanlarda ciddi atılımlar gerçekleşmiştir. Calvin, Luther, Michalengelo, Cervantes, Montaigne, Paracelus, Machiavelli, Rabelais, T. Brahe, Campenalla, Erasmus, Galileo, Newton, Kepler, Pascal, Descartes, Huygens, Boyle, Leibniz ve Gassendi gibi önemli isimler sahneye çıkmış 1500-1700 yılları arasında bilimsel düşüncenin en parlak döneminin yaşanmasında etkili olmuşlardır (Dağ, 2020a, s.45-47).

Bu dönemde bilimin araladığı kapılar, dinî açıdan sorgulanmayan ve gerçek olduğuna inanılan bazı fikirlerinde sarsılmasına neden olmuştur. Teolojik bir bakış açısıyla insanlar, tüm evrenin Dünya'nın çevresinde döndüğüne inanmaktaydılar. Ancak Nicolaus Kopernik (1473-1543) yaptığı bilimsel çalışmalar neticesinde evrenin Dünya çevresinde dönmediği gerçeğini iddia etmiştir. Bu iddia özellikle dinî yönü güçlü kesimlerde büyük etki uyandırmıştır. Kopernik "insanın mekânı olan 'yer merkezli'

evren tasavvurunu yıkarak, güneş merkezli evren tasavvurunu yerleştirerek (Gültekin, 2023, s.66)" din merkezli yaklaşımlara ilk darbeyi vurmuş olur. Tanrı'dan hareketle evrenin insanın yüceltildiği Dünya etrafında dönmüyor oluşu gerçeği, hümanizmin güçlenmesi bakımından etkili olmuştur denebilir.

İngiliz modernizminin kurucularından biri olan, ampirizmin en önemli figürlerinden Francis Bacon'un "bilgi güçtür" söyleminden hareketle bilginin zenginlik getirdiği ve zenginliğin de gücü getireceğini ifade etmesi (Gültekin, 2023, s.96), hümanizmin daha da güçleneceğinin habercisidir. Artık doğa hem gözlemlenebilir hem de sömürülebilir bir kaynağa dönüşmeye başlar. Bilimsel çalışmalarla güçlenen hümanizmin tesiri ile bilginin güç olduğunu fark eden insanlar, bu gücü zenginliğe ve tahakküm aracına çevirmeye başlamışlardır. Bilginin ve zenginliğin getirdiği güç ile liberal hümanizm, din ile olan bağlarını giderek koparmaya başlamıştır.

> Hem Rönesans hem de 17. yy. modernlik olarak nitelendirilse de coğrafya ve karakter olarak farklılıklar arz eder. Rönesansta sanat ve edebiyat etkinken, 17. yy. da ise matematik etkin olmuştur. Teosantirik bakış açısı terk edilmeye başlanmış homosantirik bakış açısı kabul görmeye başlamıştır. Felsefi ve bilimsel karakter olarak laik bir tutuma sahip bu asrın karakteristiğini verebilecek üç filozof-bilimci; Bacon, Descartes ve Newton'dur. Deney ve uygulamalı bilimin öncüsü olan ve bilginin, doğa üzerinde tahakküm aracı olduğunu vurgulayan Bacon'a göre akıl ve duyum sayesinde doğa alt edilebilir ve dünyanın efendisi olunabilirdi. Her ne kadar ütopik gibi görünse de uygulamalı bilimin örneklerini vazeden Bacon, dünyayı manevi bir varlık alanı olarak değil maddi bir düzlem olarak algılamıştır (Gültekin, 2023, s.156).

Bacon ile daha da görünür olan insan-doğa ilişkisi; ilerlemenin, akılcılığın ve bilimselliğin insanlık için daima daha iyi ve güzel işler getireceği inancı ile örülmüştür. Bacon'un iyiliğe dair tasviri, Aydınlanmacı bir hümanizmi meydana getirmiş ve kutsalın buharlaşmasını sağlamıştır (Dağ, 2020b, s.11). İnsanın özellikle Tanrı ve doğa karşısında yükselişi, beraberinde bireyselleşmeyi ve sekülerleşmeyi getirmiştir. Modern zamanın insanı artık seküler ve bireyci bir anlayışla hareket edecek, böylece liberal anlayış hümanizme tesir ederek liberal hümanizmi meydana getirecektir. Unutmamak gerekir ki, sekülerlik Batı hümanizminin köşe taşlarından biridir ve bu hâliyle, din ve kilise karşısında içgüdüsel olarak hissedilen hoşnutsuzluk, özgürlükçü siyasetlerin ayrılmaz bir parçasıdır (Braidotti, 2021a, s.47-48). Liberal hümanizmden önce bireyselliği ön plana çıkaran ise Rönesans hümanizmi olmuştur. "Rönesans

hümanizmi, insan bireyselliği ile ilgili ayırt edici modern kavramları başlatmaktadır (Davies, 2010, s.25)."

Antik Yunan düşüncesinden başlayarak kendini olgunlaştıran hümanizm, Aydınlanma Çağı ve Sanayi Devrimi ile gelişimini sürdürmüştür. Önceleri edebiyat ve sanatta başlayan hümanizm düşüncesi zamanla ekonomik, politik sahaya genişlemiş ve bu alanlarda da hakimiyet kurarak modernitenin oluşumunu sağlamıştır. "XVIII. yüzyıl Batı'nın akıl çağıdır. Antik Çağ ile başlayıp devam eden bütün değişim ve dönüşümlerden sonra akıl çağını yerli yerine oturtma çalışmaları hızlanmıştır (Uzun, 2020, s.36)." Ancak bu gelişmeler sırasında güç sahibi insanın daha da güçlenmesi, bireyselciliğin oldukça rağbet görmesi ve seküler anlayışın egemen kılınması bir öteki problemini de beraberinde getirmiştir. İleri kapitalizmin temeli sayılabilecek Batı liberal hümanizm, kendi ideal insanını tanımlarken aynı zamanda ideal insan tanımı dışındaki her şeyi öteki konumuna itmiştir. "İleri kapitalizm, metalaştırma uğruna aktif bir biçimde farklar üreten bir eğirme tezgahıdır. Yeni, dinamik ve müzakere edilebilir kimlikler etiketi altında paketlenmiş, yersiz yurtsuzlaştırılmış farklar çarpanı ve tüketim malları arasında bitmez bir tercihtir (Braidotti, 2021a, s.81)." Dolayısıyla yarattığı farklar üzerinden hem egemenliğini korumayı başarmış hem de yaşamı gücün isteği doğrultusunda tasarlamıştır. Ancak zamanla bu farkın daha görünür olduğu, böylece ötekine karşı tavır ve tutumun değiştiği net bir şekilde görülmüştür.

> Fark daha aşağı bir düzeye işaret ettiği müddetçe, "öteki" damgası yiyen insanlar için özcü hem de ölümcül çağrışımlar içermektedir. Gözden çıkarılabilir bedenlere sahip, insandan aşağı konuma indirgenen, cinselleştirilmiş, ırksallaştırılmış ve doğallaştırılmış ötekilerdir bunlar. Hepimiz insanız, ama bazılarımız diğerlerinden daha ölümlü. Avrupa'da ve diğer yerlerde, tarihleri ölümcül dışlamalarla ve kaçınılmaz yoksunluklara sahne olduğundan bu "ötekiler" iktidar ve dışlama mevzularını çağrıştırmaktadır… Merkez ve marj arasındaki konum farkları çok önemlidir, bilhassa da hümanizm gibi karmaşık ve çok yüzlü bir olgunun mirası söz konusu olduğunda. Bir yandan soykırımlara ve pek çok suça ortaklık etmiş, öte yandan muazzam umut ve arzulara destek çıkmış hümanizm, bir biçimde doğrusal eleştiriyi geçersiz kılmaktadır. Hümanizm uzun ömrünü kısmen bu değişkenliğe borçludur (Braidotti, 2021a, s.28-29).

Hümanizmin bu denli uzun ömürlü olmasının altında yatan değişkenliğe bakarak modernitenin uzun bir süre farklar yarattığını ifade etmek yanlış olmaz. Bu farklar neticesinde güce sahip olanın yaşamın tasarlanmasındaki etkin rolü zamanla yozlaşmıştır. Lord Acton'a (John Dalberg Acton) atfedilen "Power tends to corrupt and absolute power corrupts absolutely." (Güç yozlaşmaya eğilimlidir ve mutlak güç

mutlaka yozlaştırır.) tespiti ile Batı liberal hümanizminin sahip olduğu güç paralellik göstermiştir. Bu yönüyle de günümüz düşünürleri tarafından eleştirilmiş, yeni düşünce arayışlarının başlamasına sebep olmuştur.

Batı hümanizminin zamanla yaşadığı ve yaşattığı yozlaşmaya en bilindik eleştiri Friedrich Nietzsche'den gelmiştir. Nietzsche, Tanrının ölümünü haber verdiğinde Batı dünyası bunun ateizmi olumlayan bir motto olduğunu düşünmüştür. Ancak bu ciddi bir yanılgıdır:

> Bu ifadeye ilişkin en yaygın yanlış anlama, onun çok keskin bir ateizm olumlaması olduğunu düşünmektir; üstelik modern çağın en güçlü ateizm olumlamalarından biridir bu. Çünkü laik ve global dünyamızda ne Tanrı'nın varoluşunun ne de dinin -özellikle de, ölümden sonraki hayat hakkındaki sahte iddiaları ve bu hayat için sunduğu ahlaki talimatlarıyla Hıristiyanlığın- bir değeri kalmıştır. Hayatlarımızın yeni etiği güçtür, tabii eğer gücün bir etiği olabileceği düşünülebilirse. Nietzsche güç çağının hem habercisi hem de savunucusu olarak görülür, etik açısından bakıldığında her iki konum da genellikle olumsuzdur (Roney, 2013, s.306).

Nietzsche'nin bu söyleminin ateizmin mottosu hâline gelişi ironik bir durumdur. Çünkü esasında Nietzsche, Tanrının ölümü ile Avrupa tarihinde şu ana kadar hayatı idame ettiren tüm ahlaki yapının çöküşünü ifade etmiştir (311). Bu düşünceye paralel olarak Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eserinde de son insandan bahseder. Zerdüşt, halka seslendiği sırada son insanı tarif eder. Esasında Nietzsche, üstüninsana atıf yapmak ister ancak halk ondan ısrarla son insanı ister. Üstüninsanın kendisinde kalmasını yani kendilerinin işine yaramayacağını ifade ederler (Nietzsche, 2003, s.16).

> Son insan, yani ilerlemeyi ve mutluğu yaşamın amacı zanneden insan aşkınlıktan ziyade memnuniyet arar. Kendi ötesinden başka hiçbir şeye yönelmeyen aşkınlığın son nefesidir bu. Ötesindeki veya ilerisindeki bir şeyden başka hiçbir şeyi hedeflemeyen insanlık artık insani değildir. Peki son insan neden bu kadar aşağılıktır? Çünkü kendisine bir hedef belirleyip kendisini aşmaktan acizdir. Bu durum onu, din adamından bile daha aşağı bir konuma sokar; en azından din adamı, insanlığın hayvani olan ile ilahi olan arasında bir yerde dengede olduğunu düşünür. Tıpkı bunun gibi, Nietzsche'ye göre, insan denilen şey hayvani olandan daha yüksek bir şeye -ki bu artık Tanrı olamaz- doğru hareket eden, bu sayede kendini aşmaya çalışan bir figürdür (Roney, 2013, s.311).

Nietzsche, Batı liberal hümanizmin toplumda ve insanda açtığı tahribatı gözler önüne sermeye çalışır. Bu bağlamda Tanrının ölümü ve üstüninsan (ubermench) söylemleri ile Batı liberal hümanizm düşüncesini eleştirir. Ancak Tanrının ölümünün büyük bir yanılgıya neden olması gibi üstüninsan söylemi de aynı kaderi yaşamıştır. Ahlaki

sorumluluk ve etik üzerine geliştirilen üstüninsan kavramı, Batı liberal hümanizminin devamı niteliğinde görülebilecek olan transhümanizme ilham vermiş ve maksadı dışında yine yanlış değerlendirilmiştir.

Batı liberal hümanizminin yarattığı farklar neticesinde ortaya çıkan öteki problemi, kolonyalist anlayışın gelişmesine de zemin hazırlamıştır. Bu nedenle Avrupa, sömürü düzeni kurma ve emperyalist yaklaşımları temel politika olarak uygulamada Batı liberal hümanizminin yozlaşmış felsefesinden yararlanmıştır. Temel amacı insanı yüceltmek ve merkeze sabitlemek olan bu düşünce, yerini sağlamlaştırmak adına siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel teorik ve pratik arka planları oluşturmuştur. Bu duruma en iyi örnek İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'dir. Bu beyanname Batı liberal hümanizmin mekanizmasını inşa etmek için kullanılan önemli bir araç olarak zikredilebilir (Tekin, 2021, s.152). Bu konuda birçok eseri ve eleştirisi olan Edward W. Said'in kolonyalist yaklaşımlara getirdiği eleştiriler hem modernizmin hem de Batı liberal hümanizmin sorgulanmasında ön açıcı olmuştur.

> "…hiçbir gerçek hümanizm kültürümüzün, dilimizin, eserlerimizin vatansever biçimde yüceltilmesiyle sınırlı değildir. Hümanizm, kişinin, bir dilin tarihteki ürünlerini, diğer dilleri ve tarihleri, anlamak, yorumlamak ve onlarla boğuşmak için dildeki yeteneğini kullanma çabasıdır. Bana göre, hümanizmin günümüzdeki geçerliliği, "bizim" her zaman bildiğimizi ve hissettiğimizi onaylayıp güçlendirmenin bir yolu olmasıyla değil; bize "klasikler" başlığı altında toplanan başyapıtların içinde barındırdıkları da dâhil olmak üzere metalaşmış, ambalajlanmış, çelişkisiz ve eleştiriden uzak biçimde kodlanmış kesinlikler olarak sunulanı sorgulamanın, altüst etmenin ve yeniden biçimlendirmenin yollarıyla ilgilidir (Said, 2020, s.54)."

Edward W. Said'in bu tespiti hâli hazırdaki Batı liberal hümanizminin yeniden tartışmaya açılmasını ve sorgulanmasını salık vermektedir. Nietzsche'nin üzerinde durduğu gibi Batı liberal hümanizm, gücün etkisiyle yozlaşmış ve güç istenci nedeniyle etikten uzaklaşmıştır. Bu eleştiriler zamanla hem hümanizmin hem de hümanizmle sarsılmaz bağları olan modernitenin sorgulanmasına kapı aralamış, peşi sıra gelecek olan Posthümanizm'in temellerinin atılmasına fırsat tanımıştır. Hâlihazırda Edward Said'in "bizim" diye vurguladığı biz olma meselesi, modernitenin ve Batı liberal hümanizmin dayattığı öteki oluş zorlamasının bir eleştirisidir.

Nietzsche'nin Tanrının ölümünü haber vermesi, Batı liberal hümanizmde bir yanılgıya neden olmuştur. Batı liberal hümanizminin en belirgin özelliklerinden biri olan ateizm,

bu haberi motto olarak kullanmıştır. Ancak Nietzsche'nin aslında vurguladığı meselenin ahlakın çöküşü ve değerlerin yitirilişidir. Bu sürecin sonunda Foucault *Kelimeler ve Şeyler* (2001) adlı eserinde İnsanın sonunu haber vermiştir (Foucault, 2001; 536). Böylece Nietzsche'nin üzerinde durduğu Batı liberal hümanizmin eleştirisine yeni bir soluk gelmiştir. Foucault insanın ölümü ile artık insanın insan olmadığını, insanı insan yapan niteliklerin değiştiğini ve yeni sorgulamalara ihtiyaç duyulduğunu da hissettirmektedir.

Batı liberal hümanizminin XIX. yüzyıl sonlarından başlayarak günümüze değin bu denli eleştirilmesinin arka planında, elbette Dünya için büyük travma sayılabilecek iki büyük savaş vardır. 1914-1918 yılları arasında gerçekleşen I. Dünya Savaşı ve 1939-1945 yılları arasında gerçekleşen II. Dünya Savaşı ile Batı liberal hümanizminin ve modernitenin insanlara vadettiği huzur ortamının tesis edilemediği görülmüş, insanlık büyük bir krize düşmüş; yaşanılan vahşet, yoksulluk, göç meseleleri büyük bir travma bırakmıştır. Esasında hümanizmin insan sevgisi, hümanizmi benimseyen Avrupa için hükümsüz kalmış, esasında arzulanan şeyin insan sevgisi veya insan refahı değil güç ve güce bağlı hükmetme arzu olduğu su yüzeyine çıkmıştır. 20. Yüzyılda hümanizm adına Amerika'da yayımlanmış iki önemli hümanizm manifestosu dikkat çekicidir:

> Yirminci yüzyılda Hümanist Manifesto I (1933) ve II (1973)'nin Amerika'da yayımlanmasından sonra hümanizm kavramının bazı ilkelerden hareketle tanımlandığı görülür. Hümanizm kavramı, birinci manifestoda bir din olarak kabul edilirken ikincisinde "ahlaki bir güç" ve "canlı ve gelişen bir inancın ifadesi" şeklinde tanımlanmıştır. Hümanizmin bir din olduğunu iddia eden McCarroll gibi bazı hümanistler, bu dinin insanın kendi kaderini belirlediğini ve sahip olduğu problemleri kendi başına çözebileceğini iddia ettiler. Bu anlayış, geleneksel teizmden farklılaşan hümanizmin, mevcut dinlere karşı bir şekilde konumlandığını gösterir. Seküler kavramıyla ifade edilen bu yeni din, kalıcı ve sonsuz olanın aksine geçici ve değişken olana vurgu yapar (Durmaz, 2020, s.28)

Her iki manifesto arasında belki de dünyanın en büyük travması olan II. Dünya Savaşı yaşanmıştır. Bu yönüyle değerlendirildiğine II. manifestoda ahlaki güç vurgusu tesadüfi değildir. Ancak düşünürlerin insanları hümanizme tekrar ikna etmesi artık kolay olmayacaktır. Çünkü insanın kendi kaderini belirleyebilme özgürlüğünün olması her ne kadar cazip görünse de toplumların kendi kaderini belirleyememesi insanları umutsuzluğa sürüklemektedir. Burada da görülüyor ki Batı liberal hümanizmi bireyselliğin cazibesi etrafında insanları toplayarak bu bölünmüşlüğün kendine güç

olarak dönmesini ümit etmektedir. Ancak Yümni Sezen'in (2005) de ifade ettiği gibi hümanizm ve karamsarlık artık kol kola yürümektedir. Bu nedenle bazı düşünürler Batı liberal hümanizminin son kullanma tarihinin geldiğine atıfta bulunarak yeni yollar izlenmesi gerektiğini hissetmişlerdir.

2.2. Batı Hümanizminin Ardılı Olarak Transhümanizm

Antik Yunan metinlerinde yer alan ve günümüzde de oldukça popüler olan Prometheus hikayesi, transhümanizmi anlamada oldukça önemlidir. Aiskhylos'un aktarımı ile tanrılar insanları yaratmaya karar verdiklerinde toprak ve ateşten oluşan bir özle insanları dünyaya getirmişlerdir. Bu insanlara ve doğadaki diğer canlılara dağıtılacak özelliklerin paylaştırılması için de yarı tanrı olan Prometheus ve kardeşi Epimetheus görevlendirilmiştir. Ancak paylaştırma işini tek başına yapmak isteyen Epimetheus kardeşi Prometheus'u ikna eder ve dağıtıma başlar ancak bu dağıtım esnasında çok cömert davranan Epimetheus, tüm önemli yetenek ve özellikleri hayvanlara dağıtır ve insanlara verilecek bir şey kalmaz. Çeviklik, güç, zıplama, kalın kürkler, sivri dişler hayvanlara dağıtılmış ve insanlara verecek bir şey kalmamıştır. Bu durum karşısında Prometheus insanların yaşadığı çaresizliği görünce harekete geçer ve Olimpos Dağı'ndan tanrılara ait olan ateşi ve yaratma kabiliyetini çalarak insanlara getirir. Bu durum neticesinde de Zeus tarafından cezalandırılır (İndirkaş, 2012, s.111). Ateş bu bağlamda insana bahşedilen aklı ve bu aklın sonucunda geliştirilen teknolojiyi sembolize etmektedir. Hümanizmin aklı önceleyen yaklaşımı, Aydınlanma Çağı'nın en önemli özelliği olan akıl ve bilime verilen değerin artması, tüm insanlığın teknoloji çevresinde toplanması için bir milat olmuştur. Rönesans; resim, heykel, edebiyat gibi sahalar üzerinden, Aydınlanma ise akıl, bilim ve teknik üzerinden kendini gerçekleştirmek istemiştir. Transhümanizmde bu iki dönemin ardılı olarak kendini sibernetik ve üstün teknolojiyi kullanarak gerçekleştirmek ister (Dağ, 2020a, s.108).

Dünya artık insanın dini merkeze koyarak baktığı dünya değildir. Dünyanın insan için yaratılmadığı, bir sistemin parçası olduğu ve bu sistemin ayrıntıları ne denli bilinirse o denli güçlü olunacağı ve bu gücün insanları zenginleştireceği fikri toplumlarda kök salmış, bu andan itibaren teknolojik ilerlemelere ayrılan emek ve zaman artmıştır. Artık insan hayatının amacı; düşmekten daha çok yükselmek ve daha önce inanılan cenneti yeryüzüne getirmek olmuştur. Batı hümanizmini temelden şekillendiren bu

düşünce sistemi ile insan artık eski insan değildir. Ortaya çıkan yeni insan, hümanizmin insanıdır. Dolayısıyla bu yeni bakış açılarıyla donatılmış insanın hassasiyetleri değişmiş, arayışları daha büyük bir coşkuya kavuşmuştur.

> Hümanizmin insanı, ne bir ideal ne de nesnel istatistiki bir ortalama veya bir ortak noktadır. Daha ziyade, bütün ötekilerin kendisi üzerinden değerlendirilmesini, düzenlenmesini ve belli bir toplumsal konuma yerleştirilmesini sağlayan sistematik bir tanınabilirlik standardını ifade eder. İnsan normatif bir sözleşmedir ve bu durum da onu içsel olarak olumsuz değil, sadece dışlama ve ayrımcılık pratikleri açısından son derece düzenleyici ve bu yüzden de araçsal hâle getirir (Braidotti, 2021a, s.40-41).

Böylece artık insan merkeze yerleşmiş ve Antik Yunan'da ifade edilen "her şeyin ölçüsü" olmuştur. Ancak bu durumun insanı bir araç hâline getirdiğini de vurgulamak gerekir. Artık bu araç ile dünya yeniden tasarlanacak, her şey insan vasıtasıyla konumlandırılacaktır. Ancak bu sürecin devam ettirilebilmesi için dinin bertaraf edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle de Batı hümanizmi sekülerdir ve dini dogmanın otoritesi karşısında tüm insanları bilim ve tekniğe yönlendirir.

Aydınlanma Çağı'nın peşi sıra gelen Sanayi Çağı ile modernitenin temelleri atılmış olur. "Modernist Çağ, teknolojinin gücünü yalıtılmış bir olay olarak değil, imal edilmiş nesneler, para, iktidar, toplumsal ilerleme, tahayyül ve öznelliğin inşasını içeren endüstrileşme öbekleşmesinin mühim bir unsuru olarak vurgular (Braidotti, 2021a, s.138)."

Transhümanizm için anahtar kelime teknolojidir. Bu düşünce sisteminin temel taşı olan teknoloji, tıpkı selefi olan Batı hümanizminde olduğu gibi aklı, bilimi ve tekniği bünyesinde toplama arzusundadır. Bu nedenle transhümanizme bazı düşünürler "hümanizmin teknolojik çocuğu" (Ağın, 2020, s.20) demektedirler. "Transhümanizm çalışmaları, Batı liberal hümanist değerleri eleştirmekten ziyade pekiştirir; fakat daha geniş bir posthümanizm alanı gibi o da bilim ve teknolojinin dünyayı -ve içerisindeki insanlığın yeri hususundaki anlayışımızı- yeni stratejilere gereksinim duyulacak kadar değiştirmesinin farkına varılmasıyla ortaya çıkar (Vint, 2020, 10-11)."

> Transhümanizm, mevcut insan anlayışını yalnızca geçmiş ve şimdiki mirasları üzerinden değil, muhtemel biyolojik ve teknolojik dönüşümler dâhilinde yer alan olasılıklar yoluyla sorunsallaştırır. İnsanı güçlendirme, transhümanist düşünce dâhilinde önemli bir kavramdır; bu tür bir hedefe erişmek için esas çözüm, diğer alanlar arasında onarıcı tıptan nanoteknolojiye, radikal yaşam uzatma, zekâ yükleme ve beden dondurma bilimine

> kadar-yeni ortaya çıkan ve spekülatif çerçeveler olarak tüm değişkenleriyle bilim ve teknoloji tanımlanır (Ferrando, 2020, s.38).

Transhümanizm kavramı, modern evrimci teorinin kurucularından J Huxley tarafından kullanılmıştır (Dağ, 2020a, s.114). Daha sonraları birkaç filozofun desteğiyle bu düşünce gelişmiş, bir doktrin hâlini almaya başlamıştır:

> 1980'lerde filozof Max More, transhümanizmi bir doktrin olarak formüle etmiş ve bu doktrin insanın gelişimine çabalayan "extropinin ilkeleri" şeklinde nitelendirilmiştir. 1990'ların sonlarına doğru bir grup transhümanist filozof ortaya çıkmış ve Nick Bostrom ve David Pearce gibi filozoflar, "Dünya Transhümanist Örgütü"nü 1998 yılında kurmuşlardır. Bu aşamadan sonra transhümanizm filozofları ve araştırmacılarının sayısı artmıştır. Dünya Transhümanist Örgütü, 2006 yılında ilk dini özel örgüt çalışması olarak Mormon Transhümanist Örgütü'nü ilan etmiştir (Özdemir, 2021, s.27).

Evrim teorisi, Batı hümanizminin bir ürünü olmasının yanı sıra transhümanizmin dayanağı olması yönüyle de önemli görülmektedir. Hayatın zamanla değiştiğini, tesadüfi ve doğal seçilim sonucunda farklı türlerin ortaya çıktığını savunan evrim teorisi, hayatı ve insanlığı yapay bir evrim yoluyla değiştirmeyi hedefleyen transhümanizme ilham kaynağı olmuştur (Dağ, 2020a, s.114).

> Evrimin tür kavramının kurucu unsuru olduğu söylenebilir: zaman içinde değişimler meydana gelir; popülasyonlar farklı kollara ayrılabilir, birbirleriyle melezleşebilir ya da yok olarak ortadan kalkabilir, dolayısıyla türlere sabitlik ya da saflık anlamında bir özcülük atfedilemez. Evrimsel süreçler biyolojik organizasyonun her seviyesinde çeşitlilik yaratır; aynı zamanda çeşitlilik evrimi kolaylaştırır. Evrim herhangi bir hiyerarşi ya da aşağı organizmalardan üstün organizmalara doğru bir ilerleme anlamına gelmediği gibi, herhangi bir özcülüğü ya da katı düalizmi de desteklemez; daha ziyade, Felsefi Posthümanizm ile uyum içinde olan melez, süreçsel bir varoluş algısına uygundur. Evrim nasıl işler? Evrimin ana tekniklerinden biri Charles Darwin (1859) tarafından "yapay seçilime" karşıt olarak "doğal seçilim" olarak tanımlanmıştır (Ferrando, 2019, s.124).

Darwin'in evrim teorisinin biyolojik ve psikolojik anlayışını benimseyerek insanı biyolojik bedenden biyonik bedene dönüştürmeyi amaçlayan transhümanistler, nörobilim ve genetik çalışmaları ile ilgilenmiş ve Darwin'nin doğal seçilimine karşın yapay bir evrim süreci anlayışının temelini atmaya çalışmışlardır.

Transhümanizm insanı bir geçiş insanıdır. Trans- ön eki ötesine geçme anlamında kullanılmış, tüm bedensel acılarından kurtulmuş ve biyonik bedenlere evrimleşmiş "posthuman"a geçiş yapacak olan ara insan modelini tanımlamıştır.

> Bilim ve teknolojinin imkânlarını kullanarak insanın daha da geliştirilerek dönüştürülmesi amacını taşıyan transhümanizm kavramında Latince önek olan "trans" geçişi ifade eder ve trans-hümanistler ise insanlığın geçişi için olası bir köprü olarak hizmet edebilecek bir şeyi işaret ederler. "Trans" öneki "boyunca" anlamına gelir ancak aynı zamanda "ötesine geçme "veya "iyice değişme" veya "bir şeyden diğerine geçişi ifade eder. Bazıları için "geçişsel insan", sıradan bir insanın beşeri evrim geçirdiği bir aşamanın unsurudur. Bugünden uzak gelecekteki insan için bir terim olan "transhumans"; genetik mühendisliği, psikofarmokoloji, geç yaşlandırıcı terapiler, sinirsel arayüzler/interfaces gelişmiş bilgi-yönetim aletler, hafıza artırma ilaçları, giyilebilir bilgisayarlar ve bilişsel teknikler kullanımından dolayı sıradan insandan daha çok gelişmiş varlıktır. (Dağ, 2020a, s.134)

Burada altı çizilmesi gereken mesele transhümanizmde hedef olarak belirlenen posthuman ile posthümanizmin pothumanı aynı insan değildir. Transhümanizmdeki posthuman, transhumandan yani geçiş insanından sonra ulaşılacak, teknik olarak çok gelişmiş insanı ifade etmektedir. Daha önce vurgulandığı üzere transhümanizmin amacı insanı teknolojinin imkanlarını kullanarak geliştirmek, evren üzerindeki gücünü ve tahakküm yetisini arttırabilmektir. Bu nedenle posthümanizmin merkezinde yer alan posthumandan uzak bir görünüm sergilemektedir. Transhümanistlerin biyolojiyi değiştirerek posthumanlar gibi insan tabiatını yeni bir türü yaratma noktasına getirmeyi planlamaları, transhumanı bir geçiş insanı olarak kullanacaklarını açıkça göstermektedir (Dağ, 2020a; s.134-135). Yirmi birinci yüzyıl ile birlikte ivme kazanan NBIC (Nanoteknoloji, biyoteknoloji, enformasyon teknolojileri ve bilişim bilimi) teknolojileri, alışılageldik kavramlar üzerinden yapılan geleneksel insan tanımlarını ve insana yüklediğimiz değerleri değiştirmektedir (Buran, 2020a, s.20). Dolayısıyla transhümanizmin gelecekte inşa etmeye çalıştığı insan, teknoloji dolayımlı okumayı ve yeni bakış açılarıyla değerlendirmeyi zorunlu kılan bir türdür. Bu çerçeveden bakıldığında Transhümanizm; "kendisini hümanist değerlerin felsefi bir halefi olarak ilan etmektedir (Çavuş, 2021, s.178)."

"Transhümanizm hem extropian hem de entropian unsurlar taşır. Teknolojinin imkânlarını kullanarak hayatın uzaması, zihin gücünün arttırılması ve ölümün ortadan kaldırılması yönüyle extropik, bilginin ve kullanılabilir enerjinin kaybının iman yoluyla takviyesiyle arttırılması söz konusu olduğu için entropik bir yönü vardır (Dağ, 2020a, s.197-198)." Özellikle teoloji merkezli dünyadan sıyrılan insanın gelecek umutlarının yeşertilmesi amacıyla cenneti yeryüzüne indirme gayreti olan transhümanistler, bir bakımdan da mekân inşasına yönelir; cennetvari bir dünya oluşturmak istediklerini ifade ederek örtük bir biçimde dinî bir yapıya da bürünürler.

Ancak unutulmamalıdır ki selefi Batı hümanizmi gibi transhümanizm de teist bir yapıdan ziyade ateist bir yapıya sahiptir. Transhümanistlere göre hayatta belirleyici olan insandır (Dağ, 2020b, s.18). Ateist ve seküler bir yapıya sahip olan; aklı, bilimi ve tekniği merkeze alarak ortaya çıkarılan teknolojiler ile gelişmeyi savunan transhümanizm bu yönüyle de Batı hümanizmin ardılı olarak görülmektedir. "İşte bu nedenle transhümanizm, Aydınlanma düşüncesindeki insanın ilerleme kaydetmesine duyulan itikadın geldiği son noktadır (Ağın, 2020, s.28)." "Modern bilimin Rönesans'ta geliştiğini Orta Çağ'da dinin dışarıda bırakıldığını ve Tanrı'nın gereksiz bir varsayım olduğunu söyleyen Bostrom, modern bilim ve teknolojinin doğuşuyla transhümanizmin yükselişini aynı sayar (Dağ; 2020a, s.111)." Transhümanizim bu yönleriyle ele alındığında Batı liberal hümanizminin bir devamı olarak değerlendirilebilir. Hem Rönesans hem Aydınlanma hem de Sanayi Çağı dönemleriyle insanın iyiliğinin ve gücünün arttırılması isteği, transhümanizm ile birlikte devam etmekte ve bu düşünce yapısının geleceğe aktarılma sürecinde devamlılığının sağlanması arzulanmaktadır.

> Daha önce homosapiens olarak bilinen varlık, yerini homocyberneticusla yer değiştirecektir. Hümanizm insanı hurafenin zincirlerinden kurtarmışken, transhümanizm ise biyolojik zincirlerinden kurtarır. Transhümanistin gururlu agresifliği Prometheus'u ve Prometeci ruhu hatırlatır. "Biz insanlar tanrılardan, doğa ilkeleri ve kaynaklarından kaderimizi kendi elimize almalıyız." Prometeci söz transhümanizmde maksattır. Promete'nin meşalesi, insanlığı transhümanizmin yeni dünyasına götürecektir. İnsana düşen, korkaklığı bırakıp Promete meşalesini iki eliyle kavramaktır (Dağ; 2020a, s.170).

Batı liberal hümanizmde olduğu gibi bireyselleşmenin ve haz duygusunun merkeze alındığı transhümanizm de liberal anlayışı kendine yakın bulur. Liberal felsefenin temelinde yer alan bireyci, özcü yaklaşım transhümanizmde insanların kendi hayatlarının kontrolünü kendi ellerine almayı yani yaşamları ile ilgili her şeyde tam kontrolü arzu etmektedirler. Bu arada doğacak olan psikolojik ve sosyal problemler de yine teknoloji yoluyla çözümlenecek ve insanın kendi kontrolüne devredilecektir. Sosyalleşme arzusunun yerine bireyselleşme arzusu, uyum yerine kendine göre şekillendirme gibi yaklaşımlar transhumanın temel özelliklerinden olacaktır.

> Transhümanizm hümanisttir… Transhümanizmin kapsayıcı ilkeleri sürekli ilerleme, kendini dönüştürme, pratik iyimserlik, akıllı teknoloji, açık toplum, kendi kendini yönlendirme ve rasyonel düşüncedir. Sürekli ilerleme, insanlık durumunun temelinde yatanlar da dâhil olmak üzere tüm insani engelleri aşma arzusu ve bu engelleri aşacaklarına dair inançtır. Bu ilkelerin hepsi olumludur. Transhümanistler olumlu bir

> gelecek ve insan yeteneği, esnekliği ve motivasyonuna dair olumlu bir inanç hayal etmektedir (Erickson, 2023, s.2-3).

Transhümanizmin sahip olduğu bu olumlu ve insanı daha da yüceltecek olan niteliklerin teknoloji vasıtasıyla gerçekleştirileceği düşünülmektedir. Burada liberal söylemlerin de sıklıkla kendini tekrar etmesi, insanın bireysel ve güçlü yaşamına trasnhümanizm sayesinde ulaşacağına olan inancı göstermektedir. Teknolojiyi bu denli kullanacak insan, alışılagelmiş insandan uzaklaşacaktır. Bu yeni insan artık daha bireyci daha bencil ve sosyallikten daha uzak bir birey hâlini alacaktır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde insanın teknolojiye ilgisi ve sevgisi artacak, teknoloji tüketimi çılgınlığı yaşanacaktır. Bu teknoloji tüketimi çılgınlığı beraberinde daha fazla enerji tüketimine kapı aralayacak ve küresel çapta yaşanma ihtimali her geçen gün artan krizlere neden olacaktır. Ancak bu durum transhümanizmin pek gündeminde yer alıyormuş gibi görünmemektedir. Bu nedenle de posthümanizmin transhümanizmi eleştirdiği mühim meselelerin bir tanesi de transhümanizmin bu yaklaşımından kaynaklanmaktadır.

Batı liberal hümanizminin Rönesans-Aydınlanma-Sanayi devirlerinde doğduğunu ve geliştiğini ifade edebiliriz. Bu dönemde özellikle akıl ve bilime verilen değer, doğanın ve Batı hümanizminin tarif ettiği ideal insanın dışındaki her şeyin sömürülebilecek bir kaynak olarak görülmesine kapı aralamıştır. Materyalist bir yaklaşımla hareket eden Batı liberal hümanizminin devamı olarak nitelendirebileceğimiz transhümanizm de tıpkı selefi gibi materyalist bir çizgide yer almaktadır. Bu nedenle düalist yaklaşımlar transhümanizmde de göze çarpar.

> Batı düşünce geleneğinde dualiteler önemli yer alır. Buna bağlı olarak hümanizm zihin-beyin, madde-ruh, iyi-kötü dualist kavram yapılarına sahiptir. Hümanizmin aksine transhumanizm veya posthümanizm, düaliteleri reddediyor görünse de insan anlayışı bakımından hâlâ dualisttir. Transhumanizmin kökenlerinde bulunan Aydınlanma geleneği hem ruhla hem de bedenle ilgilenmiştir. İnsana dualist bağlamda yaklaşan transhumanizm, insanı yeni varlık türü olarak inşa ederken insanın hem biyolojik hem de ruhi/zihni gelişimini ihmal etmez. Posthümanizm süreci; insanın ruh-beden dualitesinin mükemmelleştirildiği bir süreçtir. Doğal insan anlayışına sahip posthumanistler, insanın maddi bir bedenden ve maddi olmayan bir zihinden oluştuğu fikrini sürdürürler (Dağ, 2020a, s.180).

Ahmet Dağ'ın yukarıdaki tespitlerinde geçen posthümanizm, çalışmamıza konu olan posthümanizme değil daha çok transhümanizmin hedefi olan posthumanın teşekkülü

sayesinde ulaşılacak posthümanizme yakındır. Bu farkı vurguladıktan sonra transhümanizmin özünde düaliteden faydalandığı hususunun tekrar altı çizilmelidir. Çünkü transhümanistler bedeni insanın acı kaynağı olarak görürler. Eğer beden teknoloji yoluyla geliştirilebilir ve insan biyonik zincirlerinden kurtarılabilirse, zihin/beden mükemmelliği sağlanabilir. Burada esas amaç, bedenin zaaflarının yok edilmesi ve insanın mutluluğuna gölge düşürebilecek tüm biyolojik risklerin bertaraf edilmesidir.

Transhümanizm tıpkı Batı liberal hümanizm gibi Prometeci bir tutuma sahiptir. Bu yönüyle de Hıristiyanlık inancına (tıpkı hümanizmin ilk dönemi gibi) uzak değildir. Tanrı'nın insan oluşu (Hz. İsa örneğiyle) aynı zamanda insanın da Tanrı oluşuna bir gönderme yapmaktadır. "Transhümanizmin dinî ve gnostik hareket olmasında yatan etkenlerden biri yaratıcı ile yaratılan arasında dolayısıyla maddi olanla maddi olmayanın irtibatını sağlayan yani maddeyi ruha açan imago dei inancında insanın tanrıyla benzerliği yalnızca suret üzerinden kurulmamış, güç ve yetiler açısından da insan tanrıya yaklaştırılmak istenmiştir (Dağ, 2020a, s.192)." Bu bağlamda Hıristiyanlık nasıl Batı hümanizminin gelişimi adına destek verici bir role büründürülmüşse aynı durum transhümanizm içinde geçerli olmuştur (Dağ, 2020a, s.193-194).

Yapay Zekânın gelişimiyle bir katalizör olduğu transhümanizm, evrimciliği de arkasına alarak dünyayı ve insanı ciddi dönüştürme hareketini misyon edinmiştir (Dağ, 2020b, s.9). "Hümanizm, insanın; doğa ve Tanrı karşısındaki konumunu değiştirme, transhümanizm ise insan doğasını değiştirme ve onu doğadan ve Tanrı'dan koparma amacındadır (Dağ, 2020b, s.17)."

Chaparro (2024), transhümanizmin iki kolunun varlığından bahseder. Bu iki koldan ilki teknoloji ve yapay zekâ ile ilişki iken diğer kol biyoloji ve tıp ile ilgilidir. Yapay zekâ ve teknoloji alanına odaklanan ilk kol; robotik, mühendislik ve yapay zekâ alanlarında uzmanlaşmış bilim insanları ve mühendislerin (Ray Kurzweil, Nick Borstrom, Ander Sandberg vb.) çalışmalarından esinlenmekte iken diğer kol; farmakoloji, genetik ve biyolojik alanda çalışma yapan bilim insanları tarafından dile getirilmektedir. Her iki kolda da esas amaç insanın zayıflıklarından kurtulmasıdır:

“Transhümanizmin iki kolu farklı odaklara sahip olsa da, transhümanizm, genel olarak, insanı dönüştürmek ve değiştirmek için nanoteknolojilerin, biyoteknolojilerin ve teknolojilerin kombinasyonlarını arar (Chaparro, 2024, s.7-8).”

Transhümanizmin en belirgin özelliği teknolojinin insanın merkezdeki gücünü daha da sağlamlaştırabilmesi, daha fazla güçlenebilmesi ve ölümsüzlüğe ulaşabilmesi için çaba sarfetmesidir. Bu nedenle teknoloji, transhümanizmin merkezinde yer alır. Teknoloji marifetiyle insanın tüm olumsuz yönlerinin giderilebileceğine inanan transhümanistler; “olmuşluk”, “tamamlanmışlık” ya da “ulaşılmışlık” kertesine ulaşmayı hedeflemektedirler. Bu son noktada ortaya çıkacak olan insan ise transhümanizmin ideali olan “posthuman”dır.

> Hem posthumanizm hem de onun karanlık ikizi' diye nitelendirebileceğimiz transhümanizm, 'posthuman' bir koşuldan/durumdan (posthuman condition) bahseder ve bir varlık algısı olarak "posthuman'dan yola çıkarlar. Buradaki kilit unsur, elbette insanın teknolojiyle olan ayrılmaz bağlarıdır. Transhümanizm teknolojiyi, insanı daha da ileriye götürecek bir araç olarak görür ve mümkünse insana ölümsüzlük, yenilmezlik gibi özelliklerin yanı sıra, hastalık ya da yaralanma gibi 'engeller karşısında bükülmez bir beden kazandırma, varoluşun sınırlarını zorlama gibi düşüncelerin peşinde koşar. (Ağın, 2020, s.25).

Darwinin evrim teorisinin dayandığı biyolojik evrimin yerini transhümanizmde biyonik evrim almıştır. Böylece yüksek teknoloji kullanılarak hastalanmayan, ölmeyen bir cyborg/siborg insan meydana getirilecektir. Teknolojinin bu yönde kullanımıyla alışılagelmiş insan türünün yerini biyonik bir tür alacak ve bu tür posthuman’a geçiş öncesi transhuman yani geçiş insanı olacaktır. Öznel insanı merkezsizleştirerek antropolojik bir varlık olmaktan çıkaran teknoloji, transhümanizm sürecinin bir ürünü olan insanın makinevari bir varlık hâle gelmesinde önemli bir vasıta olacaktır. (Dağ; 2020a, s.116-117).

Transhümanistlere göre insan bedeninin ve zihninin teknoloji vasıtası ile geliştirilmesi insanın daha mutlu ve güvende hissetmesine vesile olacaktır. Geleneksel inanç sistemlerini bir kenara bırakarak, gücü teknolojide ve dolaylı olarak kendinde bulacaktır. Bu durumda ortaya çıkan insanın nasıl bir insan olduğu sorusu zihinleri kurcalamaktadır. Çünkü bireysel anlamda yoğun bir arzu ve haz dünyasına geçecek olan insan, hayatta arzu ettiği ve haz duyduğu her şeyin merkezine teknolojiyi yerleştirecek, böylece yeni bir insan anlayışı gündeme gelecektir.

> İnsanötesi varlık tasarısı da teknolojilerden faydalanarak yeni insan bedenleri ile bir tür yazgı oluşturma çabası içindedir. İnsan, modern tekniğin yaratıcıysa eğer, bu durumda kendine ait olanın da (beden, cinsiyet gibi) dönüştürücüsü ve yaratıcısıdır. Bu bedenler, yeniden tasarlanabilir, yeni teknolojilerle iyileştirilebilir, zenginleştirilebilir, çok işlevsel veya fonksiyonlu hâle getirilebilir ve bu bedenlere dair politik söylemlerden arındırılmış yeni bedenler yaratılabilir. Diğer bir deyişle, teknoloji, bedenleri yapıca biriciklik ve ikiciliklerden kurtaran bir araçtır. Yani teknoloji, insanı beden hapishanesinden veya kabından kurtarma aracıdır (Yanar, 2020, s.208-209).

Teknoloji ile geleceğin insanını beden hapishanesinden kurtaracak transhümanizm, beden kaynaklı acıları yok edip bireysel arzu ve haz dünyasına geçecek insana istediği fırsatı tanımak isteyecektir.

Bu anlamda en bilindik örnek son birkaç yıldır insan hayatında mühim yer tutan sosyal medya ve sanal dünyalardır. Bu yeni medya türü ve yeni alem, bireyselleşme yolunda koşar adımla giden insanların en mühim ilgi alanlarından ikisini temsil etmektedir. Bu yönüyle geleneksel ve dogmatik yapılardan azade olduğunu düşünen insan geleneksel ahlaktan da uzaklaşmaktadır. Bu uzaklaşma sonucunda farklı ahlaki durumların ortaya çıkması kaçınılmazdır. "Platon, Aristoteles ve Stoacılar; ahlakı erdem esasına Hıristiyan ahlakı İncil'e ve İsa'ya uygun bir şekilde yaşamaya, Kant'ın deontolojik ve pragmatik antropolojiyle bağlantılı ahlakı ise niyete bakarken, transhümanizm ise ahlakiliğe dair normlar ortaya koymaz (Dağ; 2020a, s.136)." Transhümanizmin ahlak üzerine herhangi bir pozisyon sergilememesi ilerde ele alınacak olan posthümanizm açısından önemli bir eleştiri noktasıdır. Çünkü sorumluluk ve etik bağlamında transhümanizmde neyin ya da kimin daha önemli olduğu sorusunun cevabı dolaylı olarak insandır. Ancak yaşanan çağdaş (XXI. yüzyıl) sorunlar (iklim krizi, göç, ırkçılık vb.) etik reformun yeniden ele alınmasına, teorileştirilmesine ve uygulanmasına teşvik edici bir rol üstlenecek gibi görünmektedir (Oliver, 2021, s.624). Özellikle teknolojinin çok hızlı gelişimi ile birlikte ortaya çıkan sanal yaşam ve teknolojik bedenleşme etik ve sorumluluk meselelerini de gündeme getirmektedir.

"Elbette günümüz teknolojisi sadece dar ve tatmin edici olmayan anlar sunuyor ve keyif aldığım ya da katlandığım psikolojik durumlar giderek bir programdan -ya da kişiden- diğerine kesilip yapıştırılabilen kod parçacıklarına benzeyecek. Sonuç olarak, benzersiz bir 'ben'e tutunmak zorlaşacak (Brusseau, 2023, s.2)." Brusseau, insanın biricikliğinin yitirilmesi durumuna dikkat çekmektedir ve bu perspektiften bakıldığında etik ve sorumluluk mefhumlarına da örtük bir göndermede bulunduğu

düşünülebilir. İnsanın bilinen çerçevesinin dışında tekilliğe doğru gidişi, beraberinde birçok farklı yaklaşımın ele alınmasını getirecektir.

Transhümanizm, sanal dünyalar yaratılmasını bir fırsat olarak görmektedir. "Dijital yaşam, biyolojik yaşamla yavaş yavaş örtüşüyor, ta ki biyolojik yaşam ikincil hâle gelinceye ve biyolojik beden yerini sanal profile bırakıncaya kadar (Sisto, 2017, s.176)." Sanal dünyalar ve profiller sayesinde insanlar biyolojik bedenin imkanlarını aşacak ve daha farklı alanlarda hiç deneyimlemediği hususları tecrübe edecektir. Zira klasik anlamda bir insanın birden fazla yerde faaliyet gösterememesinin karşısında gelişen teknoloji ve iletişim araçlarıyla evde dinleniyorken bir yanda çok uzaklarda bir toplantıya dâhil olup aynı süre zarfında banka işlerini halledip hiç yerinden kalkmadan evdeki eşyalarla etkileşime girilebilen insan figürü bugünün bir gerçeğidir. Bu bakımdan transhümanizm hem sağladığı kolaylık ve rahatlık hem de geleceğe dair verdiği umutlardan (ölümsüzlük, daha zeki olma, daha güçlü olma vb.) dolayı oldukça popüler bir hâle gelmiştir. Teknoloji, zaman geçtikçe sadece bir nesne olmaktan çıkarak insan varlığının hayati bir parçasına dönüşmüş (Purdea, 2023, s.55) görünmektedir. Ancak "materyalizm-idealizm düalitesinde daha çok materyalizm tarafına düşen transhümanizm, mutlak ruhun varlığından daha çok beynin ürünü olan zihin varlığına itibar eder (Dağ; 2020a, s.139)." Bu materyalist tutum her ne kadar umut vadediyor olsa da insan ruhunu arka plana attığı için transhümanizmin insanlığı gerçek manada iyiliğe ulaştırıp ulaştırmayacağı hâlen oldukça şüphelidir. Geleceğin insanı yani trans/posthumanının karamsar ve mutsuz bir varlığa evrilme tehlikesi hep akıllarda kalacaktır. "Sonuçta insanın sevgisiz ve maneviyatsız biçimde posthumana evrimleşmesi duygusal yönden mekanikleşmesine, yozlaşmasına yol açacak ve bu insan benliğinde büyük bir eksiklik doğurarak psikolojik bir boşluk yaratıp çöküşe sebebiyet verecektir (Aydın; 2020, s.315-316)." Türk edebiyatının önemli bilim kurgu yazarlarından olan Sadık Yemni teknoloji ve transhümanizm bağlamındaki endişelerini dile getirirken teknolojinin verebileceği kitlesel zararlara dikkat çekmeye çalışır:

> Teknolojinin nimetlerini seviyorum, ama onun transhümanizm aşamasına kaygılı gözlerle bakıyorum. Transhümanizmin yoğunlaştırılmış hümanizm olduğu şeklindeki değerlendirme tam olarak buraya oturuyor. Şu anda hümanizmin yoğunlaşma sürecinin tanıklarıyız. Posthümanizmin teknolojinin radikal bir savunucu ya da karşıtı olmadığı teknolojinin azgınlaşmış egoların hizmetinde sadece insanlara değil insan ötesi adaylara

> verebileceği kitlesel zararı irdelediği ve teoriler ürettiği sıkça vurgulanır (Yemni, 2020, s.347).

"Mesihyen bir karaktere sahip transhümanizm, insanlığın kurtuluşunun bilim ve teknolojinin kullanışı ve kolektif zekânın ortaya çıkışıyla mümkün olduğunu ifade eder. Transhümanistlere göre insan zihni, henüz kullanılmayan muazzam kuvveye sahiptir ve teknoloji vasıtasıyla kendini gerçekleştirecektir (Dağ, 2020a, s.149)" Bu dini görünüm insanlara gelecekte cennetin insanlar tarafından yeryüzünde oluşturulacağı gibi bir mesaj vermektedir. Bu hususta dikkat edilmesi gereken mesele, bu söylemlerin sadece düşünürler veya yazarlar tarafından sahiplenilmediği, çok daha geniş bir yelpazede karşılık bulduğudur. Birçok okul, şirket, dernek ve hatta kilise tarafından temsil edilen ve kendini yayma amacı taşıyan bu tebliğ hareketinin ciddi finansörlerinin olduğunun altı kalın çizgilerle çizilmelidir. "Sosyo-politik bir tutum ve ideolojik çerçevede ilerleyen transhümanizmle ilgilenen ve Yapay Zekâ üzerinde çalışan kişilere, şirketlere ve devletlere bakıldığında transhümanizmin, güç odakları ve siyasi iktidarların güdümünde olduğu görülecektir (Dağ, 2020b, s.18)." Bu çerçevede transhümanizmin önemli savunucularından olan Nick Bostrom, "kapitalizmin yararlarını savunan bir Kapitalosen destekçisidir ve yaklaşımı hem bilimsel camiadan -yani 'Major Bilim' camiasından- hem de kurumsal dünyadan yoğun ekonomik destek görür (Braidotti, 2021b, s.82-83)." Dolayısıyla transhümanizm şu anda güç sahibi tüm odakların kâr edebilmeleri için temel araç konumundadır. Bu yönüyle dünyanın insan eliyle ne denli tahribata uğradığı ve bu tahribatın da yine transhümanizm finansörleri olan şirket ve devletler eliyle yapıldığı düşünüldüğünde, vadedilen umudun bir yanılsama olma ihtimali kafa karıştırıcı biçimde orta yerde durmaktadır. Özellikle yeni medya araçları ve teknoloji tüketimi çılgınlığına yapılan teşvik, artık olguların değil algıların yönettiği bir sosyal-ekonomik-siyasi yaşamın çevremizde cereyan ettiğini göstermektedir. "İnsan, kendini gerçekleştirdiğini sandığı sanal bir dünya inşa etmiştir. Tüm pratiğiyle görünmezliğe sahip insan bilgisayarda, tablet ve cep telefon ekranlarında oynanan sanal görüntülerde, artık sadece kendisi değil, yalnızca 'makineler' olan insanlar olarak görülür (Dağ, 2020a, s.166)." İnsan-insan etkileşiminde ortaya çıkan bu durum, insanın insana olan bakışını ne denli etkileyecektir veya artık günümüzde insanî değerler olarak kabul edilen değerlerin ne kadarı varlığını sürdürebilecektir? Bu

soruların cevaplarını net olarak verebilmek mümkün görünmemekle birlikte posthümanistlere göre olumlu bir tablo çizmek çok da mümkün görünmemektedir.

Transhümanistler, yüksek teknoloji sayesinde tıp, medikal biyoloji, genetik, mühendislik gibi alanlarla beraber insan yaşamında olumlu aşamalar kaydedeceklerine inanmaktadırlar. Bu sayede toplum içerisinde yaşanan farklılaşmalar bireylerin lehine giderilecek ve kişi kendi yaşamını, bedenini yani doğrudan hayatını şekillendirebilecektir.

> Doğal doğum yöntemi son zamanlarda sezaryen ameliyatı ve uygulama sürecinde olan diğer yeni üreme olanakları ile aşılmıştır, bu nedenle yakın gelecekte insan üremesinin hızla değişeceği öngörülmektedir. İnsan gebeliğinin incelenmesi ve insan üremesini kontrol etme arzusu, üreme biyoteknolojilerindeki birçok yeni gelişmenin ve transhumanizmin ana ekseninde yer almaktadır (Buran, 2020b; 163).

Ayrıca transhümanistlerin teknoloji vasıtasıyla toplumlar içinde bir eşitlik ve adalet tesis edeceklerine inandıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü özellikle bedensel veya zihinsel açıdan farklı olan bireylerin, engellilerin teknoloji yardımıyla bu engellerinden kurtulmalarına imkân tanınacak ve böylece sosyal manada bir eşitlik/adalet tesis edilmiş olacaktır. Bu hususta Daniel Crouch (2024, s.3) transhümanizmin, "nihai hedeflere değil, acil hedeflere ulaşmak için araç sunan bir teknoloji sınıfıyla (sentetik kan, dış iskeletler, beyin implantları vb. radikal biyo-geliştirmeler)" ilgilendiğini ifade eder. Bu gelişmeler insanları eşitleyebilecek ve adaletsizliği giderebilecek türden gelişmeler olarak ele alınabilmektedir. Geleneksel dini inançlarda Tanrı tarafından yaratılan insana olan inanç, transhümanistlerin bu söylemleri ile değişecek ve insanın yaratma gücü yüksek sesle dile getirilecektir. "İnsan vücudunu zenginleştirmek veya değiştirmek için teşvik edilen insanlık biyolojik olarak zenginleştirilmek istenir. İnsan modern teknolojinin imkânları olan çeşitli bitlerdeki makinelerle, duygu durum arttırıcılarla, dikkat, zekâ, hafıza arttırıcılarla ve hatta ahlak haplarıyla farklılaşmaktadır (Dağ, 2020a, s.178)." Bu farklılaşma arzusunun temelinde yatan ise eşitlik arayışıdır. Bireyselleşme adına kişinin kendi hayatını şekillendirme arzusunun eşit olarak bireylere tanınacağı ve kişinin amacına ulaşmasında teknolojinin tüm imkânlarından faydalanılacağına gönderme yapılmaktadır.

Ölüm, insanlığın varlığından beri üzerine düşünülen en mühim hadiselerden birisi olabilir. Ölümü anlamak geleneksel insanda genellikle teist düzleme yerleşmiş bir yaklaşımdır. Ancak modern çağla birlikte ölümün alt edilebileceğine olan inanç artmıştır. Her ne kadar birçok inanç sisteminde ölüm kaçınılmaz son olarak kabul edilse de özellikle transhümanistler ölümle mücadele edilebileceğine inanmaktadır. Çünkü ölüm düşmandır, nefret edilen bir hadisedir. Bu nedenle transhümanistlerin temel motivasyon kaynaklarından birisi de ölümü alt edebilme gayesidir. Çünkü ölüm aynen yaşlanma gibi insanı küçültmekte, değersizleştirmektedir. Yaşlanma ile yapılan mücadele aynı zamanda ölüm ile yapılan mücadeleye giden en mühim süreçtir. Bu yaklaşım Tanrıya has olan bir özelliğin insan tarafından yine insanlığa verilebileceğini söylemesi bakımından da hayli dikkat çekicidir. Tanrı, insana dünyadaki eylemleri nispetinde verilecek ödül ve cezalar sonucunda zaten ölümsüz bir yaşam vadediyorken transhümanizmin bu yaklaşımı ile teknolojinin, Tanrı'nın planını ihlal etmek anlamına gelen bir rol üstlendiği ifade edilebilir.

Günümüzde sağlıklı yaşama ilişkin birçok veri ve yaşam anlayışı kendini göstermektedir. Özellikle bu alana ayrılmış ciddi bir ekonomi ve sosyal alan dikkat çekmektedir. Örneğin; sağlıklı görünmek ve yaşamak için spor aktivitelerine verilen değer artmıştır. Ayrıca diyet adı altında çok farklı beslenme yöntemleri çıkmış, bir ekonomi sahası meydana gelmiştir. Burada da temel amaç ölümden uzaklaşmak için teknolojinin imkanlarından faydalanmaktır. Spor ve diyet programlarının transhümanizm bağlamında oldukça önemli ve popüler olduğu söylenebilir (Sezen, 2021, s.107). Bu bağlamda ölüm korkusunun transhümanistler tarafından oldukça ciddiye alındığını ifade etmekte fayda vardır. Ölüm korkusu transhümanizmin en belirleyici motivasyonlarından birisi olarak görülebilir.

> Ölüm tanım olarak deneyime kapalı olma niteliği ile yaşayan varlıklar için bir yabancılık göstermektedir. Aynı zamanda o, akıl almaz, anlaşılmaz ve kaygı uyandıran bir sübjektiflik de içermektedir. Mahiyeti üzerinde düşünüldüğünde ölümün kişi için algılanma zorluğu yani zamanı, nasıllığı ve sonrası hakkındaki bilgi eksikliği ile birlikte, belirsizliği kapama veya giderme ihtiyacını ortaya çıkarıcı ve aynı zamanda kaygı verici bir konu hâline de gelmektedir. Bu kaygı verici durum karşısında insanın bununla başa çıkma taktikleri geliştirmesi zorunlu hâle gelir ve bazen kaçınma, ret, inkâr, bastırma ya da bilişsel olarak kültürel bir anlam vererek yüksek düzeyde belirsizlik duygusundan kurtulma arayışı ve eğilimi gelişebilmektedir (Sezen, 2021, s.108).

Bu açıdan değerlendirildiğinde insanın daha önce Tanrı ve inanç temelinde kaçınmaya ya da bastırmaya çalıştığı bu kaygı verici durum, Batı liberal hümanizmin tesiri ile Tanrı ve inançtan uzaklaşan birey için tekrar gündeme gelmiştir. İşte bu kaygı verici durumdan kurtuluş çaresi ise transhümanizmdir.

Transhümanistlerin teknolojiye bakış açısı ve teknoloji ile ulaşabilecekleri nokta, Tanrı-insan ilişkisinin de (bazı kesimlerce) sorgulanmasına fırsat vermektedir. Bu durumda akla gelen ilk isimlerden birisi de Nietzsche'dir. Nietzsche'ye atfedilen ve Tanrı'nın ölümünü haber veren söylem daha önce Batı hümanizminde ateizmin mottosu olarak benimsendiği belirtilmişti. Tanrının ölümünü haber veren Nietzsche, ateizmin yükselişine işaret ediyormuş gibi algılansa da esasında Nietzsche'nin, insanın ahlaki değerlerini kaybetmeye başladığına dair bir tespit yaptığına vurgu yapılmıştır. Nietzsche'nin bir diğer önemli söylemi de üstüninsan/üstinsan yani "übermensch" kavramına yaptığı göndermelerdir. "İnsanı; hayvan ile üstinsan arasında gerilmiş bir ip olarak gören Nietzsche mevcut insandan memnun değildir. İnsanın en sevdiği yönü öteye geçebilmesi olan filozofun daha yüksek ve daha güçlü bir insan türünün ortaya çıkması konusunda beklentisi vardır (Dağ, 2020a, s.121)." Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt* (2003) adlı eserinde üstinsan ile ilgili şöyle der:

> Zerdüşt, ormanın eteklerinde bulunan en yakın kasabaya vardığında halkı, bir ip cambazını seyretmek için geldikleri pazar yerinde toplanmış buldu. Zerdüşt halka şöyle seslendi: "Ben size "insanüstü"nü (üstinsanı) öğretiyorum. İnsan, aşılması gereken bir şeydir. Onu yenmek için ne yaptınız? Şimdiye kadar bütün varlıklar kendilerinden üstün bir varlık yarattılar. Siz bu büyük yaratışın gerisinde mi kalacaksınız? İnsanı aşacağınız yerde hayvana dönmeyi mi tercih edeceksiniz? İnsana göre maymun nedir? Gülünecek veya acı bir utanç verecek bir şey. İşte insan da "insanüstü"ne göre böyle olmalıdır. Gülünecek veya acı bir utanç verecek bir şey!.. Siz, solucandan insanlığa kadar yol aldınız ve içinizde birçok şey hâlâ solucandır. Bir zamanlar maymundunuz ve şimdi bile insan, her maymundan fazla maymundur. İçinizde en hâkim olanınız bile, yalnız bir ot ve hayal karışımıdır. Ben sizin hayalet mi veya ot olmanızı mı isteyeyim? Bakın size "insanüstü"nü öğretiyorum."İnsanüstü" dünyanın, yaşamın amacıdır. İradeniz demelidir ki: "İnsanüstü dünyanın, yaşamanın amacı olmalıdır (Nietzsche, 2003, s.11-12).

Kahraman dağlardan bu üstinsanı anlatmak için iner ve yükselmesi için insanın önce aşağıda olduğunu kavraması gerektiğine vurgu yapar, "Nietzsche bunu yaparken insanı hayvan ve üstinsan arasında bir yere konumlandırarak insanın üstinsana yükselmesi için kendisini aşması gerektiğini iddia eder ve böylece insanın konumunu alçaltır (Buran, 2020a, s.24)."

Nietzsche'nin insanın gelişerek daha güçlü bir insan türünün ortaya çıkmasına yönelik beklentisi, transhümanistler tarafından oldukça rağbet görmüş ve benimsenmiştir. Ancak Nietzsche'nin beklediği üstüninsan transhümanistlerin tasavvur ettiği gibi ne transhumandır ne de posthumandır. Nietzsche'nin asıl kastı insanlara karşı değil insana yabancılaşmanın gerekliliğidir. Yani hâlihazırdaki insanın yüksek değerler bağlamında değişmesi ve başka bir türe dönüşmesi, Nietzsche'nin temel arzusu ve beklentisidir.

> Nietzsche'nin üstinsan kavramının transhümanizm için bir ilham olduğuna inanan Max More ise Nietzsche felsefesi ile transhümanizm arasında yalnızca benzerlik olmadığını ve transhümanist fikirlerin doğrudan Nietzsche'den etkilendiğini iddia eder. Nietzscheci fikir olan yabancı, üstinsan ve ebedi dönüş transhümanizm için en belirgin örnektir … Ancak Nietzsche ve transhümanistler tüm değerlerin yükselişi üzerinde de aynı fikirde değildirler. Transhümanizm sürekliliği isterken Nietzsche ise tüm değerlerin altını oymak ister. Transhümanistler sözmerkezci/logosantrik geleneği destekleyip organik bedenin yer değiştirebileceğini düşünürlerken, Nietzsche zihni, icat ve bedeni çok önemli görür (Dağ, 2020a, s.122-123).

Transhümanistler ölümü en büyük düşmanlardan biri olarak görürler. Bu nedenle esas mücadele alanlarından birisi de ölümsüzlüğe erişme adına verilen mücadelelerdir. Yaşlanmanın geciktirilmesi/durdurulması, hastalıklardan kurtulma, bedensel/zihinsel eksikliklerin giderilmesi ve güçlendirilmesi gibi gayelerin temel amacı ölüme karşı açılan savaştır. Ancak Nietzsche ölümsüzlük vaadiyle ilgilenmez. Nietzsche'ye göre üstüninsana ulaşmak için kemâlatını tamamlamış insana ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kâmil, olgunlaşmış insan üstüninsana ulaşmanın temel anahtarıdır.

> Nietzsche ile transhümanizm veya posthümanizm arasında bağlantının en büyük göstergelerinden biri Nietzsche'nin üstinsan/superhuman kavramıyla, transhümanizm veya posthümanizmin kavramları olan transhuman, ve posthuman kavramları arasında yakın benzerlik olmasıdır. "Trans" kavramı "geçiş/across" anlamına gelir ancak aynı zamanda ötesine geçme veya karakter değiştirme bir şeyden bir şeye geçişi ifade eder. Üstte' veya 'ötesi', 'süper' öneki, "belirli bir sınıfın normlarını veya sınırlarını aşan" özelliğini veren anlamı taşır. Sıradan bir insan olan insanın kapasitesi ve kabiliyeti mümkün olduğu ölçüde genişletilmiştir. Bir şeyden sonrayı veya "den daha sonra" geleni vurgulayan 'post' öneki ile değiştirilen şey artık aynı tür bir şey değildir. Potansiyel olarak uygulanabilecek diğer önekler "ab, tele, hetero, extro, meta, un" "insanlık sonrası" anlamında olan bir varlığı tarif eder (Dağ, 2020a, s.126-127).

Nietzsche'nin üstüninsan tanımı ile transhuman-posthuman tanımlarının benzerlik göstermesi her iki taraf içinde değerli bulunmuş ve benimsenmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki Nietzsche'nin, var olan insanın değerlerinde yaşadığı olgunlaşma ile üstüninsana ulaşılabileceğine dair yaptığı vurgu, transhümanistlerin materyalist yaklaşımından farklılık arz etmektedir. "Nietzsche üstinsanın zuhurunu, olumsuzladığı

mevcut insanın alt edilmesine bağlar. Transhümanistlerde olduğu gibi mevcudun kendisini geliştirmesiyle ulaşılacak bir varlık türü değildir. Biyonik varlık beklentisi ve çabasından daha çok mevcut değerlerin kokuştuğunu fark eden, yalan ve sahtenin değil, hakikat ve erdem derdinde ve üstinsan beklentisinde olan Nietzsche'ye karşın transhümanizm, NBCI (Nano, Bio, Info, Cogno) vasıtalarını kullanarak teknik olarak eklemlenmiş bir varlık inşa etme amacındadır (128)." Dolayısıyla Nietzsche'nin üstüninsanı mevcut değerleri yıkarak yeni erdemlerin arayışına giren olgun bir varlık iken transhümanizmin vurguladığı üstüninsanın değerleri değiştirerek olgunlaşma derdi yoktur. Daha çok mevcut insanın teknolojik manada geliştirilmesi ana hedeftir.

Nietzsche'nin üstüninsan yaklaşımının üzerine inşa edilmeye çalışılan transhuman/posthuman, birçok düşünürün aklına "öjeni" meselesini getirmektedir. Söylemlerin çağrışım yaptığı öjeni meselesi özellikle II. Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanya'sında oldukça popüler bir yaklaşımdı. Buradan hareketle Nietzsche'nin üstüninsanı ile transhuman/posthuman anlayışının farklı bir versiyonuna ilişkin çıkarımlar yapılabilir.

> Kardeşi Elizabeth, ilerleyen yaşlarında Führer'in coşkulu bir müridi olmuş ve abisinin de istekli bir hayranı olacağını düşünmüştü. Elbette Nazilerin kendisi bile hâlâ inanılmaz olan insanlığı "ortadan kaldırma"ya dair planlara bağlanmış ve entelektüel saygınlığın gösterişini seve seve kabul etmiş ve "übermensch" (Üstün İnsan) ve "olağanüstü sarışın varlık" gibi kinayelerini kendi sembolik repertuarlarına alarak kötüye kullanmışlardı. Kendini Nazizm'e adamış -belki de tek- düşünür Martin Heidegger, Nietzsche'nin Nazizm'e güvenilirlik sağladığı hakkında onaylayıcı ve detaylı yazılar yazdı. Kısmen Neonazi propagandasının daha entelektüel hâli olsa da hâlâ geçerli olan Nietzsche'nin hatalarımız ve "insanlığı ortadan kaldırmak" üzerine eleştirisi, soykırımı onaylamak amacıyla değil, bunun daha çok korkunç Nazizm'in de çocukları arasında sayılabileceği on dokuzuncu yüzyılın temel mitlerinden biri olan "insanlık dini" üzerine eleştirel bir analiz olduğunu vurgulamak gerekir (Davies, 2010, s.39-40).

Davies'in kaleme aldığı bu alıntı, öjeni kavramının ne denli bir soykırım aracı olarak kullanıldığını göstermenin yanı sıra Nietzsche'nin üstüninsan tanımının ne denli yanlış anlaşıldığını da ispat eder niteliktedir. Batı liberal hümanizmini ve insanı getirdiği noktayı eleştiren Nietzsche'yi böyle insanlık için vahşet olarak nitelendirilebilecek bir beklentinin parçası yapılması oldukça dikkat çekicidir. Öjeni kavramının temelleri Antik Yunan'da Platon'a kadar uzanır:

> Felsefi olarak öjeninin temelleri, Platon'un *Devlet* adlı eserinde bulunur. Güçlü bir devlet ve mükemmel toplum tasarımı amaçlayan Platon, sağlıklı ve güçlü neslin ortaya

> çıkarılması için manipüle edilmiş bir evrimleşmeyi savunur. Toplum için yararlı olan evlilikleri kutsal sayan Platon, toplum için yararlı olanın da gen olarak en iyilerle en iyileri çiftleştirmek gerektiğini düşünür. Aksi takdirde tıpkı kuşların ve köpeklerin cinsleri bozulacağı gibi insanlar için de aynı durumun geçerli olduğunu söyler (Dağ, 2020b, s.95).

Bu bağlamda en iyi ve en güçlü genlerin bir araya getirilmesinin toplum için yararlı olacağını savunan Platon'un bu görüşü günümüze değin ulaşmış ve özellikle transhümanistler için de bir ilham kaynağı olmuştur. Ancak "öjeninin Hitler örneğinde olduğu gibi hem kaba ve mekanik olanı hem de sofistik, bilimsel ve teknolojik olanı insanlık için imkanlar sunmaktan daha çok zaaflar içermektedir. Milliyetçi ve dinci bir devlet inşa eden ve itikat olarak kendilerinin diğer insanlardan daha üstün olduğuna inanan Yahudiler için öjeni her zaman önem arz etmiştir (Dağ, 2020b, s.98)." Nazi Almanya'sında bu denli kaba ve vahşet içeren öjeni çalışmalarının yanında öjeniyi benimseyen iki taraftan (Almanlar ve Yahudiler) birinin ötekine uyguladığı soykırım ise tarihte kara bir leke olarak yer almaktadır. Bu bağlamda modernizmin ve Batı hümanizminin insanı nasıl bir varlığa dönüştürdüğünü düşünmekte yarar vardır. Yaptıklarının sorumluluğunu üstlenebilen, iyi ile kötüyü ayırt edebilen insan tanımının içi, belki de bu dönemde diğer dönemlerde hiç olmadığı kadar, boşaltılmıştır.

> İnsana özgü normal davranış, eylemlerinin ahlakî anlamı ve sonuçlarına dair düşünmek değil, salt sonuç odaklı hesap yeteneği olarak tanımlanmıştır. İnsan sebep-sonuç ilişkilerini kurabilen, belirlenen sonuca ulaşabilmek için en verimli araçları kullanabilen varlıktır. İnsanın bu özelliklerle tanımlanmasının neye yol açtığını Adorno ve Horkheimer tek sözcükle ifade eder: Auschwitz. Eserlerini Frankfurt Okulu düşünürlerinden etkilenerek yazmış olan Hannah Arendt tüm çalışmalarındaki temel kaygısını İnsanlık Durumu'nda şöyle ifade eder: 'Yaptığımız şey hakkında düşünmek.' İnsan, yaptıkları hakkında düşünmeyi bırakmıştır ve ona göre olabilecek en kötü şey kötülük yapan insanların artması değil yaptığının iyi ya da kötü olduğu hakkında düşünmeyi bırakmış olmasıdır (Gençoğlu, 2021, s.84).

Öjeni meselesinin en büyük zaaflarından birisi de ötekileşmenin olumsuz manada derinleşmesine olanak tanımasıdır. Ölüm korkusunun bir tezahürü olarak da değerlendirilebilecek öjeni, insanın güçlendirilmesi ile bu korkudan uzaklaşmasına dönük bir yaklaşım olarak da değerlendirilebilir. Günümüzde transhümanizm oldukça umut verici bir yaklaşımla insanların yaşamsal dileklerini yerine getireceğini vurgulasa da bu durum özellikle teknolojiye ulaşma konusunda zorluklar çekecek savunmasız insanları sistemi dışına iterek ötekileşmenin ve ayrımın daha da belirginleşmesine fırsat tanıyabilir (Sezen, 2021, s.109). Yüksek teknoloji vasıtasıyla gerçekleştirilecek bir öjeni yaklaşımının tüm dünya insanlarının lehine kullanılacağına

inanmak oldukça iyi niyetli bir bakış açısı olacaktır. Ancak ayrıcalıklı ve zengin bir grubun veya toplumun lehine uygulanacak olan bir öjeni yaklaşımı, insanlık için onulmaz yaralar açabilir.

> Bazı çağdaş araştırmacılar öjeni ile liberalizm arasındaki evliliğin insanlığın ve yaşamın korunması için gerçekleşmiş faydalı bir gelişme olduğunu belirtmektedirler -sözgelimi Francis Fukuyama bu araştırmacılar arasındadır-, ama bütün insanların yeniden dizayn edilen yaşamlarının özellikle bir tarafın lehine devasa ekonomik bir kaynak üretmesi olguyu kuşkulu hâle getirmektedir. Yeni öjeninin gelişimiyle klasik liberalizmin bittiğini ilan eden analizler de bulunmaktadır (Özdemir, 2021b, s.52).

Bu durumda özellikle transhümanistlerin öjeni karşısında tutumlarının olumlu olması, finansal olarak destekçileri konumunda olan şirket ve devletlerin güdümünde yeni bir insan yaklaşımının meydana gelmesine zemin hazırlayabilmektedir. Bu yönüyle de dünya insanlığının arasında hâlihazırda oldukça görünür olan ötekileştirmenin ve tahakkümün derinleşmesine neden olabilir. Bu yönüyle de posthümanizmin eleştirilerine maruz kalmaktadır.

Rönesans, Aydınlanma ve Sanayi devirleriyle beraber aklın, bilimin ve teknolojinin önem kazandığına değinilmiştir. Özellikle gelişen teknolojiler ve geliştirilmesi arzulanan teknolojiler için de muazzam bir enerji ve emeğe ihtiyaç duyulmaktadır. İhtiyaç duyulan kas gücünün yüksek teknoloji dolayımında geliştirilen makine/robotlar vasıtasıyla karşılanmak istendiği bir dönemin içerisinde yaşamaktayız. Bir makine çağı olarak yaşadığımız dünyada robot, yapay zekâ, Android gibi terimlere de artık aşinayız. Transhümanizm'de de robot/makine/yapay zekâ oldukça kıymetli bir yer tutar. Transhümanizme göre kas gücünün yerini robotlar, zihin gücünün yerini ise yapay zekâ alacaktır (Dağ, 2020a, s.231).

Robot teriminin ilk defa Çek yazar Karel Capek tarafından Rossum's Universal Robots/R.U.R.-1921 isimli romanında kullanıldığına işaret eden Ahmet Dağ (2020a, s.227), Çekçe'de robotun işçi, emek anlamına geldiğini vurgulamaktadır. Slav kökenli dillerde iş ve işçiye tekabül eden bu söz antik dönem otomatlarından bugüne ulaşan teknolojik evrimi de göstermesi bağlamında önemlidir.

> İnsanın doğadaki canlılara öykünerek, kendi kendine hareket etme ve edimde bulunma yetisine sahip nesneler yani otomatlar inşa etme fikri olan YZ fikri, ilk uygulamaları M.Ö. 4. yy.a kadar gider. Tarihte ilk otomat yapımcısı olan Antik Yunan bilimci-felsefeci

> Tarantolu Arkitas, tahtadan yapılmış ve havada insan eli değmeden buharlı bir mekanizma sayesinde ucuna tutturulduğu çubuğun çevresinde dönebilen bir otomat güvercin inşa etmiştir. Sonrasında Antik Yunan tiyatrosunda oyunun akışını değiştirmek için sahneye gönderilen "Mekanik Tanrı", benzer bir fikirden doğmuştur. İslam dünyasında ise Cezeri (XII-XIll.yy.), mekanik ve hidrolik temelli otomatlar tasarlamıştır. Homer'in İlyada eserinde demir tanrısı Hephaistos'un kendinden itmeli sandalyeler/tripodlar ve konuşan ve kendisine hizmet eden altından hizmetkarlar yaptığı anlatılır (Dağ, 2020a, s.227-228).

Günümüzde Yapay Zekâ ve robot birleşimi ile ortaya çıkacak yeni androidler ile insana benzer, insana has işleri yapan yeni bir türün sosyal-ekonomik-siyasi yaşamı şekillendireceğinden bahsedilmesi şaşırtmayacaktır. Artık bir makine-oluş sürecine girilecek ve robot/Android gibi paydaşlarla beraber insanın değer yargıları, yaşayışı ve eğilimleri değişecektir.

Bu duruma en güzel örneklerden birisi de robot/Android türün cinsiyet ötesi oluşudur. Bu durum teknolojinin, cinsiyet farklarını eritmesine ya da cinselliğin oldukça bireysel bir alana hapsolmasına neden olabilir. Teknolojik ilerleme neticesinde eriyen cinsiyet farklıları ve biyolojik cinsiyetin giderek daha bulanıklaşması, cinsel özgürlük adı altında ele alınmaktadır. Transhümanizm görüşünde yer alan bu cinsel özgürlük mefhumu cinsel potansiyelleri ve deneyimleri teknolojinin imkânlarına sınırlandırmakta ve bu durum doğrudan siyasi liberal bir ideolojiye de işaret etmektedir denebilir:

> Teknolojik ilerleme; cinsiyet farklılıklarını eritiyor, biyolojik cinsiyeti bulanıklaştırıyor ve erozyona uğratıyor. Beynin cinsiyeti ve ikili toplumsal roller, bireylerin tüm insani potansiyel ve deneyimlerini doğuştan cinsiyetlerine bağlı kalmaksızın ortaya çıkan teknolojilerle gerçekleştirebilecekler… Cinsel özgürlük ve transhümanizm arasındaki bağlantının kökü, siyasal liberalizm ideolojisidir. İnsan-makineler arasındaki sınırı aşmak isteyen transhümanist yaklaşımlar, kadın-erkek arasındaki sınırı da aşıp "cinsiyetsizleştirme" amacını gerçekleştirme çabası içindedir… Toplumsal bir hareket olarak vücut bulan LGBT, transhümanizmden önce insanı dönüştürmeyi sosyal ve kültürel olarak amaçlamaktadır. Eşcinsellik veya cinsiyetsizleştirme onur ve övünç meselesi, kişisel tercih veya çağdaş insanın aşaması olarak lanse edilmektedir (Dağ, 2020b, s.105-109).

2.3. Posthümanizm Gelişimi ve Düşündürdükleri

Hümanizmin; akıl, bilim ve tekniği merkeze alarak insanı yüceltmeye ve insanmerkezci bir yaklaşıma zemin hazırlamaya çalıştığından bahsedilmiştir. Bu süreçle beraber insanı (Batılı, beyaz, sağlıklı ve güç sahibi erkeği) merkezde konumlandırarak her şeyi kendine göre dizayn etme çabasının sorunlu birçok yönü

olduğu da vurgulanmıştır. Hızla gelişen teknoloji ve birçok disiplinde ortaya çıkan keşifler, posthümanizm yaklaşımına da temel hazırlamıştır. Görelilik teorisi, kuantum fiziği ve kübizm gibi birçok yeni çalışma alanlarının ortaya çıkışı ve yaşanan büyük ve yıkıcı savaşlar, gerçekliğin doğasına ve onun temsil ediliş biçimlerine dair değişen yeni bakış açılarının konmasına neden olmuştur (Pepperell, 1995). Bu yeni gelişmeler ve gerçekliğin sorgulanması, hümanizmin insan anlayışının da sorgulanmasına olanak sağlamıştır.

Posthümanizm, "1960'ların sonlarında hem felsefi hem de siyasi bir proje olarak başlayan ve 1990'larda epistemolojik bir projeye dönüşen 'insan'ın radikal yapısökümünden doğan postmodernizmin içinde ve sonrasında ortaya çıkmıştır (Ferrando, 2019, s.24)." Hümanizmin insanının tarihsel gelişimi göz önüne alınıp sorgulandığında insan kavramının kime ya da hangi kültüre ait olduğunun sorgulanması sonucunda gündeme gelen "ötekiler"in yeniden ele alınması, posthümanizm düşüncesinin temel taşlarından olmuştur. Hümanist felsefede dünyanın merkezinde yer aldığı ve her şeyin üzerinde hegemonik bir güç iddiasına sahip olduğu iddiasına sahip insan kavramı, yapısöküme uğratılmış ve posthümanizm yaklaşımı ile artık "kendine yeten bir varlık olarak görülmemeye" başlanmıştır (Ağın, 2020b, s.283). Sax (2017, s.178) ise; posthümanizmi, zamanda geri gitme ve insanlığı doğal dünyadan ayıran bir hatayı düzeltme biçimi olarak görmektedir.

Posthümanist düşünürler arasında, hiçbir varlığın diğerlerinden öncelikli olmadığı düz bir ontolojik düzlem ortaya koymak alışılmadık bir durum değildir (Daigle, 2022, s.41). Geçmiş dönemlerde bu tip bir düz ontolojiye vurgu yapılan fazlaca kültür ve medeniyet olduğu iddiası zaman zaman gündeme gelmektedir. Posthümanist dönemin çoktan başladığı ve hatta posthümanist düşüncenin Antik Yunan'dan -özellikle Heraklitos'tan- itibaren var ola geldiğine dair çeşitli iddialar olmasına karşın; insan sonrası düşüncenin belirgin bir biçimde ortaya çıktığı dönemin, XX. yüzyılın başları olarak görmek gerekliliği fikri ağır basmaktadır (Pepperell, 1995).

Çağdaş düşünüş şekli ile Posthümanizm kavramına vurgu yapan ilk isim Ihab Hassan'dır (1977). *Prometheus as Performer: Toward Posthumanist Culture?* adlı çalışmasında ilk kez posthümanist bir kültüre dikkat çeken Hassan, posthümanizm

düşüncesi için ise güçlü bir milat olarak görülmektedir. K. Hayles, Ihab Hassan'dan hareketle "Yirmi yılı aşkın bir süre önce Ihab Hassan, her zamanki gibi ileri görüşlülüğüyle post-insanın gelişini öngörmüştü (Hayles, 2008, s.247)." ifadeleriyle sadece posthümanizm düşüncesini değil, değişen insan kavramının varlığına da işaret etmiştir.

Neil Badmington (2000, s.1-2), posthümanizmin çeşitli şekillerde bir neolojizm, en son slogan ya da insanın tekrarlayan kendinden nefretinin bir başka imgesi olarak görülebileceğine ancak aynı zamanda kültürümüzdeki bir potansiyele de işaret edebileceğine değinir. Badmigton'un bu düşüncesinin, posthümanizmin günümüzde yakaladığı popülerliğe ve ulaşabileceği potansiyele bakıldığında haklılığı ortaya çıkmaktadır:

> Geçtiğimiz on yıl, "İnsan Olmayan", "Posthumanities için Radikal Metodolojiler" ve "Posthumanism ve Posthuman'a Yaklaşım" gibi konulara adanmış seminer ve konferansların sayısının artmasına tanık oldu. Biography, Cultural Critique, European Journal of English Studies, Postmedieval, Subjectivity ve Subject Matters gibi dergilerde posthümanist konulara ilişkin özel sayılar yayınlanmıştır. Ayrıca, dünyanın dört bir yanındaki akademik bölümlerin müfredatları, posthümanizmin birçok alanı kesen önemli ve canlı bir konu hâline geldiğine tanıklık etmektedir. Edebiyat eleştirmenleri ve tarihçiler, insan-sonrasını incelerken bir dizi teorik ve metodolojik paradigma ortaya koyarak beşeri bilimlerin insan-sonrası bilimlere dönüşmesine katkıda bulunmuşlardır (Clarke, 2017, s.xiii).

Dolayısıyla "posthümanizm, yüzyılın başından bu yana giderek önem kazanan çağdaş bir düşünce biçimidir (Daigle ve McDonald, 2022, s.1)." Bu popülerliği yaratan en mühim husus ise daha önce de vurgulandığı gibi teknolojidir. Klonlama, kök hücre çalışmaları, kriyojenik, yapay zekâ çalışmalarının yanı sıra engellilik, hayvan, sibernetik ve bilinç çalışmaları, bu düşüncenin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Çünkü bu çalışmalar insan olarak kabul edilenler ile insan olmayanlar arasındaki sınırların yeniden sorgulanmasına olanak sağlamıştır. İnsan/insan olmayan, insan/makine, insan/hayvan gibi kavramların hiyerarşik yapılarının sorgulanmasına, insanların türcü yaklaşımlarının ve kabullerinin ortaya konmasına, tarihi soykırımlarla yüzleşilmesine, ırkçılık ve kölelik gibi tahakkümcü anlayışların deşifre edilmesine kapı aralayan posthümanizm, insan ile "öteki" arasındaki sınırların yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur (Nayar, 2014). Ferrando bu hususta hem "insan" kavramının hem de "hümanizmin" tarihsel oluşumu bağlamında; "Avrupalı

olmayanlar, beyaz olmayanlar, kadınlar, queerler, ucubeler, hayvanlar ve otomatlar tarihsel olarak insanın karşısında bir "öteki" olarak konumlandırılmıştır (2019, s.24)" demekte ve bu sınırların belirginliğine vurgu yapmaktadır.

> Bilimsel, felsefi ve edebî açılardan farklı boyutlarıyla ele alınan posthümanizm, geniş çerçeveli, birbirinden farklı görünen ancak ilintili ve birbirini besleyen değişik çalışma alanlarından oluşan bir kuramlar bütünüdür. Bu kuramlar bütünü, hümanizmin merkeze aldığı, tanımı gereği kapsayıcı görünen ancak, bir o kadar da dışlayıcı olan insan figürünü ve insan-merkezciliği (antroposantrizm) yeniden değerlendirmeye açmanın, sorgulamanın ve 'doğal' olarak kabul ettiklerimizle 'sosyal biçimde inşa edildiğini düşündüklerimizin arasındaki sınırların geçirgenliğini göstermekte, insan ve diğer türler arasında var olduğu düşünülen başlangıç ve bitiş noktalarını eleştirel bir gözle incelemenin birden fazla yolunu açmaktadır (Ağın, 2020a, s.3).

Başak Ağın'ın bu ifadeleri posthümanizmle birlikte hümanizmin dayattığı insan figürünün ve insanmerkezci anlayışın eleştiriye, sorgulamaya açıldığını göstermektedir. Bu durumda yeniden düşünülmesi gereken hususların altının çizilmesine olanak sağlayacak olan posthümanizm, Batı liberal hümanizminin ideal insanını ve insanmerkezci yaklaşımını eleştirerek geleceğe ışık tutma amacında olan bir kuramlar bütünüdür. "Daha da spesifik olarak insan sonrası kuramı, 'insanın sahnesi' olarak bilinen biyogenetik çağda, insanın evrende bütün bir yaşamı etkileme gücüne sahip jeolojik bir kuvvet hâline geldiği bu tarihi anda, insan için temel ortak referansın ne olduğunu yeniden düşünmemize yardımcı üretken bir araçtır (Braidotti, 2021a, s.16-17)."

Bu ifadelerden yola çıkarak denebilir ki, posthümanizm XX. yüzyıl sonu ve XXI. yüzyıl başında, teknolojinin büyük bir ivmeyle geliştiği ve hayatın merkezine oturduğu bir tarih sürecinde 'insan' olgusunu yeniden değerlendirmeye almaya çalışan bir kuramlar bütünüdür (Ağın, 2020a, s.17). Ancak belirtmek gerekir ki, posthümanizm birbirinden çok farklı alanlarda ortaya çıkmış düşünce ve eleştirilerden beslenmiş çok yönlü bir çatı felsefedir. Buna ilişkin dikkat çeken bir tespit ise Francesca Ferrando'ya aittir. Ferrando (2019), posthuman kavramını "şemsiye terim" olarak ele almakta ve altınca çok fazla düşünce ve yaklaşımın bulunduğunu ifade etmektedir. Bu yönüyle tek bir alana yaslanmamış, kolektif bir düşüncenin ürünü olarak gelişmiştir.

> Bugünkü hâliyle, posthümanizm, birbirinden oldukça farklı bakış açılarına sahip, değişik ekollerden gelen kuramcıların kimi zaman birbiriyle ters düştükleri bir çalışma alanıdır. Bu alan, kendi içerisinde eleştirel posthümanizm, felsefi posthümanizm, teknolojik

> posthümanizm, distopik posthümanizm gibi birbirinden farklı adlarla anılan kollara da sahiptir. Bu nedenle de değişik tutum ve görüşleri benimseyen, felsefe, edebiyat, dilbilim, çevre bilimi, tarih, bilim ve teknoloji çalışmaları, sualtı biyolojisi ya da kuantum fiziği gibi normalde birbiriyle bağlantısı az bulunuyormuş veya hiç bağlantısı yokmuş gibi görünen alanlardan gelen pek çok ekolün teorisyenlerini içinde barındırmaktadır (Ağın, 2020a, s.18).

Posthümanizm(ler) olarak ele alınabilecek birçok farklı yaklaşımın ortak noktası hümanizme karşı konumlanmalarıdır (Daigle ve McDonald, 2022, s.3). Hümanizme karşı konumlanan bu teorik yaklaşımlar kimi zaman eleştirel kimi zaman kültürel kimi zamanda felsefi alanda kendini göstermektedir. Posthümanizm(ler) başlığı altında üç önemli posthümanist yaklaşımı açıklayan Ferrando; eleştirel posthümanizm, kültürel posthümanizm ve felsefi posthümanizm başlıklarının üzerinde durmaktadır:

Eleştirel Posthümanizm, Francesca Ferrando tarafından şu şekilde ele alınmaktadır:

> Eleştirel Posthümanizm Nedir? Edebiyat eleştirisi alanında post-insan üzerine geliştirilen özel yaklaşım bazen Eleştirel Posthümanizm olarak adlandırılır. Bu yaklaşımın gelişmesinde önemli rol oynayan metinlerden biri How We Became Posthuman'dır: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature and Informatics (1999), Katherine Hayles tarafından yazılmıştır. Hayles'in sibernetik ve enformatik edebiyattaki bedensiz anlatılara yönelik eleştirisi, feminist ve postmodern pratiklere dayanan posthümanist bir yaklaşımın önünü açmıştır (Ferrando, 2019, s.26).

Daigle ve McDonald ise eleştirel posthümanizmin kimi zaman bir anti-hümanizm olarak ele alınabileceğine vurgu yapmaktadır:

> Benimsediğimiz eleştirel posthümanizm bir yöntem, bir eleştiri, hümanizm sonrası bir düşünce ve her zaman olmasa da çoğu zaman bir anti-hümanizmdir. Post-insan, bu düşünce tarzı tarafından teorize edilen insandır; hümanist özneden, hümanist olmayan insandan büyük ölçüde farklı bir varlıktır. Bununla birlikte, insan-sonrası hakkında konuştuğumuzda, aynı zamanda insan-sonrası duruma da atıfta bulunmuş oluruz. Dolayısıyla, geçen yüzyılın son bölümünde postmodern durumu kavramsallaştıran düşünürler silsilesine bağlanan teorik bir yaklaşımla meşgulüz. Varoluşumuzun her alanında önemli değişikliklerle karşı karşıya kaldığımız bu dönemde, özellikle gezegenimizin süregelen istikrarsızlığı göz önünde bulundurulduğunda, durumumuzu yeniden düşünmek ve hayatlarımızı nasıl yaşadığımızı yeniden değerlendirmek aciliyet arz etmektedir (Daigle ve McDonald, 2022, s.6-7).

Nayar, eleştirel posthümanizm için "…edebiyat, popüler kültür ve teorideki bu felsefi ve politik temayı adlandıracağımız gibi, insanın her zaman zaten çoklu yaşam biçimleri ve makinelerle birlikte geliştiğini, onlar tarafından oluşturulduğunu ve onların kurucusu olduğunu göstermek için geleneksel egemen, tutarlı ve özerk insanın

radikal bir şekilde merkezden uzaklaştırılmasıdır (2014)" tespitini yapmaktadır. Porter, transhümanizmin ve eleştirel posthümanizmin liberal hümanizmi nasıl miras aldıklarını incelediği bölümde 'insanlık sonrası'na ulaşmaya bu iki yaklaşımın farklı vizyonlardan baktığını ifade etmektedir. Eleştirel posthümanist yaklaşımın, homo sapiens'in bir üyesi olabilecek, ancak ideolojik olarak hümanizmi aşmış bir varlığın üretilmesi (2023, s.479) olarak görülmesi gerektiğinin altını çizer.

Kültürel posthümanizm ise Ferrando tarafından temellerinin Haraway'a dayandırıldığı bir yaklaşım olarak ele alınabilir:

> Kültürel Posthümanizm Nedir? 1990'larda edebiyat teorisi alanında hayata geçirilen posthümanist dönüş, kültürel çalışmalar tarafından da benimsenmiş ve Kültürel Posthümanizm olarak tanımlanan posthuman'a özel bir yaklaşım üretmiştir… Haraway aynı zamanda Kültürel Posthümanizm içinde odak noktası hâline gelen bir akademik alanın, hayvan çalışmalarının gelişiminde de ana etkendir. Bununla birlikte, Cary Wolfe'un What is Posthumanism? (Posthümanizm Nedir?) (2010) adlı kitabında belirttiği gibi, hayvan çalışmalarının kendi başına posthümanist bir yaklaşım anlamına gelmediğini de belirtmek gerekir. (2010) adlı kitabında belirttiği gibi, eleştirel olmayan bir çoğulculuk türünün risklerini ortaya koyar ve bu da "birleştirme" hâline gelir (Ferrando, 2019, s.26).

Batı liberal hümanizminin ürettiği ve çerçevesini belirlediği kültür ve bu kültürün doğa ile olan ilişkisinin temelde merkeze alındığı, yeni bir kültürün (etik ve sorumluluğun adil olarak belirlendiği) ihtiyacının zaman zaman vurgulandığı bir yaklaşım olarak, kültürel posthümanizm ön plana çıkmaktadır.

Felsefi Posthümanizm ise "…etik olduğu kadar onto-epistemolojik bir yaklaşım ve her türlü çatışmacı ikiliği ve hiyerarşik mirası ortadan kaldıran bir arabulucuk felsefesi olarak (Ferrando, 2019, s.22)" değerlendirilebilir. "Felsefi posthümanizm, insanı söylemin merkezinden uzaklaştırmaya odaklanırken, Antroposen ise; insan faaliyetlerinin gezegensel düzeydeki tesirinin boyutuna işaret eder ve bu nedenle insanların zarar gördüğünde insan durumunu da olumsuz etkileyen bir ekosistemle ilgili olduklarının farkına varmalarının aciliyetini vurgular (22)." Francesca Ferrando felsefi posthümanizmi üç başlıktan teşekkül etmiş bir yaklaşım olarak ele almaktadır. Ferrando'ya göre bu üç başlık; post-hümanizm, post-antroposentrizm ve post-düalizmdir. Post-hümanizm ile insan deneyiminin çoğulluğuna vurgu yapan Ferrando, insanı tek olarak değil, birçok olarak ele alma zorunluluğu doğduğunu vurgular. Burada kastedilen husus, klasikleşmiş modern hümanizm geleneğinin genelleştirilmiş ve evrenselleştirilmiş insan kabulünün altının oyulmasıdır. Post-antroposentrizm ise

insan ile insan olmayanlar arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Böylece insan merkezdeki konumundan uzaklaşacak ve doğal olarak insan kaynaklı tahakküm sona erecek veya sınırlandırılacaktır. Arzu edilen tahakkümün tamamen sonlandırılmasıdır. Post-düalizm de ise; kimlik tanımlamaları üzerinde yoğunlaşılır ve Batı liberal hümanizminin savunduğu katı ayrımların yok edilmesi hedeflenir. Benlik algılarının yıkılması ve bir biz-oluş yönüne doğru hızla hareket edilmesi gerekliliği vurgulanır. Dolayısıyla bu üç başlık felsefi posthümanizmin genel çerçevesini oluşturur (Ferrando, 2019, s. 59). Felsefi posthümanizmin inceleme alanları hususunda ise şunlar ifade edilir:

> Felsefi Posthümanizm'in inceleme alanları geniştir; biyoetik ve gelecek çalışmalarını içerir, ancak bunlarda çözümlenmez. Çağdaş düşünce bağlamında, Felsefi Posthümanizm, tekno-merkezci veya doğrusal varsayımlar olmaksızın bugün, geçmiş ve olası gelecekler üzerine düşünmek için umut verici bir yaklaşımı temsil eder; bu, yalnızca insan ve insan olmayan aktörlerin eylemlilikle değil, aynı zamanda varoluş biçimleriyle de karakterize edildiği bir insan sonrası vizyonuyla uzlaştırılır. İnsan sonrası faillik kapsamlı ve yaygındır; hiyerarşik tutumlar, katı düalist modeller ve asimilatif teknikler yerine karşılaşma, tanıma ve ilişkisellik stratejilerini kullanan varoluş biçimlerinde izlenebilir (Ferrando, 2019, s.185).

Posthümanizm(ler) olarak ele alınabilecek bu üç önemli yaklaşımdan hareketle, posthümanizmlerin temelde Batı liberal hümanizminin karşısında konumlandıklarını tekrar belirtmek gerekir. Bu üç yaklaşımdan kısaca bahsedildikten sonra posthümanizmin eleştirilerine, gerekçelerine ve kaynaklarına göz atmak faydalı olacaktır.

Sümeyra Buran (2020a, s.20-21), posthümanizme ilişkin bir çerçeve çizerken, XXI. yüzyılın teknoloji ile gelişen ve değişen dünyasına/insanına işaret etmektedir. Değişen teknolojinin geleneksel insan tanımlarını değiştirdiğine vurgu yapan Buran, posthümanizmin bu değişimlere yeni bir yaklaşım sunma iddiası taşıdığını vurgular:

> Ünlü kuramcı Ihab Hassan'ın öne sürdüğü daha sonra Katherine Hayles, Cary Wolfe, Donna Haraway, Rosi Braidotti, Karen Barad gibi seçkin kuramcılar tarafından geliştirilen posthüman, insan-ötesi, insan-sonrası, veya yer yer insan-üstü olarak da adlandırılan posthümanizm kuramı, bu teknolojilerin hayatımıza etkilerini incelerken, temelinde yerleşmiş insan kavramına ve anlayışına kökten bir paradigma değişikliği getirmekte, teknoloji ile çepeçevre sarılmış yeni dünyayı tanımlamaya çalışmakta ve insanlığın yaşam biçimlerini, çevre ve doğa ile olan ilişkilerini geçmişi göz ardı etmeden yeniden düzenlenmesi gerektiğini öne sürmektedir. Posthümanizm, tüm bu dönüşümlerin bir yansıması olarak geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki bağları irdeler; bu bağlamda da insan, insanötesi/üstü/sonrası/dışı alternatif senaryolar üretir ve sunar.

Modernist, materyalist, pozitivist düşünce anlayışının egemen olduğu dönemlerde insanlığın yaşadığı büyük trajediler, düşünürlerin bu egemen anlayışı eleştirmelerine sebep olmuştur. Batı liberal hümanizminin insanlığa vadettiği huzur, mutluluk ve refah sadece belli bir kesime yansımış ancak insanlığın geneli büyük acılar yaşamıştır. Bu durum egemen anlayışın yani Batı liberal hümanizminin niceliğe verdiği önem ile birlikte niteliği göz ardı etmesi olarak da değerlendirilebilir. Çünkü pozivist ve materyalist yaklaşımlar; ruhu, duyguları ve acıları arka plana itmektedir. Dolayısıyla bu yaklaşımlar artık bilimsel düşünceye de beşerî bilimlere de daha fazla katkı sağlayamayacaktırlar.

Posthümanizm düşüncesinin önemli isimlerinden olan Rosi Braidotti, *İnsan Sonrası Bilgi* (2021b) adlı eserinde posthümanizmin yapım aşamasında olduğunu ifade eder. İleri teknolojilerdeki gelişmelerin, iklim değişikliği gibi küresel felakete neden olabilecek risklerin, kapitalizm ve Batı liberal hümanizminin tahakkümüne dayalı tehditlerin insanlarda uyandırdığı kaygılara bir perspektif getirerek, yönünü kaybeden insanlığın tekrar yönünü bulabilmesi için posthümanizmin bir pusula görevi göreceğine işaret eder (Braidotti, 2021b, s.12). Braidotti'ye göre posthümanizm, insanlığı Avrupamerkezci hümanist temsile dayalı alışkanlıkları ve bu alışkanlıkların getirdiği felsefi insanmerkezciliği aşmaya teşvik edecektir. Bu yönüyle posthümanizm sadece Batı liberal hümanizme değil, insanmerkezci yaklaşımı da şiddetle eleştirmektedir. Tüm yaşamın, insanın merkeze konarak şekillendirilmesi posthümanizmin doğrudan karşı çıktığı ve eleştirdiği bir husus olduğu ifade edilir. Braidotti; "Hümanizm eleştirisi insanmerkezciliğin yerinden edilmesiyle, insanmerkezcilik eleştirisi de hümanizmin yerinden edilmesiyle ilişkilendirilmediği sürece, yeni hiyerarşiler ve dışlamalar üretme tehlikesi ile karşı karşıya kalırız (Braidotti, 2021b, s.20)", ifadesiyle posthümanizmin temel motivasyonunun, Batı liberal hümanizm ve insanmerkezci anlayışın birbiriyle ilişkilendirilmesi ve her ikisinin aşılması fikri olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla "posthümanist gündemin temel amacı, dünyevi olgulardaki insan kavramını merkezden uzaklaştırmaktır (Schmitz, 2021, s.4)."

Posthümanizmdeki post- ön eki insan sonrası, insan ötesi, bir durumun aşılması olarak düşünülebilir. Ancak ilk çağrışım yaptığı gibi bir türün son bulmasına işaret

etmemektedir. Burada kastedilen Batı liberal hümanizminin çizdiği insan sınırlarının yıkılması sonucu ulaşılacak yeni etik değerlerle donatılmış insandır. Yani Batı hümanizminin ideal insanı yerine ve onu aşarak etik değerlere uygun, eşitlikçi, doğa ile uyum içerisinde ve hâkim olma kaygısı taşımayan yeni insanın temsili olan posthuman'ın inşası ifade edilmektedir.

> Post(-)hümanizmin ortaya çıkışında "post-" neden gereklidir? "Post", 'anti' önekinden farklı olarak karşıt ontolojilere uymaz, böylece ben/öteki, özne/nesne, canlı/cansız, insan/hayvan, insan/robot, erkek/kadın, fiziksel/sanal, et/makine, vatandaş/yabancı ve normal/patolojik gibi ikilikleri aşar. Latince'de "post" hem "geride" (eğer mekanla ilgiliyse) hem de "sonra" (eğer zamanla ilgiliyse) anlamına gelir. Bir "sonra" olarak "post", yeni bir terimin detaylandırılmasının önerebileceği gibi, doldurulacak boş bir sayfanın oluşturulabileceği keskin bir kırılmaya işaret etmez (Ferrando, 2019, s.65-66).
>
> Posthümanizm anlayışında bir öncelik-sonralık veya son(luluk) algısı mevcut değildir. Bir son(luluk) varsa bile, bu, birebir çevirinin ima ettiği biçimde insandan, insanlıktan ve/veya insan varoluşunun sona erip neslinin tükenmesinden sonra meydana gelecek olasılıkları veya varsayımları kastetmemektedir. Bunların tam aksine, 'posthuman terimindeki son(luluk), daha ziyade, belli kalıplara sıkıştırılmış ve alışageldiğimiz 'insan' algısının sonuna vurgu yaparken, posthümanizm ifadesindeki son(luluk) ise sorunlu hümanizm anlayışının sonuna işaret etmektedir (Ağın, 2020a, s.22).

İnsanlığın tarihine bakıldığında yaşadığı tarihi olaylar ve bu olaylara bağlı biçimde gelişen düşünce sistemleri insana ve doğaya bakışı etkilemiş ve değiştirmiştir. İnsanlık var olduğu andan itibaren arayış içerisinde olan bir varlıktır. Bu arayışlar kimi zaman dini/mitolojik temelde zuhur etmiş kimi zamansa bilim ve tekniğin merkeze alınmasıyla gerçekleşmiştir. Dolayısıyla her dönem ideal insanını tanımlamak istemiş ve bu ideal insan tanımıyla toplumu inşa etmeye çalışmışlardır. Hz. Âdem ile başlayıp, günümüze gelen dini temelli insan figürü ile Prometheus ile başlayıp günümüze gelen mitolojik/hümanist insan kavrayışı farklılık arz etmektedir. Batı liberal hümanizmi, dini temelli insan anlayışını sonlandırmaya çalışırken teknolojiyi, aklı ve bilimi öncelemiştir. Ancak ortaya çıkan yeni insan idealinin zaaflarının görünmesiyle artık farklı bir anlayışa geçilmesi gerektiği düşüncesi özellikle XXI. yüzyılın başlarında kendini göstermiştir. "İnsan yiyeceği bir meyveyle, çalacağı bir ateşle ve Tanrı'yı konumlandırmasıyla yani mitolojik tahayyülüyle ve teolojik yaklaşımlarıyla, fikre ve olguya yönelik zihni tasavvuruyla (felsefe-bilim), aletleri ve makineleri kullanımıyla (sanayi-teknik) içinde bulunduğu hâli değiştirme teşebbüsü içinde bulunmuştur (Dağ, 2020b, s.20)." İşte posthümanizm anlayışı da insanın içinde bulunduğu hâli değiştirme teşebbüsüdür.

Posthümanizmin gelişimi aşamasında Rosi Braidotti'nin sorusunun altı çizilmesi gerekir. "Eleştirel düşüncenin kurama inancı, içten içe, gerçekliği değerlendirme ve temsil etme aracı olarak gören toplumsal inşacı bir paradigmaya dayanmaktadır. Peki böylesi bir inanç günümüzde hâlâ geçerli midir (Braidotti, 2021a, s.15)?" Esasında, Batı liberal hümanizminin tahakkümü altında olan bilimsel anlayışın, eleştirel bir düşünce ortaya koyamaması tenkit edilmektedir. Çünkü bu durumun eleştirilmesi için elde araç olarak kullanılan bir kuram yoktur. Bu açıdan posthümanizm bir ihtiyacın ürünüdür. Batı liberal hümanizminin eleştirilmesine olan ihtiyacın bir tezahürüdür. Bu hususta Nietzsche'nin eleştirisine değinen Braidotti'nin tespitlerine yer vermek önemli olabilir:

> Nietzsche'nin iddiası, Avrupalı hümanist öznenin metafizik olarak sabit ve gezegensel geçerliliğe sahip sağduyusuyla insan doğasına atfettiği aşikâr konumun sonunun geldiğiydi. Nietzscheci jeneloji, tabiat yasalarının ve değerlerinin dogmatik olarak uygulanması karşısında yorumlamanın önemini vurgulamaktadır. O zamandan beri felsefi gündemin esas öğeleri şunlar olagelmiştir: İlk olarak, ontolojik belirsizlik durumunun tanınmasını takiben yaşanan şokun ardından eleştirel düşünceyi nasıl geliştirmeli; ikinci olarak, benzerlik ve etik sorumluluk üzerine kurulu bir topluluk hissini şüphe ve vehme kapılmadan nasıl yeniden inşa etmeli (Braidotti, 2021a, s.17)?

Rosi Braidotti'nin yönelttiği sorular, posthümanizmin çıkış noktalarını göstermesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda Nietzsche'nin düşüncelerinin transhümanizmin aksine posthümanizme daha fazla alan açtığı söylenebilir. Çünkü Nietzsche de posthümanizm gibi bir Batı liberal hümanizm eleştirisi yapmaktadır. Batı liberal hümanizminin insanlığı ve toplumları nasıl şekillendirdiğinden hareketle insanın olgunlaşmasına vurgu yapılmaktadır. Batı liberal hümanizm, bir ideal insan inşası gayretinde bulunmuştur. Bu ideal insan da mükemmelin ve mükemmel olanların ölçütüdür. Artık doğa yasası konumunda kabul edilen bu anlayışın, bilimsel bir gerçek olmadığı ve tarihsel/kültürel bir inşa olduğu kabul edilmelidir düşüncesi posthümanizmin en önemli savlarından biridir.

> Liberal düşünürlerin inanmaya meylettiği üzere, bireycilik, 'insan tabiatının' içsel bir parçası değil, daha ziyade tarihsel ve kültürel olarak belirlenmiş bir söylemsel oluşumdur ve giderek daha da sorunlu bir hâl almaktadır. Jacques Derrida gibi düşünürler tarafından ortaya atılan toplumsal inşacılığın yapıbozum ayağı da hümanist ilkelerin radikal bir biçimde gözden geçirilmesine katkıda bulunmuştur (Braidotti, 2021a, 38).

Nietzsche'nin posthümanizmin şekillenmesinde azımsanmayacak bir etkisi olduğu görülmektedir. Özellikle Spinoza'nın aşkın bir Tanrı anlayışından ziyade tüm

öznelerin bir arada değerlendirildiği içkin bir doğa anlayışına yönelmesi ve monizm felsefesi, Nietzsche'yi etkilemiş ve Nietzsche'nin posthümanizme ilham olacak düşüncelerinin yeşermesine olanak sağlamıştır.

> Spinoza'nın monizmi ve içkin vitalizmi Nietzsche'nin felsefesinde yankılanır, ancak Nietzsche'nin Spinozacı felsefeye olan ilgisi özellikle özgür irade ve etiğin reddine odaklanmış görünmektedir. Burada incelediğimiz yollar için önemli olan, Nietzsche'nin insanı düalist terimlerle ve kendi bedenlenmiş benliğine ve içinde yaşadığı dünyaya karşıt olarak tasarlayan hümanist felsefelere son derece şüpheci yaklaşmasıdır. Bunun yerine, dünyanın güç istenci olduğunu savunmuş ve 'nerede canlı bir yaratık bulduysam orada güç istenci buldum' demiştir. Ona göre, insan olan ve olmayan tüm canlılar, güç istencinin yaratıcı ve üretici gücünün somutlaşmış hâlidir. Bu, herhangi bir aşkın alemi reddetmesiyle birleştiğinde, onu posthümanizmin önemli bir öncüsü hâline getirir (Daigle ve McDonald, 2022, s.7).

Nietzsche'nin Spinoza'dan etkilenmesi gibi Foucault ve Deleuze'ün de Nietzsche'den etkilenmesi, posthümanizme önemli katkılar sunmuştur. Zaman zaman posthümanizm ile karıştırılabilen anti-hümanizm felsefesi de kısmen bu etkilenmelerin ürünü olarak görülebilir:

> Son dönem Deleuze çalışmalarında, Deleuze'ün felsefesinin Nietzsche'ye ve ötesine uzanan Kıta Avrupası anti-hümanizm geleneğine sıkı sıkıya bağlı olduğu konusunda bir fikir birliği ortaya çıkmıştır. Deleuze'ün Foucault ile olan teorik ve kişisel ilişkisi bu açıdan çok önemli bir düğümdür ve burada çözemeyeceğim bir düğümdür. Ancak Deleuze'ün hem Avrupa hümanizminin iddialarına hem de bundan kaynaklanan (genellikle retorik) insan kutlamalarına karşı aldığı eleştirel mesafeyi ön plana çıkarmak istiyorum (Braidotti, 2022, s.24).

Bu eleştiriler göz önünde bulundurulduğunda Deleuze ve Guattari'nin çalışmaları ve içkinlik felsefesi, anti-hümanizmi beslediği gibi posthümanizmi de beslemiştir. Deleuze ve Guattari'nin hem bireysel hem de ortaklaşa yapmış oldukları çalışmalar neticesinde ortaya çıkan içkinlik felsefeleri, varoluşun ağaçsı bir modelleme şeklinde ele alınabileceği düşüncesini ve oluşun rizomatik bir yapıya sahip olduğu iddiasını gündeme getirir (Daigle ve McDonald, 2022, s.8). Bu içkinlik felsefesi ile oluşun rizomatik görünmesi, Karen Barad tarafından da vurgulanmaktadır. Barad (2007, s.184), "Biz dünyanın dış gözlemcileri değiliz. Dünyanın belirli yerlerinde de basitçe konumlanmış değiliz; daha ziyade, süregelen iç-etkinliği içinde dünyanın bir parçasıyız." ifadeleri ile oluşu, bir hiyerarşi ile değil düz bir ontolojide her şey her şeyin parçası ve bileşeni olarak ele almıştır.

İçkinlik felsefeleri ve rizomatik organizasyonun, oluşu açıklaması aynı zamanda özne-eylem ilişkisini de gündeme getirmektedir. Her "şey"in bir eyleyiciliğinin olması ve bu eyleyiciliklerin birbiri ile ilişkisi Latour'da aktör-ağ teorisini gündeme getirir. "Özünde, aktör-ağ teorisi (ANT), insanların yanı sıra şeylere de eylemliliğin geri verilmesini savunur. ANT'nin kurucularından Latour'a göre eylemin bilincine ya da buna bağlı olarak niyete zincirlemesine gerek yoktur. Bir aktör, eylemde bulunan, dünya içinde/üzerinde iş yapan herhangi bir varlıktır (Burriss ve Leander, 2024, s.564)." İçkinlik, rizomatik yapı, aktör-ağ teorisi gibi düşünce ve felsefeler, insanın doğa ile olan ilişkisinin yeniden ele alınması gerekliliğe vurgu yapmakta ve bu husus posthümanizm düşüncesini beslemektedir:

> Her hâlükârda, insanlık da dâhil olmak üzere tüm biyolojik varlıkların maddi doğaya olan temel bağımlılığı, insanın sadece birçok biyolojik varlık arasında bir biyolojik varlık olarak değil, klasik hümanizmin insanmerkezciliği tarafından riske atılan doğal-maddi dünyanın bir parçası ve ona bağımlı olarak görüldüğü geniş kapsamlı bir posthümanizm anlayışında ısrar etmektedir. Bu 'materyalist dönüş' son dönem felsefi söylemde giderek daha fazla araştırılmaya başlanmıştır. Bunun bir örneği Braidotti'nin 'yaşamsal materyalizm'inde bulunabilir; bu, 'insan istisnacılığı'nın idealist ya da aşkın kavramlarını -yani insan öznelliğinin bir şekilde maddi dünyadan uzaklaştırıldığı ya da maddi dünyadan etkilenmediği- reddederek, maddi güçlerle ve diğer yaşam formlarıyla akrabalık içinde gelişen gömülü bir özne lehine Spinozacı monizmin bir varyasyonudur (Connolly, 2017, s.24).

Thomas Connolly'nin Rosi Braidotti'den bahisle gündeme getirdiği yaşamsal materyalizm ya da yeni materyalizm, posthümanizm düşüncesinde ana hatlardan birini oluşturmaktadır. Bu yeni materyalist felsefenin de Spinoza, Deleuze ve Guattari'den etkilenen bir felsefe olduğunu vurgulamak önemlidir. Braidotti materyalist eleştirilerin zor zamanlar geçirdiğine vurgu yaparak, yeni materyalizmi yanlış anlaşılmalardan uzak tutmak istemektedir:

> Materyalist ontolojiler eleştirel düşüncede zor zamanlar geçirmiştir. İkili karşıtlıkları ve diyalektik olumsuzluğu reddeden 'neo materyalist bir evren', ekolojik etik ve çevre politikaları için bariz olumlu sonuçlarına rağmen, genellikle yanlış anlaşılmış veya göz ardı edilmiştir. Eleştirel Spinozacılık maddenin, dünyanın ve insanların kendilerinin içsel ya da dışsal karşıtlığın diyalektik ilkesine göre yapılandırılmış düalist varlıklar olmadığını, daha ziyade güçler, varlıklar ve karşılaşmalarla ilişki ağları içinde göçebe bir şekilde dolaşan maddi olarak gömülü süreç içindeki özneler olduğu gerçeğini ön plana çıkarır (Braidotti, 2022, s.28).

Dolayısıyla posthümanizmin beslendiği düşünceler, yeni materyalizmi de şekillendirmiş ve bu etkileşim kendini zaman zaman posthümanist materyalizm olarak göstermiştir. Posthümanist materyalizmi ise Braidotti şu şekilde açıklamaktadır:

> Posthümanist materyalizmin en önemli avantajı, insan olmayan failleri de içeren, kapsayıcı bir post-antroposentrik öznellik vizyonu ortaya koymasıdır. Hayati önem taşıyan neo-materyalist teoriler, tek-madde ontolojisinin etik çıkarımlarını, çoklu aidiyet ekolojilerinin inşasında sosyal, psişik, doğal ve teknolojik faktörlerin karmaşık etkileşiminin daha iyi anlaşılmasına kadar genişleten verimli bir 'eko-sofik' yaklaşıma yol açar: hepsi eko-sofik olarak birbirine bağlıdır (Braidotti, 2022, s.29).

Yeni materyalizm, yaşamsal materyalizm, posthümanist materyalizm gibi isimlendirmeler posthümanist yaklaşımda klasik materyalist düşüncenin geride bırakıldığını ve artık dünyayı veya evreni insan merkezli görmeyen (Çam, 2024, s.643) yeni bir materyalist yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla "Yeni Materyalizmler, insanın konumunun radikal bir şekilde yeniden düşünülmesidir (Mol, 2023, s.716)."

Francesca Ferrando (2019) yeni materyalizmin geç postmodernitenin temsiliyetçi ve inşacı radikalleşmelerine bir tepki olarak ortaya çıktığını ve maddi olanın izinin kaybedildiğini, bunun sonucunda da gözlemciler tarafından takip edilen gözlemleme ve tanımlama eyleminin manipüle edilmiş olarak algılanan şey ile bu şekilde ulaşılamaz hâle gelen dışsal bir "gerçeklik" arasında içsel bir düalizm tehlikesini doğurduğunu ifade eder.

> Yeni Materyalizm dil ve madde arasında bir ayrım yapmaz: kültürün materyalist olarak inşa edildiği kadar biyoloji de kültürel olarak dolayımlanır Yeni Materyalizmler maddeyi devam eden bir maddeleşme süreci olarak algılar ve bilim ile eleştirel teorileri zarif bir şekilde uzlaştırır: kuantum fiziğini post-yapısalcı ve postmodern bir duyarlılıkla. Madde hiçbir şekilde statik, sabit ya da pasif, bir dış güç tarafından şekillendirilmeyi bekleyen bir şey olarak görülmez; bunun yerine "bir maddeleşme süreci" olarak vurgulanır (Ferrando, 2019, s.159)."

Posthümanizm düşüncesinin son yüzyılda zamanla ön planda tutulan ve bir başka "post-" olan postkolonyalizm ile de ciddi bir teması bulunmaktadır. Sömürge anlayışının Batı liberal hümanizmi tarafından desteklendiğinden daha önce bahsedilmişti. Sömürge, ırk ve kültür çalışmaları hem postkolonyalizmin hem de posthümanizmin şekillenmesinde son derece kritik rol oynamıştır. Bu çalışmalar hümanizmin sorgulanması gerekliliğine atıfta bulunmuş ve Batı liberal hümanizm

şiddetli bir biçimde tenkit edilmiştir. Dolayısıyla Batı liberal hümanizminin insan kavramının yeniden sorgulanmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Bu bağlamda ünlü düşünür Edward W. Said'in hümanizmin geçerliliğinin yeniden sorgulanması gerektiğini ifade etmesi de posthümanizm düşüncesine işaret etmektedir. (Said, 2020, s.25).

> Birleşik Devletler'in önleyici vuruş askeri doktrinin bir parçası olarak teröre karşı savaş ve Ortadoğu'daki başlıca askerî harekât, bir hümanistin bir şekilde yüzleşmesi gereken yeni şartların başında gelmektedir. Bunun dışında, güncel söylemin merkezinde ("insancıl" ve "hümanist"i çağrıştıran) "insan"ın bulunduğunu görmek, bizi hümanizmin önemi hakkında düşünmek için kışkırtmaktadır. Örneğin, NATO'nun 1999'da Yugoslavya'yı bombalaması "insani müdahale" olarak tanımlandı; sonuçları, insanları derin gayri-insani durumlara sürüklemiş olsa da (Said, 2020, s.26).

Edward Said'in bu tespiti, Batı liberal hümanizminin geldiği noktayı göstermesi bakımından oldukça kıymetlidir. İnsanlık adına yapılan eylemlerin gayri insanı bir sonuç ortaya koyması, hümanizm düşüncesinin içinde bulunduğu ikircikli tutumu gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla bu düşüncenin yeniden sorgulanması artık elzemdir. Çünkü Batı liberal hümanizminin ideal insanının (bios), kendi dışındaki tüm varlıklara (zoe) karşı kurduğu tahakküm belirsiz bir geleceğe doğru gidildiği kaygısını uyandırmaktadır.

Batı liberal hümanizmde yer alan tahakkümcü anlayış özellikle postkolonyal çalışmalarda eleştirinin temel öznelerinden biri hâline gelir.

> Eleştirel posthümanizmin büyük ölçüde feminist ve postkolonyal söylemlerden doğması ya da bu söylemlerle herhangi bir yakınlık içinde olması sürpriz olmamalıdır. Bu söylemlerin ataerkillik ve sömürgeciliğin baskıcı rejimine meydan okuması ve reddetmesi, genellikle dayandığı kimlik, öznellik ve faillik kavramlarının sorgulanması olarak ifade edilir. Kim saygı ve eşitliğe layık bir özne olarak sayılır ve kimin failliğinin gelişmesine izin verilmelidir? Bu soruyu sormak, hümanist özne kavramını yeniden gözden geçirmek ve onu altüst etmek anlamına gelir (Daigle ve McDonald, 2022, s.4).

Feminizm ve postkolonyalizm, zihin ile bedeni tekrar bağlamanın bir yolu olarak bedenleşmeyi vurgulamakta ve farklı bedenlerin dünyayı nasıl başka türlü deneyimlediğine ve bazı bedenlerin nasıl haksız bir bakış açısını ele geçirip işgal ettiğine işaret etmektedir. Bu tür bir yaklaşım, hümanizm tarafından inşa edilen zihin/beden, bilinç/dünya, ben/öteki ve insan/insan olmayan gibi ikilikleri ortadan

kaldırmaya başlar. Bu yıkım, posthümanist düşünürler, materyal feministler ve diğer yeni materyalistler tarafından daha da ileriye götürülmektedir; bu düşünürlerin maddesellik ve karşılıklı bağlanabilirlik konusundaki sorgulamaları bu kitaptaki düşüncelerin çoğuna nüfuz etmektedir (Daigle ve McDonald, 2022, s.4).

Batı hümanizmini doğrudan hedef alan önemli isimlerden birisi de Frantz Fanon'dur. Fanon 1961 yılında kaleme aldığı *Yeryüzünün Lanetlileri* adlı eserinde özellikle Batı'nın ikircikli tutumunu ve tahakkümcü yapısını şiddetle eleştirmektedir. Fanon, insandan söz etmekten hiç geri durmayan ancak dünyanın her bir köşesinde insan öldürmeye devam eden Avrupa'yı, ikiyüzlülükle suçlamakta ve bu duruma sessiz kalınmaması ve Avrupa'nın terk edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Özellikle Avrupa'nın insan tanımını kendi insanlarıyla sınırladığını dolayısıyla üçüncü dünya ülkeleri olarak görülen ülkelerin insanlarının yeni bir arayışa girmeleri gerektiğini vurgulayan Fanon, eğer Avrupa'nın çizgisinde devam edilirse insan olarak değer görmeyen insanların kaderinin yine Avrupa tarafından tayin edileceğine dikkat çekmeye çalışır. Bu durum zamanla büyük bir ırksal nefrete ve kıyıma neden olacaktır tespiti ise metnin en çok vurguladığı mesajlardan biri olarak ele alınabilir (Fanon, 2000).

> Bu, Üçüncü Dünya'nın yeni bir insan tarihi başlatması meselesidir; bu tarih, Avrupa'nın ileri sürdüğü bazen muazzam tezleri dikkate alacak, ama aynı zamanda Avrupa'nın suçlarını da unutmayacaktır; bu suçların en korkuncu insanın kalbinde işlenmiştir ve onun işlevlerinin patolojik bir şekilde parçalanması ve birliğinin dağılmasından ibarettir... Eğer Afrika'yı yeni bir Avrupa'ya, Amerika'yı da yeni bir Avrupa'ya dönüştürmek istiyorsak, o zaman ülkelerimizin kaderini Avrupalılara bırakalım. Onlar bunu nasıl yapacaklarını aramızdaki en yeteneklilerden daha iyi bileceklerdir. Ancak insanlığın bir adım daha ilerlemesini istiyorsak, onu Avrupa'nın gösterdiğinden farklı bir seviyeye getirmek istiyorsak, o zaman icat etmeli ve keşifler yapmalıyız. (Fanon, 2000).

Sömürülen insanların uyanması gerektiğini ve Avrupa'nın bu ikircikli yaklaşımını kavramaları gerektiğini ifade Fanon, ayrıca Avrupa'nın terk edilmesi gerektiğini de tavsiye eder. Fanon'un bu denli sert eleştirisinin altında Batı hümanizminin ayrımcı ve ötekileştirici faaliyetleri yatmaktadır. Fanon, Avrupa'nın dünyanın her köşesinde insanları öldürdüğünü ifade eder ve bu durumun tüm insanlığı boğduğunu söyler.

Batı'nın sömürgeci tutumundan hareketle Readings'in 1992 yılında yayımladığı "*Paganlar, Sapıklar ya da İlkeller? Sermaye İmparatorluğunda Deneysel Adalet*" adlı

çalışması da tahakkümün boyutlarını ve Batı'nın kendinden olmayana bakışını göstermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir. Yönetmen Werner Herzog tarafından 1991 yılında çekilen belgesel tarzı bir film olan "*Yeşil Karıncaların Düş Gördüğü Yer*"den hareketle kaleme alınan çalışmada Readings, Avustralya'nın da tıpkı Batı gibi bir soykırım tarihine sahip olduğunu vurgular:

> Where the Green Ants Dream, etkin bir cumhuriyetçi devlet olan çağdaş Avustralya'da geçiyor. İngiliz tacıyla hukuken ilişkisi ve İngiliz emperyalist yayılmasının tarihsel gelenekleri ne olursa olsun, Avustralya, ABD'deki yerli halklara yapılan muameleye paralel uzun bir soykırım tarihine sahiptir. Britanya İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra göçmen Avustralya Milletler Topluluğu'nun varlığını sürdürmesi, Avustralya'nın modern bir devlet olarak gerekçesini, Fransa ya da Amerika Birleşik Devletleri ile benzer şekilde Cumhuriyetçi gelenekte bulduğu anlamına gelmektedir (Readings, 2000, s.116).

Posthümanizmi destekleyen ve besleyen birçok düşünce ve sistem vardır. Postkolonyalizm, posthümanizmde dikkat çeken başlıkların üretilmesinde başat etkenlerden birisi olarak görülebilir. Ancak posthümanizmi hazırlayan süreçler veya bilgiler çok geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Bu yaklaşımda insanlar ile insan olmayanlar arasındaki ilişkilerin ve bir araya geldikleri ortamların (doğa, kültür) nitelikleri sorgulanmaktadır. Posthümanizmin idealine uygun bir dünyanın oluşturulabilmesi için siyasi eylemlerin bütününe, sahip olunan etik kodlara ve hangi ilkelere bağlı kalınacağına, yeniden temas etmek gerekmektedir; gerçek zamanlı ortaya çıkan küresel tehditler ve bu tehditlerin yaratabileceği yıkımların tahayyülü için posthümanizm spesifik bir yanıttır (Clarke, 2017, s.xiv). Yeni türden askeri çatışmalar, kitlesel göçmen akınları, küreselleşmenin getirdikleri, çok eskilerde kaldığı düşünülen barbarlığın yeniden canlandığına işaret edebilecek vahşet görüntüleri (Sosna, 2022, s.180) gibi birçok neden posthümanizmin görüşlerinin ciddiye alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

İnsan faaliyetlerinin gezegeni oldukça olumsuz bir şekilde etkilediği görülmektedir. İnsanlığın, yok etme uğraşında olduğu gezegene yani doğaya göbekten bağlı olduğu bilinmesine rağmen bu tutumun sürdürülmesinin yanı sıra insanların insan olmayanlar üzerinde kurduğu tahakküm ve sömürü sistemi de yine insanın varlığının sorgulanmasına olanak tanımaktadır. Bu nedenledir ki, "son teknolojik gelişmelerin ardından, insan olmanın tanımı farklı disiplinlerde sorgulanmaktadır (Richard, 2005, s.41)." "Aydınlanma düşüncesinin timsali ve yüzyıllardır süregelen felsefenin zirvesi

olan güçlü ‘akıl adamı’, bireysel ve kolektif düzeyde bulanık çizgiler ve birbirine bağlılıktan oluşan dinamik ve sürekli değişen bir dünya üzerinde kontrol sahibi olmak için mantıksal kategoriler, düalist ayrımlar ve düzgün sınıflandırmalar kullanarak kendini ve dünyayı kavramsallatırmaktadır (Daigle ve McDonald, 2022, s.3).” Bu kavramsallaştırma sürecinde transhümanizm savlarından hareketle insanın yine merkeze konumlanması ve bu merkezde geçmişten daha güçlü durması endişe vericidir.

> Varoluşumuzun her alanında önemli değişikliklerle karşı karşıya kaldığımız bu dönemde, özellikle gezegenimizin süregelen istikrarsızlığı göz önünde bulundurulduğunda, durumumuzu yeniden düşünmek ve hayatlarımızı nasıl yaşadığımızı yeniden değerlendirmek aciliyet arz etmektedir. Çılgınca ve hızlanan bir tempoda değişmeye devam eden ve artık resmi olarak Antroposen olarak adlandırılan, insanın dünya sistemini kökten değiştirdiği jeolojik bir çağda yaşadığımız şu anda, birçok sorun yeni metodolojiler gerektirmektedir (Daigle ve McDonald, 2022, s.6-7).

İnsan kavramının posthümanist anlayışta yeniden ele alınması ve sorgulanması, bir yönüyle postmodernizm ile ilgilidir. “Günümüzde postmodernizmin içerisindeyken dahi uzaklaşıp belirli bir mesafeden postmodernizmi eleştirebiliyorsak, bu durum öznenin yeni konumunu ve yeni karar alma mekanizmalarının sonucudur. Postmodernizm bireyin karar alırken etkilendiği kaynakları tabiri caizse çıplak hâle getirmiş, üzerindeki kutsal ve dokunulmaz örtüyü kaldırarak her şeyin eleştirilebilir ve sorgulanabilir bir hâle gelmesine yol açmıştır (Çelik, 2020, s.142).” Dolayısıyla postmodernizm, posthümanizme ciddi alan açmıştır denebilir. Ferrando bu ilişki ile ilgili olarak “posthuman” ve “posthumanism” terimlerinin ilk olarak postmodern edebiyatta kendini gösterdiğini vurgulamaktadır (Ferrando, 2019, s.25). Ferrando, posthümanizmin postmodernizmden doğduğunu ve buna karşılık transhümanizmin kökenlerinin Aydınlanmaya dayandığını vurgulamakta ve transhümanizm için “ultra-hümanizm” tanımlamasını yapmaktadır (Ferrando, 2019, s.22). “Öncelikle Transhümanizm modern bir felsefe olan Hümanizm’in devamı niteliğindeyken, Posthümanizm Postmodernizm’in insanmerkezcilik, Avrupa-merkezcilik, sömürgecilik, ırkçılık ve cinsiyetçilik eleştirileri üzerine inşa edilmiştir (Çavuş, 2021, s.180).”

İnsanın yaşadığı gezegene verdiği ve verme potansiyeli olan zararlar ve yıkımlar ciddi bir göç problemini de beraberinde getirmektedir. Göç meselesi kimi zaman

zorunluluktan kimi zaman çeşitli hülyaların tesiri ile gerçekleşmektedir. Göç nedeniyle birçok kültürle tanışan öznenin şekillenmesi de posthümanizm açısından kıymet görmektedir. Göç ve göçebe terimleri zikredildiğinde akla gelen en önemli isimlerden birisi de kuşkusuz Rosi Braidotti'dir. Braidotti, feminist anlayışla şekillendirdiği "Göçebe Özne" felsefesini açıklarken, kendi hayatından birçok anekdota yer vermektedir. Göçebe Özneler (2017) adlı kitabında Braidotti, kendi doğduğu coğrafyanın tarihine bir bakış atarak göçebeliğin anlamını sorgulamaktadır. Bu durum bir yönüyle çokkültürlüğü beraberinde getirmiş ve kültürler arasındaki sınırların da bulanıklaşmasına neden olmuştur. Kitabın henüz başında "Feminist göçebelik projem, salt entelektüel bir güzergâhın izini sürmekle kalmayıp çokkültürlü bir bireyin ve göçebe olagelmiş bir göçmenin varoluşsal durumunu da yansıtmaktır (2017, s.33)" ifadelerine yer vererek çokkültürlülüğün altı çizilmektedir. Kitapta sınırlara, geçişlere, çokdilliliğe, bilinçdışına… yapılan vurgular dikkat çekmektedir. Aynı zamanda göçebe özne, feminist bir eleştirinin de ürünüdür. "Benim göçebe içkinlik felsefemin kökleri feminist teoriye dayanıyor, ancak göçebe olarak başka birçok yöne akıyor (Braidotti, 2022, s.23)." ifadeleri, feminist eleştiri ve göçebe özne ilişkisini göstermektedir. Göçebe özne, sınırları, kültürleri, dilleri dolayısıyla öbekleşmeyi ve hiyerarşiyi bulanıklaştırmasıyla, posthümanizm için önemlidir. Göçebe özne fikrinden oldukça etkilendiğini ifade eden Andrea Barcao'nun bu konu hakkındaki fikirlerine yer vermek isabetli olabilir:

> Kendi ülkem olan İtalya'nın mevcut aşırı sağcı hükümetinin sürekli olarak kıyılarımıza gelen göçmen teknelerini geri çevirmeye ve onları tehlikeli sulara geri göndermeye çalışması (Al Jazeera, 2023) son derece tedirgin edici. Bu yazıyı yazdığım sırada evim olan Portekiz'in hızla büyüyen aşırı sağcı partisi, dünyanın tüm kötülüklerini çingene topluluklarına yüklemek için hiçbir fırsatı kaçırmıyor (Chega TV, 2022). Ve şimdi radikal sol partiler bile bu kervana katılarak artan vergiler ve durgunlaşan emekli maaşları için dijital göçebeleri ve yaşlı yabancı emeklileri suçlamaya başladı (Bloco de Esquerda Oficial, 2022). Tüm bunları anlamlandırmak bazen gerçekten zor olabiliyor (Barcaro, 2023, s.181).
>
> Bana göre göç ve göçebe yaşam, entelektüel kirlenmenin üretken biçimleridir. Kilomba ve Bungué'ninkiler gibi göçebe sanat eserleri aracılığıyla kavramsal hayal gücümüzü güçlendirebilir ve insana dair baskın kavramlara sürdürülebilir alternatifler üretebiliriz (Barcaro, 2023, s.188).

Barcao'nun bir göçmen olarak yaşanılanlara tepkisi ve insana dair yeni düşünüşlere olan ihtiyacın vurgulanması, posthümanist düşünceye paralellik göstermektedir.

Göçebe mefhumunda dikkat çeken bir diğer husus ise "mülkiyet" kavramıdır. Tarih boyunca mülkiyet kavramı; ayrışmanın, mücadelenin ve sınıflaşmanın nedeni olmuştur. Bu perspektiften ele alındığında posthümanist öznenin mülkiyete yaklaşımı, göçebe öznenin yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Çünkü her iki öznenin de rahatsız olduğu süreçler mülkiyet kavramıyla ilintilidir:

> Bu birikim sürecinin tarihi, mülkiyet ilişkilerinin özgül tarihinden başka bir şey değildir. Bazı durumlarda, bizimki gibi, kapitalist üretim tarzına yol açmıştır. Mülkiyet ilişkilerinin bu tarihi, toprak, çiftleşme ve erkek saldırganlığı ile aynı şey değildir. Mülkiyet ilişkilerinin tarihi, insanlığın kaçınılmaz bir yönü olarak değil, sonucu kaynakların adaletsiz kontrolü olan tesadüfi bir yan ürün olarak insanlık tarihine aittir (Coward, 2000, s.17).

Posthümanist düşüncenin önemli isimlerinden birisi olan Rosi Braidotti, insan sonrası diye adlandırdığı bu düşüncenin ortaya çıkışına değinirken yaşam meselesinin genişletilmesine çağrıda bulunmaktadır:

> Eleştirel hümanizm sonrası ve insanmerkezciliğin ötesine geçme arasında benim açımdan zaruri bir bağlantı vardır. Bu hamleye, Yaşam mefhumunu insan olmayana veya zoe'ye doğru genişletmek diyorum. Bu durum hibritlik, göçebelik, diasporalar ve melezleşme süreçlerini, insan ve insan olmayan özneler arasında öznellik, bağlantı ve topluluk iddialarını yeniden temellendirmeye dönük araçlara aktaran bir konum olarak radikal insan sonrası düşüncenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Braidotti, 2021a, s.69-70).

Dolayısıyla Braidotti posthümanist düşüncenin gelişimi için; insan olmayanların (buradaki kast, Batılı ideal erkekinsanın dışında kalanlardır), yeniden düşünülmesini ve radikal eleştiriler getirilerek Batı liberal hümanizminin dayatmalarının sorgulanmasını zaruri görür. Bu zaruriyet içerisinde göçebelik ve melezleşme süreçlerinin etkinliğinin altı çizilir. Bu kavramlar yaşam meselesi ile bir arada değerlendirilir. Bu yaşam meselesi beraberinde empatiyi getirmektedir.

Avrupalı ve Avrupamerkezci bir anlayışın faşist, emperyal ve demokratik olmayan eğilimleri gitgide olumlamaya başlaması, yeni bir gündem ihtiyacı doğurmuştur. Çünkü felsefi anlamda bir kriz vardır. "Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren felsefi hümanizmin içinde bulunduğu kriz, -ki 'Erkekinsanın' ölümü olarak da bilinmektedir- emperyal bir dünya gücü olarak Avrupa'nın jeopolitik konumunun gerilemesine dair daha kapsamlı endişeleri yansıtmakta ve yoğunlaştırmaktadır (Braidotti, 2021a, 72-73)." Bu krizden çıkmak için öncelikli olarak insanı eleştirel

değerlendirmek gerekmektedir. Batı liberal hümanizminin şekillendirdiği yaşam ve bu yaşamın merkezinde yer alan insan, eleştirilmeli ve değiştirilmelidir. Bu eleştiri ve değişimler için empatiye ihtiyaç duyulduğunu belirten Braidotti üç aşamaya dikkat çeker:

> Empati vurgusu, insan sonrası öznellik kuramını pek çok mühim amaca ulaştırmaktadır. İlkin, iletişimi evrimsel bir araç olarak bir kez daha takdir etmektedir. İkincisi, aklın değil, duyguların bilinç için elzem olduğunu öne sürmektedir. Üçüncüsü, toplumsal inşacılık geleneğine eleştirel bir biçimde mesafelenen ve ahlaki değerleri doğuştan gelen nitelikler olarak ele alan Harry Kunnerman'ın "Yorumbilgisine dayalı bir natüralizm biçimi" olarak tanımladığı duruşu geliştirmektedir (Braidotti, 2021a, s.103).

Böylece Descartes ile başlayan zihin/beden, akıl/duygu gibi düalizmin tesirinden kurtulup, duygulara değer veren, empatiyi geliştiren ve iletişime açık bir düşünce yapısına geçilmesi posthümanizm için kaçınılmazdır. Çünkü Braidotti, doğuştan gelen ve genetik olarak iletilen bir eğilim olarak empati ve ahlak kurallarının doğallaştırılmasının revaçta olduğuna vurgu yaparak bencil genlerin ve açgözlülüğün dışarıda bırakılması gerektiğini ifade eder. Bu vasıflar posthümanizm kuramına son derece uygundur (Braidotti, 2021a, s.104).

> Ahlaki rasyonellik, bütüncül kimlik, aşkın bilinç veya doğuştan gelen ve evrensel ahlaki değerler gibi mefhumlardan radikal bir biçimde yabancılaşmayı içerir. Vurgulanan, tam da hem özne oluşumlarının hem de mümkün etik ilişkilerin normatif olarak nötr ilişkisel yapılarıdır. Yoğunlukla, yani aslında olma kabiliyetine sahip olduğumuz şeyle, kolektif olarak sahnelenen kâr amacı gütmeyen deneyler, insan sonrası özne için yeni normatif çerçeveler çizmeye odaklanmaktadır. Bunlar doxa (sağduyuya dayalı inanış) değil, praksis'tir (temellendirilmiş ortak proje). Bütüncül olmayan öznellikle etik hesap verebilirliği, ilişkiselliğin üstlendiği ontolojik rolü öne çıkararak birleştiren benim göçebe özne kavramım da bu yaklaşımı benimsemektedir (Braidotti, 2021a, s.119).

Bu tespitler Batı liberal hümanizminin artık gücünü kaybettiğini, eleştirildiğini ve yeni değerlendirmeler yapılması gerektiğini vurgular. Bunun için de daha önce çizilmiş tüm çerçevelere yabancılaşmak ve bu normları eleştirmek gerekmektedir. Burada özellikle praksis olarak vurgulanan kavram önemlidir. Temellendirilmiş ortak proje ile aslında zoeye yönelmiş ve zoe ile bütünleşmiş bir anlayışı ifade etmektedir. Batı liberal hümanizminin metalaştırma alışkanlığı şu anda insanlığı hiç olmak istemediği bir geleceğe sürüklemektedir. Bu gelecekte son birkaç yıldır emarelerini çok daha fazla gördüğümüz; sera etkisi, ırkçılık, yabancı düşmanlığı gibi meseleler temelde Batı liberal hümanizmine dayanmaktadır. Metalaştırdığı her şeye yabancılaşan ve bu alanları sömüren anlayış, bir yandan tüketimin bilinçsizce artmasına olanak verirken

bir yandan da ötekileşmenin hızını arttırmaktadır. Braidotti bu meseleye çözüm odaklı bakabilmek adına karşılıklı bağımlılık (Braidotti, 2021a, s.121) olarak ifade ettiği mefhumun ciddiye alınmasını teklif etmektedir. Esasında ontolojik olarak var olan her şeyin birbirine karşılıklı bağımlı olduğu fikrinden çıkan bu anlayış, hiyerarşik manada alt-üst ilişkisini de bitireceği için metalaştırma ve yabancılaştırmanın da önüne geçilmesinde yardımcı olacaktır. Braidotti'nin zoe-merkezli eşitlikçilik olarak tabir ettiği hamle ile hesap verebilir bakış açılarının önemi vurgulanmaktadır (Braidotti, 2021a, s.121).

Zoe-eşitlikçi bir yaşam anlayışının ciddi bir kuvvet sunabileceği ve türler arasındaki üretken gücün zoe-eşitlikçi bir anlayışla ortaya çıkabileceğini ifade eden Braidotti (2021a, s.133), türler ve insan sonrası özneler arasında yeni bir ittifakın doğacağını ve böylece olumsuzlukla bağdaştırılan evrenin genel krizlerinin olumlanarak çözülebileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda posthümanizm düşüncesinin -eleştirel anlamda- üstünlüğü değil, olumsuz tutkuların olumlu tutkulara dönüşmesine hedeflediği ifade edilir.

"Zamanımızın insan(lık)-dışı yapılarına net bir kurumsal yanıt, modern ve çağdaş tarihin felaketleriyle iştigal eden disiplinler arası çalışma sahalarının oluşturulması ve çoğalmasıdır. Toplumsal cinsiyet, feminist ve postkolonyal araştırmalar hem araç hem de yaratıcı kavram olarak bize bunca şey sunan yeni deneysel sahaların prototipleridir (Braidotti, 2021a, s.188)." Postfeminizim, postkolonyalizm, ekoeleştiri gibi birçok yeni alan ile birlikte posthümanizm düşüncesinin gelişebileceği ve daha sağlıklı bir yaşam ilişkisinin sağlanabileceğine olan inanç artmıştır. Burada esas mesele Batı liberal hümanizminin mirasının koşulsuz olarak kabul edilmeyip sorgulanmasıdır. Yaşanan bunca felaket ve yaşanması muhtemel birçok krize rağmen hâlâ Batı liberal hümanizminin mirası olan düşünce yapısının sorgulanmaması, insanlığı yeni felaketlere sürüklemekten başka hiçbir işe yaramayacağını düşünen posthümanist düşünürler, çözümü düz bir ontolojik zeminde zoe-eşitlikçi bir anlayışta bulmaktadırlar.

Hâlihazırda yaşanan trajedilerin iyileşmesi adına çalışan bazı alanların mevcudiyetine işaret edilmektedir. İnsanlık tarihi için dehşet uyandıran eylem ve düşüncelerin açtığı yaralar, bazı yaklaşımlarla iyileştirilmek istenmektedir.

> "Differend", hoşgörülemezin veya telafisi mümkün olmayanın trajedisine verilen etik yanıttır, ama bu dehşetin büyük bir kısmının ifade edilemez olduğu düşünül düğünde, beşerî bilimler onu ne ölçüde inceleyebilir? Yine, bir yandan kadın, toplumsal cinsiyet, queer ve feminist çalışmalar gibi radikal epistemolojiler, öte yandan postkolonyal çalışmalar ve ırk araştırmaları bu açıdan mühim bir rol üstlenmiştir. Böylesi dehşetlere dair epistemik patlamayla başa çıkmak üzere konular ve yöntemler öne sürmekte, eleştirel kuram açısından sonuçları üzerine çalışmaktadırlar. İçerdikleri acı ve incinme mirasına dair iyileştirici bir işlev üstlenmektedirler… Beşerî bilimlerin dönüştürücü etkisini insanlık dışı bir bağlamda sürdürüp güncellerken, bunu da klasik beşerî bilimler disiplinlerinin sınırlarını keşfederek gerçekleştirirler (Braidotti, 2021a, s.189).

Bu yeni araştırma sahalarının ortaya çıkışı ve üretimleri, posthümanizm düşüncesinin de gelişimine olanak sağlamaktadır. Farkındalığın artmasına olanak sağlayacak olan bu yeni sahalar aynı zamanda posthümanist düşüncenin beslendiği en mühim alanlar olarak değerlendirilebilir.

Posthümanizmin ürettiği bilginin en temel beklentilerinden birisi olan insanmerkezciliğin eleştirisi, birçok düşünüre ve bilim insanına önemli sorumluluklar yüklemektedir:

> İnsan sonrası bilginin beraberinde getirdiği insanmerkezcilik eleştirisi, harekete geçirdiği ikili kayma nedeniyle beşerî bilimcilerin omuzlarına ağır bir yük bindirir. Öncelikle kendimizi sadece bir kültürün ya da siyasal topluluğun değil, bir türün üyeleri olarak anlamamızı ister. İkincisi hem türümüzü üstün görmenin hem de egemen Antropos'un şiddet dolu yaklaşımının gezegenimiz açısından doğurduğu feci sonuçların sorumluluğunu üstlenmemizi gerektirir. Oysa beşerî bilimler ve sosyal bilimler alanında eğitim almış kişilerin çoğu, ne türler üzerinden düşünmeye alışkındır ne de bu konuda eğitim almışlardır (Braidotti, 2021b, s.22).

Braidotti'nin bu tespitleri, posthümanizm düşüncesinin, gelecekteki eşitlikçi ve adaletli bir yaşama hizmet edecek düşünürlere ve bilim insanlarına yol göstereceğini düşündürmektedir. Çünkü posthümanizmin ortaya çıkardığı temel zorluk, eleştirilen tüm alışkanlıkların aşılması durumunda, insanın nasıl yeniden konumlandırılacağı meselesidir. Bu yeniden konumlandırma meselesinin aşılması için posthümanizm düşüncesinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Beşerî bilimlerin yıllardır etkisiz kaldığına vurgu yapan Edward Said, beşerî bilimlerin içinde bulunduğu durumu açıklarken işaret ettiği "öz kaybı" oldukça dikkat çekicidir:

> Beşerî bilimler yıllardır apolitik, bu dünyadan kopuk ve ilgisiz (hatta bazen çıkarcı) bir biçimde şimdiye tutunan, bir yandan da inatla geçmişin erdemlerini, nizamın dokunulmazlığını ve "nasıl yapmaya alıştıysak öyle"ci anlayışın üstünlüğünü yüceltmeye çalışan bir eğilimi temsil etmişti. Bu eğilim kadın, etnik, eşcinsel, kültürel ve post-kolonyal vb. konuları dikkate alan çalışmalar gibi entelektüel ve akademik sahnenin rahatsız edici görünümlerine yönelik bir üstünlük iddiasıydı ve en önemlisi bu, beşerî bilimlerin özünü oluşturan fikre yönelik bir ilginin kaybolması, söz konusu özün bozulmasıyla ilgiliydi (Said, 2020, s.34).

Posthümanizmin üzerinde durduğu önemli bilim insanlarından birisi Freud, diğeri de Darwin'dir. Transhümanizm Darwin'in evrim teorisinden beslendiğine daha önce vurgu yapılmıştı. Biyolojik bir evrim fikrinden hareketle biyonik bir evrimin gerçekleştirilebileceğine olan inanç transhümanizmin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Ancak Freud'un evrim teorisine yaklaşımı ve Avrupamerkezci düşünce anlayışında neden olduğu travma posthümanizm bağlamında kıymetlidir.

> Freud'un evrim teorisine ilişkin içgörüsü konumuzla son derece alakalıdır. Darwin'in, evrim teorisiyle Batılı öznede son derece derin bir narsisistik yara açtığı, teorinin yalanlaması gibi olumsuz tepkilerle bu yüzden karşılaşıldığı konusunda uyarıda bulunmuştu Freud. Beşerî bilimler alanında çalışan araştırmacıların bios (insan) ile zoe (insan olmayan) arasındaki klasik ayrımı sanki su götürmez bir gerçekmiş gibi, yani verili bir mantıksal durummuş gibi kabul etmeleri de aynı nedendendir. Bu kabule göre bios toplum içinde örgütlenmiş insanların yaşamına işaret ederken, zoe tüm canlıların yaşamına gönderme yapar. Bios egemen güçler ve yönetimler tarafından düzenlenirken, zoe savunmasız ve yaralanabilirdir. Bense, insan sonrası yakınsama bağlamında bu karşıtlığın fazla katı olduğunu, artık sürdürülebilir olmadığını iddia ediyorum (Braidotti, 2021b, s.22).

Freud'un, her hâkükarda Avrupa-merkezci bir bakış açısına sahip olduğunun (Said, 2017b, s.22) vurgulanmasına rağmen evrim teorisinin Avrupa'da açtığı yara, posthümanizmin konumlanmasında da önemli bir işlev görmüştür. Çünkü insanın merkeze konumlandığı ve yüce makamından evreni şekillendirmeye çalıştığı anlayış olan Batı liberal hümanizmin, temelde insanın doğanın bir parçası olduğu gerçeğiyle yüzleşmesine neden olmuştur. Burada esas üretken gücün bios değil zoe olduğuna vurgu yapılmaktadır. Burada Braidotti, posthümanizmin insandışılık olmadığına yaptığı vurgu önemlidir. O'na göre posthümanizm bir insandışılık değildir. Yani doğayı insanın önüne konumlandırmaz ya da insanı saf dışı bırakmaz. İnsanın esasında insan sonrası etik özneler olması gerektiğine işaret eder. Hiyerarşik ikiliklerin

üstesinden gelmiş, bu ilişki biçiminin yerine çok yönlü bir tavırla, ilişkilere ve iletişim türlerine yönelik çoklu becerilerini geliştirmiş bir özne, posthümanizmin esas hedefidir (Said, 2017b, s.87). Neil Badmington (2000), posthümanizm açısından Freud ve Marx'a dikkat çekmek istemesi de bu nedenledir.

> Marx ve Engels, radikal biçimde farklı maddi varoluş koşullarının uyumsuz öznellikler ürettiğine dair bir farkındalığın olduğu 'teorik bir anti-hümanizmi' mümkün kılmaktadır… Psikanaliz, hümanizme meydan okumayı bir aşama daha ileri götürmüştür. Freud, insan faaliyetlerinin kısmen bilinçdışı güdüler tarafından yönetildiğini öne sürerek, varlığın kritik belirleyicisinin rasyonel, tam bilinçli düşünce olduğu Kartezyen modeli daha da sorunsallaştırdı (Badmington, 2000, s.5-6).

Edward W. Said, Batı liberal hümanizmin, günümüzdeki yansımasını eleştiren bir diğer önemli düşünür olarak zikredilebilir. O'na göre artık milliyetçi ve Avrupamerkezci bir hümanizmin geçmişte yeterince kullanılmıştır. Ancak bugün, bu düşünce yapısının kullanışsız olduğu aşikârdır (Said, 2020, s.80). Bu bağlamda hümanist tavra sahip düşünürlerin, sahaya çıkan yeni hümanizmler dediği posthümanizme doğru eğilim göstermelerini de olumlu bulur:

> Yeni nesil hümanist bilim insanlarının Avrupalı olmayan, cinsiyetçi açıdan hassas, sömürge karşıtı ve merkezsizleştirilmiş gayret ve akımlara geçmiştekilere nazaran çok daha yatkın olduklarını söylemek daha önce hiç olmadığı kadar doğru. Fakat birisinin çıkıp bunun gerçekte ne anlama geldiğini sorması gerekmektedir? Öncelikle bu, demokratik bir özgürlük biçimi ve devamlı bir sorgulama ve bilgi birikim faaliyeti olarak eleştiriyi, hümanizmin özüne yerleştirmek demektir. Bu tarzda bir eleştiri, Soğuk Savaş sonrası dünyanın, onun sömürgeci biçimlenişinin ve günümüzde geriye kalan süper gücünün küresel ölçekte korkutucu nüfuzunun neden olduğu temel tarihsel gerçeklikleri reddetmek yerine onlara açık olmak durumundadır (Said, 2020, s.79).

Edward Said, bu tespitleriyle posthümanizmin temel motivasyonlarından birisi olan eleştiriye dikkat çekmektedir. Batı liberal hümanizminin eleştirilmesi, Braidotti'nin savunduğu hesap verebilir bir düşüncenin inşa edilmesinde önemli bir rol oynayacaktır. "Sadece Avrupa-merkezcilikle değil, bizzat kimlikle ilişkili, hümanist uğraşı içerisinde artık Soğuk Savaş öncesinde ve sırasında olduğu gibi hoş görülemeyecek, bütün karmaşık eğilimlerden bilinci ve kararlı biçimde kendimizi kurtarmaya başlamalıyız (Said, 2020, s.90)." Bu kurtuluş fikri ile insanlık Batı liberal hümanizmi ile arasına mesafe koyacak ve insan sonrası özne, etik özne olma yolunda ilerleyebilecektir.

Feminizmin önemli isimlerinden Donna Haraway de, Batı liberal hümanizme karşı tavır alınması gerektiğini ifade etmektir. Donna Haraway, hesaplaşmak gerekliliğine vurgu yaparak, yeni bir düşünce yapısına geçişin aciliyetini vurgular: "Tarihte, 'ırk', 'toplumsal cinsiyet', 'cinsellik' ve 'sınıf' tahakkümleriyle etkili bir şekilde hesaplaşmak için politik birliğe daha fazla ihtiyaç duyulduğu başka bir an bilmiyorum. Ve bizlerin kurulmasına yardımcı olabileceğimiz türden bir birliğin mümkün olmuş olabileceği başka bir an da bilmiyorum (Haraway, 2010, s.58-59)." XXI. yüzyıl ile yeni bir anlayışa geçilmenin vakti geldiğini belirten Haraway, Batı liberal hümanizminin getirdiği yaklaşımların ortaya çıkardığı ikili yapıların da yeniden sorgulanması gerektiğini vurgular.

> Tekrarlamak gerekirse, belli ikicilikler, Batı geleneğinde kalıcı olmuştur; bunlar, kadınların, renkli ırktan olan kimselerin, doğanın, işçilerin, hayvanların kısacası ötekiler olarak inşa edilip görevi benliğe ayna tutmak olan her şeyin- tahakküm altına alınışlarının mantığında ve pratiklerinde sistemli bir şekilde var olagelmiştir. Bu rahatsız edici ikiciliklerin önde gelenleri arasında benlik/öteki, zihin/beden, kültür/doğa, erkek/dişi, uygar/ilkel, gerçeklik/görüntü, bütün/parça, fail/kaynak, yaratan/yaratılan, etken/edilgen, doğru/ yanlış, hakikat/yanılsama, tam/kısmi, Tanrı/insan bulunmaktadır. Benlik, tahakküm altına alınmamış olan ve bunu öteki sayesinde bilen Biri'dir; öteki, geleceği elinde tutan ve bunu benliğin özerkliğini yalanlayan tahakküm deneyimi sayesinde bilen biridir. Bir(i) olmak özerk olmak, muktedir olmak, Tanrı olmaktır; ama Bir(i) olmak bir yanılsama olmak ve böylece ötekiyle bir kıyamet diyalektiğine sürüklenmiş olmaktır. Lakin öteki olmak, net sınırlar olmaksızın çoğul, yıpranmış, tözsüz olmaktır. Bir çok azdır, ama iki de çok fazla (Haraway, 2010, s.85).

Haraway'in özellikle öteki ile benlik arasında kurduğu bu ilişki dikkat çekicidir. Her ne kadar Haraway posthümanist olduğuna dair bir tanımlama yapmamış olsa da söylemleri ve özellikle siborg üzerinden geliştirdiği düşünceler posthümanizmde sıkça kullanılmıştır. Bu yönüyle de posthümanizm kuramının inşasında önemli bir isim olarak zikredilir.

Posthümanizmin tanımından, kökenlerinden, ilişki kurduğu diğer felsefe ve görüşlerden ve amaçlarından bahsedilmiştir. Posthümanizmin bileşenleri söz konusu olduğunda ise Francesca Ferrando (2019); posthuman teriminin şemsiye bir terim olduğunu ve bu şemsiye terim altında birçok düşüncenin yer aldığı ifade etmiştir. Ferrando yine aynı eserde felsefi posthümanizmin üç önemli bileşeninden bahseder. Bunlar Postantroposentrizm, postdualizm ve posthuman'dır.

2.3.1. Postantroposentrizm

Kelime anlamı olarak insanmerkezcilik sonrası gibi bir anlama gelebilecek olan postantroposentrizm, posthümanizmin önemli bir bileşeni olması hasebiyle daha önceki bölümlerde de kısmen ele alınmıştır. İnsanın merkezdeki konumunun sorgulanması ve insanın merkezden uzaklaştırılması hedeflenen bu anlayışta, insan türünün diğer türlerle ve canlı olmayan "şey"lerle ilişkisi sık sık vurgulanmaktadır. Postantroposentrizme geçmeden önce "Antroposen"in ve "Antroposentizm"in ne olduğuna değinmek faydalı olacaktır.

Antroposen kavramı ilk kez 2000 yılında Paul Crutzen ile Eugene Stoermer tarafından "Global Change Newsletter" dergisinde kullanılmıştır. Yaşanılan çağdaki insan tesirini görünür kılma amacıyla ortaya çıkan bu adlandırma, insanın gezegen üzerindeki tahakkümüne de işaret etmektedir:

> 'Antroposen'in başlangıcı için daha spesifik bir tarih vermek biraz keyfi görünmektedir, ancak alternatif önerilerin yapılabileceğinin farkında olmamıza rağmen (bazıları tüm holoseni dâhil etmek isteyebilir) 18. yüzyılın ikinci kısmını öneriyoruz. Ancak bu tarihi seçmemizin nedeni, geçtiğimiz iki yüzyıl boyunca insan faaliyetlerinin küresel etkilerinin açıkça fark edilir hâle gelmiş olmasıdır. Bu dönem, buzul buz çekirdeklerinden elde edilen verilerin, başta CO2 ve CH4 olmak üzere çeşitli "sera gazlarının" atmosferik konsantrasyonlarında bir artışın başladığını gösterdiği dönemdir (Crutzen ve Stoermer, 2000, s.17).

XVIII. yüzyılın ikinci yarısı buharlı makinelerin icadı ile Sanayi Devrimi'nin başladığı dönem olarak değerlendirilmelidir. Sanayi Devrimi neticesinde makineleşme hızlanmış ve endüstriyel faaliyetler artmıştır. Bu artış neticesinde insanın gezegene yüksek oranlarda sera gazı yüklediği vurgulanmış ve artık bu çağın Antroposen Çağı olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla antroposen kavramı ile posthümanizmin yakın bir ilişki içerisinde olması şaşırtıcı değildir. "Antroposen kavramı, insan faktörünün şimdiye kadar insani olmayan bir şekilde tanımlanmış jeolojik çağlar dizisinin bilimsel tanımına yeni bir unsur olarak katarken, posthümanizm kavramı da beşerî bilimleri jeoloji, biyoloji, fizik, yer bilimleri ve ekoloji gibi hümanist olmayan disiplinler bağlamında insan kategorisi hakkında düşünmenin yeni yollarına açmaktadır (Zapf, 2022, s.6)."

İnsan türünün gezegen açısından ne derecede etkili olduğunu göstermesi bakımından antroposen çağı isimlendirmesi oldukça dikkat çekicidir. Hümanizmle başlayan ve transhümanizm ile sürmesi istenen insan merkezci anlayışın gezegen üzerinde yarattığı tahribat ve bu tahribat ile ilgili posthümanizmin yaratmaya çalıştığı farkındalık kendisini postantroposentrizm olarak göstermektedir.

> "…hümanist olmalarına rağmen transhümanistler diğer dünyevi canlılarla ilgilenmiyor gibi görünmektedir. Hümanizmin insanmerkezci dünya görüşünün neden olduğu ekolojik bir kriz devam etmektedir. Lee'nin belirttiği gibi, bir biyokütle çalışmasına göre, insanlar gezegendeki tüm canlıların sadece %0.01'ini temsil etmelerine rağmen, tüm vahşi memelilerin %83'ünün ve tüm bitkilerin %50'sinin kaybına neden olmuşlardır. İnsanlık ekosistemi ve dolayısıyla kendisini hızla tahrip etmektedir ve bu tahribat teknolojik iyileştirme yoluyla telafi edilemez. Transhümanizm sadece ekolojik adalete değil, aynı zamanda sosyal adalete de kayıtsız kalmakla eleştirilmektedir (Çavuş, 2021, s.179)."

Ferrando insanmerkezciliği bir sorun olarak görmektedir. İnsanmerkezci anlayışın türcülüğü ve ayrımcılığı beraberinde getirdiğini vurgulayan Ferrando, insan olmayanlara yapılan kötü muamelenin temelinde insanmerkezciliğin yattığını savunmaktadır:

> İnsanmerkezcilik neden bir sorundur? İnsanın merkeziliği, insanın diğer varlıklardan ayrılması ve bireyselleştirilmesi anlamına gelir. Bu epistemolojik yaklaşımın, insan olmayan diğer canlılara yapılan kötü muamele gibi sosyopolitik ve etik sonuçlarının yanı sıra jeolojik etkileri de vardır. Antroposentrizm, ayrılmaz bir şekilde Antroposen'in yükselişiyle bağlantılıdır ve bu durum, izole bir süreçten ziyade, insanın kendine meydan okuyan bir fail olarak özerk bir görüşüne dayanan antroposentrik bir Weltanschauung'un etkilerinden biri olarak ele alınacaktır. Antropo-merkezcilik ve Antropo-cene ortak bir etimolojiyi, yani Yunanca "insan" (anthropos) terimini paylaşmaktadır ve bu terimin merkeziliği her iki terimin ortaya çıkışında da çok önemlidir (Ferrando, 2019, s.104).

2019 yılının sonlarında ve 2020 yılının bütününde tüm dünyayı derinden etkilemiş olan Covid-19 pandemisinin insanmerkezci anlayışla yakından ilgili olduğu ifade edilmektedir. İnsanın kendini merkeze alarak doğanın diğer bileşenlerine göstermesi gereken saygıyı göstermemesi, dünya genelini etkileyen bir pandemiye neden olmuştur. "Covid-19 pandemisinin; endüstriyel tarım ve hayvancılık ölçeğinin genişlemesi, Amazon Ormanları dâhil yerkürenin tüm canlı alanlarında yıkıcı tahribatlar sonucunda güvenlik çemberi oluşturan doğal canlı yaşamın yok edilmesi ile doğrudan ilişkili olduğunu düşündüğümüzde (Öztan, 2021, s.30)", "insan merkezli bir dünya görüşüne sahip olma(nın) insan türünün kendisi için bile zararlı (Metinoğlu,

2022, s.571)" olduğu rahatça ifade edilebilir. Bu nedenle postantroposentrizm yaklaşımı posthümanizm açısından oldukça kıymetlidir.

2.3.2. Postdüalizm

Kartezyen felsefenin en mühim çıktısı yarattığı ikiliklerdir. Zihin/beden, insan/insan olmayan, doğa/kültür, kadın/erkek gibi birçok ikilik, Kartezyen felsefenin bir düşünce biçimi olarak günümüze ulaşmıştır. Hümanizmin benimsediği Kartezyen felsefenin yaratmış olduğu bu ikilikler, posthümanizme doğrudan konu olmaktadır. Çünkü posthümanizmin savunduğu veya hayal ettiği yaşamın praksisinde düalizme yer verilmemektedir:

> Post-düalizm neden önemlidir? Post-düalizm, insanın nihai yapısökümünde gerekli bir adımdır. Toplum olarak eninde sonunda ırkçılığın, cinsiyetçiliğin ve hatta insan merkezciliğin üstesinden gelebiliriz, ancak hiyerarşik sosyopolitik yapılara izin veren katı düalist zihniyet biçimini ele almazsak, robotları yeni "ötekiler" olarak tasvir etmek gibi yeni ayrımcılık biçimleri ortaya çıkacaktır… Örneğin Batı biliminde bu terim, insan sonrası yaklaşımla uyumlu bir şekilde Kartezyen düalizmi reddeden bir birbirine bağlılığı ifade etmek için kullanılmaktadır (Ferrando, 2019, s.60-61).

Posthümanizm, insanı merkezden uzaklaştırır ve insan/makine, insan/insan olmayan ve doğal/yapay ikilikleri arasındaki ayrımın sistematik olarak yapısöküme uğratıldığı postdualist bir ontolojiye öncülük eder (Nair, 2023, s.12). Posthümanizmin tanımına, kökenine ve etkileşimde olduğu diğer düşünce biçimleriyle ilişkisine yer verilen bölümlerde postdualizm konusuna da yer yer girilmiştir. Postdualizmde amaçlanan kısaca ikiliklerin aşılmasıdır. Çünkü bu ikiliklerin aşılması, posthümanizm için bir zorunluluktur.

2.3.3. Posthuman/Poshümanizm İnsanı

Posthümanizm kuramı incelenirken çok temel iki eleştiri alanı ile karşılaşılır. Bunlardan ilki Batı liberal hümanizminin ideal insan olarak tanımladığı "Erkekinsan" modeli ve bu model aracılığıyla yaptığı ötekileştirme/yabancılaştırma/dışlama anlayışının tenkitidir. İkincisi ise insanı merkeze alarak yaşamı doğrudan bu merkezden yönetmeye/şekillendirmeye çalışan anlayışa şiddetle karşı çıkılır. Bu bağlamda ilk eleştiri alanı insan üzerinden diğer eleştiri alanı ise insan olmayanlar üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Posthümanizm, Batı liberal hümanizm anlayışı ile gelişen insan algısını derinden sarsar ve sorgular. Burada insan denen varlığın ne olması gerektiğine dair geniş çerçeveli tanımlar yapmaz ancak her türlü ayrımı, ötekileştirmeyi ve istisnaî durumları reddeder.

> Anthropos'un geleneksel Batı düşüncesindeki konumlanışı gereği, ten rengi beyazdan farklı olan, geleneksel-normatif bir erkek olmayan, aklı ve fiziksel sağlığı 'tam' olmayan, belli bir yaş ve yetişkinlik kriterlerine uymayan, spesifik bir dünya görüşüne ve inanca sahip olmayan herkesi ve her şeyi dışlayan 'insan' tanımı, posthümanizmin asıl eleştiri hedefidir. Bu nedenle posthümanizm, insan yerine 'posthuman' kavramı altında tüm insan ve insan-dışı varlıkları toplar; eyleyicilik olarak Türkçeleştirilen 'agency' kavramını yeniden sorgulayarak, insanı, olması gerektiği yerde, dünyanın diğer tüm bileşenleri ile aynı düzlemde, yatay olarak konumlandırır (Ağın, 2020, s.28-29).

Başak Ağın'ın tespitlerinden hareketle posthümanizmin temel eleştiri hedeflerinden birinin Batı düşüncesinin insan modeli olduğu anlaşılmaktadır. Bu ideal insan anlayışı, kendini her şeyin üzerinde gören ve kendi ideal insan tanımının dışında kalan her şeyi sömürülebilir bir kaynak olarak değerlendiren bir anlayış olması hasebiyle tahakkümün de esas kaynağıdır. Batı liberal hümanizminin kendi sınırlarını belirlediği bu ideal insana sunduğu ayrıcalıklı konum zamanla ciddi sorunların gündeme gelmesine neden olmuştur. Peki ya gerçekten insanın konumu Batı düşüncesinin dayattığı gibi ayrıcalıklı bir yerde midir? Braidotti bu anlamda *İnsan Sonrası* (2021a) adlı eserinin ilk sayfalarında oldukça ilginç bir tespit yapmaktadır: "Öyle ya da böyle, kendinden emin bir biçimde her daim insan olageldim veya sadece insanım, diyemez herkes. Batı'nın toplumsal, siyasi ve bilimsel tarihinin önceki evrelerini bir yana bırakalım, şimdi bile kimileri tam manasıyla insan olarak görünmüyor (Braidotti, 2021a, s.11)." Bu tespitler ışığında acaba insan denen varlık saf insan mıdır? İnsan kendi dışında hiçbir varlığa ihtiyaç duymadan bu ayrıcalıklı konumunda kalabilecek midir? Bu sorular Batı liberal hümanizminin ideal insanına yöneltilen eleştirel maksatlı sorulardır. İnsanın sağlıklı yaşayabilmesi için bünyesinde bulundurduğu sayısız organizma belki de bu duruma en iyi örnek olarak verilebilir. Braidotti'nin her daim 'insan olageldim diyemez herkes' ifadesi ile kastı, insanın aslında kolektif bir yaşamın parçası olduğu düşüncesinedir. Ancak buna rağmen Batı düşüncesinin ideal insanı karşısında insan olarak görülmeyen birçok bireyin varlığının görmezden gelinmesi de oldukça rahatsız edici görünmektedir.

Çağımızda Batı düşüncesinin bu sorunlu insan tanımının birçok soruna neden olduğu ve sorgulandığı ifade edilmektedir. Özellikle son otuz yıldır düşünce alanında ortaya çıkan birçok akım (postmodernizm, postfeminizm, postkolonyalizm, yeni materyalizm, postendüstriyel yaklaşım, ekoeleştiri vb.) bu ideal insan algısının artık değişmesi gerektiği hususunu vurgulamaktadırlar. Bu durum insan ile insan olmayanlar arasındaki ilişkinin de temelden sarsılmasına sebep olmaktadır.

> Günümüz muhafazakâr, dini toplumsal kuvvetleri insanı doğal hukuk paradigması içerisine bir kez daha sokmaya çalışadursun, insan kavramı güncel bilimsel ilerlemeler ve küresel ekonominin kaygılarının baskısı altında, her iki koldan sıkıştırılmış durumdadır. Postmodern, postkolonyal, postendüstriyel ve dahi çokça tartışmalı postfeminist koşullar altında, öyle görünüyor ki insan sonrası duruma geçmiş durumdayız. Sonsuz ve bir yerde keyfi görünen yüklemler dizisinin n. varyasyonu olmanın çok ötesinde, insan sonrası durum türümüz, politikamız ve bu evrenin diğer sakinleriyle ilişkimize dair temel, ortak referans noktasının ne olduğu hakkındaki düşüncemizde nitel bir değişimi beraberinde getiriyor (Braidotti, 2021a, s.12).

Braidotti, insanın hâlihazırda yaşadığı bu arada kalma durumu üzerinden posthümanist bir sürece geçildiğini ifade etmekle beraber bu durumun çeşitli kaygılara da kapı araladığını vurgulamaktadır. Burada esas kaygı verici durum, posthumanın nasıl şekilleneceği ve geleneksel anlayışı geride bırakarak ne şekilde konum alabileceğine yöneliktir. Zoe-merkezli bir güzergaha geçiş yapılacağını vurgulayan Braidotti, bu duruma hâkim güç konumunda olan 'Erkekinsan'ın iyi niyet beslemesi gerektiğini ve hiyerarşik ayrımlardan uzak kalarak ayrıcalıklı yerini terk etmesini teklif eder. Bunu gerçekleştirmek için sunduğu en iyi yol ise, alışıldık/geleneksel özne görüsünün kırılması, sorgulanması ve eleştirilmesi ile gerçekleşeceği iddiasında bulunur (Braidotti, 2021a, s.115-116).

> Dönüşmeye muktedir olduğumuz şeyi farklılaşma barındıran maddi konumlarda deneylemek, insan sonrası yakınsamanın yarattığı distopik korku ve beyaz paniğiyle tepkisel olarak tertiplenmiş beşerî bilimlerin yapısına direnmenin bir yoludur. Kaldı ki deney aynı zamanda bizim dönüşebileceğimiz yeni özneleri, Avrupa hümanizminin şiddetinden, özellikle cinselleştiren, ırksallaştıran ve doğallaştıran dışlamaların ve sömürgeci tahakkümün şiddetinden koparmaya yönelik bir praksis, bir harekete geçme formülüdür. Buradaki mesele, hümanizmin ve insanmerkezciliğin ardından insanı yeniden tanımlamaktır: Sakini olduğu yerküresel ve gezegensel maddi konumlarla içkin olarak ilişkili ve bu nedenle onların ayrılmaz parçası olan zoe/ jeo/tekno dolayımlı bir varlık (Braidotti, 2021b, s.87).

Batı liberal hümanizminin çizdiği ideal insan profiline ve insanmerkezci yaklaşımına şiddetli bir eleştiri de ünlü düşünür Edward W. Said'den gelir. Ona göre insan, zihninin

sonsuz doğası dolayısıyla cehaletin içerisinde kaybolduğu zamanlarda kendisini her şeyin ölçüsü addetmektedir (Said, 2020, s.32). Said'e göre bu sorunlu yaklaşım, esasında hümanizm olarak adlandırılan felsefenin yanlış anlaşılması ve uygulanmasından doğmaktadır. Said'in özellikle vurguladığı yapıcı/kucaklayıcı hümanizm, posthümanizmin anlayışına daha uygundur ve Batı hümanizmine getirdiği eleştiriler posthümanizmin yönelttiği eleştirilerle paralellik göstermektedir. Said'e göre hatanın neresinden dönülse kârdır, ancak bunun için hesap verebilir ve eleştirilebilir bir noktaya gelinmesi gerekmektedir.

> Hümanizm, çekilme ve dışlamayla ilgili değil. Tam tersi, amaç, insan emeğinin, özgürleşme ve aydınlanma gibi insani çabaların ve bir o kadar da önemlisi ortak geçmiş ve bugüne ilişki yanlış okuma ve yorumların ürünü daha fazla meseleyi eleştirel incelemeye açık hâle getirmektir. Gözden geçirildikten sonra, geliştirilip tersine çevrilemeyecek hiçbir yanlış yorum yoktur. Tüm acıları ve kazanımları göz önünde bulundurularak tamamen olmasa da barışılamayacak ve merhametli bir şekilde anlaşılamayacak hiçbir tarih yoktur. Diğer taraftan, bir gün açığa çıkarılamayacak, açıklanamayacak ve eleştirilemeyecek utanç kaynağı bir adaletsizlik veya acımasız bir toplu cezalandırma ya da açıkça emperyalist bir tahakküm planı da yoktur (Said, 2020, s.46-47)

Batı düşüncesinin şekillendirdiği insan tanımına ve insanmerkezci yaklaşıma eleştiri getirirken, insanlık tarihinin sadece beyaz, Avrupalı veya Amerikalı erkeklerin lehine değil tüm bireyleri içine alarak bir kendini gerçekleştirme sürecine girmesini tavsiye etmektedir. Çünkü dünyada başka bilge gelenekler, başka kültürler ve başka yetenekler de vardır (Said, 2020, s.52).

Refik Güremen (2018, s.170), Aristoteles'ten hareketle insanın doğası gereği politik bir hayvan olduğuna vurgu yapmaktadır. "Aristoteles'e göre, politik olmak sokulgan olmanın özel bir biçimidir. Hayvanların Tarihi'nde politik hayvanları 'herkesin işinin tek ve ortak bir şey olduğu' toplu hayvanlar olarak tanımlar." İnsanın politik bir hayvan olması, ilişkilerde de politik davranabilme yeteneğini gündeme getirmektedir. Dolayısıyla insanın politik davranabilme özelliği bir yönüyle posthümanist bir düşünce ile politika üretebilmesine yönlendirilebilir. Bu insanı, posthuman yapabilecek önemli bir husus olarak değerlendirilebilir. Bu meselede gelişen yüksek teknoloji ile makinelerin, robotların, androidlerin ve siborgların çok daha sık insanla iletişime geçeceği ve birçok alanda birlikte var olacakları gerçeği yadsınamayacak bir durumdur. Dolayısıyla insanın insan olmayanlarla ilişkisinde eskiden yaptığı hataları

tekrarlamaması gerektiği ve yeni politikalar üretmesi gerekliliği posthümanizmde posthumanın esas sorumluluklarından birisi olarak görülmektedir. Keza makineler, robotlar, androidler ve siborglar tamamıyla bir teknoloji ürünü değildirler ve insanı andıran, insana öykünen (Sunar, 2020, s.26) özneler olarak görülmektedirler. Dolayısıyla Batı liberal hümanizminin çizdiği insan çerçevesi, gelecekte nitelikli iletişimin kurulmasına olanak vermeyecektir, denebilir.

"Posthümanizme göre insanın ontolojik kimliği diğer varlıklardan ayrık, yalıtılmış, müstakil değildir (Gültekin, 2023, s.67)." Dolayısıyla, makinelerden, robotlardan, androidlerden ve siborglardan bahisle geleceğin posthumanının bu teknolojik öznelerle dolanık bir birliktelik yaşayacağını ve bir arada var oluşlarını sürdüreceklerini ifade etmek yanlış olmayacaktır. "Bir kültürel eleştiri terimi olarak post-insan, Batı düalizminin benimsediği beden/zihin, benlik/öteki, kültür/doğa, küresel/yerel ve benzeri pek çok ikiliği ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır (Remshard, 2010, s.135)." İnsan/insan olmayan ikiliğinin bitirilmesi, klasik insan tanımının yeniden yorumlanmasına neden olacaktır. Günümüzde yaşanan gelişmeler hâlihazırda insan tanımının zaten değiştiğini ve dönüştüğünü hissettirmektedir:

> Bu durumda "insan" bile, kültür kuramcılarının bize söylediği gibi, paradigmaların değiştiği yüzyıllar boyunca birçok kez olduğu gibi, tanımını bir kez daha kaybetmekle kalmadı, öylesine dağıldı ki, nasıl yeniden bir araya getirilebileceğine dair net ipuçları bile yok. En azından bazı unsurlarını tanımlamak mümkün mü (Sosna, 2022, s.180)?

Ferrando (2019, s.23), "insan bir kavram mı (yani bir isim mi) yoksa bir süreç mi (yani bir fiil mi)?" sorusuyla insanı açıklamaya çalışırken insanın her şeyden önce bir isimden ziyade fiil olarak ifade edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla posthumana gidilen yolda insan bir süreç olarak ele alınmaktadır. "Posthümanizm sadece insan olmanın ne anlama geldiği sorusunun değil, aynı zamanda insanlarla insan olmayan ötekiler arasındaki ilişkinin de aciliyetiyle karakterize edilen, dolayısıyla hümanizm, antropomorfizm veya antroposentrizmin ötesinde düşünme eğilimi sergileyen bir söylemdir (Aretoulakis, 2014, s.71)." Öteki ile ilişkinin aciliyeti, ilişkinin posthümanist bir yaklaşımla yeniden ele alınmasıyla ilgilidir. Bu nedenle de posthuman bir süreç içerisinde şekillenecektir, Ferrando'nun söylemiyle bir fiil olarak görülmelidir.

İnsan-posthuman başlığı altında Michel Foucault'ya değinmek faydalı olacaktır. Foucault; 1966 yılında kaleme aldığı *The Order of Things* adlı eserinde insanın yeni tarihli bir icat olduğunu vurgulamaktadır. Buradan hareketle hümanizmin ortaya çıkardığı insan tanımı hedeflenmiştir, denebilir.

> Her hâlükârda kesin olan bir şey var: insan, insan bilgisi için ortaya konmuş ne en eski ne de en sürekli sorundur. Kısıtlı bir coğrafi alan içerisinde -on altıncı yüzyıldan bu yana Avrupa kültürü- nispeten kısa bir kronolojik örneklem alındığında, insanın bu alan içerisinde yeni bir icat olduğundan emin olunabilir… Düşüncelerimizin arkeolojisinin kolayca gösterdiği gibi, insan yakın tarihli bir icattır. Ve belki de sona yaklaşan bir icattır (Foucault, 2018, s.421-422).

Batı liberal hümanizminin ürettiği bir icat olarak zikredilen insan, Foucault'ya göre zamanının sonuna yaklaşmıştır. Bu sonda asırlık bir endişenin aydınlık bir bilince dönüşmesinin tesirine vurgu yapan Foucault, bu görüşleriyle de posthümanistlere esin kaynağı olmuştur. Posthumanın gelişini kutlayan Hayles da hayalindeki figür ile Foucault'nun ifadelerini somutlaştırmaktadır:

> Eğer benim kabusum, bedenlerini varoluşlarının temeli olarak değil de moda aksesuarları olarak gören post-insanların yaşadığı bir kültür ise, hayalim de sınırsız güç ve bedensiz ölümsüzlük fantezilerine kapılmadan enformasyon teknolojilerinin olanaklarını kucaklayan, sonluluğu insan olmanın bir koşulu olarak kabul edip kutlayan ve insan yaşamının, hayatta kalmak için bağımlı olduğumuz büyük bir karmaşıklığa sahip maddi bir dünyaya gömülü olduğunu anlayan bir post-insan versiyonudur (Hayles, 2008).

2.3.3.1. Feminizm'den Postfeminizm'e

Fransız Devrimi ile tohumları ekilen feminist eleştiri kuramı, bu dönemde ortaya çıkan kapitalist ve liberal söylemlerin de tesiri ile gelişimini sürdürür. 18. yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devrimiyle beraber gücün, daha çok para olarak algılandığı yeni kapitalist bir toplumsal yapı açığa çıkar. İhtiyaçların çeşitlenerek arttığı, tüketimin özendirilerek ihtiyaca dönüştüğü modern yaşam biçimi, kadınların da aile bütçesine katkıda bulunmasını zorunlu kılar (Şengül, 2015, s.7). Ancak Batı Avrupa'yı kasıp kavuran iki büyük dünya savaşı neticesinde, insanlık büyük bir bunalıma düşer ve modernizm ile bilim ışığında geliştirilen hümanist düşüncenin vadettiği huzur ortamının sağlanamaması ve çok daha fazla acının yaşanması; özellikle düşünürlerin hak, adalet, özgürlük gibi mefhumları yeniden düşünmelerine kapı aralar. Bu sırada İkinci Dünya Savaşı neticesinde büyük yıkıma uğrayan Avrupa'nın hem sosyal hem de ekonomik enkazı kadınları çok farklı bir yaşama iter. Erkeklerden boşalan alanlara

kadınların istihdam edilmesi, yaşanan zorlu süreçlerde kadınların oldukça yıpranması gibi bazı durumlar feminist kuramın temelinin sağlamlaşmasına ve yayılmasına olanak sağlar. Ancak zamanla erkek egemenliğinin yeniden tesis edilmeye çalışılması, kadınların özellikle ekonomik ve siyasi alanlardan çıkarılmaya çalışılması, kadın haklarının daha özgüvenli bir biçimde tartışmaya açılmasına neden olur. Böylece kapsamlı ve sistematik bir kuramın etkisi tüm sahalarda etkisini göstermeye başlar. Organize kadın hareketleri neticesinde ivme kazanan feminist düşünce kendi içerisinde de çeşitli farklılıklarla ayrışır ve farklı teorileri gündeme getirir. Böylece Birinci Kuşak, İkinci Kuşak ve Üçüncü Kuşak feministler ve feminist düşünceler olarak değerlendirilen farklı düşünme alanları meydana gelir.

Feministlerin Birinci Kuşak olarak değerlendirilebilecek temsilcileri, kuramın emekleme dönemi düşünürleridir. Feminizm kuramının amacı, erkek-kadın arasındaki ayrımcı düşüncesini ve Batı düşüncesinin kalıplaştırdığı farkı yok etmek ve bir çeşit sosyal, siyasal, ekonomik eşitsizliği gidermektir. Bu motivasyonla hareket eden Birinci Kuşak feministlerin temel hedefi erkeklerle eşit olabilmektir. "1968 öncesi birinci kuşak feministlerin esas amacı erkeklerle aynı haklara sahip olma arzusuna dayanıyordu. İlkelerinin en belirleyici dayanağı erkeklerle aralarında bir fark olmadığı ve dolayısıyla aynı sosyal ve politik haklara sahip olmaları gerektiği iddiasıydı." (Şimga, 2019, s.58). Bu durum ilk feminist düşünürlerin siyasi ve politik arenaya daha fazla önem atfettiklerini göstermektedir. Birinci Kuşak feministler arasında yer alan düşünürler genellikle "liberal feminist" olarak değerlendirilir. Fırsat eşitliği, vatandaşlık ve özgürlük gibi hususlarda eşitliğin sağlanması için muhakkak siyasi ve politik alanda mücadele edilmesi gerekliliği savunulmaktadır. Liberal feminizm kadının ezilmesini biçimsel olarak özel alanda, evin içinde yani yeniden üretim alanında, özgürleşmesini de evin dışında, kamusal alanda ve/veya üretim alanında görmüştür (Güneş, 2017, s.246).

Daha sonra kadının mücadelesinin siyasi ve politik alanla sınırlanmamasını, ekonomik sahada da mücadele edilmesi gerektiğini savunan bazı feminist düşünürler, Marksist anlayışın tesiri ile Marksist Feminizm'i gündeme getirmişlerdir. Yine Birinci Kuşak içerisinde sayılabilecek bu düşünürlerin temel arzusu ise ekonomik eşitsizliklerin giderilmesidir. Marksist feminizm, temelde yaşanan problemlerin kaynağını ekonomik

sahada görmektedir. Aynı işçi sınıfında olduğu gibi kadınların da ekonomik güç sahasında itilmesi, sınıflaşmayı oluşturmuş ve kadının bir alt sınıfa aitmiş gibi kabul edilmesine olanak tanıdığı dillendirilmiştir. Bu nedenle kadın sorunları ekonomik sahada çözülmeli; emekçi/işçi kadınların sorunları gündeme getirilmelidir. Burada kadının mücadelesi/mücadelesizliği bir sınıf mücadelesi sorunsalı şeklinde değerlendirilir (Korkmaz, 2019, s.224).

Feminizm kuramında 1968 yılı çok önemli bir dönemeçtir. Bu tarihten sonra Birinci Kuşak feministlerin yerini İkinci Kuşak feminist düşünürler alır. Radikal feminizm anlayışı bu döneme tekabül eder ve genel olarak bu kuşak, kendilerinden önceki feminizm hareketlerinin eksik/yetersiz olduğunu düşünürler. Radikal feministler, Birinci Kuşağın tesiri ile yaşanan toplumsal özgürleşme taleplerine karşılık, liberal ve marksist feminizmin kadın haklarının sağlanması konusunda yetersiz kaldığını düşünen feministlerin geliştirdiği yeni yaklaşım biçimidir (Şengül, 2015, s.16). Radikal feministler, ataerki yapıyı ciddi anlamda hedef alır ve söylemlerini tamamen bu yapıyı yıkmak üzere geliştirir.

> Radikal feminizm ise yeniden üretim alanını (aile, özel alan) feminist politikanın temel alanı olarak görmüştür. Küçük kadın gruplarıyla yapılan bilinç yükseltme çalışmaları dönemin en önemli feminist politikaları arasında yer almıştır. Toplumsal bir sınıf olarak kadınların ezilmişliklerinin asıl sorumlusu erkek egemen sistem olarak ataerkilliktir. Ataerkinin olduğu her yer kadınlar için mücadele alanıdır ve kişisel olan politiktir sloganı özel alanı temel bir mücadele alanına dönüştürerek feminist hareketin bu eksende gelişmesini sağlamıştır. Radikal feministler için ataerki erkeklerin kadınlar üzerinde kurduğu bir egemenlik biçimidir, kendine özgü ayrı bir sistemdir, evrenseldir ve bütün toplumlarda vardır (Güneş, 2017, s.246).

Bu teorinin önde gelen isimleri özellikle kadının cinselliği ve anneliği üzerinde de fazlaca durmaktadırlar. Radikal feministlere göre kadın cinsel olarak bir erkeğe ihtiyaç duymamaktadır. Ayrıca radikal feministler, gelişen teknoloji sayesinde annelik ve doğum süreçlerinin de değiştiğini düşünmektedir. Radikal feministlere göre tüm bu değişen süreçler, toplum/kültür tarafından oluşturulan toplumsal cinsiyetin yeniden kurgulanması gerektiğinin açık ispatıdır. Bu nedenle atılması gereken adımlar bu yönde olmalı ve toplumsal cinsiyet kavramının doğurduğu geleneksel cinsiyet rolleri yıkılmalıdır. Burada aile kavramı kadının silikleşmesinde önemli bir etken gibi görülmektedir. Çünkü kadın evlendiği andan itibaren erkeğin kaynaklarıyla ortak bir

payda kurmaktadır. Bu durumun kadınlara ayrılan kaynağın azalmasına ya da yok sayılmasına neden olmaktadır:

> Çünkü sonuçta kadın ve erkek, kaynakların dağılımı konusunda eşit olmayan bir ilişkiye sahiptir. Hem soldan hem de sağdan gelen neredeyse tüm siyasi argümanlar kadın ve erkeği bir görmekte ısrar ettiği için konu korkunç bir şekilde karışmıştır. Erkekler ve kadınlar evlendikleri için tek bir aile oluşturduklarına ve toplumsal kaynaklara erişimlerinin aynı olduğuna inandırılıyoruz. Ancak gerçek şu ki, hangi sınıftan olurlarsa olsunlar, kadın ve erkeklerin toplumsal kaynaklarla ilişkileri farklıdır. İş piyasasındaki eşitsizlikler, çocukların ve yaşlıların bakımının nasıl düzenlendiği ve devletin kadınlara davranış biçimi nedeniyle, kadınlar kaynaklarla nadiren erkeklerle aynı ilişkiye sahiptir (Coward, 2000, s.17).

Radikal feminizm teorisinden sonra Sosyal feminizm teorisi gündeme gelir. Sosyalist feministler, kadınlara ait sorunların temelinde kapitalist ataerki düşünce yapısının yer aldığını düşünürler. Bu bağlamda marksist feministlerin sadece ekonomik sınıf temelli çözüm önerilerini yetersiz bulmaktadırlar.

> Sosyalist feminizm ise Marksist ve radikal feminist yaklaşımı bir araya getirme çabası olarak da görülebilir. Sosyalist feministlere göre Marksizm kadınların ezilmişliğini sınıf ilişkileri içinde ele alır. Onlara göre, kadınların ezilmesini sınıfsal bölünmenin bir sonucu olarak görmek indirgemeci sığ ve yetersiz bir açıklamadır. Sosyalist feministlere göre, Marksist kuram kapitalist üretim tarzını açıklayan yaklaşımıyla kadınların ekonomik olarak nasıl ezildiklerini ve sömürüldüklerini açıklayabilir ancak kadın olarak ezilmelerini açıklayabilecek kuram ise erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü açıklayan ataerkillik kuramıdır (Güneş, 2017, s.247).

Temelde kadının erkekten farklı olduğunu ve farkların ortaya çıkarılarak problemlerin çözüme kavuşturulmasını bekleyen ikinci kuşak feminizm hareketi içerisinde yer alan sosyalist feministler, sosyal yaşam içerisinde yaşanan problemlerin çözümünü, kapitalist ataerki tahakkümünün sonlanmasında görmektedir. Bu nedenle hem özel hem de kamusal alanda kadınların farklılıkları göz önünde bulundurulmalı ve çözüm önerileri bu farklılıklar ışığında düşünülmelidir.

Genel itibariyle ikinci kuşak feministlerin birinci kuşak feministlerden ayrıldığı temel nokta ise kadınların farklılıklarının ön plana çıkarılması gayretidir. Birinci kuşak erkeklerle aynılaşma gayesi güderken, ikinci kuşak feministlerle birlikte farklılıkların ön plana çıkarıldığı bir düşünce sistemi feminist eleştiriye egemen olmaya başlar.

Birinci ve ikinci kuşak temelde aynılıklar ve farklılıklar üzerine konumlamaktadırlar. Birinci kuşak feministler erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olma gayesiyle

kadının erkeğe eşitlenmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. Buna karşın ikinci kuşak feministler, kadının farklarını ortaya çıkarma çabası sergilemektedir. Farklılıklar üzerine inşa edilecek feminizmin daha sağlıklı sonuçlar vereceğine inanmaktadırlar. Ancak bu iki kuşağın aksine üçüncü kuşak feministler, bireysel farklılığı önceler ve vurgularlar. İlk iki kuşağın yaptığı kadını bir toplum/topluluk olarak görme alışkanlığının terkedilmesi gerekliliğine inanan üçüncü kuşak feministler, bireysel farklılıklara, daha da temelde her bireyin farklı bir cinsiyet olduğuna inanmaktadır. Bu kuşağın önemli isimlerinden olan Julia Kristeva'dan hareketle Hülya Şimga (2019, s.61)'nın, "kadın erkek demeden hepimizin çok kendimize has bir cinselliği var" tespiti, üçüncü kuşağın yaklaşımını kavraya bilmek adına önemlidir. İlk iki kuşak da feminizmi tehdit eden en büyük tehlike sürü şeklinde feminizm yapma dürtüsü ile hareket ederek ciddi hata yapmıştır, üçüncü kuşak feministlere göre.

Tüm bu düşünceler neticesinde feminizm artık post-feminizm denen bir sahaya doğru genişler. Artık cinsiyet değil toplumsal cinsiyet daha fazla sorgulanır hâle gelir. Bireysel farklılıklar dikkate alınarak her bireyin kendine has olan cinselliğinin tanınması için çaba sarf edilir. Bu bağlamda da Queer terimi ortaya çıkar. Queer, anlam olarak; eski moda, garip, açıklanması zor anlamına geldiği gibi tabu, eşcinsel olan birini, özellikle bir erkeği tanımlamak için kullanılan rahatsız edici bir kelime (Longman Dictionary Online, 2021) olarak açıklanmaktadır. Ayrıca uyarı olarak da bu kelimeyi kullanmayın notu da dikkat çeker, sözlüklerde. Queer Teorisi, üçüncü kuşak feministlerin katkılarıyla gelişir. Bu bağlamda Judith Butler, bu kuşağın önemli bir örneğini teşkil eder ve tespitleriyle Queer farkındalığı yaratır. Özellikle bu ismin seçilmesi hususunu açıklamak adına şu tespitler önemlidir:

> İncitici sesleniş aynı zamanda incitilene incinmeyi farklı bir biçimde tekrar etme olanağı sunar ve böylelikle onu incinmenin yarattığı travmanın yörüngesinde kalmaya, mahkûmiyeti aşmaya muktedir kılar. Tekrar, tacizkâr amaçlara zıt yönde tacizin terimlerini yeniden anlamlandırma olanağı doğurur. İşte bu sayede queer, en başta bir dışarı atılma, dışkılama nesnesi muamelesi görme konumundan rüştünü ispat etme noktasına taşınmaktadır (Direk, 2019, s.82).

İkinci kuşak feministlerin en dikkat çeken isimlerinden olan Beauvior, kadın-erkek ikiliğini ele alırken mühim bir tespit yapar. Beauvior için kadınlar erkeklerin olumsuzudur, eril kimliğin kendisini farklılaştırırken karşısına aldığı eksiktir (Butler, 2020, 56). Bu tespite karşın üçüncü kuşak feministlerden Luce Irigaray farklı bir

tespitte bulunarak bu kuşağın diğer kuşaktan nasıl ayrıldığını ortaya koymaktadır. Beauvior'nın tespitine karşın, Irigaray için ise aynı diyalektik tümüyle farklı bir imleme ekonomisini dışlayan bir sistem oluşturur. Mesele kadınların Sartrecı imleyen-özne ile imlenen-Öteki çerçevesinde yanlış temsil edilmesinden ibaret değildir, imlemin yanlışlığı tüm temsil yapısının yetersizliğini gösterir (Butler, 2020, s.56). Dolayısıyla bir sürü feminizmi üçüncü kuşakta tamamen dışlanır ve bireysel farklılıklar merkeze alınır.

Tezde dikkat çeken bazı feminist teorilere yer verilmeye çalışılmıştır. Ancak bunun dışında psikanalist feminizm, üçüncü dünya feminizmi, siyahi feminizm, ekofeminizm, materyalist feminizm gibi daha birçok teori de hâli hazırda tartışılmaktadır. Fransız Devrimi'nden itibaren ortaya çıkan feminist düşüncenin gösterdiği çaba birçok alanda da meyvesini vermiştir. Berna Kılınç'ın tespitleri bu bağlamda oldukça kıymetlidir:

> Marie Curie, ki dünyada farklı iki bilim dalında Nobel ödülü alan ilk bilim insanıydı, 1911 yılında Fransız Bilimler Akademisi'ne sırf kadın olduğundan dolayı kabul edilmedi. Aynı Bilimler Akademisi çok değil, 1979 yılına kadar kadınlara tam üyelik hakkı tanımıyordu. Kurumsal dışlanmışlıkların yanı sıra kadınlar bilimsel kavramlar ve kuramlar aracılığıyla da saçma sapan şekillerde cinsiyetlendirildiler. Çoğunluk erkek-egemen, erkek-merkezli ideolojilerle yoğrulmuş bilimsel tespitlerde kadınsı olan edilgin, erkeksi olansa etken öğelerle, edebi tasvirlerle anlatıldı (Kılınç, 2019, s.47-48).

Bu örnekle de anlaşılacağı üzere zorlu bir mücadele neticesinde kadın hareketi, çeşitli alanlarda başarı kaydetmiştir.

Kendini tanımlarken, "Entelektüel güzergâhımı yapılandıran kavramların ve duygularımın özellikle şu dört tutkunun güdümünde olduğunu söyleyebilirim: yazmak, felsefe, feminizm ve şimdi (Braidotti, 2019, s.7-8)." cümlesini kuran Rosi Braidotti gibi çağdaş feminist kuramcıların da katkısı ile yeni bir feminist anlayış kendini göstermekte, post hümanizm olarak adlandırılan bir felsefenin altında yeşermektedir. Dolayısıyla feminizm, birçok alanda varlığını sürdürmeye ve yeni bakış açıları kazandırmaya devam edecek bir kuram olarak değerlendirilmelidir.

Tezin esas çerçevesi posthümanizm kuramı etrafında çizilecektir. Bu nedenle posthümanizm düşüncesine tesiri olan postfeminist anlayışa geçiş süreci kısaca izah

edilmeye çalışılmıştır. Özellikle Queer teorinin posthümanizm nazarındaki karşılığı önemlidir. Cinsiyet sonrası/postcinsiyet bir döneme geçiş yapılacağı yönündeki bazı öngörüler, posthümanizmin de ilgi alanına girmektedir. Özellikle cinsiyetin insan potansiyeli üzerinde gereksiz ve keyfi bir sınırlama olduğunu ve sosyal ve kültürel evrimin bir sonucu olarak insan türlerinde istemsiz biyolojik ve psikolojik cinsiyetleşmenin nöroteknoloji, biyo-teknoloji ve yardımcı üreme teknolojileri ile ortadan kaldırılacağına (Dağ, 2020b, s.104) olan beklenti bir sonraki aşamada insanın tamamen cinsiyetten sıyrılacağına dair bir düşüncenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu hususta posthümanist feministler, "yıkımı karşı-kimlik oluşumlarında değil, standartlaşmış cinsiyetlenme, ırksallaştırma ve doğallaştırma etkileşimlerinin sapkınlaştırılması aracılığıyla kimliklerin safiyane altüst edilişlerinde aramaktadır (Braidotti, 2021a, s.129)."

Batı hümanizm anlayışının getirdiği ideal insan ve ötekiler ikiliği üzerine yapılan tartışmalarla cinsiyet ayrımı da düşünürler açısından önem kazanmıştır. Özellikle Kuir (Queer), Pinkwashing (Pembeye boyama) gibi kavramlar gündeme gelmeye, yeni farkındalıklar oluşturmaya başlamıştır. Ancak bu meselenin temelinde de Batı hümanizminin anlayışına bir tepki olduğu açıktır. Batıda insan, tarihsel olarak hiyerarşik ölçü dâhilinde insan-olmayan bir alana yerleştirilmiştir. Büyük Varlık Zinciri[1] ile tanımı yapılmış insan istisnailiğine dayanan bu tür bir sembolik yapı, insan-olmayan hayvanlara karşı insanların üstünlüğünü sürdürmekle kalmamış aynı zamanda cinsiyetçi, ırkçı, sınıfçı, homofobik ve etnomerkezci varsayımlarla insan alemini kendisi (içinde) şekillendirmiştir (Ferrando, 2021, s.39). Francesca Ferrando'nun bu tespitinde en çok dikkat çeken hususlardan birisi de cinsiyetçi ve homofobik bir ayrım oluşturulma gayesidir. Edebiyat ve sinema sahasında (Bilim kurgu türlerde sıkça görülmektedir) kuir sanat anlayışı, son dönemde oldukça revaçtadır. LGBTİ+ bireylerin merkeze alındığı bilim kurgu romanlarının/filmlerinin son yıllarda fazlaca artması, bu ilginin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle posthümanizmin de katkılarıyla önümüzdeki süreçte birçok kuir sanat ürününe rastlayacağımız aşikardır.

[1] Büyük Varlık Zinciri, kökleri Platon, Aristo ve Eski Ahit'e dayanan bu düşünce Tanrı'dan başlayarak, tüm madde ve yaşamın hiyerarşik bir yapısını tasvir eder. (Ferrando, 2021, s.39)

Bu hususta Türk edebiyatının son dönemde bilim kurgu türünde en üretken yazarlarından birisi olan Şeyda Aydın'ın Edebiyatta Posthümanizm isimli eserde kaleme aldığı yazı oldukça ilgi uyandırıcıdır. Spekülatif Kurguda Yükselen Geleceğin Posthüman Evreni: Alternatif Evrenlerin Ütopyalarındaki İnsan Ötesi Topluma Kendi Gerçekliğimizde Ulaşmayı Başarabilir miyiz? (2020) başlıklı yazısındaki ifadeleri bu sanat anlayışının temel dinamiklerini kavrayabilmek adına yardımcı olabilir:

> Çalışmalarımın temel ideali, nesillerdir bilimkurgu hikâyelerdeki kurtarıcıların -seçilmiş kişiler ve kahramanlar gibi- eril ve heteroseksist tasvirler üzerine kurulup dayatılmasına; erkek kahraman kavramına, erkek peygamber, erkek tanrıya karşı naif bir başkaldırı olarak da ifade edilebilir. (Aydın, 2020, s.314)

> İnsanları gruplaştıran, birbirinden ayıran, onları birbirleriyle savaşmaya iten nedir diye etraflıca düşünüldüğünde muhakkak pek çok sebep ortaya atılabilir. Din, dil, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, farklı coğrafyalar, ekonomik şartlar, sınıfsal statüler… sonuçta homofobi, transfobi ve türevleri de ırkçılık altında ele alınıp çözümlenmelidir. Bu sonradan öğretilmiş ırkçı yaklaşımların hepsini unutup kenara koyduğumuzda dünyada evrensel ve barışçıl gözlerle hümanist açıdan bakıp şiddet benliğinden arındırmayı başarmış olan insanın var olabileceğini hayal ettiğimizde, insanı birbirinden ayıran, hatta şiddete meyleden bu etkilerin hiçbirinin insan bilincinde yer almaması, algıların değişmesinin gerekliliği düşünülmelidir. (Aydın, 2020, s.314)

Burada Şeyda Aydın'ın vurguladığı husus yine Batı hümanizminin ayrım yaratma ve üretme çabasıdır. Bu çabaların neticesinde ortaya çıkan ayrılıkçı anlayış birçok açıdan felaket getirmekte ve "ötekiler" için yıkıcı sonuçlara neden olmaktadır. Bu anlayışla eserlerini kaleme alan yazar, posthümanist bir anlayışa geçildiği takdirde bu tip sorunların azalacağını ve daha barışçıl bir yaşam ortamının tüm canlılar için oluşturulabileceğini düşünmektedir. Esasında seri olarak yayınladığı eserlerinde de hem ütopik hem de distopik dünyalar kurgulamıştır.

Kuir anlayışla ilgili olarak Olcay Özdolanbay'ın Sosyal Bilimler Dergisi Pasasjlar Posthümanizm isimli eserdeki Devlete Kuirliğimizi Emanet Etmeli Miyiz? Başlıklı yazısı da bu anlayışa çok farklı pençelere açmaktadır. "Pinkwashing" kavramının özellikle son dönem kapitalist ve ilerlemeci sayılan devletlerde sıkça görülmesine işaret ederek hem kavramı açıklamayı hedefler hem de kuir bireyler için bir farkındalık yaratmayı başarır. Hümanist Asimilasyon Aracı Olarak Pinkwashing alt başlığındaki ifadeler dikkat çekicidir: "Cinsellik bağlamında günümüz kapitalist toplumunun ideal düzeni heteronormatiftir ve heteronormativite, kuirleri dışarıda bırakarak insanın tahakkümünü devam ettirmesine yardımcı olur. Ancak heteronormatif düzeni kurma

ve sürdürme süreçleri, güncel küresel politikada ağırlığı yadsınamaz hâle gelen LGBTİ+'ların tümünü dışarıda bırakmadan da işleyebilmektedir (Özdolanbay, 2021, 176)" Kartezyen felsefe ile gelişen ve günümüze ulaşan Batı hümanizminin kuir bireylere karşı uyguladığı ayrılıkçı anlayışın kısmen gevşetilmesi ve bunun siyasi, politik alanlarda kullanılması hususuna (ilgili yazıda İsrail örneği verilmektedir) değinmektedir, Özdolanbay. LGBTİ+ bireylerden sadece bir grubun (yazıda daha çok gey bireyler üzerinde durulmuştur) cımbızlanarak, onlara karşı bir gevşemeye gidilmesi ve bunun ilericilik anlayışının bir ürünü olduğunun ifade edilmesiyle iki yüzlü bir övünme ortamının yaratılmasının, kuir çevrelerce pinkwashing' olarak ifade edildiğini belirten Özdolanbay, bu sürecin işleyişine dair bir örnek de vererek konunun daha iyi anlaşılabilmesini amaçlamaktadır:

> 2010'da Guardian'da çıkan bir makalede Puar, Batı'nın, eski sömürgelerin uygarlık seviyesini ölçmek üzere onlara Kadın Sorunu'nu (yani, ülkelerinde kadınlara nasıl davrandıkları sorusunu) yöneltmesinden bahseder. Ardından yeni ölçüm noktasının Eşcinsel Sorusu (yani, ülkelerinde eşcinsellere nasıl davrandıkları sorusu) olduğundan ve eski sömürgelerin bu testi geçmemeye mahkûm edildiklerinden bahseder. Soru sadece eşcinsellere odaklanır ve bu neo-kolonyalistlerin bilinçli bir hareketidir çünkü eşcinsel, onların kısmen kabul ve temsil etmeyi seçtikleri tek kuir kimliktir. Bu planlı hamle sayesinde uluslar küresel platformlarda eşcinsellerine nasıl davrandıklarına göre ya da başka bir deyişle, Batı'nın tartışmalı ve soyut icadı olan insan haklarını bu seçili kuir grup için ne derecede iyi uygulayabildiklerine göre yargılayabilirler. Böylece Eşcinsel Sorusu, diğer ülkelere insan haklarını ihlali sebebiyle yapılacak müdahaleyi meşru kılacak bir araca dönüşür. Bu durum, Batılı devletlerin kendi kendilerine üstlendikleri, muasır medeniyet seviyesinin altındaki ülkelere bomba ve füzelerle demokrasi getirme görevini hatırlatır (Özdolanbay, 2021, s.177)

Olcay Özdolanbay'ın işaret ettiği bu iki yüzlü anlayış, posthümanizmin itiraz ettiği (Batı hümanizminin şekillendirdiği neredeyse tüm yaşam alanlarında olduğu gibi) hususlardan birisi olarak dikkat çeker. Batı hümanizminin bir sonucu olan "ileri kapitalizm, metalaştırma uğruna aktif bir biçimde farklar üreten bir eğirme tezgahıdır. 'Yeni, dinamik ve müzakere edilebilir kimlikler' etiketi altında paketlenmiş, yersiz yurtsuzlaştırılmış farklar çarpanı ve tüketim malları arasında bitmez bir tercihtir (Braidotti, 2021b, s.81)." Bu metalaştırmadan sadece kadın, çocuk, yaşlı, siyahi, engelli gibi ideal insan standartlarının dışında kalan birçok birey ötekileştirildiği gibi kuir bireylerde bu ötekileştirmeden nasibini almaktadır.

İnsan toplumunda cinsellik, grupların 'ayrıcalıklı', 'baskın' ve 'dezavantajlı' ya da 'zayıf' olarak ayrılmasıyla iç içe geçmiştir. Cinsiyetler arasındaki ilişkiler eşitsiz olduğu için,

cinsel ilişkilere egemenlik ve tabiiyetle ilgili anlamlar yüklenmiştir. O hâlde tecavüzde karşılaştığımız şeyin, hayvanlar dünyasında olduğu gibi mevsimsel kalıplara göre çiftleşme ritüelleriyle hiçbir ilgisi yoktur. Bu bir ritüel olabilir ama mevsimsel faaliyetlerden çok sembolik ifadelerle bağlantılı bir ritüeldir. Kanıtlara bakılırsa, tecavüz güç iddiasıyla bağlantılı gibi görünmektedir - bu yüzden kadına yönelik şiddet, cinsel şiddet ve şiddetle dayatılan cinsel ilişki (tecavüz) arasında bir ayrım yapmak her zaman zordur. Çoğu zaman aynı anlama gelirler: bir grubun aşağılanması (Coward, 2000, s.18). "İnsan sonrası kadınlar konuşabilir mi? Elbette konuşabilirler. Bizimle konuşacaklar mı? Pek olası değil. Ortodoksluklar çok hızlı bir şekilde yerleşir ve sınırların dışında kalanlar ortadan kaybolur, işi dinlemek olan bizler tarafından bile sessiz tutulur. Feministler konuşur, teorileştirir, harekete geçer, ama kimin (insan) çıkarına (Rabinowitz, 2000, s.44)?" Hümanizm tesiri ile inşa edilen kültürde cinsiyete dayalı ayrımcılığa şiddetle karşı çıkan feministler, posthümanizmin de temelinin oluşturulmasına katkı sağlamışlardır. Coward, cinselliğin altında şekillenen tahakkümü vurgularken; Rabinowitz ise insan sonrası feminizme dair çeşitli tespitleriyle posthümanizmi işaret etmektedir. Feminizmin toplumsal cinsiyet ile olan mücadelesine Halberstam sinema penceresinden bir bakış atar. Halberstam, meşhur Kuzuların Sessizliği filmindeki seri katil Buffalo Bill karakterini ele alır ve Bill'in işlediği cinayetlerin temelinde toplumsal cinsiyet tahakkümünün yattığını vurgular (Halberstam, 2000, s.61).

2.3.3.2. Posthümanizmde beden

Posthümanizm kuramının bir diğer tartışma alanı ise beden mefhumudur. Kartezyen felsefenin bir ürünü olan tüm ikiliklere, ayrımlara karşı olan ve her şeyin düz bir ontolojide olması gerektiğini savunan bu kuram, Batı anlayışında ağırlığı olan beden anlayışını da ters yüz etmektedir. Birçok transhümanist teknoloji ile insan bedenlerinin güçlendirilmesi dolayısıyla insanın güçlendirilmesini hedeflemektedir. Bu bir bakıma insanın zayıflığının bedeninden kaynaklandığı görüşünü desteklemektedir. Esasen insanların duyduğu acıların bir kısmının bedenden kaynaklandığı gibi bir çıkarıma da varılabilir. Bu nedenle transhümanist anlayışın temel alanlarından birisinin de beden olduğunu belirtmek gerekmektedir. Beden mefhumu posthümanizm açısından da oldukça kıymetlidir. Beden insanlar arasında bir ayrım oluşturmada Batı hümanizminin en etkin aracı sayılmaktadır. Bedenin rengine, cinsiyetine, eksikliğine

göre bir ayrım yapılması (Vitruvius erkekinsanındaki ölçülerin ve standardın dışındakilerin 'öteki' konumuna itilmesi) posthümanizmin kabul edebileceği bir anlayış değildir. Bu nedenle beden başlığı da bu kuramda önemli bir yer tutar. Çünkü bu ayrım 'öteki' olarak kabul edilen bedenlerin metalaştırılmasına, maddeleştirilmesine kapı aralamaktadır.

> Bu evrensel antropos öznesinin dışında kalan ve 'öteki' olarak konumlandırılan doğa, hayvan, kadın, canlı ve cansız varlıklar, birer nesne olarak görülmektedir ve bu bedenler teknoloji, tüketim, tıp ve biyopolitika araçlarıyla tahakküm altına alınmaya çalışılmaktadır. Bedenin içi ile dışı arasındaki sınır, medeniyetle belirlenmektedir ve insanlık kültürü bedeni kontrol altında tutulması gereken tekil bir kap olarak görmektedir (Yazgünoğlu, 2021; s.115).

Batı hümanizmini şekillendiren Kartezyen felsefede zihin/beden ayrımı her zaman başat bir kriter olmuştur. Beden, zihinden ayrı tutulmuş ve zihin hiyerarşik olarak bedenden üstün kabul edilmiştir. Bu anlayış yukarıda ifade bulduğu şekli ile bedenin tekil ve maddeden öteye geçemeyen bir kap olarak görülmesine neden olmuştur. Zihni bedenden ayrı görerek özneyi maddeden ayrıma gayreti, posthümanizmin eyleyicilik yaklaşımına da oldukça zıt görünmektedir. "İnsan formunun üstesinden gelmek isteyen Transhümanistlerin aksine, posthümanizm bedenlenmeyi ortadan kaldırmaya çalışmaz. Posthümanizm, bedenleşmeyi, herhangi bir organik sistemin (insan bedeni böyle bir sistemdir) içinde var olduğu çevrenin inşası için gerekli görür (Nayar, 2014)." Bu nedenle XX. yüzyıldan itibaren psikoloji, antropoloji ve feminist, postmodern akımlar yukarda bahsedilen Kartezyen anlayışı altüst ederek özne ile beden arasındaki ilişkileri yeniden gündeme getirmişlerdir (Yazgünoğlu, 2021, s.115).

Psikosomatik, fenomenolojik, postmodern, biyopolitik ve teknobilimsel bağlamlarda 'beden nedir' sorusuna farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlarda ikircikli bir konumda kalırız: Beden hem nesneldir hem de özneldir. Beden hem kendisidir hem de değildir ne söylemdir ne de maddidir (Yazgünoğlu, 2021, s.115-116). Bu ikircikli yapı, 'beden nedir' gibi basit ama felsefi manada derin bir soruyu gündeme getirmektedir. Burada kastedilen doğanın sunduğu beden midir? Yoksa kültür tarafından şekillendirilen beden midir? Bu bağlamda iki farklı yapı daha ortaya çıkmakta ve beden mefhumunun etki alanını genişletmektedir: Doğal beden ve kültürel beden. İnsanın çektiği acıların bir kısmının bedenden kaynaklandığını düşünen birçok insan vardır. Bedensel tamlık arayışı ya da bedenin değiştirilmesine

olan arzu, bu düşünceye sahip birçok insanı etkilemektedir. Ancak burada sorgulanan husus, bireyin aradığı ya da acı duyduğu bedeni kültürel bir ideal bedene çevirme isteği midir? Bu durumda yapay olan, toplumlar dolayısıyla insanlar tarafından üretilen kültür, acaba doğru bir beden anlayışını gerçekleştirebilir mi? Bu mühim sorular ışığında posthümanizm, özellikle küreselleşme gayretinde olan ve Batı liberal hümanizminin etkisiyle gelişen sömürü sistemine kaynak aktarıldığı endişesini de derinden hissetmektedir. Çünkü en basit açıdan bedeni hedef alan kozmetik sektörünün arka planı gözlendiğinde, doğanın yine bir madde/meta/kaynak olarak görüldüğü gerçeği gün yüzüne çıkacaktır. Hayvanların bu sektörde bir denek olarak kullanışı, doğanın hesap edilmeden yağmalanışı ve bunların dışında oluşturulan kültürel ideal beden algısıyla (güzellik, çirkinlik gibi) insanların arasında yeni bir ayrım yaratılışı, posthümanistler için kabul edilebilir görünmemektedir.

Posthümanizmin teknolojik gelişmeleri dışladığı yönünde bir algı da şiddetle eleştirilmektedir. Posthümanistler teknolojik olanı dışlamamakta aksine insanın merkezde olmadığı bir sistematikle yapılması ve geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. İnsanın ölümsüz olma, insanın güçlenme gayreti ve bu yönlerde sahip olduğu arzu ve hırs, evreni oluşturan ve eyleyici olan her şey için tehlike arz etmektedir. Bu bağlamda "eleştirel posthümanizm, geleneksel hümanist felsefeyi reddeden paradigma değişiminin insanlığın sonu olduğu sonucunu doğurmaz. Aksine, insan merkeze alınmadığı zaman nasıl verimli fikirler ve dünya sorunlarına çözümler üretebileceğini tartışır (Baysal, 2020, s.215)." Bu bağlamda beden üzerine yoğunlaşan ve bedenlerin modifikasyonu ile insanı güçlendirmeyi hedefleyen son olarak bedensizliğe ulaşıp ölümsüz olabilme hayali kuran anlayışın, bu uğurda 'ötekiler' için ne denli tehlikeli olabileceği de vurgulanmaktadır.

> Posthümanizm, yeni teknolojiler, doğa, kültür, teknoloji, beden ve zihin arasındaki ilişkileri yeniden yapılandırdığı gibi yeni bedenler ve yeni bedensel özneler de ortaya çıkarmaktadır. Bedeni kapalı bir devre, pasif bir nesne ve atılması gerek bir kabuk olarak gören ve Kartezyen düzeneği her zaman önceleyen transhümanizmin aksine yeni teknolojilerle oluşturulan bedenler, dönüştürücü, yıkıcı, kurgulayıcı ve etkisel olan kümelerdir. Tanshümanizmin savunduğu bedensizliği ve maddesizliği değil, maddelere gömülü olan doğal-teknolojik bedenselliğin altı çizilmelidir (Yazgünoğlu, 2021, s.118).

Beden hususunda tamamen kültürel ideallere teslim olan beden anlayışı ile bedeni sonunda atılması gereken bir kabuk olarak gören transhümanistlerin anlayışı

eleştirmek ve bedeni doğadan (hayvan, bitki, cansız varlıklar …vb.) ayrı düşünmeden ve herhangi bir üstünlük atfetmeden değerlendirme gereği, posthümanist anlayışta vurgulanır. Bu düşüncede bedenlerin birbiri ile olan etkileri, özne/beden ilişkisi de oldukça değerlidir. Beden hem etkendir hem edilgendir. Diğer tüm "şeyler" gibi eyleyiciliği vardır. Son döneme damga vuran Koronavirüs salgınına bakıldığında beden ilişkilerinin girift yapısı da ortaya çıkacaktır. Salgına neden olan virüsün bedenler arası etkileşimi tüm dünya insanlarını etkilemiş ve düşünmeye sevk etmiştir.

> Beden, yalnızca mekanik veya organik olarak oluşmasıyla izah edilemez. Bu çerçeveye eklenen postmodern bedenler, kurgusal, söylemsel ve imgesel bedenlerle sınırlı kaldığı takdirde insan ve insan-olmayan bedenler arasındaki dolanık ilişkileri anlamamız olanaksızdır. Bir paradigma değişkeni olarak posthümanizm, öte-insan bedenleriyle birlikte bedeni Batı kültüründeki soma sema anlayışından kurtarır. Bu kurtarış bedene dayatılan zihin/beden, doğa/kültür, özne/nesne, kadın/erkek, insan/hayvan ve iç/dış kategorik ikilikleri ortadan kaldırmaktadır. Posthümanizm, öte-insan bedenlerin inşa ettiği çoklu alanlarda ortaya çıkan gerilimleri, söylemleri ve pratikleri politik, kültürel, sosyal, teknolojik ve ekolojik bağlamda inceler ve sorgular (Yazgünoğlu, 2021, s.126).

Tüm bunların ışığında beden ve bedene bağlı ortaya çıkan tüm gerilimler, posthümanizmin esas sorgu alanlarından birisini temsil etmektedir. Bir diğer husus ise bedenle ilişkili olarak gelebilecek cinsiyet gerilimleridir. Dikkatli bir biçimde ele alındığında posthümanizmin kuramcılarının birçoğu, aynı zamanda feminist kuramcı olarak da bilinmektedir. Dolayısıyla beden sorunsalının getirdiği cinsiyetçi gerilimler yani feminist ve postfeminist düşünceler, posthümanizm kuramının teşekkülünde de oldukça etkindir. Bir bakıma, posthümanist tartışmanın çıkış noktası 1990'lı yıllarda feminist kuramlarda yerini alan beden sorunsalıdır, denilebilir.

2.3.4. Posthümanizmde Doğa

Batı liberal hümanizminin öncelikli olan iki anlayışından birisinin insana atfettiği değer ve ideal insan tanımı diğerinin ise insanmerkezli anlayışı ve bu anlayışla tüm evreni kendine göre şekillendirme arzusunun olduğu ifade edilmiştir. Doğa ve doğaya bakış Batı liberal hümanizminin insanmerkezci yaklaşımıyla ilintilidir. Bu nedenle posthümanistler insanmerkezci yaklaşıma eleştirilerini yöneltirken doğayla ve hayvanlarla olan ilişkilere sıklıkla vurgu yapmaktadırlar.

Bacon için makineler, araçlar ve aletler, insanın cennetten kovulması karşılığında insanlığa Tanrı tarafından sunulmuş bir lütuftur (Dağ, 2020a, s.97). Doğayı alt edilmesi

gereken bir rakip olarak gören Bacon, aynı zamanda aklı kullanarak insanı doğanın efendisi yapmayı arzular. "Bacon, zihnin bilgideki görevini yalnızca düşünceye dalma değil, Doğa'nın kontrolü olarak yorumlar (Lloyd, 2015,32)." Bu nedenle modernizmde doğa, insan faydası adına sömürülebilir ve şekillendirilebilir bir meta hâline dönüşür.

Doğa ayrıca insanlığı sınırlandıran bir engel olarak da görülmektedir (Dağ, 2020a, s.137). Doğanın yeniden şekillendirilmesi insanın önündeki engellerin kaldırılmasına imkân tanıyacağı için bir özgürleşme çabası olarak da görülmektedir. Burada iki kavramın ilişkisi önem arz etmektedir. Birincisi verili olan doğadır. İkincisi ise inşa edilen kültürdür. Doğa-kültür ilişkisi posthümanizmin üzerine eğildiği önemli meselelerin başında gelmektedir. Bu ilişkinin sorgulanarak yerinden edilmesi üzerine Rosi Braidotti'nin ifadeleri önemlidir:

> Bana kalırsa insan sonrası durumun ortak paydası, bizzat canlı maddenin hayatî, kendini örgütleyen ama natüralist olmayan yapısına dair varsayım. Bu doğa-kültür sürekliliği, insan sonrası kuramı üstlenirken paylaştığım başlangıç noktası. Bu postnatüralist varsayım, akabinde, bedenin mükemmelliğinin sınırlarına dair oyunbaz deneylere mi, insan "tabiatına" dair yüzyıllardır süregelen inançların yıkımına ilişkin ahlaki bir panik hâline mi, sömürgeci ve kâra dönük bir genetik ve sinirsel sermaye arayışına mı sebebiyet verir, göreceğiz (Braidotti, 2021a, s.12).

Doğa-kültür ilişkisinin tersyüz edilmesi, posthümanizm anlayışında temel hedeflerden birini oluşturmaktadır. Burada doğa bir meta olmanın ötesinde değerlendirilmekte ve eyleyiciliği üzerinde durulmaktadır. Doğanın kendine ait yapısıyla oynamanın belli noktalarda insanlığı nereye sürükleyeceğine dair distopik gözlemlere de sıkça yerilmektedir. Bu soruna işaret eden önemli isimlerden birisi olan Baruch Spinoza (1632-1677), monizm ile doğa-kültür düalitesini eleştirmiştir. Ona göre madde tektir. Braidotti'nin bu "monist evren" yaklaşımı ile ilgili ifadelerine yer vermek faydalı olabilir:

> "Monist evren", madde, dünya ve insanların içsel ve dışsal karşıtlık ilkeleri uyarınca yapılandırılmamış düalist teşekküller olmadığını öne süren Spinoza'nın temel bir kavramıdır. Spinoza söz konusu olduğunda kavram daha da ileri gitmektedir: Madde tektir, kendini ifade etme arzusuyla harekete geçmektedir ve ontolojik olarak özgürdür. Olumsuzluğa ve şiddetli diyalektik karşıtlıklara atıfta bulunmaması, Hegel ve Marksist Hegelciler nezdinde yoğun eleştirilere neden olurken, Spinoza'nın monist dünya görüşü, siyasi olarak verimsiz ve esasen holist olarak görülmüştür…Bana kalırsa bu monist öncüller, klasik hümanizme bel bağlamayan ve ihtiyatla insanmerkezcilikten kaçınan insan sonrası bir öznellik kuramının yapıtaşlarıdır (Braidotti, 2021a, s.78-79).

İnsanlığın yüzyıllardır Batı hümanizminin tesiri ile kendi türünü her şeyin üzerinde konumlandırması, düalist yaklaşımları savunarak kategorik ayrımlar yapması, posthümanizmin "zoe" eşitlikçi anlayışıyla çelişmektedir. Braidotti "zoe" kavramını üretken canlılık olarak izah ederken, "zoe" merkezli eşitlik anlayışının insanmerkezcilik sonrasının dönüm noktasının kalbi olduğunu vurgulamaktadır. Bu anlayış, "bios"u yani "antrophos"u yerinden etme gayretindedir. Erkekinsanın yerinden edilmesi ile türler arasındaki hiyerarşik yapı yıkılacak ve oluşan boşluklar zoe eşitlikçi bir felsefe ile doldurulacaktır. Posthümanizmin kısaca ulaşmak istediği insanmerkezcilik sonrası durum böyle özetlenebilir. Ancak bunun uygulamasının oldukça güç olduğu da vurgulanmalıdır. İnsanmerkezcilik meselesinde başkalık diyalektiğine dikkat çeken Braidotti, posthümanizm için sakıncalı olan insanmerkezci anlayışı şu şekilde açıklamaktadır:

> Başkalık diyalektiği, hümanist Erkekinsanın gücünün içsel motorudur ve yönetim aracı olarak hiyerarşik bir ölçekte farkı tayin eder. Diğer bütün bedenleşme kipleri özne konumunun dışına itilirken, insan şekline sahip başkalarını da içermektedir: Beyaz-olmayan, eril-olmayan, normal-olmayan, genç-olmayan, sağlıklı-olmayan, engelli, biçimsiz veya iyileştirilmiş insanlar… Yine, Erkekinsan ve hayvan şeklindeki (zoo-morphic) organik ve yeryüzüne mahsus ötekiler arasında daha fazla ontolojik ayrım içermektedirler. Bütün bu "başkaları" alçaltıcı hâle getirilerek patolojik addedilmekte ve normalliğin dışına, anormalliğe, sapkınlığa, canavarlığa ve hayvaniliğe itilmektedir. Bu süreç içsel olarak insanmerkezcidir, cinselleştirilmiş ve ırksallaştırılmıştır: Beyaz, eril, heteroseksüel Avrupa medeniyeti temelli estetik ve ahlaki idealleri kayırmaktadır (Braidotti, 2021a, s.91).

Erkekinsanın (biosun) yönetim aracı olarak kullandığı hiyerarşik kategori; doğanın metalaşmasına, sömürülmesine ve göz ardı edilmesine neden olması bakımından posthümanizm açısından oldukça sakıncalıdır. Çünkü türlerin bir arada yaşamak zorunda olduğu bir yaşam zinciri içerisinde yaşamın, tek bir türün şekillendirmesine bu denli açık olması hem insanlık hem de yaşam için büyük sorunlara neden olacaktır. Hâlihazırda yaşanan ve yaşanması muhtemel olan çevre sorunları ve bu sorunların neden olacağı olumsuzluklar, gelecek adına büyük kaygı uyandırmaktadır. Birçoğunun insan kökenli olduğu vurgulanan çevre sorunları (kirlilik, suyun bilinçsiz kullanımı, atmosfere salınan gazlar vb.) insanmerkezci bir anlayışla çözümlenemeyecek kadar derinleşmiştir. Tüketim ve kâr odaklı yaklaşımlarıyla küresel kapitalizmin, tekno-kapitalist bir anlayışa geçişi de geleceğe ilişkin kaygıları arttırmaktadır. Bu nedenle tüketim-kâr amaçlı yönelimlerin terk edilmesi ve yerine zoe eşitlikçi bir anlayışın

hâkim kılınması posthümanizm anlayışının gerekliliği olarak ifade edilebilir. Bu sebeple sürdürülebilir bir anlayışa geçilmesi elzemdir:

> Sürdürülebilirlik geleceğe inancı ve gelecek nesillere, yaşanabilir ve yaşanmaya değer bir dünya "bırakma" sorumluluğudur. "Süren" bir şimdi, geleceğin sürdürülebilir bir modelidir. Bu kendini metheden, kurumlu ve benmerkezci, narsist ve paranoyak bilinç imgesi (insanmerkezci anlayış) karşısında insan sonrası eleştirel kuram, bilinç şöyle dursun, insana tekabül etmeyen çoklu, dinamik zoe kuvvetlerini salıverir. Bu özcü-olmayan vitalizmin kolları, insan sonrası özneyi şekillendirir (Braidotti, 2021a, s.176).

Sürdürülebilirlik meselesi daha yakından bakıldığında bir sorumluluk meselesi olarak okunabilmektedir. Braidotti'nin ifade ettiği gibi sorumluluklar üzerinden yapılacak değerlendirmeler, sürdürülebilir anlayışın ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır. Bu yönüyle iklim krizi gibi tüm türleri, varlıkları doğrudan etkileyecek olan sorunların sorumluluklar üzerinden okunması ve gözden geçirilmesi şarttır. "İklim değişikliği krizi ve Antroposen'in genel durumu, Avrupa hümanizmi ve onun bilim kültürünün sınırlılıkları kadar sorumluluklarını da ifşa eder. Çevresel krizi meydana getiren şiddet, yani dizginlenemeyen kapitalist hırs, emperyalizm ve Avrupa merkezcilik, yerli halkların mülksüzleştirilmesinden ve kültürel diasporasından da sorumludur (Braidotti, 2021b, s.70)."

Posthümanizm kuramının doğa mefhumunu ele alışında yer yer değinilen bir diğer teori ise Aktör Ağ Teorisi'dir. Bruno Latour'un gelişimine katkı sağladığı bu teori, faillik mefhumunu özne-nesne ayrımının eleştirisine indirger. Latour maddenin eylemsiz olduğu görüşüne karşı çıkmaktadır. Ona göre özne-nesne ayrımı yoktur ve tüm aktörler eşittir. Aktör Ağ Teorisi (ANT) ile Latour, bu eşitliği ortaya koymakta ve insanmerkezci yaklaşımın sorunlu yapısına eleştiri getirmektedir. Özellikle Sanayi Devriminden itibaren makineleşen dünya zamanla yerini otomasyonlar tarafından kuşatılan bir dünyaya dönüşmektedir. Bu durum yeni teknolojiler ve bilimdeki keşifler neticesinde Tanrı-İnsan-Doğa başlıklarının yeniden ele alınmasına olanak tanımaktadır. Çünkü geçmişten miras olarak getirdiğimiz birçok gerçeklik sarsılmıştır. kuantum çalışmaları fizikte birçok alışkanlığı bozmuş ve doğanın daha karmaşık bir yapıya sahip olduğu saptanmıştır. "Doğal evren artık ölçüm kapasitemize önemli sınırlamalar getiren çok daha akışkan, dinamik ve birbirine bağlı bir sistem olarak anlaşılmalıdır (Pepperell, 1995)." Doğanın bu karmaşık ama birbiriyle dolanık hâli Lotour'un Aktör Ağ Teorisi'ni güçlendirmektedir.

Aktör Ağ Teorisi her ne kadar posthümanizme ilham veren bir teori olsa da Braidotti tarafından eleştirilir. Teorinin faillere ait güç farklılıklarını görmezden gelişi ve özne-nesne ayrımını net olarak reddetmesi; toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk ve yaş üzerinden yapılacak analizlerin de gereksiz kabul edilmesine neden olmaktadır. Bu yönüyle de "yeterli düzeyde bir öznellik anlayışının yokluğunda, günümüz paradoksları ve zorluklarıyla uzlaşma sağlayacak etik ve politik bir proje imkânı düpedüz baltalanmış olur (Braidotti, 2021b, s.78-79)."

Baudrillard, "Prophylaxis and Virulence" adlı yazısında David Bubble isimli doğuştan SCID hastalığından mustarip bir çocuğun öyküsüne yer vermektedir (2000, s.34-41). David, bağışıklık sisteminden kaynaklanan bu hastalık nedeniyle, bir balon içerisinde yaşamaktadır. NASA'nın gayretleri neticesinde dikilen özel bir kıyafetle ilk kez dışarıya çıkan bir çocuk olarak, tüm yaşamını (13 yaşını doldurmadan vefat etmiştir.) yapay bir ortamda geçirmektedir. Çünkü vücuduna girebilecek ve sağlıklı bir insan için tehlike arz etmeyen bir bakteri veya virüs David'i öldürebilecek bir potansiyele sahiptir. Dolayısıyla doktorların ve bilim insanların geliştirdiği yapay bir doğada yaşamak mecburiyetindedir. Baudrillard, bu olaydan hareketle insanların da bile isteye kendini yapay bir doğaya sıkıştırdıklarını vurgulamaktadır. Bu durum doğa/kültür ilişkisinin yanı sıra insanın doğaya olan mecburiyetini de gözler önüne sermektedir:

> Kendisi de bir tür antikor ağı ve doğal bağışıklık savunması olan düşünce de son derece savunmasızdır. Her türlü hayvani ya da metafizik refleksin ortadan kaldırıldığı elektronik bir beyin omurilik baloncuğuyla rahatça yer değiştirme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Balondaki Çocuk'un tüm teknolojik avantajlarına sahip olmasak bile, Bosch tablolarındaki karakterler gibi, kristal bir kürenin içine hapsolmuş bir şekilde zaten kendimiz de balonun içinde yaşıyoruz: sığındığımız ve her şeyden yoksun ama aşırı korunaklı, yapay bağışıklığa, sürekli kan nakline ve dış dünyayla en ufak bir temasta anında ölüme mahkûm olarak kaldığımız şeffaf bir zarf (Baudrillard, 2000, s.35).

Doğanın posthümanizmde önemli bir başlık olması insan-doğa ilişkisinin ele alınışından kaynaklanmaktadır. Disiplinler arası kökleri bakımından posthümanizm ve Antroposen, son dönem çevre tartışmalarının iki temel söylemsel işareti olarak simetrik gelişmelerden ortaya çıkmışlardır. "Antroposen kavramı ile insanın gezegene olan tesiri vurgulanırken, posthümanizm ise özellikle insan eylemliliği, kendi kaderini tayin eden kişisel özne, kültürün doğadan hiyerarşik olarak ayrılması ve diğer yaşam formları ile ilişkili olarak insan istisnacılığı kavramları olmak üzere kendi miras aldıkları geleneklerin bir eleştirisini (Zapf, 2022, s.6)" vurgular. Dolayısıyla kültürün

inşasının bir ürünü olan Antroposentrik yaklaşım posthümanizmde doğa lehine eleştirilmektedir. Bu nedenle Vint (2008, s.318), Barad'tan hareketle antroposentrik bir yaklaşımın sonralığını yani aşılmasını dile getirir.

Peter Mahon (2017), doğa-kültür ve teknoloji-bilim ilişkilerine Shelley'in meşhur roman karakteri Frankenstein üzerinden merak uyandıran bir soru sormaktadır. Doğa'nın dişi, tekno-bilimin erkek olduğu bir alegori düşünüldüğünde romanda yaşananlar doğaya bir tecavüz müdür sorusu, sorgulanması gereken bir husus olarak öne çıkmaktadır:

> Shelley'nin metni aynı zamanda (dişileştirilmiş) doğanın (eril) tekno-bilim tarafından tecavüze uğramasını tüm insanlığı yok etmekle tehdit eden bir eylem olarak tasvir eder. Bu tehdit ilk olarak, bilim ve teknolojiyi kullanarak onları doğal olmayan bir şekilde kopyalayan erkek bilim adamının, kadınların üremesinin 'doğal', 'uygun' ve 'kutsal' gücünü çalması olarak kendini gösterir: Victor, Yaratık'ın tek ebeveyni ve babası olarak, yavrusunun minnettarlığını tamamen üstlenebileceğini, çünkü bu yeni üreme biçimi için anneye gerek olmadığını hayal eder (Mahon, 2017, s.143).
>
> Peki, bilim doğal dünyaya tecavüz müdür? Bilim insanları tecavüzcü müdür? Bilim ve teknoloji ile bu tür 'temsili' ya da 'metaforik' ilişkiler tam olarak ne kadar faydalıdır? Bilim ve teknolojinin nasıl işlediği hakkında bize gerçekten kayda değer bir şey söylüyorlar mı? Bilim ve teknolojinin bu tür temsilleri gerçekten bölücü ve kışkırtıcı olmaktan başka bir şey olabilir mi (Mahon, 2017, s.146)?

Bilimin ve teknolojinin doğa üzerinde kurduğu düşünülen tahakküme işaret etmek için oldukça dikkat çekici bu benzetime başvuran Mahon, aynı zamanda posthümanizmin temel gerekçelerinden birisine de işaret etmiştir. Doğa, insanların ve insanlığa ait kültürün tahakkümü altındadır. Bu durum gelecekte sadece insanlar için değil insan olmayanlar için de büyük bir risk potansiyeli taşımaktadır.

İnsanlık modernitenin etkisi ile doğayı kontrol altına aldığına ve onu köleleştirebildiğine inanmaya başladıkça, kontrolsüz bir coşku ile daha fazlasına yöneldi. Ancak bu coşku yerini kaygıya terk ediyor gibi. Doğa, her ne kadar insanlığın tahakkümü altında gibi düşünülse de yaşanan çevresel krizler bu durumun kontrol altında olmadığını ispatlar niteliktedir. Son yıllarda artan çevre kirliliği, atmosferin değişimi, ozon tabakasındaki delik, kutupların durumu, iklim krizi vb. birçok sorun insanlığı ve dünyayı tehdit etmektedir. Braidotti, "Altıncı Yok Oluş 'un hayaleti ensemizde (Braidotti, 2021b, s.127)" tespiti ile durumun vahametini ifade etmeye çalışmaktadır.

Bu başlık altında ifade edilmesi gereken bir diğer mühim husus ise insan-hayvan ilişkilerine dair tespitlerdir. İnsanlık var olduğu andan itibaren hayvanlarla girift ilişkiler kurmuş, özellikle modernizmle beraber bu ilişki daha da karmaşık bir hâl almıştır. Zamanla insan egemenliğinin arttığı bu ilişki biçiminde sorunlu olan birçok yön, posthümanizmde eleştiri konusu olmuştur. "Hayvan, antroposun zaruri, alışık olduğu ve çok da sevilen ötekisidir (Braidotti, 2021a, s.92)." diyerek hayvandan bahseden Braidotti; insan-hayvan ilişkisinin, insan öznenin üstünlüğünün doğurduğu ontolojik yetki hissiyatının bir sembolü olduğunu iddia eder (Braidotti, 2021a, s.92).

> Mısır'daki bazı arkeolojik kazılarda, esas olarak birinci yüzyıldan başlayarak çok çeşitli türlerden mumyalanmış hayvanın bulunduğu çok sayıda ve geniş hayvan mezarlıkları bulunmuştur. Hayvanlar insanların günlük yaşamını paylaşıyor; tarlalarda, otlaklarda veya savaşta benzer işler yapıyor, avlanmada veya sarayların ve şehirlerin korunmasında yardımcı oluyorlardı. Gıdaya, örneğin yenmeyen otların süte, tereyağına ve peynire dönüştürülmesinden ziyade nadiren kendi etleriyle katkıda bulunuyorlardı. Hayvanlar erotikleştirildi, kutsallaştırıldı, şeytanlaştırıldı; hayvanların uyandırdığı tutku yelpazesi, örneğin Roma'daki sirk oyunlarında olduğu gibi, samimi sevgiden sadist zulme kadar uzanıyordu. Hayvanlar kurban edildi, eğitildi, sergilendi, tasvir edildi, hayatın en çeşitli durumlarında mevcutlardı. Bu evrensel varlıkların daha fazla romantikleştirilmesine gerek yok; ancak bu hayvanların ne zaman ve neden insanlarla karşı karşıya geldiğine dair temel soruyu ortaya çıkarıyor. Hangi yansımalar, deneyimler ve bağlamlar insanlarla hayvanlar arasındaki uçurumun daha da derinleşmesine neden oldu (Lucci ve Timparano, 2017, s.21)?

Antik çağlardan bu yana birçok amaçla kullanılan hayvanlar bir nevi zoo-proletarya (Braidotti, 2021a, s.94) olarak görülmüştür. Ağır işler için kullanılanlar, lojistik kabiliyetin geliştirilmesi için kullanılanlar, güç ve prestij için kullanılanlar, tüketim için kullanılanlar gibi kategorik ayrımlara tabi tutulan hayvanlar modern dönem ile birlikte birçok tıbbi çalışma için de kullanılmıştır. Koyun Dolly ya da OncoMouse gibi örnekler yakın tarihimizde insan-hayvan ilişkilerinin farklı boyutlarıyla gündeme gelmelerinde pay sahibidirler.

> Domuz ve fare gibi hayvanlar ksenotransplantasyon deneylerinde insanlar için organ üretmek üzere genetik olarak değiştirilmektedir. Hayvanları testlerde emsal olarak kullanmak ve onları klonlamak yerleşik bir bilimsel pratiktir: OnkoFare ve koyun Dolly çoktan tarihimize geçmiştir. İleri kapitalizmin bütün kategorilerinde, her tür hayvan, küresel bir insanmerkezcilik sonrası sömürü piyasasına dâhil, mübadele edilebilir, gözden çıkarılabilir bedenlere dönüşmüştür. Daha önce de söylediğim gibi hayvan ticareti, uyuşturucu ve silahtan sonra, -kadın ticaretinden önce- dünyanın üçüncü büyük yasadışı ticaretidir (Braidotti, 2021a, s.94).

Cansu Özge Özmen (2021, s.133); Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nde 'yaşama, özgürlük ve mutluluk arayışı' haklarının Tanrı tarafından yaratılan insanlara bahşedildiğini belirterek, bu bildirgenin imzalandığı 1776 yılında ABD'de henüz vatandaşlık sahibi olmayan/olamayan kadınları ve Afrika Amerikalıları ve hayvanları da kapsam dışında bıraktığını ifade eder. "Hayvanları acı çekmeyen otomatlar olarak gören Kartezyen bakış açısı da her ne kadar XVIII. ve XIX. yüzyıllarda ABD'de hâkim olmasa da bilimin insanmerkezci pratiklerinde etkisini sürdürür. Bu pratiklerden orta ve üst orta sınıfın en çok tepkisini çeken ise canlı hayvan deneyleridir." Özmen'in bu ifadeleri Batı liberal hümanizminin ne denli ayrımcı ve ötekileştirici bir perspektiften hayvanlara baktığını göstermesi bakımından değerlidir.

Thomas Connolly (2017), 1980'lerde Harward Üniversitesinde geliştirilen OncoMouse hakkında oldukça çarpıcı tespitler yapar. Harward tarafından kanser araştırmaları için yapay olarak üretilen bu fare türü, üzerine patent alınmış ilk hayvan olması nedeniyle oldukça önemlidir. "Patent, zaten doğal olmayan bir varlık olan oncomouse'u, özel mülkiyete ait ve yasal olarak korunan bir meta olan OncoMouseTm'a dönüştürdü (Connolly, 2017, s.7)." Bu metalaşma hem insan-insan olmayan ilişkisini özel mülkiyet kavramında ele alması bakımından dikkat çekicidir hem de doğanın tahakkümünü göstermesi bakımından kıymetlidir. Braidotti'nin vurgu yaptığı birçok insan olmayana Connolly de vurgu yapmaktadır: "Koyun Dolly, Glofish, Örümcek Keçi, tüysüz tavuklar ve genomik benzerleri gibi, OnvoMouseTN de insanın doğal dünya üzerindeki hakimiyetinin uygulanmasında şaşırtıcı bir dönüm noktasıdır (Connolly, 2017, s.7)." Daha sonra Haraway'dan Connoly hareketle; "Haraway'in sibog kavramının pratikteki güçlü göstergesi olan OncoMouseTM, kendisini yaratan teknolojik sistemden ayrılamaz, ancak ona indirgenemez doğal bir varlıktır (Connolly, 2017, s.29)." ifadeleri ile posthuman bir öznenin varlığına işaret etmektedir.

İnsan-hayvan ilişkisinin bu denli karmaşık bir yapıya sahip olması ve birçok yönüyle etik açıdan sorgulanması sonucunda bazı grupların girişimleri neticesinde "hayvan hakları" meseleleri ortaya çıkmıştır. Özellikle ileri demokrasiye sahip ülkelerde sıkça tartışma konusu olan bu mesele, devlet politikaların belirlenmesine dahi sirayet etmiştir. İnsanmerkezci bir tutumun gölgesinde insan lehine gelişen ve ilerleyen insan-

hayvan ilişkilerine farklı açılardan getirilen eleştirilerin bir ürünü olan hayvan hakları meselesi, posthümanizm açısından da dikkatle ele alınmaktadır. Ancak hayvan hakları meselesi içerdiği eşitlik ve etik arayışlarıyla da eleştirilmektedir. Eşitlik meselesinden ziyade bir birlikte-oluş meselesinin ön plana çıkarılması gerekliliği özellikle vurgulanmaktadır.

> Ahlaki ve yasal eşitliği hayvanları içerecek şekilde genişleterek onları insanlaştırmak asil bir jest olabilir, ama içsel olarak iki açıdan hatalıdır. İlkin, hegemonik olan insan kategorisini, cömertçe başkalarını içerecek şekilde genişletmek, insan/hayvan arasındaki ikili ayrımı onaylamaktır. İkincisi, hayvanların spesifik oluşunu hepten reddetmektir; hayvanları hep bir elden transtürün, evrensel etik değer olan empatinin sembolü olarak ele almaktadır. Bana kalırsa insan sonrası ilişkilerde mesele, insan/hayvan karşılıklı ilişkisini her birinin kimliğini inşa eden şey olarak görmektir. Her birinin "doğasını" hibritleşen ve değiştiren, etkileşimlerinin ortak paydasını öne çıkaran dönüştürücü ve semiyotik bir ilişkidir bu (Braidotti, 2021a, s.105).

Hayvan hakları meselesinin, insanın biricikliğinin akıldışı inkârı olmadığını ifade eden Donna Haraway (2010a, s.49) ise; hayvan haklarının, doğa ile kültür arasındaki gözden düşmüş kopmanın yerine ileri görüşlü bir bağlantı imkânı önerdiğini vurgular. İnsan-hayvan ilişkilerinin bir birlikte-oluş sürecine işaret eden Haraway, türler arası eyleyiciliğe vurgu yapmaktadır. Köpeklerin evrimi ile insanların tarih sahnesine çıkışının aynı zamanlara denk gelmesi ve yoldaş oluşları evcilleştirmekten ziyade yoldaşlığa uzanan posthümanist bir yaklaşımı olumlamaktadır. İnsanların evcilleştirdiği savına karşılık diğer türlerin tercihi ile yoldaşlık kurulduğu savı ön plana çıkar. Bu husus esasında birlikte-oluş pratiğinin bir göstergesidir (Haraway, 2010b, s.237).

2.3.5. Posthümanizmin Transhümanizmle İlişkisi

Daha önce de belirtildiği üzere, transhümanizm hâlihazırda sorunlu olan Batı liberal hümanist düşüncenin çağdaş ve yenilenmiş bir formu (Ağın, 2020, s.18) olarak değerlendirilmektedir. Teknolojinin, aklın ve bilimin açtığı yaraları yine aynı araçların kullanımıyla iyileştirmeye odaklanmıştır. Ancak bu durum posthümanistleri ikna etmemektedir. Keza bilim ve tekniğin kullanılmasına karşı olmayan posthümanizm, temelde yatan felsefenin/anlayışın sorgulanması gerektiği kanısındadırlar. Bu sorgulamanın temelinde de transhümanizmin teknolojiyi kullanarak, Batı liberal

hümanizm gibi ayrıştırıcı, yabancılaşmayı derinleştirecek yeni problem sahaları üretip üretmeyeceği meselesi yatmaktadır.

> Bilindiği üzere posthümanizm insanlar arasında daha önce farklı sebeplerden kaynaklanan ayrımları ve hiyerarşiyi kaldırarak gerek onu kuşatan çevre gerekse kültürel, sosyal, biyolojik vb. açılardan evrimleşmiş bir insana göndermede bulunmaktadır. Transhümanizm ise gelişen teknolojilerin yardımı ve desteğiyle insanın tıbbi, biyolojik vb. açılardan daha iyi duruma getirilmesini hedeflemektedir (Tekin, 2021, s.153).

Transhümanistler hem evrimci biyoloji hem de evrimci psikoloji teorisinden beslenmektedirler (Dağ, 2020a, s.114). Biyoloji alanında yaşanan gelişmeler, insanın iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi adına oldukça umut vadeden bir aşamaya ulaşmıştır. Bu yaşananlar da insanın var olduğundan beri aradığı ölümsüzlük ve güç kavramlarını ulaşılabilir kılmaktadır. Ancak temel mesele bu gelişmeler sonucunda ortaya çıkacak insanın nasıl bir varlık olduğudur. "Transhümanizmin en büyük açmazlarından biri hem insanın insan kalmaya çalışması hem de gelişimini ve ilerlemesini arttırma çabasıdır. Hem kendi doğasında hem yaşadığı habitus üzerinde ilerlemeye bağlı değişikliği amaçlayan transhümanizme göre sağlık ve mutluluğu kovalamakta yanlış olan bir şey yoktur (Dağ, 2020a, s.131)." Ancak bu arayışın sonucunda elde edilecek insan gerçekten arzulanan insan mı olacaktır? Ya da insan kalabileceğimiz öngörüsü ile hareket eden transhümanizm bu sınırı nasıl koruyacaktır? Bu soruların net bir karşılığının bulunmayışı, posthümanistler tarafından eleştirilmektedir. Mevcut insanın aşılması ve alt edilmesi, yerine gelecek olan transhuman'ın daha güçlü ve daha uzun ömürlü olmasının yaratacağına inanılan problemler, transhümanizmin en sorunlu yanlarına işaret etmektedir. İnsanın ürettiği ve kullandığı her teknoloji, insanı da şekillendirmektedir. Üretilen bu teknolojiye gösterilen uyum çabası, insanın daha önceden sahip olduğu alışkanlıkları veya anlayışları değiştirebilmektedir. Hâl böyle iken ortaya çıkacak yeni insanın nasıl bir varlık olacağı tartışma konusudur. Ayrıca tıp ve biyolojideki değişimler makro düzeyde incelendiğinde, insanın farklı güçler tarafından kontrol edilebilir ve yönlendirilebilir bir organizma hâline getirilmesi sorunu tekrar tekrar düşünülmelidir (Tekin, 2021, s.155). Bu yönleriyle değerlendirildiğinde posthümanistlerin kaygılarının transhümanist düşünce için de geçerli olduğu kanısına varılabilir. "Transhümanistler, toplumlar arasında farklılaşan ekonomik ve sosyal durumlara bağlı güç, denetim, dönüştürme ve bağlı hâle getirme gibi iktidar tartışmalarına hiç girmemektedirler. Posthümanistler bireyin teknoloji ve

sağlıktaki iyileştirmelerden yararlanmasını desteklemektedirler, ama sermaye ile teknoloji arasındaki iş birliğinin posthumana bir tüketici olarak yaklaşmasını meşru görmemektedirler (Karas, 2021, s,221).” Yeni insanın yönlendirilebilir, yönetilebilir ve fark çarpanını arttırabilir yeni konumu posthümanizmin üzerinde durmak istediği bir meseledir.

Ahmet Dağ’ın, posthümanizmin önemli isimlerinden olan Rosi Braidotti’ye ilişkin yaptığı tespitler posthümanizmin çerçevesinin çizilmesine katkıda bulunduğu gibi transhümanizmin devraldığı mirasın da eleştirisini sunmaktadır:

> Braidotti'nin kuramsallaştırdığı postinsan fikri, temellerini Batı siyasal ve toplumsal düşüncesinde ortaya çıkan 'insan'ın ve hümanist geleneğin eleştirisinden almaktadır. Hümanist gelenekte doğan insan, son derece Avrupalı olmasının yanı sıra içinde bulunduğu çevrede ve doğayla girdiği ilişkide son derece nevi şahsına münhasır bir konumda kalmaktadır. İnsan ve gerisinde her şey arasında yaratılan bu uçurum sebebiyle insanın doğayla olan ilişkisi sadece ve sadece insan merkezci olarak ele alınmaktadır. Braidotti'nin sık sık dile getirdiği en büyük eleştiri; insan merkezciliğin yanı sıra insanın doğa ile düalite temelli bir ilişki içerisinde tahayyül edilmesidir. Bu ikilikte kalan her şey, insan için ve insan temelli bir diyalektik içerisinde var olmaktadır (Dağ, 2020a, s.186-187).

Batı liberal hümanizminin sorunlu mirasını devralan transhümanizm, aslında başarmayı umut ettiği yeni transhuman ile bios-zoe arasındaki makası daha da açabilir ve yabancılaşma, ötekileşme daha da derinleşebilir kaygısını hissettirmektedir. Bir diğer mesele ise geleceğin inşası meselesidir. Transhümanizmde geleceğin inşası düşünürlerden ziyade şirketler ve bu şirketler bünyesinde çalışacak mühendisler tarafından gerçekleştirilecektir. Bu durumun kapitalist dünya anlayışında güvensiz ve adaletsiz bir gelecek getirmesi posthümanistlere göre kaçınılmazdır. Posthümanistlere göre Batı liberal hümanizm insanlık adına büyük acılar, trajediler bırakmışken bu düşüncenin ardılı pozisyonunda olan transhümanizmin vadettikleri kaygı uyandırıcı olabilir. Transhümanizmin bir hedef olarak belirlediği uzun yaşam ve ölümsüzlük; gelecekte kaynakların daha da azalmasına ve kaynaklar için daha da ölümcül mücadelelere neden olabilir. Uzun ömür ile beraber geleneksel aile yapısının sarsılma ihtimali ile toplum huzurunun olumsuz etkilenme ihtimali de yine kaygı verici bir durum olarak görülebilir. Ayrıca teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkacak imkânlardan tüm insanların eşit ve adaletli bir biçimde yararlanabileceği hususunda da çeşitli belirsizliklerin olması, yine transhümanizmin zaafları olarak değerlendirilmektedir.

Ayrıca birçok düşünüre göre transhümanizm vasıtasıyla insanlık yeniden "yasak meyve"yi yiyerek büyük bir belaya bulaşabilir (Dağ, 2020b, s.56).

> İnsan, kendi eliyle geliştirdiği teknolojinin yaşamını kolaylaştıracağını düşünürken dünyanın her yerinde çalışan insanlar giderek daha da fazla çalışmaya, çalışmak üzere iş bulamayan insan sayısı da giderek artmaya başladı; sosyo-ekonomik ve politik eşitsizlikler ve sömürü giderek derinleşirken insanın arzu edilen, ideal dünyayı hayata geçirmek konusundaki iradesi, eylemliliği ve hatta bu konudaki potansiyeli, gerçekleşmesi giderek imkansızlaşan bir hayal olmaya başladı; doğaya verilen tahribatın neticesinde ortaya çıkan ekolojik sorunlar çeşitli doğal afetler ve salgınlarla görünür olurken insanın bunları engellemek, geriye döndürmek ya da kendini bunlara karşı korumak konusundaki çaresizliği düşündürücü ve hatta ürkütücü boyutlara ulaştı (Gençoğlu, 2021, s.86).

Funda Gençoğlu'nun bu tespitleri oldukça kıymetlidir. Burada zikredilen sorunların çoğu Batı liberal hümanizm kökenlidir. Batı liberal hümanizminin mirasını devralma konusunda oldukça istekli olan transhümanizm, bu meselelerin çözümü konusunda herhangi bir teklif sunmaz. Çünkü ortaya çıkan sorunların çoğu teknoloji ve teknolojinin kullanımı kökenlidir. Teknolojinin bu denli kullanımı, enerji ihtiyacını gündeme getirmekle birlikte sosyo-ekonomik yapıları da derinden sarsmaktadır. Bu yönüyle de posthümanizm tarafından eleştirilir.

2.3.6. Posthümanizm Teknoloji İlişkisi

İnsan-teknoloji ilişkisinin tarihine bakıldığında, teknolojik gelişmelerin ilk olarak mekanik sistemlerin yerini doldurmak yani ihtiyaç duyulan kas gücünün giderilmesi adına kullanıldığı, daha sonra ise özellikle yapay zekânın katkısıyla insan zihnin taklidi olabilecek bir sürece evrildiği ifade edilmektedir (Doğan, 2020, s.9). "Bilinç, bireysel yaşantıların yanı sıra evrene de anlam veren tek unsurdur." ifadesi bilinç ile evren arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Dolayısıyla gelecekte insan-teknoloji ilişkisi ele alınırken yapay zekâ marifetiyle makinelerin evrene nasıl anlam vereceği, bu anlam çeşitliğinin insan-teknoloji ilişkisine nasıl yansıyacağı posthümanizmi yakından ilgilendirmektedir. Eğer düz bir ontolojik yaklaşım vurgulanıyorsa insan zihnini taklit edebilecek olan teknolojik bir ürünün posthümanizm tarafından mercek altına alınması şaşırtıcı değildir.

Bu nedenle posthümanizmi gündeme getiren en önemli hususlardan birisinin bilim ve teknolojinin özellikle XXI. yüzyılda muazzam bir sıçrama yapmış olması gösterilebilir. Tekno-bilimsel bir dönemin, enformasyon çağının göbeğinde yaşayan

insanın, teknolojiden ne denli etkilendiği ve kendi merkezi konumunu teknoloji vasıtasıyla ne denli sağlamlaştırdığı, posthümanizmin soruları arasında gösterilmektedir. Bu perspektiften ele alındığında posthümanizmin teknolojiyi nasıl gördüğü oldukça kıymetlidir. İnsanların akıllı makinelerle karşılıklı fayda sağlayan bir ilişki içerisine girdiği, insanlığın varlığından beri bilinen bir gerçek olarak ortada durmaktadır. Çağımızda da cerrahi müdahalelerde bilgisayar destekli tedavi oldukça faydalı görünmektedir. Buna karşın makineleşme istihdam oranlarını da bu kez insan aleyhine etkilemekte ve işsizliği arttırmaktadır, dolayısıyla hem yarar hem de zarar boyutuyla teknoloji insan yaşamının içerisindedir (Hayles, 2008). Teknolojinin kademeli olarak ilerlemesi, robotların belirsiz potansiyeli ve dünyanın geleceği hakkındaki varsayımların yarattığı sayısız duygu durumları gibi birçok unsur özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın trajedisinden sonra toplumun teknolojiye, makinelere ve siborglara karşı bir hoşnutsuzluk (Baysal, 2020b, s,174) beslediği de ifade edilebilir. Teknolojinin ne yönde ilerleyeceği meselesi de kuşkusuz posthümanist düşüncenin önemli izleklerinden birini teşkil etmektedir.

Teknolojinin gelişimi adına en çok dikkat çeken hareketlenmelerden birisi şüphesiz Macy Konferansları (1941-1960)'dır. Bilginin ne zaman ve nerede bedensiz bir araç olarak inşa edildiği sorusunun cevabı olarak Hayles, bu konferansları işaret etmektedir. "Araştırmacılar insanlar ve makinelerin deri altında kardeş olduklarına nasıl ikna oldular? Macy Sibernetik Konferansları bu sorularla boğuşan tek forum olmamakla birlikte, sibernetik modeller ve eserler trafiğinde bir kavşak görevi gördüğü için özellikle önemliydi (Hayles, 2008)."

Gelişen teknoloji ve bu teknolojinin insanlığa sağladığı faydalar göz önünde bulundurulduğunda özellikle 1940'lı yıllardan itibaren teknolojik gelişmelere ciddi önem verildiği ifade edilebilir. Ancak bu durum aynı zamanda insanlar arasında ilişkiyi ve güç dengesi bozmakla kalmamış zamanla doğaya karşı problemler de yaratmaya başlamıştır. Bu hususta posthümanizme temel olabilecek görüşleri ile Derrida'yı etkilemeyi başarmış Heidegger'in, teknolojiye dair görüşlerini merkeze alarak yorumlayan Thomas Collonny'nin ifadelerine yer vermek kıymetli olabilir: "Heidegger; insanlığın doğaya karşı rolü sömürücü değil, koruma ve beslemedir ve gerçekten de bu tür analizlerde görülen natüralist bütüncülük, Heidegger'in

çalışmalarının ekoeleştiri ve Taoist felsefe gibi farklı alanlarda benimsenmesine yol açmıştır (Connolly, 2017, s.28).” Connolly’e göre Heidegger’in bu düşünce yapısı, her zaman kabul edilmese de posthümanizm boyunca tartışmasız bir şekilde hissedilmiştir (30). Heidegger’in teknoloji bağlamındaki en büyük kaygısının “varlıkların tek kullanımlık hâle getirme eğilimi (Beinsteiner, 2019, s.119)” olması, insan ile doğa arasındaki sömürü ilişkisine de işaret etmektedir.

> Hayles, maddi gerçekliğin dağınık karmaşıklığına karşın enformasyonu 'Gerçek' olarak öne süren Platoncu doxa'ya karşı, bunun yerine çağdaş söylemdeki 'bedensizlik teleolojisine' karşı çıkma ve Haraway'in siborg figüründe özetlenen doğal organizma ve teknolojik organizasyonun bir buluşması olan maddi bedenlenmesini açıklayan bir insanlık anlayışına geri dönme ihtiyacında ısrar etmektedir… Aslında, Hayles'in çalışmalarında vurguladığı en önemli yirminci yüzyıl sonu gelişmelerinden biri, sibernetik ile biyolojik teorinin yakın bir şekilde birlikte evrimleşmesidir. Örneğin, 1960'lardan 1980'lere kadar sibernetiğin 'ikinci dalgası' sırasında ortaya çıkan en etkili kavramlardan biri olan 'autopoiesis' ilk olarak Şilili nörofizyologlar Humberto Maturana ve Francisco Varela tarafından organizmaların maddi organizasyonunu ve çevreleriyle etkileşimlerini açıklamak amacıyla geliştirilmiştir (Connolly, 2017, s.26).

İnsanın sadece doğal değil teknolojik bir varlık olduğuna vurgu yapılması (Connolly, 2017, s.28), ünlü düşünür Donna Haraway’in “siborg” (sibernetik-organizmanın kısaltması) fikrini tekrardan gündeme getirmektedir. Siborg figürü posthümanist bir öznenin somut temsili olması bakımından, posthümanizm düşüncesinde sıklıkla vurgulanır. “Siborg” kelimesi ilke kez 1960 yılında “Astronautics” dergisinde Manfred E. Cylnes ve Nathan S. Kline tarafından kaleme alınan “Cyborgs And Space”adlı çalışmada geçmektedir. Cylnes ve Kline uzay çağı ve teknolojisi ile ilgili kaleme aldıkları bu çalışmada; “Geçmişte evrim, bedensel işlevlerin farklı ortamlara uyacak şekilde değiştirilmesini beraberinde getirmiştir. Şu andan itibaren, insanın mevcut yaşam tarzında uygun biyokimyasal, fizyolojik ve elektronik modifikasyonlarla kalıtımda değişiklik yapmadan bunu bir dereceye kadar başarmak mümkün olacaktır (26).” ifadeleriyle biyolojik evrim anlayışının zamanla geri planda kalacağına vurgu yapılmaktadır. Bu durum uzay seyahatlerinde özellikle daha belirgin bir hâle gelecek ve teknoloji-insan bütünleşmesinin zorunluluğu kendini gösterecektir. Dolayısıyla insan makine iş birliğinin geleceğimiz olduğu vurgusu bu çalışmada ön planda tutulmuştur. Bu insan-makine birlikteliğinin isimlendirme meselesinde ise “Cyborg” teriminin kullanımı tavsiye edilmektedir: “Kendi kendini düzenleyen insan-makine sistemleri oluşturmak için gerekli cihazlardan bazıları nelerdir? Bu öz düzenleme, vücudun kendi otonom homeostatik kontrolleriyle iş birliği yapmak için bilinçten

faydalanmadan çalışmalıdır. Bilinçsizce entegre bir homeostatik sistem olarak işleyen, dışsal olarak genişletilmiş organizasyonel kompleks için 'Cyborg' terimini öneriyoruz (Cylnes ve Kline, 1960, s.27)." Dolayısıyla uzun uzay yolculukları, gelişen teknolojiler ve insanın biyolojik yönlerinin zayıflık yaratması gibi hususlar insanın teknolojik evrim geçirmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu durum Haraway'de posthümanist öznenin somut temsili olacak bir figüre dönüşmektedir. Her ne kadar Haraway, posthümanist olduğuna dair bir düşünceyi kabul etmemiş olsa da posthümanizm için ortaya atılan ve postmodern dönemin ürünü olarak kabul edilebilecek bir figür olarak siborg "postmodern kimlik anlayışına uyan bir biçimde kimliğin parçalı yapısını tanıyan bir yaklaşımdır (Tayanç, 2022, s.64)" ve siborg teriminin çerçevesinin çizilmesinde ve alacağı rolün belirlenmesinde Haraway'in etkisi büyüktür: "Posthümanizm, insan/makine melezi olan siborg figürünü, insan bedeninin teknolojik olarak geliştirilmesinin ve diğer stratejilerin yanı sıra Kartezyen düşünceyle ilişkilendirilen doğa/sanat kutupluluğunun aşılması yoluyla insanlığın potansiyelini gerçekleştirme arzusunun bir sembolü olarak benimseyen Donna Haraway ile bağlantılıdır (Aretoulakis, 2014, s.70)." Emrah Paksoy ise siborg figürü üzerinden eleştirel bir bakış ortaya koymaktadır:

> Temelde beden söylemini Haraway'in siborg teorisi üzerine inşa eden posthümanizmde bu yöntem, kendinden çok feminist söylemin işine yarıyor. Bu yönelimden kaynaklı cinsiyetsiz beden, sınıfsız toplum, türsüz tekillik, tarafsız söylem, bedensiz organizma gibi ifadelerdeki bariz anlamsal çelişkileri bir kenara bıraktığımızda bile insan ile insan olmayan arasındaki belli belirsiz çizgi yeniden vurgulanır hâle geliyor (Peksoy, 2022, s.1387).

Neil Badmington (2000b, s.86) da siborgun bir cevap olduğunu, hümanizmin geçmişte kaldığı vaat edilmiş topraklara götürecek bir mesih gibi göründüğünü ifade etmektedir: "Haraway'in siborgu gerçekten de 'post-' bir yaratıktır: post-cinsiyet, post-hümanist, post-modern, post-ailevi, post-doğal. Siborgun ortaya çıkışının yerleşik düzenden temiz bir kopuşa işaret etmesi gerektiği…" Bukatman ise siborgun sibernetik ve fenomenolojinin kesiştiği noktada, beden zaten zihin ve deneyim arasında bir arayüz olarak çalıştığını ve çağdaş bilimkurgu ve korku filmlerinde beden aynı zamanda elektronik tabanlı postmodern bir arayüzün yazıldığı bir keşif ve başkalaşım alanı olarak anlatıldığını ifade ederek bedenin artık sadece ruhun deposu olmadığını biyo-teknolojilerde sonsuz arayüzlerinde bir unsur olan siborgun bir beden hâline geldiğini

vurgulamıştır (2000, s.98). Dolayısıyla siborg figürü posthümanizmin zihin/beden ikiliğinin de bir çözümü pozisyonundadır.

Teknoloji başlığında dikkat çekilmesi gereken mühim bir olay ise ünlü 'Time' dergisinin "*1982 Yılın İnsanı*" ödülünü bir bilgisayara vermesidir. Bu durum makinenin insanın yerini alması bağlamında oldukça dikkat çekicidir ve 1982 yılının teknolojisi göz önüne alındığında böyle bir ödülün verilmesi günümüzden bakıldığında oldukça şaşırtıcıdır. 1982 yılında insanın önüne geçebilen bir makinenin günümüz şartlarında insanı ne denli aşabileceği fikri kışkırtıcı soruların peşi sıra sorulmasına neden olmaktadır:

> Time dergisinin geleneğine göre 1982'de Yılın Adamı seçildi. "O" aslında bir bilgisayar. Time'ın 1983'te çıkan ilk sayısının kapağında, yarım yüzyılı aşkın bir süredir devam eden geleneği bozarak, farklı türde bir yıldız yer aldı. Derginin yayıncısı, okurlarına hitaben yazdığı bir yazıda, "1982'yi birçok insan aday temsil edebilirdi, ancak hiçbiri geçen yılı bir makineden daha zengin bir şekilde sembolize etmedi ya da tarih tarafından daha önemli olarak görülmedi: bilgisayar." Görünüşe göre bu kez insanlar iz bırakmayı başaramamıştı (Badmington, 2000, s.1).

Günümüzde bilgisayar sistemlerinin Yapay Zekâ'ya sahip versiyonları geleceğe dair beklentileri de büyük ölçüde şekillendirmektedir. 1982 yılında "Yılın İnsanı" bir makine olan bilgisayardı. Belki önümüzdeki yıllarda bir Yapay Zekâ ya da bir siborg bu unvanı alabilir. Yapay zekâ; "insan zekâsı süreçlerinin makineler, özellikle bilgisayar sistemleri tarafından yapılan bir simülasyonu (Aydın, 2021a, s.166)" olarak tanımlanması, insan-teknoloji ilişkisinin posthümanizm bağlamındaki kıymetini yansıtması bakımından önemlidir. Bu hususta dikkat çeken bir diğer önemli figürde robotlar olarak görülebilir. "Robot, karmaşık bir dizi eylemi çok az insan müdahalesi ile veya hiç müdahale olmadan, tanımlanmış hız ve hassasiyetle gerçekleştirebilen, programlanabilen, belirli yönlerde hareket etmelerine izin verilen bir makine (Aydın, 2021b, s.227)" olarak tanımlanabilirken, yapay zekâ ile desteklenmiş robotlar da bir siborg figürü kadar olmasa da insanın sorgulanmasına neden olarak posthümanizme işaret edebilir.

Francesca Ferrando (2019), teknolojinin tarihsel ve ontolojik boyutunun, posthümanizmi sağlıklı bir şekilde ele almak için çok önemli bir konu olduğunu vurgular ve teknolojinin posthümanizmdeki yerini açıklamaya çalışır:

> Posthümanizm teknolojiyi insan kıyafetinin bir özelliği olarak görür, ancak ana odağı değildir, bu da kendi teorik girişimini bir tür tekno-indirgemeciliğe indirgeyecektir. Teknoloji ne korkulacak ve bir tür neo-luddite tavırla insan edilecek bir "öteki"dir; ne de Transhümanizm'deki bazı düşünce ekollerinin ona atfettiği Tanrı benzeri özellikleri sürdürerek teknolojiyi insanlığa post-biyolojik geleceklerde bir yer garanti edebilecek harici bir kaynak olarak ele alır (Ferrando, 2019, s.39).

Ferrando (2019) söz konusu çalışmasında posthümanizmin, teknolojinin gelişimiyle gündeme gelen biyo-muhafazakârlık anlayışının çizgisinde olmadığını da belirtir ve insanın geliştirilmesi meselesinde biyolojinin sınırlarının zorlanması ve aşılması, radikal yaşam uzatma, beyin-bilgisayar arayüzü ve üreme teknolojileri gibi çok fazla başlığın olduğundan hareketle insanın merkezdeki gücünü arttıracak teknoloji de karşı olduğunu belirtir. Dolayısıyla posthümanizm, biyo-muhafazakârlar gibi teknolojiye karşıt değildir ancak transhümanistlerin insanın merkezdeki yerini daha da sağlamlaştıracak teknolojik gelişmelere de mesafelidirler. Posthümanistler her iki anlayışı da eleştirmekte ve düz bir ontolojide tüm eyleyicileri birleştirmek istemektedirler. Posthümanistler insan ile teknolojinin ayrışması imkânsız bir dolaşıklık (Turan, 2021, s.423) içerisinde olduğunun ifade etmektedirler. Dolayısıyla insan-teknoloji ilişkisi posthümanizmde olumlu bir görünüm sergilemektedir.

2.3.7. Biyopolitika ve Biyoiktidar

Son dönem tartışmalarında sıkça zikredilen bir kavram olarak görülebilecek biyopolitika; modern dönemin başlangıcıyla birlikte klasik manada sürdürülen iktidar paradigmasının değiştirilmesine duyulan ihtiyaçtan ortaya çıktığı ileri sürülebilir (Kaplan, 2021, s.173). Biyopolitika kavramı, bu paradigma değişimi ile birlikte artık yaşama dair düzenlenmesi gereken her şeyi konu edinmektedir. Dolayısıyla yaşamı düzenleyen, denetleyen tüm iktidar faaliyetleri, biyopolitika kapsamında ele alınabilmektedir.

> 1960'larda ve 1970'lerin başında biyopolitikanın anlamı başka bir biçimde düşünülüyordu. O zamanlardaki anlamıyla biyopolitika, politikanın biyolojik temellerine odaklanmaktan ziyade politik düşüncenin ve eylemin yeni bir nesnesi olarak yaşam süreçlerini açığa vuruyordu. Ekolojik kriz göz önünde tutulduğunda politik aktivistler ve toplumsal hareketler tarafından giderek daha fazla ele alınan biyopolitika, artık küresel çevre krizine çözüm bulma amacı bakımından düzenleme çabaları ve politikalarını işaret etmeye başlamıştı. Bu çabalar, ekonomik büyümenin ekolojik ve demografik sınırlarını bilimsel modelleme ve bilgisayar simülasyonuyla gösteren Roma Derneği Raporu'ndan hareketle önemli bir uyarıcı olmuştur. Rapor, doğal çevrenin yok edilmesini durdurmak için politik müdahalede bulunulmasını talep ediyordu (Lemke, 2022, s.41).

Biyopolitika kavramının 1970'lerden sonra farklı anlamlar kazanması posthümanizm açısından da önemlidir. Kavramın en önemli isimlerinden birisi tartışmasız Michel Foucault'dur. Foucault, kavramın popülerleşmesinde önemli bir düşünürdür ve biyopolitikayı modern iktidarları kurulabilme aracı olarak (Çıngır ve Erdağ, 2017, s.518) görmektedir. Foucault için biyopolitika, modern ve özgün bir iktidar stratejisi olarak bir dizi farklı dispozitifler aracılığı ile uygulanarak yaşamı kat eden ağların birleşiminden oluşmaktadır (Baştürk, 2017, s.3). Nüfus, tıp, güvenlik, göç gibi hususlarda kendini gösteren biyopolitika, Foucault'da bir "yaşam" meselesi olarak ele alınmaktadır. Foucault'ya göre toplumun denetlenmesi ve disipline edilebilmesi için biyopolitik süreçler işe koşulmaktadır. "Düşünüre göre iktidar artık, tek bir merkezden yöneten klasik egemenden farklı olarak çeşitli teknolojiler ve yönetim aygıtları kullanarak yaşamın bütün katmanlarına nüfuz eden bir ağ örüntüsü ile toplumu yönetmektir (Kaplan, 2021, s.175)."

Biyoiktidar kavramı ise devletin veya iktidar sahibinin yaşatma veya ölüme bırakma iktidarı (Kaplan, 2021, s.178) olarak tanımlanabilmektedir. İktidarın; bireylerin bedenlerini, cinselliklerini, nüfusa etkilerini, sağlıklarını kontrol etme, düzenleme yetkisine biyoiktidar denmekte ve bu husus bir düzenleyici, disipline edici yöne vurgu yapmaktadır. Biyoiktidarda amaç toplumun sağlıklı ve üretken olabilmesini sağlamaktır. Devlet; hastaneler, hapishaneler, okullar gibi kurumlar vasıtasıyla biyoiktidarını uygulamaya koymakta ve "beden" üzerinden bireyler üzerinde kurduğu biyolojik kontrolü sağlamaktadır.

Biyopolitika ve biyoiktidar mefhumunda Foucault, Orta çağ ile modern devlet anlayışlarına sıklıkla atıfta bulunur. Orta çağ devlet yapılarında yöneticilerin halka karşı sorumluluğu genel olarak ahiret yaşamında selamete kavuşmaları yönündedir:

> Hâlbuki bildiğiniz gibi Orta Çağ'da yönetici sıklıkla tebaasının ahirette selamete kavuşmalarına yardım etmekle sorumlu olarak gösterilir. Ama artık devlet yöneticisinin tebaasının ahiretteki selametiyle ilgilenmesi, en azından doğrudan gerekmemektedir. Aynı şekilde artık tebaasına babacan bir teveccühle yaklaşması, onlarla bir tür baba-çocuk ilişkisi kurması gerekmemektedir. Hâlbuki Orta Çağ'da hükümdarın bu babacan rolü son derece önemli ve çarpıcıdır. Başka bir deyişle devlet artık ne bir ev ne bir kilise ne de bir imparatorluktur. Devlet artık özgül ve süreksiz bir gerçekliğe dönüşmüştür. Doğa veya tanrı gibi diğer sistemlerle arasındaki itaat ilişkileri ne olursa olsun, devlet sadece kendi için vardır ve sadece kendisine gönderme yaparak var olur… Devlet, devletler olarak, çoğul bir şekilde vardır (Foucault, 2015, s.7).

Modern çağ ile birlikte artık devlet politikalarının değişmesi gerekliliği kanaati oluşmaktadır. Foucault, biyopolitika ile asıl kastettiğinin nüfus olduğunu vurgulamaktadır. Düşünüre göre biyopolitika; sağlık, hijyen, doğum oranları, yaşam süreleri, ırklar… vb. toplumun sorunlarını akılsallaştırma çabasıdır (Foucault, 2015,263). Dolayısıyla Foucault'da biyopolitika bir "yaşatma" yaklaşımı olarak olumlanmaktadır. Bu yaşatma mefhumu aynı zamanda bir ötekileştirmeyi de meydana getirmektedir, normal olan ile normal olmayanın ayrılması gerekmektedir. Daha önce vurgulandığı gibi devlet sadece kendisi üzerinden var olur ve çoğul bir var oluş benimsemektedir. Dolayısıyla devletlerin varlığı doğrudan bu yaşatma mefhumuna bağlıdır.

Michel Foucault, iktidar ile özne arasındaki ilişkiyi mercek altına alırken esas amacının iktidar mefhumunu analiz etmek ya da analiz edilmesi için temel oluşturmak olmadığını aksine Batı kültüründe, özneye dönüştürülme kiplerinin tarihini araştırmayı hedeflediğini ifade etmektedir (Foucault, 2014, s.57-58). İnsanların özneye dönüştürülmesi süreçlerini üç başlıkta toplayan Foucault, ilkinin kendilerine bilim statüsü kazandırmaya çalışan (salt yaşıyor olmanın ele alındığı) kip, ikincisinin öznenin "bölücü pratikler" ile ayrıştırıldığı (deli ile akıllı, hasta ile sağlıklı, suçlu ile iyi) kip, üçüncüsünün ise insanın kendi kendini özneye dönüştürme biçimini (cinsellik öznesi gibi) yansıtan kip olarak ele almakta ve kendisinin bu üçüncü kip ile daha fazla ilgilendiğini belirtmektedir (Foucault, 2014, s.58).

Foucault, bu kiplerle birlikte aynı zamanda iktidar nedir sorusunu da farklı bir yönden ele almakta ve özne ile iktidar arasındaki ilişkiye yeni bir perspektif kazandırmaktadır. Burada özellikle *Cinselliğin Tarihi* adlı eserinde yer verdiği tespitler, iktidarın gelişimini ve biyoiktidar/biyopolitika düşüncesinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Foucault, yaşam ve ölüm üzerinde hak sahibi olma meselesini aktarırken Romalı aile reislerine atıfta bulunur. Romalı ailelerin reisleri, çocuklarının ve kölelerinin üzerinde yaşam ve ölüm hususunda baskın haklara sahiptir ve 'yaşamını kullanabilme hakkını veren de bu hakkı alanda aile reisidir' demektedir (Foucault, 2020, s.96). Bu durum zamanla değişim göstermiş ve devlet fikri ile iktidarın zaman zaman dolaylı zaman zaman ise doğrudan etkisi altına girmiştir. Bir hükümdar kendi meşruluğunu koruyabilmek adına idaresinde bulunan insanlardan savaşmalarını isteyebilmekte ve

bu durumda doğrudan ölmelerini istemese de hayatlarını tehlikeye atmalarını talep etmektedir. Böylece iktidar bir biyoiktidar anlayışı ortaya koymakta ve kendi varlığının devamı için insanların yaşam ve ölüm hakları üzerinden tasarrufta bulunmaktadır (Foucault, 2020). Ancak modern dönemle birlikte eski öldürme gücü yerini yaşatmaya bırakmış ve yaşatma adına rasyonaliteye uygun biyopolitikalar ortaya çıkmıştır. Modern çağın önceliği öldürme değil yaşatmadır ve bu bedenlerin kontrolünü de beraberinde getirmektedir. Burada Foucault iki önemli aşamaya ve tarihsel olarak ise XVIII. yüzyıla dikkat çekmektedir. XVIII. yüzyıl ile birlikte bedenin terbiye edilmesi, yeteneklerinin arttırılması ve güçlerinin ortaya çıkartılması hedeflenirken bir diğer aşamada ise tür-beden ilişkisine odaklanılmıştır. Tür-beden ilişkisinde; bollaşma, doğum ve ölüm oranları, sağlık düzeyi, ortalama ömür gibi meseleler gündeme gelmiştir. Foucault'ya göre nüfusun biyopolitiği tam olarak budur (Foucault, 2020, s.99). Dolayısıyla tıp, biyopolitika meselesinde kritik öneme sahiptir.

> Tıbbın normal olan üzerinde durması bir taraftan normal bilginin sınıflanmasını gerektirirken, normal olmayanın da dışarıda bırakılmasına neden olmaktadır. Bu da klinik aracıyla oluşturulan bilginin iktidarın denetimine sunulmasını sağlamaktadır. Kliniğin bilgisi, nüfus ve beden üzerinden işleyen biyoiktidarın toplumu çevreleyen bir düzen ve disiplin arayışına neden olur (Küngerü, 2022, s.10).

Tıbbın bir strateji olarak biyopolitikada yer alması, tıbbi bilgi ve pratiklerin modern siyasetin içindeki konumunu ve toplumsallığın içinde bedenin inşasındaki stratejik hedefleri gerçekleştirmesine olanak tanır (Arpacı, 2016, s.82). Dolayısıyla Foucault'ya göre yaygın kanının aksine bireyi merkeze alan modern bir tıp anlayışı yoktur, modern tıp için mühim olan toplumsal beden teknolojisini esas almaktır. Toplumsal beden ise tıbbın nüfus üzerindeki disipline edici bir etki ile şekillenmektedir (Kaplan, 2021, s.175-176).

Biyopolitika ve biyopolitikanın uygulanış safhasında kendini gösteren biyoiktidarın yaşatma ve öldürme yetkisi bağlamında değerlendirilmesinde dikkat çeken bir husus "direniş" mefhumudur. Foucault'ya göre biyoiktidara direniş mümkündür. Öznenin iktidar tarafından belirlenmiş, çerçevesi çizilmiş kimliklerinden, niteliklerinden ve aidiyet bağlarından koparak/uzaklaşarak "kendi biricikliğine" dönmesi, bir direniş olarak değerlendirilebilir ve bu mefhum kendinden sonra gelen Agamben, Hardt ve Negri'yi etkilemiştir (Kaplan, 2021, s.182). Bu yönüyle biyopolitika ve biyoiktidarın

hem postmodernist hem de posthümanist bir eğilim gösterebilme kapasitesine sahip olduğu ifade edilebilir. Ayrıca göç meselesi de direnişin bir sembolü olabilmektedir. Biyoiktidarın etki alanının boşaltılması iktidarı zayıflatacaktır. Bu nedenle göç ve göçmen mefhumları bir direniş yöntemi olarak görülebileceği gibi aynı zamanda "göçebe özne" vurgusuyla posthümanizme de temas etmektedir.

Agamben ise biyopolitika kavramında Foucault'dan bazı yönlerle ayrılmaktadır. Agamben, Foucault'nun aksine biyopolitikayı modern çağın başlangıcına yaslamaz ve kökenlerinin Antik dönemlere uzandığını ifade eder. Ayrıca Agamben'de biyopolitika yaşamdan ziyade ölümle ilgilidir. Agamben, Foucault'nun biyopolitikayı ele alırken Nazi kamplarını görmezden geldiğini ya da hesaba katmadığının altını çizer (Baştürk, 2017; Kaplan, 2021). Düşünür; Batı'nın politik ve toplumsal evriminin, biyopolitik mirasa dayandığını (Baştürk, 2017, s.3) ifade ederek, geçmişten bugüne bir sürekliliğin olduğunu çeşitli örneklerle anlatır. Bu yönüyle Foucault, biyopolitikayı "yaşam"a yaslayarak olumlarken; Agamben aynı kavramı "ölüm"e yaslayarak olumsuzlamaktadır.

Agamben, biosun zoe üzerinde kurduğu tahakkümü de biyopolitika ile açıklamaktadır. Ona göre bios yani "iyi hayat" zoe yani "çıplak hayat" üzerinde baskındır. Burada zoe kavramı ile çıplak insan ve istisna hâli dikkat çekicidir. Çıplak insan ile Agamben, biyolojik olarak yaşayan ama politik hak ve yetkilerden azade edilmiş, ötekileştirilmiş yaşam kastedilmektedir. İstisna hâli ise olağanüstü hallerde ve hukukun askıya alındığı dönemlerde uygulanan modern egemenliğin istisna hâlinin sürekliliğine vurgu yapmaktadır. Her ikisinde de ötekilere ait yaşam salt biyolojik yaşam olarak ele alınmakta ve politik ve siyasi anlamda çıplaklaştırılmaktadır (Kaplan, 2021, s.183-184).

Sonuç olarak, biyopolitika ve biyoiktidar mefhumları hem ötekiyi gündeme getirmesi hem göçebe özneye temas etmesi hem de gelişen teknoloji nedeniyle farklı anlamlar kazanan yaşam ve ölüm kavramlarına yaklaşımı nedeniyle posthümanizm bağlamında kıymetli görülebilir. Ayrıca biyopolitika ve biyoiktidar mefhumlarının çok farklı düşünce biçimlerinde bilimkurgu eserlerinin içerisinde var olması nedeniyle de bu çalışma için önemli başlıklar olarak ele alınmaktadır.

3. BİLİMKURGU TÜRÜNÜN TANIMI VE TARİHİ SERÜVENİ

3.1. Bilimkurgunun Tanımı ve İşlevi

Sanayi Devrimi'nin ardından hızla gelişmeye başlayan teknoloji, özellikle Sanayi Devrimi'ni özümsemiş ve ekonomik, sosyal ve bilimsel alanlarda uygulamış toplumların yaşamlarında dikkat çeken değişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu değişimlerin birisi de edebiyat alanında kendini göstermiştir. Sanayi Devrimi'nin etkileriyle teknolojinin daha fazla toplum düzeyine inmesi ve ulaşılabilirliğinin kolaylaşması, doğrudan insanların hayal gücünü ve kurgu kabiliyetlerini etkilemiştir. Bu bağlamda bilimkurgu türünün sistematik olarak doğuşu ve bir tür hâline gelişi, teknoloji-toplum ilişkisinin bir ürünüdür.

Bilimkurgu türünün doğrudan teknoloji-toplum ilişkisi ile gelişmesi, ifade edilmesi gereken ilk husus olabilir. Ancak buna rağmen bilimkurgu türünü sadece bu yönüyle tanımlamaya çalışmak oldukça güçtür. Karun Çekem (2018, s.170), bu hususta "Tüm bilimkurgu eserlerini ve yalnızca bilimkurgu eserlerini kapsayacak özcü bir tanım yazma çabası başarısızlığa mahkûmdur" diyerek oldukça net bir tespitte bulunmuştur.

Bilimkurgu türünün tanımının zorluğuna dikkat çeken bir diğer isim ise Sezer Sabriye İkiz (2021) olmuştur. İkiz, tespitleriyle, bilimkurgunun tek bir tanımının olmadığını vurgulamıştır:

> Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve yaşamış olduğumuz dönemin de etkisiyle popülerliği artan özellikle edebiyat, sinema ve televizyonda çok sayıda örneğini görmeye başladığımız bilimkurgu türü denince aklımıza ilk olarak, bilimin ve teknolojinin el ele olduğu yakın ya da uzak gelecekte geçen eserler gelir. XXI. yüzyıl insanı için bu eserler çok da uzak bir geleceği anlatmaz. Hatta bazı olayların gerçekleşmiş olduğunu bizzat deneyimlemiştir (2021, s.11).

Bilimkurgunun ne olduğuna dair tanımlama çabalarının güçlüğüne atıfla Cem Kılıçarslan'ın (2021) ifadelerine yer vermek gerekir:

> …bu konuda otorite ya da bilgili kabul edilip röportaj ya da tartışma için çağırılan herkesin karşılaştığı o lanetli ilk soru, yani "Bilimkurgu nedir?" sorusu. Orhan Duru'nun 1973 yılında çıkan Türk Dili Dergisi-Bilim Kurgu Özel Sayısı'nda "bilim-kurgu" terimini ilk kullanımından bugüne Türkçe yazıp tartışılan ortamlarda sürekli olarak bilimkurgunun ne olduğu tartışılıp durmuştur. Aşk romanları, dedektif filmleri, tarihî romanlar, korku filmleri, gerilim dizileri vb. diğer hiçbir edebî türe yöneltilmeyen bu soru, 21. Yüzyılın ilk yirmi yılı çoktan geride kaldığı hâlde bilimkurgu yazarı ya da okuru bu soruyu doğru cevaplayarak sanki varoluşsal bir mücadele sergilemek zorunda (Kılıçarslan, 2021, s.1)

Kılıçarslan'ın bu ifadeleri ile bilimkurgu türünü tanımlamanın ne denli güç olduğu ifade edilmektedir. Öyle ki, hiçbir türe bu denli ısrarla sorulmayan soruların bilimkurgu türüne sıkça sorulması, bilimkurgunun tanımının oldukça güç olduğuna işaret etmektedir. Yine aynı çalışmasında Kılıçarslan, bilimkurgunun bir "büyülenme arzusu"ndan kaynaklandığını belirterek şunları ifade eder:

> Öte yandan bilimkurguyu çözümlemek yolunda sergilenen tüm eleştirel yaklaşımlar, aslında sanılanın aksine bilimkurguyu anlamanın değil anlatmanın daha zor olduğunu ortaya koymaktadır. İnsanın, neden var olmayan başka dünyalar, içinde yaşanılan zaman ve hayattan en azından bir noktada farklılık sergileyen öte-diyar ve düşünceleri merak ettiğini veya kurguladığını sorgulamaya gerek yok: İnsan, her zaman zaten var olandan farklı olanı istemiş ve kurgulamıştır. Bunun arkasından burası ve şimdinin sıkıcılığı olduğu kadar bir şeylerin farklı da olabileceğine yönelik bir sezgi, hayatın daha iyi olabileceğine yönelik bir özlem ve açıklaması gerekli olmayan bir 'büyülenme arzusu' yatar (Kılıçarslan, 2021, s.6).

Bilimkurgunun özellikle teknoloji-toplum ilişkisinden beslendiği de göz önünde tutulursa, bilimkurgu edebiyatının, geçmişteki sınırlı sayıda olan örnekleri ve mitolojik, masal gibi bazı eserleri dışarıda bırakırsak çağımızın oluşturduğu bir tür (Öner, 2015, s.56) olduğu söylenebilir. Gürses Öner, bilimkurgu hakkında birçok insanın cevap aradığını ancak kesin bir cevap bulamadığını belirterek, bilimkurgudan bir bilinmeyen olarak bahseder ve daha sonra bilimkurguyu, 1977 yılında X Bilinmeyen Dergisi'nde yaptığı tanıma atıfla "Bilimkurgu bütün bilimlerin ve insanlığın vermiş olduğu verilerden hareket ederek insanın gelecekte, geçmişte, günümüzde karşılaşabileceği, karşılaştığı sorunları ve olayları sınırlanmış bir düşçülükle anlatan edebiyat türü (2015, s.56)" tanımlamaya çalışır. Sertaç Timur Demir ise; bilimkurguyu, "geçerli gerçekliğin bir iz düşümü ve icatlar dünyasının bir dışavurumu (Demir, 2021, s.52)" şeklinde tanımlarken Seda Uyanık, bilimkurgunun sınırlarının çizilmesinin çok güç olduğunun altını çizerek, temel olarak bilim ve teknolojinin araçsallaştırıldığı bilimkurgunun Batı'da üretilmiş bir kavram olduğunu (Uyanık, 2015, s.49) ifade ederek tanıma ve kökenine dair tespitlerde bulunur.

Bilimkurgunun kurgusal anlamda farklı dünyalar üretebilme kabiliyeti ve insanın oldukça meraklı bir canlı oluşu, edebî manada bilimkurguyu beslemiştir. Bu hususta bilimkurgu için "yeni dünyalar tahayyül etmeyi tahayyül etmek (Güney, 2007; s.9)" oldukça dikkat çekici bir yönü ortaya koymaktadır. Bilim-kurgu bağlamında kurgu kelimesini bütünüyle kapsayan bu nitelik, özellikle yaşadığı hayatı irdeleyen ve başka yaşamların mümkün olabilirliğini sorgulayan insan için cezbedici bir etki yaratmaktadır. Alternatif bir yaşam biçiminin insan ve makineler odağında

tasarlanmasıyla şekillene(bile)n bilimkurgu türü (Karabağ, 2022, s.9), düşünen, merak eden herkesin hayal gücünü beslemekte ve etki alanını da genişletmektedir. Ayrıca bilimkurgu formunda sunulan dünya, postmodernist anlatıda yer alan dünyalara da benzemektedir; metin üzerinden üretilen ve dil ile kavramsal boyuta ulaşan yeni ve dış dünyada karşılığı olmayan bir gerçekliğin sunulması zaman zaman postmodern anlatıları çağrıştırmaktadır (İmamoğlu, 2021, s.272).

Bilimkurgu içerdiklerinin bilimsel mantığa dayalı, olası gelecek ihtimalleri üzerine temellendirildiğini belirtmek mümkündür (Karabağ, 2022, s.10). Dolayısıyla bilimkurgu türünde aranan ilk özelliklerden birisi kuşkusuz bilimsel bir mantıkla ve tutarlılıkla ele alınışı ve sunuluşudur. Esasında bilimkurgunun bilimsel mantıkla hareket etmesi doğrudan insanın merak duygusunu tatmin eden neden-sonuç ilişkisiyle ilintilidir. "Can suyunu söylencelerden alan bilimkurgunun var oluş serüveni, düşünen ve düşleyen insanın ortaya çıkışına değin uzanır. Öyle ki, soyut düşünce yeteneğine sahip olduğu günden beri merak etmekte, araştırmakta ve neden-sonuç ilişkisi kurmaktadır (Yamanol, 2021, s.XV)."

Bilimkurgunun tanımına dair kapsamlı çalışmalardan birisi de Fransız yazar Maurice Renard (d. 1875- ö.1939)'a aittir. Renard 1909 tarihli "Olağanüstü Bilimsel Roman ve İlerleme Tasavvuruna Olan Etkisi" isimli makalesinde bilimkurgunun edebî anlamdaki ilk karşılıklarından birisi sayılabilecek olağanüstü bilimsel roman ismini kullanarak, türü tanımlamaya çalışır. Hatta bu türün yeni ancak eleştirel olarak ele alınabilecek asgari olgunluğa da eriştiğini vurgular: "Var oldukları bile henüz idrak edilebilmiş olguların üzerine kalem oynatmak aceleci bir tavır olarak görülmeyecekse eğer, olağanüstü bilimsel romanın eleştirel bir tahlilinin yapılması için asgari olgunluğa eriştiğini söyleyebiliriz (Renard, 2021, s.34)."

Renard olağanüstü bilimsel romanı tanımlarken özellikle altını çizdiği mesele bilimselliktir. "Zira olağanüstü-bilimsel roman tanımını daha ziyade, herhangi bir bilim dalının kapasitesinin olağanüstülüğün sınırlarına dek zorlandığı veya bir mucizenin bilimsel yöntemle ele alındığı eserlere mahsus kılmamız daha yerinde olacaktır (Renard, 2021, s.39)." Renard bu görüşleriyle bilimkurgu tanımının da önemli bir özelliğini ortaya koymuş ve bilimkurgu türü tanımlanırken türde yer alan mucizelerin dahi bilim ile açıklanabilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Bilimkurguyu

fantastikten ayıran en önemli özelliklerden birisi, bilimin baskınlığından ve neredeyse her şeyin bilimle açıklanabilir oluşundan gelmektedir.

Renard, olağanüstü-bilimsel romandan hareketle bilinmeyene özellikle vurgu yapar. Bu türde en önemli meselelerden birisi hatta en önemlisi bilinmeyenlerdir. Bu hususta:

> Evreni üç dereceli klasik bilgi kuramından yola çıkarak üç ayrı bölüme ayrılmış hâlde ele alırsak, eşyayı yalnızca üç şekilde sınıflandırma imkânımız olur: Bilmediklerimiz, varlığından şüphe duyduklarımız ve son olarak varlığından emin olduklarımız. İlk iki kategorinin nüfuz alanı bilim ilerledikçe geriye çekilmek zorunda kalsa da her şeyi bilmemizin imkânsız olmasından da kaynaklı olarak daima belirli bir noktada varlığını idame ettirecektir. Ben de tam olarak bu zikrettiğim sebeplere dayanarak, yukarıda belirttiğim ilk iki kategorinin, olağan-üstü bilimselin de ilgilendiği alana denk geldiğini savunuyorum. İşte tam o aralıkta, yani bilgi ve kesinliğin evreninden ziyade bilinmeyen veya şüpheli varlıkların âleminde, olağan-üstü bilimsel üretimler hammaddesini bulmuş oluyor (Renard, 2021, s.41).

Renard, olağanüstü-bilimsel romanın malzemesinin bilinmeyenler ile şüphe duyulanlardan karşılandığını belirterek, bu türün en mühim özelliğinin bu olduğuna ve bu bilinmezliğin esrarını çözmek için de bir bilim dalına ihtiyaç duyulduğuna işaret etmektedir.

> Renard'ın ısrarla altını çizdiği 'bilinmeyen' kavramı önemlidir. Zira isim babalığını yaptığı 'olağanüstü bilimsel roman'ın alametifarikası biraz da burada yatar. Renard'a göre bir eserin olağanüstü-bilimsel roman olarak tanımlanabilmesi için en az bir 'bilinmeyen'e ve bu 'bilinmeyen'in keşfi için de en az bir bilim disiplininin varlık sahasına girilmesine ihtiyaç vardır. Temellendirdiği bu ölçütten hareketle yazar, günümüzün en büyük bilimkurgu yazarlarından biri olarak anılan Jules Verne'i bile tür dışı bırakmaktan çekinmez (Yamanol, 2021, s.XIX).

Renard'ın 1909 yılında kaleme aldığı bu çalışma türün tanımı açısından oldukça kıymetli olmasının yanı sıra birçok açıdan da çığır açıcı olmuştur. Türün adı ile ilgili yaşanan karmaşaya ilerleyen yıllarda Renard da katılmış ve isim babası olduğu olağanüstü-bilimsel roman söylemini terk ederek 1928 yılında kaleme aldığı "Varsayım Romanı" adlı makalesinde türün adının varsayım romanı olarak isimlendirmiştir. Ancak türün adına ilişkin kabul gören son isimlendirme, Hugo Gersnback tarafından 1929 yılında "Science-Fiction" (Bilim-Kurgu) olacaktır.

Dünyaca ünlü bilimkurgu yazarlarından birisi olan Polonyalı yazar Stanislaw Lem (d. 1921- ö.2006), bilimkurgu tanımını yaparken bilime atıfta bulunmuş ve özellikle rasyonel zemine dikkat çekmiştir: "Bilimkurgunun dayanak noktası, gösterilen her şeyin prensipte ampirik ve rasyonel bir açıdan yorumlanabilir oluşudur. Bilimkurguda

açıklanamaz mucizeler, aşkın durumlar, şeytanlar ve iblisler olmaz ve olay örgülerinin gerçekleşmesi muhtemel durumlar olarak görünmesi gerekir (Lem, 2007, s.31).” Bir diğer dünyaca ünlü Amerikalı yazar ve biyokimyager Isaac Asimov (d. 1920 – ö.1992) ise bilimkurguyu tanımlarken: “Benim tanımıma göre bilimkurgu insanın bilim ve teknoloji seviyesindeki değişimlere verdiği tepkilerle meşgul olan bir edebiyat dalıdır (Asimov, 2007, s.44)” ifadelerini kullanmaktadır. Her iki yazarında altını çizdiği husus bilim-teknoloji ve bu iki meselenin toplum üzerindeki tesiridir. Birinde mucize arayışı yerine bilimle keşif duygusuna dönüş ele alınmıştır diğerinde ise toplumun bu dönüş karşısında verdiği tepki belirleyici unsur olarak değerlendirilmiştir. Ancak özde her iki isim de bilim ve teknolojinin türün en mühim özelliği olduğunu vurgulamaktadır. “Farklı tanımlara rağmen yazarların hemen hemen hepsinin birleştiği ortak nokta, bilimkurgunun bilim ve teknolojilerdeki gelişmelerden beslendiğidir. Bilimkurguda zaman-mekân kurgusu, karakterler, temalar ve hikâye çizgisi çoğunlukla bilimsel gerçekler, teoriler ve prensipler üzerine inşa edilir (İkiz, 2021, s.13).”

Bülent Somay (2015, s.11), bilimkurgunun bir diğer önemli özelliğinin “yadırgatma efekti” olduğunu vurgular. Bu durumu Darko Suvin’den hareketle yapan Somay, “bilimkurgunun diğer edebî türlerden ayrılmasının temel hipotezi, bilimkurgunun yadırgatma efekti üzerine kurulu olmasıdır. Diğer edebî türlerde yadırgatma efekti olabilir ya da olmayabilir ama bilimkurguda mutlaka vardır” ifadeleriyle, yadırgatma efektinin bilimkurgu için olmazsa olmaz olduğunu vurgulamaktadır. Yine aynı çalışmanın devamında yadırgatma efektini şöyle açıklar, Somay:

> Yadırgatma etkisi nedir? Bu Brecht’in meşhur epik tiyatro diye kurumlaşan tiyatro anlayışında ‘verfremdung-seffekt’ dediği şeydir. Üstelik bu Brecht’in icadı değildir: Brecht’ten yaklaşık bir on seneye yakın süre önce Rus formalist ekolünün en önemli ismi olan Victor Shklovsky’nin Rusça ‘astranenie’ diye tarif ettiği kavramla aşağı yukarı aynıdır.
>
> İşte ‘yadırgatma efekti’ dediğimiz şey tam olarak budur. Yani alışkın olduğumuz şeye, göre göre kanıksamış olduğumuz şeye, ‘zaten böyle olur, doğal olarak böyle, nasıl olurdu ki başka?’ diye baktığımız şeye şöyle hafif geri çekilip başka yerden bakmak (2015, s.11-12).

Bilimkurgu türü Bülent Somay’ın da belirttiği üzere “zaten böyle olur, doğal olarak böyle” diye nitelendirilen her şeye farklı bir bakış açısı getirebilir ve farklı kurgular sergileyebilir. Birçok bilimkurgu türünde kaleme alınan eserde, okuyucunun şaşkınlığı da bu yadırgatma efektine dayanmaktadır. Aynı zamanda yadırgatma efekti okurun

merakını da beslemektedir, böylece türün şaşkınlık ve merakla okunan bir kitleye hitap etmesi gelişimine de önemli katkı sağlamıştır. Bu yönüyle zamanla popülerleşen ve okur sayısını hızla arttıran bilimkurgu, farklı alanlarda da kendine yer edinmiş ve özellikle sinemada büyük bütçeli birçok eserin ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Suvin'in söylemiyle yadırgatma efektinin, şaşkınlık ve merakı beslemesi aynı zamanda hem yazarların hem de okurların hayal gücüne derinlik kazandırması önemlidir. Gerçeğin yorduğu, zaman zaman ise bunalttığı anlarda bilimkurgu, okurlara ve yazarlara farklı bir pencere açmış ve alternatif yaratmıştır.

> Dekoru dünya küreye indirgenmiş, yaşadığımız dünyaya sadık (natüralizm, psikolojik doğruculuk ve polisiye edebiyatla beslenen) 'gerçeğin' edebiyatına karşı, bilim-kurgu, özelliği itibariyle, dünyamızı, yalnızca yazarların hayal gücünde var olan yaratıklar, uygarlıklar ve buluşlarla zenginleştiren düşsel edebiyatların bir parçasıdır. Bir başka deyişle, yaşadığımız fiziki dünyadan kendini kurtarma özgürlüğünü gösteren edebiyatlardandır (Baudou, 2005, s.10).

Bilimkurgunun okurlarını karşı karşıya bıraktığı olağanüstü görünen evrenler, topluluklar, varlıklar, olaylar, mümkün olanın ifadesinden, mantıksal ve haklı bir yaklaşımın sonucundan başka bir şey değildir (Baudou, 2005, s.11). Bilimin bu tür için ne denli gerekli ve önemli olduğu düşünülürse okurun bu türde bulduğu birçok şeyi zihninde canlandırması ve olabilir gözüyle değerlendirmesi türün başarısıdır. Türün zihinde canlandırdıkları ve düşündürdükleri bir yönüyle de felsefeye kapı aralamaktadır. Maurice Renard bu hususta; "Zaten bu tür her hâlükârda çağdaş edebî türler arasında felsefeye en yakın seyreden türdür, hatta ona başka bir deyişle, sahnelenmiş felsefe veya tiyatroya uyarlanmış mantık bile diyebiliriz (Renard, 2021, s.40)" ifadelerini kullanarak bilimkurgunun felsefe ile olan ilişkisine de netlik kazandırmaktadır. Felsefenin temelinde yer alan birçok soruya verilen farklı cevapların izlerini bilimkurgu türünde eserlerde bulmak, izlemek mümkündür. Bilimkurgu hikâyelerinin odak noktası bilimdir, olaylar bilimsel argümanlar etrafında şekillenir (Karabağ, 2022, s.10). Bilim dallarının felsefe ile olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda bilimkurgu ile felsefenin doğal ilişkisi de algılanabilir. Bilimkurgu türü için bilim olmazsa olmazdır, dolayısıyla felsefe ile yakından ilişkilidir.

John Rieder, 2010 yılında kaleme aldığı "On Defining SF, or Not: Genre Theory, SF and History" isimli makalesinde bilimkurgunun beş özelliğinden bahseder;

1. Bilimkurgu tarihsel ve değişkendir.

2. Bilimkurgunun hiçbir özü, birleştirici özelliği ve hiçbir başlangıç noktası yoktur.

3. Bilimkurgu bir metinler dizgisi değil, metinleri kullanmanın ve aralarında ilişkiler kurmanın bir yoludur.

4. Bilimkurgunun kimliği, tarihsel ve değişken türler alanında farklı bir biçimde ifade edilmiş bir konumdadır.

5. Bir metne bilimkurgu kimliğinin atfedilmesi, onun dağıtımına ve alımlamasına aktif bir müdahâleyi oluşturur (Rieder, 2010, s.193).

Rieder bu beş maddeyi ileri sürdükten sonra maddeleri teker teker açıklamaktadır. Ona göre bilimkurgu tarihsel ve değişkendir. Bunun nedenini ise edebiyat türlerinin genelde ortaya çıktığı dönemde var olan edebî organizasyona veya yapıya göre sınıflandırılmasının aksine bilimkurgu etkin olduğu dönemlerde de döneminden bağımsız tarihsel bir mirası üzerinde taşımaktadır. Antik Yunan hikâyelerini örnek olarak sunan Rieder, Suvin'den hareketle bilimkurgunun ticari bir tür olmasının üzüntü verici olduğunu tarihsel bağlamından koparılmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

İkinci maddede vurgulanan öz, birleştirici özellik ve başlangıç meselesinde ise Rieder, Poshümanizm'inde sıkça faydalandığı Deluze ve Guattari 'ye ait rizomatik yaklaşımlarının da yer aldığı farklı noktalara temas etmeye çalışır. Rizomatik yaklaşımda, herhangi bir hiyerarşi yoktur, baş ve son olarak nitelendirilebilecek bir yapı yoktur. Bu yönüyle bilimkurgunun tarihsel bir soy kütüğü de yoktur. Bilimkurgu tür olarak genişler, çeşitleniş ve türetilir. Rieder, bilimkurgu türünün bu yönüne vurgu yapar. Böylece posthümanizm içinde temel referans noktalarından birisi olan rizomatik yaklaşıma bilimkurgu tür olarak yaklaştırılır.

Diğer maddelerde ise Rieder, bilimkurgunun bir metinler dizgisi olmadığını vurguladığı maddedir. Ona göre bilimkurgu tür olarak metinleri kullanıp aralarında ilişkiler üreterek, bilimkurgunun kendine has özellikleriyle harmanlar ve bilimkurguya aşina olanlar için yeniden bir anlam çıkarımına olanak tanır. Rieder bu maddeyi açıklarken tür sınırlamalarına atıfta bulunur:

> Tür sınırlarının sıklıkla kuralcı ve kısıtlayıcı olarak tanımlanması, benzer şekilde, gerçekte bu şekilde olmalarından değil, daha çok modern Batı sanatsal uygulamalarında bu sınırları ihlal etmenin, onlara uymaktan daha fazla prestij kazanmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla "edebiyat" kavramı, her eserin kendi benzersiz türünü oluşturduğu bir kategori olarak tekrar tekrar formüle edilmiştir. Bu "edebiyat" anlayışının

> tehlikeye attığı şey, türsel sınırların kuralcı gücünden çok, bir metnin bunları ele alışındaki beklenti ve sürpriz oyunudur (2010, s.198-199).

Sonuç olarak Rieder, bilimkurgunun türsel/metinsel bir sınırlamaya tabi tutulamayacağını ifade eder. Ona göre bu ayrımlardan ziyade türler arası bir genişlemenin varlığını en iyi görebileceğimiz eserlerdir, bilimkurgu yapıtları. Dolayısıyla onu bir metne veya çerçevesi çizilmiş bir türün içine hapsetmek yersizdir.

Bilimkurgu, birçok yönüyle hem yazarına hem de okurlarına farklı pencereler açmayı başarabilir. Burada özellikle kültürel dayatmaların veya sınırların aşılma istenci bilimkurgu türünü beslemektedir. Bilimkurgu, insanların tâbi tutuldukları söylem ve değerleri sorgulamadan devam ettirip boyun eğmek zorunda kaldığı alışkanlıkları, düşünce kalıplarını ve yapıları, göremediği hakikatleri başka evrenler aracılığı ile görünür kılar (Koç, 2021, s.25). Bu yönüyle de bilimkurgu sürekli gelişmekte ve okur kitlesini genişletmektedir. Toplum algısının sürekli bir değişime tabi tutulduğu günümüzde bilimkurgunun bu fonksiyonları da göz ardı edilmemelidir. Çünkü bilimkurgu aynı zamanda gerçekliğe getirilen alternatiflerdir. Bu şekilde okunabilecek olan bilimkurgu, değişimi yönetme veya yönlendirebilme bağlamında oldukça fazla alan açabilmektedir. Bilimkurguyu diğer edebî türlerden ayıran en önemli unsur, gerçekliğimize sunduğu alternatiflerdir. Diğer bütün unsurları iyi bir dedektif öyküsünde de bulunabilir. Bilimkurgu, değişim faktörünü öykülerin temeli olarak görür (Uğur, 2019, s.24).

Jacques Baudou, bilimkurgunun bilim ile olan ilişkisine değinirken şu ifadeleri kullanır:

> Bilim-kurgunun bilimle olan ilişkisi karmaşıktır. Bilim-kurgu tartışmaya yer vermeyecek şekilde öngörü sahibi ve öncüdür. Hugo Gernsback'in temsil ettiği ve elektirik konusundaki bilgilerden yola çıkarak gelecekteki teknolojiyi düşleyen bilim-kurgu buna bir örnektir. Bilim, deneysel sonuçlar ve sınıflamaların yanı sıra, gözlem, deney ya da hesaplamalarla kanıtlanması ya da çürütülmesi mümkün olan ve yeni bilimsel bulgular ortaya çıkarana kadar geçerliliğini sürdürecek olan teoriler üretir. Bilimsel ya da teknolojik gelişmeler gibi bu teoriler de kurguya malzeme sağlar (2005, s.123).

Bilimkurgunun öngörü sahibi ve öncü olması önemlidir. Bu yönüyle birçok bilimkurgu eserinin de bilim ile olan ilişkisi irdelenmiştir. Bilimkurgunun en mühim karakterlerinden olan H.G. Wells ile Jules Verne'in eserlerinin bu yönüyle irdelenmesi,

bilimkurgu adına ciddi tartışmalara da yer açmıştır. Bilimin ne denli bilimkurgu eserlerinde yer alacağının tartışıldığı birçok çalışmada Jules Verne tür dışı bırakılmıştır. Bunun nedeni ise öngörülebilir bir teknolojik gelişmenin ya da bilimsel bir buluşun tam olarak bilimkurguyu yansıtmadığı görüşüdür. Maurice Renard, Jules Verne'i tür dışında bırakırken bu öngörülebilirlik ve bilinmezlik hususunun altını çizmiştir. "Jules Verne, bugüne dek olağanüstü-bilimsel tek bir kelime bile kaleme almamıştır. O daha ziyade, kendi döneminde bilimin gebe olduğu bazı buluşları çoktan doğmuş gibi kabul etme yolunu tercih etmiştir (2021, s.46)." İsmail Yamanol da benzer bir şekilde Renard'ın görüşüne yer verirken Jules Verne'in bilinmeyenden uzaklaştığını vurgulamaktadır: "Bilineceği üzere Jules Verne, akla yatkın ve geleceğe dönüşmesi olası görünen eserler ortaya koyabilmek için dönemin popüler bilim insanlarıyla sıkı ilişkiler kurmuş, onlardan birçok icadın tüyosunu almıştır. Ancak bu akla yatkınlık arayışı, aynı zamanda onu 'bilinmeyen'i keşfetmekten uzaklaştırmıştır (Yamanol, 2021, s.XX)." Renard bu yaklaşımının nedenini açıklarken sıkça başvurduğu "bilinmezlik" kavramından hareket ederek, esas noktanın, bilimin hâlihazırda üzerinde çalıştığı bir projenin en sonunda bir buluşla neticelenmesini merkeze alan bir yapı kurmaktan ziyade, bilimi koca bir bilinmezliğin ortasında bir başına bırakmakta ilgili (Renard, 2021, s.45) olduğunu vurgular. Gutierrez ise H.G. Wells'in görüşlerinden hareketle, Verne'in hikâyelerinin henüz gerçekleştirilmemiş olsa da tamamen öngörülebilir gelişmeler etrafında inşa edilmiş olmasına yaptığı vurguyu kullanarak, Wells'in okuyucularından istediği sıçramaları gerçekleştiremediğine yer verir (2022, s.33).

Renard (2021, s.47-49), bilimkurguya verdiği ilk isim olan olağanüstü bilimsel romanı tanımlarken, bu tür eserlerin daima bir şüpheye sırtını dayaması gerektiğini ve eserin başında ortaya atılan bir şüphe ile ya da ana fikrin üzerini çiğneyen erken bir sapma ile eserin bir yönünü olağanüstüye bir yönünü ise bilime dönmesi gerekliliğini vurgular ve türün bundan başka bir şeye ihtiyacı kalmadığını savunur. Böylece bilimkurgunun şüpheye ve bilime verdiği önem onu sosyal teori bağlamında veya hiciv türünde yazılmasına bakılmaksızın didaktik bir tür olarak anılmasına olanak sağlayacağını ve bunun da fazlasıyla yerinde olduğunu ifade eder.

Bilimkurgu türünün bilim ile olan ilişkisinin bu denli hassas oluşu zamanla bilimkurguyu da etkilemiştir. Müge Karabağ, Suvin'in bilimkurguyu kendi içinde ikiye ayırarak Extrapolative ve analojik bilimkurgu adlarını verdiğini vurgular. Böylece birinci tür bilimkurgular bilinen ögelerden yola çıkar ve geleceğin nasıl olacağını tasarlamaya çalışır, ikinci tür ise, örneğin geçmişte dünyanın durumunu analiz ederek ve analojiler kurarak geleceğe dair çıkarımlar yapılmasına olanak tanır (2022, s.18). Bu denemeler, Renard'ın döneminde ifade etmeye çalıştığı ayrımı silikleştirmiş ve Verne'i tür dışında bırakan görüşü arka plana itmiştir. Bu yönüyle sadece bilinmeyenden hareketle bilimkurgunun oluşmayacağı, bilinen ögelerin kullanımının da bilimkurguda yer sahibi olabileceğinin altı çizilir. Bilimkurgunun bu ayrımından ziyade artık 1970'li yıllardan itibaren ne ile meşgul olduğu sorusunun yönü değişir. Bilimkurgu, bilimsel gelişmelerden kaynaklanan insani bir soruna sonuçta yine insani bir çözüm bulması gerektiği görüşü ile desteklenerek bilim ve teknolojinin karşısında insanın verdiği tepkiler olarak (Çeker, 2020, s.8) değer görmeye başlamıştır.

Doğan Erişen ise bilimkurguyu önolgusal ve karşıolgusal hipotezlerle izah etmeye çalışır:

> Söz konusu hipotezler önolgusal (prefactual) ya da karşıolgusal (counter factual) olabilir. Bugün bilinenlerden gelecekte olabilecekleri çıkarsamaya yöneltebilir (önolgusal) yahut olgular daha farklı olsaydı sonuçları ne olurdu sorgulamasını içerebilirler (karşıolgusal). Kabaca bir yaklaşımla, ön olgusal hipotezler bilimkurgu anlatılara karşılık gelirken, karşıolgusal hipotezler daha çok fantezi türüne ait olarak yorumlanabilir. Örneğin, klonlama, yapay zekâ, zaman yolculuğu gibi bilimkurgunun sık kullandığı temalar bugün bilinenlerle çelişmemesine, diğer bir deyişle önolgusal olmasına karşın büyü, doğaüstü varlıklar ve hiç olmamış ülkeler gibi bugün bilinenlere aykırı karşıolgusal temalar fantastikte sıkça yer alır (2015, s.30).

Ancak karşıolgusal yapıda ele alınan bilimkurgu eserlerinin varlığı ve bir alt tür olarak kendine yer bulabilmesi yine bilimkurgunun tanımında yaşanan zorlukları anlamada yardımcı olmaktadır. Sadece bilinmezliğe yönelen bir tür olarak algılanan bilimkurgunun zamanla farklı yönleriyle kabul görmesi ve hatta karşıolgusal olarak değerlendirilebilecek fantastik yaklaşımlarla arasındaki sınırın silikleşmesi, bilimkurguyu tanımlamada yaşanacak zorluklara işaret etmektedir. Bilimkurgunun bir yönüyle düşünce deneyi gibi görünmesi de bu duruma dâhil edilebilir. "Düşünce deneyleri, ampirik yöntemlerle doğrulanması güç, imkânsız yahut henüz mümkün olmayan bir hipotezin değerlendirilmesi amacıyla oluşturulmuş senaryolardır. … Her

düşünce deneyi bir senaryodur, diğer bir deyişle hayali bir inşa, bir kurmacadır (2015, s.33)."

Bilimkurgunun tanımı ve işlevine dair birçok görüş dönüp dolaşıp bilim ve kurgu, bilinmeyen veya öngörülen gibi unsurlara değinmektedir. Bilimkurgu türünde bir eserin ne kadarının bilim ne kadarının kurgu olması gerektiğine dair bir çıkarımı ortaya koymak ise oldukça güçtür:

> Bilimkurgu içeriğinde ne kadar bilim ve ne kadar kurgunun yer aldığının keskin bir çizgiyle ayrılması çok zor bir durumdur. Bilim mi kurgudan ağır basmalı yoksa kurgu mu bilimden ağır basmalı sorusu, bize kurgu içinde bilimin mi sunulduğunun yoksa bilim aracılığı ile kurgunun mu yazıldığının bulanıklığını göstermektedir (Buran, 2021, s.51).

Bu hususta ünlü yazar Margaret Atwood'un tespitleri de dikkat çekicidir. Okurun ya da yazarın neyi önemseyip neyi önemsemediği bilimkurgu eserlerini doğrudan etkilemekte ve çeşitlendirmektedir. Bu çeşitlilik de yine Rieder'in tanımına yakınlık gösterir:

> Önce, çoğunlukla "bilimkurgu" diye adlandırılan şu acayip nesir kurgu türünü irdeleyeceğim. Bu nitelendirme birbirini yadsıyacağı farz edilen iki terimi bir araya getirir, zira "bilmek" fiilinden türeyen bilim kanıtlanabilir olgularla haşır neşir olmalıdır, "kurmak" fiilinden türeyen kurgu ise sahte ya da uydurma bir şeyi tanımlar. Bilimkurgu deyince genelde terimlerden birinin ötekisini boşa çıkarması beklenir. Kitap gerçekliği beyan etme amacı güden bir şey olarak değerlendirilirken, kurgu (hikâye, uydurmaca) kısmı söz gelimi nanoteknolojiyi anlamak isteyen biri için kitabın işe yaramaz hâle gelmesine yol açar (Atwood, 2022, s.45).

Bilimkurgunun zamanın gerçekliğini ne oranda yansıttığı ne kadarının bilimsel çıkarım olduğu ne kadarının ise kurgusal olduğunu anlamanın yollarından birisi olarak geçmiş yıllarda yazılan eserlerin irdelenmesinde görülebilir. Bu bağlamda:

> Çoğu zaman geçmişte yazmış yazarların hayal ettiği 'yadırgatıcı' durum ya da gereçlerin, eserlerin daha sonra yapılan incelemelerinde onlar için 'gelecek' olan şimdiki zamanın gerçekliğini ne oranda yansıttığı tartışılır. Bilimkurgu, yüzünü geleceğe dönmüş bir türdür ancak amacı yalnızca gelecek hakkında doğrulanabilir tahminlerde bulunmak değildir. Yazarlar kaçınılmaz olarak kendi 'şimdi'lerinden hareket ederler ve Freedman'ın ifadesiyle mevcut durumla bir 'bilişsel devamlılık' yakalamaya çalışırlar (Akkoyun, 2021, s.35).

Dolayısıyla bilimkurgu türü salt bilim veya salt kurgudan hareketle de açıklanamamaktadır. Bu karmaşa tanımı zorlaştırmakta aksine çeşitliği arttırma

kapasitesinden dolayı tanımlama gayretine ilişkin önemini de kaybetmektedir. Yani bilimkurgu James Gunn'ın da ifade ettiği gibi zamanla adapte olabilme yeteneğine kavuşmuş bir türdür. "Darvin türe son bir katkı olarak doğal dünyada -hatta bizzat insanlığa- yönelik yeni bir bakış sundu. Bilimkurgu Wells'ten başlayıp günümüze değin Darwinci olagelmiştir -yani insanlığı adapte olabilir görür ve bireyin kaderinden ziyade insanlığın kaderini mesele edinir (Gunn, 2022, s.41)."

Bilimkurguya yönelik olarak ortaya atılan ve bu yönüyle de eleştirilmesine olanak sağlayan önemli bir hususun da altını çizmek faydalı olacaktır. Bilimkurguda ele alınan temalar birçok düşünür tarafından emperyalizmi hatırlattığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bilimkurgunun dünya çapında tanınan yazarlarından birisi olan Ursula K. Le Guin, "Toplumsal bir bakış açısından bakıldığında çoğu bilimkurgu ürününün inanılmaz ölçüde gerici ve hayal gücünden yoksun olduğunu söylemek mümkündür. Bütün o Galaktik İmparatorluklar doğrudan doğruya 1880'lerin Britanya İmparatorluğu'ndan esinlenmiştir. Bütün o aralarında 80 trilyon mil olduğu söylenen (!) gezegenler, savaş hâlindeki ulus-devletler, sömürülecek kaynaklar veya iyilik sever Dünya İktidarı tarafından gelişmesi için dürtülecek koloniler olarak tasavvur edilir, dolayısıyla yine 'Beyaz Adamın Yükü'nün bir başka biçimi olmaktan öteye gidemezler. 'Alpha Centauri'de bir 'Rotary Kulübü'; işte hayal güçleri bundan ibarettir (2007, s.40)." tespitleriyle bilimkurgunun, emperyalist emellerin bir aracı olarak kullanılabilecek potansiyeli olduğunu vurgulamaktadır. Veli Uğur da Le Guin'e benzer bir eleştiri getirir, bilimkurguya: "Batılı bilimkurgu eserlerindeki keşif duygusunun ardında ciddi bir emperyalist bakış da vardır. Dünyayı önce keşfetme sonra da hükmetme isteği Batı'daki bilimsel devrimlere, Batı dışındakilerle kurulan ilişkilere kadar pek çok farklı alana etki etmiştir. Batılı bilimkurgulardaki gelişmiş makineler hep başka uygarlıkların üzerinde tahakküm kurmaya yarayacak türdendir. Kısacası sömürge kurma istenci bilimkurgunun gelişmesinin temel belirleyenlerinden biridir (2019, s.60)." Bu yönüyle bilimkurgunun Batı'nın emperyalist tutumlarının bir yansımasının göründüğü eleştirisi, özellikle 'keşif' temasıyla özdeşleştirilmektedir. Teknolojinin fantazmaları bizim umutlarımızı ve endişelerimizi ete kemiğe büründürür, bilimkurgu türünü böyle anlamak gerekir (2019, s.24), diyerek endişe ve umut kavramlarını bir arada veren Uğur, bilimkurgunun çok yönlülüğüne/boyutluluğuna da işaret eder.

Jacques Baudou, bilimkurgunun tanımlanması meselesinde Alexei ve Cory Panshin'in ifadelerine yer vererek, bilimkurguda olması gereken unsurlara değinmektedir:

> The World Beyond The Hill adlı denemelerinde Alexei ve Cory Panshin şöyle diyorlar: 'Bilim-kurgu masalsı hayal gücünün edebiyatıdır. Bilim-kurgu öykülerinde mekân ve zaman makineleri bizi kendimizin, dünyamızın, tanıdığımız tüm gerçekliğin ötesine, gelecekte ve uzak gezegenlerde hiçbirimizin görmediği uzak gerçekler dünyasına taşır. Bilim-kurguda bilmediğiniz güçlere, dünya üstü varlıklara ve bize olanaksız gibi görünenlerin mümkün olduğu büyülü dünyalara rastlarız. Bu harikalar, olağandışı bakış açıları bilim-kurgunun gerçek özünü, büyüleyiciliğinin kaynağını oluşturur. Bunlar olmadan bilim-kurgu diğer her şeye benzerdi: olağan, tanıdık, sıradan, alışılmış… (Baudou, 2005, s.14).

Bilimkurgunun konusu yakın gelecekte geçse dahi her zaman derin bir şaşkınlık, kalıcı bir etki bırakabileceğine ve zihinsel hoş bir fark yaratabileceğine (Baudou, 2005, s.15) dair söylemi, bilimkurgunun izahında vurgulanmaktadır. Buna rağmen bilimkurgunun bugün bile hâlâ statüsü sorgulanmaktadır diyen Baudou, editoryal anlamda geniş çapta övgü kazanan türün sınavı geçmeyi hak ettiğini de özellikle belirtir (Baudou, 2005, s.122). Derin şaşkınlık ve kalıcı etkilerine değinen bir diğer isim olan Renard bilimkurguyu ya da Renard'ın söylemiyle olağanüstü bilimsel romanı son tahlilde şöyle özetlemektedir:

> Olağanüstü-bilimsel romanlar; dayanak noktası, zihinde yeşermiş bir şüphe; gayesi, okuyucunun, evreni gerçeğe uygun bir şekilde algılamasına imkân sağlayacak bir tefekküre sevki; metodu, bilinmez ve belirsiz kabul ettiğimiz hadiselerin, bilimsel araştırma yöntemlerini kullanarak kapsamlı bir incelemeye tabi tutulması olan kurgusal metinlerdir (Renard, 2021, s.61).

İnsanoğlunun duyduğu şüphe ve bu şüphelere verdiği tepki bilimkurgu türünde oldukça başat bir rol üstlenmiştir. Bilimkurgunun bu denli hayal gücüne ve yeni dünyalara kapı aralayacak kabiliyete sahip olması zamanla türün tanınmasına ve yayılmasına zemin hazırlamıştır. Teknoloji geliştikçe ona yönelik korku ve umut da artmakta, ortaya çıkan psikolojik gerilimler insan-teknoloji ilişkisinin geleceğine yönelik sorular sorulmasına neden olmaktadır. Sonuçta olumlu ve olumsuz cevaplar ayrı kategorilerdeki eserlerin kaleme alınmasını sağlamaktadır (Uğur, 2019, s.66). Bilimkurgu türünün oluşmasında etkili olan toplumsal ve tarihsel koşullar göz önüne alındığında, bu türün ortaya çıkmasında içgüdüsel merak ve hayal gücü faktörlerinin öncü olduğunu söylemek mümkündür (Karabağ, 2022, s.12). "Kurgusal olan herhangi bir metin, bilimsel bir çabayla destekleniyorsa, metindeki olaylar bilimsel bir

çerçevede kurgulanıyorsa bunu bilimkurgu kategorisinde değerlendirebiliriz." ifadelerine yer veren Müge Karabağ tespitlerinde merak, şüphe, hayal gücü gibi unsurlar ile bilimin birleştiği nokta olarak bilimkurguya işaret etmektedir.

Müge Karabağ'ın (2022, s.15) dikkat çektiği bir diğer mühim mesele ise yabancılaşma kavramıdır. Yabancılaşma kavramı, sanayi devrimiyle insanın tamamen pragmatik bir varlığa dönüşmesini, sınıflar arasındaki çizginin belirginleşmesini, insanın sömürülmesini ve nihayetinde makinelerin hüküm sürdüğü bir yaşam sistemini ortaya çıkarmış ve bilimkurgu bu durumları eleştirerek beslenebilmiştir. Bilimkurgunun mevcut dünyamıza ilham oluşu da buradan gelmektedir. Zira bilimkurgu türü, bir nevi ayna görevi de görmektedir. Mevcut düzende var olan eksiklik veya ihtiyaçlar, bilimkurgunun betimlediği ideal dünyadan ilham alınarak, hayal gücünün gerçekliğe evrilmesiyle giderilebilir. Bilimkurgu söz konusu olduğunda farklı düşünürlerin çok farklı fikirleri dikkat çekmektedir. Bu durum yabancılaşma, emperyalizm gibi kavramlarda da kendini göstermektedir. Kimi düşünür ve yazarlar bilimkurgunun emperyalist eğilimin bir ürünü olduğunu ya da bu türün emperyalizmden sıyrılamadığını ifade etmelerine karşın kimi düşünür ve yazarlar ise bu türün insanın sömürülmesine ve makineleşmesine bir eleştiri olduğunu ifade etmeleri oldukça dikkat çekicidir. Bilimkurgunun bu denli zıt görüşlerin temellendirilebileceği bir alana dönüşmesi ise çok yönlülüğüne ve farklı düşünceleri barındırabilme kabiliyetine bağlanabilir.

Bu durumu farklı bir bakış açısıyla ele alan Isaac Asimov, "Bilimkurgu şunu salık verir: İnsanların kendi iradeleriyle aralarından tercihte bulunabileceği çok sayıda değişim olanağı vardır ve bizi daha iyiye götürecek olan değişimi tercih etmemiz gerekir. Bu, bilimkurgunun üstlendiği rolün doğru bir yorumudur (2007, s.57)." İfadeleriyle bilimkurgunun esas üstlendiği rolü özetlemeye çalışmaktadır. Burada da görülmektedir ki, bilimkurgu birçok farklı düşünceye ve yaklaşıma hitap etmektedir, bu özelliği de yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır.

Kimi zaman popüler edebiyat içerisinde gösterilen bilimkurgu türünün diğer popüler edebiyat ürünleriyle önemli bir ortak noktası olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu ortak nokta ise refah düzeyidir. Refah düzeyi yükselen toplumlarda popüler edebiyata ilgi

artmaktadır. Bu hususta Veli Uğur; "Popüler edebiyatın gelişimini etkileyen en önemli unsurlardan biri de refah düzeyidir. Geçmişten bugüne popüler türlerin Batılı, gelir seviyesi yüksek toplumlarda daha gelişkin olduğu görülmektedir. Sinema, bilimkurgunun milyar dolarlık bir endüstri hâline gelmesini sağlayan en önemli etkenlerdendir. Bu da Batılı bilimkurguların önünün sürekli açık olduğu anlamına gelmektedir (2019, s.61-62)." ifadeleriyle bilimkurgu türünün refah düzeyine ve bağlı olduğu sinema endüstrisine gönderme yapar. Bu yönüyle bilimkurgu özellikle Batılı bilimkurgu kendini besleyebilecek ve gelişebilecek alt yapıya sahiptir. Bilimkurgunun gelişimini sürdüreceği bu perspektiften ele alındığında net olarak zikredilebilir.

Bilimkurgu türünün tanımına ait kapsayıcı ve etkili bir özet ise Margaret Atwood'a aittir. Atwood, türün anlatılarının yapabildiği ancak genel tanımıyla "roman"ın yapamadığı bazı yönleri özellikle vurgulamaktadır. O'na göre yeni ve tasarı hâlindeki teknolojilerin nasıl sonuçlar üretebileceği ve bu durumun nasıl bir görünüm sergileyeceği bilimkurgu türü ile ifade edilebilmektedir. Ayrıca insan olmanın ne anlama geldiğini ve insan doğasının sıkıştığı kalıplar dışında nasıl tahayyül edilebileceği yine bilimkurgu türü içerisinde ele alınabilmektedir. Bir diğer husus ise insan-evren ilişkisine dairdir. Atwood, insanın evrenle olan ilişkisinin bu tür içerisinde derinlemesine ele alınabileceğini ifade etmektedir. İnsanın evrenle olan ilişkisinin yanı sıra toplumla olan ilişkisinin de derinlemesine ele alınabileceği ve klasikleşmiş "roman"ın aksine bilimkurgu türünün bu ilişkiyi çok farklı perspektiflerle değerlendirebilme kabiliyetine özellikle distopya/ütopya kurgularıyla vurgu yapmaktadır. Atwood'un sıraladığı maddelerden belki de en değerlisi; insanın hayal gücü ile ilgili olanıdır. Kimsenin daha önce gitmediği yerlere hayal gücünün kabiliyetlerini kullanarak ulaşan ve bu esrarengiz yerleri muhataplarına hayal ettiren bu tür, farklılığını en net şekilde ortaya çıkarmaktadır. Bu yönüyle de Atwood'un genel bir değerlendirme yaparak insanlığın ne istediği ve istediklerinin bilimkurgu türünde ne denli ele alındığını göstermesi, bilimkurgu türünün bazı temalarının anlaşılmasına olanak sağlamaktadır (2022, 47-50).

> Peki ne istiyoruz? Buyurun, kısmi bir liste. Her daim altınla dolup taşacak bir kese istiyoruz. Gençlik Pınarı'nı istiyoruz. Uçmak istiyoruz. Ağzımızdan çıkacak bir kelimeyle leziz yiyeceklerle donanacak ve sonra da kendi kendine derlenip toparlanacak bir masa istiyoruz. Ömrü billah maaş vermemiz gerekmeyecek görünmez hizmetkârlar istiyoruz. Oradan oraya çarçabuk varmak için dörtnala giden pabuçlar istiyoruz.

> Görünmeden başkalarını gözetleyebilmek için Görünmezlik Pelerini istiyoruz. Asla ıskalamayan ve düşmanlarımızın hakkından gelen silah istiyoruz. Haksızlığı cezalandırmak istiyoruz. Kudret istiyoruz. Heyecan ve macera, güven ve güvence istiyoruz. Ölümsüz olmak istiyoruz. Çok sayıda cazibeli partnerimiz olsun istiyoruz. Sevdiklerimiz de bizi sevsin ve bize sadık kalsın istiyoruz. Hak ettiğimiz saygıyı esirgemeyecek ve arabamızı hurdaya çıkarmayacak hem akıllı hem şirin çocuklarımız olsun istiyoruz. Müzikle, nefes kesici kokularla ve göz alıcı nesnelerle sarılıp sarmalanmak istiyoruz. Çok sıcaklamamak istiyoruz. Çok üşümemek istiyoruz. Dans etmek istiyoruz. Akşamdan kalma olmadan doya doya içmek istiyoruz. Hayvanlarla konuşmak istiyoruz. İmrenilmek istiyoruz. Tanrılar gibi olmak istiyoruz (Atwood, 2022, s. 50).

Bilimkurgunun tür olarak önemine dair Murat K. Güney'in ifadeleri oldukça dikkat çekicidir. Bu türün birleştirici, kapsayıcı yönünü ön plana çıkarmaya çalışan Güney, bilimkurgu vasıtasıyla empatinin egemenliğine alan açılacağını öngörmektedir:

> Daha çok kişinin bilimkurgudan haberdar olduğu, daha çok bilimkurgu okunduğu, izlendiği, düşlendiği, hayal güçlerinin silahlı ve paralı güçlere baskın çıktığı bir dünyada, ırkçılığın, tahakkümün ve tâbiiyetin yerini barışın, kardeşliğin ve özerkliğin alması işten bile değildir... Sürdürdüğümüz yaşamlarımıza, alışkanlıklarımıza, değerlerimize böyle bir mesafeden tekrar baktığımızda, hâlihazırda olanın, devam edenin, süregidenin, hiç de zorunlu tek seçenek, olması gereken tek durum, sürdürülmesi gereken tek yaşantı olmadığı ortaya çıkacaktır… Böylesi koşullar altında bilimkurgunun işlevi, zaten var olan ancak bastırılan bir dolu çeşitliliğin, farklılığın ve karmaşıklığın yeniden görünür olduğu ve söze döküldüğü, sorunların farklı bakış açılarından çok boyutlu olarak yeniden sorulduğu bir alan açmasıdır (Güney, 2007, s.8).

Murat Güney'in bu ifadeleri, bilimkurgunun işlevi açısından kıymetlidir. Bu nedenle de özellikle çalışmanın bir diğer mühim ayağı olan Posthümanizm kuramı ile de bu yönüyle oldukça yakından ilişkilidir. Posthümanizmin savunduğu hiyerarşik yapıların reddi ve dayatmalara, bilimkurgunun açtığı alan çalışmamızda takip edilecek ana unsurlardan olacaktır. Bu yönüyle bilimkurgunun tanımı ve işlevi oldukça kıymetlidir.

> Önemli olan doğrunun ve yanlışın, iyinin ve kötünün ötesinde konumlanan başka binlerce yolun, düzenin, ilişki biçiminin, başka bir dünyanın değil başka dünyaların mümkün olduğunu düşleyebilen bir bakış açısına sahip olabilmektir. İşte ancak o zaman o başka dünyalar arasından kendimizinkini seçebileceğimiz ve sürekli bu tercihimizi değiştirebileceğimiz, bunu yaparken de kendi dünyamızı başkalarına dayatmadan bir arada yaşayabileceğimiz bir evren mümkün olur. Sabitliğin, mutlaklığın, zorunluluğun yıkıldığı, nüfus cüzdanlarımızdan bizleri tanımlamak için oluşturulmuş tüm etnik, dini, medeni veya coğrafi etiketin hükümsüzleştiği, ulusal sınırların anlamsızlaştığı, tarihin binlerce anlatıdan sadece biri olarak göründüğü bir dünyadır bilimkurgunun dünyası Güney, 2007, s.11)."

3.2. Bilimkurgunun Tarihi

Bilimkurgu türünün ortaya çıkışı her ne kadar XX. yüzyıl olarak değerlendirilse de bu türe özgü bazı özellikleri eski dönem eserlerinde görmek mümkündür. Bu nedenle türün ortaya çıkışına değinmeden önce eski dönem eserlerde bilimkurgu türüne ait izleri keşfetmek faydalı olacaktır. Jacques Baudou, edebiyat dünyasında hiçbir edebiyat ürününün birdenbire ortaya çıkmadığını ifade ederek, Kral Oidipus ve Zadig gibi eserlerin polisiye edebiyat türünün tohumlarını attığı gibi bilimkurgunun tohumlarını atan eserlerin tarihinin de eski olduğunu ifade eder (2005, s.16). Bilimkurgunun ataları olarak gördüğü eserlerin başında ise iki türün geldiğini ifade eden Baudou, bu iki türü ve önemini şöyle aktarır:

> Bilim-kurgunun ataları olarak iki eski türün varlığından söz edilebilir; hem bilim-kurgunun yaratıcı seyrine benzer bir seyir izlemişlerdir hem de onun ortaya çıkışında etkin bir rol oynamışlardır. Bu iki tür Düşsel Geziler ve Ütopya'lardır. Her ikisi de, Pierre Versins'in deyişiyle 'düşsel, mantıklı tahminler' bütününe aittir. Brian Aldiss'in dikkat çektiği gibi, eğer işin özünde bu ikisinin Bilim-kurguya oluşturduğu zemin olmasaydı, bu referansları almadan bilim-kurgu türünün tarihi anlamsızlaşırdı (Baudou, 2005, s.16).

Bu hususta İsmail Yamanol ise mitolojiden arındırılmış bir bilimkurgu tarihi ortaya konduğunda, ön plana çıkan ilk eserin M.S. II. yüzyılda yaşayan Samsatlı Lukianos'a ait *Gerçek Bir Hikâye* başlıklı eseri olduğunu ve Dünya ötesi bir yolculuğu konu edinen ilk eser olduğunu vurgular (Yamanol, 2021, s.xvi). Bazı araştırmacılarda Lukianos'un adı geçen eserini ilk bilimkurgu eseri olarak değerlendirmektedirler (Reyhanlıoğulları, 2012, s.2186; Taşdelen, 2014, s.3; Erharat, 2020, s.3; Çimen, 2022, s.17).

Baudou, Lukianos'un adı geçen eserini düşsel geziler başlığı altında inceler ve eserinde gerçekmiş gibi sunulmuş bir serüveni kışkırtıcı bir dille kaleme aldığını; gezegenler arası bir savaş, çılgın uzaylı topluluklar, dünyada olan her şeyin duyulduğu bir kuyu ve görüldüğü bir aynadan bahsedildiğini vurgulamaktadır (2005, s.17). Bu eserde yer alan bazı temalar ve olaylar bilimkurgunun ilk tohumları olarak değerlendirilmektedir. Baudou, düşsel geziler ve ütopyalardan hareketle bilimkurgu türünün tarihini aktarmaya çalışırken iki esere özellikle dikkat çeker. Bunlar Charles Garnier'in 1787-1789 yılları arasında kaleme aldığı 36 ciltlik eseri ile Thomas Moore'a ait Ütopya isimli eserlerdir. Charles Garnier'in 1787-1789 yılları arasında, 36

ciltlik, ‘düşsel geziler, düşler, gizli görüntüler ve cinlerle ilgili romanlar’ başlıklı bir koleksiyonundan bahseden Baudou, bu bağlamda düşsel geziler türünün varlığına işaret eder. Bu türün dört ana başlığının olduğunu vurgulayan yazar, bunların; düşsel, olağan-üstü, alegorik ve eğlenceli, komik ve eleştirel olduğunu ifade eder. Bu türe ait olduğunu ifade ettiği eserler ise Swift’ten Güliver’in Gezileri, Voltaire’den Micromegas, Cyrano De Bergerac’tan Ay ve Güneş Krallıklarına Gezi, Louis de Holberg’ten Nicolas Klimius’un Yer Altı Dünyasına Gezisi, Daniel Defoe’dan Robinson Crusoe, Marie-Anne de Roumier’den Millard Ceton’un Yedi Gezegene Gezileri ya da Akıl Hocası adlı eselerdir (2005, s.17).

> Thomas Moore’dan hareketle söz konusu yazarı takip eden birçok yazarın varlığına işaret eden Baudou; bu yazarların temel motivasyonunu da şöyle açıklar: “Onu izleyen başka birçok yazar, bir cezaya çarptırılmadan veya sansüre uğramadan, oturmuş politik rejime karşı fikirlerini ortaya koymak, her türlü tabuyla savaşmak için bu formüle başvurur. Ancak, genellikle olmayan dünyalardaki ‘ideal toplum’u tanımlarken, ütopyalarda genellikle hareketsizlik ön plana çıkar. Yaşadığımız mükemmel toplumda varılacak nokta yalnızca mutlulukken hareket etmek niye? Ütopya, düşgörenlerin ya da gezginlerin bize sunduğu şekliyle, bitimsiz bir şimdiki zamanda donup kalmış bir dünyayı anlatır. Yani, kaygılarından kurtulmuş insanın kentidir, diye yazar Jean Servier (2005, s.18-19).

Bu tespitler ışığında bilimkurgunun niteliklerinden bir kısmının tarihsel bağlamda düşsel yolculukları konu edinen eserler ile ütopik şekilde ele alınan eserlerden alındığı ortaya konmuştur. Özellikle Baudou’nun Thomas Moore’un Ütopya isimli eserinden hareketle politik rejimi karşısına almadan karşı fikirleri ortaya koyma amacı zaman zaman bilimkurgunun da kullandığı bir özelliği olarak değerlendirilebilir.

Bilimkurgu türünün esasen tartışılmaya başlandığı ve tür olarak kendini gösterdiği XX. yüzyıl, bilimkurgunun ne olduğuna dair tespitlerin yapıldığı dönem olarak ifade edilebilir. Bilindiği üzere XX. yüzyıl bilimkurgunun artık nüfuzunu hissettirmeye ve etrafında ciddi bir hayran kitlesi toparlamaya başladığı dönem olarak literatüre geçmiştir (Yamanol, 2021, s.xvii). Bilimkurgu (science fiction) terimi ilk olarak 1929 yılında Hugo Gernsback tarafından *Amazing Stories* adlı dergide kullanılmaya başlar (Uğur, 2019, s.23) (Baudou, 2005; 8). Nisan 1911’de Hugo Gernsbach’ın, editörü olduğu Modern Electrics Dergisi’nde bilimsel öngörüleri işleyen ve XXVII. yüzyıl insanının gündelik yaşamını değiştiren, aralarında televizyon, radar, otomatik içecek dağıtım makineleri vb. teknolojik buluşların yer aldığı Ralph 124C41+ başlıklı bir romanı makaleler hâlinde yayımlamaya başladı (Baudou, 2005, s.7). Makaleler

hâlinde yayımlanmaya başlayan bu eser bilimkurgu türü için önemli bir mihenk taşı oldu. 1924'te Scientifiction adlı bir dergi kurulduğu açıklandı ancak dergi 1926'ya kadar, o da başka bir isim altında *Amazing Stories* olarak varlığını sürdürdü ve türe dair ilk isimlendirme ise burada zikredildi. Bilimkurgu türüne ait bir tanımlama bu yıllarda yapılmıştı ancak bu tanımlamadan yaklaşık 17 yıl önce Maurice Renard, böyle bir türün varlığına işaret ederek *Olanğanüstü Bilimsel Roman* tanımını ortaya koymuştu. Dolayısıyla Hugo Gernsbach'ın verdiği isim kendisinden önce var olan bir türü ifade ediyordu (Baudou, 2005, s.8).

Bilimkurgu isminin ilk kullanımına dair kimi kaynaklar 1926'ya kimi kaynaklar ise 1929'a işaret etmektedir. Burada karışıklığa neden olan ise iki farklı isimlendirmenin iki farklı tarihte yapılmış olmasındandır:

> 1910'lara dayanan bilimkurgu yazımına ev sahipliği yapan Hugo Gernsback'in dergilerinde, özellikle de 1926'da çıkan Amazing Stories'in ilk sayılarından itibaren kendisinin kullandığı "bilimsel kurgu" daha sonra yine başka bir dergi olan ve ilk 1929'da basılan Science Wonder Stories'de kendisi tarafından bilimkurgu terimi olarak ortaya atılmıştır (Buran, 2021, s.52).

Sümeyra Buran'ın da ifade ettiği gibi Hugo Gernsback tarafından 1926 yılında bilimsel kurgu adı verilen tür, yine aynı isim tarafından 1929 yılında bilimkurgu olarak son hâlini almıştır.

Bilimkurgu türünün altın çağına ise John Campbell döneminde ulaştığı söylenebilir. Eylül 1937'de Astouding Stories dergisinin baş redaktörlüğüne gelen genç Campbell, derginin adını Astouding Science Fiction olarak değiştirdi ve böylece özellikle 1940'lı yıllar itibariyle bilimkurguya ait bir kültür ve estetik anlayışı oturtmayı başardı (Baudou, 2005, s.35-36).

Bilimkurgu adına eski dönem metinleri bir yana bırakılırsa XX. yüzyılda ortaya çıkmış ve tartışılmaya başlanmış bir tür olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu türün ortaya çıkışında Darwin'in Evrim Kuramı ile Sanayi Devrimi'nin ciddi bir etkisi olduğu (Uğur, 2019, s.24). ifade edilmektedir. Özellikle XX. yüzyılın ilk yarısında meydana gelen iki büyük dünya savaşı da türün popülerleşmesine zemin hazırlamıştır. Yaşanan travmalar ve geleceğe dair duyulan kaygı ve umutsuzluk türe olan ilgiyi arttırmıştır.

> Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda atom bombasının kullanılması çok derin bir iz bırakmıştır. 1940'larda atom enerjisi ve silahları bilimkurgunun popüler konularındandı (Davies 1990: 159 akt. Uğur, 2019, s.29). Ancak 1945'te yaşanan Hiroşima ve Nagazaki trajedisi, Hainlein, Cartmill gibi yazarların bu türden silahlarla yapılan savaşların sonuçlarını ve bu silahların yarattığı etik problemleri anlatan eserler yazmalarına neden olur (Uğur, 2019, s.29).

Veli Uğur, Ekim 1957'de ilk uydunun yörüngeye girmesiyle uzay çağının resmen başlamış olduğuna işaret ederek bu gelişme ile insanlığın gezegenden kaçabilme ihtimalini kavradığını ifade eder. Böylece uzay, uzaylılar, robotlar, insansızlaştırma gibi temalar ortaya çıkarken doğal kaynakların sınırlılığı ve insan sorumluluğu gibi hususlarda bilimkurgunun temaları arasına girmiştir (2019, s.33).

James Gunn da bilimkurgunun gelişiminde Sanayi Devrimi'nin ve Bilimsel Aydınlanma'nın rolüne vurgu yapar. Bu süreçlerin ardından ortaya çıkan büyük savaşlar da yine Gunn'a göre bilimkurgu türünün gelişmesinde büyük pay sahibidir:

> Bilimkurgunun öncü yazarları Sanayi Devrimi'nin ve Bilimsel Aydınlanma'dan türeyen zihin yapısının yarattığı toplumsal değişimi fark ettiğinde işe koyuldu, bunlar bilimkurgunun diğer ülkelerde gelişiminin de kriterleri oldu. Zira geçmişin güçlü, toplumsal değişimin sınırlı olduğu (ve genellikle direnç gördüğü) yerlerde bilimkurgu kendine bir kitle bulmakta hep güçlük çekti (Gunn, 2022, s.41).
>
> İkinci Dünya Savaşı bilimkurgu için vaatkâr bir ortam yarattı; savaş, uzay mekiği ve atom bombası (ve nükleer enerji) gibi savaştan önce dalga geçilen sabit temaları meşrulaştırmış gibiydi. İkinci Dünya Savaşı laboratuvarda kazanılmıştı ve yeni, belki de daha tehlikeli bir dünyaya işaret ediyordu (Gunn, 2022, s.42).

Maurice Renard bilimkurgu türünün esas kurucu babasının Edgar Alan Poe olduğunu ifade eder ve dahası H. G. Wells ve J. H. Rosny aîne'yi de daima Poe'dan el almış yazarlar olarak görmektedir (Haspulat, 2021, s.xxiv). Bilimkurgunun kurucu babası olarak en çok ismi zikredilen yazarlar ise Jules Verne, H. G. Wells ve Edgar Alan Poe gibi isimler olmuştur. Ancak modern anlamda ilk bilimkurgu eseri olarak Mary Shelly'e ait 1818 tarihli *Frankenstein Ya da Modern Prometheus* eseri gösterilmektedir (Baudou, 2005, s.20).

Jacques Baudou, bilimkurgu türünü izaha çalışan 2005 tarihli *Bilim-Kurgu* adlı eserinde bilimkurgu türünün öncüleri başlığında Mary Shelly ve Edgar Alan Poe'ya yer verirken bilimkurgu türünün kurucuları olarak Jules Verne ve H. G. Wells i önplana çıkarmaktadır (2005, s.20-29). Özellikle Jules Verne ve H. G. Wells'e ait eserleri

tanıtan Baudou, bu eserlerin neden bilimkurgu türünün kurucu metinleri olduğunu da açıklamaktadır. Özde her iki eserde de bilimkurgu türünün erken dönem temalarını işlemiş ve türün çerçevesinin çizilmesinde etkili olmuştur.

Bu hususta Gunn da Jules Verne'in tür için oldukça önemli olduğunun altını çizer ve her ne kadar bilimkurgunun karakteri Amerikan özellikler gösterse de başat özelliklerinin Batı'dan geldiğini vurgular:

> Bilimkurgunun Amerikan karakteri yerleşse de başat etkileri Avrupa'dan gelmişti. İlk olarak Jules Verne vardı, Verne Olağanüstü Yolculuklar'la bu yeni edebiyat türünün kabul edilmesindeki en büyük güç olabilir, zira yazdıklarının odağı neredeyse tamamen teknolojinin insanlığın dünyayı ve güneş sistemini keşfini nasıl değiştireceği üzerineydi; ikinci olarak Wells, namı diğer İngiliz Jules Verne, "bilimsel romans"larında fikirlerin ve teknolojiyle bilimin insanlığı ne yönde değiştireceği gibi toplumsal meselerin etrafında dönen bilimkurgunun önünü açmıştı (Gunn, 2022, s.41).

Bilimkurgu türü Avrupa'da vücut bulmuş olmasına karşın en büyük ilgiyi Amerika'da görmüştür. Amerikan bilimkurgusu modern anlamda bilimkurgunun günümüzdeki hâlini almasında başat etken olmuştur. Bu bağlamda bilimkurgu tarihi irdelenirken Amerikan bilimkurgusu da irdelenmelidir. Baudou, *Bilim-Kurgu* adlı eserinde bilimkurgunun coğrafyasına değinirken ilk başlığı Amerika Birleşik Devletleri'nde Bilimkurgu olmuştur. Amerika'da bilimkurgunun gelişimini Jules Verne'in etkisi ile izaha çalışan Baudou, birçok gazete ve dergide bilimkurgunun karşılık bulduğuna ve taraftar kazandığına ve hatta erken dönemde Edgar Rice Burroughs'un öncülüğünde Uzay Operası alt türünün ortaya çıktığına değinmektedir. (2005, s.31-32). Daha sonra sırasıyla Gernsbach çağı, Campell Dönemi, Philip K. Dick, Amerikan Bilim-Kurgu Geleneğinin İkinci Devrimi ve Amerikan Bilim-Kurgu Geleneğinin Üçüncü Devrimi başlıklarıyla bilimkurgunun Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gelişimini göstermeye çalışan Baudou, birçok alt türün de bu dönemlerde Amerika'da ortaya çıktığını ifade eder. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ele alınacak olan alt türlerin en çok bilinenleri (uzay operası, steampunk, cyberpunk, soft bilimkurgu, sosyal bilimkurgu gibi) Amerikan bilimkurgu anlayışı çatısı altında meydana gelmiştir.

Baudou sırasıyla Amerka Birleşik Devletleri'nde bilimkurgu, İngiltere'de bilimkurgu, Fransa'da bilimkurgu ve Diğer Yerlerde Bilimkurgu başlıklarıyla Amerika, Batı ve diğer bölgelerde bilimkurgunun gelişimine dair bilgiler vermiştir. Burada önemli

hususlarda birisinin de bilimkurgunun son yüzyılda yaşadığı dalgalanmaların, yükselişlerinin ve düşüşlerinin aktarılmasıdır. Bilimkurgu, diğer birçok türe nazaran daha fazla iniş çıkış yaşamış ve çok fazla değişime uğramıştır. Bu bakımdan dünyada bilimkurgunun gelişimi sancılı olmuştur.

Bilimkurgunun durgunluk dönemine girdiği 1960'lı yıllarda, yeni bir akım bilimkurguyu yeniden canlandırmıştır. Amerika merkezli ortaya çıkan New Wawe (Yeni Dalga) hareketi, deneysel yazını teşvik etmiş ve sosyal meselelerin de bilimkurgu temaları arasına girmesine olanak tanımıştır. Cenk Tan, Yeni Dalga akımıyla bilimkurgunun kanıksanmış bazı temalardan sıyrıldığını ve alanını genişlettiğini ifade etmektedir. Tan, yeni dalga hareketinin Londra'da Michael Moorcock'un editörlüğünü yaptığı *New Worlds* dergisi ile başladığını ifade etmekte ve genel olarak bilimkurgu türünde kanıksanmış bazı temalardan uzaklaşılmasının ve deneysel kurgulara ağırlık verilmesinin hareketin en öne çıkan niteliği olduğunu vurgulamaktadır (2021, s.185-186).

Bilimkurgunun gelişiminde ciddi pay sahibi olduğu savunulan bir diğer anlayış ise Gotik edebiyat anlayışıdır. XX. yüzyılda çok daha fazla ön plana çıkan ve taraftar bulan bu türün gelişmesinde XVIII. yüzyıl Gotik edebiyat anlayışının olduğunu ileri süren araştırmacılar dikkat çekmektedir:

> Bilimkurgunun çıktığı yer gotik. Gotik edebiyat 18. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere'de ve Almanya'da ortaya çıkan bir edebiyattır. Fransa'da biraz daha sonra ortaya çıkar. Gotiğin en önemli özelliği şiirdeki romantik akıma paralel olarak gelişmesi ve aynı zamanda da 18. yüzyıldaki aydınlanma düşüncesinin bir tür eleştirisi olması. Aydınlanma düşüncesi ne yaptı? 'Bizi dinin egemenliğinden kurtardı' diye bakılırdı hep, değil mi? Dinin o söylevci hegemonyasından kurtardı ve bize aklın özgürlüğünü açtı. Hâlbuki 19. yüzyılda şunu göreceğiz: Aslında tam tersi. Aydınlanma da bizi aslında tıpkı dinin yaptığı gibi kendi fundamentalizmine kilitledi. Çünkü akıl derken 'hangi akıl?' sorusu çıkacak hemen ortaya. Tabi ki beyaz, Batılı, Avrupalı erkek akıldan bahsediyoruz. Gotik tam da buna bir tepkidir (Somay, 2015, s.23).

Gotik edebiyatın aydınlanma düşüncesinin bir eleştirisi olması, bilimkurgunun da özellikle insan kaynaklı kaygıları ve politik eleştirileri gibi unsurlar gotik edebiyat ile bilimkurguyu ilişkilendirmektedir. Gotik edebiyatın başlıca karakteristikleri nostalji, romantizm, gizem, ölüm, akıldışılık, grotesk ve dehşet verici mekân tasvirleri olarak sıralanabilir. Ancak gotik kurgunun en belirleyici karakteristiği bir tür 'tekinsizlik'

duygusunun merkeze alınmasıdır (Çekem, 2018, s.20). Aynı zamanda Gotik edebiyatın bir diğer önemli özelliği olan 'tekinsizlik' kavramı da bilimkurguya zaman zaman atfedilmiştir. Tekinsiz, bilinmeyen, şüphe ve merak uyandıran hususların bilimkurguda sıkça ele alınması, tür olarak bilimkurguyu Gotik edebiyat anlayışına yaklaştırmaktadır.

Bilimkurgunun gerek gotik edebiyatla olan ilişkisi gerekse bilime ilk başta atfettiği değer, bu türün XIX. yüzyıl sonunda yüksek edebiyat ürünü olarak nitelendirilmesine ancak daha sonra XX. yüzyılda ise popüler yığın edebiyatına evrilmesine neden olur. Bilimkurgu, insanlığın kendisini iyi hissetmediği bir nevi dışavurumu olarak görülebilir ve bu türün örneklerinin %80'ni modernizm ve sanayileşmede ileri durumda olan ülkelere aittir (Koç, 2021, s.22).

> Polisiye roman, casusluk romanı ya da duygusal roman gibi bilim-kurgu da uzun süre 'edebiyat dışı' bir kategoriye konuldu. Bu farklı türlerin ortak özelliği -edebiyat ve akademi çevreleri tarafından edebî değerden yoksun sayılmalarının yanı sıra- Fransa'daki deyişiyle 'popüler edebiyat'tan doğmuş olmaları ve Anglo-Sakson eleştirmenlerin daha doğru ifadeleriyle 'kitle edebiyatı' oluşlarıdır. Zira bu edebiyatların gelişimi de tüketim toplumunun neredeyse tüm katmanlarında yaşanan gelişmelere paralel olarak gerçekleşmiştir (Baudou, 2005, s.120).

1970'li yıllara gelindiğinde bilimkurgunun farklı özellikleri de ortaya çıkmaya başladı. Özellikle 60'lı yıllarda Yeni Dalga akımı ile sosyal meselelerin de bilimkurgu türünün içerisine dâhil olması, bilimin karamsar bir geleceğe de göz kırpması ve bu durum karşısında insanların yaşadığı kaygılar türün farklı kollarını oluşturdu ve zaman zaman bir eleştiri mekanizması hâline döndü:

> Bilimin, doğru bilginin temsilindeki merkezi ve belirleyici konumu sorgulanırken, doğanın, kontrol altına alınması gereken bir kaynak olduğu fikri şiddetle eleştirilmeye başlanır. Elbette dönemin siyasi ve toplumsal havası bu değişimde büyük rol oynamaktadır. Amerika'da Vietnam Savaşı'na karşı yükselen barış hareketi, siyahların eşit yurttaşlık için yürüttükleri hak mücadelesi, çevreci hareket ve kadın hareketi 70'lere damgasını vururken, edebiyatın genelinde olduğu gibi bilimkurgu edebiyatı özelinde de ekolojist, savaş karşıtı, feminist görüşlerin öne çıktığı eserler popülerlik kazanmaya başlar (Güney, 2015, s.38).

Kuşkusuz 1945 yılından sonra II. Dünya Savaşının travmatik etkileri neticesinde bilimkurgu türü değer kazandı ve zamanla savaşın tüm dünyaya yayılması, emperyalist tutumlar ve dünya genelinde yaşanan kaotik siyasi ortam bu değerin artmasına olanak sağladı. I. Dünya Savaşı ile başlayıp çok kısa sürede II. Dünya Savaşı ile daha kanlı

bir siyasi, politik, askeri ortamla muhatap olan insanlar, bu türü modernizmin hedeflediği ancak hedefine ulaşamadığı birçok değere ilişkin tespit ve eleştiri aracı olarak kullandı. Yüzyılın başında gerçekleşen I. Dünya Savaşı ile dünya düzeninde değişimler olmuş ve bu özellikle edebiyatta karamsar bir gelecek portresi çizilmesiyle kendini göstermiştir. Bilimkurgunun alt türlerinden olan distopyalara olan ilgi de böylesi güvensiz bir dünyada kaçınılmaz olarak artmıştır (İkiz, 2021, s.17).

Bilimkurgunun bu kabiliyeti günümüzde çok farklı amaçlarla da kullanılmaktadır. Özellikle bilimkurgu türü bağlamında farklı fikir ve düşüncelerin bir savaş verdiği ve kutuplaştırmayı arttırıcı faaliyetlere bir araç olduğu da zaman zaman görülmektedir:

> Özellikle toplumların siyasi ve kültürel kutuplaşma yaşadığı ve birbirinden uzaklaşmanın gittikçe kültür savaşlarına dönüştüğü 21. Yüzyıl dünyasında bilimkurgu da artık bir yazın türü olmanın çok ötesinde sanki hemen her konuya uyarlanabilen evrensel ve basit bir formüle dönüşmüş durumda. Herhangi bir siyasi, ideolojik hatta ticari proje kolaylıkla bilimkurgu diye bilinen bir yaklaşımın kapsamında kendini ifade edip savunabiliyor. Bilimkurgu, artık birbirine açık düşmanlık sergilemekten kaçınmayan görüşlerin savaş alanı hâline de geldi (Kılıçarslan, 2021, s.4).

3.3. Türkiye'de Bilimkurgunun Gelişimi

Bilimkurgu türü sadece bilim ve teknolojinin gelişimi ile popülerleşen bir tür değildir. Toplumların yaşadığı siyasi, politik ve ekonomik buhranlar ve bu buhranların yarattığı travmalar da bilimkurgu türünün gelişmesine ve yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılda yaşadığı çok yönlü buhranları bilimkurgu türünün Osmanlı coğrafyasında yankı bulmasına neden olmuştur. Özellikle bozulan mali durum ve yaşanan siyasi istikrarsızlıklarla beraber günden güne eriyen Osmanlı hakimiyeti, toplumda geleceğe dair karamsar bir anlayışın hâkim olmasıyla sonuçlanır. Ancak bu dönemde Osmanlı Devleti'nin eski gücüne kavuşması, Müslümanların yeniden ayağa kalkması adına ne yapılabilir sorularına cevap olarak Osmanlı münevverleri bilimkurgu türüne yönelmişlerdir. Geleceğe dair umutların ve kaygıların ortaya konmaya çalıştığı bu dönemde bilimkurgu türü kabiliyetleri bağlamında oldukça ilgi çekici olmuş ve Türk edebiyatında ilk örnekler genellikle çeviri olacak şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır. Batı'nın güçlenmesinin arka planında bilim ve teknolojinin olduğunu fark eden Osmanlı münevverleri, bilim ve teknolojiyi bir kurtuluş olarak görmüş ve eserlerinde zaman zaman bu reçeteye başvurmuşlardır. Savaşlarda yıpranmış Osmanlı'nın -içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik çıkmaz

nedeniyle- bilim ve teknolojiyi bir umut olarak görmesinin de bilimkurgu türünün-popülerlikte bir payı olduğu ileri sürülebilir (Uyanık, 2015, s.49).

Gerçek romanın ne olduğuna dair tartışmaların da yaşandığı Osmanlı Devleti son döneminde, bilimkurgu türünü gerçekçi bir roman türü olarak savunan ve bu türe ilişkin ilk örneklerden biri olan 1887 tarihli *"Fennî Bir Roman Yahut Amerikan Doktorları"* isimli eseri kaleme alan Ahmet Mithat Efendi, bilimkurgu türüne ilgi duymuş yazarlardandır. Hatta bilimkurgu türüne ilişkin tespitleri ile Jules Verne'i ön plana çıkarmaya çalışmıştır:

> Konuya temas eden yazarlardan biri de Ahmet Mithat'tır. Yazar, 'Roman ve Romancılık Hakkında Mütalaamız' adlı yazısında hayal ve hayalî olanla üretilen bir gerçekliği savunmakta ve bu nedenle Jules Verne'in Emile Zola'dan üstün olduğunu söylemektedir. Ahmet Mithat, fen ve seyahatlere dayanan roman türünü gerçekçi roman olarak değerlendirdiği örneklerin arasında saymakta ve bu türün temsilcisi olarak da Jules Verne'i göstermektedir (Uyanık, 2015, s.51).

Bilimkurgunun Cumhuriyet'ten sonraki dönemine bakıldığındaysa bu ilginin azaldığı ve uzun yıllar sadece birkaç eser yazıldığı görülür. Refik Halit ve Cemil Cahit gibi birkaç yazar dışarıda tutulursa, bu dönemin bilimkurgu edebiyatı açısından oldukça kısır geçtiği söylenebilir (Uğur, 2019, s.44). Birinci Dünya Savaşı sonrasında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yazarların bilimkurgu türüne ilgilerinin azaldığı görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan buhranlara kıyasla kazanılan zaferlerin ve yeni bir rejimin etkisiyle bilimkurgunun bu dönemde duraklamaya girmesi normal olarak karşılanabilir. Ancak 1970'li yıllara gelindiğinde tüm dünyada yeniden canlanan bilimkurgu türü Türkiye'de de ivme kazanacaktır.

Cemil Cahit'tin 1931'de yayımladığı eserinden sonra 1971 yılına kadar bilimkurgu edebiyatının bir suskunluk dönemine girdiği görülmektedir. Ancak bu tarihte Metin Atak tarafından kaleme alman *Gezegenler Savaşıyor* ve *Arena* adlı eserlerin basit ancak tür açısından nitelikli yapıları bir gelişmeyi işaret etmektedir. Metin Atak'ın eserleri de "yabancılarla ilk temas" konusunu işlemekle birlikte buradaki fark uzaylıların düşman oluşudur. Bu yanıyla Metin Atak'ın eserlerini insan merkezli modernist dünya görüşünün destekleyici metinlerinden görmek gerekmektedir. Metin Atak'ın romanlarındaki uzay savaşları ise Batı'da bu konuyu işleyen Space Opera türündeki eserlerle benzerlik göstermektedir. (Uğur, 2019, s.44-45)

Gerçek bilinçlenme döneminin miladı 1 Ocak 1973 yılında yayınlanan 256 sayı numaralı Türk Dili Aylık Dil ve Edebiyat Dergisi'dir (Öner, 2015, s.57). İlk defa bu dergi sayısında derli toplu bir bilimkurgu dosyası hazırlanmış, bilimkurgunun geçmişi ve bugünü anlatılarak Türk okuyucusunun konuyla ilgili etraflı bilgi sahibi olması sağlanmaya çalışılmıştır (Uğur, 2019, s.45-46). Söz konusu dergi aracılığıyla bilimkurgu türünün okura tanıtılması sağlanmış ve hatta türün adının Türkçeleştirilmesi için de uğraş verilmiştir. Böylece Türk okur ve yazarların bilimkurgu türünü sahiplenebilmesi amaçlanmış ve yavaş yavaş popüler bir tür olması sağlanmaya çalışılmıştır. Türk Dili dergisinin belirtilen sayısının en önemli özelliği science-fiction teriminin Türkçe karşılığını ilk defa burada yayımlanmasıdır. Orhan Duru (1973, s.46) tarafından yazılan "Science-fiction Sözüne Türkçe Bir Karşılık Arama Denemesi" adlı yazıda ilk defa "bilimkurgu" ismi telaffuz edilmiş ve önerilmiştir. Bu nedenle türün gerçek anlamda Türkiye'de başladığı tarih olarak 1973 görülmelidir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra suskunluk dönemine giren ancak 1973 yılı itibariyle tekrar gündeme gelen bilimkurgu türünün gelişiminin önündeki bir diğer engel ise hem türün tanınırlığının az olması hem de bu türün gelişebileceği ortamlarda (dergi, roman, yayınevi vb.) ekonomik sıkıntılar yaşanmasıdır. Özellikle kitap basım maliyetleri, dergilerin güçlü sponsorlar bulamaması, yeterince okur kitlesinin olmayışı gibi nedenlerden ötürü çalışmalar genelde gönüllülük çerçevesinde ve amatör çizgide seyretmiştir. Büyük şehirlerde küçük okuyucu kitlelerine ulaşabilen bilimkurgu türü yakalamak istediği ivmeye bir türlü ulaşamamıştır. 1980'li yıllarda bilimkurgu türü genelde çocuklara hitap eden eserlerde kendisine yer bulabilmiş, yetişkinlere yönelik eser neredeyse hiç verilmemiştir. Bu dönemde Ali Nar tarafından yazılan ve İslamcı bakışıyla diğer eserlerden ayrışan *Uzay Çiftçileri* dışında roman kaydedilmemiştir. Uzay Çiftçileri ideolojik mesaj verme kaygısı, kimi yerlerde bilimkurgu sınırlarından çıkan, yer yer köylü hayatını yansıtırken konudan uzaklaşan yapısı nedeniyle türe önemli katkısı olmayan bir eserdir (Uğur, 2019, s.48).

Bilimkurgu türüyle ilk olarak XIX. yüzyılın başlarında tanışan Türk münevverlerinin, bu türe uzunca süre mesafeli durmaları dikkat çekicidir. 1990'lı yıllara değin oldukça suskun bir dönem geçiren tür -1970'li yıllarda her ne kadar biraz kıpırdansa da- köyden

kente göç, okuyan nüfusun artması, kentleşme gibi etkenler ile 1990'lı yıllardan sonra gelişimine devam etmiştir. Bu hususta Veli Uğur'un tespitleri dikkat çekicidir:

> Geçmişteki sorunlardan bahsederken, Osmanlı bilimkurguları konusunda değinildiği gibi, ilk dönem eserlerinin ütopik yapısının hatırlanması gerekmektedir. Bu eserlerin tamamında imparatorluğun geçirdiği zor günlere metinsel anlamda çare arayışının, Türk ve Müslüman dünyası için kurulan güzel gelecek hayalinin yansımaları görülmektedir. Dolayısıyla ilk dönem yazarlarının aslında bilimkurgu türünü geliştirme, bilimsel düşünme yeteneğini ortaya koyma gibi bir niyetlerinin olmadığı açıktır. Asıl olan toplumun kurtuluşudur. Bilimkurgu edebiyatı burada geri kalmışlığın acısını dindiren metinler olmaktan ileri gidememektedir. Oysa aynı dönemde Batı'da yazılan eserlere bakıldığında toplumla ilgili kurtuluş çareleri değil, hayal gücünün sınırlarının bilimsel yollarla aşılmasının amaçlandığı görülür (2019, s.59).

Bilimkurgu türü 1970'lerde bilinçli şekilde ele alınmaya başlamıştır. 1970'lere kadar çok fazla ilgi görmeyen bu tür önce Orhan Duru tarafından gündeme getirilmiş daha sonra ise bilimkurgu alanında faaliyet gösteren dergiler sayesinde bir kıpırdanma yaşamıştır. Bu bağlamda Antares Bilimkurgu Aylık Edebiyat ve Kültür dergisi önemli bir örnektir. Türkiye'de bilimkurgu üzerine bilinçli ilk çalışmalar Sezar Erkin Ergin tarafından Mart 1974'te yayınlanmaya başlayan Antares Bilimkurgu Aylık Edebiyat ve Kültür Dergisi ile başlamıştır (Öner; 2015, s.58).

Türkiye'de bilimkurgu üzerine en kapsamlı ilk faaliyetlerde yine 1970'li yıllara denk gelmektedir. Selma Mine tarafından çıkarılan X-Bilinmeyen Bilimkurgu Dergisi, 1976 yılında 9 teksir sayı olarak yayınlamış ve bu dönemde toplam 148 sayfa olarak çıkmıştır (Öner; 2015, s.58-59). X-Bilinmeyen Dergisi ortağı ve yayın yönetmeni Gürses Öner'in derginin profesyonelleşmesi ve sonrası hakkında verdiği bilgiler şu şekildedir;

> X-Bilinmeyen Dergisi 1977 yılının Ocak-Şubat aylarında yayınladığı 48 sayfalık özel sayı ile tamamen profesyonelleşmiştir. Mart 1977'den itibaren 32 sayfalık sayılar ile yayın hayatını sürdürmüştür. X-Bilinmeyen Ocak 1980 tarihinde yayınlanan 43. Sayısı ile X-Bilinmeyen Evren Aktüalite, Bilim ve Sanat Dergisi adını almıştır. Aralık 1981 tarihinde yayınlanan 64. Sayısı ile profesyonel hayatını kapatmıştır. Kurucusu ve yazı işleri müdürü Selma Mine ve yayın yönetmeni ve ortağı Gürses Öner'dir. X-Bilinmeyen Dergisi, özel sayısı ile birlikte yayınlanmış 65 sayı ve daha sonraki yıllarda kesintili olarak Selma Mine'nin tek başına yayınladığı 6 sayı ile toplam 71 sayılı ile Türkiye'de bilimkurgunun kalıcı temellerini atmakla kalmamış, bu uzun süreli yayın hayatı ile dünya çapında da uzun süreli yayınlanabilen bilimkurgu dergileri arasında adını yazdırmıştır (Öner, 2015, s.59).

X-Bilinmeyen Bilimkurgu Dergisi'nin ardından bilimkurguyu merkeze alarak yayın faaliyetleri sürdüren birçok dergi çıkmış ve bilimkurgu kültürünün Türkiye'de gelişmesi adına katkı sunmuşlardır. Bunlara örnek olarak Orion, Göktaşı, Galaksi Çağdaş Sanat Bilimkurgu Aylık Popüler Dergi, Öncü, Atılgan, Umutla Yıldızlara Nostromo (Öner; 2015, s.61) gibi dergiler verilebilir.

1970'li yılları, Türkiye açısından ele alındığında bir kentleşme dönemi olarak görmek mümkündür. Teknolojinin gelişmesi, şehirlerde farklı iş imkânlarının doğması, eğitim anlayışının ve eğitime bakışın değişmesi, şehirlerin bir kurtuluş ve refah alanı yaratacağına dair düşünceler, köyden kente göçü hızlandırmış ve özellikle büyük şehirlere Anadolu'dan ciddi göçler başlamıştır. Tarımla uğraşan nüfusun azalması, bireylerin fabrikalara yönelmesi, eğitimin daha ciddiye alınması ve eğitim fırsatlarının kovalanması doğal olarak bilimkurgu adına önem teşkil etmiştir. Artık kentlileşen bireylerin sorunları da değişmiş ve geldikleri coğrafyalardaki kültüre nazaran daha farklı bir kültüre entegre olmaya başlamıştır. Böylece birbirine yabancılaşan, şehrin kaotik ve hareketli ritmine kapılan, farklı alanlarda sorunlar yaşayan aynı zamanda da eğitim seviyesi yükselen insanların bir kısmı bilimkurguya yönelmiş ve bu süreçlerde kaçınılmaz olarak bilimkurgu türünü yeniden canlandırmıştır.

Kentleşme sürecinin eğitime olan katkısı ve insanların faaliyet alanlarının değişmesi bilimkurgunun gelişmesine zemin hazırlandığı vurgulanmıştır. Bilimkurgu türünün gelişiminde katkı sağlayan bir diğer mesele ise kitap maliyetlerinin ucuzlaması olmuştur. Böylece hem okur sayısı artmış hem de basım maliyetleri düştüğü için yazar sayısında da gözle görülür bir artış meydana gelmiştir. "Aynı yıllardaki bir başka yeni durum ise Türkiye'de kitap maliyetlerinin giderek ucuzlamasıdır. Önceki dönemlerde yayımevi kurmak, kitapların basımı ve dağıtımı ciddi paralar gerektirmekteyken günümüzde bireysel olarak ve istenilen sayıda kitap bastırmak mümkündür. Kitabın genel olarak ucuzlaması yayınevlerinin risk gibi görünen türlerde kitap basmasının yolunu açmıştır. Bilimkurgu bu türlerdendir (Uğur, 2019, s.63)."

Bilime yabancı bir toplumun bu alanla doğrudan bağlantılı bir edebî türü benimsemesi doğal olarak zorlaşacaktır (Uğur, 2019, s.65). Kentleşme neticesinde eğitim-öğretim oranının arttığı Türkiye'de de bilime ve eğitime yönelim arttıkça bilimkurgu türünün

gelişimi de hızlanmıştır. Osmanlı Devleti döneminde Sanayi Devrimi'ni ıskalayan, Cumhuriyet'in kuruluşu sırasında çok büyük bedeller ödeyerek ayakta durabilen ancak bilimsel anlamda gelişemeyen Türk halkı, bilimden ve eğitimden uzak bir tarım toplumu olarak uzunca bir süre yaşamına devam etmiştir. Ancak kentleşme ve eğitim-öğretimin yaygınlaşması bilimin tekrar değer görmesine olanak sağlamıştır. Böylece bilim ve teknolojiden uzak olduğu için bilimkurgu türüne de çok fazla meyletmeyen Türk halkı, zamanla bilimkurguyu anlamaya ve desteklemeye başlamıştır. Eğitim seviyesinin yükselmesi özellikle bilimkurgunun gelişimi için merkezi bir noktadadır:

> Ülkedeki eğitim seviyesinin artmasının da bilimkurgu eserlerin yazımına olumlu yansıdığını söylemek gerekir. Yabancı dil bilenlerin ve üniversite mezunlarının sayıca artması bireylerin dış dünya ile bağlantısını kolaylaştırdığı gibi günlük hayata bakışlarını da derinden etkilemektedir. Bireyler yabancı dil sayesinde ilgi duydukları alan hakkında yabancı kaynaklardan bilgi sahibi olabilmektedir (Uğur, 2015, s.65).

Türkiye'de bilimkurgu türünün gelişimini görebilmek açısında N. Berk Çoker'in Bülent Akkoç'tan aktardığı bilgileri vermek yerinde olacaktır:

> Bilimkurgu türünün Türkiye'deki önemli temsilcilerinden olan Bülent Akkoç, 2004 yılında Müfit Özdeş ile katıldığı söyleşide Türkiye'deki bilimkurgu eserlerine ait sayısal bilgiler vermektedir. Buna göre 1960'lı yıllara kadar Türkiye'de yazılan bilimkurgu kitaplarının sayısının yalnızca beş olduğunu dile getirmektedir. 1970'li ve 1980'li yıllarda ise bu sayının sırasıyla on ve yedi olduğunu ifade etmektedir. 1990'lı yıllarda ise bu sayı yirmi üçe ulaşmıştır. Bu rakamlar da Türk bilimkurgu eserlerine yönelik olan ilginin Batı dünyasıyla karşılaştırılınca oldukça düşük düzeylerde olduğunu göstermektedir. Yine aynı söyleşide Akkoç, Batılı bilimkurgu yazarlarının ortalama on beş-yirmi kitap hatta bazılarının otuz-kırk eser kaleme aldığı hususunu belirtmiştir (Çoker, 2021, s.53).

Yıllar içerisinde artan ancak oldukça yetersiz olan bilimkurgu eserlerinin, eğitim düzeyinin artması ve kentleşmeyle orantılı olduğu aynı zamanda Türkiye'de insanların yabancı dil öğrenerek Dünya edebiyatını ve bilimsel gelişmeleri takip edebilmesiyle geliştiği söylenebilir. Ancak yine de 2000'li yıllara değin Türkiye'de bilimkurgu türünün gelişimi oldukça sınırlı kalmış ve özellikle Batı dünyasının oldukça gerisinde seyretmiştir. Buna ilişkin N. Berk Çoker, Müfit Özdeş'in Nostromo Dergisi'nde yapmış olduğu tespitlerini vurgulaması dikkat çekicidir:

> Müfit Özdeş Nostromo dergisine vermiş olduğu söyleşide, Türkiye'de gerek bilimkurguya yönelik ilginin gerek yerli bilimkurgu eserlerinin istenilen oranda gelişmemesinin başlıca nedenini Türk insanının yakın zamanlara kadar dünyadaki teknolojik ve bilimsel gelişmelerden psikolojik olarak kopmuş durumda olmasına bağlamıştır. Türk toplumu insanlığın kaderiyle birlikte ele almamaktadır. Birgün güneş

> patlaması veya sönmesi nedeniyle yaşam son bulacak evrende inanılmaz miktarda karadelikler meydana gelecek olmasına karşın Türk insanında Türkiye Cumhuriyeti'nin sonsuza kadar yaşayacağına dair inanç mevcuttur. Bu durum ise kendi içinde çelişki meydana getirmekte ve Türk insanında dünyada edebî yaşamla bilimsel gelişmeler arasında bir bağlantı eksikliği bulunmaktadır. Ayrıca örneğin dünya yörüngesine bir yapay uydu yerleştirmenin veya bilimsel yeni bir gelişmenin Türk insanının pratik hayatına etkisinin ne olacağı konusunda bilinçlenmede diğer toplumlardaki bilinçlenmeye göre geriden gelen bir farkındalık göstermektedir (Çoker, 2021, s.283).

Son dönemlerde ise bilimkurgu türüne olan ilgi oldukça artmış ve son yirmi yılda oldukça çeşitli ve çok sayıda bilimkurgu eseri kaleme alınmıştır. Özellikle eğitimli genç bireylerin bu tür üzerine kafa yorması ve Batı'yı yakından takip edebilmeleri, türün gelişiminde pay sahibi olmuştur. Bilimkurgu edebiyatının bizim ülkemizdeki yeri asıl olarak dünya edebiyatından çevirilerle anlaşılabilecekken son zamanlarda bizim yazarlarımızın da bilimkurguyla daha çok iç içe geçtikleri söylenebilir (Gümüş, 2022, s.34). Veli Uğur da bu hususta ilk dönem yerli bilimkurgularının hepsinin ütopik olduğuna ve Türk ve Müslümanların ilerlemesini konu edindiğine ancak 1990'lı yıllarla beraber milliyet ve din ayrımının bir kenara bırakılarak küresel bir anlayışa dönüştüğüne işaret eder (2019, s.50).

Bilimkurgu türünün akademik alanda gördüğü ilginin değişimi de oldukça önemlidir. Zira ilk dönemlerde Türk akademisi edebiyat denince daha "ciddi" meselelerle ilgili sorunları merkeze almayı tercih etmiş ancak bireysel zevkin ön plana çıkması ve oyunu ön plana çıkaran yaklaşımlar, popüler edebiyatın, fantastiğin ve bilimkurgunun anlaşılmasına dönük çabalara dönüşmüştür (Uğur, 2019, s.64). Akademide bilimkurguya bakışı anlatması bağlamında Cem Kılıçarslan'ın ifadeleri önemlidir;

> Bilimkurgu üzerine çalışma yapmak isteyen akademisyenlerin bunu danışmanlarına ve hocalarına utana sıkıla açtıkları bu dönemde aslında özgün bir Türk bilimkurgu geleneğinin varlığına karşın, alanda yapılan çalışmaların geneli de Batılı ve Batı'da kabul görmüş bilimkurgu eserlerini esas almış görünmekte. Bilimkurgunun akademide ön yargıları yıkması ve kendisinin de 'ciddi' olabileceğini kanıtlaması zaman almıştır (Kılıçarslan, 2021, s.2).

Bilimkurgunun akademide ilgi görmesi zaman almış ancak meyvelerini de son dönem ürünleri ile ortaya koymuştur. 2000'li yıllarda itibaren hem akademik çalışmalar hem de bilimkurgu ürünlerinin sayısındaki ciddi artış bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

3.4. Bilimkurgunun Büyük Temaları ya da Alt Türlerine Dair

Bilimkurgunun tür olarak ortaya çıkışı, kabulü ve popülerleşmesi adına yaşanan süreçlere diğer başlıklarda değinilmiştir. Türün tanımlanmasında yaşanan sorunlar ve tek bir tanımın yapılamamasının nedenleri, bu türe ait alt türleri tanımlamada da araştırmacıların karşısına çıkmaktadır. Her şeyden önce türü diğer türlerden ayırmada en başat unsur muhteviyatı ve içerdiği temalardır. Temaları göz önünde bulundurulduğunda bir alt tür sınıflandırması yapılabilir gibi görünmesine karşın günümüzde dahi sistematik bir biçimde ortaya konabilmiş bir alt tür sınıflandırması görülmemektedir. Baudou (2005, s.68), bilimkurgu türünün en dikkat çeken özelliklerinden birisinin, "her şeyden önce, çoğunlukla pek çok buluş içeren ve birkaç genel konu etrafında dönen tematik bir edebiyat oluşu." olduğunu ifade eder. Bu durum bilimkurgu eserlerinin temaları yönüyle ele alınmasını ve alt türlerinde bu temalar aracılığıyla oluşturulmasını salık vermektedir. Bilimkurgunun alt türlerine ilişkin ortaya çıkan yaklaşımlarda da bu özellik sıklıkla vurgulanmaktadır. Ancak bilimkurgu türlerini gerçekten alt türlere ayırarak anlayabilmek mümkün müdür? Bu soruya cevap arayan Cem Kılıçarslan (2021), insanın belki de kaçınılmaz bir biçimde dünyayı türler, sınıflar ve kategoriler vasıtasıyla algılamaya çalışmasına değinerek, bu yaklaşımın sorunlu bir yaklaşım olduğunu vurgular. Kılıçarslan'a göre tür temelli yaklaşımların ya da tür ile ilgili olgu ya da olguların "ite kaka bir kutuya doldurulmaya" çalışıldığını ifade etmektedir. Bilimkurgu bahsinde bu durumun yanıtlanması zor çok fazla soruyu gündeme getirdiğine dikkat çekilmiştir.

> Bilimkurgu, artık merkezde yer alıyor yani artık herkes tarafından bir şekilde tanınıyor, biliniyor, talep ediliyor ve böylece özellikle Türkçe kullanılan tartışma ortamlarında artık 'Bilimkurgu nedir?' sorusunun da bir anlamı kalmadığı sonucuna ulaşıyoruz. Bugün için esas sorun, bilimkurgu diye bir türün varlığı ve niteliğinden öte onu oluşturan eser ya da konuların nasıl ele alınacağı ya da sınıflandırılacağı ki bu da tekrar gündeme tür ve alt tür kavramlarını getirmekte… Örneğin, zaman yolculuğu ve siberpunk alt türlerinin her ikisi de bilimkurgu kapsamında olmasına karşın aralarında neredeyse hiçbir ortak öge bulunmazken kıyamet ve kıyamet sonrası kurguları ile çevresel/ekolojik bilimkurgu ve siberpunk ile transhümanizm alt türleri ise çok büyük örtüşen paydalara sahip. Aynı alt tür içinde değerlendirilen eserler arasında dahi bazen anlaşılması zor farklılıklar görülmekte. Öyleyse, bilimkurgu gerçekten alt türlere bölünüp parçalanarak daha iyi anlaşılabilir mi (Kılıçarslan, 2021, s.3)?

Cem Kılıçarslan'ın yukarıdaki tespitleri ışığında bilimkurgunun alt türlere ayrılması ve bunda standart bir yolun takip edilmesinin güçlükleri görülmektedir. Özellikle

anlaşılması ve kabul edilmesi oldukça zor olan ve hâlâ anlaşılma ihtiyacı duyan bir türü alt türlere ayırarak anlaşılmasını kolaylaştırmak ilk aşamada mantıklı görünmektedir. Ancak bilimkurgu türünün tematik kabiliyetinin yanı sıra birçok yeni düşünce sistemine de uyum gösterebilecek meziyette olması, alt tür çeşitliliğini büyük ölçüde geliştirmiştir. Bu nedenle özellikle Batı kaynaklarında neredeyse hiçbir türde görülmeyecek sayıda alt türe rastlanılmaktadır. Tematik yapılarından dolayı birçok alt türün de içe içe geçtiği hesaba katıldığında bilimkurgu türünün alt türlere ayrılarak anlaşılmaya çalışılması oldukça güçleşmektedir. Örneğin kıyamet ve sonrasının ele alındığı Kıyamet Bilimkurgu alt türü, "dünyanın süreç içerisinde nasıl yok olduğunu ya da kıyamet koptuktan sonraki yeni dünya düzeninde nasıl bir sistem kurulacağını ve nasıl bir dünyanın insanlığı beklediğini (Atasoy, 2021, s.123)" konu edinmektedir. Bu türün başka birçok alt türle olan ilişkisi neticesinde ürün olarak ortaya hibrit bir tür de çıkabilmektedir. Bu yönüyle bilimkurgu türünün çok geniş yelpazede görülebilecek bir alt tür çeşitliliği bulunmaktadır.

Yılmaz Açık (2021) bilimkurgu alt türlerine dair yaptığı tespitlerde, çeşitli kaynaklara bakıldığında alt tür sayısının 50'yi bulduğunu ifade etmektedir:

> Bilimkurgu yeni konularla genişleyen ve diğer türlerle melezlenerek değişen dönüşen, aktif bir yapıya sahip olduğundan bilimkurgunun alt türlerinin tamamını ortaya koymak, türe sınır oluşturmak pek mümkün değildir. Bilimkurgu ile ilgili kitaplarda çoğunlukla sert (bilimsel) bilimkurgu, yumuşak (sosyal) bilimkurgu, uzay operası, askeri bilimkurgu, siberpunk bilimkurgu, kıyamet bilimkurgu gibi çok bilinen türlere değinilip geçilirken bilimkurguyla alakalı yabancı internet sitelerinde bu sayının 50'yi geçtiği görülür (Açık, 2021, s.44).

Bilimkurgu türünün farklı birçok alana ve yeni ortaya çıkacak birçok düşünceye uyum sağlayacak bir yapıya sahip oluşu, türün alt türlerinin oluşturulması ve sınıflandırılması hususunda ciddi zorlukları gündeme getirmektedir. Batı edebiyatında 'ilk temas' gibi köklü alt türler yanında biyopunk gibi yeni ortaya çıkan türler de mevcuttur. Dolayısıyla alt türlerin isimleri konusunda tam bir fikir birliği yoktur (Uğur, 2019, s.17).

Cem Kılıçarslan'ın yukarıdaki tespitlerinde işaret ettiği hususlardan birisi olan ve Veli Uğur (2019) tarafından da vurgulanan tür geçişkenliği de alt türlerin belirlenmesi hususunu zorlaştırmaktadır. Alt türlerin birbirlerine çok yakın temaları kullanmaları,

bu alt türleri ayırmak için çok ufak nüansların tespit edilmesi, kafa karışıklığına da neden olmaktadır. Bu hususta Veli Uğur;

> Romanların diğer alt türlerle kesişme tablolarına bakıldığında alt türler arası geçirgenlik daha iyi anlaşılacaktır. Örneğin siberpunk adlı türde bir roman olmamasına karşın bu türü belirleyen gelişmiş bilgisayar sistemleri üç ayrı romanı etkilemiştir. Dijital Kıyamet: 2038, Boğaziçi ve Ötesi, Gohor: Kıyametten Sonra adlı eserler farklı alt türlere dâhildir ancak hepsi de çeşitli biçimlerde siberpunktan faydalanmıştır. Benzeri durum diğer alt türler için de geçerlidir. Dolayısıyla her alt tür diğer alt türlerle çeşitli ilişkiler kurabilecek potansiyele sahiptir. (Uğur, 2019, s.66)

tespitini yapar ver ve alt türlerin birbirleri arasındaki bu yakın ilişkiler nedeniyle sağlıklı bir isimlendirme ve sınıflandırma yapılmasının güçlüğünü ortaya koyar. Bu duruma bir diğer örnek olarak Haldun Aydıngün'e ait 1999 tarihli "Boğaziçi ve Ötesi" adlı roman gösterilebilir. Veli Uğur'un 2019 yılında yayımlanan "Türk Bilimkurgu Edebiyatı ve Arketipler" başlıklı çalışmasında söz konusu eser "Ekolojik Bilimkurgu" alt tür başlığında incelenirken, Yılmaz Açık'ın 2021 tarihli "1980 Sonrası Türk Edebiyatında Bilimkurgu Romanları Üzerine Bir İnceleme" isimli Doktora Tezi'nde aynı eser "Kıyamet Bilimkurgu" alt tür başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu örnek, bir bilimkurgu romanının birbirine çok yakın temalar kullanan iki farklı alt türün başlığı altında incelenebileceğini göstermektedir. Bu nedenle temaların birbirine yakın oluşu, bir eserin birçok alt türe ait farklı temaları barındırabilme kabiliyeti gibi hususlar, bilimkurgu türünün alt tür sınıflandırılmasının yapılması hususunda güçlükler yaşanmasına neden olmaktadır.

Bir diğer örnek ise "Feminist Bilimkurgu" alt türü örneğinde görülebilmektedir. Kadın, cinsiyet, toplumsal cinsiyet gibi temaları önceleyen ve işleyen bu alt tür, aynı zamanda hem sosyal (yumuşak/soft) bilimkurgu ile ya da "Erotik Bilimkurgu" alt türü gibi bir alt türle de birbirine yakın temalar kullanabilmektedir. Hatta Veli Uğur'un toplumsal cinsiyet teması ile ilgili tespitleri alt tür sınıflandırması meselesinde konuyu daha da bulanıklaştırmaktadır: "Bilimkurgu eserlerinde toplumsal cinsiyet konularının doğrudan ele alındığı da olur ama toplumsal cinsiyet bilimkurgu türünde sadece bir tema değildir, türün entelektüel ve estetik yapısının olmazsa olmaz bir parçasıdır (2019, s.38)." Toplumsal cinsiyet meselesinin bir temadan öte, tür için kuşatıcı bir mefhum oluşu bir diğer manada toplumsal cinsiyeti özellikle ön plana çıkaran bilimkurgu eserlerinde sınıflandırmayı güçleştirmektedir. Ancak nihayetinde Veli

Uğur'un tespitlerinin haklı ve yerinde olduğu, bilimkurgu türüne ait eserler okunduğunda kendisini göstermektedir. Bu durum alt türlerin sınıflandırılması ve isimlendirilmesindeki güçlüklerin görünmesi bağlamında kıymetlidir. Kadın yazarların bilimkurgu türünde kendine sıkça yer bulabilmesi ve geçen her yıl bilimkurgu türünde eser kaleme alan kadın yazarların sayısının artması, toplumsal cinsiyet mefhumunun bilimkurgu türünün ayrılmaz bir parçası olmasına zemin hazırlamıştır:

> Kadın yazarlar bilimkurgunun toplumsal cinsiyet konuları için çok kullanışlı olduğunu keşfetmişler ve bu türde, diğer edebî türlerde görülmeyecek bir yoğunlukta bir varlık göstermişlerdir. Bu durum sadece bilimkurgu eser üretme anlamında değil, bilimkurgu kuramı, eleştirisi ve benzeri çalışmalarda da kendini göstermektedir. Bilimkurgu türü çerçevesinde bilimkurgu ile toplumsal cinsiyet ve feminizm arasındaki ilişki üzerine üretilen eserler külliyatı ciddi bir yer tutmaktadır (Uğur, 2019, s.37).

Bilimkurgu türünün alt türlerinin belirlenmesi ve incelenmesi adına çok farklı yaklaşımlar ve sınıflandırmaların mevcut olduğu ifade edilmiştir. Bu çalışmada birkaç çalışmada ortaya çıkan temalara ve alt türlere yer verilecektir. Alt türlerin anlaşılabilmesi adına, bilimkurgu türünün incelenmesi bağlamında önemli bir eser olan Jacques Baudou'ya ait 2005 tarihli *Bilim-Kurgu* adlı eserde Baudou, alt türleri temaları bağlamında ele almıştır. Baudou, kitabının III. Bölüm'ü olan Bilim-Kurgu'nun Büyük Temaları (68) başlıklı ana bölümünde beş başlık altında temaları sıralamıştır. İlk başlık Uzay başlığıdır. Bu başlığa bağlı olarak Uzay Yolculuğu, Uzayda Kolonileşme, Dünyalaştırma, Kozmik Okyanuslar ve Mitolojiler, Uzaylılar, Uzaylı Uygarlıklar, Uzaylıların İşgali ve Gelecek Öyküleri başlıklarıyla toplam sekiz alt başlık oluşturmuştur. Diğer önemli başlık ise Zaman olmuştur. Zaman başlığı altında ise; Geleceğe Yolculuk, Geçmişe Yolculuk, Diğer Zaman Akışları, Ükroni, Ölümsüzler, Dünyanın Sonu, Kıyamet Sonrası Toplumlar başlıklarıyla toplam yedi farklı alt başlık kaleme alınmıştır. Üçüncü başlık ise Makineler başlığıdır. Bu başlık altında ise; Robotlar ve Elektronik Beyinler ve Yapay Zekâlar olmak üzere iki alt başlık bulunur. Dördüncü başlıkta Başka Dünyalar, Başka Boyutlar adı altında Dördüncü Boyut ve Diğerleri, Paralel Dünyalar ve Mikroskobik Dünyalar olmak üzere üç alt başlık oluşturulur. Son olarak beşinci başlıkta ise Dönüşüme Uğramış İnsan başlığı ele alınır ve alt başlık olarak Mutasyona Uğrayanlar, Klonlar ve İnsan-Makine Kırmaları olmak üzere üç alt başlık sıralanır. Böylece Baudou, Beş ana tema ve bu temalara bağlı olarak yirmi üç alt tema başlığı ortaya koyar.

Bilimkurgu türünün incelendiği bir başka eser, Veli Uğur'un 2019 yılında yayımladığı "Türk Bilimkurgu Edebiyatı ve Arketipler" başlıklı çalışmasıdır. Bu eserde bilimkurgu türüne ait alt türler iki farklı şekilde ele alınmıştır. Türk edebiyatında yetişkinlere yönelik yazılan bilimkurgu romanlarında kullanılan alt türler ve yetişkinlere yönelik yazılan bilimkurgu öykülerinde ele alınan alt türler şeklinde iki farklı sınıflandırma görülmektedir. Buradaki amaç hem roman hem de öykü bağlamında kullanılan alt türlerin geneline ilişkin bir çerçeve belirlemektir. Uğur'un eserinde yer alan alt türler şu şekilde sıralamıştır:

1. *Antropolojik Bilimkurgu*
2. *Alternatif Tarih Bilimkurgu*
3. *Büyük Felaket Bilimkurguları*

3.1. *Büyük Felaketi Anlatan Bilimkurgu*

3.2. *Büyük Felaket Sonrasını Anlatan Bilimkurgu*

4. *Biyopunk Bilimkurgu*
5. *Distopik Bilimkurgu*
6. *Ekolojik Bilimkurgu*
7. *Feminist Bilimkurgu*
8. *Gotik Bilimkurgu*
9. *İleri Algılama Bilimkurgu*
10. *Katı/Sert (Hardcore) Bilimkurgu*
11. *Politik Bilimkurgu*
12. *Ölmek Üzere Olan Astronot*
13. *Ölümsüz İnsan Bilimkurguları*
14. *Robot Bilimkurgu*
15. *Sentetik Biyoloji Bilimkurgu*
16. *Siberpunk Bilimkurgu*
17. *Sosyal/Yumuşak (Softcore) Bilimkurgu*
18. *Steampunk Bilimkurgu*
19. *Süperinsan Bilimkurgu*
20. *Uzay Operası*
21. *Ütopik Bilimkurgu*
22. *Yaşla İlgili Bilimkurgu*
23. *Yabancı Varlıklarla İlgili Bilimkurgu*

24. Zamanda Yolculuk

24.1. Farklı Zamanlara Yolculuk

24.2. Farklı Evrenlere/Boyutlara Yolculuk

Bilimkurgu alt türlerini toplam 24 başlık altında 26 alt tür olarak yukarıdaki gibi sıralayan Veli Uğur, bu alt türlerden büyük bir çoğunluğunun Türk Edebiyatı'nda da kullanıldığını ifade eder.

Edebiyatta bilimkurgu türüne dair kapsamlı çalışmalardan birisi de Yılmaz Açık'a aittir. 2021 tarihli "1980 Sonrası Türk Edebiyatında Bilimkurgu Romanları Üzerine Bir İnceleme" isimli doktora tezinde, bilimkurgunun 22 farklı alt türüne yer verildiği görülmektedir. Yılmaz Açık, Türk edebiyatında kullanılan bilimkurgu alt türlerini şöyle sıralamaktadır:

1. *Askeri Bilimkurgu*
2. *Biyopunk Bilimkurgu*
3. *Cyborg Bilimkurgu*
4. *Distopik Bilimkurgu*
5. *Erotik Bilimkurgu*
6. *Fantastik Bilimkurgu*
7. *Feminist Bilimkurgu*
8. *Hayran Bilimkurgu*
9. *İlk Temas Bilimkurgu*
10. *Kıyamet Bilimkurgu*
11. *Korku Bilimkurgu*
12. *Mitolojik Bilimkurgu*
13. *Mizahi Bilimkurgu*
14. *Robotik Bilimkurgu*
15. *Sert Bilimkurgu*
16. *Siberpunk Bilimkurgu*
17. *Siberuzay Bilimkurgu*
18. *Spor Bilimkurgu*
19. *Uzay Operası*

20. Ükronik Bilimkurgu

21. Ütopik Bilimkurgu

22. Yumuşak (Sosyal) Bilimkurgu

Yukarıdaki farklı sınıflandırmalarda da görüldüğü üzere bilimkurgunun alt türlerine dair ortak ya da standart bir sınıflandırma bulunmamaktadır. Bu durum bilimkurgunun tanımında yaşanan zorlukların ve çeşitliliğin alt türleri tanımlarken ya da sınıflandırırken de yaşandığını göstermektedir. Bu çalışmanın amacı alt türleri sınıflandırmak ya da açıklamak değildir ancak posthümanist eleştiri bağlamında ele alınabilecek ve önemli görülebilecek alt türlerden bir kısmına açıklık getirilmesi faydalı olacaktır;

Siberpunk bilimkurgu türü şehirlerde teknolojinin egemen olduğu tekinsiz ve karamsar atmosferlere sahip kurguları bünyesinde barındırmaktadır. "Siberpunk (cyberpunk) sözcüğünün bilinen ilk kullanımı Bruce Bethke'nin 'Amazing Science Fiction Stories' (Kasım 1983) dergisinde yayımlanan ve onlu yaşlardaki bir hacker çetesini konu alan 'cyberpunk' adlı kısa öyküsünde yer almıştır (Karabağ, 2022, s.23)." Siberpunk, 1980'ler bilimkurgusu için bir şok dalgasıdır ve yazarları bu türe, bilimkurgunun sığ ve demode kalan düşüncelerini yenilikçi ve sıra dışı vizyonla yenileme misyonu yüklemiştir (Barut, 2022, s.29). Siberpunk türüne ilişkin Cem Kılıçarslan'ın tespitleri dikkat çekicidir:

> Siberpunk, küreselleşmiş bir bilgi toplumunun yaratacağı yeni teknolojiler ile insan bedeni ve bilincini dönüştürecek müdahaleci yaklaşımlar ve bunların olası sonuçlarını ele alan, gelmesine ramak kalmış kaçınılmaz bir yakın geleceğin BK kapsamındaki öngörüsü olmaktadır… Bilimsel açıdan incelendiğinde ise siberpunk konularının alaycı bir üslup ve genelde hiperaktif denebilecek koşuşturmacalı bir tempo içinde, sözcükler ve betimlemelerle dolu sıkışık ve yoğun bir yazım biçimi içinde sunulduğu görülür. Yine de, akımı özgün kılan esas unsur, adındaki 'punk' sözcüğü ile açıklanabilecek, geleneksel kabullenmeler ve toplumsal güç odaklarına karşı bir duruş sergileyen aykırı ve yıkıcı tutumdur (2021, s.210-211).

Siberpunk türünün en önemli özelliklerinden birisi de kurgunun oldukça distopik bir tarzda ele alınmasıdır. Teknoloji toplumun tüm kesimine hâkim bir unsur olarak dikkat çekmektedir. "Siberpunk'un kurguladığı dünyada gerçek insanlarla yapay insanlar, insansı robotlar birbirinden hemen ayırt edilemez durumdadırlar. Bu durumda söz konusu türün gerçekliğin ve insan gerçekliğinin sorgulandığı ontolojik bir boyutu

olduğu da ifade edilebilir. Bu sorgulamalar doğrultusunda anlamlanan siberpunk evreninde geleceğin sosyal yaşamına yönelik tahminlerde bulunmaktadır (Karabağ, 2022, s.27).” Distopik kurguların, yaşanan çağa ilişkin sosyal ve politik gelişmeler ile olası tehlikeler bağlamında halkı bilgilendirebilme (Özdemir ve Seyidoğlu, 2022, s.101) kapasiteleri, siberpunk türü ile iç içe düşünüldüğünde teknoloji kökenli karamsar bir havaya da işaret edilebilir.

Bu alt türde bilgisayar-insan, insan-makine, implantlar, robotlar, yapay zekâ gibi birçok kavram ve unsur geniş yer kaplamaktadır. Dolayısıyla bu alt tür, teknoloji-insan ilişkilerine dair gelecek projeksiyonu bağlamında hem distopik hem de ütopik yaklaşımlar sergileyebilmektedir. Bu yönüyle posthümanist eleştirilerinde merkeze alabileceği bir alt tür görünümündedir. Teknolojinin, karamsar ve doyumsuz bir dünyanın doğal sonucu olarak görüldüğü bu tür eserler bilimkurgunun son yıllarda en çok ürün verdiği alt türlerinden birisi olarak dikkat çekmektedir.

Feminist bilimkurgu, feminist hareketlerin ortaya çıkmasıyla beraber kadın hakları ve toplumsal cinsiyet meseleleri bu türde de kendine yer bulmuştur. Özellikle toplumsal cinsiyet, kadın hakları, kuir düşünce gibi feminizmle ilişkilendirilebilen birçok husus bu türün işlediği temalardan olmuştur. Bilimkurgu türünün kadın yazarlar tarafından benimsenmesinin ve sevilmesinin de feminist bilimkurgu alt türünün gelişiminde büyük katkısı vardır.

> Kadın yazarlar bilimkurgunun toplumsal cinsiyet konuları için çok kullanışlı olduğunu keşfetmişler ve bu türde, diğer edebî türlerde görülmeyecek bir yoğunlukta bir varlık göstermişlerdir. Bu durum sadece bilimkurgu eser üretme anlamında değil, bilimkurgu kuramı, eleştirisi ve benzeri çalışmalarda da kendini göstermektedir. Bilimkurgu türü çerçevesinde bilimkurgu ile toplumsal cinsiyet ve feminizm arasındaki ilişki üzerine üretilen eserler külliyatı ciddi bir yer tutmaktadır (Uğur, 2019, s.37).

Eril dilin hâkim olduğu ilk dönem bilimkurgu romanlarında bütün güç ve iktidarın erkeklerin üzerinde toplandığı, erkeklerin güç maceralarını anlatan bu romanlarda kadınlar, erkeğin hikâyesi içinde, onunla var olan ve onun arzularında, hayallerinde, macerasında yan ve uçucu bir silüet olarak bulunur (Koç, 2021, s.33). Bu durum özellikle kadın yazarların bilimkurgu türünde feminist bir yaklaşımı ortaya koymalarına neden olur. Özellikle bilimkurgunun saf bilimi merkeze alan yapıdan bir nebze uzaklaşarak 1970’li yıllardan itibaren sosyal meseleleri de bilimkurgu türüne

dâhil edilmesi sürecinden sonra, feminist ögelerin bu türde sıkça kullanıldığı görülmektedir. Feminist bilimkurgu, feminist eleştirinin, posthümanist eleştirinin bütün imkânlarının kullanılabileceği bir alan açmış ve eril edebiyat kanonunun sarsılmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle Ursula K. Le Guin, Margaret Atwood, Johanna Russ, Octavia Butler gibi Dünya çapında ünlü yazarların bu türde kendini göstermiş olması, feminist bilimkurgu alt türünün gelişmesinde de oldukça ciddi pay sahibi olmuştur.

Ekolojik bilimkurgu alt türü, çağımızın yakaladığı teknolojik ilerlemeler ve enerji ihtiyaçları karşısında insanlığın doğaya olan yaklaşımlarını irdeleyerek ileriye dönük projeksiyonlar çizdiği bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle doğanın ağır derece tahribata uğratılması, doğanın sömürülecek bir kaynak olarak görülmesi ve bu nedenle dünyanın düzeninin bozulması bu alt türde birçok eserde kendisine yer bulmuştur. Carlos Gutierrez-Jones, Margaret Atwood'un *DelliAdem* adlı eserinden yola çıkarak yaptığı tespit, ekolojik bilimkurguları anlama bağlamında kıymetlidir:

> Küresel ısınma, kirlilik, hastalıklar ve kaynakların tükenmesi birleşerek gezegendeki tüm yaşamı tehdit eder hâle gelmiştir. Kendini imhaya meyilli bir tüketici kültürüne kısılıp kalan insanlığın büyük kısmı bu tehdidi görmezden gelerek yaşamaktadır. Tanrı'nın Bahçıvanları adlı çevreci ve hayatta kalmayı hedefleyen bir grup kıyamete hazırlanırken Flurya (Clarke) adlı bir bilim dâhisi biyomühendislikle, yerini kendi tasarladığı ekolojik bir türe bırakması amacıyla, tüm insanlığı yok edeceğini umduğu bir salgın hastalık yaratır (2022, s.30).

Gutierrez, *İntihar ve Bilimkurgu* adlı eserinde özellikle Margaret Atwood'un bu eserine yaptığı gönderme, toplumun kendi intiharını nasıl hazırladığına dair de önemli bir tespit olarak değerlendirilebilir. Doğanın sömürülmesi, kaynakların bilinçsizce tüketilmesi ve bunların sonucunda ortaya çıkan küresel ısınma, su kaynaklarının azalması birçok yazarın gelecek tahminlerini etkilemiş ve gelecekte insanlığı karamsar bir tablonun beklediğine ikna etmiştir. Bu yönüyle düşünüldüğünde ekolojik bilimkurgu, eko-eleştiri ve posthüman eleştiri bağlamında mühim bir sahadır. İklimkurgu ismi ile de karşımıza çıkabilen bu alt türde ekolojik sorunların kurguyu şekillendirdiği görülmektedir. "İklimkurgu, yıkıcı iklim değişikliğinin sebep ve sonuçları üzerine düşündüren ve yakın gelecekte insanları bekleyen olası tehlikelerin tahlil edilmesi adına, felaket senaryoları ortaya koyan edebî bir türdür (Ekmekçi, 2021, s.234)." Bu yönüyle ele alındığında insanlığı uyaran, distopik bir gelecek tahayyülü

ortaya koyan bir tür olarak değerlendirilebilecek bir eseri barındıran ekolojik bilimkurgu, aynı zamanda antroposentrik yaklaşımı da eleştirmekte ve doğayı sömürülen bir meta olmaktan uzaklaştırmaya çalışan bir tür olarak değerlendirmektedir.

Çelik Ekmekçi, 2021 (s.234) tarihli çalışmasında iklim kurgunun bilimkurgunun birçok alt türüyle de ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bu alt türlerden birisi de kıyamet bilimkurgularıdır. "İklim kurgu ve bilimkurguda kıyamet ve kıyamet sonrası senaryoların tematik bir şekilde işlenmesi, bu iki türün distopik ve ütopik ögeler ile ilişkili ve birbirine benzeyen türler olduğu görülmektedir." Bu ilişkiler gündeme alındığında ekolojik durumun geleceğe yönelik belirsizliğinin işlendiği birçok alt türün de olduğu ve ekolojik meselelerin bilimkurguda sıkça kullanıldığını ifade etmek yerinde olacaktır. Siberpunk, Uzay Yolculuğu, Kıyamet bilimkurguları gibi birçok alt türde ekolojik felaketler kurguda yer almış ya da tahrip edilen doğanın insan üzerinde yarattığı etkilere değinilmiştir. Bu yönüyle bilimkurgu türünde alt türlerin geçişkenliği ekolojik bilimkurguda da kendini göstermiştir. Ekolojik bilimkurgunun bir uyarı metni olabileceği de unutulmamalıdır. İklim kurgu okuyucuya bir felaket senaryosu sunar ve okuyucu için yaşanacakların bir habercisi, bir uyarıcısı olma niteliği gösterir. Bu yönüyle, iklim kurgu ve distopya arasındaki organik bağa dikkat çekmek gerekir (Ekmekçi, 2021, s.236-237). Dolayısıyla distopik bilimkurgularda da ekolojik bilimkurgunun enstrümanlarının zaman zaman kullanıldığı ifade edilebilir.

Distopik bilimkurgu, gelecekte tüm insanlığın ve hatta tüm canlıların yaşayacağı güç durumları ve yaklaşımları merkeze alarak karamsar tablolar çizen bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Distopik bilimkurgu, türün birçok alt türüyle ilişkilidir. Alt tür olarak ortaya çıkan feminist, ekolojik, kıyamet sonrası, uzay istilası, ükroni gibi birçok alt tür distopik özellikler gösterebilmekte ve distopik bilimkurgularla ilişkilendirilebilmektedir. Özellikle politik düzene dair tespitlerin yer aldığı eserler distopik bilimkurgularda vazgeçilmez unsurlardan birisi olarak değerlendirilmektedir.

> Birçok distopik bilimkurgu eser ve sinema filminde arketipik bir kahraman bulunmaktadır. Kapitalizm tekeli medya grupları ve çok uluslu şirketlerin güç ve zenginlikleriyle temsil edilmekte ve kitleler gelişmiş teknoloji ve iletişim araçlarıyla oldukça sıkı bir kontrol altına alınmaktadır. Bu durum da politik, sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamlarda toplum üzerinde büyük bir algı operasyonuyla kurulu sistemin

> mükemmelliği devamlı ve yoğun bir biçimde vurgulanmakta ve sistemin zayıf yön ve yapıları büyük bir ustalıkla kitlelerin gözünden gizlenmekte olup sistem dışı hareket edenler ve bireysel özgürlüklerin peşinde koşanlar en ağır biçimlerde cezalandırılmaktadır (Çoker, 2021, s.288).

Distopik bilimkurgunun en başat özelliği, politik ve siyasi bir yaklaşımın kurgusal bağlamda kuşatıcı olmasıdır. Bu politik/siyasi durumun yarattığı karanlık ve boğucu atmosfere sahip yaşamı ele alan eserleri, distopik bilimkurgu olarak ele alınabilmek mümkündür. Margaret Atwood, iki eseri üzerinden bu hususu oldukça net ifade etmektedir:

> Distopyaların çoğu erkekler tarafından ve eril bakış açısıyla yazılmıştır. Kadınlar ya cinsellikten arınmış otomatonlar ya da rejimin cinsellik kurallarını çiğneyen asiler şeklinde ortaya çıkar. Erkek başkahramanı baştan çıkaran rolündedir; elbet erkek kahraman baştan çıkarılmaya dünden razı olabilir: Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'teki Julia, iç çamaşırları ve toplu seks-poplu seksle Cesur Yeni Dünya'da Vahşi'yi baştan çıkaran Lenina, Yevgeni Zamyatin'in 1924'te yayımlanan çığır açıcı klasiği Biz'deki bölücü, fettan I-330. Ben kadın bakış açısından bir distopya denemek istedim; Julia'ya göre dünya misali. Ancak bu Damızlık Kızın Öyküsü'nü "feminist distopya" yapmıyor. Gerçi bir kadına ses ve iç dünya atfetmek kadınların bunlardan yoksun olması gerektiğini düşünenler tarafından mutlaka "feminist" sayılır. O hâlde, Damızlık Kızın Öyküsü bir distopya. Peki Antilop ve Flurya? Ben klasik bir distopya olmadığı fikrindeyim. Distopik unsurları bulunsa da içerdiği toplumun yapısı hakkında genel bir açıklama edinmiyor, onun yerine bu toplumun bir köşesinden kendi hayatlarını yaşayan başkarakteri görüyoruz (Atwood, 2022, s.49).

Margaret Atwood, *Damızlık Kızın Öyküsü* ve *Antilop ve Flurya* adlı eserlerini, bilimkurgunun alt türleri bağlamında ele almakta ve tür geçişkenliğine de işaret ederek tespitlerini ifade etmektedir. Damızlık Kızın Öyküsü feminist bir çizgiye sahiptir ancak yazarına göre bir distopyadır. Ancak Antilop ve Flurya, toplumun tamamı yerine bir köşesinden bahsedildiği için distopik bir bilimkurgu olarak nitelendirilmez. Dolayısıyla distopik bilimkurgulardan beklenen toplumun tamamı üzerinde etkili olan bir politik/siyasi yaklaşımın ele alınmasıdır.

Biyopunk bilimkurgu, son yıllarda ortaya çıkmış göreve yeni bir alt tür olan biyopunk; gen, organ değişimlerini ele alan bir tür olarak bilinmektedir. Toplumun dışladığı, öteki gördüğü, iğrendiği ya da benimsemediği ögelerin sıkça kullanıldığı bu tür, kimlik meselesini merkeze taşımaktadır. Bu hususta Abdullah Derin'in tespitlerine yer vermek yerinde olacaktır:

> Bilimkurgunun oldukça ilginç bir alt kategorisi olarak 'biopunk' (biyopunk) adından da belli olabileceği gibi biyolojiyi temel alan bir gelecek öne sürerek; gen ve organ değişimlerini ele alır. Diğer alt kategorilerin aksine burada gelecek tamamen et veya daha temelinde hücre üzerine kuruludur. Biyolojik mekaniklik, çoğu genel bilimkurgu kanısının aksine sibernetik olana tercih edilir. İşte tam da bu noktada 'biopunk' Türkçe'ye 'adilik' ya da 'aşağılık, iğrençlik' olarak çevrilebilecek abject kavramı ile tanışır. Abject, kültüre ait olmadığını düşünerek sürgüne gönderdiğimiz her şeydir. Dışlanan, ötekileştirilen, grotesk ve aykırı, bizde tiksinme ve korku uyandıran ögelerdir (Derin, 2014, s.13-15).

Biyolojinin en başat bilim olduğu bu alt türde DNA'sı ile oynanmış, farklı organik unsurlarla melezlenmiş canlı türlerine rastlanılmaktadır. Modern bilimkurgu türünün ilk örneği olarak görülen Mary Shelley'e ait 1818 tarihli Frankenstein Ya da Modern Prometheus isimli eser bu türe ilham kaynağı olmuş önemli bir kaynaktır.

Ükroni ya da Alternatif Tarih bilimkurgu, tür olarak geçmişte yaşanan bir olayın sonuçlarının farklı olması ya da hiç yaşanmamış olması durumunu ele alan bir alt tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada kurgunun yaslanacağı temel bir tarihi nokta belirlenir ve bu noktadan sonra olanın dışında bir gelecek tasavvuru yapılır:

> Alternatif tarih, yaşanmış olanın yaşanmamış olması veya olduğundan daha farklı bir şekilde yaşanmış olması varsayılarak üretilen kurgusal metinlere işaret eder. Dahası, alternatif tarih, tarihî bir olgunun bilinenden daha farklı bir şekilde sonuçlanması neticesinde, sonrasında neler olabileceğine dair geliştirilen bir varsayım ve bu varsayıma dayalı bir kurgusal çalışma olarak da tanımlanabilir (Serdar, 2021, s.139).

Ükroni ya da Alternatif Tarih alt türü bilimkurguda oldukça rağbet gören alt türlerden birisidir. "Ya şöyle olsaydı? Ya bu olay hiç yaşanmasaydı?" gibi sorulara karşılık gelen, gelecek beklentileri veya kurguları merkeze alarak genişleyen bu alt türde; İkinci Dünya Savaşı, 11 Eylül Saldırısı, salgın bir hastalığın önlenememesi gibi kritik tarihi anlar sapma noktası olarak belirlenmiş ve bu noktalardan sonra kurgu geliştirilmiştir:

> Alternatif tarih yazımında genellikle bir sapma noktası seçilir. Bu sapma noktasının savaş, salgın hastalık, büyük bir felaket, çok önemli tarihî figürlerin aniden ölmesi ya da ortadan kaybolması gibi tarihin seyrini değiştirebilecek özellikte öneme sahip bir olay olması beklenir. Sapma noktası olarak seçilen bu olayın bilinenden farklı bir şekilde sonuçlandığını varsayılarak öncesinde ve sonrasında ortaya çıkmış ve kayıtlara geçmiş sebep ve sonuçlardan sapılarak alternatif bir kurgu oluşturulur (Serdar, 2021, s.142).

3.5. Bilimkurgu-Posthümanizm İlişkisi

*"*1990'lardan itibaren, insan sonrası akım, belki de ilk kez kültür üzerinden ilerliyor ve Batılı'nın tanım-sınır çizgisinin aşılmasına işaret ediliyor, aslında dijital devrimden başlayan küresel bir iletişimden ve geniş etkileşim noktasından ortaya çıkıyor (Marchesini, 2017, s.28)." Marchesini'nin işaret ettiği kültürel hareketlilik kendini bilimkurgu türünde de göstermektedir. Özellikle son dönem bilimkurgu eserlerinde klasik insanı aşmaya çalışan ve aşan birçok kurgu, bilimkurguda kendini göstermektedir. Bu yönüyle ele alındığında posthümanizm ve bilimkurgu ilişkisi anlam kazanmaktadır.

XXI. yüzyıl, teknolojinin neredeyse toplumun ve sosyal yaşamın her yerinde hâkim olduğu bir dönem olması nedeniyle birçok yeni gelişmeye ve yaklaşıma gebedir. Bu yaklaşımlardan dikkat çeken ikisi ise yine teknoloji dolayımında ortaya çıkan posthümanizm ve transhümanizm'dir. Teknolojinin gelişimiyle mevcut insanın neye dönüştüğü ve gelecekte de neye dönüşeceği bu iki yaklaşımın merkezinde yer almaktadır. Toplumsal ilişkilerin bilime ve teknolojiye bağlı olarak yeniden örgütlendiği, dünyanın bir kodlama problemine tercüme edildiği, entegre devrelerin gündelik hayatı kuşattığı, mikro elektronik, biyo-teknolojik günümüz koşullarının pragmatik figürü olan 'siborg', hem insanla hayvan hem de (insan/hayvan) organizmayla makine arasındaki ayrımı yerle bir eder (Yardımcı, 2015, s.73).

Hümanizmin Aydınlanma ve Sanayi Devrimi'nin ardından Batı dünyasının doğayı, insanı ve bilimi nasıl ele aldığı ve gelişimin ne yönde sürdürdüğü ve nereye doğru gideceğini öngörerek pozisyon almaya çalışan düşünürler tarafından geliştirilen bu iki kuram (transhümanizm ve posthümanizm), merkeze teknoloji-insan ilişkisini koymuş ve geliştirmiştir. Batı liberal hümanizmin insanı merkeze konumlandıran, merkezdeki insanı da hiyerarşik anlamda sınıflandıran (ırk, cinsiyet, sağlık, coğrafya vb.) tutumu karşısında bir eleştiri anlayışı olarak ortaya çıkan posthümanizm, insanmerkezci anlayışını ve insan düşüncesini yapısöküme uğratarak farklı bir düşünce penceresi açmayı hedeflemektedir. Batı toplumunun yüzyıllardır dayandığı insanı evrenin merkezi kabul eden anlayış biçimi, toplumlarda özellikle insan/doğa, insan/insan olmayan gibi ikiliklerin oluşmasını ve hep bir terimin ayrıcalıklı konuma yerleştirilmesini tetiklemiştir (Kümbet, 2021, s.254). Bu anlayışa bir tepki bir eleştiri

olarak değerlendirilebilecek olan Posthümanizm'in esas amacı da bu düşünce biçiminin değiştirilmesidir. "Posthümanizmin en önemli odak noktalarından biri mutlak bilginin, aklın ve gücün yegâne sahipleri olarak konumlandırılan insanın bu konumunun yapısökümüne gidilmesi gerekliliğidir (2021, s.256)." Bu hususta insan-doğa, beden-zihin, erkek-kadın, doğa-kültür gibi birçok ikilik posthümanizmde ele alınmış ve ikiliklerin olması gerekeni yansıtmadığı ifade edilmiştir. Posthüman söylemler ve özellikle de posthüman beden ısrarcı insan-merkezli dünya görüşünü reddettiği için, farklı türler ve insanlar arasındaki eşitsizliklerin ve hiyerarşilerin sürekliliğini izlemek önemlidir.

Bilimkurgu türünün yer yer bir siyasi-politik-sosyal bir eleştiri aracı olarak kullanıldığına ve bu alanda yüksek kabiliyete sahip olduğuna daha önce değinilmişti. Bu bağlamda bilimkurguya yaslanan eleştirinin posthümanizme de oldukça geniş bir alan açması muhtemeldir. Bir eleştiri olarak ele alınabilecek bilimkurgu metinleri hem bilimkurgunun hem de posthümanizmin olmazsa olmazlarından olan bilim çerçevesinde incelendiğinde bu iki kavramın ne denli birbirine yakın olduğu görülecektir. Esasında bilimkurgu türü eleştirel tüm düşünce ve yaklaşımlara alan açabilecek bir tür olması nedeniyle de sıkça kullanılmıştır. Bilimkurgu eleştirisi Marksist, göstergebilimsel, postmodernizm, feminist, queer, yapısalcı, film, medya, Afro-fütürist, psikanalitik, ve tür bazlı (ilk akla gelenlerden bazıları) yaklaşımlarda ciddi derinliğe sahiptir ve travma çalışmaları, engellilik çalışmaları ve eko eleştirel analizlerle etkileşime giren önemli yeni çalışmalar ortaya çıkarmaktadır (Gutierrez, 2022, s.31).

> Bilimkurgu ve posthümanist yaklaşım arasındaki bağ neredeyse doğuştandır. Bilimkurgu literatürü, insanlık sonrası ilk çalışmalardan itibaren insan-teknoloji melezleşmesi, insandışı ve insandışı yaşam formları, evrim arayışı, Frankenstein gibi insan sonrası 'canavarlar' yaratan İnsan-Tanrı hipostazisi ve diğerleri, teorilerine analitik destek olarak hizmet etti. Sadece hayali değil, aynı zamanda bu alt türün idealist iddiaları, post-antroposentrik anlatılara veya nükleer veya iklim felaketlerine yönelik eleştiriler de dâhil edilebilir (Lupaşcu-Doboş, 2023, s.161).

Ursula K. LE Guin, "bilimkurgudaki insanların insan olmadığını, onların sadece üstünler tarafından yönetilecek olan kitleler olduğunu vurgular (Guin, 2021, s.40)." Dolayısıyla bilimkurgu metinlerinde -özellikle ilk dönem hardcore bilimkurgu metinlerinde- bir sınıflaşma, üstünlerin yönetimi ele alması ve azınlıkların topluma

hâkimiyeti gibi hususların varlığı posthümanist eleştiri anlamında kıymetlidir. Teknoloji ve bilim ile üstün sınıfların ortaya çıkışı, toplumsal anlamda hiyerarşik bir yapının tesis edilmesi ve hatta teknolojinin ve bilimin imkânlarıyla toplumların sinikleştirilmesi-korkutulması-öldürülmesi posthümanist eleştiri bağlamında sıkça gündeme getirilir. Ancak teknolojinin farklı misyonlar üstlenebileceği, hiyerarşiyi kaldırabileceği, eşitlikçi ve dengeli bir yapıyı tesis edebileceği gibi kabiliyetleri de yine posthümanist bakış açısında değerlendirilir. Bu anlamda Haraway'in Siborg Manifestosu oldukça dikkat çekicidir:

> İçinde yaşadığımız düzenin tektipleştirici, denetleyici, baskı altına alıcı, tahakkümcü yapılarının geçmişteki modern ve bugün aldığı postmodern biçimlere karşı direnebilmek adına, düşünürler, yazarlar, yönetmenler, eylemciler ve sessiz kitleler tarafından sayısız yollar, yöntemler ortaya atıldı ve denendi. Nice ütopyalar ve distopyalar yazıldı, bunların üzerine konuşuldu ve tartışıldı. Keza, yeni bir politik mit kurmaya çalışan Siborg Manifestosu da bunlardan biriydi (Güney, 2007, s.201).

Haraway'in sözü geçen esere ilişkin değerlendirmeler bir önceki bölümde ele alınmıştı. Ancak teknoloji vasıtasıyla düz bir ontolojik zeminin oluşturulabileceği, tüm 'şey'lerin köksap bir bitki gibi eşit eyleyicilikte buluşabilecekleri ve birbiri üzerinde hakimiyet kurmaya gereksinim duyulmadan bütünleşilebileceğine dair önemli ipuçları verebileceği bilimkurgu türünün de bu hususta yönlendirici olabileceği hususu bilimkurgu ve posthümanizm arasındaki ilişkiyi anlamak için değerli sayılabilir. Hiçbir şecere geçmişi veya ebeveyn mirası olmayan siborg figürünün gayrimeşruluğu, Haraway'i antroposentrik düşünceye ayrıcalık tanıyan ataerkil düzene meydan okumaya itmiştir (Kümbet, 2021, s.257). Dolayısıyla beden bir üstünlük aracı değildir, siborg kavramında. Teknoloji ve beden dolayımında bir dolaşıklık bir bütün olma meselesi vardır. Pelin Kümbet bu hususta Katherine Hayles'in yaklaşımından hareketle; "Hayles, bedeni özel bir araç olarak üstün kılmak için değil, bedenle teknoloji arasında dolaşıklık duygusu yaratmak için teknolojik gelişmelere önem vermekte, insan ve insan olmayanlar arasındaki 'paydaş ortaklık' kavramına odaklanarak aralarındaki sınırı kaldırmada makinelerin aktif rolünün altını çizmektedir." tespitini yapar. Bu nedenle "siborg" bir kavram olarak hem bilimkurgunun hem de posthümanizmin doğasında yer alan doğal ve ortak kavramdır. Bu kavram üzerinden yapılabilecek değerlendirmeler bilimkurgu ve posthümanizm ilişkisini anlama konusunda oldukça zihin açıcı olacaktır.

Posthümanist eleştiriyi besleyen olaylardan bir diğeri ise 1996 yılında klonlama teknolojisinin dünyaca meşhur örneği olan koyun Dolly vakasıdır. Koyun Dolly, klonlama teknolojisi sayesinde biyolojik süreçler takip edilmeksizin laboratuvar ortamında dünyaya getirilmiştir. Bu gelişme özellikle transhümanizmin ölümsüzlük arayışı için oldukça kıymetli bir gelişme olmuş ve insan türünün kendi yerinin daha da sağlamlaştırması için önemli bir eşiğin atlanmasına olanak sağlamıştır. İşte bu noktada posthümanist eleştiri yine koyun Dolly ile gündeme gelen klonlama teknolojisini konu edinen eleştiriler geliştirmiştir. Bu olaydan çok daha önceleri kaleme alınan birçok eserde bilimkurgusal bir yaklaşım olarak hayal edilen bu teknolojinin 1996 yılında gerçekleştirilmesi, ölümsüzlük istenci içinde bulunan insanlar için umut verici olmuş; artık yedek organların yapılabilmesi, hastalıklı olanın sağlıklı olanla değiştirilebilmesi gibi insan türünün geleceğini doğrudan ilgilendiren gelişmelerin çok da uzakta olmadığı mesajını vermiştir.

Isaac Asimov da bu gelişmelerden, teknolojinin gelecekte nasıl kullanılacağına dair tahminlerinden yola çıkarak ileride çok farklı bir türün meydana geleceğine ve bildiğimiz insanın yerine bu varlığın/türün daha hayırlı olacağına değindiğini görmekteyiz: "İşin doğrusu, asıl hissettiğim şey Dünya'yı ve onun yaşam normlarını korumak için çok az şey yaptığımızı düşünüyorum; bunun için bir şey yapamam ama yakında diğer tüm yaşam formları için hayırlı olacak bir türün yerimize geçeceğini hissediyorum (Asimov, 2007, s.45)." Teknolojinin geldiği noktada, Dünya'da diğer yaşam formları için daha hayırlı olacak bir değişimin, yani insan merkezli bir anlayıştan uzaklaşmanın hissiyatı içinde olan Asimov, bilimkurgu ve posthümanizm ilişkisinin anlaşılabilmesi açısından önemli bir tespit yapmaktadır. İnsan, çoğu bilimkurgu türünde merkezi role sahip bir biçimde yer almaktadır. Ancak zamanla bu geleneğin distopik bir hâl alması, insan türüne olan güvensizliği de göstermektedir. Bu nedenle oluşturulacak, geliştirilecek yeni bir türün daha hayırlı olacağına dair beklentiler bilimkurgu eserlerinde de kendilerine yer bulabilmektedir. Burada doğanın bir kaynak olarak görülmesi ve sürekli tüketilmesi, insan faktörünün doğal dengeye ne denli zarar verebileceğine dair öngörülerin bilimkurgu eserlerinde sıkça işlendiği de görülmektedir. Bilimkurgu metinlerindeki değişime dair Murat Güney'in tespitleri dikkat çekicidir: "Herkes yeteneği kadar çalışır ve ihtiyacı kadarını doğadan alır. Daha fazlası hem diğer insanlara hem de doğaya karşı sorumsuzluk olarak değerlendirilir.

İnsanlar, hayvanlar ve bitkiler arasındaki hiyerarşik sınıflandırma terk edilmiştir ve herkes doğanın farklı ama eşit birer parçası olarak değerlendirilmektedir (Güney, 2015, s.40).” Bu eğilimleri gösterme gayretinde olan birçok bilimkurgu eserinin kaleme alındığı da bilinmektedir. Özellikle ekoeleştiri çalışmalarının günümüzde daha çok gündeme gelmesi ve ilgi çekmesi hem posthümanizm sahasında hem de bilimkurgu sahasında karşılık bulmaktadır. Güney, Le Guin’den hareketle, Guin’in, eserlerinde doğanın bir kaynak olarak algılanması fikrini eleştirdiğinden ve insanla doğa arasındaki hiyerarşik algılanma yerine doğanın insanla beraber aktif bir özne olarak algılandığı yatay bir ilişkiye dair tasavvuru önemsediğinden bahseder (Güney, 2015, s.38). Bu argümanlar posthümanizmin savunduğu temel argümanlardan olması ve bu söylemin bilimkurgu türünün en mühim ve meşhur yazarlarından birisi tarafından ortaya atılıyor olması bilimkurgu-posthümanizm ilişki bakımından oldukça anlamlıdır.

Bu eğilimin 1970’ler itibariyle özellikle sosyal meselelerin bilimkurgu türüne nüfuz ettiği dönemlerden sonra ön plana çıktığı görülmektedir. Artık bilimkurgu metinleri sadece bilimi ve teknolojiyi öven değil aynı zamanda eleştiren bir konumdadır. Pozitivist anlayışın sorgulandığı oldukça fazla eser kaleme alınmıştır. Bu hususta insanmerkezci anlayışa yönetilen bir eleştiri olarak okunabilir.

Bundan böyle bilimkurgu eserlerinde, artık aklın egemenliği ve bilimin kutsallığı son derece şüpheli konular olarak işlenmeye başlanmıştır. Keza, pozitivist argümanlarla beraber doğanın denetimi, nüfusun kontrolü, bedenlerin terbiye edilmesi de 1970 sonrası bilimkurguda artık biyopolitikaya dair tahakkümcü yöntemler olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Güney, 2015, s.39).

1980’li yıllardan sonra, doğanın ve insanların kontrol altına alınmasının tahakkümcü etkilerine değinen, bunu eleştiren ve bu bağlamda teknolojik belirlenimciliğe artık doğrudan karşı çıkan sayısız bilimkurgu eseri yayınlanmıştır. Böylece 1970’li yılların ikircikli ütopyaları yerini 80 sonrası bilimkurgusunun gerek edebiyatta gerekse sinemada yoğun bir şekilde distopik ögelerden beslenen anlatılarına bırakmıştır (Güney, 2015, s.41).

Bilimkurgu türüne ait metinlerde sıkça tekrar edilen bir diğer önemli husus ise cinsiyet/toplumsal cinsiyet meselesidir. Cinsiyet özellikle 1970 sonrası bilimkurgu metinlerinde farklı boyutlarıyla işlenir. Bu bağlamda posthümanizmin cinsiyet/toplumsal cinsiyet meselesine bakışı çoğu zaman bilimkurgu türünde de kendini göstermektedir. Ataerkil yapının eleştirisi, feminist bakış açıları, toplum içerisinde kadına veya farklı cinsel kimliklere sahip bireylere yönelik ötekileştirmeler bu tür metinlerde sıklıkla yer almaktadır. Canset Koç'un 2021 yılında yayımladığı *Bilimkurgu ve Cinsiyet* adlı çalışmasında yer alan bazı tespitler bu hususun anlaşılması adına kıymetlidir:

> Tartışılagelen beden ve cinsiyet kavramları modern ideolojinin söylemlerinin birer parçası hâline gelir. Bu anlayış içinde beden ve cinsiyet kalıplara konulur, sınırlandırmalar ile tekrar biçimlendirilip disipline edilir ve rasyonalize edilmeye çalışılır. Beden ve cinsiyet rolleri tektipleştirilir, tekilleştirilir ve gelişimini tamamlamış, sabit ve durağan bir biçimde kurgulanır. Aynı zamanda beden, cinsiyet ve cinsiyet rollerinin akışkanlığı, geçişliliği ve çok katmanlılığı reddedilerek tüm bunlar ataerkil anlayışın boyunduruğu altına girer. Bu bağlamda dişil beden eril tahakkümün bir nesnesi hâline dönüşür (Koç, 2021, s.58).
>
> Cinsiyetli olma hâlinin toplumdaki hiyerarşik ilişki biçimlerini doğuran en temel etken olduğu yadsınamaz. Bunun sonucunda cinsiyetler arasında tahakküme dayalı ilişki biçimleri kurulur (Koç, 2021, s.63).

Canset Koç'un tespitleri ışığında bilimkurgu türünün de sıkça kullandığı cinsiyet meselesine bakış, posthümanist eleştiri bakımından da oldukça kıymetlidir. Özellikle Rönesans ve Reform hareketleri ile başlayan Aydınlanma ile ivmelenen ve Modernizmle son hâlini alan bu düalist yapı ve cinsiyete yönelik geliştirilen tahakkümcü anlayışlar, bilimkurgu türü eserlerde de zaman zaman eleştirilmiş ya da ön plana çıkartılmıştır. Posthümanizm başlığı altında incelenen cinsiyet ve toplumsal cinsiyet meselesi, özellikle feminist yazarlar tarafından da çokça kıymet görmüş ve işlenmiştir. Bu nedenle yapılan çalışmalarda posthümanist eleştirinin temel dayanaklarından birisi de bu cinsiyetçi yaklaşım veya ötekileştirmeler olmuştur. Kısaca posthümanizmin modernizm ve liberal hümanizme olan eleştirilerinin bir kısmını teşkil eden cinsiyet/toplumsal cinsiyet yaklaşımlarının görünür olmasında bilimkurgu türü oldukça kabiliyetli görülmüş ve bu tür eserler posthümanist bakışın sergilenmesine alan açmıştır.

Sonuç olarak bilimkurgu, bilim ve teknoloji vasıtasıyla tahakkümcü anlayışa yönelen ya da bu anlayışı güçlendiren yaklaşımları eleştirmek veya bu yaklaşımların sorunlu taraflarını ortaya çıkarmak isteyen birçok yazar ve araştırmacı için önemli bir saha olarak görülmektedir. Bu yönüyle posthümanist anlayışın da dikkatlerini üzerine çekmiş ve kimi zaman bu yaklaşıma ilham kaynağı olmuştur.

> İçinde yaşadığımız düzenin tektipleştirici, denetleyici, baskı altına alıcı, tahakkümcü yapılarının geçmişteki modern ve bugün aldığı postmodern biçimlere karşı direnebilmek adına, düşünürler, yazarlar, yönetmenler, eylemciler ve sessiz kitleler tarafından sayısız yollar, yöntemler ortaya atıldı ve denendi. Nice ütopyalar ve distopyalar yazıldı, bunların üzerine konuşuldu ve tartışıldı. Keza, yeni bir politik mit kurmaya çalışan Siborg Manifestosu da bunlardan biriydi (Güney, 2015, s.42).

Murat Güney'in de ifade ettiği gibi sorunlu görülen ve vazgeçilmesi gerektiği düşünülen birçok düşünceye bilimkurgu marifetiyle bir cevap verilmeye çalışılmış, bu hususta ütopyalar/distopyalar yazılmıştır. En nihayetinde posthümanist yaklaşımların da bu türün içerisinde temsil edilmesi kaçınılmazdır. Ursula K. Le Guin'in bilimkurgu ve tahakküm üzerine yaptığı tespitler bu meselenin anlaşılması adına oldukça kıymetlidir:

> Eğer bir başka insanla ya da bir başka insan türüyle bütün olası bağınızı inkâr ederseniz, eğer erkeklerin kadınlara, bir sınıfın bir diğer sınıfa, bir ulusun bir diğer ulusa yapmış olduğu gibi onun sizden tamamen farklı olduğunu söylerseniz, ya ondan nefret edersiniz ya da onu tanrılaştırırsınız. Her iki durumda da onun insani gerçekliğini ve sizinle olan tinsel eşitliğini inkâr etmiş olursunuz. Onu bir 'nesneye' çevirmiş olursunuz; öyle ki, onunla artık tek olası ilişkilenme biçiminiz bir iktidar ilişkisidir. Ve böylelikle talihsiz bir şekilde kendi gerçekliğinizi yoksullaştırırsınız. Yabancılaşan ise asıl kendinizsinizdir (Guin, 2007, s.41).

4. TÜRK BİLİMKURGU EDEBİYATINDA POSTHÜMANİST İZLER

4.1. İnsana Dair

İnsanın ne olduğu ne olması gerektiği ve ne olacağı gibi sorular birçok alanda sıkça sorulmuş ve bu hususta fazlaca düşünce ortaya çıkmıştır. Bu durumun sorgulandığı bir diğer önemli alan ise edebiyattır. Kuşkusuz bilimkurgu türü de bu soruyu defalarca gündeme getirmiş ve farklı yorumlar ortaya koymuş bir tür olarak değerlendirilmelidir. İnsanın ne olduğu, neye dönüştüğü sorgulamalarının ve çıkarımlarının ön plana çıktığı bilimkurgu eserlerinde zaman zaman oldukça olumsuz bir tablo resmedilirken zaman zaman ise iyiye gidişe dair çıkarımlara da yer verilmektedir.

Akilah Azra Kohen tarafından 2016 yılında yayımlanan ***Aeden*** adlı roman, bilimkurgu türü eserler içerisinde posthümanizm ile ilişkilendirilebilecek birçok hususa değinmesi nedeniyle oldukça dikkat çekici bir eserdir. Aeden isimli bir gezegende yaşamakta olan Numi ile Sonje'nin maceralarının merkeze alındığı eserde; insan-insan, insan-doğa, insan-teknoloji ilişkileri gibi birçok meseleye değinilmiş ve dünya insanlarının eleştirel bir okuması yapılmıştır. Aeden'den yola çıkarak dünyaya gelen Numi ve Sonje'nin dünya insanlarında gördükleri onları şaşkına çevirmiş ve öfkelendirmiştir. Bu durum Batı liberal hümanizmin tarif ettiği insan modelinin bir eleştirisi olarak görülebileceği gibi Aeden insanından hareketle farklı bir insana evrilme zorunluluğuna da işaret etmektedir. Dünya insanlarını "insansılar" olarak gören (s.131) Numi ve Sonje; bu durumu aç gözlülük, cahillik ve hoşgörüsüzlükle açıklamaya çalışmakta ve dünyayı uyarmaktadırlar. Çünkü Aeden insanı doğaya karşı duyarlı, içlerinde "çi" olan her özneye karşı hoşgörülü ve hassastır. Romanda "çi" yaşam enerjisi olarak tarif edilmektedir. Dolayısıyla yaşayan her şeye, her eyleyiciye saygılı bir toplumun fertleridir, Aeden insanları. Ancak bu durum dünya insanları için pek geçerli görünmemektedir. Özellikle eserde insan-insan ilişkileri ve insan-doğa ilişkileri çok çarpıcı bir biçimde ele alınmakta ve dünya insanlarının ideal olandan ne kadar uzak kaldıklarını göstermektedir.

"Aeden'in insanı, evrimde öyle bir aşamaya gelmişti ki tüketimde asla ziyan yoktu. Elementleri füzyon bir yapıda sindirip ortaya çıkan yüksek enerjiden beslenebiliyorlardı, sindirim sistemleri mükemmele yakındı, yediklerinin neredeyse

posası kalmıyordu. Bu insanların bedenleri de hâlleri kadar gelişmişti (s.36).” Tüketimin kontrol altına alınması, insanın evriminde son nokta olarak görülebilecek niteliklerinden sadece birisi olarak henüz romanın başında verilmektedir. Numi ile Sonje arasında geçen diyaloglarda da hoşgörüye ve saygıya verilen değerin altı çizilmektedir:

> Varlıkları şekilleriyle yargılayan biri nasıl hakiki insan olabilirdi! İstediği kadar güzel olsundu! Telepatide usta olsundu! Baktığında insana huzur veren su yeşili gözleri olsun, dokunmamak için zor tutacağın bronz teni olsundu! Hakiki insan dediğin yargılamayan, anlayan demek değil miydi! Sonje sahip olduğu bedene rağmen hakiki insan falan değildi! Hakiki bir saygısızdı (s.27-28)!
>
> İlk defa biri ona vurmuştu, ilk defa birinin kendi bedenine zarar verdiğini görüyordu, bunun ne anlama geldiğini bile bilmiyordu. Canı acımamıştı ama tanık olduğu şiddet hiç insana ait bir davranış değildi. İlkellik vardı her darbede, daha doğrusu, Numi'de (s.61).

Aeden insanının birbirine karşı gösterdiği saygı ve hoşgörü ilk bakışta Numi ve Sonje arasındaki ilişkide bozulmuş gibi görülmektedir. Romanın ilerleyen bölümlerinde Numi’nin annesinin bir dünya insanı olduğu açıklanmaktadır. Bu nedenle de Sonje Numi’nin hep ilkel bir yönü olduğunu vurgulaması da dünya insanlığının resmedilmesinde ilgi çekicidir.

Aeden insanları ile dünya insanlarının arasındaki belirgin farkı ortaya çıkaran hususlara değinilen bölümlerde insanın adapte olabilme yeteneğine vurgu yapılması, posthümanizmin savunduğu birçok meselenin çözümüne de değinmektedir:

> Deneyimlediğim kadarıyla, insanın en belirgin özelliği, adaptasyonu. Bu özellik sizin hem gücünüz hem de zaafınız. Adaptasyonunuz sayesinde birçok durumda hayatta kalabiliyorsunuz, ama yine adaptasyonunuz sayesinde düzeltmeniz gereken birçok yanlışın içinde de rahatlıkla yaşayabiliyorsunuz. Yanlışlığı fark etmenize rağmen adapte olma hâliniz, o yanlışı düzeltmek adına sırası gelen değişikliğe karşı direnç göstermenize yol açabiliyor. Alışıyorsunuz. Alışkanlıklarınız engelleriniz hâline gelebiliyor. Bu direnci kırdığınız anda, bir sonraki evreye adapte olabilmeniz ise evrende bedenlenen birçok Çi deneyiminden daha hızlı. Kısacası, eğer kendinizle mücadele edip kendinize izin verirseniz çok hızlı evrimleşiyorsunuz. Bu konuda benzeşiyoruz işte, tabii sırası gelen değişime insan kadar direnç göstermiyor olmam dışında (s.106).

Adaptasyon ile ilgili bu bölümden anlaşıldığı üzere Aeden insanı ile dünya insanının uyum sağlama özellikleri farklı yönlerde kullanılmış ve bu durumun sonucu olarak Aeden insanı kendini geliştirmiş ve doğayla bütünleşmiş ancak dünya insanı doğadan

kopmuş ve ulaşması gereken ideal insana ulaşamamıştır. Bu durum romanda insan-doğa ilişkileri bağlamında da sıklıkla vurgulanmıştır.

Numi ve Sonje'nin dünyaya ilk geldikleri anda çevresinde gördükleri insanlara yönelik yaptıkları gözlemler, dünya insanının Aeden insanları tarafından nasıl görüldüğünün anlaşılması bakımından önemli olarak görülebilir:

> Buraya gelirken, Aeden'deki gibi, bir tek, belki de birkaç insan ailesiyle karşılaşacaklarını düşünmüşlerdi, ama yüzlerce insansı yaratık vardı etrafta, hepsini toplasan tek bir insan eder miydi acaba? Yanlarından geçenler onlara dikkatle bakıyor ama hiçbiri soru sormuyordu. Yere çökmüş, acizlik içindeki bir varlığın yanından umursamadan geçip gidebilmek için insanlıktan epey uzakta olmak şarttı (s.132).

> Onlarla iletişime geçebilmenin tek yolu konuşmak olmalı diye düşündü, gezegendeki insan müsveddelerinin çoğunun laftan da anlamadığını bilmeden. Sadece birbirlerine kızmak, lanet etmek için ağızlarını açan organizmalardı bunlar. Konuştukları dil de Baruh Baba'nın yıllar önce gramerini öğrettiği antik bir dilden basitleştirilerek türetilmiş gibiydi. Dilleri nedenlerin değil, sonuçların kontrolündeydi. Ne kadar mantıklıydı ki bu dili kullanmaları! Sonuçta her varlık, kullandığı dil ve hitabındaki genişlik kadar gelişmiş değil miydi (s.133)?

> Havanın kirli değerlerinden ve bu pis nefesi sürekli bedenlerine çektikleri için sararmış, grileşmiş tenlerinin, gelişmemiş kemiklerinin, eğilmiş omurgalarının hâlinden belliydi gezegenin öz kaynaklarını tüketerek yaşadıkları. Tüketerek yaşayan her organizma işte böyle tükenerek yaşardı. Ölüyordu gezegen, bu insansılar da her an bu ölümü soluyordu (s.134).

Numi ve Sonje'nin bu gözlemleri dünya insanlarının ne denli hoşgörüden uzaklaştığı, saygısızlaştığını ve çevresine zarar verdiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Ayrıca Numi ve Sonje'nin dünyaya geldikleri ve gözlemlerini aktardıkları yerin New York olması (s.140), Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biri sayılması nedeniyle de oldukça ironiktir. Dünya üzerinde yaşayan insanları parazit olarak gören Numi ve Sonje, doğanın da insan denilen bu parazitler tarafından katledildiğini ifade etmektedirler: "En son baktığımda sekiz milyardı, belki dokuz bile olmuştur, sürekli ürüyor bu parazitler!" dedi gülerek. Numi ve Sonje dehşet içindeydiler! Sekiz milyar insansı ilkel yaratıkla dolu bir gezegende olma düşüncesi dehşet vericiydi (s.148)."

Romanda en dikkat çeken olaylardan birisi de sokakta çocuklara dağıtılan şekerden yiyerek zehirlenen Sonje'nin tepkilerinin verildiği bölümde kendini göstermektedir. Şekeri yedikten sonra fenalaşan ve kusmaya başlayan Sonje'nin yaşadıkları ve okura

aktarılanlar insanların birbirlerine bilmeden ne kadar zarar verdiklerini göstermesi bakımından kıymetlidir:

> Çaresizlik içinde Sonje'nin kusmasını izliyordu ve bağırmaya başladı "Su! Lütfen su verin!" Sonje kusarken kadın hâlâ gelip geçenlere özellikle de çocuklara şeker vermeye devam ediyordu ve Numi'nin tüm yakarışlarına rağmen kimse onlara su vermiyordu. Dünyalılar sadece seyrediyorlardı. Aeden'de yerin altında yaşayan ve sadece güneşin batışını izlemek için iki saatliğine yüzeye çıkan Kakura sürüsü gibiydiler, güneşe bakar gibi, odaklanmış, kıpırtısız, Sonje'nin kusmasını izliyorlardı. Arkalarındaki mağazadan çıkan adam sinirle Sonje'ye başka yerde kusması için bağırırken, aynı dükkândan çıkan bir kadın elindeki suyu Sonje'nin kustuğu yere dökmeye çalıştı, ama Numi kadının elindeki kovayı kaptığı gibi Sonje'ye uzattı ve Sonje suyu ağzına alıp çalkaladı. Suyun içindeki florür, klor gibi zehirli bir sürü kimyasalı umursamadan, şekerin mideye ulaşmaması için ağzını defalarca çalkaladı, tükürdü, yine kustu, yine tükürdü. Organizmanın sindirim sitemine girdikten sonra, organizmanın geri sayımını, ölümünü başlatmak için dizayn edilen şekerin niye sokakta çocuklara dağıtıldığını sorgulamayacak kadar kendi bedenini arındırmaya saplanmıştı (s.168).

> Sonje kusması bitince büzülen midesinin verdiği sancıya katlanarak doğruldu, Numi'ye bağlanmak istedi ama artık gücü kalmamıştı, ilk defa telepati kuramayacak şekilde konsantrasyonu yoktu, mide asidinden yıpranan boğazından çıkan yırtık bir sesle mırıldandı: "Şeker... kakaoya karıştırılmış suni şeker." Numi'nin gözleri kocaman açıldı, biraz önce yere attığı şekeri hemen alıp çok zehirli bir şey taşıdığından emin bir dikkatlilikle yerde bulduğu bir gazete parçasına sardı. Köpeklerin, kuşların ya da karıncaların... bu gezegende yaşayan herhangi bir hayvanın bunu yemesini istemiyordu. Bedene doğan bir Çi için evrendeki en tehlikeli şeyin bu gezegende ne işi vardı? Bu kız niye insansılara, özellikle de çocuklara dağıtıyordu bu geri sayım tetikleyicisi zehri! Bu ilkeller hâlâ yerin üstünde sürünerek giden araçlar yapabilecek kadar ilkelken nasıl olmuştu da formüle edebilmişlerdi bu en tehlikeli zehri (s.169)!

Romanda ne ile beslenirsen ona dönüşürsün vurgusu sürekli kendini göstermektedir. Dolayısıyla Aeden insanına göre zehir olarak görünen şeker ile beslenen dünya insanı da zehirlenmiştir. Bu benzetme ilerleyen bölümde çarpıcı bir cümle ile vurgulanır: “İnsan kendi doğasıyla savaşsa da asla kazanamazdı (s.178)…” Dolayısıyla dünya insanı sadece doğa ile değil kendi doğasıyla da savaş içerisindedir mesajı en üst perdeden okura sunulmuştur:

> Buraya uyum sağlamamda Gigi'nin çok yardımı oluyor. Orion takımyıldızındaki ikinci seviye bir uygarlıktan gelmiş buraya. Gezegene indiğimiz ilk gün parkta tanıştık onunla. İnsansılarla ilgili çok bilgili. Nasıl beslendiklerini gösterdi bana. Dev marketlerde zehirli torbalar içine koydukları ve diğer hayvanlar yemesin diye üzerine zehir sürdükleri yiyecekleri yiyerek yaşıyorlar. Yedikleri her şeyle zehirleniyorlar ama umursamıyorlar, çünkü kendi türlerine karşı bile acımasızlar. Sanki ölmek için yaşıyorlar. Meyvelerin hepsinin kabuklarında kimyasal maddeler var. Koklamak yeterli bunu anlamak için ama bu insansıların duyuları da çok kör. Bu kadar zehrin tüketiminden sonra insansılardaki tuhaflık belki de normal olmak. Kendilerine doğrusu söylense bile anlamayacak kadar aptallar, nörolojik bir anomali gibiler. Bu bölgede yaşayanlar genel olarak etoburlar, otobur olan hayvanları yiyorlar. Gigi bana, bu insansıların otobur hayvanları, nasıl küçük kafeslere kapatıp ışıksız bir ortamda kasları gelişmesin, etleri sertleşmesin diye hareket

> etmelerine izin vermeden büyüttüklerini ve öyle kestiklerini anlattı ama doğru olduğunu bir an bile düşünmedim. Bu kadarı ancak Nakar'a ait olabilir, bu insansılar için bile fazla olurdu. Teknoloji seviyesi bu noktada olan bir tür belki gezegende baskın olabilir ama sadizmden besleniyor olamaz (s.187-188).
>
> Her köşedeki marketler sayesinde her an zehirli de olsa yiyecek bulmak kolay ama sokakta aç yaşayan insansılar var. Hem de işin ironik tarafı, bu marketlerin önünde aç sefil yaşıyorlar. Sürekli ellerini uzatıyorlar. İnsansılar buna dilenmek diyorlar. Gigi'yle arada dileniyoruz. Değiş tokuşun yerini burada para almış. Üzerindeki rakamlar sayesinde miktarı, dolayısıyla değeri belli olan kâğıt parçaları para. Yırtılacak kadar narin, birbirlerini öldürebilecekleri kadar güçlü bir şey bu insansılar için. Zıtlıkların gezegeninde değer birimi, değersiz kâğıt parçalarından başka ne olabilirdi ki! Her devlet ayrı para kullanıyormuş (s.188-189).

Aeden'de insan kaynaklı birçok soruna dikkat çekilmiştir. İnsan-hayvan ilişkileri de bunlardan birisi olarak ele alınabilir. Sonje, bu çarpık ilişkiden zarar gören canlılar için mücadele etme kararı alır ve illegal bir biçimde avlanılan balinaları kurtarmaya çalışır. Bu kurtarma girişimleri ise romanda dünya insanlarında bir farkındalık yaratır. Çünkü dünyada iyi insanlar da vardır ancak yanlış yerdedirler:

> Mucizeye tanık olanlar, mürettebat, kaptan ve etraftaki aktivist teknelerindeki insanlar bir an kendilerine gelemediler ama doğduklarından beri televizyonla uyuşturulmuş beyinleri, yememeleri gereken pisliklerle doldurulmuş bedenleri, kötülüğün yanlarında var olmasına alışmış ruhları ve asla sahip olamadıkları insanlıkları hemen anlamalarını geciktirse de, balinanın kurtulduğunu, hem de bunun bir mucizeyle, gizemli adamın yönetiminde olduğunu anladıklarında aktivistler coşkuyla alkışlamaya, ağlamaya, cep telefonlarıyla çektikleri videoları dünyanın her köşesine göndermeye başladılar. Sonje'nin balinayı kurtarması yarım saat içinde dünyada en çok izlenen video hâline gelmişti, ta ki Sonje'nin ikinci videosu bu rekoru kırana kadar (s.211-212).
>
> Dünyada her şey yanlıştı. Yanlış insanlar hapiste ve yanlış insanlar dışarıdaydı. Yanlış insanlar güce sahip ve yanlış insanlar güçsüzdü. Her şey tersyüz edilmiş durumdaydı. Her şeyi zenginlikleriyle yönetenler vardı, düşüncesiz, bencil, sorumsuz, umursamaz, merhametsiz ama zengin olanlar. Sadece zenginliğin kamuflajında daha haklı ve daha saygındılar. Paranın amaç olduğu hayatlarının deneyiminde kaybolmuş karar vericilerdi bunlar. Başkasının yaşamı üzerine karar verecek güçte ve idealsizlikteydiler. Manipülatörler. Onlara kim izin veriyordu? Bu insanların dünyayı yönetmesine kim izin veriyordu diye düşündü simsiyah sudan yüzeye çıkmış ölü bir balığa bakarken (s.220).

Romanda Sonje'ye yardım etmek isteyen aktivistlerin çabalarına yer verilmesi, dünya insanlığının tam anlamıyla çökmediğini, hâlâ umut olduğunu göstermektedir. Sonje'nin bu umutla daha fazla çabalamaya çalışması ise insanın dönüşümü bağlamında kıymetlidir. Esasında Sonje'nin yapmak istediği şey dünya insanını dönüştürmek ya da değiştirmek değildir ancak iyi insanlarla karşılaşması bu ihtimalin varlığını göstermesi bakımından önemli görülebilir. Ancak iyi insanların azlığı da romanda sıkça bahse konu edilir. Çünkü insanlar doğasına savaş açmış ve olması

gereken birçok hususta uzaklaşmıştır. Özellikle beslenme alışkanlıklarının yarattığı sağlık sorunları, bireyin ideal gelişimini engellemiştir: “Sağlık problemleri zekâ problemlerine, zekâ problemleri karakter problemlerine, karakter problemleri toplumsal problemlere dönüşüyor ve "birey"i boğuyordu. Bu gezegende birey doğamıyordu. İnsan. İnsan olamadan, insan olmanın ne demek olduğunu dahi anlamadan sürülüyordu yaşamdan (s.327).” “Şeker ve geri kalan kimyasalları da sayarsak, kendi evrimlerine savaş açmış, sanki ölmek için doğan, tekâmülle savaşan bir nesil yetiştirmek peşindeler (s.332)”.

Numi ile Fredrick arasında geçen diyaloglarda da insana yapılan vurgu, unutmak veya hatırlamamak üzerinden yapılır. Bu durum dünya insanının tarif edilmesinde ilgi çekicidir. Dünyanın en güçlü ve en zalim ailelerinden birisinin ferdi olan Fredrick’e insanın kökeninin anlatılması da ironik bir durum olarak görülebilir:

> İnsansı?" diye sorguladı Fredrick. "Kendiniz için kullandığınız insan' kelimesinin tarihinizde, en eski uygarlıktaki kökenini biliyor musun?" dediğinde Numi, bilmiyordu Fredrick. Hiç merak etmemişti. Öylece baktı Numi'ye. Numi devam etti: "Medeniyetinizin başladığı en eski kara parçasındaki ilk uygarlıklarda 'nisyan' kelimesinden türemiş insan kelimesi. Arapça, Farsça, Süryanice, İbranice ve geri kalan tüm Sami dillerinde, ki bunlar ilk dillerdir, aynı şekilde kullanılmış. Unutan, hatırlamayan demek. Bizim Aeden'de kullandığımız dilde ise 'insan' kelimesi öğrenen, gelişen demek. Kullandığımız kelime ses olarak aynı olabilir ama yüklediğimiz anlamlar çok farklı. İnsanlığımızın anlamları farklı Fredrick. Eğer biz insansak sizler ancak insansısınız (s.364).

Romanda insan-insan ilişkilerinin en çarpıcı örneğine ise Fredrick’in malikanesinde rastlanılır. Numi’den faydalanmak isteyen ve hatta ona rızası dışında sahip olmak isteyen Fredrick aynı zamanda bir organ mafyasının da başıdır. Organlarını çalmak için tutsak ettiği çocukların varlığını anlayan Numi, çocukları kurtarmak için mücadele verir. Bu durum, romanda güçlü ve zengin insanların diğer insanları nasıl ele aldığını ve gördüğünü göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü “öteki” olarak görülen insanların yaşam hakkına saygı duyulmamakta ve bir madde olarak görülmektedirler:

> Duvarları taştan, iki futbol sahası büyüklüğünde yüksek tavanlı, dev, penceresiz bir alan ve tavandan askılara asılmış yüzlerce buzdolabı vardı karşısında. 170 cm boyundaydı her bir buzdolabı ve her birinde beş raf vardı, her rafta en az bir organ. İçerisi soğuktu ve bu soğukluğun kaynağı ortamın ısısıyla alakalı değildi. Akıl bir bakışta ne olduğunu anlamasa da, kalpte hissedilen duygunun çaresizlik diye haykıran çığlıklarıydı soğuğu yaratan. Kalbindeki çığlığı bastırıp Fahim'i izledi, raftan aldığı bir aletle önündeki buzdolabının camındaki barkodu okutmuştu ve aletin ekranında raftaki organın pankreas

> olduğu yazıyordu. Her rafın önündeki kartta bir barkod vardı. Her barkodda organın ne olduğu, nereden ve ne zaman geldiği, çıkarıldığı bedenin yaşı, ırkı ve hastalık geçmişi yazıyordu. Böbrekler, ciğerler, gözler... düzenli bir şekilde depolanmıştı ve barkoduna baktıkları her organ çocuklara aitti, baktıkları ilk sıra Afganistan'dan gelmişti. Önündeki dolaplarda savaşın çocukları vardı. Yaşamın içinde acıyla yağmalanmışlardı. Kendi türünü böylesine yağmalayan kaç tane tür vardı (s.409)?

> Aniden dolaplar harekete geçip asılı oldukları ray üzerinde oynadıklarında geriye çekildiler, tetikte, bu hareketin neden kaynaklanmış olacağını analiz ederken niyesini öğrendiler. Organlar ancak 76 saat bu şekilde depolanabiliyorlardı, kişilerin içinden koparıldıktan 76 saat sonra mutlaka başka bir bedene nakil olmaları gerekiyordu. Raflardan birinin barkodunu okuduğunda bunu öğrenmişlerdi, okuttukları barkod bir ciğere aitti, 12 yaşında, 0Rh+ kan grubuna sahip, Afgan bir çocuktan koparılması 70 saat önce gerçekleşmişti. Bu organı 6 saatte kime yerleştireceklerdi? Hemen altındaki böbrek de aynı çocuğa aitti, üstündeki rafta bulunan kalp de... 12 yaşındaki bir çocuğun tüm organları... varlığı 4 dolabın içine sığabilecek kadardı. Bu sıradaki tüm organlar Afganistan'dandı (s.409).

> Ama neydi, bir insansıya diğerinden üstün olduğunu düşündüren, hayatının diğerlerinden daha değerli olduğunu içine sindiren ya da diğerlerinin hayatının daha değersiz olduğuna ikna eden ve tüm bu deliliği normal hâle getiren şey neydi?.. Kimdi? Bu gezegenin Usta'sı kimdi (s.418)?

Kudret Alkan tarafından **2017** yılında kaleme alınan **2080** adlı romanda da insanın değişimi ve dönüşümüne atıfta bulunulmuş ve olumsuz bir insan portresi çizilmiştir. Alkan eserinde 2080 yılında yapılan bir yarışmaya dayandırdığı kurgusuyla; insanın, özellikle yoksul ve sahipsiz insanın, içine düştüğü durumu dramatik bir şekilde anlatmaya çalışmış ve özellikle zengin ve egemen sınıfın eğlence anlayışındaki çarpıklığa değinmiştir. Bu yarışmada yarışacak insanları fakir ve sahipsiz olarak gösteren yazar, izleyicilerin de bu insanların hayatta kalma mücadelelerini izleyerek keyif aldıklarına vurgu yapmaktadır.

> Datton açlıkla mücadele ederken, Arkat böcekleri teker teker yemeye başladı. Bazılarını avuçlarının içinde toplayarak ağzına atıyordu. Arenadan inanılmaz bir uğultu kopuyordu. Burada sadece insanlığın bitiş sireni yoktu. 2080'de çok daha fazlası vardı. Yarışmanın bağlı bulunduğu televizyon kanalının serveti inanılmaz bir noktadaydı. Kayanka şirketi bu seneki 2080 yarışmasına bambaşka bir boyut getirmişti. Yaklaşık olarak elli seneden beri yayınlanmayan 2080 yarışması bu sene bambaşka bir senaryoyla izleyiciye sunuluyordu. Otuz kişi ne olduğundan habersiz bir şekilde bu adaya düşmüştü. Her biri kendi sorunlarını dile getiriyor, ancak yarışmanın tasarımcıları bunları izleyiciye çarptırarak aktarıyordu. Burada gerçekten sanal bir dünya vardı. Bir pencere vardı. İçinde de otuz insan. Ama bu pencere ölümcül bir küreydi. Büyücüler de bu insanlara istedikleri gibi yön veriyorlardı. Yarışmadaki otuz kişinin aslında bir soytarıdan farkı yoktu. Zaten bu insanların hemen hemen hepsi evsiz barksız insanlardı. Hayatta tutunacak hiçbir dalları yoktu. Programın sahibi olan Kayanka şirketi bunu bildiğinden dolayı rahat rahat hareket ediyordu. Her şey bir şekilde kalıbına uydurulmuşu. Arkat, böcek yerken izleyiciler onun şahane bir biftek yediğini zannediyorlardı (Alkan, 2017, s.8-9).

Yazar ilerleyen bölümlerde yarışmadan yola çıkarak insanın neye dönüştüğüne dair tespitlerini bir gazetecinin ağzından okura iletir.

> Kendimizi insan yapmaya çalışırken, insanlığımızı ne kadar kaybettiğimizin hesabını artık ben tutamıyorum. Ve bir gazeteci olarak insan olmaktan utanıyorum. Bizi bu yarışma programına bağlayan nedir? Şahsen ben evimde kitap okumayı, eşimle ve çocuğumla sohbet etmeyi her şeye tercih ederim (s.57).

İnsanların giderek gösteriş meraklısı bencil varlıklara dönüştüğünü ve bu nedenle insanların olması gerekenden çok uzakta bir ahlaka ve yaşayışa meylettiklerini eserin genelinde görebilmekteyiz. Hatta bir benzetme yaparak insanın gitgide maymunlaştığına ve bu durum karşısında maymunların bile insanlara güldüğüne işaret eden yazar (s.58), okurlarına toplumun bozulmaya başladığını hissettirmektedir.

İnsana dair sorgulamaların sıkça yapıldığı bir diğer eser ise PİA Umy Y.G. ve Yeşim Demir tarafından 2017 yılında kaleme alınan ***Gritopya***'dır. Gritopya distopik bir gelecek tasviri çizerken, bu distopik ortamı yaratan olumsuzluklarla mücadeleye girişen bir hukukçu olan Nancy, eserin ana karakteri durumundadır. Okur, eserin genelinde Nancy'nin bakış açısıyla geleceğin insanını ve o insanın neden olduğu olumsuzlukları görmektedir. insanın hırsı ve kibri eserde sık vurgulanan hususdur denebilir. İnsanoğlunun dünyada geçmişten geleceğe hep savaş içerisinde olduğu ve bu durumdan hiç vazgeçmediği (s.45) vurgulanmış ve bu durumun temelinde insan hırsının ve kibrinin yattığı tespiti vurgulanmıştır. Eserde insana dair yapılan şu tespit kayda değerdir:

> Evrende yaratılan her şeyin bir faydası vardır ve aynı zamanda bir amaca hizmet eder... Hepimiz biliriz ki; insanoğlu evrende bilinen en akıllı ve en gelişmiş canlıdır. Ancak insanoğlu kadar yaşadığı dünyaya, çevresine, geleceğine zarar veren başka bir canlı yoktur. Para, hırs, çıkar, kibir insanoğlunun kendi kendini yok etme silahlarındandır. Sevgi, saygı, mutluluk gibi duyguların, çoğunlukla para arzusu, hırs, makam gibi kötü isteklere mağlup olmasına izin verirsek geride yaşamdan ne kalır ki (Pia ve Demir, 2017, s.38)?

Eser; gelişen teknolojinin eskiden olduğu gibi yine güçlü ve acımasız insana hizmet ettiğini vurgulamakta ve bu güçlü sınıfın daha da güçlenebilmesi için diğer insanların yaşamlarını hiçe sayacak uygulamalara ve deneylere yer vermektedir. Bu durumda koloniler hâlinde yaşayan ve sınıflara ayrılmış insanlardan bahseden yazarlarımız bu kolonide yaşayan yoksul ve savunmasız insanların nasıl denek olarak kullanıldığını

anlatmaktadırlar (s.47). Hatta özellikle güçlü sınıfın uygulamaları ve deneyleri için deney kolonilerinin kurulduğunu belirten eserde, insanın ölümsüzlük arayışının yarattığı olumsuzluklar sıkça vurgulanmaktadır.

> Böyle durumlarda maalesef acımasız deney kolonileri, bu insanları toplayarak denek laboratuvarlarında acı çekerek ölmelerine seyirci kalıyordu. Onlar için aklını kaçırarak acı içerisinde yaşamasından ziyade denek olarak hiç olmazsa bir işe yaramaları daha uygun görülmüş ve üzerlerinde denenmeyen bir şey kalmamıştı. Bu deney kolonisine düşen hiç kimse sağ çıkamamıştı zaten… Ölümsüzlük çırpınışlarıyla alınan yanlış kararların, bu insanlar için deney kolonilerinde çaresiz çırpınışlara dönüşeceğini ve ölüm için yalvaracaklarını hiç düşünmemişlerdi demek ki…Ama insanoğlunun bu yaşama egosu bencilce kendini gösteriyordu her yüzyılda (s.47).

Eserde insanın insana verdiği zarar ve yıkım ön planda tutulmuştur. Bu durum aynı zamanda insanın doğaya yani yaşadığı dünyaya verdiği zarar üzerinden de açıklanmıştır. İnsanın doğaya verdiği zarar neticesinde insanlarda var olan farklılığın ve zenginliğin azaldığına dikkat çekilmiş, atmosfer tabakasının incelmesi, zararlı güneş ışınlarının etkisi nedeniyle insanların artık tek tipleştiğine vurgu yapılmıştır. Gritopya'da artık sadece albino insandan söz edilmektedir:

> Dünyanın varoluşundan beridir var olan ırklar güneş ışınlarını değiştiren, hatta söndüren atmosfer eksilmeleri yüzünden teker teker yok olmuşlardı. Geriye kalan soluk, beyaz ırk bir zamanlar insanların ten renklerinin siyah, beyaz, sarı gibi olduklarını sadece şehir efsanelerinden ve kısıtlı sayıda hazine kraterlerinde saklanan kaynaklardan biliyorlardı. Bir zamanlar insanların melanin eksikliğinden kaynaklı bir rahatsızlık olarak görüp DNA bozukluğu diye niteledikleri, albino isimli hastalık artık dünyanın tek ırkıydı. Güneş ışınlarının kemiklere olan demir takviyesi de ortadan kalkmıştı. Bu nedenle doğan her canlıya demir takviyesi yapılıyordu geliştirilmiş aşılarla. İnsan ırkı belki ten olarak yaşlanıp buruşmuyordu ama içten içe çürüyorlardı, bu yüzden düzenli olarak aşılamalar yapılıyor, yetmediği yerde nano robotlarla organ takaslarına gidiliyordu (s.53).

İnsanların sürekli takip edildiği, çeşitli şekillerde şiddete ve zulme uğratıldığı bu düzende insan psikolojisinin de oldukça olumsuz etkilendiği ve bu durumun insanı edilgen ve amaçsız bir canlıya dönüştürdüğü eserin birçok bölümünde vurgulanır. Sürekli gözlem altında olan, takip edilen, cezalandırılan ya da hazıra alıştırılan insanlar artık ne kadar zeki bir yaradılışa sahip olsalar da aklını kullanamayan, sorgulamayan, öğrenmeye isteksiz ve sadece tüketimle var olmaya çalışan bireylere dönüşmüştür (s.55). Bu durum toplumsal bir çürümeye ve yozlaşmaya gidişin ifadesi olarak değerlendirilebilir. Eserin özellikle altını çizdiği durumlardan bir tanesi de işte bu çürüme ve yozlaşmadır.

Güç âşığı (s.87) insanların kibirleri ve hırsları uğruna birçok masum insanı öldürdüğünü, güce ulaşmak için ihtiyaç duyulan para, enerji, silah gibi mücadele alanlarına hâkim olabilmek için nasıl insanlıktan çıkıldığı eserde sıkça vurgulanır (s.87).

Vega Diye Bir Yer (2018) adıyla Günhan Erdem tarafından 2018 yılında yayımlanan roman; Vega isimli kurgusal bir mekâna ulaşmak için yola çıkmış bir uzay gemisini ve mürettebatını konu edinmektedir. Dünyanın sonunun geleceği ve artık dünyada yaşam şansının kalmayacağını düşünen bilim insanları, yeni bir yaşam alanı bulma gerekliliğini savunurlar. Bu amaçla Nebula12 isimli devasa bir uzay aracı geliştirilir ve insan neslinin devam edeceği yeni bir yaşam alanı bulma amacıyla uzayın derinliklerine doğru gönderilir.

Romanda insana, teknolojiye ve doğaya dair birçok tespite ve tasvire yer verilmektedir. Bu başlıklardan birisi olan insan başlığı ise kurgusal boyutta hem dünyanın hem de yaşamın geleceği adına kritik öneme sahiptir. Çünkü Batı liberal hümanizminin insan figürü dünyadaki doğanın yani yaşamın önüne geçmiştir. İnsanlar özellikle doğaya karşı hoşgörülerini kaybetmiş, birbirlerini ise sürekli ötekileştirerek savaşlara neden olmuşlardır. Dolayısıyla hem insan türünün hem de dünyada yaşamı paylaşan tüm türlerin hayatlarını tehdit eder bir pozisyona evrilmişlerdir. Bu durumda romanda hatalı kodlara sahip insanların yetki sahibi olmasıyla kısmen açıklanmaktadır:

> Ama her şey bu kadar yolunda giderken hiç hesapta olmayan sorunlar ortaya çıkmaya başladı. Özellikle son 5 bin yıl içinde, öngörülemeyen olaylar yaşandı. Toplumların birbiriyle çekişmeleri yıkıcı savaşlara neden oldu. Bu savaşlar yüzünden bugünkünden çok daha ileri düzeyde olabilecek birçok medeniyet yok oldu. Bu çekişmelerin ana nedeni ise lider konumunda olan insanların hatalı genetik kodlarıydı… Ne olabilirdi ki bu hatalı insanların derdi? …Kendilerini tanrının yeryüzündeki elçisi gibi hisseden, bu yüzden de Dünya'nın tek hâkimi olmak isteyen bu insanlardan en güçlü olanları bir şekilde bağlı oldukları toplumların liderleri hâline geldiler. Sıradanlaşan gündelik hayatın temposuna ayak uydurmuş toplumlar, kendilerinden bir şekilde üstün buldukları ve hayranlık geliştirdikleri bu tipleri ne yazık ki lider olarak benimsemekte zorluk çekmediler. Gücü ele geçiren bu hastalıklı beyinler de çok kısa bir süre içerisinde neredeyse Dünya'daki yaşamı sona erdirme noktasına geldiler (s.195-196).

Romanda insanların genetik yapılarındaki bozulmaların barışçıl yaklaşımı baskıladığından hareketle hoşgörüsüzlüğün ve ötekileştirmenin başladığı ifade edilmektedir. Bu ötekileştirme; insanlar arasında sınıf, ırk, cinsiyet farklılıklarına

dayanmış ve dünyada yaşamı tehdit eden bir hâle ulaşmıştır. Böylece insan kaynaklı kötülükler dünya yaşamını derinden tehdit eder hâle gelmiştir. Bu durum posthümanizmde altı çizilen ve eleştirilen Batı liberal hümanizminin insanı ile paralellik göstermektedir. Her şeyin ölçüsü olduğunu iddia eden Batı liberal hümanizm insanı zamanla merkezdeki konumunu güçlendirmiş ve geri kalan her şeyi bir kaynak ya da bir madde olarak algılamaya başlamıştır. Gücü elinde bulunduran tahakküm kurmuş ve öteki olarak gördüğü her şeyi sömürmüş ve yaşamını tehdit eder hâle gelmiştir:

> Öncelikle insan türünün genetik yapısındaki bozulmalar insanların barışçıl yaklaşımlarını baskıladı. Teknolojiyi üst noktaya taşıyacak ve uzayın derinliklerine ulaşabilecek donanıma sahip olabilmek için gereken zekâ ve beceri, beraberinde aşırı hırsı da körüklüyordu ve bu hırs birçok kez insani yöne galip geldi. Bitmek bilmeyen bu hırs, aşırı rekabeti ve savaşları körükledi. İnsanlar, gelişmiş zekalarını ve doğanın tükenmeyecek gibi gördükleri kaynaklarını silah yapmak için kullandılar (s.196).

Çalışmamıza konu olan bir diğer eser ise Atilla Akar'ın **2018** yılında kaleme aldığı ***Cern Komplosu: Galaktik İstila*** isimli ederidir. Bu eserde Cern'de (Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi) yapılan LHD (Büyük Hadron Çarpıştırıcısı) deneyi sonucunda öngörülemeyen bir gelişme ardından açılan portal neticesinde dünyanın Reptilian ırkı tarafından istila edilmesini konu alınmaktadır. Yazarın kurgusunun odak noktasında ise insan vardır. Eserde yer aldığı şekliyle, insanın kusurlu tarafları bu olayın gerçekleşmesine zemin hazırlamış ve tüm insanlığı tehlikeye atmıştır. Deney sırasında ortaya çıkan ipuçları olması gerekenden çok uzak bir tutumla ele alındığı için dünya istilaya uğramıştır. İlkel insan reflekslerinin devreye girdiğini belirtildiği eserde özellikle yönetimde yer alan insanların bencilliklerinin ve egolarının neden olduğu durumların altı çizilmiştir:

> "Bütün bunlar insanın anlaşılmaz ve olağanüstü durumlardaki ilkel refleksini, yani "Reddetme", "kabullenememe" psikolojisini yansıtıyordu sanki. Gerçi durum bir açıdan hakikaten "inanılmaz"dı da(s.18-19)!
>
> Tabii burada insan algısının işleyişinde bir problem vardı. İnsanoğlu bir şey gerçekleşene kadar o şeye ihtimal vermek dahi istemiyordu. Bu konuda oldukça direngendi. O şeye karşı korkusu ne kadarsa direnişi de o kadar kuvvetliydi. O yüzden birçok duruma hazırlıksız yakalanıyor veya şapa oturuyordu. Hâlbuki zihnini biraz aksi ve mümkün ihtimallere göre çalıştırabilse sorunu kavrayabilecekti. Belki de "aptallık" denilen şey tam da buydu (s.84)!"

Yazar toplum yaşamında da insanın para hırsının kültürü ve toplumun yapısını bozduğunu zaman zaman vurgulamaktadır. Bunlardan en önemlisi ise kültürün yitimi olarak görülebilir. Yazar, toplumun gitgide değiştiği ve dönüştüğünü ifade etmek için ticari kaygıdan yola çıkmış ve geleneğe has zanaatların zamanla yok oluşa gittiğine temas etmiştir. "Eskiden halıcı, kilimci olan dükkanların çoğu nargileci olmuştu şimdi. Ticaret hırsı her şeyi tıklım tıkış hâle getirmişti. Buranın eski görünümünü bilenler için tam bir hayal kırıklığıydı (s.111)."

Şeyda Aydın'ın 2018 yılında bilimkurgu türünde kaleme aldığı ve bir üçleme olarak okurlarına sunduğu serinin ilk romanı olan **Diğer Evrenin Senaristi** (2018); Veera ve Eeva isimli iki kadın karakterin Netta ülkesindeki yaşamlarını konu edinmektedir. Serinin ilk romanı paralel evren veya alternatif gerçeklik kapsamında değerlendirilebilecek ve bilinen dünyaya pek benzemeyen ütopik bir ülkeyi ele almaktadır. Netta ülkesi adı verilen bu ülkede; ırk çatışmalarının, birçok sağlık sorununun, cinsiyet tartışmalarının ve ekolojik sorunların aşıldığı görülmektedir. Bu olumlu gelişme ise öncelikle insan mefhumunun yeniden ele alınması ile başarılmıştır.

Netta ülkesinde insana dair en ciddi tespit, Batı liberal hümanizminin ele aldığı insan figürünün yerle bir edildiği meselesidir. İnsan, geleneksel kabul edilen tüm kalıplarından sıyrılmıştır. Bu nedenle de gerek görünüş gerek tercih gerekse de bulunduğu konum insanları ayrıştıran hususlar olarak görülmemektedir. Bu pencereden bakıldığında insanın başka bir insan üzerinde tahakküm kurması veya başka bir insanı ötekileştirmesi bu ülkede mümkün görünmemektedir:

> Nasıl başardılarsa bilinmez, cinsel ve ırksal kimlik ayrımlarına dair negatif algıları çok önceleri yıkmışlardı; birbirlerini gruplandırmadan sadece insan olarak görürlerdi. Cinsiyetsiz aşkların her rengi yetişkin insanlarca özgürce yaşanır, aşkı inançlara göre de kutsal sayarlardı. Hani, varlığı rivayet olan kayıp kıta vardı ya, belki de orası bu alternatif gerçeklikte asla kaybolmamıştı, belki de tam buradaydı; gözümüzün önünde (s.11-12).
>
> Netta'daki herkes gibi her ikisi de aynı algıda düşünüyordu estetik normlar hakkında. Bir insanda mühim olanın, geçmiş zamanlarda kalan fiziksel normlara giren şekilsel yapıdaki vücudu veya pürüzsüz teni değil, aurasından yaydığı enerjinin çekiciliği olduğuna inanıyordu herkes. Tabii ki obezite gibi insan bedeninin bütünlüğünü bozan sağlıksız durumlar olmadığı sürece fiziksel normların geçmişte kusur olarak kabul ettiği her şey, aslında insanları daha değerli ve özgün yapıyordu. Netta'da herkes ideal ve sağlıklı kilosundaydı; hormonal istisnalar hariç çözmüşlerdi bu sorunu. Bilimin obezlik ve aşırı kilo hastalığına çözüm bulduğu bu ileri dünyada, özellikle Netta'da, herkes sağlık sigortasından faydalandığından, aynı zamanda spor gibi aktiviteleri alışkanlık hâline

> getirdiğinden, hatta gıdalar bile kolesterole göre düzenlendiğinden, hiç kimsenin obezite veya fazla kiloyla derdi olmazdı (s.40).

Diğer Evrendeki Kadın (2019) serinin ikinci kitabı olarak okurlara sunulmuştur. İlk romanda okur karşısına çıkan ütopik dünya bu romanda yerini distopik ikizine bırakmaktadır. Bilimsel bir gelişme neticesinde paralel evrenlere geçiş yapılabilecek bir kapı icat eden Veera'nın arkadaşları; Veera ile Eeeva'nın paralel evren buluşabilmelerini sağlamışlardır. Ancak Antero isimli bu distopik ülke, Netta ülkesinin karanlık ikizini temsil etmektedir. Bu nedenle romanda yer alan her hususta karanlık bir yön ve hoşgörüsüzlük kendini Antero ülkesinde göstermektedir. Bu hususlardan birisi de kuşkusuz insan meselesidir. Netta ülkesinin insanı ve insana bakışı bu romanın hemen başında okura yeniden hatırlatılır:

> Netta, her zaman olduğu gibi hoşgörünün, saygının, cinsiyet eşitliğiyle aşkı kutsal sayan, nefreti hiç bilmeyen, karşılıksız iyilikler yapan, birbirlerini seven ve saygı duyan güzel insanların üzerinde yaşadığı o ülkeydi. Ülkedekiler, kadimlerin miras bıraktığı, pozitiflik dolu modern gelecekçi bilincin gelişmiş toplumu olarak birbirini dinleyerek ve yardımlaşarak hayatlarına bireysellikten uzak devam ediyor, gelişiyor; sevgiyle yükselen bir ütopya uygarlığı olarak hiçbir varlığa zarar vermeyi aklının ucundan geçirmeden dünya üzerinde nefes alıyor; umudu ve öğretilerini yeryüzüne yayıyordu. Netta'da kadın ve erkek için bay veya bayan ibareleri kullanılmazdı; çünkü herkes eşitti, cinsiyet, ırk, renk ayrımcılığı söz konusu bile değildi, herkes birbirine "Sayın" veya "Sevgili" diye hitap eder, kadın, erkek ve diğer her insanı aynı şartlarda görürlerdi. Homofobi, transfobi ve ırkçılığın ne olduğunu bilmeden, yetişkin insanların yaşadığı her şekil ve renk aşkın önünde saygıyla eğilirlerdi (s.13).

Romanın ilerleyen bölümlerinde ise Netta'nın karanlık ikizi Antero ülkesinde insana dair çizilen çerçeve okura aktarılmaktadır. Antero; toplumsal cinsiyet anlayışının oldukça sert uygulandığı, özgürlüğün olmadığı, yaşam hakkının itibar görmediği, sınıf ve ırk çatışmalarının sürekli yaşandığı, adalet ve hukuk sisteminin çöktüğü, eğitim anlayışının gelişmediği bağnaz ve baskıcı bir yönetimin ürünü olarak karşılık bulmaktadır, romanda.

Eeva bu distopik ülkede meşhur bir oyuncu olarak zengin sınıfa mensup ancak hassas bir insan olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle ötekileştirilen herkese ve her şeye yardım etmeye çalışması onu popülerleştirmiş ve çok sayıda hayran kazanmasını sağlamıştır:

> Tellervo, Eeva Turunen'in, yani Veera'nın Eeva'sının, temsil ettiği şeyler yüzünden milyonlarca hayranından sadece biriydi; o dünyada Eeva, hasta çocuklardan, eziyet gören

> kadınlara, seks işçilerinden, eşcinsellere, hayvanlara kadar herkes için koşuşturup bir şeyler yapmaya çalışan, onlar için güçlü ve idealist bir kahramandı. Eeva da onların içlerinden çıkmıştı; zengin ailelerin çocukları gibi imkânlar ona gümüş tepside sunulmamış, fakirlikten gelmiş, karda açan bir çiçek gibi yeniden doğmuştu (s.138).

Serinin üçüncü kitabı olan ***Parçalanmış Yansımalar (2021)*** da ise yazar yine distopik evren üzerinden kurgusunu devam ettirmektedir. Eserin en mühim karakteri serinin bir önceki kitaplarının ana karakterleri olan Eeva ile Veera'nın kızları Astrid Elo'dur. Antero ülkesi dağılmış ve üç parçaya bölünmüştür. Irk ve sınıfsal ayrılıklara göre yeniden düzenlenen bu ülkelerden Valmundur Cumhuriyeti'nde yaşayan Astrid; bir önceki ülke olan Antero'dan da vahşi ve distopik bir ülke resmi çizer okurlara. Bu resimde dikkat çeken hususlardan birisi de "insan"dır. Romanın ortalarında geçen diyalog, bu distopik evrendeki insan anlayışının kavranması adına önemlidir:

> Demek ona ne yapacağımızı anlayacak kadar kafan çalışıyor? Ah Dedektif Freya Malinen, insan denilen varlığın gerçekte ne olduğunu anlamayacak kadar kör olduğunuzu söylemeyin bana lütfen... İnsan kendini en iyi gizleyen varlıktır, hayvan gibi saf değildir, çünkü hayvanın içi dışı birdir; sadece ailesini korumak veya yaşamak için öldürmek zorunda kalır. Oysa insan sinsidir, bencildir, egoisttir; yüzüne maske takar, gizlenir, zevkine öldürür, sonra hiçbir şey yokmuş gibi iğrenç hayatına devam eder. Ancak ve ancak insanda vardır bu ilkel potansiyel. İlk çağlardan, şu an bulunduğumuz 21. Yüzyıla kadar böyleydi, hâlâ böyle," dedi, sonra başını havaya kaldırıp yukarı baktı, işaret parmağıyla gökyüzünü işaret etti. "Hissediyor musun? Duyuyor musun? Kulak ver ve dinle, sesleri duy; biz burada bunları konuşuyorken, başka bir yerde bir çocuk veya bir kadın daha öldürülüyor, hem de vahşice. Belki de kimse onun cesedini bulamayacak; belki daha ölmeden, diri diri gömülecek... Başka bir çocuk daha, başka bir kadın daha... Ve bu defalarca tekrarlanacak. İşte insan bundan ibaret ve inan bana asla ders almayacak (s.196).

Valmundur Cumhuriyeti'nde insanlar vahşileşmiş ve ilkelleşmiştir. Manevi değerlerin bir anlamı kalmamış, estetik ve dış görünüş ön plana çıkmıştır. "Ne yazık ki, fiziksel estetiğin popülerlikte önemli olduğu bir gerçek, çünkü dışını görüp hayran olmak, içini görmekten çok daha kolay ve kısa sürüyor. İnsanlar çözüp anlamak, birini okumak yerine, güzel bulduğunu izlemeyi seviyor ve estetiğe övgüyü tercih ediyor, tıpkı kitap okumaktan çok, güzel oyunculardan oluşan bir filmi izlemek gibi (s.174)…" Dolayısıyla insanlar erdemlerinden uzaklaşmış, içinde yaşadıkları distopik evrenin çarpık ahlak kavramını benimsemişlerdir. Bu yönleri ile ele alındığında romanda insana dair olumsuz olarak ele alınabilecek birçok meselenin altında erdemden uzak, maddi ve çıkarcı yaşam pratiklerinin etkisi olduğu ifade edilebilir.

Sezai Özden'in 2019 yılında yayımladığı ***Sentromer: Ötekiler*** adlı eserinde de yine insana dair tespitler dikkat çekmektedir. Yazar, insanlarla iletişim kurmaktan vazgeçmiş bir kahramanın ağzından insanın ne kadar korkunç bir canlı olduğuna, birbirlerini öldürmek, yok etmek için teknoloji geliştirdiğine, kimsenin kimseye tahammül etmediğine değinmektedir. Özellikle teknolojiye yapılan atıf dikkate değerdir:

> Konuşmayı seviyorum, evet. Pek fazla arkadaşım yok. Bu yüzden genelde bitkilerle ve hayvanlarla konuşurum. Onlar beni dinlerler ve arada bir cevap bile verirler. İnsanlar gerçekten korkunç yaratıklar. Kimsenin kimseye tahammülü yok. Herkes birbirini öldürmek için fırsat kolluyor. Diğerini öldürebilmek için milyonlar harcayıp silah geliştiriyor. Bunu bir hayal etsene! Bir insanı daha hızlı öldürebilmek için teknoloji geliştiriyorsun. Bunu düşünmek bile insanın tüylerinin diken diken olmasına yetiyor. Öyle değil mi Vulk! Sen ne düşünüyorsun bu konuda (Özden, 2019, s.99)?

Gezegen A18-1-2 adlı bir gezegende geçen olayları konu alan eserde, diktatör bir yönetici (Azur) ve bu diktatörlük altında ezilen türlerin hikâyeleri anlatılmaktadır. Azur'un kurmuş olduğu ve on iki kubbeden oluşan yönetim/yerleşim bölgesinin sürdürülebilirliği ise sömürülen ve ezilen insanlara yüklenmiştir. Bu durum karşısında insan değersizleşmiş ve gözden çıkarılmış bir durumdadır: "Kubbeler sürekli hareket eden metal küplerden oluşmuş bir makine gibidir! İnsanlar ise o kipleri hareket ettiren böceklerdir ve hiçbir değerleri yoktur! diyen Sall'ı düşündü (s.200)."

İnsanın köleleştiği, değersizleştirildiği ve insan olma vasıflarını teker teker kaybettiği bu distopik kurguda, özellikle gaddar yönetimler marifetiyle ortaya çıkan yeni insanın resmi oldukça rahatsız edici bir boyuttadır.

> Zamanın aktığı günlerde... diye başlayan hikâyeler, en garip olanlarıydı. İnsanların yalnız yaşamadığı, hayvan adını verdikleri canlılarla birlikte yaşadıkları, gökyüzünün hep mavi olduğu, dişiler ve erkeklerin aynı hücrelerde yaşayıp yavrularını büyütebildiklerini anlatan hikâyeler. Bu hikâyeler zararsızdı. Kimse bunlara inanıp kafa yoramazdı. Azur için zararsız dedikodular (s.203)!

3888 Nuh'un Son Yolcuları (2022) adlı eserde kurguyu oluşturan temel noktalardan birisi de değişen insan ve insanlığın durumudur. İnsanlığın, insan olmanın gerektirdiği vasıflardan sıyrıldığını ve özünden uzaklaştığını vurgulayan yazar, bu durumun neticesince insanlığın Dünya'dan koptuğunu ve uzayda bir şekilde yaşama tutunduğunu anlatır. Ancak yapılması gereken şey bellidir. İnsanlar sahip olmaları

gereken erdemleri yeniden hatırlamalı ve insana dönüş gerçekleşmelidir. Romanın kurgusu bu amaçla şekillenmiştir.

> İnsanlık özünden uzaklaşalı çok olmuştu. Geçmiş insanın tarihi sanal gerçekliklerle anlatılıyordu. Özünden uzaklaşan "yeni insana" sevgi, şefkat, merhamet, vicdan gibi duygular, erdemler ders gibi öğretiliyor ve yeniden kazandırılmaya, çalışılıyordu. Sanal düşünceler yaratılıp, seyrettiriliyor, geçmiş yaşamlara dair her şey belgesel gibi izlettiriliyordu. Korkunç savaşlar, salgın hastalıklar, bitmek bilmeyen depremler, seller, fırtınalar, doğal afetler insanın doğasını değiştirmişti (Aygül, 2022, s.17).

İnsanı insan yapan erdemler olarak sıralanan sevgi, merhamet, adalet gibi mefhumları kaybeden insanın yaşadığı olumsuzlukların ve bu olumsuzlukların giderilmesi için atılan adımların yer verildiği eserde, insan evrende yalnız olmadığını anlamış ve olumsuzluklarla mücadele edebilmek adına yeni ve radikal adımlar atmıştır. Roman, dini bir referansla Hz. Nuh'a gönderme yaparak, insanın değiştiğini ve kötüleştiğini vurgulamakta; kurtuluşun ise sadece öze dönmekle sağlanabileceği ifade edilmektedir. Bunun için de "Tanrı'nın Eli" adlı uzay gemisi ve bu geminin sorumlu yöneticisi "Komutan Nuh"un özellikle insana ait erdemlerin yeniden inşasına ve bu durumun en büyük engeli sayılan "Negans" isimli ırkın mağlubiyetine ilişkin çabası, eserin temel izleği durumundadır. Yeni kurulan bu düzende ise sadece erdemli ve iyi insanlara yer vardır:

> İnsanlığın kıyameti yaşamdan korkmasıyla başladı. Yaşanılan büyük korkular insana geçmişini unutturmaya özünden uzaklaştırmaya başladı. Sevgi, merhamet, vicdan gibi insani duygular birçok insanda silikleşmeye başladı ve bir salgın hastalık gibi tüm insanlığa yayıldı. İyi ile kötü arasındaki ezeli mücadele insanlık aleyhine sonuçlanıyordu. İnsanın elinde tutmaya çalıştığı sadece hak ve adalet duygusu idi. Kurallarla, yasalarla bir düzen oluşturulmuş ve bu düzene yüz yıllar boyunca uyulmasına önem verilmiş, böylelikle evrende de insana yer edindirmişti. İnsanoğlu, teknolojinin gelişmesiyle evrende yalnız olmadığını anlamıştı. Gökyüzüne kapı açılmıştı ama sadece hak edene... İçindeki negatifi uzaklaştıran, evrendeki her canlı varlığa saygı gösteren insana, gök kapıları açılıyordu. Evrendeki bütünlüğe uyum gösterenler bir başka değişle sınavı geçenler, Galaktik Konseyin bir üyesi kabul ediliyordu (s.18).

Eserde, mensubu oldukları ırkların en güzide örneklerinden seçilmiş sekiz insan üzerinden Dünya'da yapılacak bir operasyon anlatılmaktadır. Bu operasyon sonucunda bu sekiz kahraman kendilerine has (ırklarını temsilen) yeteneklerini keşfedecek ve korkularını yeneceklerdir. Böylece insana dair erdemleri geri kazanmanın yolu açılacak ve insanlığı olumsuz etkileyen kötülük kaynağında yok edilecektir. Burada kötülüğün kaynağı olarak "Negans"lara işaret edilmekte ve onların mağlubiyetinin

elzem olduğu, Komutan Nuh'un ağzından sıkça vurgulanmaktadır. Kurgu bu yönüyle insanın yeniden "erdemli insan", "kâmil insan" olma serüvenini anlatır. Bunun içinde bu duruma neden olan korkunun yenilmesi, sevginin galip gelmesi gerekmektedir. Çünkü İlahi Yaratıcı, insanın hamuruna sevgiyi eklemiştir.

> Çünkü çağlar boyu benliğinize işlenmiş korku her yerde olduğu gibi burada da karşınıza çıktı. Korkuyu yok eden tek şey sevgidir. Her şey sevgiden geçer. Sevgi Evrende var olan en büyük rezonanstır. Sevgi enerjisi, tüm kâinatı bir arada tutan, en büyük güçtür. Bütün mevcudat O'nun sonsuz sevgisi sayesinde var olmuştur. Birçoğunuz sevginin ilahi titreşiminin nasıl bir güç olduğunu bilmiyor olabilir... Belki sizler de insan hamurunun tanrısal öz olduğundan da bihaberdiniz. Size Tanrı'nın Eli uzanana dek... "Tanrı'nın Eli'nde genlerinize gömülü tüm bilgileriniz çözüldü, aktifleşti. Siz Sekiz Gümüş, Ara Bölge'ye adım attığınızda, ilk olarak, kendinizdeki içsel gücü keşfedeceksiniz (s.44).

İnsanın erdemlerini kaybetmesinin nedeni olarak gösterilen Neganslar, bunu insanların nefsini besleyerek yaptıkları ifade edilmektedir. Yaradılışta var olan on iki erdemden bahsedilen eserde, bu erdemlerin değiştiğine ve unutulduğuna, yerine ikâme edilenlerin ise insanı yok oluşa sürüklediğine değinir.

> Maalesef insanların bir kısmı uzun bir zaman önce içsel tanrısallıklarını kaybettiler... İhtiraslarına yenik düşmeleri onlara ilahi kimliğini unutturdu. Neganslar denilen sürüngen ırkın, çağlar boyu süregelen gizli tuzakları, insanın nefsini besledi... Azar azar zehirlerini fark ettirmeden zerk ettiler. Birçok insanın ruhsal gelişmelerini tamamlamalarını engellediler. Yaradılışında var olan on iki erdemin; sevginin sevgisizliğe, merhametin acımasızlığa, dürüstlüğün ikiyüzlülüğe, şefkatin kıskançlığa, cömertliğin cimriliğe, alçakgönüllülüğün kibre, fedakârlığın bencilliğe, kanaatkârlığın açgözlülüğe, affediciliğin kine, samimiyetin hilekârlığa, sabrın öfkeye, doğrunun yalana yani on iki ihtirasa dönüşmesi insana kendi asli kimliğini unutturdu. Kuşaktan kuşağa bir elbise gibi insanın benliğini sarıp sarmaladı. Bütün bunların sonucunda ortaya çıkan hastalıklı duygu ve düşünceler ve bunların bulaşıcı etkisiyle bütün insanlığa yayıldı. Bir başka deyişle insanoğlunun kimliği kirlendi (s.51-52)…

Eserde insanın erdemlerini yitirmesine ve farklı bir canlıya dönüşmesine neden olan meselenin korku olduğu sıkça temas edilir. Bu korku insanı bencilleştirmiş ve saldırganlaştırmıştır. Dolayısıyla insanlar sahip oldukları tüm olumlu yanları teker teker yitirmişlerdir. Bu durum karşısında insan olması gerekenden çok uzaklaşmış, sonucunda da sahip olduğu insanlığı kaybetmişlerdir:

> Bu o kadar sıklıkla oluyordu ki insanlar korkudan uyuyamıyordu. Uyumayan insan karakteri sertleşmiş, saldırgan ve acımasız, kendini düşünen, bencil bir varlığa dönüşmüştü. Maskesi olmayanlar, başka birinin maskesini öldürme pahasına elinden zorla alıyordu. Korku, insan kalbinin ana enerjisi olan ruhsal enerjiyi zayıflatmıştı. Kalbin enerjisi azaldıkça insan sevgiden uzaklaşmış ve insanı insan yapan erdemler yok olmaya başlamıştı. Dünya'nın teknolojik zekâsı olan Uzakdoğu'da ruhsal enerji gün geçtikçe yok

> oluyordu. İnsanlar bunun ne demek olduğunu depremler olduğunda anlamaya başladı. Gök kapılarını binlerce yıl öncesi aralayan Uzakdoğu bilgelerinin kılavuz sözlerini, insanlar unutmuş, biçare, kendi eylemlerinin esiri olan labirentlerden, çıkmaya çalışıyorlardı (s.122).

Eserde insana dair en sık vurgulanan husus ise sevgidir. Sevgi, yaratılışın sırrı (s.143) olarak ifade edilir ve insanın kaybettiği erdemlere yeniden kavuşabilmesinin en mühim şartı da sevgiyi bulmasından geçmektedir. Sevgi ile yeniden kavuşacak olan insan ancak bu sayede gerçek özüne ulaşabilecektir. "Sevgi ile özgürleşecek, her şeyin anlamını çözebilecek (s.143)"tir. Sevgiye ulaşan insan da Kâmil insan olabilme yolunda ilerleyebilecektir. "Hayat merdivenin basamaklarında da karşısına çıkan şeyleri akıl ile kabul edip, kalp ile onayladığında, vicdan ile tartıp, mantık süzgecinden geçirdiğinde gerçek anlamda kâmil insan rotasını çizmiş olacaktı. Kâmil İnsan'ın yolunun, sevgi ve bilgelikle kesiştiğini biliyordu (s.144)."

Sanal Kent (2022) Seran Demiral tarafından 2022 yılında yayımlanan bilimkurgu türünde bir eser olarak dikkat çekmektedir. Ormanda yaşayan küçük Nigâr'ın köpek korkusu nedeniyle ormanda kaçarken teknolojik bir yapı tarafından tutsak edilmesiyle başlayan kurgu, insanın değişimi ve dönüşümü hususunda önemli ayrıntılarla zenginleştirilmiştir. İnsan-doğa ilişkisinin bozulması nedeniyle teknoloji doğanın yerini almış ve artık bina-kent denilen teknolojik yaşam alanları tasarlanmıştır. Bu yaşam alanlarında yaşayan insanlar da bilinen insandan oldukça farklıdır. Bu dönüşüm ise kurguda öncelikle Nigâr üzerinden anlatılmaktadır. İnsanın doğaya olan mecburiyeti kırılmış ve doğanın yerini teknoloji almıştır. Bu nedenle artık insanın da değişmesi ve dönüşmesi kaçınılmaz olmuştur:

> Evet, hem bu sırada sana ihtiyacın olan açıklamaları yapmak için zamanımız olacak, hem de çocuk dönüşümü tamamlanınca Binalı bir insan gibi davranmaya başlayacak. Ağlamak, korkmak, bağırmak gibi aşırılıkları geçecek, bizim kadar olmasa da mantıklı, dengeli, normal bir insana dönüşecek (s.33).
>
> Doğum odası, adından anlaşılacağı gibi, buradaki insanların doğurdukları yerdi. Dönüştürme odasındaysa dışarıdan gelenler buranın insanlarına dönüşürlerdi. Dilleri, zihinleri değişirdi; eski hayatlarındaki hatıralarını korurlardı ama, burada yeni insanlar oldukları için, geçmişlerinin önemi kaybolur giderdi. Bedenleri de büyük oranda değişirdi, Bina'nın dışarıdan yalıtılmış ortamına uyum sağlayacak hâle getirilir, organlarının büyük kısmı ve fiziksel sistemlerinin kullanım koşulları değiştirilirdi. Eski bedenlerinden geriye tek bir şey bozulmadan kalırdı: Cinsiyetleri. (s.33-34).
>
> Dengeli bir ruh durumundan çıkmak bozulmak demekti: mutluluk, gerginlik, üzüntü, her biri dengedeki hâlin bozulmasıydı. Bozulma kelimesine yüklenen olumsuz bir anlam yoktu, çünkü bozulma bir süreçti: bir şeyin başka bir şeye dönüşmesi. Burada insanların

> duygularından başka bozulan şey olmazdı. Bina ilerlerdi, dönüşürdü, dengesi bozulmazdı; bozulan ancak insanlar olabilirdi. Bozulan İv, kendi kendine sayıklarcasına itirafına başladı (s.34).

Bu yeni yaşam alanında bilinen ancak geçmişte bırakılmaya çalışılan insan tipinden bina-kentli yeni tip insana geçiş yapılmaktadır. Teknolojik evrim olarak görülen bu uygulama ile, biyolojik evrimin artık yeterli olmadığı ve teknolojik evrimle insanın değişmesi ve yeni insanın egemen olması arzulanmaktadır. Bu hususta en çok vurgu ise duygulara yapılmaktadır. İnsan duygularından uzaklaştıkça yeni tür insana yaklaşmaktadır. Nigâr bu yeni insana dönüşün bir temsili olarak kurguda yer alır:

> Geldiğinde bizden farklı görünüyordu ama dönüşümü başladı. Buraya gelmeden önce gördüğüm hâlinin bile bize oldukça yakın olduğunu söylemeliyim. Doğum odasına alındığında, yani dönüşüm işlemi tamamlandığında, sadece dış görünüşüyle değil duygularının düzeyiyle bile bizden biri olacak. Buraya adaptasyon sağlamak için, anlarsın ya..." Cümlenin burasında küçük bir onay bekledi, İv'in baş sallama hareketinden sonra devam etti: "Yani siz karşılaştığınızda, karşında değişik bir canlı türü değil, sadece kafası biraz farklı çalışan, eğitime hazır bir Binalı göreceksin. Bilgilerini aktarman yeterli olacak, güven bana (s.36)."

Bina-kent denilen yaşam alanı ise teknolojik bir ürün olmanın yanı sıra bir bütün olarak ele alındığında tıpkı doğa gibi canlı bir organizma gibi davranmaktadır. İçine aldığı insanları dönüştürmüş, tek tipleştirmiş ve onlarla bütünleşmiştir. Dolayısıyla bu yeni teknolojik yaşam alanı yeni tip insanlar yaratarak onlarla simbiyotik ancak yapay bir ilişki kurmuştur. Bu ilişki kurulurken dikkat çeken en mühim mesele ise transhümanizmde sıklıkla vurgulanan tekillik meselesidir. Artık tek tip, tek amaca yönelik, yeni insan kurgunun insan tanımında kendini göstermektedir:

> İnsanlara baktı. Herkes aynıydı. Zayıf, uzun boylu, kel insanlar. Beyazlar içinde, kalçaları dar, bacakları uzun, ağızları kapalı, burunları küçük, yüzleri ifadesiz. Ama hepsi birbirinden başkaydı. Hiçbirinin kaşı gözü bir diğerininkini andırmıyordu bile. Aralarında akrabalık yoktu herhâlde, "Kimse aynı ovdan değil" diye düşündü Nini. Aklına gelen, karşılaştırma yapabileceği tek şey bu olmuştu. Yaşadığı yeri, ovu düşününce ağladı. Yüzünde acıklı ifadesi, diğerlerinden kısa boyu, lüle lüle saçlarıyla hepsinden, herkesten farklı, koca kalabalığın içinde bir yabancıydı (s.42).

> Son defa ellerini saçlarına götüren Nigâr, verdiği kararı gözden geçirdi. Doğru olanı yapıyordu. Yapılması gerekeni. Kendisine benzeyen insanlarla bir araya gelmek için saçlarının kesilmesine göz yumacaktı. Kendini teselli etmeye çalıştı, eninde sonunda gerçekleşecek olan şeyin olduğunu, sadece zamanı biraz öne aldığını söyledi içinden. Sonra ise ikna olmasını sağlayan düşünce geldi; arzu ettiğine ulaşmak için fedakârlık yapması gerektiği. Buradaki sorun da buydu, bağlanıp istediklerini yaşayan insanlar hiçbir şey feda etmiyorlardı. Tabii bu saf bir çocuğun düşüncesiydi. İnsanların insanlık fikirleri uğruna hayatlarını feda ettiklerini düşünecek kadar deneyim sahibi değildi henüz (s.63).

Bu yaşam alanında diğer insanlarla aynı olmak daha doğrusu tek tip insan olmak, kişiye has duygulardan, fiziksel görünümlerden mümkün olduğunca uzaklaşmak gerekiyordu. Kurguda bu durum bir tören vasıtasıyla verilirken Nigâr, saçlarının kesilmesine razı olmuş ve Ni adını almıştır.

Bina-Kent adlı teknolojik yaşam alanı kendi insanlarını üretebilme kapasitesine sahip olmakla birlikte Orman ya da Kent kökenli insanlardan uygun olanları da kendi bünyesine alarak dönüştürmektedir. Bu dönüştürme işlemi için çeşitli kriterlere uygun insanlar belirlenmektedir. Nigâr da bu kriterlere uymaktadır: "Seni Bina çağırdı, demek daha doğru. İstila edilecek bölgede yaşayanlardan birisi olduğun için Bina'ya seçildin. Yakınlardaydın, yaş ve özelliklerin bakımından uygundun. Böylece geldin, Bina'ya kabul edildin (s.79)."

Romanın ilerleyen bölümlerinde Kent insanlarına dair mühim tespitler de dikkat çekmektedir. Kurguda Ormanlar ilkelliği, Kentler gelişmişliği göstermektedir. Bina-Kent ise gelişmiş insanların yani Kentlilerin yaptığı yanlışlar, verdiği hatalı kararlar neticesinde ortaya çıkmıştır. Kentliler doğayı tahrip etmiş, doğal yaşam alanlarını yok etmiştir. Birbirlerini kandırmış ve yaşam kalitesini her birey için düşürmüşlerdir. Bu durum bir Ormanlı olmasına rağmen Kentlilerle bir araya gelmek durumunda kalan Tuna üzerinden şu şekilde verilmektedir: "Kentliler el ele önden, diğeri arkalarından uçağın bulunduğu yere doğru ilerlediler. Tuna'nın onlara güvenip peşlerine takılması için verdikleri tek bir söz yetmişti. İnsanların kendisini kandırabileceği, yalan söyleyebilecekleri gibi olasılıklar zihninde yoktu; çünkü böyle deneyimleri yoktu (s.147)." Kentiler birbirlerini kandırabilen insanları da içerisinde barındırmaktadır ancak bir Ormanlı olarak Tuna bu durumun farkında değildir. Bu durum insanın temelde yozlaşmasının getirdiği felaketleri anlatırken Bina-Kent adlı yaşam alanının hem ortaya çıkışının hem de kurallarının kaynağına işaret etmektedir. Bina-Kent; insanların duygularını köreltmeye çalışmakta ve insanı değiştirmek istemektedir. Bu arzusunun bir nedeni de insanların birbirlerini manipüle etmeleri olarak görülebilir.

> İnsanların dokunma yoluyla birbirlerine duygu aktardıkları bir zamandan, Bina duvarlarının yüzeyinden başka yere akışa izin olmayan bir mekâna geçilmişti. Selamlaşma dışında temas olmayışı bu yüzdendi. Cinsiyetlerin işlevsizleşmesi ya da hiç olmayışının kaynağında da benzer bir durum yatıyordu: İnsanlar arası birliğin

> sağlanmaması gereği. İnsanlar, kendileri ya da birbirleri için değil, Bina için var olmalıydı (s.171-172).

Uzay Görmüş tarafından 2023 yılında kaleme alınan ***Megaverse*** adlı eserde, insana dair oldukça birçok tespit dikkat çekmektedir. Dünyanın 2417 yılında insan nüfusunun 867.732.122 insan olduğu (s.18) ifade edilen eserde, insan nüfusunun ne denli düştüğünün ifade edilmesi okurda merak duygusunu kabartmaktadır. İnsan nüfusunun niçin bu kadar azaldığı sorusu okurun zihninde canlanırken yazar bu durumun oldukça sıra dışı bir nedeni olduğunu da yine eserin başında okura hissettirmektedir. Sandov isimli bir psikiyatr kahramanın ağzından bu durumun bir tercih sonucu ortaya çıktığı ifade edilir (s.19).

2100'lü yıllara gelindiğinde büyük bir felaketin, yok olmanın eşiğinde olan insanlığın, bilimsel bir çalışma sonucunda ortaya çıkan gerçeklerle yüzleşmesi ve bu yüzleşme neticesinde yaşam felsefesinin tamamen değişerek sadece insanı değil tüm evreni gözeten bir anlayışın egemen olduğu ütopik bir dünyanın kuruluşunu anlatan bu eserde, insanların birçok olumsuzluğu yendiği ve insanın daha iyiye yöneldiği aktarılmaktadır. Burada dikkat çeken meselelerden birisi de yeni düzende sınıf farklarının tamamen kaldırılması ve her bireyin eşit görülmesi durumudur. 2400'lü yıllara gelindiğinde artık sınıf farkı kalmamış, sınıf farklılıklarına dayanan samimiyetsizlik de ortadan kaldırılmıştır (s.34).

Eserde iki farklı insan ve toplum modeli okur karşısına çıkarılmıştır. Bunlardan ilki 2100'lü yılların hırslı, kibirli, gaddar insan tipidir. Bu insanlardan bahsedildiğinde özellikle vurgulanan hususlar, çıkar ilişkileri ve tabakalaşma olmuştur. Bu devrin insanları, kişisel çıkarlarını her şeyin önüne konumlandırmış ve gücünün yettiği her şeye sahip olmaya çalışmıştır. Bu durum ise zamanla toplumsal çürümeye neden olmuş ve dünya sadece çok küçük bir zengin grubun yaşayabileceği, diğer insanların ise sefalete ve açlığa sürükleneceği bir mekâna dönüşmüştür. İnsanlar empati yeteneklerini kaybetmiş ve giderek daha da acımasız canlılara dönüşmüştür. Bu dönemin insanıyla ilgili yapılan insanlığın ergenlik devri (s.66) tespiti oldukça dikkat çekicidir. Roman kahramanı Sandov'a göre 2100'lü yıllarda; "insanlar huysuz, dengesiz ve bencildi, insanlık resmen ergenlik dönemini yaşıyordu (s.66)."

Romanda ele alınan ve insanı değişime zorlayan bir diğer husus ise bilim ve teknolojide yaşanan gelişmelerdir. Bu gelişmeler neticesinde insanın ömrünü uzatmayı başaran insanlık, çok büyük bir olumsuzlukla karşı karşıya kalmıştır. Bu olumsuzluk, insan nüfusunun kontrol edilemeyecek seviyede artmasıdır. Bu durum karşısında kaynaklar hızla tükenmeye başlamıştır. İnsanlık bir yok oluşun eşiğinde kalınca dönemin kendine has bir ahlak/etik anlayışı gelişmiştir. Artık insanlar birbirlerinin yaşam hakkını gözetemeyecek duruma gelmişlerdir:

> İnsanlar o kadar kalabalıkmış ki, artık ölümü geciktirmenin hiç etik olmadığı, fazla uzun yaşamanın diğer insanların yaşam hakkını çalmak olduğu falan düşünülüyormuş. Hastalar için para harcamanın, sağlıklı insanların boğazından kesip onların da hastalanmalarına neden olmak anlamına geldiğine inanılıyormuş. Yani hastalıkları tedavi etmek o zamanın etik kurallarına aykırıymış. O yüzden kimseden kimseye organ nakli falan asla yapılmıyormuş. Yapılan tek nakil, beynin robotlara taşınmasıymış (s.114).

Devrin nüfus ve kaynak sorununu çözebilmek mümkün olmayınca "beden dondurma" tekniği ile zengin insanlar, dünyanın daha yaşanabilir bir zamanında yeniden çözülmek üzere dondurulmayı tercih etmişlerdir. Ancak bu durum 2400'lü yıllarda farklı bir sorunu gündeme getirmiştir. 2100'lerin insanı ile 2400'ün insanı aynı insan mıdır? Bu soruya aranan cevap romanın sonuna dek kurguda önemli bir yer tutmaktadır. 2400'lü yıllarda yönetimi elinde bulunduran yetkililere "Supra" denilmekte ve bu Supralardan seçilen 13 kişi ile kurulan ve "Tol" adı verilen bir meclis vasıtasıyla dünya yönetilmektedir. Tol'da, dondurulmuş olan bedenlerin çözülmesine dair alınan karara tepki bir supra olan roman kahramanı Kelda'dan gelmiştir. Kelda, 2100'lü yılların insanlarını insan olarak görmemekte ve onlara yaratık demektedir: "Bizim çağdaşlarımız şiddeti ve kaosu bilmezken, bu yaratıklar -yaratıklar diyorum, çünkü 'insanlar' demeye dilim varmıyor- aramıza karışırlarsa düzenimizin nasıl bozulacağını düşünemiyor musunuz (s.89)?"

Kelda'nın bu itirazı karşısında O'na itiraz eden diğer üyelerin söylemleri ile aslında "kime insan denir?", "insan neye sahip olursa insan olarak görülebilir?" gibi sorular okura hissettirilmekte ve esere felsefi bir derinlik kazandırmaktadır. Kelda'ya karşı Asna karakterinin yaptığı itiraz bu duruma örnek teşkil etmektedir:

> Asna susmadı: "Onlar da insan, Kelda! Biz ne şekilde isimlendirirsek isimlendirelim, onların da insan olduğu gerçeğini değiştiremeyiz. İva veya supra olarak en önemli ve gerekli özelliklerimiz zekâmız ve bilgi dağarcığımız değil, vicdanımız ve empati

> yeteneğimizdir, unutma lütfen! Tamam, belki onlar bize göre çok daha ilkel, ama çağdaşlarımızı korumak adına onları yok edemeyiz. Bizim görevimiz bütün insanları korumak, sadece 'şimdiki' insanları korumak değil! Bu yaptığın bir çeşit ayrımcılık, farkındasın değil mi?" diye çıkıştı (s.89).

Romanda 2400'lü yılların insanları farklı bir eğitim anlayışı ile yetiştirilmişlerdir. Bu anlayışta hiçbir türün başka bir türe üstünlüğü söz konusu değildir. Bu anlayışta insanın ve diğer tüm canlıların yaşam hakkı korunmakta ve bu hakka büyük saygı duyulmaktadır. Ancak 2100'lü yıllarda insanlığın sonunu getirecek derecede bencil, hırslı ve empati yoksunu olan insanların 2400'lü yılların düzenini tehdit edip etmeyecekleri hususu romanın kurgusunu da şekillendirmiştir. Dolayısıyla insana dair bu değişimlerin romanda özenle işlenmiş olması çalışmamız açısından oldukça ufuk açıcıdır.

Kelda eski dönem insanlarını tarif ederken, bu devrin insanlarının düzeltilemeyeceğini ve dolayısı ile bir şekilde kendi dünyalarından uzak tutulmaları gerektiğini sıklıkla vurgular:

> O dönemleri gezmediniz mi hiç? İnsanların sevgiyi hırsla takas ettiği, en gereksiz ve değersiz insanların el üstünde tutulduğu, en küçük bir çıkar için kimsenin gözünün yaşına bakılmadığı yıllardı. 'Özgürlük' adı altında, sadece kendi özgürlüklerini düşünüp başkalarını ezmeyi marifet sayan atalarımızdan bahsediyoruz! Kimin belli bir yaştan sonra değiştiğini gördünüz bugüne kadar? Bu insanlar da değişmeyecek. Bu türdeki yüzbinlerce insan geri getirilirse şu anki huzurlu düzenimizin süreceğini mi sanıyorsunuz (s.89)?

Volkan Çekirdek tarafından 2023 yılında kaleme alınan ***Yeni Nesil İnsan: Biyobot*** adlı eserde, insana dair yapılan tespitler de oldukça dikkat çekicidir. Yazara göre dünyadaki tüm saygısızlığın kaynağı insandır ve bu durum karşılıklı şekilde gelişmekte ve büyümektedir:

> Dünyadaki tüm saygısızlığın kaynağı insan değil mi? Kaldırımlara araba bırakıp yayalara yapılan saygısızlık, görme engelliler için yapılan özel yerleri işgal edenlerin yaptığı saygısızlık, otobüste, markette kısacası insanın olduğu her yerde yine insan tarafından yapılan saygısızlık. Peki soruyorum size; insanlara yapılan kötü muamele ve saygısızlıkları yapan kim, yine insanlar değil mi? İnsani özellikleri bu kadar kutsal kılan şey ne? Kendi menfaati için her şeyi görmezden gelen insanlar bir de utanmadan ahlak dersi veriyorlar. Herkesin benim gibi olduğu bir dünyada şiddet, tecavüz, cinayet gibi dehşet verici olayların yaşanması mümkün mü (s.78)?

İnsanın; kendi türünü yok etmesi için teknoloji geliştirmesi, bireysel çıkarları uğruna erdemlerini terk etmesi, saygının yitirilmesi sonucunda insanların giderek birbirinden uzaklaşması, romanda yer bulmuş tespitlerden birisi olarak zikredilebilir.

2023 yılında yayımlanan bir diğer bilimkurgu eser olan ***Dokuz Dünya ve Güçleri*** isimli eserde de yazar Mehmet Burak Gürtunca, insana dair bir tespit yapar. Özellikle savaşın, şiddetin, cinayetlerin kaynağının insan olduğu vurgusu yapılan bu tespitte barışı ve huzuru arayanın yine insan olduğu ifade edilerek aradaki tezat durum gözler önüne serilmeye çalışılmıştır:

> Mutfağa gitmeden önce televizyonu açtım, haberler vardı. Cinayetler, savaşlar, hırsızlıklar... İnsanlık olarak barış ve güven ortamını çok istiyoruz ama bu barışı ve güven ortamını sağlamak için hiçbir şey yapmıyoruz. Herkes üzerine düşen görevi yapmadığı için de barış sadece hayallerde geliyor (s.12).

4.1.1. Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik

Çalışmamızda ele alınan Posthümanizm anlayışının en mühim noktalarından birisi ise cinsiyet/toplumsal cinsiyet kavramlarıdır. Cinsiyet üzerinden yaşanan kamplaşma ve tahakküm neticesinde yaşanan olumsuzluklar, posthümanist yaklaşımda şiddetle eleştirilmektedir. Bunun en önemli nedeni yine canlıların bir şekilde tahakküm altında tutulması, sınırlandırılması veya görmezden gelinmesine neden olan cinsiyetçi yaklaşımlardır. Bu cinsiyetçi yaklaşımların şekillendirdiği toplumsal cinsiyet mefhumu da posthümanist eleştiri açısından oldukça kıymetlidir.

Bilimkurgu türünde farklı cinsiyet ve eğilimlere rastlanılması oldukça sık görülmektedir. Bu durum kurgu içerisinde bir hiyerarşiyi, tahakkümü veya sınıflaşmayı tetikliyor ise eserin posthümanist eleştiri bağlamında ele alınabilmesi mümkündür. Bu nedenle cinsiyet/toplumsal cinsiyet konusunda bilimkurgu romanlarında dikkat çeken meseleler, posthümanist bir anlayışla değerlendirilebilir.

Selim Erdoğan'ın 2015 yılında kaleme aldığı ***Trinidad'ın Dönüşü*** isimli eserinde cinsellik ve cinsiyete bakış, romanın ana karakteri Alen ile akademideki hocası Gloud arasındaki ilişkinin nakledilmesinde görülebilmektedir. Gloud, Alen'i asistan olarak yanına aldırır. Alen'den farklı ve iyi adaylar olmasına rağmen neden Alen'in alındığı ise cinsiyetçi bir gerekçeyle okura açıklanır. Romanda geçtiği şekliyle Gloud,

Alen'den hoşlanmaktadır. Gloud'un Alen'e duyduğu ilginin altında cinsel eğilimleri ve beklentileri yatmaktadır. Alen'in ise bu ilgiyi kavrayarak durumdan istifade etmiş olma ihtimali okura hissettirilmektedir (s.66). Eserde, bir erkeğin başka bir erkekten cinsel anlamda hoşlanmasının vurgulanması ve bu cinsel tercihin bir iltimasa yol açarak bilimsel kariyer aşamasında haksız kazanım sağladığı hissiyatının yaratılması, kurguya cinsellik yönüyle eleştirel bir alan açmıştır. Yazar, ana karakterinin deneyimlediği bu olayı bir mülakat aracılığıyla okura sunmuştur. Mülakat esnasında Alen'in muhatap olduğu sorular da cinsiyet/toplumsal cinsiyet ve cinsellik mefhumlarının irdelenmesine olanak sağlamaktadır.

2080 adlı romanda da cinsellik ve cinsiyet meseleleri kurguya dâhil edilmiştir. Yapılan yarışmada mücadele eden yarışmacılar aynı zamanda bir seks oyuncağı olarak görülmekte ve pazarlanmaktadır. Özellikle zengin, dul, eşcinsel gibi sözcüklerle bu duruma yer verilmesi dikkat çekicidir:

> İçlerinden bazıları bilgisayarlarının başında her yarışmacı için puanlama yapıyorlardı. Tabii bunların içinde sanal seks de vardı. Dul zengin kadınlar istedikleri her yarışmacıyla sanal yoldan cinsel ilişkiye girebiliyorlardı. Kaster daha şimdiden altı kadını etkilemeyi başarmıştı. Bunlara bir de iki eşcinsel erkek dâhildi. Durum böyle olunca Kaster'in önüne ekmek arası peynir geldi. Kaster o anda neye uğradığını şaşırdı. Bir ekmeğe bir de etrafına bakındı. Daha sonra aç bir aslan gibi ekmeğe saldırdı (Alkan, 2017, s.8).

Yazar, yarışmanın sunuculuğunu yapan Nilfer karakteri üzerinden de oldukça ilginç bir tespit yapmaktadır. Programın sunucusu, teknoloji marifetiyle, kim hangi cinsiyette görmek istiyorsa o cinsiyette görünebilme yeteneğine sahip bir karakter olarak tarif edilmektedir. Bu durum, insanların bir zafiyeti olarak görülen cinsellik ve cinsiyet mefhumlarının irdelenmesi açısından oldukça ilgi çekicidir. Burada özellikle vurgulanan mefhum cinsiyetin ve cinselliğin bir meta olarak kullanılması ve bu durumdan ticari gelir sağlanmasıdır:

> Programın sunuculuğunu Tanrıça güzelliğinde bir varlık olan Nilfer yapıyordu. Mükemmel bir kadın olan Nilfer, aynı zamanda erkekti de. Yarışmayı izleyen kadınlara erkek olarak görünen Nilfer, erkeklere de kadın olarak görünüyordu. Tabii 2080'in tasarımcıları bu aldatmacıları yaparken Celebrium'un ruhani frekansını kullanıyorlardı. Aslında her şey bir Tanrı görünümünde hiçlikti. Ya da yokluğun kendisini sonsuzluk aleminde sonsuzca tekrarlamasıydı (s.28).

Romanda dikkat çeken bir diğer nokta ise kadınların para karşılığı erkeklere vajinalarını satması (s.52) meselesidir. Para karşılığı böyle bir işin yapılması ve bu durumun bir sektör hâline gelişi, cinselliğin ve cinsiyetin kurguda yer verilen toplumdaki karşılığını anlayabilmek adına önemli ipuçları vermektedir.

Aeden (2016) adlı romanda özellikle dünya insanlarının resmedildiği bölümlerde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet meselelerine ilişkin çarpıcı tespitler bulunduğu ifade edilebilir. Gelişimini tamamlayamamış, Aeden insanına göre oldukça ilkel kalmış dünya insanlarının cinsiyet ve toplumsal cinsiyet meselelerindeki tavrı da romanda zaman zaman kendini göstermektedir. Özellikle kadının gördüğü muamele Aeden insanı olarak Numi ve Sonje'yi derinden sarsmıştır.

> Annelerin neden böyle olduğuna odaklandığındaysa dünyadaki çıkmazı anladı. Döllendiği erkek tarafından aşağılanan bir varlık, nasıl yavrusunu yüceltebilirdi ki! En büyük düşmanları kendileriydi bu insansıların (s.249).
>
> Artık insansılar gibi vahşi hissediyorum. Yok edilmeliler... Bedenlerindeki Çi olmasa hemen yok edilmeliler. Hiçbir varlık böylesine çirkin olamaz. Çi'yi bu kadar aşağılayamaz. Kendi doğurduğu çocukları zehirleyerek öldürebilen, döven annelerin gezegeni burası, ama buna şaşırmıyorum, dişiye uygulanan vahşet öyle bir boyutta ki tacizcisine bağımlı kurbanlar gibi olmuş gezegenin dişileri (s.265).
>
> Saatler ilerleyip ışıklar kararınca, parti de değişime uğradı. Salonun ortasına inen iplerin üstünde dans eden kızlara, yarı çıplak içki dağıtan kızlar eklendi. İnsanlar önce kenara çekilip kızları izlemeye başladılar. Bu gezegende her şey erkeğin cinselliğini harekete geçirmek içindi. Kızları iştahla izleyen adamların yanındaki kadınların ifadesi dehşet vericiydi. Kendi cinslerinin maruz kaldığı bu aşağılanmadan keyif alacak kadar ilkeldi hepsi. David yanına gelene kadar, akrobatik hareketlerle ilham verici şekilde dans eden dansçıları izledi Numi, Theador'la birlikte (s.289).
>
> Gezegenlerin kadınları bakılacak, ellenecek, zevk vermekle görevli hizmetliler gibi, bu ölçüler üzerinden değer görüyorlar. Özellikle de gezegenin doğu topraklarında, kadın resmen domine edilen bir varlık, köle. Anne' olmanın toplumlara şekil vermek olduğunu dahi anlamamış, binlerce yıllık bir uygarlığın çocukları bu insansılar (s.376).
>
> Anneliğin kudretini, bir dişiye verilen gücün Çi'deki önemini, yaşama hizmetini unutmuşlar, unutturulmuşlar. Ne kadar bakılmaya, ellenmeye, zevk vermeye yatkınlarsa ancak o zaman kendilerini kadın hisseder olmuşlar, öyle ki annelik aşamasına geçen bir kadın, yaşama verdiği hizmetle yücelmesi gerekirken, erkeklerin gözünde kaybettiği çekiciliğe odaklandığından iyice eziliyor (376).

Kadının metalaşması, erkek tahakkümü altında kalması ve ezilmesi özellikle Numi'de büyük bir öfke uyandırmıştır. Kadınların hem cinslerine karşı duyarsız oluşları da Numi'yi öfkelendirmiştir. Bu durum sadece kadınlar için değil farklı cinsel yönelimleri olanlar için de kendini göstermektedir. Theador, erkeklerden hoşlanan bir erkek olması

nedeniyle toplum tarafından yargılanmaya müsait bir birey olarak görülmektedir. Bu durum yine posthümanizmin önemli eleştiri noktalarından birisine temas etmektedir:

> Cinsel seçimlerin yüzünden bile sana nasıl davrandıklarına, olduğun kişiyi kabul ettirebilmek için kendini soktuğun şekillerin içinde nasıl da aslında huzursuz olduğuna bak Theador. İstediğin kişi olmaya hakkın var. Kim olursa olsun, herkesin istediği kişi olmaya hakkı olmalı! Yorulmadın mı kabul görebilmek için sürekli stratejiler geliştirip bu saçmalıklara uyum sağlamaya çalışmaktan (s.232)?
>
> Doğduğu andan itibaren hissettiği duyguları saklamaktan, kendini kamufle etmeye çalışmaktan, Tanrı'nın lanetlediği bir ruh gibi hissettirilmekten bıkmıştı ve çok yorgundu (s.233)!

Gritopya (2017) adlı eserde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet konuları kurguda ciddi yer tutmaktadır. Özellikle romanın en başında anneliğe yapılan atıfla birlikte "kadın" mefhumu öne çıkarılmıştır (Pia ve Demir, 2017, s.8). Romanda çocuk sahibi olma süreçleri teknoloji ile şekillenmiş durumdadır. Artık klasik aile birliğinden söz edilemeyen bu dönemde kadınlar kendi omuriliklerinden sperm ürettirerek çeşitli teknolojik cihazlar marifetiyle çocuk sahibi olabilmekte ve bu nedenle de erkeğe ihtiyaç duymamaktadırlar (s.10-11). Bu durum toplumsal cinsiyet algısını toptan değiştirmiş ve sosyal yaşam kadının lehine olacak şekilde düzenlenmiştir . Erkeklerin toplumda öne çıkması durumu ortadan kalmış ve kadınlar toplumda daha fazla söz sahibi olmuşlardır. Ancak yazar tarafından bu durum olumlanmamaktadır. Zira kadınların bu tek taraflı çocuk sahibi olabilme durumları hem annelik vasfını hem de aile kurumunu derinden sarsmış, insan ilişkilerini olumsuz etkilemiştir.

> "Dış yaşam ünitelerinde yapılan araştırmalar, oradaki canlıların cinsiyetleri hakkında net bilgiler vermese de dünyada yapılan çalışmalar, bu cinsiyet faktörlerini çok ileri safhalara taşıdı. Doğurganlık ve cinsel ezicilik üzerinden yola çıkılan çalışmalar, kadın cinsiyetini eski yüzyıllara oranla ileri taşımış ve yine dünya tarihinin ilk zamanlarında olduğu gibi anaerkilliğe eğim vermişti (s.57).
>
> Kadının kendi omuriliğinden sperm üreterek hamile kalabilmesi olanağı, erkeklerin "erkeklik" kavramını ezip geçmişti. Ancak bu yöntemle sadece kız çocukları doğurabilmeleri de nüfuslarının artmalarına neden oldu. Bilinen bir gerçek var ki, bazı olayların seyrini değiştirmişti (s.57).
>
> İnsanoğlunda da farklı olmadı; kadın, kendini güvende hissedeceği, barınma ve doyma güdülerini karşılayabilecek erkekle üremeyi tercih etti. Ta ki, kendi gücünü keşfedip, bu imkânları kendinin de yaratabileceği bilincine varana kadar (s. 58-59).
>
> Böylece dişilerin tercih sebebi erkekliğin genetiğini zayıflattı ve bu durum kadının tanrı olduğu gerçeğinin kabul edilmesi konusunda toplumsal bir baskıya dönüştü. Ataerkillik tarihe gömülmüştü. Bu durum erkek bilimcileri yeni çareler arayışı içine yönlendirmişti. Kendi aralarında örgütlenip erkek haklarını koruma adı altında dernek kurarak

> faaliyetlere başlamışlardı. Ve hâlâ devam etmekteler. Bu uğurda birçok erkek de deneylerde kobay olarak kendilerini feda etmekten çekinmemişti (s. 59).
>
> Üreme içgüdüsü neden kadına verilmişti? Erkeklerin, sadece denizatı gibi taşıyıcı bile olamamış olmalarının bir anlamı mutlaka olmalıydı. Bu uğurda yapılan çalışmalar, deneyler belli ki hep sonuçsuz kalacaktı. Belki de güç buydu. İçinde canlı yaşatabilme gücü... Onu doğurabilme, büyütebilme, besleyebilme gücü... Bu mucizevi doğaüstü olay neden erkeğe verilmemişti? Başka bir gezegene bile çok kolaylıkla ışınlanabilen bir çağda hâlâ neden sadece kadın doğurabiliyordu? Kadınlar bunun cevabını biliyordu ve bu gücü kadınların elinden almak için yapılan deneylere yine onlar isyan etti. Denek erkekler adına yine onlar başkaldırdı. Bu başkaldırı bile kadının doğasında olan anaç karakterinin gücüydü belki de (s.60)..."

Toplumsal cinsiyet ve roller bağlamında verilen bu alıntı ile cinselliğin ve cinsiyetin kurgusal boyutta kısa bir tarihinin verildiği söylenebilir. Kadınların özellikle toplumsal cinsiyet bağlamında özgürlüğünü ilan etmeleri, toplumun şekillenmesinde ciddi etkilere neden olmuş, erkeklerin yeniden gücü elde etme teşebbüslerine kapı aralamıştır. Bu durum karşısında erkek bedeni üzerinden yapılmaya çalışılan birçok girişim (doğurganlık, hakimiyet, tercih) toplumda ayrışmayı tetiklemiş ve toplumsal cinsiyet algısına dayalı gruplaşmalar ortaya çıkmıştır.

> Erkek, bedeninde döllenmiş kadın yumurtası taşıyabilir mi? Daha detaylı anlatmak gerekirse; kadın ve erkeğin dışarıda döllenen yumurtaları, doğum kuvözlerinde hızlandırılmış programla üç ay gibi bir zamanda embriyo olarak geliştiriliyor ve dokuz ay beklenmeden bebek dünyaya gelebiliyordu. Bu durum Nancy de dâhil olmak üzere doğallıktan yana olan birçok kadına cazip gelmedi. Ancak vücutlarının bozulmasından korkan bazı kadınlar için bu yöntem çok tercih ettikleri bir çözüm oldu. Olayın vahim yanı; açlık sınırının altında yaşayan birçok ailenin 16-30 yaş arasındaki doğurgan erkekleri, ailelerini kurtarabilmek için kendilerini ya kobay olarak laboratuvarlarda ölüme mahkûm etti ya da maruz kaldıkları deneyler sonucu akıl sağlığı bozulmuş bir hâlde ailelerine geri verildi (s.70).
>
> Erkek neslinin tükenmemesi için öyle büyük paralar yatırılıyordu ki laboratuvarlara, akıllara zarar rakamlar dönüyordu. Bu paralar keşke insanlığın bilinçlenmesi için kullanılsaydı. Keşke her bireyin yaşam alanlarına, görüşlerine, özgürlüklerine saygı, sevgi içerisinde hayatını sürdürmesine olanak sağlayacak bir yeni dünya inşa edilmesi için harcanabilseydi. Olmayacak şey değildi, ama egolar tavan yapmış, ataerkillik elden gidiyor kaygıları bazı kişilerin gücünü kaybetme hırsına dönüşmüş ve toplumsal beraberlikleri mahvetmişti. Cinsiyetsiz alanı yoktu hayatın. Güçlü olan ve hemcinsleri diye sınıflandırılmıştı hegemonyalar (s.72-73).

Romanda kadın bedeniyle ilgili geçen "bekâret aşısı" (s.43), toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilebilir. Yazar, ana karakter Nancy üzerinden yaptığı tespitle, kadının gördüğü şiddetin nedenlerinden biri olarak görülen bekâret mefhumunu hatırlatarak, yapılan aşı neticesinde bu durumun ortadan kalktığını ve artık toplumda bekâret kavramına dair bir sorun kalmadığını vurgulamaktadır (s.43). Romanda

bekâret nedeniyle artık hiçbir erkeğin iki damla kana göre kadınları sınıflandıramayacağının vurgulanması, toplumsal cinsiyet anlayışının bir tahakküm aracı olarak kullanıldığına işaret etmektedir.

Vega Diye Bir Yer (2018) adlı eserde cinsiyet/toplumsal cinsiyet meselesi zaman zaman kendini göstermektedir. Kurguda, Nebula12 isimli uzay gemisinin toplam nüfusu 25.000 iken, bu nüfusunun %90'nını kadınlar oluşturmaktadır. Bunun gerekçesi ise insan nüfusunun devamlılığının sağlanmasıdır (Erdem, 2018, s.30). Yani gemiye seçilen kadınlar, damızlık olarak görülmektedir. Varlıklarının tek amacı ise çocuk doğurmaktır. Genel itibariyle de gemide kritik görevler hep erkekler tarafından yürütülmektedir. Kadınlar ise ya üremek ya da erkeklerin arzularını tatmin etmek için gemiye binmişlerdir. Dolayısıyla kurgusal anlamda kadının arka plana itilmesi sadece dünyada değil, uzayın derinliklerinde bir uzay aracında da geçerli hâle getirilmiştir. Romanda kadınlara yapılan ötekileştirme kendi içerisinde de sınıflanmıştır. Genetikleri nedeniyle üreyemeyen kadınlar, emekli olan yöneticilerin "geyşaları" olmuş ve onların hizmetine sunulmuştur. Bu durum kadınlar içerisinde de bir ötekileştirmenin mevcudiyetini göstermektedir:

> Birinci derece izolasyon evresi, rahat ve zevkli bir yaşam evresi demekti. Görevini tamamlamış olan yöneticiler, kendilerine ayrılan bölümde kalmak şartıyla, günlerini spor yaparak, birbirleri ile sohbet ederek, kitap okuyarak, eğlenerek geçiriyorlardı. Tüm sosyal ve fizyolojik ihtiyaçları karşılanıyordu. Kendilerine eşlik eden birer refakatçileri de vardı. Bu refakatçiler gemi mürettebatı arasında yer alan tek kadın personel grubunu oluşturuyordu. Bu "kısırlaştırılmış" kadın refakatçiler, emekli olan üst düzey yöneticilerin bir dediğini ikiletmeyen ve onlara her türlü hizmeti veren "geyşalardı" (s.78).
>
> Nebula12'nin yolcular için ayrılmış olan en büyük bölümü adeta dev bir kuluçka makinesiydi. Kadınlar, kişisel hijyen ve bakım dışında tasarlanmış bir eğitim programına tabi değildiler. Bu eğitimi de annelerinden alıyorlardı. Kız çocukları oyun oynayarak büyüyor, özenle seçilmiş masal ve hikâyeler dışında hiçbir şey okumuyorlardı. 20 yaşına geldiklerinde suni olarak dölleniyor ve gebe kalıyorlardı. Genetik sınamadan geçememiş ve bu nedenle çocuk doğurmak için uygun görülmeyenler ise kısırlaştırılarak refakatçi olarak yetiştiriliyordu (s.81).
>
> Güzel bir gelecek... Bu nasıl bir şey olabilirdi ki? Nebla12'de yaşama merhaba diyen kız çocuklarının nasıl bir geleceğe sahip olacakları zaten en başında belliydi. Ya 18 yaşına geldiklerinde Zuyi gibi yapay yollarla döllenip çocuk doğuracaklar ya da izolasyon dönemine alınan üst düzey personelin refakatçileri olacaklardı. Sima, çocuk doğuracak grubun içindeydi. Yani o da Zuyi gibi bir damızlıktı. Peki, şimdi bunun değişme olanağı olabilir miydi? Zeg'le karşılaşması, onu tanımış olması, gelecekle ilgili yöneticiler tarafından belirlenmiş olan yaşam programının değişmesini sağlayabilir miydi (s.399)?

Cern Komplosu: Galaktik İstila adlı eserde cinsiyete dair bulgular bir fizik profesörü üzerinden verilmektedir. Kurguda hayat kadınlarına düşkün olan profesör, biyolojik ihtiyaçlarını giderebilmek için sık sık para karşılığı seks yapmakta ve bunu en mantıklı seçenek olarak görmektedir. Çünkü yaşadığı evlilik deneyimleri neticesinde mutlu olamamış, bir kadınla evlenmenin oldukça maliyetli olduğunu düşünmüş ve bu nedenle de hayat kadınlarıyla ilişki kurmanın daha sağlıklı olduğuna kanaat getirmiştir.

> Profesör hayat kadınlarına düşkündü. Çoktandır normal ve düzenli bir cinsel hayatı yoktu. Zaten epeydir kendisini bilime adamış bir "münzevi" misyonu buna engel oluyor ve "dünyevi zevkleri" geri plana itmesine yol açıyordu. Ancak "biyolojik ihtiyaçlar" bitmiyordu. Fakat bu eğiliminin asıl nedeni geçmişte yaşadığı "kötü deneyimler"e dayanıyordu. Başından iki evlilik geçmiş, bir kere de "aşk macerası" yaşamıştı. En son bir öğrencisi ile ilişki yaşamış fakat kız nevrotik bir tip çıkmıştı. Kızdan kurtulana kadar akla karayı seçmişti. Kızı bolca bir parayla zar zor susturmuştu (Akar, 2018, s.93).
>
> Yakışıklı bir tip ve çapkınlıkta pek maharetli biri sayılamayacağından da elinde, sadece "fahişeler" seçeneği kalıyordu. Üstelik zamanla içinde bulunduğu durumdan hoşlanır olmuştu. Dahası kimseyi aldatmak zorunda kalmıyordu. Kuralları belli, ötesi olmayan bir ilişki biçimiydi bu. Ona göre bir kadına bağlanmak ve onun türlü kaprislerini çekmek aklından zoru olabilecek erkeklerin işiydi. Gerçi ara sıra da olsa "Bu acaba benim gibi bir ilişkiyi yürütemeyenlerin bahanesi mi?" diye de sormadan edemiyordu. Beceriksizliğine kılıf mı arıyordu yoksa (s.95-96)?..

Kurguda yer alan hâli ile kadının biyolojik ihtiyaçların görülmesine yarayan birer obje olarak görülmesi, toplumsal cinsiyet ve cinsellik bağlamında dikkat çekmektedir. Kadın bedeninin para ile satın alınabilecek ya da kiralanabilecek bir obje gibi düşünülmesi, bu düşünceye de bir profesörün üzerinden ulaşılması önemli bir nokta olarak değerlendirilebilir. Posthümanizm de sıkça yer alan feminist ve postfeminist söylemler dikkate alındığında, romanda geçen bu bölümler irdelenmeye değerdir.

Bu bölümde çeşitli nedenlerle (üniversite masraflarını karşılamak) hayat kadını ya da seks işçisi olarak çalışan kadınların "camekan ardında sergilenen akvaryum balıklarına" benzetilmesi, kadın bedeninin, profesör nazarındaki karşılığını göstermesi bağlamında önemlidir:

> Öyle ki bunların arasında üniversite masraflarını ödemek için çalışan öğrenciler bile vardı. Sarışınlar, esmerler, kumrallar, siyahlar. Kısalar, uzunlar, tombullar, zayıflar hepsi mevcuttu. Zevkinize göre istediğinizi seçebilirdiniz. Kadınlar camekanların ardında akvaryumdaki balıkları andırıyorlardı (s.95-96).

Romanda profesör bir suikasta uğrayarak hayatını kaybeder. Bu suikastın zeminini ise yine para karşılığı yapılan cinsel deneyim arzusu oluşturur. Profesör, hayat kadını sandığı katili ile baş başa kaldığında onun güzelliğinden etkilenir ve hatta âşık olabileceğini bile düşünür. Ancak bir hayat kadınına âşık olmak toplum tarafından olumlu karşılanabilecek bir durum olmadığı yine aynı bölümde ifade edilir (s.96). Toplumsal cinsiyet bağlamında bu tip kadınların toplumda nasıl bir karşılığı olduğu da okura hissettirilmiş olur. Yine profesörün bu şekilde bir süreç içerisinde suikasta uğraması ve katilinin ise hayat kadını kılığında bu işi yapması (s.98), romanda ilgi çeken bir detay olarak değerlendirilebilir.

Diğer Evrenin Senaristi adlı eser, yazarı Şeyda Aydın'ın cümleleriyle ifade etmek gerekirse *"*Türkiye'nin ilk kuir-feminist bilimkurgu serisi (s.7)"nin ilk kitabı olarak dikkat çekmektedir. Yazarın bu cümleleri merkeze alındığında serinin tüm eserlerinde en çok dikkat çeken tema cinsiyet/toplumsal cinsiyet olarak görülebilir. Romanda Netta ülkesi ile cinsiyete bağlı neredeyse tüm normların terk edildiği ve sadece insan mutluluğuna odaklanıldığı bir toplumsal yaşam anlayışına işaret etmektedir. Bu ülkede her insan cinsiyeti, ırkı, işi, ailesi ne olursa olsun istediği herkesle birlikte olma hakkına sahiptir. Hatta bu mesele de geleneksel bir tavra sahip olmak yani heteroseksüel bir birey olmak örtük bir şekilde eleştirilmektedir:

> Eeva'nın ailesi ünlü veya varlıklı olmadığı için, sadece oyunculuk zamanlarına dair fotoğraflar ve bilgilere ulaşabilmişti, hepsi bu. Bununla beraber internette yer alan fotoğraflarda gördüğü kadarıyla sadece karşı cinsleri ile romantik manada birlikte olmuştu bu kadın. Hanna bu fotoğraflara bakarken kendi kendine, "Hmm, demek özelinde karşı cinsler yoğunlukta ha! Dünyada algılar çoktan değişti bebeğim, haberin var mı?" diye bir tepki bile vermişti kuir toplumlarına atıf yapıp hayal kırıklığına uğramış gibi (s.51).

Bu hususta Eeva ile bir gazeteci gibi röportaj yapan Hanna, Eeva'ya cinsel yönelimi ile ilgili sorduğu soru karşısında aldığı yanıt, Netta ülkesinde cinsiyet/toplumsal cinsiyet meselelerinin nasıl ele alındığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir:

> Tarihe gömülmüş hem cinsiyetçi hem de ırkçı-cinsel sınıflandırmalar hakkında yorumlar yapmıyoruz artık bildiğiniz üzere... Yani, herkese âşık olabilirim, bu bir erkek, bir kadın veya kendini her ikisi olarak gören veya görmeyen biri de olabilir. Siz de biliyorsunuz ki yaşadığımız ülke ve dünyadaki herkesin, artık bu konuda eşit haklara ve hayat şartlarına sahip olduğu dönemlerde yaşıyoruz. Artık cinsel yönelimlerin hangisi olursa olsun merak edilip sorulmaması gerektiğini düşünüyorum. Yetişkin olan herkes yetişkin olan herkesle olabiliyor biliyorsunuz cinsiyeti fark etmeksizin ki zaten cinsiyetleri ayırarak gören

> algımız yok. Fakat sorunuz havada kalmasın, ben de cevap vermiş olayım. Aslına bakarsanız, ben hemcinslerime karşı duygusal açıdan biraz yoğun olduğumu söyleyebilirim. Gerçi, bir kadınla duygusal ilişki yaşadım da diyemem; genelde başarısız flört girişimleriydi (s.56).

Netta ülkesinde cinsiyet/toplumsal cinsiyet algısının nasıl ele alındığının aktarıldığı en belirgin ifadeler şüphesiz romanın 98. sayfasında yer alan ifadelerdir:

> İki kadının bu duygusal çekimi -kendileri de dâhildi buna- kimse tarafından yadırganacak bir şey değildi. Oradaki iki kadının romantik randevusunu kim fark ederse fark etsin, herkes onlar adına mutlu olmaktan başka bir şey yapmazdı Netta gibi bir yerde. Neticede; homofobi/homofobik, transfobi/transfobik-veya doğru tabiriyle kuirfobi/kuirfobik- gibi kelimelerin anlamının bile bilinmediği, bilinç ve kültür düzeyi gelişmiş özgür dünyada yer alan Netta'da; aşk, sevgi, bağlılık ve evlilik gibi kavramlar, hangi cinsiyet tarafından yaşanırsa yaşansın, eşit derecede saygı görüp destekleniyordu. Aileler çocuklarına, büyüdüklerinde aşkı hangi insanda bulurlarsa bulsunlar, onu bulur bulmaz, sadece koşmalarını öğretip saf sevginin ne olduğunu göstererek büyütüyorlardı. Ayrıca artık kimse, "Bay" veya "Bayan" şeklinde hitap etmiyor, bunun yerine herkese "Sayın" veya "Sevgili" olarak hitap ediliyordu. Netta'lılar, medeniyet ve algı seviyelerini, bundan yaklaşık elli yıl önce Netta manifestolarıyla tüm dünyaya yaymış, -nasıl başardıkları bilinmez- dünyayı da çoktan değiştirmişlerdi. Eeva ile Veera da dünyayı değiştiren Netta halkının saf yürekli ve hümanist çocuklarından sadece ikisiydi (s.98).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, kuir bir toplumun “bilinç ve kültür düzeyi gelişmiş özgür dünya” da ortaya çıktığı fikri aktarılmaktadır. Toplumsal cinsiyet meselesinin; gelişmiş ve olumlanan kültürün, bilincin ve özgürlüğün anahtarını temsil etmektedir. Kısacası romanda, hoşgörüye ve saygıya dayalı bir toplum inşasının kuirlikten geçtiği de ifade edilebilir.

Romanda kuir toplum inşasının kadın hareketlerinin bir ürünü olduğu da sıklıkla vurgulanmaktadır. “Annen çok haklı Eeva," diyerek araya girdi Ada. Vaktiyle tüm kadınlar, diğer tüm kadınların, hatta her cinsiyetin eşitliği adına mücadele etmeseydi bugünlere asla gelinemezdi. Ellerinden gelenin fazlasını ortaya koyarak çalıştılar (s.150).” Bu durum kuir yaklaşımın feminizmin son dönemi olarak zikredilen postfeminizm hareketinin bir ürünü olduğunun romanda karşılık bulmuş şekli olarak değerlendirilebilir.

Romanda dikkat çeken karakterlerden birisi ise Siiri Kangas’tır. Eeva’nın menajeri olarak okur karşısına çıkan Siiri, Netta ülkesindeki hoşgörünün bir ispatı olarak romanda boy göstermektedir. Erkek olarak dünyaya gelen ancak daha sonra cinsiyetini

kadın olarak değiştiren bir karakter olan Siiri, cinsiyet geçişlerinin canlı bir örneği olarak okura sunulmaktadır:

> 43 yaşındaki siyahî transseksüel Siiri, bilindiği üzere erkek bedeniyle dünyaya gelmişti, ama ailesi onun kadın olmak istediğini 13 yaşına geldiğinde fark etmiş ve onu mutlu olduğu şekilde, içinden nasıl geliyorsa öyle yetiştirmişlerdi. 21 yaşına geldiğinde de, annesinin elinden tutarak götürdüğü hastanede ameliyatını olmuş, erkek bedeni ile girdiği ameliyathaneden kadın bedeni ile hissettiği neyse o şekilde çıkmıştı. Onun için hayatının en mutlu günü olmuştu o gün. O günden sonra özgüveni yerinde, kendini seven bir kadın olarak insanlarla iletişimi daha çok gelişmiş, sosyalleşmiş, sinema dünyasının mutfağında kendine kariyerli işler bulmuş, başarılı olmuştu (s.216).

Diğer Evrendeki Kadın (2019) adlı eserde de serinin ilk kitabında olduğu gibi toplumsal cinsiyet meseleleri merkeze konumlanmıştır. Netta adlı ütopik ülkeyi modern, kültürlü ve bilinçli bir ülke hâline getiren temel felsefe hoşgörüdür. Bu eserde okur karşısına çıkan ve Netta'nın karanlık ikizi olarak görülebilecek distopik Antero ülkesinde ise hoşgörüden bahsetmek neredeyse imkânsızdır. Bu hoşgörüsüzlük kendini en çok toplumsal cinsiyet meselelerinde göstermektedir. Antero heteroseksüeli norm olarak kabul etmiş ve bu normun dışında kalan herkesi cezalandırmıştır. Bu yönüyle Antero yönetimi homofobik, transfobik ve kuirfobik bir profil çizmektedir. Romanda bu duruma karşı ilk tepki soyadı meselesinde kendini göstermektedir. Netta'dakinin tam tersi olacak şekilde Antero'da erkek egemen toplum anlayışının yarattığı şaşkınlık, toplumsal cinsiyet meselesi adına kıymetlidir: "Buna inanamıyorum. Ne yani, orada soyadı Turunen mi? Fakat bu babasının soyadı... Doğurduğumuz çocuklar babalarının soyadını mı kullanıyor yani? Ne kadar saçma bir uygulama bu böyle! Kim doğurursa çocuk onun soyadını alır (Aydın, 2019, s.103)." İlerleyen bölümlerde Veera'ya Antero hakkında bilgiler verilmektedir. Bu bilgiler Antero'da toplumsal cinsiyet meselesinin nasıl ele alındığını göstermesi bakımından kıymetlidir:

> Orada insanlara cinsiyetlerine göre hitap ediliyor, bay ve bayan ibareleri kullanılıyor. Buna dikkat etmen gerekiyor, bizim gibi 'Sayın' veya 'Sevgili' de diyebilirsin ama bu onlara fazla kibar ve züppe geliyor; hatta insanlar birbirlerine küfür, yani ağır ve kırıcı sözlerle de hitap edip kaba davranıyor, birbirine şiddet uygulayarak kavga ediyor, öldürüyor. Bu seni dehşete düşürmesin, oradakiler buna öyle alışkın ki... Bir kadın olduğun için daha dikkatli olmalısın; o dünyada kadınlar, erkeklerin gerisine itiliyor ve güçsüz görülüyor. Unutma ki, orası Netta'nın var olduğu dünya gibi değil ve biz onlara göre fazla modern, kibar, kültürel anlamda gelişmiş, ilkel dürtüleri olmayan yüksek bir uygarlığın insanlarıyız; farklıyız, hatta onlar için uzaylıdan farksızız... (s.115-116).

Romanda Veera'ya Antero ülkesinde yardım edecek olan Tellervo Petro ve Riki Alvari isimli karakterlerden ilk kez bahsedildiği bölümde, Tellervo ile Riki'nin de normun dışında olduğu için ötekileştirilmiş karakterler olduğu anlaşılmaktadır. Toplumsal cinsiyet meselesinin ötekileştirdiği özneler olması bakımından Tellevo ve Riki'den bahsedilen bölümün altı çizilmelidir:

> Onu çok iyi sakla; kartta isim ve adresleri yazan iki ayrı kişiye orada ihtiyacın olacak, bana çok yardım etmişlerdi. Birisi üniversiteli yirmi yaşında, hemcinslerinden hoşlanan bir genç ve işinde gayet iyi bir yazılımcı; teknolojiden anlıyor, çocuğun bulamadığı şey yok, beni gezgin bir feminist sandığından çok yardım etti. O dünyada hiç olmazsa hemcinslerinden hoşlananlar ve feministler birbirine yardım ediyor. Bu yüzden sana kalabileceğin yer ve araştıracağın şeyler konusunda, özellikle Eeva'nın bir hayranı olmasından dolayı da çok yardım edecektir; hatta ona senin adını verip gelebileceğini söylemiştim. (s.130).
>
> Riki Alvari, gazeteci ailesi gözlerinin önünde öldürüldüğü sırada henüz 12 yaşındaydı. O olay sonrasında psikolojisi altüst olmuş, rehabilitasyon merkezlerinde tedavi görmüş, sonrasında sisteme alınmış, oralarda taciz edilmiş, tamamıyla mutsuz bir çocukluk geçirmişti... En sonunda da nasıl olduysa bir gece kulübüne, onu seven, saygı duyan ve ondan korkan insanlara sahip olmuştu. Sert olması gereken yerde sertti; ama bunun dışında iğneli espriler yapmayı sever, yüzü gülerdi. İşinde titiz, iyi silah kullanan, çevresi geniş, erkeklerden hoşlanan, çikolata renginde pürüzsüz bebeksi teniyle bakımlı bir travestiydi. Dışarıdan bakıldığında stilistlere benzerdi; modayı. iyi giyinmeyi severdi. O yaşına gelene kadar çok acı çekmiş, çok savaşmıştı. Antero'lu Riki Alvari de böyle biriydi (s.148).

Romanda cinsiyet/toplumsal cinsiyet meselesinde Netta ile Antero'nun farkının doğrudan verildiği bölüm; temel farkın hoşgörü olduğu ve bu hoşgörünün de toplumsal cinsiyet kavramına doğrudan etki ettiği fikrini ortaya koymaktadır: "Cinsiyetçi bağnaz Antero'da, hemcinslerin romantik veya cinsel ilişkilerine karşı baskıcı yaşam normları, cinsiyetçiliğin anlamını bilmeyen Netta'daki tamamıyla özgür cinsel kimliksiz yaşam normlarıyla kıyasladığında birbirinin tam tersiydi (s.219)."

Serinin son kitabı ***Parçalanmış Yansımalar (2021)'***da; kadın, toplumsal cinsiyet gibi meselelerde serinin ikinci kitabında vurgulanan meseleleri tekrar etmektedir. Kadınlar ezilen, hor görülen, işkence edilen ve metalaştırılan bir özne olarak romanda yer almaktadır. Bir kadın olarak Astrid ise kendini şanslı saymaktadır. "Birçok insana göre şansı yaver gitmişti; çünkü ilk bir ay boyunca çalıştığı motosiklet tamirhanesinde yatıp kalkmış, geceleri kadın çığlıklarının eksilmediği ürkütücü sokaklardan kendini uzak tutmuştu; zorbalığa uğrayan kadınların çığlıklarını duyduğu geceler ter içinde kalarak kulaklarını kapatmış, o kadınların kurtulmasını dilemekten başka elinden bir şey

gelmediği için de hep kahrolmuştu (Aydın, 2021, s.22).” Romanda kadınların yaşadığı zorbalık defaatle vurgulanır. Bu durumun temel nedeni ise romanın ilerleyen bölümlerinde kimi zaman yönetim/iktidar mefhumuna kimi zaman ekonomiye ancak çoğu zaman insanların birbirine karşı takındığı hoşgörüden yoksun tavırlara bağlanmaktadır.

Sentromer Ötekiler (2019) adlı romanda cinsiyet ve toplumsal cinsiyet meselelerine zaman zaman değinildiği görülmektedir. A18-1-2 isimli gezegende Azur'un diktatörlüğünde yaşayan insanların toplumsal cinsiyet bağlamında sınırlandırıldığı ve sınıflandırıldığı örnekler romanda okur karşısında çıkmaktadır. Hatta bu süreç o denli kanıksanmıştır ki, kadınların ve erkeklerin nasıl görünmesi gerektiğine dair kalıplar toplumun geneline sirayet etmiştir.

> Bu derin düşünenler, bazen aralarında saçlı kadınları ve gözleri takılmamış insanları gördüklerinden de bahsederlerdi. Ama bu çok saçmaydı. Bildiği her şey bunun saçma olduğunu söylüyordu. Kadınların saçı olmazdı. Sadece erkeklerin saçı olurdu. Annemin saçı olsaydı ne komik görünürdü. Hem gözler takılmazsa nasıl görebilirdi? Gözler olmadan görmek imkânsızdı. "İnsanlar neden böyle şeyler uydurur, hiç anlamıyorum. Hepsi saçmalık (Özden, 2019: 132)!

Romanda dikkat çeken bir önemli detay ise gezegenin yerlileri olan kabilenin anaerkil bir yapıya sahip olmasıdır. Kabilede; savaş, idare, keşif, avlanma…vb. hususlarda erkekler arka planda tutulurken kadınların söz sahibi olması durumu altı çizilerek verilir:

> Kadınlar karargâha koşuşturup silahlanıyor, erkekler ise kurtarılacak eşyaları, yük ve binek hayvanı olarak kullandıkları Reka'ların çektiği arabalara yerleştiriyorlardı. Karargâha yaklaştığında ordunun düzen aldığını fark etti. "Neden silahlanıyorlar? İnsanların, sığınağa götürülmeleri için diğerlerine yardım etmeleri gerekmiyor mu?" diye düşünürken, Yüksek Tepe'deki hareketlilik dikkatini çekti. Gök İnsanları da savaş hazırlığı yapıyor! Gürleyen Boru'yu hazırlamışlar! Neler oluyor (s.143)?

3888 Nuh'un Son Yolcuları (2022) adlı eserde toplumun cinsiyete dair bildiği her şeyin değiştiği ve artık cinsiyet ve cinsellik kavramlarının altının boşaltıldığı net olarak ifade edilmektedir. İnsana dair duyguların yok edildiği ve dolayısıyla sevgi, aşk, arzu gibi duyguların toplum nazarında karşılık bulmadığı vurgulanmaktadır. Bu durum ise seçilmiş olan sekiz insanın kendi gerçeklerini bulmasıyla son bulacağı ve insani duyguları tekrar kazanacağı bir mücadele sonucunda değişecektir. Roman

kahramanları Lisa ile Can arasında başlayan aşk, bu unutulmuş ya da göz ardı edilmiş duyguların tekrar gün yüzüne çıkacağına işarettir.

> Aktifleşen genleriyle geçmiş insana ait tüm duygular canlanmaya başlamıştı. Bu duyguların etkisiyle, Lisa ve Can'ın dudakları birleşti. Geçmiş insana ait bir deneyim yaşamışlardı. Yaşadıkları yüzyılda duygular köreldiği için bir ilki yaşıyorlardı. Her ikisi de karşı cinse ilk defa dokunarak, tensel bir temasta bulunmuştu. Islak ve aşina olmadıkları bir yakınlaşma... Geçmiş insana ait duygular olduğu için ilkel gelse de büyük bir heyecan, ilgi ve tarif edilmez bir tutku ile sarmalandı ruhları... Birbirlerinin ne hissettiklerini de anlıyorlardı. Kısa bir süre sonra öpüşmeyi sonlandırdılar. Hayretle birbirlerine bakıyorlardı. İlk defa öpüşüyorlardı ama sanki yıllardır öpüşüyor gibiydiler. Lisa, Can'ın rüyasında olduğunu hatırlayınca heyecanlandı; aniden kendini arkadaşlarının arasında buldu. Lisa uyanmıştı. Can'la göz göze gelmemek için tekrar gözlerini kapadı (Aygül, 2022, s.144).

Sanal Kent (2022) cinsiyet ve toplumsal cinsiyet meselelerini iki farklı boyutta ele alınmaktadır. Birincisi Ormanlıların yaşamından örneklerle açıklanırken ikincisi Bina-Kentlilerin yaşamlarından açıklanır. Burada cinsiyetsizleştirme Bina-Kent'in yapmaya çalıştığı bir ideal olarak aksettirilmektedir. Ormanlılar için ise toplumsal cinsiyet neredeyse yaşamın merkezine konumlanmıştır. İnsanlar cinsiyetlerine göre yapacağı işleri belirlemişlerdir. Nigâr kaybolana kadar kız olduğu için temizlik, yemek, bulaşık gibi gündelik işleri yapmaktadır. Ancak tıpkı annesi gibi kaybolan Nigâr'dan sonra temizlik, bulaşık, yemek gibi uğraşlar babası Noyan ve erkek kardeşi Nedim tarafından yapılmaktadır. Bu durum için artık o ov (ev)da cinsiyet rollerine dayalı bir ayrım kalmamıştır: "Nedim'inse yeme-içme faslından sonra çamaşırları yıkamak için nehre inmesi gerekiyordu. Eskiden Nigâr'ın yaptığı işlerin hepsi kendisine kalmıştı, kadın kalmayan ailelerinde cinsiyet rolleri anlamını kaybetmişti (Demiral, 2022, s.89)". Ancak Ormanda işleyiş Noyan'ın evi gibi değildir. Kadınların ve erkeklerin yapacakları işler bellidir ve bu durum doğal bir ayrışmayı da beraberinde getirmektedir. Yemek, temizlik, ufak çaplı işlerin yanı sıra yas tutmak da kadınların görevidir:

> Noyan büsbütün yalnızdı ya, Sarkis'in bir de çoluk çocuk uğraşı vardı. Büyük kızı kaybolunca, karısı Tuna karanlığa gömülmüş, ufak çocuklarının bakımı tamamen kendisine kalmıştı. "Karanlığa gömülmek" yaşarken ölmek gibi bir şeydi. Genellikle çocuğunu kaybeden, çocuklarının ardından yas tutan kadınlar karanlığa gömülür, yemeden içmeden kesilir, kimseyle konuşmaz, günlerce, gecelerce, bazen senelerce tek başlarına yürür, düşünür, sonunda kederlerinin dansıyla gerçekten ölüp giderlerdi. Tuna'nın hâlinin tavrının sonu da buna benzeyecek gibiydi (s.128).
>
> Yüksek ovalılarda durum tersineydi. Balık tutmayı bilmediklerinden onların eğlencesi ava çıkmaktı. Kadınlarsa genellikle bitki toplardı. Balık tutmak hem kadınların hem

> erkeklerin yaptığı bir iş olduğundan, yüksek ovalılar birbirleriyle dalga geçmek için cümle arasında alayla bahsederlerdi "balık tutmak"tan. Eğer bir kadın sepetini koluna takıp bitki toplamaya isteksizse, "Yoksa erkek gibi balık mı tutacaksın?" diye alay konusu olabilirdi. Tuhaf bir şekilde, erkekler için de avlanmak konusunda aynısı söylenirdi, "Kadın gibi balık tut istersen!" Balık tutmak, yüksek ovalıların anlamadığı bir eylemdi, bu yüzden ancak yabancı cinsiyete ait olabilirdi. Kendi cinsiyetlerinden olup da balık tutanı görmezden gelirlerdi (s.99).

Ancak Bina-Kent denen teknolojik yaşam alanında toplumsal cinsiyet rollerine rastlanmamaktadır. Bu durum evrimin son noktası olarak sunulan bir dünyada ideal olarak görülebilir. İnsanlar tek tipleştirilmiştir. Bina kendi ihtiyaç duyduğu insanı doğurabilme kabiliyetine sahiptir ve Bina'da doğan insanların cinsiyeti yoktur. Cinsiyetler sadece dışarıdan gelen ve asimile edilen insanlarda görülmekte ve baskılanmaktadır: "Şimdi saçsız kafasıyla diğerlerine daha çok benziyordu. Yeterince büyüyüp kadınlaşmadığı, diğer bir tabirle henüz ergenliğe girmediği için, cinsiyetli olduğu da çok dikkat etmedikçe anlaşılmıyordu. Sıradanlaşmıştı Ni, Binalı herhangi birisiydi artık, kendisini Nigâr gibi hissetmiyordu ve korkuyordu. Paru'dan ikinci bir mesaj gelmedikçe, durum değişeceğe benzemiyordu (s.71)."

Cinsellik ve toplumsal cinsiyet mefhumlarının işlendiği bir diğer örnek ise ***Megaverse (2023)*** adlı eserdir. Eserde 2100'lü yılların sosyal yaşamı Hemera Larkom isimli ana karakterin gençlik yıllarına dair anılarıyla okura yansıtılır. 2100'lü yıllarda toplum yozlaşmış ve çaresiz bir yoksulluğa sürüklenmiştir. Bu nedenle de toplumda, hayatta kalma mücadelesi dışında hiçbir şeyin karşılığı yoktur. Ahlaki ve etik değerlerin yerle yeksan edildiği bir toplumda cinsellik sadece bir arzu, haz, tatmin aracı olarak görülmektedir. Ana karakterimiz olan Hemera Larkom (Mara), zengin/üst sınıfa mensup, şımarık ve bencil bir karakter olarak 2100'lü yılların başında hayatına devam ederken tanıştığı bilim insanı Eolas'a dair anılarını anlatır. Bu anılarında Eolas'a karşı duyduğu isteği okura verirken aynı zamanda toplum nazarında aşk ve cinselliğin ne denli metalaştığı ve bir tahakküm aracına dönüştüğü gözlemlenebilmektedir.

> O sırada henüz 23 yaşındaydım ve erkekler benim için sadece eğlence aracıydı, onlarla sadece ihtiyaçlarımı gideriyordum, öyle uzun süre yanımda kalmalarına bile tahammülüm yoktu. Deneylerimden, çalışmaktan aldığım zevkin bir dakikasını bile onlardan aldığım zevke değişmezdim (Görmüş, 2023, s.174).

> Amacım akşam yemeğinden sonra otantik bir tatlı niyetine kendisinin tadına bakmaktı. Benim için o kadar doğal bir eylemdi ki bu, tamamen bedensel ihtiyaçlarımı gidermeye odaklıydım. Zaten üstsınıfta cinselliğin yemek ve içmek gibi doğal bir eylem olduğu düşünülürdü (s.176).

Eolas'a cinsel bir tatmin aracı gibi bakan Hemera Larkom, alt sınıfa mensup birisi için bunun da büyük bir lütuf olduğunu, alt sınıftan birinin üst sınıftan biriyle cinsel bir ilişki yaşamanın büyük bir şans olarak göründüğünü defaten zikretmesi, toplumdaki aşka, cinselliğe bakışını da net olarak göstermektedir. Ancak süreç içerisinde Hemera'nın Eolas'a karşı hissettiği arzunun aslında cinsel haz olmadığını anlaması, aşkın ve sevginin insan için vazgeçilemez olduğunu kavraması romanın kurgusunun kırılma noktası olarak görülebilir. Bu hissiyatı ilk fark ettiği an ise Eolas'ın ziyarete gelirken yanında getirdiği aloe vera bikisini kendisine takdim etmesiyle fark eder. Bu durumda farkındalığı yaratan ve düzenin yanlış olduğunu hissettiren noktanın bir bitki olması posthümanizm bağlamında da oldukça dikkat çekicidir:

> Mara, devam etmeden önce şunu mutlaka belirtmeliyim: aslında şu anda etrafta birkaç ağaç türü dışında bitki görmek mümkün değil. O yüzden bu çelimsiz, ikinci sınıf bilim insanının, botanikçi bile olsa, o saksı bitkilerini bulup bana getirmesi oldukça güzel jestlerdi. Biz zenginler bile evimizde bitki bulundurma lüksüne sahip değildik, bu biraz pahalı bir zevkti, çünkü bitkiler için zehirlenmemiş toprak bulundurmak ve her gün bakımlarıyla ilgilenmek zaman alan, masraflı şeylerdi. Yine çiçek getirmesi hoşuma gitmişti, bu defaki bitkinin de evimdeki enerjiyi değiştireceğini, sadece az miktarda suyla çok uzun süre yaşayabildiğini, hatta istersem yapraklarını kırıp cildime sürüp rahatlayabileceğimi söyledi, bitkinin adı aloe veraydı (s.176-177).

Hemera Larkom'un toplumsal cinsiyet ve bu toplumsal cinsiyet içerisinde kadının rolüne dair yaptığı tarihsel çıkarımlar da romanda oldukça dikkat çekmektedir. Kadının yarı tanrı sınıfında görülürken bir anda satın alınabilen bir metaya dönüşmesine dair çıkarımlar, toplum-kadın ilişkisinin, ana kahramanımız tarafından nasıl değerlendirdiğini göstermektedir:

> O dönemlerde henüz sevişmekle çocuk yapmanın bağlantısı da tam olarak bilinmiyormuş; bu yüzden de bütün kadınlar, vücutlarından yeni bir insan çıkarabildikleri için yarı tanrı kabul edilirlermiş. Sonradan, çocukları kadının tarlasına aslında erkeğin ektiği anlaşılınca, maalesef kadını gerçekten erkeğin tarlası ve malı ilan etmişler. Yerleşik hayata ve tarım düzenine geçildikçe kadınlar artık tamamen birer mülke dönüşmüşler ve erkeğin boyunduruğu altında yaşamaya mahkûm olmuşlar. Tabi artık seksin kutsal olduğuna dair eski inanışları kabul edebilmek de mümkün değilmiş; çünkü erkek artık kadının doğurduğu çocukların kendisine ait olduğundan emin olup, tarlalarını kendi evlatlarının sürmesini, çiftliklerini kendi evlatlarının idare etmesini istemeye başlamış. Bu da ancak, kadınları seksten uzak tutacak kurallar dayatmakla mümkün olabilirmiş, yoksa kadınlar seksten zevk alır ve utanmazlarsa gidip herhangi birinden de çocuk yapabilirlermiş. Tabi inançlar ihtiyaçlara göre şekillendiği için bu süreçlerin hemen ardından tek tanrılı dinler devri başlamış. Tek tanrılı dinlerin hepsinin ortak özelliği insanların, özellikle de kadınların, seks hayatıyla ilgili bir sürü kural koymalarıdır. Artık seksin zevk alınan bir eylem değil, sadece çocuk yapmak için kullanılması gereken ayıp, günah, yasak bir şey olduğu inancı başlamış. Çünkü kadınların çocuk doğurabilmek gibi

> bir laneti varmış. Düşünsene Mara! Çocuk doğurma yetisi gibi tanrısal bir özelliğe sahip olmalarına rağmen kadınlar hep cehennemin derinlerinden gelen akıl çelici birer lanet gibi anılmışlar... (s.202-203).

Romanda dikkat çeken bir diğer husus ise kurulan ütopik dünya düzeninde yönetimin ağırlığının kadına yüklenmesidir. Bu durumun, kadının empati duygusunun erkekten daha güçlü olması ile açıklanmaktadır. Böylece bu husus, kadının toplumdaki etkinliğinin artması ile daha yaşanabilir bir dünya düzeni kurulabileceğine dair önemli bir çıkarım olarak değerlendirilebilir. 2400'lü yılları yöneten kurul olan Tol Meclisinin on üç üyesinin sekizi her zaman kadın olarak seçilmiştir. Bu nedenle kadının toplumdaki etkinliği artmış ve dünya daha yaşanılabilir bir yere dönüşmüştür:

> Kurulun çoğu kadınlardan oluşuyordu; çünkü 13 Tol üyesinin 8 tanesi her zaman kadın olmak zorundaydı. Yapılan bilimsel çalışmalara göre hem nöral hem de hormonal farklardan dolayı, empati duygusu kadınlarda erkeklere göre daha yüksekti. Bu nedenle de dünya yönetiminde bütün canlıları esas alan kararlar verilebilmesi için empati duygusunun ön plana çıkarıldığı böyle bir düzenleme uygun bulunmuştu (s.369).

4.1.2. Aile

Toplumsal yaşamı şekillendiren en mühim kurum kuşkusuz aile müessesesidir. Aile toplumun sigortası olarak görülmekle beraber gelecekte nasıl bir toplum yapısı ile karşı karşıya kalınacağına dair kurgular yapıldığında değişimin ilk gözlemlendiği mefhum da doğal olarak aile olmaktadır. Bilimkurgu eserlerinde de çok çeşitli aile yapılarına denk gelinmekte zaman zaman ise aile kavramının tamamen yok olduğu görülmektedir. Birçok eserde toplumun sevgi, saygı, bağlılık, merhamet …vb. kaynağı olarak aile kurumu ön planda tutulmaktadır ve genellikle distopik atmosfere sahip eserlerde aile kavramının tam olarak bozulduğu ya da bozulmaya yüz tuttuğu görülmektedir.

Trinidad'ın Dönüşü (2015) adlı eserde aile kavramı küçük bölümler hâlinde okura yansıtılır. Her ne kadar uzay keşfine gönderilmiş üç astronotun öyküsü, romanın ana kurgusu olsa da astronotların anıları vasıtasıyla aile kavramına da zaman zaman göndermeler yapılmaktadır. Roman kahramanlarından fizik profesörü olan Hendrik Leo'nun mutlu aile yaşamının bir anda bozulması ve dağılması, kahramanımızı psikolojik bir boşluğa itmiştir. Bu psikolojik olumsuzluklar neticesinde uzay keşif programına katıldığını anladığımız kahramanımız ile esasında bu tür keşiflerde görev

alan insanların arkada bağlandıkları insanlar bırakmamasının önemli olduğu da okura hissettirilir.

Aynı durum Apollo Tera isimli kahramanımız için de geçerlidir. Elim bir kaza sonucu çocuğunu kaybeden Apollo, daha sonra evliliğini de yürütememiş ve ailesinden tamamen kopmuştur. Bu durumun yarattığı etki roman boyunca okura çok hissettirilmez ancak roman Apollo Tera'nın eski eşine ait bir mektupla son bulduğunda okur Hendrik Leo gibi Apollo Tera'nın da dünyadan umudunu kesmiş bir insan olarak bu göreve talip olduğunu anlamaktadır. Dolayısıyla okura, bilimsel keşif amaçlı yapılan uzay yolculukları ile aile arasında ilginç bir bağ olduğu hissettirilir.

Gritopya (2017) adlı eserde aile mefhumuna çokça temas edildiği görülmektedir. Gelecekte rengini kaybetmiş bir distopya olarak gösterilen dünyada aile kurumuna dair her şeyin yavaş yavaş silindiği, göz ardı edildiği vurgulanır. Ana karakterimiz Nancy ise bu durum karşısında geleneksel aile yapısını korumaya ve aile bağlarını güçlü tutmaya çalışan bir karakter olarak okur karşısına çıkmaktadır. Sevdiği adamın onu hamile bıraktıktan sonra ortadan kaybolması ile başlayan zorlu annelik sürecinde birçok zorlukla mücadele etmeye çalışan Nancy, sık sık aile bağlarının önemini vurgulamaktadır. "Babasız bir çocuğu tüm teknolojik imkânlara rağmen doğal yollarla dünyaya getirmek ve tüm dengelerin altüst olduğu bir devirde onu büyütmeyi göze almak, taşınması zor bir yüktü (Pia ve Demir, 2017, s.8-9)." Bu mücadeleyi verirken de teknolojik gelişmelerden ziyade geleneksel yöntemlere başvuran karakter, teknoloji ile desteklenen anne olma sürecinin doğal bir süreç olmadığı ve anne ile çocuk arasındaki bağın zayıf kalmasına neden olduğunu ifade eder:

> Bu çağdaki kadınların yüzde doksanı, hastanelerin hızlandırılmış doğum programıyla gebe kalarak, üç ay gibi kısa bir sürede, hamilelik fanuslarında kendi bebeklerinin gelişimini izleyerek çocuk sahibi oluyorlardı. Bunun sonucunda annelik ve çocuk bağı kuvvetlenemiyor, aile bağları günden güne yok olmaya yüz tutuyordu. Bu nedenle, hızlandırılmış programla üç ayda doğan bir çocuk istememişti Nancy. Doğal sürecinde olsun istiyordu her şey. Doğanın ona sunduğu yolu izlemişti büyük bir sabırla (s.11-12).

Romanda gelecek zaman için oldukça olumsuz bir toplum ilişkisi tasviri yapılmaktadır. İnsan ilişkilerinin çok zayıfladığı, bencilliğin ön planda tutulduğu bir ortamda en çok zarar gören müesseselerden birisinin de aile müessesesi olduğu görülmektedir. Bu duruma neden olan en büyük sorun ise insan ilişkilerinin bayağı ve

niteliksiz olması olarak gösterilmektedir. İnsanlar hayat arkadaşı aramak yerine gayri ciddi arkadaşlık siteleri üzerinden ya da genetik kodlama kataloglarından kısa vadeli ilişkiler bulma peşindedir. Bu durum Nancy'in ağzıyla ciddi şekilde eleştirilmektedir:

> Galaktik arkadaşlık sitelerinde takılan arkadaşlarıyla bile dalga geçmişti. Ona göre, hayat arkadaşı ne bir siteden ne de şu sıralar revaçta olan genetik kodlama kataloğundan seçilip sipariş edilebilirdi. Zamane gençlerine göre biraz eski kafalı bir kızdı. İlişkilerde, kişilerin tamamlayıcı ruhuna fazlasıyla önem veriyordu. Ruhsuz yapılan hiçbir şeyin, ki buna evlilik de dâhil, temeli sağlam olamazdı. Yaşamın her anının planlı ve programlı işlediği bu devirde bile, hesapta olmayan, yaşama sevincini hatırlatan sürprizler olmalıydı (s.14).

Romanda en sık vurgulanan noktalardan birisi belki de ilki "annelik"tir. Teknolojinin muazzam gelişme gösterdiği bir çağda bile anne sevgisinin veya anne sütünün yerine geçebilecek bir şeyin hâlâ bulunamadığı ifade edilir. Bu durum, aile kavramının önemini vurgulamak için oldukça dikkat çekici bir ifadedir. Nancy için teknoloji ne denli ilerlerse ilerlesin aile kavramının çökmesi sonucu oluşabilecek boşluğun doldurulması mümkün görünmemektedir. Ancak teknoloji, aile kurumunun zayıflamasına yol açmış bu durum da insan ilişkilerini ve toplum yapısını derinden sarsmıştır.

> İnsan klonlanabilen, robotlarla yaşanan bir çağda bile anne sevgisinin yerine geçebilecek bir buluş yapılamamıştı henüz. Dünyanın sonuna kadar da yapılabilecek gibi gözükmüyordu. Deney kolonilerinde hızlı doğumla erkek çocuk sayısını artırma çabalarında bile, o kullanılan kadınları en çok bebeklerinden koparılmak yıpratıyordu. O içgüdüyle ruhlarından ölüyorlardı önce. Rahimlerinin taşıdığı çocuk sayısından çok duygusal çöküntü onları delirtiyor, akıllarını kaçırıyorlardı. Belki de Sierex Gezegeni haklıydı. Dünya artık yok edilesi bir hâl almıştı (s.45)...
>
> Hayata ilk tutunduğu günden beri kadın fizyolojisi anneliğe programlıdır. Milyonlarca yıllık bu düzen, birkaç hastalıklı beyin için değiştirilemez. Bu hastalıklı beyinlerin egoları öyle bir hâl almıştır ki aslolan insan olduğu gerçeği tamamıyla göz ardı edilmiştir (s.75).
>
> Ebeveyn duygularının yeryüzünden silindiği hiçbir aile bağının kalmadığı beyazdan griye dönen dünyada siyaha ramak kalmışken bu kadın mükemmel bir anne olabilirdi. Ve şu an karşısında duran bu kadın onun yanılmadığının kanıtıydı (s.113).

Atilla Akar'ın kaleme aldığı ***Cern Komplosu: Galaktik İstila (2018)*** adlı eserde aile mefhumuna yönelik tespitler Profesör Herbert Haufmann'a dair bilgilerin verildiği 14. Bölüm'de kendini göstermektedir. Çok ünlü ve başarılı bir bilim insanı olan Haufmann, özel hayatında başarılı birisi değildir. Yaşadığı evlilikler neticesinde aile kurumuna yabancılaşmış bir karakter olarak okur karşısına çıkan profesör, cinselliği

ise sadece biyolojik ihtiyaç olarak görmektedir. Aile ve evlilik profesör için oldukça gereksiz ve zahmetli bir eziyet sürecidir:

> Profesör hayat kadınlarına düşkündü. Çoktandır normal ve düzenli bir cinsel hayatı yoktu. Zaten epeydir kendisini bilime adamış bir "münzevi" misyonu buna engel oluyor ve "dünyevi zevkleri" geri plana itmesine yol açıyordu. Ancak "biyolojik ihtiyaçlar" bitmiyordu. Fakat bu eğiliminin asıl nedeni geçmişte yaşadığı "kötü deneyimler"e dayanıyordu. Başından iki evlilik geçmiş, bir kere de "aşk macerası" yaşamıştı. En son bir öğrencisi ile ilişki yaşamış fakat kız nevrotik bir tip çıkmıştı. Kızdan kurtulana kadar akla karayı seçmişti. Kızı bolca bir parayla zar zor susturmuştu (s.93).
>
> İlk evliliğini bilimsel kariyerinin başlarında yapmış, ancak kadın onun "Bilim saplantısı"dan, "ilgisizliği"nden bıkıp kendisini bırakmıştı. Üstelik bir de spor hocasıyla onu aldatmıştı. İkinci eşi ise Avusturyalı sayılı bir aileye mensuptu. Cinsel an- lamda ise tam bir "Buzlar Kraliçesi" idi. Profesörün o tip kadınlara yönelmesinde onun payı büyüktü. Bütün bu "olumsuz deneyimler" sonucu profesör kendi kendine bir tavır geliştirmişti. Artık hayatında yeni bir evlilik veya ilişki beklemiyordu. Bu gibi ilişkiler ona hiç sonuç getirmemişti. Yeniden başının ağrımasını istemiyordu. O yüzden bazen "Eskort Kız" servislerine baş vuruyor, bazen sokak kadınlarıyla takılıyor, bazen de gittiği ülkelerdeki rehberler aracılığıyla öğrendiği randevu evlerine, fuhuş mekanlarına uğruyordu. Bu ilişkilerin duygusal ve hatta parasal maliyeti ona çok daha ucuza geliyordu. Dahası dünyanın bütün kadınları kısa süreliğine olsa da onun olmuş oluyordu. Kim olursan ol herkesin bir zaafı vardı bu dünyada. Profesörün bu konuda kendine özgü bir "felsefesi" mevcuttu denilebilirdi. "Hayatında daimî kadın yok, sorun yok" diye özetlenebilecek yaklaşımda kadınlar ancak "geçici" olarak hayatlarına girebilirdi (s.94).

Diğer Evrenin Senaristi (2018) adlı romanda Netta ülkesinin yazara göre bir ütopya olduğu daha önce ifade edilmiştir. Yazar bu ütopik ülkede cinsiyet/toplumsal cinsiyet kabullerini ters yüz etmiş ve ütopyasını bu kabullerin yıkılışı üzerine inşa etmiştir. Bu durumda romanda yer alan aile kavramı da geleneksel aile yapısına bir meydan okuma olarak görülebilir. Çünkü değişen kimlik ve cinsiyet algıları aile kavramını da baştan aşağı değiştirmiştir. "Netta'da aileler, nüfus patlayıp huzurlu düzenleri bozulmasın diye "kontrollü ebeveynlik" sistemiyle yüzde doksan tek çocuğa sahip olduklarından, Hanna da Veera gibi ailesinin tek çocuğuydu. Kardeşleri olmadığı için birbirlerini sadece bir arkadaş değil, kardeş gibi severlerdi (s.29)." Ütopik bir toplumda, toplum düzeninin kontrolsüz nüfus artışı ile bozulabileceği inancı, çekirdek aileyi ön plana çıkarırken, tek çocuk sahibi olma yaklaşımı (her ne kadar ütopik bir ülkede çocuk sahibi olmak ve sahiplik kavramı çelişkiler yaratsa da) aile kurumunun biyopolitik yaklaşımlarla kontrol edildiğinin göstermektedir.

Romanın en başat iki karakterinden birisi olan Eeva'nın aile kavramına ilişkin düşünceleri ise Netta ülkesindeki aile kurumunun ortaya konması bağlamında kıymetli görülebilir:

> Aah işte, o benlik değil. Evliliğe hiç sıcak bakmıyorum. Eminim, ben yine benimdir ve kimseyle evli falan değilimdir bence. Evlilik gibi kavramların, çiftleri birbirinden uzaklaştırdığını, ilişkilerin zamanla kötü bir rutine girdiğini düşünüyorum. Tutkunun efsunu bozuluyor sanki."
>
> "Ya da belki biriyle birlikte yaşıyordunuz, olamaz mı?"
>
> "Ah bilemiyorum," dedi Eeva birkaç saniye düşündü. "Aynı evi paylaşmak da biraz boğucu... İnsanların alanlara ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. En azından, bu hayattaki Eeva öyle düşünüyor," dedi cümlesinin sonunda gülerek (s.59).

Eeva tek bir karakter olarak Netta ülkesinin vatandaşlarının aile yaklaşımını tam anlamıyla yansıtmadığının altını çizmekle birlikte aile kurumuna dair bu tespitlerin romanda yer alması, aile kurumunun toplum içerisinde gördüğü değeri aktarması yönüyle değerlendirilebilir. Romanın ilerleyen bölümlerinde Eeva'nın aile ve evlilik kavramlarına yüklediği anlamların aktarılması ile bu kavramlarının aşkı söndürdüğü veya yıprattığı fikrine ulaşılmasına neden olduğu iddia edilebilir:

> Aynı evde evli bir çiftten farksız yaşıyor olabilirlerdi, ama evlenmemişlerdi; evlenmeyeceklerdi de. Evlilik kavramı konusunda oldukça hassas olan Eeva yüzündendi elbette; bir deftere imza atarak, üzerine bir de yüzük takarak evli olmanın, aşklarını lanetleyeceğinden korkuyordu ki zaten devletin gözünde beraber yaşayan hayat arkadaşlarının da evli çiftlerden farkı yoktu ve herkes eşit haklara sahipti (s.140-141).

Diğer Evrendeki Kadın (2019) adlı eserin başlarında Netta ülkesindeki evliliğe bakış açısı bu eserde de kendini göstermektedir. Romanın başlarında Eeva ile Veera'nın evlilik üzerine geçen diyaloglarından anlaşıldığı üzere evlilik, Eeva tarafından oldukça demode bulunmaktadır: "Bence iki insanın aşkını kendilerine ve dünyaya kanıtlaması için evlenmesine gerek yok. Sence evlilerden daha iyi değil miyiz? Baksana, iki yüzük, iki imza ve birbirimizle soyadı alışverişi yapmaktan daha ötesiyiz. Yıllardır seni bunların çok ötesinde seviyorum eski kafalı demode kadın, bu yüzden bana evlenme teklif edip durma (s.45)."

Romanın ilerleyen bölümlerinde ise Antero'nun distopik ve karanlık yüzü kendini aile mefhumunda da göstermektedir. Geleneksel cinsiyet normlarının dışındaki hiçbir düşünce ve yaklaşıma izin vermeyen Antero yönetimi, bu uygulamalarına rağmen

sağlıklı bir aile modelinin toplum tarafından benimsenmesini sağlayamamıştır. Romanda aile kökenli birçok olumsuzluğun altı çizilmektedir. Özellikle roman kahramanlarının ailelerine yapılan göndermeler bu başlık altında kıymetli görülebilir:

> Çocukluğu zorluklarla geçmişti; diğer altı kardeşi ile beraber, onları terk edip giden ailesinin ardından, yetiştirme yurtlarında büyümüş, koruyucu ailelerde tacize uğramış, sonunda kaçmış, sokaklarda bir süre seks işçiliği bile yapmıştı (s.138).

> Riki Alvari, gazeteci ailesi gözlerinin önünde öldürüldüğü sırada henüz 12 yaşındaydı. O olay sonrasında psikolojisi altüst olmuş, rehabilitasyon merkezlerinde tedavi görmüş, sonrasında sisteme alınmış, oralarda taciz edilmiş, tamamıyla mutsuz bir çocukluk geçirmişti. Riki gerçekten istediği hayallerini asla gerçekleştirememişti; olmak istediği gibi bir insan olamamış, istediği işi asla yapamamıştı… Sert olması gereken yerde sertti; ama bunun dışında iğneli espriler yapmayı sever, yüzü gülerdi. İşinde titiz, iyi silah kullanan, çevresi geniş, erkeklerden hoşlanan, çikolata renginde pürüzsüz bebeksi teniyle bakımlı bir travestiydi. Dışarıdan bakıldığında stilistlere benzerdi; modayı. iyi giyinmeyi severdi. O yaşına gelene kadar çok acı çekmiş, çok savaşmıştı. Antero'lu Riki Alvari de böyle biriydi, Usko Vellamo şehrini yönetenlerin gözlerini çevirdiği, bakmaktan kaçındığı, kimsenin tek bir çivi çakıp yardım etmediği şehrin arka bahçesinde unutulmuş o çocuklardan sadece biriydi ve böyle ayakta kalmayı başarmıştı (s.148).

Antero ülkesinin baskıcı politikaları, hoşgörüsüz tutumları, yaşam hakkını koruyacak önlemler almamaları gibi birçok husus, aile kurumunu itibarsızlaştırmış ve ailelerin dağılmasına ya da yok olmasına neden olmuştur. Bu durum ortaya birçok "öteki"nin çıkmasıyla sonuçlanmış ve distopik ortamın karanlığı okura aile kurumu üzerinden de yansıtılmıştır. Özellikle kadınların ikinci planda görülmesi ve erkek egemen anlayışın güç kazanması, aile içi dengeleri de alt üst etmiştir. Bu nedenle aile kurmak ve çocuk sahibi olmak arzulanan ya da hayal edilen bir erek olmaktan çıkmıştır:

> Bu dünyada bir kadın olmak yeterince zorken, üzerine iki kadının aşk ilişkisine saygı duyulmadığı gibi çocuk sahibi olma gibi bir ihtimalin bile olmadığını göremiyor musun? Etrafına bak, şu pisliğe bak, güya burası Ursa ama Antero dünyasında ne hâlde olduğuna bak, işte burada insanların içi de aynen böyle Veera! Görmüyor musun, iki kadının çocuk yapmasını sağlayacak ne bir yöntem ne bir klinik, ne bir ortam, ne de buna hazır bir dünya var! Burası cinsiyetçi olmayan huzurlu Netta değil Veera! Antero'da asla çocuk doğurmak istemem, çünkü yaparsam ona kötülük yapmış olurum. Ayrıca öyle bir ihtimal dahi olmuş olsa, bir çocuğun sorumluluğu, bu dünyadaki ideallerim için bana ayak bağından başka bir şey değil (s.258).

Sentromer: Ötekiler (2019), Azur'un A18-1-2 adlı gezegende kurduğu diktatörlüğün şiddetli bir yansımasını toplum ilişkileri ve aile yapılarında görülmektedir. Azur kurduğu sistemde kubbelerin enerjisi için maden işçilerine ihtiyaç duymaktadır. Maden işçileri ise köleden farksız bir yaşam sürmektedirler. Yönetim sadece sisteme

yeni köleler yetiştirmek için oldukça sınırlı bir aile yapısına izin vermiştir. Bu nedenle de oldukça sağlıksız bir aile yapısı ve toplum ilişkisinin varlığından söz edilmektedir:

> Bulundukları yer Işıklı Topraklar'ın tam merkezinde, Işıklı Kule'nin çevresindeki madenler bölgesiydi. Kulenin çevresini saran, temizlenmiş alandan sonra gelen ve tamamen kayalık olan bu bölgeye, Madenler Bölgesi denirdi. Madenlerde yaşayan bu insanlar, kayalara açılmış oyuklarda yaşarlardı. Kayalık alan, oyuklarla delik deşikti. Binlerce insan bu oyuklarda yaşardı. Bu oyuklar, iki kişinin sığabileceği büyüklükteydi. Tavan, ayakta duramayacakları kadar alçaktı. Kayalık bölgeyi saran ormanlara girmek yasaktı. Yönetim tarafından yasaklanan yerlerde izinsiz bulunmanın cezası ölümdü. Çocukların, belli bir yaşa kadar anne ve babası ile aynı oyukta beraber yaşamasına izin verilirdi. Oyuklar, insanların yaşlarına göre ayrılan bölgelere de ayrılmıştı. Zamanı gelen her çocuk, yaşına uygun bölgelere gönderilirdi (Özden, 2019, s.127).

3888 Nuh'un Son Yolcuları (2022) adlı eserde ise aile mefhumunun yanı sıra anne-çocuk ilişkisinin önemine temas edilmiştir. Kurguda dünyayı terk etmek zorunda kalan insanlık uzaya sürgüne gitmiş ve buralarda koloniler kurarak hayatta kalmaya çalışmışlardır. Ancak zamanla toplum ilişkileri bozulmuş ve aile yapısı da bu durumdan etkilenmiştir. Anne ve baba olmak isteyen bireyler doğal yapılarının bozulması nedeniyle, teknolojinin yardımına muhtaç kalmışlardır. Çünkü insan bedeni doğal formunu kaybetmiş bu nedenle de doğal yollardan çocuk sahibi olmak imkânsız hâle gelmiştir. Bu durum aile kurumunu zedelemiş ve sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisi ortadan kalmıştır. Ancak kurguda insanlığı kurtaracak olan sekiz seçilmişin ortak bir özelliği vardır; hepsi anne karnında üç ay kalabilmiş ve daha sonra teknoloji marifetiyle dünyaya gelmişlerdir. Üç ay anne karnında kalmak bile bu sekiz insanın seçilmiş olmasına tesir ettiğinin ifadesi, sağlıklı ve doğal bir doğum sürecinin ne denli önemli olduğunu vurgulamak adına oldukça dikkat çekicidir:

> Tarihin bize anlattığı gibi, insanın uzay macerası başladığında, kolonilerin boyutsal titreşimlerine ve yaşam koşullarına uyumlanabilen yeni insan dediğimiz 'Melez İnsan' böyle ortaya çıktı. Komutanım, sizin direktiflerinizle sekiz seçilmiş, gizlilikle yürütülen bir araştırma sürecinde, insanlığa ait tüm koloni ve galaksilerdeki gen taramasından geçirilen melez insanlar arasından tespit edildi. Sekizinin de boyutsal titreşimlerinin birbirine yakın olması araştırmamıza daha çabuk neticelendirdi. Hepsinin ortak önemli bir özelliği var. Kolonilerde anne rahminde bebek gelişimi ve doğumu olmuyor. Koloni-de çocuk sahibi olmak isteyen kadınların büyük bir çoğunluğunun hatta neredeyse hepsinin rahimleri bebeğin gelişimi için elverişli değil... Kadından alınan yumurta ve erkekten alınan spermlerle döllenme işlemi gerçekleştirilip sonra 'Mikro Elojenler' içinde ceninin gelişmesi sağlanıyor. Düzenli olarak anneden hücre sıvısı alınarak elojen içi gelişim destekleniyor. Sekiz seçilmişin hepsi, anne karnında üç ay gelişimini tamamladıktan sonra mikro elojenlere alınarak gelişimleri tamamlanmış. Bu titreşimi yüksek kolonilerde bile çok sık rastlanılan bir durum değil... Anne karnında ceninlerinin gelişmesi bile onların ata genlerinin saklı kalmasına yardımcı olmuş olabilir. Bir başka

> ortak özellikleri, Tanrı'nın Eli'ne getirilene kadar kendi kolonilerinden dışarı hiç çıkmadıklarını söylediler (s.63-64).

Eserde insan ilişkilerinin çocuk sahibi olma ve aile kurma bağlamında olumsuz yönde geliştiğini ifade ederken; sevmek, sevişmek, öpüşmek, sarılmak gibi tensel temasların ilkel ancak güçlü duygular olduğu belirtilmektedir. Bu durum esasında insanın kendi doğasını terk ettiğini de göstermektedir. Bu doğallıktan uzaklaşan insanların da sağlıklı bir aile müessesesini kurması ve devam ettirebilmesi imkânsız görünmektedir.

> İnsanlar arasında tensel temas kolonilerin birçoğunda yüzyıllar önce unutulmuştu. Bu kolonilerde cinsel içerikli hiçbir dokunuş, temas olmuyordu. İnsanlar dokunmayı unutmuştu. Duygular insan DNA'sından metal bir virüs salgınıyla silikleşmeye başladığında, Dünyadan kolonilere göç yolu açılmıştı. Bu kolonilerde yaşayanlar, çocuk sahibi olmak istediklerinde cinsel birleşme ile çocuk sahibi olmuyorlardı. Yapay rahim denilen elojenlerde yumurta döllenmesi veya hücre bölünmesi yoluyla bebek sahibi olunuyordu. Çok az kolonide duygusal titreşim vardı. Yüksek frekans aralığına sahip kolonilerde, titreşim arttığından, duygular yoğunlaşmaya başlıyordu. O kolonilerde yaşayanlar sevgiyi, merhameti, şefkati hayatlarına biraz da olsa sokabiliyorlardı. Sadece Tanrı'nın Eli'nde insana dair duygular tam anlamıyla idrak edilebiliyordu. Burada yaşayan yüksek şuur sahibi olan insanlar, bedensel temastan çok, yüksek ruhsal titreşimin sunduğu olanakları hayatlarına sokuyorlardı. Öpüşme, sevişme gibi eski Dünya insanının ilkel ama güçlü duygu iletişim kalıpları, geçmiş insanın dünyasında kalmıştı. Gümüşler geçmiş atalarının genlerine ulaştığında, gizli köşede kalmış eski alışkanlıklarla da tanışmışlardı (s.246).

Megaverse (2023) adlı eserde iki farklı dünyadan bahsedildiği daha önce ifade edilmişti. Bu iki farklı dünya birbirinin tam zıddı durumdadır. Roman kahramanlarınca ilki distopik bir dünyayı tasvir ederken ikincisi ütopik bir dünyayı tasvir etmektedir. Bu nedenle romanda iki farklı aile tipi okura göz kırpmaktadır.

2100'lü yılların anlatıldığı bölümlerde oldukça distopik bir atmosferle karşılaşılmaktadır. Bu çağda insanların aile olabilmeleri ve sahip oldukları aileyi koruyabilmeleri oldukça güçtür. Romanda özellikle hamile kadınların büyük bir tehdit altında olduğunun altı sürekli çizilmektedir. İnsanlar aç olduğu ve beslenmek için kaynak bulamadıkları için artık birbirlerini avlamaktadır. Bu nedenle de hamile bir kadın oldukça cazip bir ava dönüşmektedir. Ayrıca aynı tehdit çocuklar için de geçerlidir. Böyle bir ortamda sağlıklı bir aile yapısından bahsetmek mümkün görünmemektedir. Ayrıca bu distopik ortamı tetikleyen en mühim hususlardan birisinin de plansız aile yapıları olduğu vurgulanır. Plansız şekilde yaşayan insanlar haddinden fazla ürediği için artık dünyadaki kaynaklar insanlara yetmemektedir (Görmüş, 2023,

s.114). Bu nedenle aile planlaması daha sonraki süreçte ütopik dünyanın kurulmasında yapılan ilk işlerden birisi olmuştur. Artık çocuk sahibi olmak için ebeveyn karnesine ve yüksek nota sahip olmak gerekmektedir. Tüm şartlar sağlandığı takdirde ise ancak iki çocuğa izin verilmektedir (s.52). İnsanların bu denli kontrol altında tutulmasının en mühim nedeni ise kontrolsüz ve plansız aile yapılarının daha önce toplum yaşamında büyük sorunlara neden olması olarak gösterilmektedir. Planlı bir aile yapısına geçilmesini kolaylaştıran en büyük etken ise yine insan doğasının bozulmasında aranmalıdır. Doğal yapıları bozulduğu için artık insanlar, teknolojik ve tıbbi destek olmaksızın çocuk sahibi olamamaktadır. Bu durumda oldukça dikkat çeken bir ayrıntı olarak değerlendirilebilir.

Aile mefhumunun birçok bilimkurgu eserinde bir tahakküm aracı olarak kullanıldığı veya kurgulandığı görülmektedir. Bu nedenle aile kavramı ve aile yapısına ilişkin değerler neredeyse her eserde ya manipüle edilmiş ve güç sahipleri tarafından kullanılmış ya da aile kurumu içerisinde yüceltilmiş ve sağlıklı bir toplum yapısına ulaşılmasında rol oynamıştır. Bu yönüyle ele alındığında aile kurumunun, bir tahakküm aracı olarak kurgularda yer alması ya da eserde ideal topluma ulaşılmasında ön plana çıkarılması söz konusu mefhumun posthümanizm açısından değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyet/cinsiyet kavramlarının da aile kurumu üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, aile yapısının posthümanizm bağlamında irdelenmesi kaçınılmaz görünmektedir. Sonuç olarak aile, sosyal yaşamın en mühim yapı taşlarından birisi olarak posthümanist felsefe içerisinde de önemli bir yer tutmaktadır.

4.1.3. İnsan-Doğa

İnsan-doğa ilişkisi posthümanist yaklaşımda en çok değinilen sahalardan birisi olarak zikredilebilir. İnsanın doğayla kurduğu ilişkinin gitgide bozulması ve insanın artık doğaya zarar veren bir türe dönüşmesi, posthümanist eleştirinin insanı merkezden uzaklaştırma isteğinin esas nedenlerinden birisi olarak gösterilmektedir. Bu nedenle bilimkurgu eserlerinde posthümanist anlayışın izlerinin araştırıldığı bu çalışmada insan-doğa ilişkisine dair bulgular oldukça mühimdir.

Batı liberal hümanizminin eleştirilen hususlarından birisi de doğanın sömürülecek bir kaynağa dönüşmesine neden oluşudur. İnsan, doğayı kendi menfaatleri doğrultusunda şekillendirmekte ve sömürmektedir. Bu nedenle de doğa bozulmakta ve zayıflamaktadır. Bu durumun sürdürülemez olduğu posthümanist düşünürlerce sıkça vurgulanmaktadır. Eğer insan doğanın bir parçası olduğunu kabul etmez ve evrenin efendisi gibi davranmaya devam ederse yıkımın kaçınılmaz olduğu sürekli olarak zikredilmektedir. Bu sebeple çalışmaya konu olan eserlerde insan-doğa ilişkisine dair bulgular bu başlık altında verilecektir.

Selim Erdoğan'ın ***Trinidad'ın Dönüşü (2015)*** adlı eserinde Samanyolu dışında Sirius Güneş Sistemi'ne ait bir gezegenin keşfi anlatılırken dünyaya ne denli benzediğinin altı çizilmektedir. Gezegeni keşfeden insanlık, gezegeni daha da yakından görme arzusu ile planladıkları yolculuk neticesinde yeni keşfedilen gezegenin dünyaya çok benzediğini de ispat etmiş olurlar. Ancak gezegene iniş yapıldığında ortaya ilginç bir durum çıkar. Bu gezegende aynı dünyadaki gibi bir yaşamın daha önce var olduğu keşfedilir (Erdoğan, 2015, s.101). Hatta bu gezegendeki yaşam formları dünyadaki ile tıpatıp aynıdır (s.103). İnsanların, hayvanların neredeyse hepsi aynı dünyadaki gibidir. Bu durum karşısında şaşkına dönen kahramanlar durumu anlamaya çalışırlar. Bu durumu evrim prensibi ile açıklamaya çalışırlar ancak bunun da oldukça güç olduğunu ifade ederler (s.121). Ancak daha sonra bu durumun aslında bir çeşit halüsinasyon olduğunu düşünürler. Bir diğer düşünce ise esasında insan-doğa ilişkisine bir eleştiri olarak değerlendirilebilir. Çünkü üzerinde keşif yapmaya çalıştıkları gezegenin dünya olma ihtimali olduğunu değerlendirirler. Bu durumda dünya bir şekilde uzayda Sirius Sistemine sürüklenmiş ve burada karşılarına çıkmıştır.

> 'Aşağıdaki şey. Buna bir açıklaması olan var mı?' diye mırıldandı Leo. Bir yandan da önündeki ekranda bir şeyler karıştırıyordu. 'Alen sen uyurken kontrol ettim. Barselona'ya inmişiz. Ya da onun ikizine. Coğrafi yer, plaka sistemi falan tutuyor.'
>
> 'Barselona mı? Nasıl yani?'
>
> 'İşte öyle. Aşağıda Dünya'ya çok benzeyen bir gezegen yok. Dünya'nın bir kopyası var.'
>
> 'Ama o kuleler? Onlar neydi?'
>
> 'Bildik bir şey. Sagrada Familia katedralinin kuleleri. Bir yerden tanıdık geliyordu. Kentin bir kısmı azot tabakası altında kalmış.'
>
> Aklıma tanınmış yapıları olmadık ortamlarda gösteren felaket sonrası filmlerinden sahneler geldi. Sagrada Familia katedrali!

> ‘Dünya'ya hoş geldin Alen!’ dedi Tera (s.120).

Durumun böyle olduğuna dair okurda yaratılan şüphe ile insanın doğa ile olan ilişkisine dikkat çekildiği ifade edilebilir. Çünkü doğa tamamen yıpranıp canlılığını kaybettiğinde insan ve diğer türler için de yaşam son bulmaktadır:

> Zemine yapışmış siyah kuş tüyleriydi bunlar. Öbeğe doğru yaklaştıkça tüylü yatak onlarca, belki yüzlerce kuştan oluşan bir toplu mezara dönüştü. Kargaya, darı kargasına benziyorlardı. Ama çok küçüktüler. Çoğu tüylerinden, pelerinlerinden sıyrılır gibi sıyrılmıştı. Üşüyen civciv yavruları gibi birbirlerine sokulmuşlardı. Derileri kirli beyazdı. Gözleri sanki yuvalara kaçmıştı. Batonumla dürtüp dürtmemekte kararsız kaldım. Bu arada Leo'da geldi;
>
> ‘Görünüşe göre sıçanlardan başka hayvanlar da var burada.’
>
> ‘Kargaya benziyorlar. Çoğunun tüyleri dökülmüş (s.103).’

Aeden (2016) romanının en çok temas ettiği noktalardan birisi kuşkusuz insan-doğa ilişkisidir. Bir ütopya olarak görülebilecek Aeden gezegeninde doğa ve insan ilişkisi oldukça sağlıklı bir görünüm sergilemektedir. Posthümanizm anlayışına uygun bir biçimde doğadaki tüm canlılar uyumlu bir yaşam sürmekte ve hiçbir canlı diğer bir canlı üzerinde tahakküm kurmamaktadır. Dolayısıyla doğada yaşayan her öznenin yaşam hakkına saygı gösterilmektedir. Henüz romanın başında Aeden insanlarının ağaçlarla kurdukları bağ resmedilir. Ağaçlar insanların barınakları, evleridir ve ağaçlarda bu durumdan herhangi bir zarar görmemekte adeta onlara yuva olacak şekilde evrimleşmektedir. “Evlerini oluşturan dört Midal'ın kökleri yerin derinliklerinden gökyüzüne doğru uzanmış, güneşi yakalamak için sanki yarışırcasına birbirine dolanmıştı. Bu hâlleriyle nasıl da sağlam, yaşam dolu bir yuva oluşturmuşlardı (s.22).” “Parmağı filizden kaydı, ellerini dala kenetlerken ağaçlar ve insanlar diye düşündü, ancak birlikteyken insanlık vardı… Anlam vardı (s.22-23).” Doğayla bütünleşen tüm canlılar da doğanın nimetlerinden faydalanmakta ancak hiçbir şeye zarar vermemeye özen göstermektedir. Bu durum özellikle beslenme alışkanlıkları üzerinden vurgulanır. Doğal, organik beslenen insanlar aynı zamanda doğanın yapısına da zarar vermemekte ve bu nedenle sağlıklı ve nitelikli beslenmektelerdir. Beslenme şeklinin bu denli birbirine bağlı oluşu ise doğa içerisinde yaşayan tüm canlıların davranışlarını ve duygularını geliştirmekte ve zenginleştirmektedir. “Çünkü yediğimiz her şey duygularımızın hammaddesiydi

(s.36)" anlayışının Aeden insanında kendini gösterdiğini net bir biçimde görülmektedir.

Aeden gezegeninde dikkat çeken bir diğer husus ise geri dönüşüm meselesidir. Doğada hiçbir şey israf edilmemekte, dolayısıyla doğaya zarar verecek herhangi bir uygulamaya ya da davranışa rastlanılmamaktadır. Ömrünü tamamlayan canlılar yine doğaya fayda sağlayacak şekilde kullanılmaktadır. Ölü böceklerin ağaçları korumak için kullanılan böcek ilaçlarına dönüştürülmesinin esas nedeni de budur.

> Numi ağacın tepesinde, ilaçlama için topladığı ölü böcekleri eziyordu. Ölen böcekleri ezip alkali su ile karıştırarak bitkilerin üzerine püskürttüklerinde, yetiştirdikleri sebze ve meyvelere böcek dadanmıyordu. Bedenin geridönüşümü diyordu buna Jax. Aeden'de her şeyin, her hâlin bir hizmeti ve geridönüşümü vardı (s.69).

Ancak Dünya gezegenine gelindiğinde durum çok vahim görünmektedir. Numi ve Sonje, dünya insanlarının doğaya karşı vurdumduymaz ve saygısız davrandıklarını defalarca vurgularlar. Dünyaya ilk geldikleri anda havadan ciddi anlamda olumsuz etkilenen Sonje ve Numi, hava kirliliğinin insanı boğacak derecede yoğun olduğunu ifade ederler.

> Sonje derin bir nefes aldı... içine giren yoğun karbondioksitin ciğerlerini boğacağından habersizdi, aldığı nefesle öksürmeye başladı. Öksürürken Numi'ye dönmesi, Numi'nin de öksürükle iki büklüm olduğunu boğulur gibi öksürürken izlemesi... çaresizliğin ciğerlerine işlemesi gibiydi. İnsana yuva olabilmiş bir gezegenin havası nasıl bu kadar zehirli olabilirdi (s.127)!

Doğanın tamamen tahrip edildiği, ağaçların kesildiği, yeşilin yerini griye bıraktığı bir yaşam alanı görmek Numi ve Sonje'yi oldukça üzmüştür. Özellikle binaları birer hapishane olarak görmeleri insan-doğa ilişkisinin vurgulanmasında önemli görülebilir.

> Numi de Sonje'nin baktığı yapıya döndü. Ne kadar da çirkindi. İlkel varlıkların kendi ırklarını cezalandırmak için inşa ettikleri hapishaneye benziyordu bina (s.128).
>
> İkisi de her şeyin gri olduğu ve hiç bitkinin olmadığı, tuhaf havalı bu gezegene şok içinde bakarken, kulaklarını tırmalayan alarm çalmaya başladı (s.129)!
>
> Hiç ağaç yoktu etrafta, ekili arazi ya da su kaynağı da yoktu, hiçbir insan böyle yapay bir yerde yaşayamazdı! Yerdeki bu madde ve çizgiler de neyin nesiydi (s.129)!

Dünyada yaşayan insanların doğaya karşı bu kadar hoşgörüsüz ve saygısız davranması karşısında Numi ve Sonje, dünya insanlarını birer bakteri veya parazit olarak

görmektedirler. Onlara göre dünya insanları yaşadıkları doğanın yani gezegenin yekten bir canlı olduğunu görmemekte ya da görmezden gelmektedir.

> O en ilkel bakteriyel seviyedeydiler, bir parazitin beslendiği organizmayı sonunda öldürmesi gibi. Yaşadıkları gezegenin bir hücre gibi canlı olduğunu, bulundukları galaksi organının bir hücresinde konuk edildiklerini, evreninse bir vücut olduğunu ve ancak bu vücudun içinde Çi ile ahenkte var olabilirlerse varoluşun katmanlarında ilerleyebileceklerini fark etmeyecek kadar geride ve negatifteydiler (s.134).

Romanda dünyaya geldikleri ilk yer olan New York sokaklarında gezerken küçük bir alanda yeşili gören Numi ve Sonje, koşarak o bölgeye giderler ve bu gri ve boğucu yaşam alanında nefes alabilecekleri bir yer bulduklarını düşünürler. Burada geçen diyaloglar insan-doğa ilişkisinin özellikle insanmerkezci yaklaşım göz önüne alındığında nasıl ele alındığını göstermesi bakımından oldukça dikkat çekici görünmektedir. İnsan kendi menfaatine olacak şekilde doğayı tahrip etmiş ve sömürmüştür. Doğanın yeşil olması gereken rengi griye dönmüş, binalar ve beton yapılar doğanın dokusunu bozmuştur:

> El ele birkaç yüz metre yürümüşlerdi ki ileride, kalabalığın arasında belli belirsiz görünen yeşilliği fark ettiler. Hızla ona doğru ilerlediklerinde, kaldırımın sert gri zemininin kenarında, küçük kare bir toprağa yerleştirilmiş ve etrafı küçük çitlerle çevrilmiş sıska gövdeli şeyin gerçekten de bir ağaç olduğunu anladılar. Sonje bu ağacın gezegendeki tek ağaç olabileceğini düşündürdü Numi'ye, Numi itiraz edemedi, etrafına çit bile koymuşlardı, bu ağaç kutsal olmalıydı, dokunmak yasak olmalıydı. Havadaki bu kötü kokunun ve aldıkları nefesteki yüksek karbondioksitin nedeni buranın ağaçsız bir gezegen olması olmalıydı ama ağaçlar olmadan nasıl oksijen üretebiliyorlardı bu ilkel insansılar (s.143)?
>
> Sonje artık denemeyi bırakmıştı ki caddenin karşısında bir mucizeyle karşılaştılar. Yemyeşil ağaçlarla dolu küçücük bir yer! Bu yeşillik, gökyüzüne uzanan ışık emici binaların arasında sanki hayatta kalmayı başarmıştı. Burası kesin kutsal olmalıydı! Sonje, bakışları adımlarında yürüyen Numi'ye parkı gösterdiğinde, Numi üzerinde güneşin dans ettiği yeşilliğe gözlerini kırpmadan baktı, yok olmasından korkarcasına (s.144).
>
> Etrafta ağaçlar ve başka türler de yok. Atmosferlerini nasıl koruduklarını bilmiyorum. Gezegende diğer canlıların olduğunu da duyduk ama bir tür kuş ve köpek dışında başka bir tür görmedik. Bitki örtüsü yok denecek kadar az, bu yüzden soluyabilmek için geliştirdikleri bir makine olduğunu düşünüyoruz (s.183).

Dünyada enerjiyi, zenginliği ve gücü temsil eden "petrol"ün ele alındığı bölümlerde ortaya çıkan tespitler yine insan-doğa ilişkisi kapsamında değerlendirilebilir. Aeden insanlarına göre petrol yani petrolyum gezegenin kanı konumundadır. Her gezegenin kendine has bir petrolü vardır ve bu petrol gezegenin yaşamı için oldukça önemlidir.

Ancak insanlar bu petrolü sömürmektedir yani dünyanın kanını emmektedir. Bu benzetim dünya insanının doğa ile olan ilişkisinin anlaşılması adına önemli görülebilir:

> Siyah suyun kıyısından yüzmeye çalışsa da, kısa bir süre sonra tam ortasında kaldı. Temkinli bir şekilde kokladı, petrolyumdu bu ama Aeden'dekinden çok farklı bir bileşimi vardı. Her gezegenin kendine has bir petrolyum üretmesi doğaldı. Petrolyumlu suyun, vücut sistemine girmesine izin vermeden yüzeyden devam etti yoluna. Yolda gördüğü petrolyuma bulanmış bir sürü Çi türüne yardım edememenin verdiği çaresizliğinde 57 mil yüzdükten sonra insansıların denizi zehirlediklerine emin olmuştu ki nihayet kaynağa ulaştı (s.219).

> Dünyanın kanıydı petrol. Yaşamın, kaya arasında sıkışıp milyonlarca yıl basınca maruz kalmasıyla oluşuyordu. Kızılderililerin yaralarına sürdükleri iyileştirici bu mineral, şimdi arabalara konuluyordu. Kimseye anlatılmıyordu petrolyumun iyileştirici özelliğini, işi petrolyum olan ağır işçilerin ellerinin neden pamuk kadar yumuşak olduğunu. Güneşin, rüzgârın, suyun enerjilerinden yararlanabilecek onlarca teknoloji örtbas edilerek hâlâ dünyanın kanını emiyordu insanlık. Gezegenin özüydü petrol, özsuyu, kanı. Nasıl anlamazlardı bunu (s.221)!

Dünya insanları arasında da bu insan-doğa ilişkilerinden rahatsız olan çok sayıda insan olduğu vurgusu da romanda zaman zaman kendini göstermektedir. Özellikle Sonje'ye yardım eden aktivist grupları bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Bu aktivist gruplardan birine mensup olan Manu da insan-doğa ilişkisini posthümanist bir yaklaşımla yorumlamakta ve böyle bir ilişkinin tesis edilebilmesi için mücadele etmektedir.

> Kendini bildiği, kim olduğunu düşünmeye başladığı günden beri direnişteydi. Ailesinden kalan bir direnişti bu: Dünyayı insandan koruma direnişi (s.221).

> Dünyayı bir beden gibi algılıyordu Manu. Her bir yaratılışın görevinin olduğu, canın çok değerli olduğu bir bedendi bu gezegen. İnsanlıksa bedene yayılan bir hastalık gibiydi. Bağırsaklarda yaşayan bakteriler gibiydik, aramızda bedene çok yararlı olanlarımız olduğu gibi, bedeni hasta edecek nitelikte yağmacı olanlarımız da vardı. Bağırsak çeperindeki iyi bakterilere sürekli saldıran yağmacı antikorlara dönüşmüştü toplumun kurduğu bu sistem. İnsanlık bu gezegenin Kron hastalığıydı, kendini imhaya giden her sistem gibi, kendi kuyusunu kazacak şekilde yönetiliyordu (s.224).

2080 (2017) adlı eserde de yazar Kudret Alkan, doğanın bozulan yapısına işaret etmektedir. Yarışmanın yapıldığı alanda sağlıklı bir doğa yoktur. Denizler kurumuş, petrolle dolmuştur. Bu nedenle ne bir balık ne de başka bir deniz canlısı kalmıştır. Ancak durumun vahameti izleyiciden saklanmakta ve teknoloji marifetiyle denizlerde su varmış gibi gösterilmektedir:

> Datton, ilk başlarda böcek yemeye karşı çıkmıştı. Ama günler geçtikçe böceği bırakın ne bulursa yemeye başladı. Adada olmalarına rağmen, denizde balık yoktu. Deniz tamamen

> petrolden oluşmaktaydı. Ama 2080 izleyicileri, onları çok güzel bir adadaymış gibi görüyorlardı. Programın tasarımcıları gerçekten olağanüstü bir iş başarıyorlardı. Ne de olsa insanları aldatabilmek de bir tür sanattı (Alkan, 2017, s.25).

Burada yazarın denizlerde su yerine petrol varlığına ilişkin ironik tasviri esasında bir eleştiri olarak yorumlanabilir. Dünyada doğaya zarar veren insanlığın en büyük gerekçesi enerji ihtiyacıdır. Enerji ihtiyacını sağlayabilme adına doğaya zarar veren insanlığı eleştirebilme adına yazarın petrolle dolu bir denizi okura tasvir etmesi ironik bir insan-doğa ilişkisini gözler önüne sermektedir.

Gritopya (2017)'da insan-doğa ilişkilerine oldukça fazla yer ayrıldığı söylenebilir. Dünyanın rengini kaybettiği bir zamanı betimleyen eserde, her şeyin rengi gri ve grinin tonlarındadır. Bu nedenle yaşanılan dünyanın rengi eserinde ismi olmuştur. Bu hâliyle eser daha ismiyle insan-doğa ilişkisinin bozulduğunu okura hissettirmektedir. Eserde doğal olan her şey bozulmuş, doğanın dengesi yitirilmiştir. İnsan türü neredeyse doğadaki tüm canlıları yok etmiş ve tüketmiştir. Bu nedenle doğaya ait birçok unsur teknoloji marifetiyle sanal olarak insanlara gösterilmektedir. Romanda minyatür hayvanlar, suni göletler, yapay çiçekler, hologram yansıması şeklinde tasvir edilen ormanlar sıkça vurgulanmaktadır (Pia ve Demir, 2017, s.17).

Romanın ana karakteri olan Nancy'nin Mark ile buluştuğu bölümde Nancy ve Mark orman içerisinde bir eve giderler. Hayatlarının en güzel gününü geçirdikleri bu ev, ormanın içerisinde inanılmaz bir güzelliktedir. Nancy bu bölümde romanda işlenen insan-doğa ilişkisinin ne denli bozulduğunu gösteren bir tasvir yaparak eserin başında okurun dikkatini çekmiştir:

> Mark, Nancy'nin daha da keyif alabilmesi için özellikle yere yakın kullanıyordu aracı. Bir süre daha aynı yoldan ilerleyip, denizi arkada bırakarak yine bol ağaçlı bir yola girmişlerdi. Mark burada, ayaklarıyla ağaç tepelerinde sekiyorlarmış hissi verecek şekilde kullanıyordu aracı. Sanki uyanmak istemediği bir rüyadaydı Nancy. Kısacık bir yolculuktan sonra büyük bir arazinin ortasında yine ağaçlarla çevrilmiş tablo gibi bir bahçeye girdiler. Nancy, "Aman Tanrım, ben kurtarılmış bölgede olmalıyım. Yeşilin hiç görmediğim tonları, adlarını hiç bilmediğim ağaçlar, ilk kez gördüğüm çiçekler (s.23)...

Nancy, bir hukukçu olarak yaşadığı toplum içerisinde insan-doğa ilişkisinin nereye sürüklendiğini gösterebilmek ve bir farkındalık yaratabilmek için sürekli uğraş vermektedir. Doğayı hedef alan tüm eylemlere karşı hukuk önünde çözüm aramaya çalışan Nancy'nin bu davalarda ifade ettikleri oldukça dikkat çekicidir:

> Dava konusu hakkında atılan başlıklar, kutuplarda yapılan deney sonucu orada yaşamlarını sürdüren tüm canlıların yok olması üzerineydi. Nancy bu konuda birçok araştırma yapmış, öğrendikleri karşısında dehşete kapılmıştı. Bu korkularını kanıtlayan, kutuplarda denek olarak kullanılan insanların ona güvenerek teslim ettiği çipler de bu dehşetin ispat noktasıydı.
>
> Düşünün! Bir zamanlar dünyamız sapsarı ve pırıl pırıl güneş ışınlarıyla aydınlanan, ten rengi farklı, birçok ırkı üstünde barındıran, dört mevsimi yaşayan, rengarenk çiçekleri, yemyeşil tabiatı olan en güzel gezegenlerden biriydi. Yüzyıllar önce küresel ısınma nedeniyle, neredeyse tüm buzullar eriyerek deniz seviyesi yükselmiş; bunun sonucu olarak da birçok ülke ve yüzlerce kıyı şeridinde olan şehir, dünya haritasından silinmiştir. Birçok yarımada, ada hâline gelmiştir. Bazı büyük adalar da ciddi oranda küçülmüşlerdir.
>
> Başta karbondioksit olmak üzere, sera etkisi yaratan gazların emisyonu nedeniyle sıcaklıkların artmasıyla birlikte, beraberinde birçok bitki ve hayvan türünün yok olmasına neden olmuştur. Yine o dönemde biyolojik çeşitlilik öyle büyük tehlike altına girmişti ki; kutup ayıları ve penguenler gibi birçok hayvanın soyu tamamen tükenmiştir. Su ısısının değişmesi, suda yaşayan hayvanlara büyük zarar vermiş hatta bazı nesilleri tüketmiştir. Dolayısıyla insanoğlu büyük bir besin değerinden mahrum kalmıştır, bu da insan şeklinin değişiklik göstermesine neden olmuştur. Her ne kadar ölümcül hastalıklara büyük oranda çare bulunmuş ve yaşam uzamış olsa da çağımızda dünyada kalan kara parçalarının, insan nüfusuna yetmediği ve bazı gök kulelerin tek kişilik fanuslar şeklinde, yaşam alanları yapılarak çözüm üretmeye çalıştıkları da bir gerçektir.
>
> Geçmişte yaşanan diğer bir sorun da Antarktika'nın erimesiyle yerçekiminin zayıflamasıdır. Bu nedenle günümüzde yer çekimiyle ilgili yaşadığımız sorunların başlıca kaynağıdır atalarımızın bu dünyaya iyi bakamamaları. Tüm bunları bilip de bir inşaat firmasının para hırsı uğruna, kutuplarda yaşanan doğal hayatı bozmak adına asit yağmurları yağdırmalarına izin veremeyiz... Geçmişte de insanoğlunun petrol, sera gazı, benzin, kömür gibi doğaya kıyım yaşatan maddelerin fazla tüketimi değil miydi yaşamı mahveden (s.36-37-38)?

İnsan-doğa ilişkisinin bozulmasına yönelik olarak eserde en çok vurgulanan hususlar ise, tür çeşitliliğinin azalması, dünyanın kaynaklarının tükenmesi, azalan kaynakları da elde etme amacıyla amansız mücadelelerin yaşanması meseleleridir. İnsan artık doğaya zarar veren yegâne türdür ve bu nedenle artık dünya yaşanılması güç bir yere dönüşmüştür. İnsanın her şeyin efendisiymiş gibi konumlanması ve her şeyin sömürülebilecek bir kaynak olarak görülmesi, eserde başlı başına bir problem olarak işlenmektedir.

> İnsanların dünyada sürekli artan faaliyetleri hem yaşam alanlarının azalmasına hem de binlerce canlı türünün yok olmasına neden oldu. Dünya, milyonlarca yıl öncesindeki Kretase Çağı'ndan bu yana en büyük canlı türü imhasını yaşadı. Dünyada yaşayan memeli türlerinin yüzde 75'i yok oldu. Bir zamanlar fil, kaplan, şempanze gibi hayvanlar vardı. Yine bir zamanlar Amerika Kıtası'nın güneyinde Hawaii diye bir tatil adası vardı ve buraya giden turistler boyunlarına takılan rengarenk çiçeklerin enfes kokusuyla karşılanırdı. Şimdi ne Hawaii, ne muhteşem doğası ne de o çiçekler kaldı. Tarihte Osmanlı diye bilinen o büyük imparatorluğun bitki örtüsü gibi topraklarına yaydığı eşsiz lalelerinden de eser kalmadı. Hollanda bu laleleri yaşatmak için çok mücadele verse de kendi topraklarını dahi küresel ısınmadan koruyamadı (s.52).

> Sonra gökkuşağı vardı başka bir hüzün öyküsü olarak. Önceden yağmur sonrasında gökyüzünde yedi renkten oluşan, bir köprüyü andıran, birçok hikâye ve filme konu olmuş muhteşem güzellik olarak anlatılırdı o da. Kimse neye benzediğini bilmiyor, o renkleri gözlerinde canlandıramıyordu. Hayat artık neredeyse gri ve tonlarından ibaretti. Her şeye sahip insanoğlu düz bakıyordu hayata, renkleri alınmış bir dünyada platin mahkûmiyetle yaşıyorlardı (s.53).

Dünyanın içinde bulunduğu bu durum evrende yaşayan diğer zeki yaşam formlarını da huzursuz etmiştir. İnsanın doğaya karşı sergilediği bu acımasız tutum karşısında, diğer zeki yaşam formları da bir reaksiyon vermenin zorunlu olduğunu düşünmektedirler. Öyle ki artık dünya yaşanılacak bir yer olmaktan çıkmış, açık hava hapishanesine dönüşmüştür:

> Platinyum Çağı'nda dünya o kadar kötü bir hâle gelmişti ki artık yaşanması güç bir gezegene dönüşmüştü. Su savaşları başlamış, buzulların neredeyse tamamı erimiş, iklimler değişmiş, birçok canlı türünün nesli tükenmişti. Hatta beslenme alışkanlıkları değişmiş, bu sebeple insanların vücut şekilleri, yapıları bozulmuştu. Uzayda, çok daha gelişmiş başka bir gezegen, yıllardır Dünya'yı gözlem altında tutuyordu... Hep bir ümitle daha iyiye gitmesini umarak... Ama baktılar ki artık yapacak hiçbir şey yok ve Dünya her geçen gün daha da kötüye gidiyor; insanlar tanrı komplekslerine yenilmiş, demokrasiden eser yok, tarım üretimi neredeyse durmuş ve buna benzer birçok nedenlerden dolayı yaşanamaz bir gezegen olmuştu. Yüksek makamların verdiği kararla Dünya büyük bir hapishaneye çevrilip sadece suçlu ve suçlu genleri taşıyan insan ırkını oraya yollamaya başlamışlardı (s.50).

Romanda doğaya ait hayranlık uyandıracak birçok şeyin yok olduğu ve bu nedenle de bu güzelliklere ait birçok görselin sanal olarak insanlara gösterildiği çokça ifade edilmektedir. Hatta bu durum için özel bir turistik gezi satın alan insanların varlığına değinilir. Bu insanlardan ikisi de Jason ve Melissa çiftidir. Nancy, oğlu Jason ve oğlunun sevgilisi Melissa için farklı bir gezegene gezi satın alır. Bu gezinin konsepti ise eski dünyaya ait unsurlarla zenginleştirilmiş bir ortamda müşterilerini ağırlamak ve mutlu bir tatil geçirmelerini sağlamaktır. Bu gezi süresince ziyaret edilen mekânlara verilen adlar, nesli tükenmiş canlılara aittir. İstiridye, deniz atı, fil, ağaç türleri gibi birçok canlının adı mekânlarda yaşatılmakta ayrıca sanal imajlarıyla ortama yansıtılmaktadır.

> Demek atalarımız bu güzelliklerle yaşıyorlardı, bizim gibi bir tomar para vermek zorunda kalmadılar bu harikaları görebilmek için. İnsan bu güzelliklere nasıl zarar verir, nasıl yok edebilir aklım almıyor...” dedi. Jason üzgün bir ses tonuyla. Bu kez Melissa sürükledi elinden tutup Jason'ı.
>
> Ruhum bak bu ağacı tanıyorum. Adı çam ağacı. Yüzyıllar önce insanlar sırf keyif olsun diye kesip Noel adını verdikleri bir bayramda evlerinin bir köşesine koyup süslerlermiş

> bu ağacı. Altına da birbirlerine verecekleri hediyeleri paket edip bırakırlarmış. Birkaç gün sonra da ağaç çöpe atılırmış bir sene sonra yenisi kesilmek üzere. Lükse bakar mısın! dedi kızgın bir ses tonuyla.
>
> Geçmişte birçok canlı keyif için, ilerisi düşünülmeden katledilmiş. Dünya bir zamanlar uzaydan mavi ve yeşil olarak görüntülenirmiş uydularda. Binlerce çeşit ağaç ve her karayı çevreleyecek kadar okyanus ve denizler varmış. Bunlardan daha küçük olan göl ve akarsular da cabası. Hepsini kurutmuşlar, kesmişler, yıkmışlar, doldurmuşlar. Sadece taş binalar yapabilmek için hiç düşünmeden yeşillikleri ve ağaçları heba etmişler" diye cevapladı Jason (s.80).

Vega Diye Bir Yer (2018) adlı eserde insan-doğa ilişkisinin bozulduğu ve bu nedenle dünya yaşamının tehdit altında olduğu daha önce vurgulanmıştır. Bu tehdit nedeniyle yeni yaşam alanları bulma umuduyla yola çıkan Nebula12, içindeki mürettebatının tek doğası konumundadır. Dolayısıyla teknolojik bir ürün olan Nebula12 aynı zamanda içinde yaşayan canlılar için bir tekno-doğa konumundadır. Ancak romanda insan-doğa ilişkisinin dünyayı ne denli tahrip ettiğinin vurgulandığı bölümler bu başlık için önemli sayılabilir:

> Doğru ancak bunu önlemenin ise o an için olanağı yoktu ne yazık ki! Çünkü insanlar kendilerini ait oldukları doğadan soyutladılar. Doğanın kendileri dışında kalan tüm unsurlarını, tanrıları tarafından sanki kendilerine bahşedilmiş sınırsız kaynaklar gibi algıladılar. Doğayı düşüncesizce, hızla ve onarılamayacak şekilde tahrip ettiler. Birçok canlının nesli, yaşam alanlarının insanlar tarafından istila edilmesi, yağmalanması ve yok edilmesi yüzünden son buldu. Bir bakterinin bile sistemden bir daha geri dönmemek üzere çıkmasının, ekolojik dengenin insan aleyhinde bozulmasına neden olabileceği gerçeği hep görmezden gelindi. Bu canlıların yok olması sonucunda oluşan boşlukları dolduran türler insan için zararlı, patojen organizmalardı çoğu kez. Bir de buna insanların kasıtlı olarak birbirlerine zarar vermek için oluşturdukları rekombinant organizmalar eklenince sonuç insanlık için felaket oldu. Yaklaşık 150 yıl önce yaşanan kaos ortamı neredeyse insan türünün de tamamen yok olmasına neden olacaktı (s.196-197).

Romanda sonlara gelindikçe Vega diye bir yer olmadığı, bu uzay projesinin dünyadaki çıkar amaçlı hesaplaşmaların bir ürünü olduğu anlaşılmaktadır. Gemiye komutan olan ve gerçekleri gün yüzüne çıkaran komutan Zeg, dünyanın kurtarılması gerektiğini anlar. Bunun için yapılması gereken ise insan-doğa ilişkisini yeniden ele almak ve yapılan ve yapılmasında ısrar edilen hatalı yaklaşımları düzeltmektir. Bu durum posthümanist yaklaşımın da temelde vurguladığı olmazsa olmazlardan biri olarak görülebilir:

> Bizden sonraki nesillerin benzeri maceralara kalkışmamaları için yuvamıza sahip çıkmamız gerektiğini de anlamış olduk sanırım. O nedenle, Dünyamıza dönene kadar, bu bilince sahip yeni nesiller yetiştirmeliyiz. Bunun için sizlerin yüksek öngörüleri ile eğitim sistemimizi bu anlayış etrafında yeniden şekillendirmeliyiz. Sizler, Nebulal2'deki

> değişimin öncülerisiniz. Dünyamızın güvenli yarınları için Nebula12'de sizlerin önderliğinde elde edilecek olan yönetim deneyimleri yol gösterici olacaktır. Hepinize iyi şanslar ve başarılar diliyorum. Teşekkürler (s.406).
>
> İnsanlar, özellikle de toplumların ileri gelenleri ne yazık ki kendilerini hep doğadan üstün varlıklar olarak gördüler. Sanki doğanın insan dışındaki tüm değerlerini, yaratıcı tarafından insanoğlunun hizmetine sunulmuş varlıklarmış gibi kabul ettiler. Bu nedenle de bu değerleri düşünmeden kullandılar, kirlettiler ve yok ettiler. Ve sonra sıra kendilerine geldi. Yok edecek bir şey kalmayınca bu kez kendi kendimizi yok etmeye başladık. Hâlbuki yaşayan herhangi bir türün neslinin tükenmesinin, ekolojik dengenin bozulmasına ve insana kadar uzanacak olumsuzlukların yaşanmasına neden olacağını hepimiz biliyorduk. Bunları çocuklarımıza da öğretmiştik. Ama ne yazık ki, çocuklarımıza doğru örnekler veremedik. Öğrettiklerimizin tersini yapan örnekler olarak çıktık karşılarına. Çocuklarımız da öğrendiklerini unuttu. Büyüklerinden örnek aldıkları davranışları sergiledi ister istemez (s.423).

Diğer Evrenin Senaristi (2018) adlı eserde insan-doğa ilişkisi de zaman zaman kendini göstermektedir. Yazarın bir ütopya olarak ele aldığı Netta ülkesi insanları doğaya karşı oldukça hassas ve naziktir. Doğayı korumak Netta ülkesinde temel bir sorumluluk olarak işlenmektedir ve tüm insanlar doğaya karşı sorumlu görünmektedir. Çevre tasvirlerinde de doğanın insan yaşamı için ne denli olduğu sürekli olarak vurgulanmaktadır:

> …ucu bucağı görünmeyen masalsı bir ormanın üzerinde; Netta'nın Sula Gleda adlı başkenti yakınlarında, ziyaret edenlerin içlerinde her daim serin bir esinti uyandıran Ursa adlı kasabanın dibinde; yeşilin her tonunda yaşı bilinmeyen ağaçların köklerini salarak göğe yükseldiği, hayvanların içinde özgürce yaşadığı o yerde... Çevresinde neredeyse yerleşimin hiç olmadığı, o devasa ormanın kucaklayıp saklamış olduğu, dibi görünecek kadar berrak, aynı zamanda turkuaz mavilikte bir denizi andıracak kadar büyük bir gölün üzerinden de süzülüp geçiyordu uçarak (Aydın, 2018, s.27).
>
> Yakın dostu Hanna, çalıştığı ofisin geri dönüşüme göndermek için biriktirdiği kâğıtları toplar, ona getirir, kullanmasını sağlardı. Müsriflikten kaçan, ağaç kesmeyen çevreci bir toplumun insanları için çok mühimdi geri dönüşüm gibi konular (s.32)...

Diğer Evrendeki Kadın (2019) adlı romanda serinin ilk kitabının aksine Antero ülkesi doğaya karşı oldukça acımasız olan bir yönetimin egemenliğinde idare edilmektedir. Bu durum romanda ara ara vurgulanmaktadır. Özellikle distopik yapının aktarımında doğanın tahrip edilmiş oluşunun katkısı yadsınamayacak şekilde sunulmaktadır:

> Söylemeye dilim varmıyor ama oradaki hava bizimkine göre oldukça kirli, ağaçlar kesiliyor, hayvanlar öldürülüyor. Lütfen sinirlerine hâkim olmaya çalış, bizimki gibi hayvanlara karşı saf duyguları yok; bununla beraber tertemiz yemyeşil ormanları, masmavi gölleri ve denizleri de yok, orası öyle kurak ve beton ki, genelde her yer sarı, gri ve karanlık renklerden oluşuyor, çünkü her şeyi yok etmek için ellerinden geleni yapıp başarmışlar. Oradayken her gün bir kâbusun içinde yaşıyor gibi hissedeceksin (Aydın, 2019, s.116).

> Zaten insan, çocukların, kadınların, hayvanların, ağaçların, doğanın öldürüldüğü, aşklara saygı duyulmayan, insanı değişime sürükleyen karanlık bir dünyada, kötülüğün içinde nefes alarak yaşarken nasıl saf kalabilirdi, nasıl yumruğunu sıkmazdı, nasıl küfretmezdi, nasıl kalbini karartıp sertleştirmezdi (s.221)?

Sentromer: Ötekiler (2019) adlı eserde Azur'un halka dayattığı Işık İnancında cennet olarak geçen Mayeza Gezegeni, doğal güzellikleriyle tasvir edilmekte ve insanlar bu cennete gidebilmek için çaba sarfetmektedir. Yaşadıkları gezegende olmayan, ağaçlar, meyveler, dereler gibi birçok doğal güzellik, Mayeza Gezegeni'nde bulunmaktadır. Bu durum bir yönüyle esas cennetin dünya olduğu mesajını da içerdiği şeklinde yorumlanabilir. Ancak "insanlık yaşadığı dünyanın bir cennet olduğunun farkında mıdır?" sorusu eser okunurken okurun aklına gelebilmektedir:

> Az ilerideki meydanda insanlar, Yönetim ekranına kilitlenmiş, Kutsal Gezegen Mayeza ile ilgili görüntüleri izliyorlardı.
>
> Yemyeşil bitkilerle ve ağaçlarla kaplı topraklar, kayaların arasından akan ince su dereleri, gülümseyen insanlar ve dallarında, taze meyveler... Hepsi sizin için (Özden, 2019, s.209)!

Eserde madenlerde çalışan köleleşmiş insanlara *Griler* denmektedir. Griler denmesinin nedeni ise dünyaya geldikten çok kısa bir süre sonra vücutlarından çıkaramayacakları bir gözlük kafalarına sabitlenmektedir. Bu nedenle etraflarındaki renkleri algılayamayan griler her şeyi gri ve tonlarında görmektedir. Bu nedenle rengin ne olduğuna dair hiçbir bilgileri yoktur. Bu durum insan-doğa ilişkisine bir temas olarak değerlendirilebilir. Çünkü renk çeşitliliği dendiğinde doğaya atıf yapılması çok sık karşılaşılan bir durumdur. Yeşil yapraklar, mavi gökyüzü, gökkuşağı gibi doğaya ait birçok unsur renkleriyle var olmakta ve hayranlık uyandırmaktadır. Ancak eserde bu güzelliği göremeyen insanların renklere karşı ne denli ilgi duyduğunun belirtilmesi dikkat çekicidir:

> Rengi açıklamak biraz zor... Bakın!" derken elini kıyafetinin içine dikilmiş cebe daldırdı. 'Bakın, bu bir defter, bunu not almak için kullanıyorum. Bunlar defterin kapakları ve rengi kırmızı. Ama siz bunu farklı görüyorsunuz. Gördüğümüz her şeyin bir rengi var. Tekerlemedeki gibi, yeşil yapraklar, mavi gökyüzü, kırmızı kan... Hepsi bir renk. Siz sadece tek bir rengi ve tonlarını görüyorsunuz. İsminiz olan Gri ve tonlarını. Şimdilik bu kadarını anlatabilirim. Renkleri neden göremediğinizi söylediğimde ve gösterdiğimde rahat bir yerde olmanızı istediğimden burada açıklayamam. Bunu daha sonra konuşuruz. Bırakalım şimdi bunları, kaçıyorsunuz demek!' dedi Rorr. Eski dostları için bu kadar kafa karışıklığı bile fazlaydı. "Nereye gitmeyi planlıyorsunuz peki? Hem de bu mağaradan (s.277-278)!

Gülriz Aygül, ***3888 Nuh'un Son Yolcuları (2022)*** adlı eserinde dünyadan sürülen insanların uzayda yeniden bir yaşam mücadelesine girdiklerini ve dünyayı istila eden Neganslarla insanların ve diğer türlerin mücadelesini konu edinmiştir. Bu eserde dikkat çeken en mühim noktalardan birisi "Tanrı'nın Eli" isimli uzay aracıdır. Bu araç, teknolojik bir doğa olarak kendini göstermektedir. İnsanın doğayla olan iletişimi sınırlanmış ve teknoloji artık bir doğa gibi insanı çepeçevre sarmıştır. Bu araçta yeni bir yaşam alanı oluşturulmuş ve Tanrı'nın Eli, doğa taklit edilerek insanların yaşayacağı bir mekân hâline gelmiştir. Daha önceki olumsuz tecrübelerden hareketle bu araçta yaşayacak insanların da özenle seçilmesi, bozulan insan-doğa ilişkisine bir gönderme olarak değerlendirilebilir:

> Bu sekiz kişiye neden götürüldükleri konusunda hiçbir açıklama yapılmamıştı. Bazıları neden götürüldüğünü öğrenmeden gelmek istemediğinde, zor kuvvet kullanılarak, galaksilerinden, kolonilerinden alınarak getirilmişti. Getirildikleri yer bir uzay gemisiydi. İnsanlığa ait olan çok büyük bir uzay gemisi... Bu sekiz kişi geminin ününü duymuştu. Gemiye "Tanrı'nın Eli" deniyordu. Geminin içinde yeni bir hayat oluşturulduğu kulaktan kulağa ya- yılmıştı. Eski dünyanın sahip olduğu her şey, bu gemi içinde yaşatılmaya çalışılıyordu. Kolonilerde yaşayanlar gemi hakkında az çok bir şeyler biliyorlardı. Geminin içinde yeni bir yapay dünya yaratıldığını neredeyse bilmeyen yoktu ama içinde tam anlamıyla neler olduğu konusunda konuşana da kimse rastlamamıştı. Bu gemiye herkes binemezdi ya da herkes alınmazdı. Her şey bir "Hak Ediş" cümlesiyle açıklanıyordu (Aygül, 2022, s.8).

Eserde insan-doğa ilişkisine dair en net göndermelerden birisi de on sekizinci sayfada okur karşısına çıkar. Bu bölümde 3888 yılında Dünyanın 2000'li yıllara göre ne denli değiştiği ve bozulduğu vurgulanırken sorumluluğun insanlıkta olduğunun vurgulanması dikkat çekicidir:

> Dünya üzerinde çok az toprak parçası kalmıştı. Adacıklardan oluşmuş küçük toprak parçaları... Yaşlı dünyanın iki bin yıl önceki haritasından eser kalmamıştı. İnsandan insana bulaşan metal dünyanın yarattığı yok edici bir virüs, duyguları sarınca, insanı insan yapan bütün değerler yok olmaya başladı (s.18).

Dünyanın büyük bir felakete sürüklendiği ve artık insanlığın yaşayabileceği bir gezegen vasfını kaybettiği eserde vurgulanmaktadır. Ancak insanlık bu yok oluş sürecinde yeterince duyarlı davranmamış ve doğayı gerektiği gibi ciddiye almamıştır. Bu nedenle doğada hızla yok oluşa sürüklenmiş ve insan-doğa ilişkisi büyük ölçüde bozulmuştur:

> Altın çağından artık çok uzak olan insana Mavi Bilye, sözsüz bir dille, devrini tamamlamaya az bir süre kaldığını doğal afetlerle anlatmaya çalıştı. Bir başka deyişle

> Sura üflenmişti... İnsanları kitlesel ölmelerine neden olan felaketler zinciri peş peşe gelmesine rağmen insanoğlu bir türlü Surun sesini duyamadı. Tabii sesi duyanlar oldu ama duymayanları uyandırmakta yetkin olamadı... İklimler değişti, sertleşti, bitki örtüsü değişti. Bir tarafta cehennem gibi sıcaklar ortalığı kavururken, diğer tarafta dondurucu soğuklar oldu. Bir zamanlar verimli olan araziler, çöl hâline geldi; çorak topraklara dönüştü. Birçok canlı türü değişen ortama ayak uyduramadı ve yok oldu. Bütün bu olanlara rağmen insanlar başlarına gelecekleri bir türlü anlamadılar ya da anlamak istemediler. İlk başlarda, insanlar ne depremlerin yarattığı etkilerinin büyüklüğünü ne sellerin götürdüğü değerlerin önemini ne de ayaklarının altından kayan toprağın bereketinin gittiğini fark ettiler. Fakat ardı arkası kesilmeyen doğa olaylarının içinden çıkılmaz hâle gelmesiyle, Dünyada büyük bir kargaşa başladı. Birçok şehri harabeye çeviren depremler art arda devam etti. Yerler yarılarak parçalandı. Çok güçlü fırtınalar toprak üzerinde hiçbir şey bırakmadı (s.85-86).

Yazar, büyük bir felaket sonrası insanlığın durumunu gözler önüne sermeye çalışırken, bozulan insan-doğa ilişkisinin en çarpıcı örneklerinden birini, eserin seçilmiş kahramanlarından Alvar'ın gözünden vermektedir. Alvar, büyük felaket sonrası insanlığın durumunu üzülerek ve kahrolarak görmektedir:

> Ganj Nehri'nin suladığı toprakları, düşüncenin kayığıyla dolaştığında, zaman ileriye doğru akmaya başladı. Zaman değişmiş, kaosun, acımasızlığın kol gezdiği, çocukların iğrenç şeylere maruz kaldığı, zayıf ve fakirlerin, öldürülerek organlarının alındığı anlara gitmişti. Dinsel farklılıklardan dolayı insanların merhametten bir anda nasıl uzaklaştığı ve birbirini öldürmekten çekinmediği, zenginin fakiri ezdiği yaşamların olduğu zamana nasıl geldiğini anlamamıştı. Film sahneleri gibi gördüğü her şey, bütün hücrelerini saliselerle kapladı. Nefesi kesildi. Film bitmemişti. Düşüncenin kayığı zaman nehrinde yolculuğuna devam etti. Dünya tufan görmüştü. Tufan sonrası görülen büyük açlık ve sefalet... İnsanın yaratılışına ters bir kimya ile yönetildiği, hayatta kalabilmek adına her şey mubah anlayışının kabul gördüğü zamanlardaydı şimdi... Onlar insan olamazdı ya da Alvar onlardan değildi. Bu duygu çok acıttı kalbini... Gördüğü insanların üzerindeki Adem pijaması iğreti duruyordu. Çünkü bu insanlar, insanlıklarını kaybetmişlerdi... İnsanlığın özünü unutmuşlardı. Dillerinde aynı dua vardı ama kalplerinde vicdan kalmamıştı. Bir kumanda ile yönetilen robotik, saldırgan insanlara dönmüşlerdi. Tufan sonrası insan, açlıktan doğadaki bütün hayvan türlerini telef etmişti. Doğa erozyonu zaten bitki ve hayvanların birçoğunu Dünya'dan almıştı... Geri kalanını da insan yok etmişti... Hayatta kalmak, her canlı için büyük bir savaşa dönüşmüştü. Savaşın harabeleri içinde dolaşırken ağlayan küçük bir çocuk gördü. Yedi sekiz yaşlarında küçük bir oğlan çocuğu... Çocuğa yaklaştı. Çocukta kendini gördü. Ona dokunmak istedi. Elini çocuğa doğru uzattı; ama çocuk onu görmüyordu (s.113).

Alvar'ın gördüklerine ve hissettiklerine benzer bir durum romanın bir diğer seçilmiş kahramanı olan Nadya'da da okurun karşısına çıkmaktadır. Bu durumda yine insan-doğa ilişkisinin aldığı yeni boyut net olarak görülmektedir:

> Kapı dışarı açılmıştı. Eski Dünya'nın Amazon Bölgesi diye adlandırılan yerinde, küçük bir köy meydanına çıktı. Meydanın tam karşısında bir çeşme vardı. Çeşmeye yöneldi, su içmek istedi, çeşmeyi açmaya çalıştı ama su akmıyordu. Başını kaldırdığında insanların bir kova su için birbirleriyle kavga ettiğini ve hatta öldürdüğünü gördü. İnsanlar arasında

> su savaşı vardı. Dünyada çok az su kalmıştı. Bir zamanlar Eski Dünya'nın ciğerleri olan Amazonlar çöle dönmüştü. İnsanın insana yaptığı savaşlarda Amazon ormanları yanıp, kül olmuştu. İklim değişmiş, kuraklığın arkasından susuzluk başlamıştı. Bir film şeridi gibi o bölgede yaşanan her şey hızlıca gözünün önünden geçiyordu. İnsanların susuzluktan öldüğünü gördü. Korkuyla meydandan uzaklaşmak için koştu. Koştukça meydan yerini yine loş koridor almıştı. Nereye geldiğini anlamadı; duraksadı, derin derin nefes alıyordu (s.117).

Seran Demiral'ın ***Sanal Kent (2022)*** adlı eseri bu çalışmada ele alınan eserler arasında insan-doğa ilişlerinin en sık yer aldığı romanlardan birisi olarak görülebilir. Kurgunun temelini oluşturan değişim ve dönüşüm, insan-doğa dengesinin bozulması neticesinde ortaya çıkmıştır. İnsanlar (Kentliler) doğayı tahrip etmiş ve doğa kaynaklı yaşanan krizler insanlığı yeni yollar aramaya yöneltmiştir. Bu durum ise doğanın yerinin teknolojinin almasıyla sonuçlanmış ve Bina-Kent denilen yeni teknolojik yaşam alanları ortaya çıkmıştır.

Romanda doğa-insan ilişkisinin en sağlıklı denebilecek örneği Ormanlıların yaşamında kendini göstermektedir. Doğaya tamamen uyum sağlamış olan Orman insanları, yaşamlarını doğa ile iç içe geçirmektedirler. Bu durum romanın en başında özellikle vurgulanmaktadır:

> Ağaçların kiminin yapraklarının döküldüğünü fark etti, kimiyse yemyeşil duruyordu. Mevsim kavramını öğrenerek değil yaşayarak tanıyan bir kabilede yaşıyordu Nigâr. Kentlerde olduğu gibi, bir şeyi öğrenmek için okula giden insanlar yoktu burada. Orman'ın yerlileri Binaları da bilmiyorlardı. Yaşadıkları yerler kutucuklar değil, doğanın içindeki ağaçlardan, taşlardan, bitkilerden meydana gelmiş barakalardı. İnsanlarla hayvanların birlikte ya da ayrı ayrı yaşayabildikleri bütün kapalı mekânlara tek bir isim veriyorlardı: ov. Açık mekânda yaşadıkları yerlere ise ova diyorlardı (Demiral, 2022, s.9).

> Yaşadıkları hayat boyunca zamanı mevsimlerin değişmesi dışında dert etmeyen, toprakta yetişen ürünlerin zamanından başka zaman bilmeyen insanlardan biri olarak ilk defa acelesi olduğunu hissediyordu. Daha evvel Orman'ın sınırlarından çıkıp kaybolan insanlar olduğunu hatırlıyordu, hatta karısı da bunlardan biriydi. Nereye gitmişlerdi, eğer ölmüşlerse nasıl ölmüşlerdi, hâlâ yaşıyorlarsa nasıl bir hayatları vardı; hiçbir şey bilmiyorlardı (s.15).

Nigâr'ın Bina-Kent içerisinde dönüşüme başlamasıyla birlikte okur, doğanın yerinin teknoloji ile doldurulduğunu fark etmektedir. Artık teknolojik olan doğal olanın yerine ikame edilmiştir. Dolayısıyla insan-doğa ilişkisi koparılmış ve bu durum idealize edilmiştir.

> Orman'da insan hayatı böcek ya da çalının hayatından çok farklı sayılmazdı. Buraya girdiğinden beri ise, sürekli nasıl yaşamış olduğunu, burada her şeyin nasıl bu kadar başka

olabildiğini sorup duruyordu. Dahası etrafta herhangi bir çalı ya da böcek de yoktu. Bir yerde bir yanlışlık olmalıydı. Orman'da yaptığı hiçbir şeyin burada bir anlamı yoktu, burada olan biteni ise kendisi idrak edemiyordu. Geldi geleli karnı acıkmamıştı mesela. Ağzından değil göbeğinden yemek yiyeceğini düşünüyordu ama buna henüz ihtiyaç duymamıştı (s.47).

Ağaçlar yerine duvarlar, gökyüzü yerine tavanlar görüyordu artık. İlk gün bu farkları ne kadar garipsediğini unutmuş, her geçen gün yeni manzarasına alışmıştı. Alışıyordu, alıştıkça eski hayatı zihninden uzaklaşıyordu (s.51).

Burada nasıl çalışman gerektiğini merak etmiyor musun?" Ediyordu tabii. Toprak ve suyun olmadığı bu yerde, çalışmanın ne anlama geldiğini bile bilmediğini fark etti. İnsanlar bitki ekmez, sulama yapmazlarsa ne yapabilirlerdi? Bitkisiz ve hayvansız bir dünyada nasıl çalışılırdı? Burada yaşayanlar alet bile üretmiyorlardı, her şey için Bina'nın kolları vardı. Ne yapabilirdi ki? Herhâlde şarkı söyleyecekti. Güldü. Bunu fark eden İv araya girdi.

"Herhâlde bir tahminin var."

"Yok. Sadece Orman'da yaptıklarımızı düşündüm de... Burada hiçbirini yapamam herhâlde. Çünkü hiçbir şey yok. Havanız bile yok, ne kadar garip."

Burada olmayan ne var diye sormuştun ya," İv'e dönerek konuşuyordu, "mesela çimenler... bazen yemyeşildirler, o zaman hava da sıcacık olur. Sonra bir anda yeşiller solar, ağaçlar çıplak kalırlar, üzerlerinde ne var ne yoksa yere atarlar sanki, işte o zaman hava serinler, rüzgârlar gelir... Bazen havada hiçbir şey hissedilmez, sadece kendisi vardır; ama bulutlar karardığın da, ıslanmaya başlar, işte o zamansa yer ve gök birleşir, biz de suyun yanına ineriz ve (s.55-56)..."

Bina-Kent, yeni nesil insanların göbekten bağlı olduğu bir tekno-doğa olarak betimlenmektedir. Bu yaşam alanında insanın doğaya muhtaç olduğu tüm gereksinimleri sıfırlanmıştır. Dolayısıyla insan doğadan tamamen koparılmıştır. Nefes almasına, besin bulmasına ya da iklim şartlarına bağımlı değildir, insan. Bu durum romanda Bina'nın ulaşmak istediği bir ideal olarak sunulmakta ve insanlığın kaçınılmaz bir gelişimi olarak görülmektedir.

Fark etmemiş olabilirsin ama giysinde göbek deliğinin olduğu yerde minik bir delik bırakılmıştır, oradan vücuduna giriş-çıkış yapılır, eski insanların ana rahimlerinde olduğu gibi. Bina seni besler. Sadece ihtiyaçlarını karşılayacak kadar protein ve yağ alsan yeterlidir aslında ama canının çektiği lezzetleri de göbek deliğinden alman mümkündür, başka türlü lezzetler de buna dâhil. Bu deliğe, göbek bağından hareketle, kısaca 'bağ' deriz. Bağ seni Bina'ya, yaşadığın yere bağlar, isteklerinin, ihtiyaçlarının gerçek olmasını sağlar (s.40).

Buraya gelmeden önce ilkel bir vücuda sahipti. Hayatta kalması için çeşitli maddelere ihtiyacı vardı, vücudu solunum yapıyordu. Fakat burada dönüşerek evrimini tamamladı. Bizler, bedenlerimizin ihtiyaçlarını kolayca karşıladığımız için zaman ve enerji tasarrufu ederiz. Böylece Bina-Kentlerin gelişimlerini günbegün hızlandırabiliriz (s.75).

İnsanların evrim süreçleri hakkında yaptığı kısa konuşmadan sonra, çeşitli görüntülerle hayvanlar ve bitkiler hakkında bilgi vermeye başladı. İnsan dışındaki bütün türlerden tiksintiyle bahsediyordu. Onlarsız bir hayatın ideal olduğunu vurguluyordu. Evrim

> konumuz olduğu için bu canlılardan bahsetmek zorunda kaldım, kusura bakmayın. Doğa tarihinde daha detaylı işlersiniz (s.76).

Bina-Kent'in yaşamına adapte olmaya çalışan Ni, eğitim sırasında Kentleri gözlemleme şansı bulur. Bu durum kurguda bir kasvet ortamı olarak işlenmektedir. İnsan-doğa ilişkisini bozan kentlilerin yaşam anlayışları bu bölümlerde bir olumsuzluk örneği olarak görülmektedir:

> Yağmur yağıyordu. Gerçekten herkesi mutsuz eden bir yağmurdu bu. Hava kapalı, kasvetliydi. Bina'nın aydınlığından, temizliğinden sonra bu kirli atmosfer, yoğunluk Us ve Ni'ye yorucu gelmişti. Etrafta binalar vardı, hatta trafik, arabalar, insanların koşuşturmasının dışında gözüken şey ne gökyüzü ne yeryüzüydü, yerden göğe yükselen binalardı. İkisi de içlerinde bulundukları Bina-Kentin yüksekliğini bilmediklerini, daha doğrusu bu yüksekliğin sürekli değiştiğini hatırlamıştı. Acaba şu an dışarıdan bakan birisi Bina'yı nasıl görüyordu? Us'un merak ettiği daha çok, içine girdikleri filmin dışarıdakiler tarafından da deneyimlenip deneyimlenmediğiydi. Ni ise, Bina'nın dışında herhangi birisi, kendisi gibi başka bir çocuk olup olmadığını merak ediyordu. Aklına gelen tek çocuk Nedim'di tabii. Nedim'in de buraya gelmesinin hayalini kurmadan edemedi (s.81).
>
> Hah, Bina-Kent dedim, değil mi? Esas mesele o işte. Eskiden sadece Kentler ve Ormanlar varken, insanlar Kentlere yerleşmiş ve Ormanları hayvanlarla bitkilere terk etmişlerdi. Fakat Kentler o kadar kalabalıklaştı, ovların hepsi o kadar üst üste üst üste birikti ki, bir noktadan sonra hiç kimse nefes alamaz hâle geldi. Bunu hayal etmenizin zor olduğunu biliyorum. Siz ağaçlarla birliktesiniz, suyun kıyısında bir Ormanın içinde doğmuşsunuz. O yüzden o kalabalığı hayal etmek bile güç. Neyse. Ovanızı düşünün, ovanızda kaç kişi yaşıyor (s.123-124)?

Ancak Bina-Kent'in aksine Ormanlılar için doğa vazgeçilemezdi. Doğayla bütünleşmiş bu insanlar her ne kadar ilkel insanlar olarak görülse de Doğa ile uyum noktasında en başarılı insanlar Ormanlılardır. Bu doğa-insan ilişkileri is onların ilkel görünmesinin en mühim gerekçesidir.

> Yerle göğün buluşması, yağmurun yağması anlamına geliyordu. Hava ne kadar sertleşse de bereketin, birliğin ifadesi olan yağmur yağdığında herkes nehrin kıyısına inerdi. Burada dans edip şarkı söyleyen Orman halkı, yerde ve gökte, yaşamda ve ölümde oluşlarını kutsardı. Karısını ve kızını özleyen Noyan için son zamanlarda bu buluşma daha anlamlı olmuştu. Yerle göğün iç içe geçişinden çok, hayatla ölümün iç içe geçtiğini, sevdiği kadınların yanında olduğunu hissediyordu…Doğada yaşamak doğa olmaktır Ned, zamanı gelince öğrenirsin (s.90).

Romanın ilerleyen bölümlerinde Bina-Kent teknolojik yaşam alanına neden ihtiyaç duyulduğu da daha net ifade edilmiştir. Bu durum yine insan kaynaklı birçok krizin neticesinde ortaya çıkmıştır:

> İnsanların Binalılaşma isteğinin sebebi sadece ilerlemeye duyulan arzu ve oradaki yeni sisteme karşı beslenen hayranlık değildi. Kentlerin yaşadığı felaketler insanların mücadelesini daha başlamadan kıran asıl sebeplerdi. Bilim insanlarını dinlemedikleri onyılların sonunda şirketler birer birer kaybetmeye mahkumdu. Yıkım böyle başladı. Doğanın yıkımına karşı teknolojinin zaferinin geçerliliği anlaşılırdı. İnsanlar, geleceklerini güvenceye almak için gelişmenin büyüsüne kapılmaya devam ediyordu. Gerçeklik, Binalılaşma karşıtlarının söylemleri değil kuraklıktı mesela. Denizlerde yaşamanın imkânsızlığı Ursula'nın cehaletinden kaynaklanmıyordu. Ya da su kaynaklarının gitgide küçülmesi, nostaljiyle ilgili değildi artık. Gerçekten fiziksel, gözle görülür bir küçülmenin ortasındalardı. Tek sorun kuraklık değildi üstelik, mevcut su kaynaklarının kirliliği de Kent'te yaşayanları çaresiz bırakıyor, Bina'ya dâhil olmaya zorluyordu (s.136).

> Tarih derslerinde anlatılmayan tarihten bahsedeyim sana. Şöyle ki, Binalar kendiliğinden puf diye ortaya çıkmadılar tabii ki. İnşaları uzun yıllar aldı. Zaman ölçümünü 'kıtlıklar üzerinden yapıyordu insanlar. Kaynakların azalması, ekolojik krizler nedeniyle yeni bir yere ihtiyaç vardı. Çünkü kaynaklar bitiyordu. Doğadan aldıklarını aldılar ama vermediler. Alışverişin bedeli vardır. Sen Bina'ya her bağlandığında ondan aldığın kadarını ona veriyorsun. Buradaki sistemin kusursuz işleyişi insan ile birimi arasındaki alışverişin dengesinden kaynaklanıyor. Bu yüzden her dışarı çıkan insan sistemin bozulmasına yol açıyor (s.218).

> Doğanın dışında yeni bir yer Bina değil mi? Sorunsuz, kendi içinde döngüsünü tamamlıyor. Ama aslında tam olarak öyle sayılmaz. Kaynak ihtiyacını gidermek için inşa edilen Binalar da genişleyip istilalarla kendilerine doğadan parçalar katarken, aslında geri kalan son kaynakları da yok etmiş oluyorlar. Kendilerine katarak tabii. Hiçbir şeyi tamamen yok edemezsin (s.219).

Megaverse (2023)'de 2100'lü yılların durumuna dair tarihi bilgiler sıkça verilmekte ve 2400'lü yıllarla sürekli olarak kıyaslama yapılmaktadır. Bunun esas nedeni insanların düştüğü bu büyük hataya bir daha düşmemelerini sağlamaktır. Bu büyük hata ise insan-doğa ilişkisinin bozulmasıdır. Bu ilişki bozulunca, doğa tüm kaynaklarını tüketmiş ve insanlık çaresizlik içerisinde karanlık bir geleceğe sürüklenmiştir. Artık insanların hayatta kalması için yamyamlığa yöneldiği, saldırganlaştığı bir dönem yaşanmaktadır. Sadece çok küçük bir grubu oluşturan zengin sınıf rahat bir yaşam sürmekte, geri kalan tüm insanlar açlık ve yoklukla mücadele etmektedir:

> Aslında o dönemler dünyanın en karanlık dönemleriymiş, artık herkes topluca yok olacağımızdan bahsediyormuş. Aşırı kalabalık ve tüketim çılgınlığı dünyadaki çoğu kaynağı tükettiği için insanlar birbirlerini yemeye başlamışlar; deyim olarak değil yani, gerçekten birbirlerini yiyorlarmış, Mara. Düşünebiliyor musun? E ortalıkta ağaç, bitki, hayvan falan neredeyse hiç kalmamış ki, başka türlü nasıl hayatta kalacaklar? Babam hep 'açlığın insana yaptırmayacağı şey yoktur' der. O zamanlar da açlık yüzünden insanların çoğu artık hayvan gibi yaşıyormuş. Ama tabi bir yandan da bilimsel teknolojik ilerlemeler de devam ediyormuş. O dönemin bilim insanları çözümü çoğunlukla dünya dışında arıyormuş. Bazıları da o zamanlar yasadışı kabul edilen gruplar kurmuş, amaçları başka gezegenlerde değil, bu dünyada güzel bir yaşam sağlamanın yollarını aramakmış. İşte bu grupların çalışmaları kurtarmış herkesi. Mesela gıda mühendisleri, besleyici değeri

> yüksek yiyecek kaynakları ararken; nörobilimciler alternatif yaşam olasılıklarını araştırıyorlarmış (Görmüş, 2023, s.113).

Hemera Larkom ya da diğer adıyla Mara, büyük bir keşif yaptıktan ve dünyaya yeniden umut aşıladıktan sonra beden dondurma teknolojisi marifetiyle bedenini dondurur. Bunu yapmasının esas amacı ise daha 11 haftalık iken bedeninden alınan ve dondurulan çocuğuna kavuşmaktır. Bu dondurma süreci 2417 yılında meyvesini verir ve Mara uyandırılır. Ancak hiçbir şeyi hatırlamayan Mara, psikiyatrik tedaviler görmek ve rehabilite edilebilmek amacıyla bir merkeze alınır. Burada yavaş yavaş kimliğini öğrenmeye başlayan Mara daha sonra geçmişte kendisi tarafından kayda alınmış bir videoyu izlemeye başlar. Bu görüntülerin amacı uyandığında hiçbir şey hatırlamayacağı bilinen Mara'ya esasında kim olduğunu hatırlamasında yardımcı olmaktır. İşte bu kayıtları izleyen Mara geçmiş ile ilgili çok kötü, acıklı ayrıntıları keşfeder. İnsan-doğa ilişkisi de bu ayrıntılardan birisi olarak ortaya çıkar. İnsan doğayı hiç ciddiye almamış ve sadece sömürülebilen bir kaynak olarak görmüştür. Bunun bedelini ise büyük felaketler sarmalına itilerek ödemiştir:

> Biz doktorlar yüzyıllarca insanlarla ilgili bütün deneyleri bize benzediğini düşündüğümüz hayvan türleri üzerinde yapmışız. Bitkilerle de çalışmışız ama biliyorsun, onları sadece besin ve ilaç olarak görüp, neredeyse yaşadıklarını bile dikkate almamışız. Bitkiler yüzyıllarca sadece etrafımızı süsleyen, bize ve hayvanlara besin ve oksijen sağlayan, yerlerinden kıpırdayamayan pasif yaratıklar olarak kalmış gözümüzde. Oysa bu adam neler yapmıştı böyle? Üstelik elinde neredeyse hiç olanak yokken, sadece zengin bir bitki koleksiyoncusunun yanında bahçıvan olarak çalışırken yapmıştı bütün bunları. Büyülenmiştim (s.185).

Mara, sevgilisi Eolas'ın çığır açan fikrini yeni Mara'ya anlatırken, posthümanist yaklaşımın en büyük iddialarından birisini de ortaya koymaktadır. Esasında insan türü de diğer tüm türler gibi evrenin/doğanın bir parçasıdır. Bu nedenle bir üstünlük söz konusu değildir. Eğer böyle bir üstünlük anlayışı devam ettirilirse doğa bundan olumsuz etkilenecek ve sonucunda insan türü de bu olumsuzluklardan nasibini alacaktır. Romanın ilerleyen bölümlerinde de bu kaçınılmaz son okura verilir.

> Ne yazık ki, dünyada küçük ve tek tip ağaç grupları dışında bitki örtüsü neredeyse hiç kalmamıştı. Artık dünyanın oksijen ihtiyacını bile atmosfer oksijenatörleri karşılıyordu, çünkü zehirli olduğu bilinen birkaç ağaç türü ve sivri-sert yaprakları gıda olarak kullanılamayan çam türleri dışında geriye pek bir şey bırakılmamıştı (s.213).

Eolas'ın fikrinin deneysel çalışmaları için bir orman ihtiyacı gündeme geldiğinde, Mara tüm imkânlarını kullanarak o çağ için oldukça zor bulunan bir ormanı bulur ve ekibin bu ormana yerleşmesi sağlanır. Ekip, ormanda bitkiler/ağaçlar üzerinde birtakım çalışmalar yapacaktır. Ancak bu bölümde Mara'nın ifadeleri yine insan-doğa ilişkisi bağlamında değerlidir:

> İlk haftalar ormana alışıp yerleşmekle geçti, zaten ormandan geriye aslında pek bir şey kalmamıştı. İnternetten aynı yerin yüzyıl önceki görüntülerine bakınca dünyaya resmen tecavüz ettiğimizi söyledi Eolas. Konu dünyanın eski hâllerinden açılınca Eolas'ın morali inanılmaz derecede bozuluyordu. Hiçbir canlının insan kadar kendi kendinden nefret etmediğini; hem kendini hem de dünyadaki bütün canlı türlerini bile bile tehlikeye atmasının insanın en gerizekâlı canlı türü olduğunun kanıtı olduğunu söyleyip duruyordu. Neyse ki çalışmaları için bu birkaç hektarlık alan yeterli olacak gibi görünüyordu. Eskiden burada olduğunu öğrendiğimiz tür çeşitliliği artık yoktu, ama benzer türlerden olsalar da en azından hâlâ hatırı sayılır miktarda ağaç o ormanda bir arada yaşıyordu (s.235).

Eserin sonlarına doğru anlaşılıyor ki insan-doğa ilişkisinin önemi kavranmış ve bu dengeyi bozacak her türlü faaliyet ve anlayış terkedilmiştir. Bu durumda Megaverse kavramı adı altında doğal-teknolojik bir doğa yaratılmış ve insanın yıkıcı tüm faaliyet ve etkileri sınırlandırılmıştır. Çünkü bu ilişkide dengelerin bozulması insanlığa felaketi getirmiştir:

> "Megaverse -yani ulaşabildiğimiz bütün gezegenleri ve Dijia'yı topluca kastediyorum- tabi ki birçok açıdan eski dünyaya göre kesinlikle daha iyi. Yani en azından artık kıtlık ve açlık yok! Eski dünya derken 200-250 yıldan önceki zamanları kastediyorum Mara, o zamanlarda insanların ne hâlde olduğunu biliyorsundur diye düşünüyorum. Neredeyse dünyanın sonunu getiriyorduk, ortalıkta hayvan falan zaten kalmamıştı, bitkiler neredeyse tamamen yok olmuştu. Bir zamanlar dünyanın akciğerleri olarak görülen ormanlar neredeyse tamamen tükenmişti. İnsanlar ağaçların yerine özel cihazlarla oksijen üretip havayı temizlemeyi marifet sayıyorlardı, ama bu yapay işlemlerin hiçbiri doğanın bize sunduklarının küçük bir kısmını dahi karşılayabilecek nitelikte değildi. İnsanlar fırsat buldukları anda birbirlerini yiyorlardı. Ayrıcalıklı sınıflar alttakilerin bir an önce öle öle bitmesini bekliyorlardı" diye gayet kendinden emin olarak yanıtladı (s.278)."

4.1.3.1. İnsan-bitki

İnsan-bitki ilişkisi posthümanizm alanında sıkça temas edilen olgu olarak değerlendirilebilir. İnsanın evrendeki her şeyle doğrudan ya da dolaylı bir ilişkisi vardır. Bu ilişkide ise asıl olan ise her şeyin düz bir ontolojide ele alınması gerekliliğidir. Bu nedenle insanın diğer her şeye karşı üstün bir tür olduğu düşüncesi,

posthümanizmin en temel eleştirileri alanlarından birisi olan insanmerkezci tutumun eleştirisini gündeme getirir.

Bilimkurgu eserlerinde de insan-bitki ilişkisine sıklıkla temas edildiği görülmektedir. İnsanın doğayla kurduğu ilişkide dengenin bozulması, bir yönüyle de insan-bitki ilişkisini gündeme getirmektedir. Özellikle büyük felaketlerde en sık dile getirilen mevzuların başında bitki çeşitliliğinin azalması ve bu durumun insanı yok oluşa sürüklemesi, oldukça sık karşılaşılan örneklerdendir.

Trinidad'ın Dönüşü (2015) adlı eser uzak bir geleceği konu edinmemiştir. Yakın gelecekte olası bir uzay yolculuğunu resmeden eserde bitkilerle ilgili küçük ama önemli bir ayrıntı dikkat çekmektedir. Hayatında her şeyin tepetaklak olduğu bir dönemi yaşayan roman kahramanı Hendrik Leo, bu durumun tersine dönebileceğine dair umudu yine bitkilerde aramaktadır. Bu durum insan-bitki ilişkisinin güçlü bir bağ olduğunu göstermesi bakımından da oldukça kıymetlidir:

> Erime evime girdi. Çiçekler bir bir ölmeye başladı. Bir yerden dönmesini istiyordum. Erimeyi durdurmak. Mücadeleyi buradan döndürebileceğime dair garip bir inanç oluştu. Sanki çiçekleri kurtarabilirsem her şeyi yavaş yavaş tersine çevirebilirdim (Erdoğan, 2015, s.113).

Aeden (2016) romanında insan-bitki ilişkisi iki farklı anlayıştan aktarılmaktadır. Birincisi Aeden insanının bitkilere ne denli saygılı ve hoşgörülü yaklaştığı posthümanist anlayıştır. Diğeri ise dünya insanının sahip olduğu insanmerkezli anlayışı imlemektedir. Aeden insanı doğayla bütünleşmiş ve bitkilerle nitelikli bir ilişki kurmuşken, dünya insanı sadece sömürmek ve kendine rant sağlamak için bitki çeşitliliğine zarar vermiştir. Aeden insanına göre bitki şifadır ve canlıların yaşamlarına dokunan, onları iyileştiren canlılardır:

> Suyun içinde bekleyen bu gezegene ait herhangi bir yaratığın bu insansılardan daha tehlikeli olmayacağını bilerek, emin ilerledi, dizlerinin bağı tamamen çözülürken suya ulaşamazsa içindeki Çi'ye sahip çıkamayacağını bilerek sürüdü, kıyıya vardığında sırtındaki çantayı çevirip göğsüne taktı ve içinden BİTKİ'yi çıkardı ama yaralarına sürecek gücü yoktu. Birkaç saniye içinde bayılacağından emin, duyu organlarının kapanmaya başlamasıyla, beceriksizce çantadan çıkardığı kreme parmağını daldırdı, elindeki tüm kremi ağzına buladı. Denize ulaşmazsa ölecekti (Kohen, 2016, s.205)...

Ancak dünya insanları bitkilere, ağaçlara gereken özeni ve saygıyı göstermemekte, sürekli olarak sömürmekte ve yaşamlarını çalmaktadır:

> Ağaçlar aniden seyreldiğinde, önünde devrilmiş olan ağacın gövdesini fark etti önce, sonra kestikleri yüzlerce ağacın ortasına diktikleri kocaman ışıklı direğin altında bırakılan iş makinelerini gördü ve kesildikleri yerde bırakılmış yüzlerce ağacın ruhsuz bıraktığı mezarlıkta gezindi gözleri. İncecik çiseleyen yağmur aniden başladığında, izlediği görüntünün etkisi tek bir soruya dönüşebilmişti: Bir gezegen ağlayabilir miydi (s.379)?

Gritopya (2017) adlı eserde de bitki türlerine dair başlıklar dikkat çekmektedir. Uzak bir gelecekte dünyada bitkilerin neslinin tükeneceğini vurgulayan eserde, bu olumsuzlukların nedeni olarak yine insan faaliyetleri gösterilmektedir. İnsan yeterince hassas ve duyarlı davranmamış ve kendi bireysel menfaatleri için bitkilere geri dönüşü olmayan zararlar vermiştir. Artık özel koruma alanları dışında doğal bir ortam görebilmek imkânsız bir hâle dönüşmüştür. Dolayısıyla insan-bitki ilişkisi de tükenme noktasına gelmiştir:

> Baharın en güzel günlerinden birini, kampustaki o çok sevdiği -artık neredeyse tek tük kalmış olan- koruma fanusundaki manolya ağacının altında değerlendirmek için, erkenden atmıştı kendini yere serdiği ince hırkasının üstüne (Pia ve Demir, 2017, s.14).

> Hoş geldin... Aaa olamaz, orkide bu!" dedi. Sadece annesinin gösterdiği fotoğraflardan tanıdığı bu çiçek Nancy'yi deli gibi mutlu etmişti (s.20).

> Yaşadıkları şehirden Dumankent diye bahsederken, arada kaçış noktaları olan, birkaç saatlik mesafedeki koruma fanusunda tutulan bir çam ağacının yanında alıyorlardı soluğu. O ağaç aşklarının tohumu gibiydi. Sanki ona bir şey olsa, yaşam onlar için de bitecekmiş gibi hissediyorlardı (s.63).

3888 Nuh'un Son Yolcuları (2022) adlı romanda insan-bitki ilişkisine zaman zaman yer verilmektedir. Kâmil insan olma arayışındaki seçilmiş sekiz insan, bitkilerle olan ilişkinin önemini kavramaya çalışır. İnsan-bitki arasındaki ilişkinin ne denli önemli olduğu ve kâmil insan olma yolunda bitkilerle kurulacak bağların oldukça değerli olduğu vurgulanır.

> "Çiçekler, ruhsal bakımdan, saflığı, aydınlanmayı, ulaşılacak mükemmelliği, ruhsal tekamülü, ruhsal erdemleri ifade eder. Dünya'da yaşamış yüce varlıklar, çiçeğin güzelliğinde ruhun yükselişini ve sonsuzluğunu görmüştür. Sizi tanımlayan çiçek sembolü güldür. Kırmızı gül... İnsanlık tarihi boyunca gül en zengin anlamlı çiçek olmuştur. Mükemmelliği ve sonsuz yaşamı temsil etmiştir. Gül, kalp gözünün açılmasının ve ruhsal aydınlanmanın sembolüdür... Taç yapraklarının merkezi dairesel yapısı ve yedi taç yapraklı olması, ruhsal aydınlanmanın yedi aşamasını sembolize eder (Aygül, 2022, s.60)."

Eserde Alvar'ın gözünden insanlığın felakete sürüklendiği çağların tasviri de insan-bitki ilişkisi bağlamında dikkat çekicidir. İnsan bitki türlerini yok etmiştir. Bunun nedeni olarak ise insanlıklarını kaybetmiş olmaları gösterilir:

> "Çünkü bu insanlar, insanlıklarını kaybetmişlerdi... İnsanlığın özünü unutmuşlardı. Dillerinde aynı dua vardı ama kalplerinde vicdan kalmamıştı. Bir kumanda ile yönetilen robotik, saldırgan insanlara dönmüşlerdi. Tufan sonrası insan, açlıktan doğadaki bütün hayvan türlerini telef etmişti. Doğa erozyonu zaten bitki ve hayvanların birçoğunu Dünya'dan almıştı... Geri kalanını da insan yok etmişti... Hayatta kalmak, her canlı için büyük bir savaşa dönüşmüştü. Savaşın harabeleri içinde dolaşırken ağlayan küçük bir çocuk gördü. Yedi sekiz yaşlarında küçük bir oğlan çocuğu... Çocuğa yaklaştı. Çocukta kendini gördü. Ona dokunmak istedi. Elini çocuğa doğru uzattı; ama çocuk onu görmüyordu (s.113)."

3888 yılına gelindiğinde artık dünyada kurulan yaşam alanları yer altındadır ve buralara da sürüngen bir ırk olan Neganslar hakimdir. Dünya üzerinde ağaç, çalı, çiçek gibi bitki türlerinin neredeyse hiçbiri kalmamış, dünya bitkiden arınmış durumdadır:

> Kentlerde ağaç, çalı, çiçek gibi hiçbir bitki örtüsü yoktu. Bunların üremesi yumurtlayarak ya da yapay yumurta içinde seçilmiş hücrelerden kopyalanma yapılarak gerçekleşiyordu. Teknolojik olarak gelişmişlik düzeyleri çok yüksekti. Neganslardan biri biçim değiştiren bu kızıl sarı derili Negansa "Görüşürüz Nigel!" diye hitap edince Nigel bir anda yok oldu (s.227).

Uzay Görmüş, ***Megaverse (2023)*** adlı eserinin kurgusuna posthümanist bir anlayışı egemen kıldığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Okur romanda, insanlığın ne denli tahripkâr davrandığını ve çevresindeki her şeyi yok edecek derecede doğaya zarar verdiğini görebilmektedir. Bu yok oluştan kurtulma için bulunan çare ise insan-bitki ilişkisi üzerinden gerçekleşir. Büyük bir umudu ortaya çıkaran Eolas, bilimsel çalışmalarıyla bitkilerin kendi aralarında çok mühim bir ilişki kurduğunu ortaya koyar. Bu bilimsel keşfin ışığında insan-bitki, insan-hayvan ve daha da önemlisi insan-insan ilişkisinin sağlıklı bir şekilde kurulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu ilişkiler bütününün sağlıklı bir biçimde idare edilmesi veya yönetilmesi kurtuluşu müjdelemektedir. Bu yönüyle insan-bitki ilişkisinin posthümanist bağlamda ele alındığı en güzel bilimkurgu örneklerinden birisinin Megaverse olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu tespite ilk örnek ise daha henüz romanın ilk sayfasında verilmektedir. Hastalanan insanların tedavi gördüğü rehabilitasyon merkezlerinin özellikle ağaçlar ve bitkilerle donatılması, bitkinin insan üzerindeki olumlu gücünü gösterebilmek adına oldukça önemlidir.

> İçinde bulunduğumuz bina bir ormanın ortasında olsa gerek, çünkü hangi pencereden baksam her yerde ağaç görüyorum, etrafta başka bina da görünmüyor (Görmüş, 2023, s.7).
>
> Burası -muhtemelen artık zaten bildiğiniz gibi- Prag'ın Ana Merkez Rehabilitasyon Merkezi, şehrin kuzeyindeyiz, hemen yanımızda bir ormanlık alan var, doğayla bir arada olmak bütün hastalara çok iyi geliyor, o yüzden şehirden biraz uzaktayız (s.9).

Romanda bilimsel çalışmaları için destek olacağını düşündüğü Hemera Larkom'a giden Eolas, yanına Hemera'ya hediye olarak vermek adına bir bitki alır. Bu bitki ile ilgili verilen bilgi ile insan-bitki ilişkisine yine bir gönderme yapılır:

> Bitkinin adı pasifloraymış, aslında doğal ortamında olsa bunların bazı türleri meyve de verirmiş ama artık bu meyvelerden herhangi bir yerde bulmak neredeyse imkânsızmış. Eskiden bu bitkiden yapılan ilaçlar sakinleştirici olarak kullanılırmış, Eolas da o yüzden bitkinin beni mutlu edebileceğini söylemiş (s.174-175).
>
> Mara, devam etmeden önce şunu mutlaka belirtmeliyim: aslında şu anda etrafta birkaç ağaç türü dışında bitki görmek mümkün değil. O yüzden bu çelimsiz, ikinci sınıf bilim insanının, botanikçi bile olsa, o saksı bitkilerini bulup bana getirmesi oldukça güzel jestlerdi. Biz zenginler bile evimizde bitki bulundurma lüksüne sahip değildik, bu biraz pahalı bir zevkti, çünkü bitkiler için zehirlenmemiş toprak bulundurmak ve her gün bakımlarıyla ilgilenmek zaman alan, masraflı şeylerdi. Yine çiçek getirmesi hoşuma gitmişti, bu defaki bitkinin de evimdeki enerjiyi değiştireceğini, sadece az miktarda suyla çok uzun süre yaşayabildiğini, hatta istersem yapraklarını kırıp cildime sürüp rahatlayabileceğimi söyledi, bitkinin adı aloe veraydı (s.176-177).

Eolas'ın çığır açan bilimsel çalışması ile bitkilerin aralarında insanların görmediği ve anlayamadığı güçlü bir ilişki ağı ortaya çıkar. Bu ilişkiyi gözlemleyen bilim insanları çeşitliliğin artmasıyla enerji düzeylerinin arttığını tespit ederler. Bu durum bitkilerin daha sağlıklı yaşamalarını sağlamaktadır. Dolayısıyla bitki çeşitliliğinin fazla oluşu ve iletişimde olan türlerin sağlıklı olmaları birbirlerine bağlıdır ve birbirlerini güçlendirmektedir. Bu yaklaşım daha sonra insanları da bütünleştirecek bir fikri daha doğrusu kurtuluş umudunu besler:

> Verilere göre, bitkiler ne kadar çok çeşitlilikle bir arada bulunurlarsa o kadar yüksek bir enerji düzeyinde kalıyorlardı. Aynı türden olup bir arada yaşayan bitkilerin toplam enerjisiyle, aynı sayıda ama farklı türdeki bitkilerin toplam enerjisi karşılaştırıldığında ikinci grubun enerji düzeyi de, yaşama şansı da daha yüksekti. Ve yine, ormandaki bitkiler de, tıpkı Eolas'ın laboratuvarındakiler gibi, belirgin şekilde birbirleriyle iletişim hâlindeydiler, ortamda olan olayları algılayıp, belirli tepkiler verip, bu tepkilerin diğer bitki arkadaşlarına yayılmasını sağlayabiliyorlardı. "Bitkilerin, kendi aralarında bir çeşit dedikodu ağı var! İnanabiliyor musunuz?" diyerek güldü Eolas. Sunumu çok cesur çıkarımlarla bitirdi. Bitkilerin bugüne kadar hep 'neredeyse yaşamıyor' gibi kabul edildiğini ama aslında en olgun ve yetkin canlılar olduklarını, zorluklara göğüs gerebilmek için bazen kendilerini diğer arkadaşları için feda bile edebildiklerini söyledi. Bütün bunlar sonucunda, hep beraber, tek bir organizmaymış gibi davranarak ortamdaki

> bütün diğer canlılara da yaşam alanı sağladıklarını vurguladı. Bunun insanlar arasında da var olması gerektiğini ama bizim oldukça primitif canlılar olduğumuz için bu olgunluk düzeyine asla gelmediğimizi; ne kendi türümüzle, ne de başka canlılarla iletişim kurmayı hâlâ beceremediğimizi, bu yüzden de 'eşitlik', 'adalet' gibi kavramların insan soyu için uygulanabilir olmadığını ekledi. "Hor gördüğümüz, neredeyse yaşadığını dahi unuttuğumuz bitkiler bu şekilde, bize rağmen, yaşam savaşını kazanmayı başarıyorlarsa biz insanlar bir araya gelmeyi ve bütünlük içinde yaşamayı başarsaydık kim bilir ne kadar güzel bir dünyada hep beraber ve huzurla yaşıyor olacaktık" diyerek sunumu noktaladı. Büyülenmiş gibiydim, bilimsel kanıtlarla desteklenmiş muhteşem fikirlerdi bunlar (s.238).

2100'lü yıllarda yapılan bu keşfin sonucunda insanlık artık sağlıklı ilişki kurmanın önemini kavramış ve geleceklerini kurtarmak adına bir dizi önlemi uygulamaya sokmuşlardır. Bu önlemlerden dikkat çeken bir tanesi ise insan-bitki ilişkisine dair olanıdır. Artık bitkilerin yaşam hakkına saygı duyulmaktadır:

> Abartma Mara, burada herkes birbirine ziyarete giderken çiçek götürür. Biliyor musun? Eskiden çiçekleri koparıp öyle götürürlermiş birbirlerine, ne tuhaf değil mi? Bir canlının ölüsünü hediye olarak götürüp; o gözlerinin önünde yavaş yavaş ölürken de, ortamın enerjisinin yükseltebileceğini düşünürlermiş. Çiçeklerin normalde köklerine tutunurken yaydıkları inanılmaz enerjiden kendilerini mahrum ederlermiş. Eski insanlar çok tuhafmış, Mara (s.388)!

4.1.3.2. İnsan-hayvan

İnsan-doğa, insan-bitki ilişkisi gibi posthümanist anlayışta insan-hayvan ilişkisi de oldukça önemlidir. Posthümanist yaklaşıma ilham olan düşünürlerden birisi olan Donna Haraway'in "yoldaş türler" tanımı (1985), bu ilişkinin öneminin kavranması açısından kıymetlidir. İnsan tür olarak kendini merkeze konumlandırmış olduğu için diğer tüm türlerin üzerinde bir tahakküm kurmayı başarmıştır. Ancak bu tahakküm, sağlıklı bir ilişki kurulmasında çoğu zaman olumsuz etkileri gündeme getirmiştir.

Aeden (2016) adlı eserde insan-doğa ve insan-bitki ilişkisine benzer bir biçimde insan-hayvan ilişkisine değinilmektedir. Aeden insanı hayvanlarla oldukça dostane ilişkiler kurmuşken dünya insanları birçok hayvan türünün neslini sonlandırmış ve kalanlara ise gereken saygıyı göstermemişlerdir. Romanın henüz başında Sonje'nin en yakın dostu hatta sırdaşı olarak verilen canlı bir balinadır. Saluun adlı bu balina Sonje'ye çok iyi gelmekte, onu rahatlatmaktadır: "Okyanusa gidecekti, Saluun'u görmek iyi gelecekti. Her şeyi paylaşabildiği tek canlının bir balina olması ne şanstı! Çünkü şükürler olsun ki Numi'nin ulaşamayacağı bir yerde yaşıyordu Saluun, okyanusun

yüzlerce metre derininde. Numi'nin asla giremediği o muhteşem suyun içinde (Kohen, 2016, s.25)!"

Aeden insanının hayvanlarla ilişkisi bu şekilde iken dünyada insanların balinalara yaptıkları Sonje'nin öfkelenmesine neden olur. Çünkü dünyada balinalar insanlar tarafından avlanmakta ve yaşam haklarına saygı gösterilmemektedir. Sonje, kendi gezegenindeki en yakın arkadaşı olan balina Saluun'u aklına getirerek dünyada yaşayan balinalara yardım etmek ister. Bu durum dünya insanının hayvanlarla ilişkisinin anlaşılması adına önemli görülebilir:

> Çevreci aktivistlerin tekneleri yaklaşırken aceleyle ağlarını çekti Essex gemisi, askıya alınmış balinayı bir an önce götürmeliydiler. Günden güne vahşileşen bu deli aktivistler birkaç balina için bile sürekli kriz çıkarıyorlardı. Artık sadece uzaktan gösteri yapmıyor, gemilere çıkıp ne varsa kırıp döküyorlardı. Dünyayı koruduklarını sanan bu deli sürüsüne engel olmak iyice zorlaşmıştı. Ekonominin düşmanlarıydı bunlar, güya doğayı koruyorlardı. Geçen ay bu delilerden ikisini vurmak zorunda kalmıştı kaptan. Şirketin milyon dolarlık tazminat davalarıyla uğraşacak artık ne gücü ne de zamanı vardı (s.207)!
>
> Lokmasını yutarken gözlerini açıp sesin kaynağını aradı, geminin gerisinde askıya alınmış balinayı nihayet gördüğünde varoluşuyla ilgili tüm duyguları dondu Sonje'nin, içinde hissettiği duygu kalbini parçaladı, evrenin en muhteşem yaratıklarından birini, vahşice askıya alabilecek kadar ilkel, sevgisiz, kimliksiz, ilimsiz, anlayışsız bu insansılara karşı hissettiği tüm empati parçalanan kalbiyle birlikte yok oldu, yerini sade, saf, katıksız bir nefret aldı. İlk defa nefreti hissetti Sonje. Daha önce bin kere anlatsalar bile anlayamayacağı bir şekilde (s.209).
>
> O gün Sonje, peşine takılan yüzlerce balinayla yüz iki avcı tekneyi batırdı ve böylece dünyanın değişimi başladı (s.216).
>
> Korkunç bir gezegen burası. Evrenin en muhteşem yaratığı vücudundaki yağ için avlanıyor, askıya alınıp parçalanıyor. Kadınların yüzlerine sürdükleri makyaj malzemeleri için balinalar öldürülüyorlar! Böylesine gelişmiş, dördüncü boyut algısında olan ve grup telepatisi kurabilecek düzeyde yücelen bu muhteşem varlıklar nasıl olur da vücutlarındaki yağ için katledilebilirler (s.216)!
>
> Son Bitki kremimi de Kahala'yı kurtarmak için kullandım. Çelik halat onu derinden kesmişti, Bitki onardı ama hâlâ bakıma ihtiyacı var. Eve dönmeden onu yosunla iyileştirmeliyim... Bu gezegende insanlık dışı bir şey var. Sürüyü topluyorum, insansılardan korunacakları bir yer bulmadan buradan gidemem. Dinlenmem lazım, şeker yüzünden kesin yaşlanıyorum. Yorgunum (s.217).

Romanda dünya insanlarının balinalara yaptıklarının bir benzerinin foklara yapıldığı bölüm yine insan-hayvan ilişkisi bağlamında dikkat çekicidir. Dünya insanları fokları vahşi bir şekilde avlamaktadır. Bu durumun resmedildiği bölümler, ticari kazanç hırsının insan-hayvan ilişkilerini ne yönde etkilediğini göstermesi bakımından kayda değer görünmektedir:

> Yanında yürüyen diğerleriyle birlikte kan izlerinin toplandığı yere vardıklarında ellerindeki demir levyelerle fokları, kafataslarına vura vura öldürmüş ve öldürmeye devam eden, üstleri foklardan sıçrayan kan içerisinde olan sekiz kişilik bir grup gördüler. Fokların kafalarına vura vura öldürmek hem maliyetsiz hem de derilerine zarar vermeyen bir teknikti. Ölü fokları istifledikleri yerdeydi hepsi ve fok sürüsünün geri kalanı, özellikle yavrular hemen gerilerinde köşeye sıkıştırıldıkları yerdelerdi, yavruları daha bir özenli öldürmek şarttı, çünkü kürkleri daha fazla para getirirdi (s.256).

> Böyle yaşayamazsınız! Yaşamı yağmalayarak yaşayamazsınız!" dedi ve foku sıkıca kucaklarken yine "Eğer aranızda bu videoyu izleyen ve ruhu acıyan birileri varsa onlara sesleniyorum. Seçim sizin: Parazit misiniz, değil misiniz? Bugün karar vermek zorundasınız. Şimdi! Eğer insan olmayı seçiyorsanız, yaşama hakaret edercesine yaşayan parazitlere karşı sizi savaşa çağırıyorum!.. Kalbinde yaşamın ışığı bulunan herkesi, hayatı yağmalayanları engellemeye çağırıyorum. Bugünden itibaren yaşamı korumak için savaşan herkes kardeşim, yaşama saygısızlık eden herkes düşmanımdır! Tek ölçü vardır! Ya hayatın yanındasın ya da karşısında (s.257-258)!

Romanda çiftlik hayvanlarına, deney hayvanlarına ve birçok farklı açıdan insandan zarar gören diğer hayvanlara sıkça temas edildiği görülmektedir. İnsanlar kendi yaşamları için çiftliklere hapsettikleri hayvanları (tavuklar, civcivler ve diğer çiftlik hayvanları vb.) vahşice öldürmekte ve sömürmektedir (s.265). Ya da bilimsel çalışmalar bahanesiyle (!) deney hayvanı olarak kullanılan farelerin, kedilerin veya tavşanların (s.297) gördükleri muamele romanda vurgulanmakta ve insanmerkezci yaklaşımın ürünü olarak görülebilecek insan-hayvan ilişkisine temas edilmektedir.

Gritopya (2017) adlı eserde, dünya üzerinde bitki türlerinin yaşadığı felaketi hayvan türlerinin de yaşadığını görebilmekteyiz. Birçok hayvanın neslinin tükendiği bilgisini aldığımız eserde, özellikle hayvanlara deney adı altında uygulanan şiddet veya insanların aç gözlü davranarak hayvanların yaşam alanlarını yok etmeleri, romanda sıkça vurgulanmaktadır. Romanın ana kahramanı olan Nancy'in oğlu Jason bir gün parkta oynarken topallayan büyük bir köpek görür. O çağda sokaklarda köpeklere rastlamanın imkânsız olduğu ifade edilmektedir (Pia ve Demir, 2017, s.29). Bu durum insanların sadık dost dediği köpeklerin türlerinin bile açık bir tehdit altında olduğunu göstermektedir.

Hayvanlar üzerinde yapılan deneylerin tüyler ürpertici sonuçları olduğuna zaman zaman yer verilen eserde, gelişen teknoloji ve genetik çalışmaların en büyük mağdurlarının hayvanlar olduğu okura hissettirilmektedir.

> Kobay olarak kullanılan, genetikleriyle oynanan, hatta mutasyona uğratılan bu hayvanlara sokaklarda rastlamak çok sıra dışı ve ürkütücü bir olaydı (s.30).

> Hayvanların DNA kodlarıyla oynanarak farklı canlılar üretildi. Hatta bu iş o kadar abartıldı ki, örneğin hayvanların DNA'larıyla oynanarak evlerde beslenebilen minik midilliler, minyatür renkli filler, kısa zürafalar, yürüyen yılanlar, karada yaşayabilen su hayvanları bile ürettiler. Ancak bu da bir para kazanma sektörüne dönüştürülerek, zengin ailelerin çocuklarına ev hayvanı olarak fahiş fiyatlardan sunuldu (s.51-52).

Nesli tükenmiş birçok canlıya temas edilen eserde, turistik birçok mekânda bu canlıların hologramları kullanılmakta ve mekân isimleri yine bu canlıların adlarıyla anılmaktadır. Bu durum insanlığın yok olan canlı türlerine duyduğu özlem olarak ifade edilebilirken aynı zamanda insanlığın hayvan türlerine karşı ne denli acımasızlaştığını da göstermektedir.

> Odanız A Kulesi'nin eksi 20. katında bulunan İstiridye Odası. Odalarımız nesli tükenmiş deniz canlılarından esinlenilerek adlandırılmıştır. Odanızdaki bilgi ekranında oda isimleriyle ilgili hikâyeleri öğrenebilirsiniz (s.67).

> Şu an nesli tamamen tükenmiş olan istiridye; özellikle tarihimizde Milenyum Çağı zenginlerinin sofralarını süsleyen, pahalı ve besin değeri yüksek bir yiyecek olarak ünlüymüş. On yıl ömürleri varmış. İstiridyelerin bazı türleri beşinci aya kadar erkek olarak yaşarmış ve sonraki aylarda dişiye dönüşerek yumurtlamaya başlarmış. İstiridyelerin döllenen yumurtaları birkaç gün içinde açılır ve içinden larvalar çıkarmış. Bu larvalar bir iki gün serbestçe yüzdükten sonra sert zeminlere yapışarak tutunurlar ve hayatları boyunca bu noktada sabit kalırlarmış. Bazı istiridyelerin içlerinden çıkan inciler bir servet değerinde olup, yine zengin hanımları mücevher olarak süslemişler. Ancak kıymet bilmez insanoğlu bu nadide canlının da sonunu getirmiş. Deniz kirliliğinden doğan çamurlu zeminler, kirli sular ve küresel ısınma kaynaklı denizlerde oluşan ısı değişimi sebebiyle nesli tamamen tükenmiş (s.78).

Hayvanlara ilişkin tespitler özellikle birkaç türün başına gelenlerle açıklanmaya çalışılmıştır. Kimisi deneysel çalışmalara kurban edilmiş (filler gibi), kimisi küresel ısınma sonucu yaşam alanlarını kaybetmiş (penguenler gibi) kimisi ise bilinçsiz insanların avlanma faaliyeti sonucu avlanarak yok edilmiş (deniz atları, istiridyeler gibi) birçok tür roman içerisinde özellikle vurgulanmaktadır.

> Filleri duymuş muydun sevgilim? Hani şimdi zenginlerin evlerinde evcil hayvan olarak rengarenk minyatürleri var ya, onlar çok çok eskiden kanatsız ve boyutları oldukça büyükmüş. Hortumlarıyla bir insanı bile rahatlıkla taşıyabilirlermiş. Çiftleşme zamanları geldiğinde, elli kilometre uzaktan bile, çiftleşmek isteyen dişinin kokusunu alabilirler ve devasa boyutlarından beklenmeyecek şekilde hızlı koşmaya başlarlarmış (s.87).

> Penguenler varmış eskiden, kutuplar erimeden önce. Ayakları perdeli, dimdik duran, bacakları vücudunun gerisinde olduğu için paytak yürüyen, kuş familyasından olup uçamayan, kendilerini tehlikede hissettiklerinde uzun süre sualtında kalabilen, 50 yaşına dek hayata tutunan ilginç bir hayvanmış. Hatta örnek olarak anlatılan öyle bir vefa hikâyesi var ki gözlerimi yaşarttı. Bundan yüzyıllar önce var olan balıkçı köylerinden birinde ölmek üzereyken kıyıya vuran bir penguenin hayatını son anda kurtaran yaşlı bir balıkçıyı 5000 mil yüzerek ömrünün sonuna dek her yıl düzenli olarak ziyaret etmiş minnetini

göstermek için. Çiftleşme zamanı geldiğinde en çok çakıltaşı toplayan erkeklerle çiftleşirlermiş. Neden biliyor musun?

"Neden?" dedi Jason merakla. Bu konuda gerçekten de hiçbir bilgisi yoktu.

"Çünkü penguenler çakıltaşlarının içine doğum yaparlarmış. Bebeklerini korumak için en fazla çakıltaşı toplayan erkeği seçmeleri çok içgüdüsel, bir o kadar da tanrısal değil mi sence (s.88-89)?"

"Denizatı birçok türü olan, minik bir balıkmış. Erkek hamileliğinin görüldüğü tek türmüş Eski Dünya'da. Dişisi tarafından bırakılan yumurtalarını kuluçka kesesinde o taşırmış. Bizim galaksideki erkek hamilelik deneyleri bu canlıdan yola çıkılarak başlatılmış. Bizim çocuğumuz olduğunda belki de ben taşıyabilirim onu karnımda (s.89)."

"Aşırı avlanma ve Çin'in şifalı bitki biliminde kullanılması nedeniyle milyonlarca denizatı bilinçsizce avlanmış ve satılmış. Bazı türleri de şeffafmış, görünmezmiş suyun içinde. Denizatları aynı zamanda deniz ejderlerinin yakın akrabaları olarak da bilinirlermiş."

"Yazık olmuş, üzüldüm. Hangi mantık bu güzelim balıkları ticari kaygı olarak düşünür ki? Atalarımız hiçbir şeyi koruyamamışlar maalesef. Dünya bitmez zannetmişler... En çok da kutup ayılarına üzüldüm ben."

"Evet ya, onların da nesli tükendi. Oysa her var olan canlının bir nedeni vardır evrende" dedi Jason. "Ben sadece kutup ayılarının neslinin tükenmesine değil, yaşadıkları dönemde insanlar tarafından avlanmalarına üzülürüm. Bazı zengin züppeler, kutup ayılarının penisinde bulunan kemik için avlarlarmış onları (s.90)."

Cern Komplosu: Galaktik İstila (2018) adlı eserde ise hayvanlarla ilgili olarak insan-hayvan ilişkisinin farklı bir boyutu ortaya konmaktadır. Eserin kurgusu yakın bir geleceği konu edindiğinden yazarın, günümüz insan-hayvan ilişkilerine bir eleştiri yönelttiği düşünülebilir. Yazara göre artık mama şirketlerinin ticari kaygılarla toplumu yönlendirdiği ve bu nedenle de yanında köpek gezdirme modasının oldukça yaygınlaştığı ifade edilmektedir. Bu durum esasında yalnızlaşan insanın bir çeşit kanıtı olarak da zikredilmektedir: "Kimileri de artık mama şirketleri tarafından pompalanmış bir "moda" hâline gelen, batılı yaşam tarzının ve yalnızlaşan insanın bir simgesi sayılabilecek köpeklerini dolaştırmaya çıkmışlardı (Akar, 2018, s.155-156)."

Diğer Evrenin Senaristi (2018) insan-hayvan ilişkilerine sıklıkla yer veren bir eser olarak dikkat çekmektedir. Netta ülkesinin insanları doğaya karşı oldukça pozitif bir yaklaşım sergilerken aynı hoşgörü ve sevgiyi hayvanlara karşı da beslemektedirler. Dolayısıyla romanda insan-hayvan ilişkisi sıklıkla yer bulmaktadır. Hayvanların yaşam haklarına oldukça saygılı olduğu belirtilen Netta ülkesi insanları, bu saygıdan dolayı birçok alışkanlığını da terk etmiştir:

> Netta'da herkes vegan olduğundan doğal olarak menüdeki her şey vegan gıdalar içeriyordu. Öyle bile olmasa yine vegan olurdu Eeva; engelli hayvanlar için gönüllü çalışan biri olduğundan bu konularda epey hassastı. Zaten dünya çoktan, yaklaşık altmış yıl önce Netta'lıların başlattığı hayvan hakları mücadelesi yüzünden pozitif yönde değişmiş, dünyanın hiç- bir yerinde yıllardan beridir hayvan katledip et yemek isteyen kimse kalmamıştı (s.17).
>
> Biricik Inka; onun yoldaşı ve ev arkadaşıydı. Zaten yaşadıkları Netta ülkesinde, istinasız her evde Inka gibi dostlar vardı. Her evde ev sahiplerinin sevdiği köpekler, kediler ve daha niceleri yaşardı. İnsanlar her yerde yanlarında hayvan dostlarıyla görülürdü. Hayvanların içeri alınmadığı hiçbir ortam olmadığı gibi onlar da birer birey olarak sevilir, sayılırdı. Hayvanlardan zarar gelmeyeceğini bilen ve onları karşılıksızca sevmeyi bilen insanların ülkesiydi Veera'nın ülkesi Netta (s.31).
>
> Inka ile ormanda yürüyüşe çıktığı son günlerde yeni fark ettiği -dokuz kişilik beyaz renkli- kurt sürüsü bile, sanki selam verircesine uluyarak ilerlerdi. Tuhaflardı ama Veera ile Inka'yı sevdikleri belliydi. Bazen de beklenmedik zamanlarda verandasında sesler duyar, çıkıp baktığında kapısına gelen yaralı bir hayvan görür, onu tedavi eder, sonra tekrar ormana salardı. Her gece evinin yanındaki ağaca konan bir baykuş da onu özleyen biri gibi sabaha kadar ağaçta bekler, başını ona çevirip bakar, onunla göz göze gelirdi. Uyku tutmadığı gecelerin sabahında, verandasındaki sandalyede oturup kitap okurken de, şafağın sisleri içinde bir geyik ailesinin evinin önünden geçişini izler, bakışlarıyla hepsine selam verirdi (s.34).
>
> İlerleyen günlerde Eeva ile Veera birlikte, adını Sula koydukları -Cocker Spaniel cinsi- yavru bir köpek evlat edinmişlerdi; arka bacaklarından engelliydi yavrucak, doğumunda sakatlanmıştı; ama robot protez bir bacak takılınca rahatça gezmeye başlamıştı evin her yerinde. İlk çocuklarıydı Sula; devamı da gelecekti pekâlâ (s.129).
>
> Ha o mu? O, bizim Muninn ya..." dedi Hanna gururla sırıtarak. Veera'nın beslediği kuzgun... Korkmana gerek yok yani, buralardan Veera ile iletişimde olan hayvanlar gelip geçebilir, lütfen şaşırma, Muninn de onun arkadaşlarından biri işte (s.225).

Romanda insan-hayvan ilişkilerini gösteren bölümlerle birlikte Netta ülkesindeki kolektif yaşamın izleri sürülebilmektedir. İnsanlar hayvanların yaşam haklarına oldukça saygılı davranmaktadır. Teknolojik gelişmelerden hayvanlarda faydalanmakta ve yaşam kaliteleri arttırılmaktadır. Dolayısıyla insan-hayvan ilişkileri temelde sevgi ve saygıya dayanmıştır. Bu durum ütopik bir dünyada insan-hayvan ilişkilerinin nasıl olması gerektiğinin romanda bir gösterimi olarak okunabilir.

Sezai Özden, ***Sentromer Ötekiler (2019)*** adlı eserinde A18-1-2 adlı gezegende geçen kurgusunda hayvanların akıbetine dair önemli ayrıntılara yer vermiştir. Azur'un emri ile tüm hayvanların itlaf edildiği bir yer olan A18-1-2, bu yönüyle de oldukça kötümser bir atmosfere sahiptir. Kendinden başka hiçbir şeyi değerli görmeyen Azur ve yönetiminin insanlara, bitkilere ve hayvanlara uyguladığı şiddet romanda sıkça vurgulanmaktadır. Doğal denge bozulduğu için her tarafı istila eden bir tür olan böceklerin üzerinden doğal dengenin önemine işaret edildiği değerlendirilebilir:

> Böceklerden nefret ediyorum Surr! Sen nasıl bu kadar sakin kalabiliyorsun? Al işte, bir tane daha!" derken, iri bir böceği tam kulağına girerken yakaladı ve parmaklarının arasında ezdi. Ezilen böceğin, parmak uçlarında bıraktığı yapışkan artığı toprağa sürerek temizledi. "Bunlar bizi canlı canlı yiyecekler. Çamuru bile yiyorlar! Sence yerimizi değiştirsek mi? Daha ne kadar dayanabilirim, bilmiyorum! Böcek olmayan bir yerde beklesek.
>
> Ormanda böcek olmayan bir yer bulabilir miyiz sence Garr? Aptal olma! Biliyorsun ki bölgenin her yeri böcek kaynıyor. Böceklerle beslenen hayvanları öldürdüklerinde böyle olacağını biliyorlardı. Senin de bu duruma alışmış olman gerekiyordu. Bu yeni bir şey değil ki! Çok uzun zamandır böceklerle yaşıyoruz. Artık onları anlamaya çalış. Böceklerle arkadaş ol!
>
> Anlamaya çalışmak mı? Bizi canlı canlı yerlerken, böcekleri anlamamı mı bekliyorsun? Ciddi misin sen?
>
> Evet! Çok ciddiyim. Eğer onlarla bağ kurmaya çalışsaydın, durumun aslında bu kadar kötü olmadığını anlardın. Annem hep, Bütün canlılar kardeştir.' derdi ve bu doğru. Biz onlarla kardeşiz. Biz de onlar gibi toprağa kazılmış deliklerde yaşıyoruz. Biz de onlar gibi beslenmek için bir şeyler yiyoruz, içiyoruz. Çok benziyoruz Garr. Biz de birer böcek sayılırız! Tek farkımız, onlardan daha iri olmamız (Özden, 2019, s.14).

Romanda nesli tükenen hayvanlara sıkça atıfta bulunmaktadır (87, 95, 100 ve 132). Bu bölümlerle birlikte doğanın sesini ve ahengini kaybettiği hissi okurda uyandırılıyor. Bu durum kurguda insan-hayvan ilişkisine dair önemli bir tespit olarak değerlendirilebilir.

Roman karakterlerinden birisi olan Rorr'un ismi yine bir nesli tükenen hayvanla özdeşleştirilmiştir. Rorr'un sesinin nesli tükenen vahşi ve gür sesli bir hayvana benzetilmesi, kendisine bu ismin verilmesine sebep olmuştur. Hayvan ile ilgili detaylı bir bilgi verilmese de bu hayvanın ayı olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla oldukça vahşi, güçlü ve kudretli bir hayvan olan aynın neslinin tükenmiş olması dikkat çekici bir ayrıntıdır:

> Rorr, ismini, çok önceleri yaşamış ve şu an sadece efsane olan vahşi bir hayvanın çıkardığı sesle, neredeyse aynı sesi çıkardığı için almıştı. Derin düşünen insanlar Rorr bağırdığında, sesinin daha çok benzediğini söylerlerdi. Kroll bir anlığına geçmişe gitmişti. Derin düşünen o insanlar da ölmüştü ama Rorr hâlâ yaşıyordu. Onun da öldüğünü sanmışlardı. Cesedini hiç göremedikleri için Ateş Çukurları'na atıldığını düşünmüşlerdi. Anılar gözlerinin önünden akıp giderken, geçmişe yaptığı kısa yolculuğu Rorr'un dürtmesiyle sonlandı (s.276).

3888 Nuh'un Son Yolcuları (2022) adlı eserde de sıkça vurgu yapılan bir önemli husus ise hayvanlardır. Eski dünya hayvanları diye nitelendirilen birçok türün neslinin tükendiği okura hissettirilir. Ancak bu hayvanlarla kurulan bağların hâlâ devam ettiği

düşüncesi de romanda kurguyu beslemektedir. Sekiz seçilmiş insan kendilerine avatar olarak kurtlar tercih etmişlerdir. Bu sekiz seçilmişi eğitecek olan sekiz komutan ise aslanla ilişkilendirilmişlerdir. Bu durum insan-hayvan ilişkisinin önemine dair önemli ayrıntılar olarak görülebilir (Aygül, 2022, s.33).

İnsan-Hayvan ilişkilerine dair bir diğer önemli ayrıntı ise, insanları korumak için görevlendirilmiş ve genetiği değiştirilmiş kartal detayıdır. Genetik çalışmalar sonucu oldukça büyük bir hâl alan bu kartal kan kokularını da alarak insanları olası negans saldırılarından korumakta ayrıca sınır sayılan "Ara Bölge"de görev yapmaktadır.

> Bu bir yırtıcı kuş... Göklerde uçan eski bir Dünya hayvanı... Kartal... Biz bu hayvanın genetiğini biraz değiştirdik. Genetik kodları ebat olarak büyütüldü. Bir hayli büyütüldü... Boyu dört metre yüksekliğinde, yaklaşık iki metre gövde genişliğine sahip, kanatlarının uzunluğu, açıldığında sekiz metre olan büyük bir yırtıcı kuş oldu. Kartalın en büyük özelliği, güneşe gözünü kırpmadan ve ayırmadan sabitçe bakabilen tek canlıdır. Çok yükseklerde uçabilir, buna karşın her şeyi ayrıntılı olarak görebilen gözleri ile keskin bakışlı bir kuştur (s.56).
>
> İnsan kılığına girebiliyorlar. Bizim büyük kuşumuz Aquila, Neganslar biçim değiştirse bile onların mavi kanlarını hemen fark eder ve yok eder (s.56).

Aquila adlı kartalın yaptığı savunma görevine benzer bir görev de bu kez Negans türü tarafından gelişitirilmiştir. Genetik kodlarıyla oynanan bir akbaba sürüsü ile neganslar insanların savunma sistemine cevap vermektedir:

> Diğer yandan Neganslarında bizim kartalımızla benzer ebatlarda yırtıcı bir kuşu var. Onların yırtıcı kuşu Akbaba... Onların akbabalarının sayısı birden fazla... Akbaba da bilinen eski bir Dünya hayvanıdır. Yırtıcı bir hayvandır, leşle beslenir. Dünya'nın çok eski zamanlarında, akbaba figürü birçok şeyde kullanılmıştır. Ölümün de bir sembolüdür. Görüntüsü ürkütücü olduğu için düşmana korku salar. Aynı Aquila gibi eğitilmiştir. Negans dışında olan yabancıları fark eder ve yakalayarak hemen yer... Sınır bölgesinde çok dikkatli davranmanız gerek... Düşünülmeden atılan bir adım sizi öte yana geçirebilir... Göreceğiniz ilk şey akbabalar olur. Daha siz ne yapacağınızı düşünmeye fırsat olmadan onların yemeği olabilirsiniz... Bu yüzden size ne deniliyorsa onu yapın (s.57).

Romanda aslan, kurt, kartal, akbaba gibi birçok hayvan insanlar veya diğer yaşam formlarıyla ilişkilendirilmektedir. Bu durum insan-hayvan ilişkisinin anlamlandırılması bakımından önemlidir. Seçilmiş sekiz kişi kurt ile eşleştirilirken bu seçilmişlere kılavuzluk yapmak için seçilmiş komutanlar ise mitolojik bir hayvan sayılabilecek kanatlı beyaz aslanla eşleştirilmişlerdir:

> Kanatlı beyaz aslan bizim dünya boyutundaki hayvan avatarımızdır. Bazen benzer boyutlarda da aynı avatarı kullanırız. Aslan eski bir dünya hayvanıdır. Kanatlı aslan göklere aittir. Neden aslansınız derseniz... Aslan, insanlık tarihinde ilahilik atfedilen az sayıdaki hayvanlardan biridir. İlahiliğin göklerdeki sembolü kartal, sudaki sembolü yunus, karadaki sembolü aslandır. Bunun nedeni, diğer Dünya hayvanlarına kıyasla, ruhsal tekâmülü daha gelişmiş varlıklar olarak kabul görmesidir. Aslan çağlar boyu gücün, kudretin, hükümdarlığın, asaletin ve cesaretin sembolü olmuştur. Yüksek İdare Mekanizmasının hükümdarlığını, kudretini, egemenliğini ve yeryüzündeki icra gücünün simgesidir. Aslan, aydınlanmış insanın ışığını ve gücünü sembolize ettiği için Komutan Nuh'un ve biz sekiz komutanın avatarı beyaz kanatlı aslandır. Biz avatar elbisemizi ilahi gücü ve cesareti göstermek istediğimizde giyeriz... Sizlere gelince... Sizin avatarınız... Kurttur (s.57).

> Kurt, eski bir Dünya hayvanıdır. İnsanlık tarihinde, birçok uygarlığın mitlerinde kurt vardır. Kendisine ilahilik atfedilen az sayıdaki hayvanlardan biridir. Kurt, güç ve cesaret simgesidir. Kurdun en önemli özelliği, insanların işitemediği sesleri duyabilmeleri, insandan çok daha iyi koku alabilmeleri ve geceleri insandan daha iyi görebilmeleridir. Ayrıca kendi içlerinde hiyerarşiye saygılı oluşları vazife kavramının simgesi olmaya en uygun hayvanlardan biri olduğunu gösterir. Eski insan toplumlarında kurt, Tanrı'nın haber getiricisiydi ve Tanrı'dan insana kutsallık taşıdıklarına inanılırdı. Kurt sembolü, insan duyularının ötesindeki bir algılama düzeyini, algı düzeyi yüksek insanlardan yüksek bir varlık toplumunu ve insanların idrak edemediği yüksek hakikatleri simgeler. O yüzden sizin avatarınız kurttur (s.59).

Romanda insan-hayvan ilişkisinin vurgulandığını söylemek bu bulgular neticesinde mümkün görünmektedir. Bu ilişki posthümanist yaklaşımla değerlendirildiğinde ise oldukça eleştirilebilir bir ilişki yapısına sahiptir. Görüldüğü üzere hayvanlar insan türünün varlığı ile şekillenmekte ve insanların ihtiyaçlarına uygun şekilde dizayn edilmektedir. Bu durum hayvanların hiyerarşik yapıda yine insanlara hizmet için yaratıldığı düşüncesini perçinlemektedir. Hayvanların esas görevi insanlara ya da onlara hâkim olduğunu düşündüğü diğer türlere hizmet etmektedir. Böylece posthümanizmin şiddetle eleştirdiği tahakkümcü anlayış romanda kendini göstermektedir. Kanatlı beyaz aslan ile kurtların anlatıldığı ilgili bölümlerde bu hayvanlara ilahi bir anlam yüklemenin de doğrudan bununla ilintisi bulunmaktadır. Sonuç olarak Batı liberal hümanizminin kabulleri ve uygulamaları neticesinde ortaya çıkan türcü bakış açısının etkisi bu bölümlerde rahatlıkla görülebilmektedir.

Megaverse (2023)'de insan-hayvan-doğa ilişkisi zaman zaman okur karşısına çıkarılmaktadır. Bunun en büyük nedeni ise insanların geçmişte yaptığı hatalara vurgu yapmaktır. İnsanın aç gözlü, hırslı ve bencil yapısının en çok da kendi dışındaki türlere zarar verdiği okura gösterilmektedir. Hayvanların doğada avlanırken insanlar gibi aç gözlü davranmadıkları dolayısıyla doğal dengeyi gözettikleri vurgulanır. İnsan-hayvan ilişkisinin doğal seçilim ile açıklanması durumunun oldukça yanlış bir yaklaşım

olduğu vurgulanırken, süreçte tür kendi devamlılığını sağlamak adına gelişmekte ve evrimleşmektedir; ancak insan kendi türünü güçlü kılmak ve hatta kendi türü içerisinde de bir grubu güçlü kılmak için çaba sarfetmekte ve bu doğal yaşam anlayışını ve evrimi bir algı silahı olarak kullanmaktadır:

> Mara, inan bana, bu, neyi nasıl gördüğümüzle ve neye inandırıldığımızla ilintili bir şey. Doğada olan biteni bu şekilde algılamayı öğrenince hayatta normalleştirdiğin şeyler de değişiyor. Mesela aslanların geyikleri parçalayıp yemesini örnek verip, güçlü insanların zayıfları öldürmesinin de normal olduğunu savunmaya başlıyorsun. Belki bu çok uç bir örnek oldu, ama hayata bu şekilde bakınca, günlük hayatta farkında olmadan yaptıkların da bu düşünceyi destekler yönde oluyor. Kısmen haklı olabilirsin, ama unuttuğun bir şey var: doğadaki doğal seçilim asla sırf hayvanlardan biri öne çıksın diye gerçekleşmez, türün devamı ne şekilde mümkün olacaksa ona göre gerçekleşir. Hayvanlar hırslarına kapılmazlar, sadece türlerinin yok olmamasına yönelik ihtiyaçlarını izlerler. Mesela bir aslan, sırf yapabiliyor diye, bütün geyikleri parçalayıp sonraki günler için zula etmeye kalkmaz; o anda açtır ve yemek yemesi gerekiyordur ve bunu yapar. Geyiği parçalarken derdi üstünlüğünü göstermek ya da ölümünden zevk almak değildir. Hayvan davranışlarını izlersen görürsün, avlarını en hızlı ve acı çektirmeyecek şekilde öldürmeye çalışırlar. Gerçek amaca odaklıdırlar. İnsanlar için durum aynı değil, zaten olamaz da... çünkü insanlarda hayvanlardan çok daha farklı bir şey var: her şeyi hırs yapma eğilimi... bu anlamda hayvanlara göre çok daha zayıfız aslında (Görmüş, 2023, s.66-67).

İnsanın kendini vazgeçilmez tür olarak görmesi, diğer tüm türlerin kendileri için bir kaynak olduğuna inanması ve bu kaynağın bilinçsizce sömürülmesi neticesinde hayvanlar büyük bir zarar görmüştür. Bu durum romanda sıkça vurgulanır ve eleştirilir. İnsan merkezci ya da türcü bir yaklaşımın doğal dengeyi ne denli bozabildiğinin vurgulanması posthümanist anlayış bakımından oldukça önemlidir, denebilir:

> Mara, inan bana, o dönemlerde en büyük zararı hayvanlar görmüş. Dünyanın neredeyse bütün vahşi hayvan florası bitik durumdaymış. Hayvan üretim çiftliklerinin tüketim ihtiyacını karşılaması mümkün değilmiş ki. Hayvanlar daha hızlı üretim için genetik işlemlere tabi tutulup, çoğunlukla laboratuvar ortamında üretiliyorlarmış, normal çiftleşme yöntemleriyle değil. Zaten var olan çiftliklere de ha bire soygunlar, saldırılar düzenleniyormuş. Yani Mara, açlık veya aç kalma korkusu yüzünden insanlar önlerine çıkan her şeyi yok ediyormuş (s.114).
>
> Bu zavallı hayvanlar artık üremememek ve yok olmak istiyor. Çiftleşmiyorlar, biz laboratuvarda zorla çiftleştiriyoruz onları. Memeli hayvanlarda durum bu, diğerleri de artık eskisi kadar verimli değil. Bütün genetik manipülasyonları kullanıyoruz, ama doğa bize karşı savaşını kazanıyor yavaş yavaş (s.170)…

İnsan-hayvan ilişkisi aynı zamanda bir ötekileştirme aracı olarak da kullanılabilmektedir. Romanda bu durumun en net örneği üstsınıftakilerin altsınıftakilere bakışında görülmektedir. Üstsınıf, altsınıf bir çeşit hayvan olarak görmektedir. Bu durum zaten kendisi için sömürülebilen bir kaynak durumunda olan

hayvanlarla altsınıfta yaşayan insanları eşleştirmek, onları hayvanlaştırmak aynı zamanda göz ardı etmeyi ya da yok oluşlarını hızlandırmayı kolaylaştıracaktır. Bu tarz bir yaklaşım, canlıların yaşam haklarının gündeme gelmesini engelleyen bir yaklaşım olarak görüldüğünde posthümanist düşüncenin şiddetle karşı çıktığı ve eleştirdiği bir husus olarak görülmelidir.

> Üstsınıftakiler dışındaki herkesi, insana çok benzeyen başka bir hayvan türü gibi görüyorduk, onlarla ilgili çoğu haberi duymuyorduk bile. Bize, sanki açlığı ve sefaleti kendileri seçiyorlar gibi geliyordu, yaratılışları böyleydi bize göre. Bir bakıma da öyle sayılırdı aslında. Normalde hem bizim kesime hizmet etsin hem de bizimkiler biraz proje falan yarıştırıp eğlensin diye altsınıfın zeki çocuklarının bilim insanı olması desteklenirdi (s.170).

4.1.3.3. İnsan-Diğer Zeki Yaşam Formları

Bilimkurgu eserlerinde evrende insan gibi zeki yaşam formlarının yalnız olmadığı, insana çok benzer birçok türün yaşadığı ve insanların bir gün onlarla tanışacağı meselesi en çok işlenen konulardandır. Bu çalışmaya konu olan birçok eserde de bu konulara rastlanmaktadır. İnsanın kendi gibi düşünen birçok türle beraber bu evrende yaşadığı düşüncesi, romanlarda zaman zaman birliktelik kurulan sağlıklı ilişkilerin ortaya çıktığı bir atmosferi resmedebilmekte, zaman zaman ise dünyanın istila edilerek insanların köleleştirildiği anlatılmaktadır. Bu durum posthümanist yaklaşım açısından da oldukça verimli bir saha olarak görülebilir. Çünkü insanın insana ve diğer türlere karşı takındığı tavır, bu romanlarda zaman zaman bir eleştiri mekanizması olarak farklı yaşam formları kullanılarak yapılabilmektedir. Bir türün başka bir tür üzerine tahakküm kurması ya da türlerin birleşerek daha yaşanabilir ve etik değerleri belirlenmiş bir yaşamı inşa etmeleri posthümanizm açısından ele alınabilecek, incelenebilecek hususlardır.

Aeden (2016) adlı romanda Aeden gezegeni birçok canlı türünün bir arada ve birbirine zarar vermeden yaşadığı bir gezegen olarak tasvir edilmektedir. Bu gezegende insan, hayvan ya da bitki dışında bazı yaşam formlarının varlığı dikkat çekicidir. Bu türlerin ateş, su, toprak gibi element kaynaklı olduğunun vurgusu, doğa-yaşam ilişkisine de bir temas olarak değerlendirilebilir. Spihnailer (ateş ırkı), Pholipler (su ırkı), Shututzhiler (su ırkı), Dokas gibi birçok farklı yaşam formuna romanda yer verilmektedir. Bu ırkların en temel özellikleri ise yaşadıkları gezegene ve yaşamın kendisine büyük saygı

duymalarıdır. Dolayısıyla posthümanist yaklaşımın benimsediği çokluğun tekliği ya da tekliğin çokluğu anlayışı kendini bu farklı yaşam formlarında da göstermektedir.

Cern Komplosu Galaktik İstila (2018) adlı eserde insan türünün sahip olduğundan çok daha fazlasına sahip olan bir türün varlığı romanda vurgulanır. Reptilian olarak adlandırılan bu tür insan gibi zeki bir yaşam formu olarak resmedilir. Bu tür istilacı ve agresif bir tür olması hasebiyle dünyayı istila etmek ve insan türünü boyunduruk altına almak istemektedir. Bu nedenle romanın kurgusunda daha çok istila ve bu istila ile mücadele ön plana çıkmaktadır. İlk temasın olduğu bölümde vurgulanan ilk duygu korkudur (Akar, 2018, s.16). Dikine duran, ayağa kalmış Komodo Ejderi gibi (s.22) bir tür olduğunun okura verildiği bölümle beraber, insanların farklı ve ürkütücü bir türle karşı karşıya kalacağı, okurun zihninde belirmektedir. Yapılan çalışmalar neticesinde bir sürüngen türünün DNA dizilimine sahip olduğu anlaşılan bu tür (s.27), esasında geçmişte dünyaya sızmış ve yapılması planlanan istilanın zemini hazırlamışlardır:

> Toplantı öncesinde neredeyse tam bir sessizlik hakimdi. "Acil Çağrı'yı aldıkları andan itibaren herkes dünyanın neresinde ve ne ile uğraşır olursa olsun, tüm işini bırakıp toplantıya katılmakla mesuldü. Bunlar yüzlerce yıldır gezegene yerleşmiş, belli genetik işlemler ve süreçlerle büyük oranda "insansı" görünümü kazanmış sürüngen uzaylılardı.
>
> Varoluş amaçları dünyada reptilian etkisini arttırmak, onların çıkarlarına ve planlarına uygun bir ortam yaratmak ve korumaktı. Reptilian hesaplarını tehdit eden kişi veya kurumları tasfiye etmek ya da reptilianlara karşı tehdit oluşturan, etkisini bozabilecek diğer uzaylı ırklara karşı önlem almak ve en önemlisi vakit yaklaştığında bir işgalin altyapısını oluşturmaktı. Bunun için hemen her cephede büyük bir gizlilik ve sinsilik içinde çalışıyorlardı. Günü geldiğinde işgalin zemini hazır olmalıydı (s.52).

Romanın ilerleyen bölümlerinde insanlar ve reptilianlardan farklı olarak birçok zeki yaşam formunun varlığına işaret edilmektedir. Reptilian istilasında insanlara yardım etmek amaçlı gelen Nordik türünün bir temsilcisi olan İka'nın insanlara verdiği mesajlar oldukça dikkat çekicidir. Esasında Galaktik bir Konfederasyon kurulmuştur ve birçok zeki yaşam formu olarak değerlendirilebilecek tür, (griler bir örnek olarak bu bölümde verilmektedir) bu konfederasyonun üyesidir (55). İnsanların böyle bir organizasyondan bihaber olması ise oldukça ilginçtir. İnsanın bu türlerin seviyesine hâlen ulaşamadığı algısı, insanı evrenin merkezine oturtan anlayışla bütünüyle çelişmekte ve insan-evren algısının sorgulanmasına olanak sağlamaktadır:

> Sonra sustu ve “Bu arada” diyerek devam etti; “İş dünya ile bitse iyi. Evrendeki tek ırk biz değiliz. Bizden hoşlanmayan hatta nefret eden ırklar var. Ayrıca Galaktik Konfederasyon’da işler karışık. Bizden hoşlanmayan çok sayıda temsilci var (s.55).

Evrende insan dışında farklı zeki yaşam formlarının olması, tür merkezci yaklaşımın evrenin genelinde görülebileceği algısını da oluşturmaktadır. Teknolojik bağlamda güçlü olan türlerin kendilerinden daha zayıf olan türlere karşı düşmanca tavır takınmalarını ve bu türleri sömürme adına işgal etmelerini sağlamıştır. Böylece posthümanist yaklaşımın şiddetle eleştirdiği tahakküm, sömürge, tür baskınlığı gibi hususlar romanda da kendini göstermiştir:

> “Orası karışık, tek cevabı yok?" dedi arkadaşı Timothy, "Bu konuda muhtelif iddia ve teoriler mevcut. Dünya ölçeğinde bile farklı milletler, kavimler, devletler, var. Bazıları daha barışçı, sakin, bazıları saldırgan ve emperyalist. Tabii biraz güç ile de iliş kili bir durum. Bence evrende de böyle. Çoğumuzda şöyle bir yanılgı var. Bir medeniyet bizden teknolojik olarak üstün bir medeniyet ise manevi olarak da üstün olmak zorundaymış gibi. Yok böyle bir şey. Çok aptalca Hatta tam tersi geçerli. Teknolojik olarak üstün medeniyet daha aşağı medeniyetleri hep silmiş, süpürmüş, köle etmiş. Bunlar her neyseler milyonlarca ışık yılı öteden babalarının hayrına çıkıp gelmeyecekler her hâlde. Bir çıkarları, bir hesapları olmalı. Evrende de farklı olması için bir sebep göremiyorum (s.85).”

Dünyanın uzun zamandan beri takip edildiği ve istila edilmesi için zemin hazırlama faaliyetlerinin de yıllarca sürdüğü romanın ilerleyen bölümlerinde anlatılmaktadır. Griler olarak bilinen bir türün ise Reptilianlar gibi davranmadığı ve daha sinsi yollara başvurduğu, romanda altı çizilen önemli bir noktadır:

> Muhtemelen bir Reptilian veya onun bir türevi. Öte yandan 'Griler' diye bilinenler var örneğin. İnsan kaçırma olaylarının çoğunda bunların parmağı olduğu iddia ediliyor. Bunlar saldırgan görünmüyorlar ama fazla iyi niyetli olduklarını da söyleyemem. Çünkü insanları kaçırıp üzerlerinde kobay gibi deneyler, muhtemelen genetik müdahaleler yapıyorlar. Onların gözünde insanların böcekler kadar değeri yok. Bence bunlar bir tür 'Gizli İşgal' peşindeler. Daha uzun vadeli çalışıyorlar. İnsan-uzaylı karışımı melez bir tür yaratma peşindeler. Böyle giderse türümüz Homo Sapiens'in sonunu getirecekler (s.87).

Griler, Reptilianlar ve Nordikler gibi Alien literatüründe en az 20-30 türün varlığına işaret edilmekte ve hepsinin dünya üzerinde çeşitli planlara sahip olduğu vurgulanmaktadır (88). Ayrıca insanlara yardım etme niyetinde olan Nordik türünün temsilcisi İka’nın tasviri de roman için olukça anlamlıdır:

> Az sonra bu merakları giderilmiş olacaktı. Tam o esnada içeri 1.90-2.00 metre boylarında açık beyaza çalan tenli, parlak koyu mavi ve iri gözlü uzun metalik parlaklığa sahip metalik saçlı irice görünümlü ve pelerin benzeri bir giysi giymiş biri girdi. İlk bakışta

> insandan pek farkı yok gibiydi. Ayrıntılar ancak dikkatle bakıldığında fark edilebilir türdendi. UFO literatüründe daha çok "Nordikler" diye sınıflanan türe benziyordu (s.184-185)."
>
> "Başkanlar oldukça şaşırmış görünüyorlardı. Gerçi kendilerine daha önce "Evrendeki Zeki Varlıklar" hakkında raporlar ve brifingler verilmişti. Belki karşılarında örümcek ya da çekirge benzeri uzaylı filmlerinde rastlanan türden bir yaratık da beklemiyorlardı ama insanı bu kadar andıran birini de hiç ummuyorlardı. Biraz şaşırdıkları söylenebilirdi (s.185).

İka'nın Reptilian türü ile ilgili tespitleri ise posthümanist bağlamda ele alınabilir:

> "Siz insanlar hayalinizde uzaylı yaşam formları ve uygarlıklarla ilgili çok yanlış kanaatler canlandırdınız. Reptilianlarla geçmişte biz de savaştık. Maalesef teknolojik olarak çok gelişmiş olsalar da etik ve kültürel evrimleri aslında barbar seviyededir. O yüzden galakside pek sevilmez ve istenmezler. Biz, şu an onlarla barış yapmış olsak da bir gün tekrar kapışacağımızı düşünüyoruz. Çünkü onlar uslanmaz ve saldırgan bir ırktırlar. Maalesef teknolojik ilerleme kültürel ve davranışsal ilerleme anlamına gelmiyor. Hem de evrenin hiçbir yerinde (s.186)..."

Reptilian türünün ya da Griler türünün teknolojik anlamda insandan çok üstün olduğu vurgulanmaktadır. Ancak teknolojik ya da bilimsel üstünlük beraberinde yüksek bir ahlak anlayışını ya da kayda değer bir etik anlayışını geliştirmeyi gerektirmemektedir. Dolayısıyla teknoloji ve bilimin barbarlık yönünde kullanılabilecek bir silah olarak değerlendirilebileceği posthümanizmin transhümanizme olan eleştirilerinin romanda bir unsuru olarak görülebilir. Posthümanist yaklaşımda vurgulanan şey teknolojiden vazgeçilemeyeceği ancak bu teknolojik gelişmelerin belirli etik ve ahlaki kurallar çerçevesinde sınırlandırılması gerekliliğidir. Yoksa teknoloji tahakkümün etkisini arttırmak adına kullanıldığında yok oluşu tetikleyebilecektir. Bu durum romanda da işlenmiş ve altı özellikle çizilmiştir.

3888 Nuh'un Son Yolcuları (2022)'de daha önce de vurgulandığı gibi Neganslar, insan türünü tehdit eden ve üstün teknolojiye sahip bir tür olarak dikkat çekmektedirler. Ayrıca romanda anlaşıldığı üzere Negansların dışında da birçok zeki yaşam formuna işaret edilir. Her ne kadar roman iki türün mücadelesi olarak kurgulansa da Evren Konsey'inin varlığına ve bu konseyinin birçok üyesi olan farklı türlere işaret edildiği görülmektedir (Aygül, 2022, s.35). İnsanlarla Negansların mücadelelerinin oldukça eskiye dayandığının altı çizildiği bölümde de bu türün insanlık üzerinde hakimiyet kurma amaçları açıkça anlatılmaktadır:

> Neganslar, ellerine geçirdikleri az bir toprak parçasıyla Dünyada binlerce yıldır gizli gizli sürdürdükleri işgali artık aleni olarak yapmaya başladılar. Dünya üzerindeki en büyük adacığın bir bölümünü de ele geçirdiler. Evren Konseyi'nde kabul edilen bir anlaşmayla, 'Ara Bölge' diye tabir edilen bir yerle, biz buraya 'Araf' diyoruz; insanlık ve Neganslar arasına sınır çizildi. İşte bizim sizinle olan münasebetimizin nedeni ve başlangıç noktası... Ara Bölge...
>
> İnsanoğlunun Negans diye adlandırılan sürüngen ırkla mücadelesi çok eskilere dayanıyor. Dünya çok çok eski çağlarda insanoğluna verildiğinde, Neganslar karşı çıktı... Bunu insanoğluna tanınan bir üstünlük olarak gördüler ve bu durumu kabul edemediler... Dünya üzerindeki amaçlarından hiçbir zaman vazgeçmediler (s.35)...
>
> Neganslar, negatif enerji ile beslenen istilacı sürüngen bir ırktır. Amaçlarına ulaşmak için her şeyi yaparlar. Onların amacı insanı yenmek, kendi üstünlüğünü ispat etmektir. İnsanın varoluşundan beri ezeli düşmanı, bu sürüngen ırktır (s.53).

Negansların, insanların ellerinden her şeyi almak için çabaladığı, insanları köleleştirmek istediği ve bunun içinde sürekli yeni yollar aradığı romanda vurgulanmaktadır. Anlaşma kapsamında girilmemesi gerek bölgelere girildiğini ve sınırların ihlal edildiğini anlayan Evren Konseyi'nin bu durumu araştırmak için görevlendirdiği sekiz seçilmişin maceralarının konu edinildiği eserde negansların tutumu, emperyalist bir tutumdur. Bu yönüyle de posthümanist anlayış açısından ele alındığında, posthümanist eleştiri adına önemli başlıklar, bu türün eylemleri ve tutumları vasıtasıyla yapılabilir:

> Neganslar, istilacı bir ırktır. Ruhsal enerjileri düşük frekanslı ama yüksek teknolojik bilgiye sahip, oldukça zeki sürüngen bir toplumdur. Onların negatif enerjisinden dolayı istila ettikleri adanın toprakları Kirli Dünya diye adlandırıldığını söylemiştik. Neganslar, insanlığın elinden her şeyi almak, topraklarını istila etmek, ruhlarını ele geçirip köleleştirmek istiyorlar (s.81).

Dokuz Dünya ve Güçleri (2023) adlı eserde de adından anlaşıldığı üzere insanlık dışında sekiz farklı türün olduğuna değinilmektedir. "Siz ve biz dâhil bu evrende tam dokuz tane akıllı yaşam formu var (Gürtunca, 2023, s.131)." ifadeleriyle bu durum okur tarafından kavranmaktadır ve ilerleyen bölümlerde insanların bu dokuz tür içinde en az gelişmiş iki türden biri olduğu da vurgulanır. Romandaki karakterlerin kendi rızaları dışında misafir edildikleri uzay aracında bu türlere ait çeşitli bilgiler hem karakterlere hem de karakter vasıtasıyla okurlara verilmektedir. İnsanların tanıştığı ilk tür ise romanın başında oldukça güçlü ve çevik olarak tasvir edilir:

> Yaklaşık iki metre boyunda seksen kilo falan kafası bizden büyük, üçer eli kolu olan bir şey vardı karşımızda ve muhtemelen bize bakıyordu. Tek gözlü canavar gibi kafasının en üstünde ve ortasında da bir tane göze benzer bir şey vardı. Ufuk'un o son dediği "Saygılar

> ağabey" tabiri çok komiğime gitmişti ama korkudan gülemiyordum. Fatma birden kalktı ve kaçmaya başladı. Elindeki bardağı denize doğru atarak.
>
> Robotik bir ses konuştu. - Kaçmayın, kaçamazsınız.
>
> Fakat Fatma dinlemedi ve can havliyle dört-beş metre gitmişti bile. Ufuk da kalktı ve Fatma'ya doğru koşmaya başladı. Sürü psikolojisine uydum ben de kalktım tam koşacaktım ki uzaylı yaratık Fatma'nın önünde bitti. Fatma çığlığı bastı ve sağa doğru kaçmaya yeltendi. Fakat yaratık gene önünde bitti bu sırada Ufuk Fatma'ya yetişmişti. Fatma'yla Ufuk bu sefer sola yeltendiler ama tekrar yaratık önlerinde bitti.
>
> - Kaçmayın! Zorla canınızı yaktırmayın. Kaçamazsınız (Gürtunca, 2023, s.45).

Fiziksel kapasiteleri bakımından oldukça güçlü olduğu, bu zorla tutulmaya direnç göstermek isteyen Ufuk karakterinin bu "yaratık"a attığı yumruk karşısında vücudundan kıvılcım çıkması ve Ufuk'un bu eylemden zarar görmesiyle anlatılmaktadır (s.46). Dolayısıyla insanın ilk kez karşılaştığı bu türün hem teknolojik hem de fiziksel açıdan insandan çok daha üstün olduğu ifade edilmektedir.

İnsanların karşılaştığı bu türün adı hakkında romanda bilgi verilmezken kendilerine insan denmesini istemeleri ise oldukça dikkat çekicidir. Bu durum barışçıl olduklarını ve kendilerini insanlarla eş tuttuklarını göstermesi bakımından önemlidir:

> İnsan deyin bize. Sizden farkımız yok az önce konuştuk. Sonuçta sizden biri şekil bozukluğu olduğunda, özürlülere insan demekten vazgeçmiyorsunuz. Bizleri de özürlü birer insan gibi görün (s.115).

4.1.4. İnsan-Teknoloji

İnsan-teknoloji ilişkisi insanın var olduğu günden bugüne devam eden ve devam edecek olan oldukça girift bir ilişkidir. İnsan yaşam mücadelesinde her zaman teknolojiye ihtiyaç duymuş ve teknolojiyi kullanarak yaşamın merkezine yerleşmiştir. Doğuştan gelen özellikler göz önüne alındığında insanın gücü ne kaslarında ne de derisinde gizlidir, insanın gücü aklından ve üretebilme kapasitesinden gelmektedir. Bu nedenle insan-teknoloji ilişkisi sürekli olarak gündeme gelmiştir. Bu mesele kuşkusuz posthümanizm içinde oldukça önemlidir. Teknolojinin insanı ne yönde değiştirdiği ve ne yönde değiştirmesi gerektiği, posthümanist tartışmalarda sıkça ön plana çıkmaktadır. Bilimkurgu eserlerinde de insan-teknoloji ilişkisinin sıklıkla görülmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu çalışmaya konu olan birçok bilimkurgu eserinde de insan-teknoloji ilişkisine rastlanmaktadır.

2080 (2017) adlı eserde teknoloji ciddi bir ilerleme kaydetmiş ve hayatın hemen hemen her alanında etkisini genişletmiştir. Artık insan programlayabilen bir teknolojinin olduğu (Alkan, 2017, s.34) okura aktarılırken, aynı zamanda ışınlanma teknolojisi ile ileri seviyede ulaşım kabiliyetine erişildiği görülmektedir (s.38). Bu durum insan ilişkilerini de etkilemiş ayrıca romandaki distopik yaşamı da şekillendirmiştir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde insan-teknoloji ilişkisinde negatif bir korelasyon kendini göstermektedir. Bu durum posthümanist anlayışın eleştirdiği bir husus olarak değerlendirilebilir.

Gritopya (2017)'da teknoloji ciddi gelişim göstermiş ve yaşamın her alanına yayılmıştır. Öyle ki artık insanın insana ihtiyacı kalmayacak seviyede bir teknoloji ağı tasarlanmıştır. Teknoloji bu denli çepeçevre insanı kuşatınca insani olan birçok değer de yitirilmiştir. Bu durum insan-teknoloji ilişkisi ve posthümanizm eleştirisi bağlamında oldukça dikkat çekicidir:

> Kendi yarattıkları ve geliştirdikleri teknolojinin kurbanı olmuş, insan işgücünün yerine konuşlandırılan robotik teknoloji yavaş yavaş öne geçmeye başlamış ve insana olan ihtiyacı neredeyse ortadan kaldırmıştı. Bu durum emek işçilerinin sefaletle tanışmalarına ve hatta ölümlerine sebep olmaya başlamıştı. Tüm bu gelişmelerin sonucunda hırsızlık, cinayet, gasp gibi suçların oranları çığ gibi büyümüş, önüne geçilemez bir hâl almıştı (Pia ve Demir, 2017, s.51-52).

Teknolojik olanaklar artınca insan ilişkileri ve iletişimi de değişmiştir. Artık kelimelere ve konuşmalara ihtiyaç kalmamış; teknolojik ürünler marifetiyle insanlar birbirleriyle telepatik yönteme benzer bir yöntemle iletişim kurmuşlardır. Bu durum yine insana has değerlerin tüketilmesine ve değersizleşmesine neden olmuştur:

> Yüzyıllar önce, klavyeyle yazı yazılabilirken, bugün artık eski bir yöntem olarak kabul ediliyordu. İnsanlar, konuşmalarının sanal ekranlar üzerinde belirmesiyle değil, doğrudan beyinleriyle bilgisayarlara bağlanarak yazı yazıyorlardı. Dijital telepati ilerideki dönemlerde bir "ıslak bağlantı" sayesinde, mühendislikten geçen sinirlerin, bilgisayardaki gibi organik materyallere bağlanabilecek ve oluşacak bir ara yüz, insanların doğrudan görsel klavyeleri kontrol etmesine imkân tanıyacaktı. Dolayısıyla bu durum beyin okuyabilmeyi de beraberinde getirecekti. Bu da insanoğlunun kötülük için kullanabileceği farklı bir unsur olarak karşımıza çıkacaktı (s.52-53).

Teknolojinin insan üzerindeki bu olumsuz tesirleri, posthümanizmin eleştiri yönelttiği bir saha olarak görülebilir. İnsanın konforunu ve gücünü arttırmayı amaçlayan transhümanizmin aksine posthümanizm, bu konfor ve gücün insanın merkezdeki

yerini sağlamlaştırmasına eleştiri getirmekte ve insanı insan yapan değerlerin yitirilme ihtimaline rağmen teknolojinin geliştirilmesini tenkit etmektedir.

Cern Komplosu Galaktik İstila (2018) adlı eserde ise teknoloji, bir medeniyetin uygarlık seviyesini göstermektedir. Romanda yeni bir türle tanışan ve bu durumun ortaya çıkardığı karmaşayı çözmeye çalışan insanların, doğrudan yeni türün sahip olduğu teknolojiler üzerinden fikir yürütmeye ve ne denli uygar olduklarını ölçmeye çalışmaları dikkat çekicidir:

> Dünyada da bir sürü canlı türü var ama uygarlık ve teknoloji yaratabilecek düzeyde zekâsı olan biz insanlarız. Örneğin bu varlığın üzerinde uygarlık simgesi sayabileceğimiz giysiler, teknolojik aletler, silah benzeri şeyler mevcut muydu acaba (Akar, 2018, s.37)?

Sentromer Ötekiler (2019)'de roman kahramanlarından Mahpee, babasının kendisine verdiği nasihati hatırlar. Bu nasihat insan-teknoloji ilişki bağlamında önemli addedilebilir:

> Babasıyla yaptığı uzun yürüyüşler Mahpee için önemliydi. Bunun anlamı, o gün babasından yeni bir şey öğrenmekti. Bak Mastinca... Teknolojiden faydalan fakat kölesi olma. Hücrelerine işlemesine izin verme. Onu dışarıda tut. Kendini ona teslim edersen, artık onsuz yapamazsın, yürüyemezsin bile. Kendi yaşam enerjini bulman gerek. Onu bulduktan sonra emin ol başka hiçbir şeye ihtiyacın olmayacak. Şayet bunu beceremez ve dışarıdan bir enerjiye bel bağlarsan, onu kaybettiğinde sen de bitik bir pil gibi bir köşede hareketsiz kalırsın. Bitik pillere ne yaptığımızı biliyorsun Mahpee! İçindeki enerjiyi bul ve onu canlı tut! Doğayla dost ol, o sana istediklerini karşılıksız verecektir. Ben her zaman yanında olamayacağım Mastinca. Gün gelecek yalnız yaşamak zorunda kalacaksın. O zaman güçlü olman gerekecek ve bu söylediklerimi hatırlayacaksın (Özden, 2019, s.104-105).

İnsanın teknolojiye köle olmaması, kendi erdemlerini ve enerjisini diri tutması gerektiği roman karakterimize babası tarafından nasihat olarak aktarılmıştır. Mahpee'de bu durumu hatırlayarak kendini içinde bulunduğu zor durumu aşma yönünde motive etmeye çalışmaktadır. Teknoloji, "eğer ona köle olursan seni silikleştirir" mesajının bu bölümde verilmesi önemlidir. Ayrıca Mahpee karakteri bir Kızılderili olması yönüyle de ayrıca değerlendirilmelidir. Kızılderili yaşamında doğaya olan saygı ve teknolojinin insan yaşamına olan tesiri üzerine önemli düşüncelerin olduğu zaman zaman vurgulanmaktadır. Bu yönüyle insan-teknoloji ilişkisinde temkinli olunması gerekliliği posthümanist anlayışla da uyumlu görünmektedir.

Romanın ilerleyen bölümlerinde teknolojinin önemine de değinildiği görülmektedir. İnsanın teknolojik olarak gelişmesi aynı zamanda onu güçlendirmiş ve ilkellikten uzaklaştırmıştır. Ancak bu durum haddini bilmek ile haddini aşmak arasında sürekli gidip gelmektedir. Bu nedenle insan-teknoloji ilişkisi hassas dengeler gözetilerek geliştirilmelidir:

> 'Meraklılar ve sorgulayanlar olmasaydı, hâlâ mağaralarda yaşıyor olacaktık.' diye geçirdi içinden. O cesur insanlar olmasaydı, hâlâ karanlık çöktüğünde mağaralara saklanan insanlar olarak kalacaktık. Saklandıkları mağaradan çıkıp, gezegeni keşfetmek için uzun yolculuklarına başlayan o ilk insanları düşündü. Ben de o cesur insanların izinden gideceğim (s.261-262)!

3888 Nuh'un Son Yolcuları (2022)'de insanlık kendine has erdemleri kaybetmiş bir vaziyette resmedilmektedir. Sevgi, saygı, bağlılık, dürüstlük gibi erdemleri kaybeden insanlar, duygusuz ve bencil varlıklara dönüşmüştür. Bu durum insanların hayal kurma, rüya görme gibi birçok özelliğini de silikleştirmiş hatta yok etmiştir. Romanda bu durumu çarpıcı bir şekilde kaleme alan yazar özellikle roman kahramanları Lisa ve Cem üzerinden 3888 yılının yeni mesleklerini tanıtır. Cem karakteri bir "Zihin Tasarımcısı" ya da başka bir deyişle "Hayal Mimarı"dır. Diğer bir karakter olan Lisa ise "Duygu Analisti"dir. Bu meslekler insanın kendine has nitelikleri kaybetmesinden kaynaklı ortaya çıkmıştır:

> Gümüş 18'in mesleği 'Zihin Tasarımcısı' ya da diğer bir adıyla 'Hayal Mimarı'... Zihin Tasarımcılığı, kolonideki en önemli meslek tercihlerinden biri... Gümüş 18, rüya görmeyi unutan koloni insanına, rüya görmesi için 'Zihin Tasarımları' hazırlıyor ve yaptığı zihin tasarımlarıyla hayal kurmayı anlatıyor. Koloni insanlarına rehberlik ederek zihinlerine bir nevi resim çizdiriyor. Bu konuda oldukça başarılı... Oldukça zeki ve yaratıcı biri... Diğer kolonilerdeki yaşam formlarını araştırıyor ve zihin tasarımları planlıyor. Ayrıca bu koloni, titreşimini bütünsel olarak yükseltebilen tek koloni (Aygül, 2022, s.70).
>
> Mesleği 'Duygu Analisti... İnsanoğlunun genlerinden silinen duyguları araştırıyor ve bunların eksikliğinin yarattığı sonuçları analiz ediyor. Kaybedilen duyguları, çocukluktan erişkinliğe gelişimi sürecinde insana tekrar kazandırmaya yönelik bilimsel çalışmalar, araştırmalar yapıyor. Özellikle sevginin gücü konusunda akademik başarısı da var (s.71).

İnsanın değişimi-dönüşümü neticesinde kaybettiği nitelikleri yapay bir şekilde teknoloji marifetiyle manipüle edilmektedir. Teknolojinin insan ilişkilerinde, duygu, hayal tasarımı gibi çok içsel bir sürecin ana parçalarından birisi olması bağlamında bu örnekler dikkat çekicidir.

Sanal Kent (2022) adlı eserde insanın teknoloji destekli evrimine değinilmektedir. Dolayısıyla insan teknoloji ile girift ilişkisine eskisinden daha da fazla önem vermiştir. Teknoloji artık evrimin yeni yolu olarak görülmektedir. Dolayısıyla romanda insan-teknoloji ilişkisi önemli bir hacim tutmaktadır. Nigâr'ın Bina'ya ilk alındığı andan itibaren değişimi ve dönüşümü teknoloji vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir: "Nigâr buraya geldiğinden beri, karnından kendisine aktarılan bilgiler sayesinde Bina'nın dilinde konuşuyordu. Kendi dilinde düşünüyorsa bile, bunu doğrudan Binaca anlıyordu. Bu yüzden durumu fark etmemişti bile (Demiral, 2022, s.30)." Bu durum "göbek bağı" ile vurgulanmaktadır:

> Fark etmemiş olabilirsin ama giysinde göbek deliğinin olduğu yerde minik bir delik bırakılmıştır, oradan vücuduna giriş-çıkış yapılır, eski insanların ana rahimlerinde olduğu gibi. Bina seni besler. Sadece ihtiyaçlarını karşılayacak kadar protein ve yağ alsan yeterlidir aslında ama canının çektiği lezzetleri de göbek deliğinden alman mümkündür, başka türlü lezzetler de buna dâhil. Bu deliğe, göbek bağından hareketle, kısaca 'bağ' deriz. Bağ seni Bina'ya, yaşadığın yere bağlar, isteklerinin, ihtiyaçlarının gerçek olmasını sağlar (s.40).

Teknoloji, yeni insana ulaşmadaki en mühim vasıta hâline gelmiştir ve insanın yenilenmesi için teknolojiye bağımlılık kaçınılmazdır. Gelişmiş teknoloji sayesinde insanın teknolojik modifikasyonu mümkün hâle gelmiş ve klasik insandan uzaklaşılmıştır. Artık bedene ait her şey teknolojik olanla yer değişebilecek hâle gelmiştir ve teknoloji kökenli uzuv ve organlar insanları daha da güçlü ama bir o kadar da biyolojisinden kopuk hâle getirmiştir:

> Kesin olan tek şey Ni'nin bacağının çalışmayacağı, yenisiyle değişmesi gerektiğiydi. Doğum ve dönüştürme odalarının kesiştikleri bir yerdeki hücresel yenilenme bölmesinde kendine bacak üretirken, yenilenen hücrelerin hatıra aktarımının mümkün olmadığını öğrenmişti. Yani sol bacağı, eski sol bacağının tıpkısı olacaktı ama aynı sol bacak olmayacağı için o bacağıyla yaşadıklarını hatırlamayacaktı. Bu, şu anlama geliyordu: Benzer işkenceler vücudunun farklı yerlerine yayılır da bedeninin yenilenmesi gerekirse, yeni bedeni eskisiyle aynı şey olmayacaktı, bedeninin hafızası yiterse hafızası yiterdi. Geçmişini aklında tutmaya, kim olduğunu hatırlamaya çalışan küçük kız, amacına giden yolun ilk adımında çukura düşmüştü. Umutsuzluk batağındaydı. Korkuyordu ve çaresi olmadığını hissediyordu. Kendisine gelen mesaj ise öyle değildi (s.70).

Teknolojinin tamamen doğanın yerini alması yani tekno-doğaya dönüşmesi kurguda oldukça çarpıcı cümlelerle kendini göstermektedir. Bina-Kent denilen yaşam alanı geçtiği her yerde doğayı kurutmakta adeta yok etmektedir: "Binlerce insanın bedenlerinin bağlarıyla canlı bir organizma hâline gelen duvarlar, açılıp kapanıp,

katlanıp şekil değiştirirken, dışarıdaki havayı emiyor, toprağı sürüyor, bitki örtüsünü kurutup yok ediyordu (s.169)...” İnsanların kolektif bir biçimde doğayı yok etme süreçleri olarak görülebilecek bu bölüm, alegorik anlamda transhümanizm-posthümanizm çekişmesine de doğrudan bir atıf olarak değerlendirilebilir.

Megaverse (2023)’ adlı eserde ise teknolojinin insanı nereye sürüklediği meselesi üzerinde sıkça durulmaktadır. İnsan, teknoloji ile kontrolsüz ve sınırsız ilişki kurma eğilimi göstermiş ve bu durum neticesinde bireyselleşmiş, bencilleşmiştir. Bu durum özellikle kaynakların büyük hızla azalmaya başladığı bir dönemde gerçekleşmesi hem kaynak israfına yol açmış hem de bu sorunun çözümü için oluşabilecek kolektif yapıların tesis edilmesini engellemiştir:

> Evet, bence iyi bir yol seçtik. Neyse, bu kısmı şimdilik özet geçeyim, Mara. Şu anki nüfusa, insanları öldürerek değil, çeşitli süreçlerden geçerek geldik. O bahsettiğim dönemlerde, iyice uzun yaşamaya başlayan ve kalabalıklaşan insanlar, bütün bunlar yetmezmiş gibi bir de birbirlerinden kopuk ve aşırı bireysel yaşamaya başlamışlardı. Bu da dünyadaki, besin-enerji, her tür kaynağın boşa gitmesini hızlandırıyordu. Eskiden ortak kullanılarak tasarruf yapılan her şey artık kişilere özeldi, bu yüzden de israf oranı artmıştı tabi ki. İnsan soyu dünyayı sömürüp kurutan parazitler gibi davranıyordu. Herkes de hep kendine odaklı olduğu için, kimse dünyaya toplamda ne kadar zarar verildiğinin tam olarak farkına varamıyordu. Tabi bütün bunlar sürerken, bilimsel-teknolojik gelişmeler de devam ediyordu. İnsanlar bilgisayar teknolojilerindeki her gelişmeyle biraz daha birbirinden uzaklaşıyordu, beyinlerini ve bedenlerini daha az kullanıyorlardı. Bir süre sonra, kaynaklarımızı tükettiğimiz için yavaş yavaş yok olacağımız savları iyice ön plana çıkmaya başladı. Artık eskiden bilinen anlamda dünya savaşları olmuyordu, çünkü herkes, çıkacak büyük bir savaşın sonumuzu getirebileceğini biliyordu. Hem zaten besin kıtlıkları da baş göstermeye başlamıştı. Tam da o dönemlerde bazı fikirler öne sürüldü. Birçoğu da aslında eski etik kurallara aykırı çözümlerdi, ama her çağın etiği farklıdır, Mara. Etik kurallar, genel ihtiyaçlara göre değişir. Eski çağlarda ahlaklı ve etik kabul edilen her şey zaman içinde değişmiştir. Yine öyle oldu. Mesela artık ölümcül ve kronik hastalıklara harcanan kaynakların, bu tür hastaları beslemenin, diğer sağlıklı insanların hakkını yemek olduğunu düşünmeye başladılar. O döneme göre haklılardı da, çünkü sıfırı tüketmek üzereydik, tükenmemek için seçim yapmak zorundaydık. Tabi her zamanki gibi yine kimse aynı fikirde değildi; yoğun tartışmalar, anlaşmazlıklar çıktı, ama sonuç olarak o dönem birkaç düşünce diğerlerinden ağır bastı. En çarpıcı ve o dönem için kurtarıcı olanı da, insanların yaşamak için koca bir bedeni taşımalarına gerek olmadığı fikriydi (Görmüş, 2023, s.22).

Teknolojinin insanı tembelleştirmesi ve doyumsuz bir hâle getirmesi yeni kurulan düzende ilk fark edilen ve önlem alınan hususlardan olmasını sağlamıştır. Öğrencilerin eğitiminde dahi teknolojinin ürünlerinden faydalanılarak geçmişte yaşananlar simüle edilmiş böylece eskiden insanların yaptığı hataların tekrar edilmemesi için gayret gösterilmiştir. Roman kahramanlarından Adra, henüz genç-çocuk denilebilecek bir

çağda teknolojinin ne denli tehlikeli bir araca dönüşebileceğine dair tespitleri Mara'ya iletmesi, bu bağlamda önemli görülebilir:

> Aslında bir gün birlikte genel bir tarih gezisi yapabiliriz. Biraz tarih gezdikten sonra bu kısıtlamaları hiç de saçma bulmuyorsun. İnsanlar teknolojiye normalde hayatı kolaylaştırmak için ihtiyaç duyar, ama geçmişte teknoloji insanları aşırı tembelleştirmiş, hatta kendine köle etmiş. Yani düşünsene hep daha fazlasını isteye isteye, her geçen gün güçlenmek yerine zayıf yaratıklar hâline dönüşmüşüz. Hem zaten şu anda da yeterince teknoloji kullanıyoruz aslında, baksana teknoloji sayesinde ölmüyoruz bile" dedi, sonra üzgün bir şekilde, 'Yani ölmeyebiliyoruz...' (111).

Teknolojinin kontrollü kullanımı konusunda uzlaşmaya varan insanlar yeni düzende bireylerin teknoloji kullanımının kısıtlanmasını koşulsuz kabul etmiş ve daha mutlu bir hayatın kapılarını aralamışlardır. Bu durumu ilk başlarda oldukça garipseyen Mara, Adra'ya bu durum karşısında mutlu olup olmadıklarını sorduğu bölümde insan-teknoloji ilişkisinin sınırları görülebilmektedir:

> Teknoloji kısıtlamalarından pek de olumsuz etkilenmiyor gibisiniz, görünüşe göre mutlusunuz yani?" diye sorarcasına yorum yaptım. Hâlinden hoşnut bir şekilde yanıtladı: "Evet Mara, mutluyuz denebilir. Günlük hayatta 2000 yılına sabitlenmişiz, ama aslında tabi ki tam olarak o yıllardaki gibi değiliz. O tarihlerden sonraki aşırı teknoloji kullanımının günlük hayata faydadan çok zararı varmış. Mesela insanlar artık beyinlerini bile kullanmamaya, her şeyi ellerindeki bilgisayarlarla yapmaya başlamışlar. Sonra hatta beynine bilgisayar taktıranlar olmuş, fakat bütün bunlar bizi daha iyi yapmamış, daha kötüye götürmüş. Sadece kendimize de zarar vermemişiz ki doğayı, hayvanları, her şeyi mahvetmişiz Mara. Hatta o kadar kötü bir hâle gelmişiz ki, belli bir yaşa gelmeden tarihin o kısımlarını gezmemiz bile yasak. Çok korkunç şeyler anlatılıyor. Yani insanlar hiçbir şeyin sınırını bilemiyorken, dünyanın bütün kaynakları yok olmaya yüz tutmuşken neyse ki karşı akımlar başlamış. Yoksa belki de şimdi hiçbirimiz yoktuk (112).

İnsan-teknoloji ilişkisi bağlamında romanda dikkat çeken bir diğer husus ise Mara'nın yani Hemera Larkom'un Eolas ile tanıştığı ve birlikte olduğu gecenin sonrasında yaşadıklarının anlatıldığı bölümde yaşadıklarıdır. Mara, Eolas'a âşık olmuş, ancak daha önce hiç böyle bir deneyim yaşamadığı için hastalandığını düşünmüştür. Bu sırada hemen zihin kaskı denen teknolojik bir ürünü kullanarak kendisine ne olduğunu anlamaya çalışmıştır. Bu olay, insan-teknoloji ilişkisinin insan-insan ilişkisini neredeyse tamamen kopardığını gösterebilmesi bağlamında önemlidir. İnsanlar âşık olduğunda yada çeşitli nedenlerle duygu yoğunluğu yaşadıkları dönemlerde bir dosta, dertleşecek bir insana, anneye ya da babaya yani genelde bir insana ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak Mara böyle bir durum karşısında sadece zihin kaskına

başvurmuş ve kendisine ne olduğunu anlamak için sadece teknolojiye müracaat etmiştir. Bu durum teknolojinin insanı ne denli yalnızlaştırdığını da göstermektedir:

> Günlerce bana ne olduğunu anlamak için kendimi analiz etmeye çalışıp hiçbir sonuca varamayınca, sonunda destek almaya karar verdim ve zihin kaskımı taktım. Rahatlamak için küveti doldurtup içine uzandım. Kaskın, zihnimdekileri analiz edip bana geri bildirim vermesini; neden böyle hissettiğimi açıklamasını ve kendimi nasıl daha iyi hissedebileceğimi söylemesini bekledim. Kaskım tabi ki bana özeldi, bugüne kadarki bütün duygusal durumlarımı, kişiliğimi, deneyimlerimi tanıyordu; bir süre sessiz kaldı ve o anki duygularımı ilk kez deneyimlediğimi söyledi. Salak kask! Sanki hiç farkında değildim bunun! Duygularım tabi ki yeniydi, ben de bunun için şaşkındım zaten. Bana ne olduğunu ve ne yapmam gerektiğini söylemesini bekledim. Bütün veritabanını taradığını; vücudumda ve zihnimde olan değişikliklerin toplamını ele aldığında çok mantıksız bir duygudurum içinde olduğumu söyledi. Bu verilerle, ayırıcı tanıda iki seçenek belirlediğini, durumumun ya bipolar bozuklukla ya da aşkla uyumlu olduğunu söyledi. Her iki durumun da dengesiz duygudurum bozukluklarından olduğunu, bir an önce tedavi edilmezlerse çok daha kötüye gitme riski taşıdıklarını söyledi. 'Resmen saçmalıyor!' diye düşündüm (s.191).

Zihin kaskından sonra ortaya çıkan teşhis aşktır. Yani Mara Eolas'a âşık olmuş ancak bunu teknolojik bir ürün sayesinde fark edebilmiştir. Yaşadığı duyguyu paylaşabileceği hiçbir kimsenin çevresinde olmaması ne kadar dikkat çekici ise aşkın bir hastalık olarak görülmesi de bir o kadar önemli görülebilir. Neticede romanın kurgusunu şekillendiren ve insanlığı yok oluştan kurtaran çalışmaların başlangıcının aşk olması da insan-teknoloji ilişkisine bir gönderme olarak düşünülebilir:

> Ama ya diğeri? Aşk? Aşkın sebebi bile bilinmiyordu, dünyada yok denecek kadar az vaka tespit edildiği için artık ender rastlanan hastalıklardan biri olarak kabul ediliyordu. Tedavisi ise bilinmiyordu; tek öneri, hastanın aşık olduğu kişiyle kapalı bir alanda sürekli bir arada tutulması ve semptomlarının sürekli takip edilmesiydi. Eski verilere göre, aşık olunan kişiyle bir araya gelinemeyince aşk hastalığının dozu giderek artıyor, bir süre sonra da hastalık kontrol edilemeyecek bir hâl alıyordu. Aşk, insan zihninin en anlaşılmaz, tuhaf oyunlarından biriydi. Kimse, bu hastalığın, neden özellikle belli bir şahsın varlığıyla tetiklendiğini bilmiyordu. Hastalık, herhangi bir hedef yaş aralığı, cinsiyet veya sosyoekonomik fark gözetmiyordu; herkesin başına gelebiliyordu (191-192).

Dokuz Dünya ve Güçleri (2023) adlı eserde yazar teknolojinin bir manipülasyon aracı olarak kullanıldığına dikkat çekmektedir. Tüketim kültürünün daha da perçinlenerek hâlka dayatılması, teknoloji vasıtasıyla yapılmaktadır, roman kahramanlarına göre:

> Her şeyin son modeli, son çıkanı güzeldir daha iyidir en azından ama bu müzikte böyle değil. Eski şarkı ve türküler son çıkanlardan kat kat daha iyi. Zaman şarkılara uydu, şarkılar da bize. Son zamanda her şeyde bir değer kaybı olduğu gibi insani duygularında değeri azalıyor ve hâliyle bu şarkılara da yansıyor. Sanayide seri üretim artıp ürünlerin

> değeri azaldığından beri insanlardaki duyguların da değeri azalmaya başlamış. Bir şeye kolay ulaşmak onun değerini kaybettirmeye başlamış (Gürtunca, 2023, s.11)."
>
> "Sana öyle bir psikoloji yaptılar ki bu telefon almak zorunda kaldın, dünyada elektronik aletlerini değiştiren insanların yüzde sekseni hakikaten ihtiyacı olmadan alıyorlarmış (s.251).

Romanda uzayda yaşanan bir sorundan kaynaklı tüm uydu hizmetleri devre dışı kalmıştır. Bu nedenle televizyonlar, cep telefonları ve internet çalışmamaktadır. İnternetin, cep telefonunun ve televizyonun çalışmaması yani insan-teknoloji ilişkisinin sekteye uğraması karşısında insanın nasıl bir duygu durum içerisinde olduğunun romanda verilmesi insan-teknoloji bağlamında önemli görülebilir:

> Hadi televizyon bir derece ama telefonun ve internetin olmaması dünyayı büyük ölçüde kötü etkileyecektir. Aslında şu düşülen durum çok trajikomikti. Çağdaş tabirinin örneğini olarak gösterdiğimiz insanlar birdenbire değişmişti. Yani Avrupa'nın göbeğinde yaşayan bir insan ile Afrika'nın bir yerinde yaşayan insan çağdaş durumuna gelmişti. Hatta o insanlar daha bile üstün olabilirdi. Çünkü bu televizyonsuzluk ve telefonsuzluktan hiç etkilenmeyecekler, sinir katsayıları artmayacaktı (s.17).

Yeni Nesil İnsan Biyobot (2023) adlı eserde roman kahramanı Ali Kağan, yeteneklerini keşfedince yeteneklerinden para kazanabilmek için Kıbrıs'a gitmeyi planlar ve burada kumar oynayarak para kazanmayı amaçlar. Romanda ilerleyen bölümlerde anlaşılacağı üzerine Ali Kağan kendi rızası dışında bir siborga dönüştürülmüş ayrıca beyin kapasitesi arttırılmıştır. Teknoloji ile daha üstün bir hâle gelmesine karşın romanda Kıbrıs için almayı planladığı bileti teknolojik cihazlar üzerinden almak yerine geleneksel yöntem olan yüz yüze alma yöntemini tercih etmiştir. Bunun nedeni ise güven meselesi olarak sunulmaktadır. Bu durum teknolojinin insanda güven sorunu oluşturduğuna dair önemli bir bulgu olarak değerlendirilebilir:

> Hemen cep telefonunu çıkartıp online olarak bilet alabilirdi ama karşısında konuşabileceği bir insan, bileti de aldığına dair elinde bir belge olsun istiyordu (Çekirdek, 2023, s.27).
>
> Telefondan da halledebileceği bu durumu yine karşısında bir muhatabı olsun istediğinden, insanlarla konuşarak halletmek istiyordu (s.33).

Romanın ilerleyen bölümlerinde ana karakter olan Ali Kağan, Lamia ve arkadaşlarının da etkisiyle aslında teknolojik yeni nesil bir insan olduğu yani siborg olduğunu anlar. Kendisini bu şekilde geliştiren grubun takibinden kurtulmak isteyen Ali Kağan,

üzerindeki vericiden arkadaşları yardımıyla kurtulur. Ancak daha sonra sahip olduğu bu teknolojik nitelikleri kaybetmek istemez ve bu isteğin talebi karşısında hırçınlaşır. İnsan-teknoloji bağlamında bu hırçınlığın ele alınması romanda önemli görülebilir. Çünkü teknoloji insanı bencilleştirmek konusunda oldukça maharetlidir:

> Ali Kağan vericiden kurtulmuş olmanın verdiği rahatlıkla üstün özelliklerini tehlikeye atacak hiçbir plana dâhil olmak istemiyordu. Arkadaşları ise söylediklerinin Ali Kağan'ın üzerinde oluşabilecek yıkıcı etkisini düşünmeden; geçirdiği kazanın bir düzmece olduğunu savunuyor, Ali Kağan'ın yüzüne özel bir insan olmadığını hatta tehlikeli sayılabilecek bir kobaydan ibaret olduğunu sessizce haykırıyorlardı. Arkadaşlarını tehlikeli bir fareye benzettikleri yetmezmiş gibi Arkan'ın sonradan pişman olduğu 'Sen gerçek bile değilsin.' cümlesi ipleri koparma noktasına getirdi. Ali Kağan: "Sağlıklı bir şekilde gelişebilmek adına çevresine muhtaç hâlde büyüyen bir insan ne kadar gerçekse kendilerinden öncekiler ne yapıyorsa kendileri de aynı şeyi yaparak yaşam mücadelesi verenler ne kadar gerçekse okula gitmek, evlenmek gibi kodlamalara bağlı yaşayanlar ne kadar gerçekse ben de o kadar gerçeğim!" diye karşılık verdi ve Arkan'ı kastederek: 'Benim var oluşumun bir amacı var peki, ya senin? İnsan önce var olur, büyür ve sonra kendini tanımlar. Yani tanım varoluştan sonra oluşur. Beni makine diye tanımlamanıza izin vermeyeceğim.' dedi (s.88).
>
> Kazaya maruz kalırken fikrin alınmadı, sana donanım yüklenirken istiyor musun diye sorulmadı, makine tarafın sahte anılar ile organik tarafını baskı altına aldı. Şimdi tüm bu bilgiler ışığında özgürlükten nasıl bahsedebilirsin (s.90)?

Romanda teknolojinin insanları yönetme ve tahakküm altına alma araçlarından birisi olabileceğine dair dikkat çeken bir gönderme ise Ali Kağan'ı tasarladığını iddia eden bir mühendisin mektubunda ortaya çıkmaktadır. İnsanları bir deney faresi gibi görüldüğüne ilişkin ifadeler ile teknolojinin esasında insanlar için tehlikeli olabileceği mesajı da verildiği ifade edilebilir:

> Ali Kağan, ben seni üreten mühendislerden biriyim. Kaleme alacağım bu cümleleri yazabilmek için cesaretimi toplamam çok zor oldu. Ben insanlığın hangi dünyadan olursa olsun bir deney faresi gibi kullanılmasına karşıyım ve sizin dünyanızın riske atılmasını da istemiyorum. İnsan benim için her yerde insandır. Biz buraya iki grup şeklinde bir kereye mahsus olarak gönderildik. Dünyanıza en azından yakın zaman için tekrar kimseyi göndermeyecekler. Ben gönderilen bu iki gruptan küçük olanına ait bir elemanım. Büyük grubun amaçları hakkında herhangi bilgiye sahip değilim. Olayların nereye varabileceğini kestiremiyorum. Kendi dünyamdaki birtakım sorunlarım nedeniyle bu görevi kabul etmek zorunda kaldım. Keşke tanışabilme fırsatımız olsaydı. Sana yaptıklarım için üzgün müyüm onu bile bilmiyorum. Neticede ben olmasam bir başkası olacaktı ama senden yine de çok özür dilerim Dünyanıza dünyamızdan yeni bir tehdit gelmeyecek olması tehlikede olmadığınız anlamına gelmiyor. Dediğim gibi diğer grubun amacını bilmiyorum. Kendin ve insanların adına beni affet (s.121)!

4.1.4.1. Siborg

Bilimkurgu türü romanlarda ileri teknolojinin tasarladığı yeni insan modeli olarak okur karşısına çıkan siborg, posthümanist yaklaşım için de ikonik bir figür olarak ele alınmaktadır. Donna Haraway'in *Siborg Manifestosu* adlı eserinden hareketle siborg mefhumunu bünyesine katan posthümanist yaklaşım, geleneksel insan tanımını yıkmış ve 'insan'ın yeniden yorumlanmasına olanak sağlamıştır.

İnsanın uzay yolculuğu için daha dayanıklı bir bedene sahip olması gerektiği düşüncesi ile ilk kez 1960 yılında Manfred E. Clynes ve Nathan S. Kline tarafından kaleme alınan "*Cyborgs and Space*" adlı makalede ortaya atılan 'siborg' fikri; posthümanizm için de önemli bir simge hâline dönüşmüştür. İnsanın ne olduğu ve ne olması gerektiği gibi tartışmaların teknoloji boyutu ile ele alınması da siborg mefhumunu önemli bir konuma getirmiştir. İnsan-makine birleşimi ve bu birleşim sonucu ortaya çıkan yeni insanın nasıl bir canlı olacağına dair düşünceler posthümanizm yaklaşımı kritik bir yere konumlanmıştır. Bu nedenle bilimkurgu türü eserlerde 'siborg' mefhumunun irdelenmesi çalışma için önemli olacaktır.

Sentromer Ötekiler (2019)'adlı eserde Azur'un zulmü doğrudan okura hissettirilmektedir. Azur hakimiyetini sağlamlaştırmak ve gücünü arttırmak için sıklıkla siborglara başvurmaktadır. Azur'un yönetiminde olan çok sayıda siborg, devlet içerisinde Azur'un yönetimini sarsacak veya tehdit edebilecek her türlü hareketi veya oluşumu tespit etmekte ve cezalandırmaktadır. Normal insanlardan çok daha güçlü ve zeki olan bu yeni insan türü, Azur'un hakimiyetinin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Kubbe-9 adı verilen bölgede kendine yönelik tehdit algılayan ve bu tehditin bertaraf edilmesi için siborglarını görevlendirilmesi, romanda siborg mefhumunun önemini göstermektedir:

> Durum çok açık! KY-9, benim için hazırlanmış bir suikastın parçasıydı. Kubbe-9'da geliştirdikleri teknolojiden uzun zaman önce haberim oldu. Toplantıya başladıktan bir süre sonra Manyetik Ağ'ı devreye soktum. Aynı zamanda Görenler'e emri vermiştim. Sinyaller buraya asla ulaşamayacaktı. Böceklerimin her yerde olduğunu daha önce size söylemiştim. Bu robot üzerin de uzun zamandır çalışıyorlar. Ama daha çok acemiler. Bu kadar basit bir teknoloji üreterek beni alt etmeye çalışmaları gerçekten düşündürücü. Bu kadar ilkel bir robotla buna nasıl cüret edebilirler. Neyse, bu toplantıdan epeyce bir ders çıkardığınızı umuyorum. Kubbe-9, bir süre kapalı kalacak. Şu anda Görenler, içeride temizlik yapmakla meşgul. Komutan Zai, personele söyle; su parçaları dikkatlice taşısınlar. Sorduğum sorulara cevap alabilmem için mühendislere iki gün veriyorum." dedi ve yerine oturdu (Özden, 2019, s.179-180).

A18-1-2 adlı gezegende hakimiyet sahasını genişletmek isteyen Azur, ayrıca dünyayı da ele geçirme planları kurmaktadır. Bu plan kapsamında esas amacını gizleyerek dünya ile bir anlaşma yapan Azur, belirli zamanlarda dünyaya kendine sadık siborglar göndermektedir. Buradaki esas amaç ise dünyaya gönderilen siborglar vasıtasıyla dünyanın istilasına zemin hazırlamak ve zamanı gelince dünyayı işgal etmektir:

> "Karargâha geldiği günü hatırladı. Adolf'la tanıştıkları ilk günü, kapının çalıştırıldığı o anı tekrar yaşadı. İlk iş gününde makineden çıkan yedi kişiyi, onların odalardan çıktıklarında etrafa bakışlarını ve Dünya'ya adapte olabilmeleri için aldıkları eğitimleri hatırladı. Hepsi küçük birer çocuk gibiydiler. Ancak bu küçük çocukların diğerlerinden bir farkı vardı. Öldürmek üzere programlanmış, yarı insan yarı makine bu çocukların pek çok insani yönü yoktu. Olamazdı da. Onlar, Azur'un özenle geliştirdiği sibernetik organizmalardı. Aldıkları uzun eğitim sürecinden sonra hükümetlerin yönetim kadrolarına yerleştirilen, insanlığa hizmet etmek için yemin eden fakat yalnızca Azur'un planlarını uygulayan, sibernetik organizmalar (s.317-318)."

Sentromer: Ötekiler romanı, siborgu bir silah olarak okur karşısına çıkartmaktadır. Siborg, normal ve doğal insandan üstündür. Yüksek teknoloji ürünü olan siborglar roman genelinde insanlık için bir tehdit unsuru olarak resmedilmektedir.

Megaverse (2023) adlı romanda ise insanlığın yok oluşa doğru sürüklenişini durdurmak amacıyla siborg bir yaşama geçişin zorunluluğu vurgulanmıştır. Bu yönüyle siborg fikri bir kurtuluş-çare olarak görülmekte ve olumlanmaktadır. Doğal dengenin alt üst olduğu dünyada hayatta kalabilmek için yiyeceğe ihtiyacı olan insanlar, doğada kaynak bulamadıkları için çok zor zamanlar geçirmektedirler. Bu durum 'serebrist' denilen bir grup bilim insanını harekete geçirmiştir. Bu grup sadece beyni beslemenin yaşam için yeterli olacağını vücudun mekanik sistemlerle donatılmasının, doğaya bağımlılığını azaltacağını savunmuş ve böylece siborglaşmanın kaçınılmaz olduğunu vurgulamışlardır:

> Öyleydi tabi ki, ama maalesef artık ölüm-kalım kararını doğaya bırakamayacak kadar kalabalıktık ve dünyadaki besin kaynaklarını tüketmiştik. Üstelik sadece beyni beslemek için gereken kaloriyi sağlamak yaşamak için yeterli olacakken, bir de vücut fonksiyonlarımız için gereken enerjiyi de tüketmek zorunda kalıyorduk. Bütün bu sebepleri öne sürerek, kendilerine 'serebrist' diyen bir grup bilim insanı çıktı ortaya. Serebrist kelimesi, beyin anlamındaki 'serebrum' kelimesinden gelir. Serebristler, yaşamak için tek gerekliliğin beyni yaşatmak olduğu savını ortaya atıp uygulamaya geçiren kişilerdi (Görmüş, 2023, s.23-24).
>
> Ne yaptılar? Herkesin beynini çıkarıp kavanozlara mı koydular? Tamam, bilimsel olarak haklı olabilirler ama bunun yaşamla bağdaşır yanı yok ki' dedim. Daha iyisini yapabildiler, Mara. O dönemlerde teknoloji yeterince gelişmişti. İlk deneyler, kaza veya inme sonucunda vücutlarını kullanamaz olmuş insanlar üzerinde yapıldı. Bu insanların

> vücutları atılıp, beyinleri mekanik aksamlara bağlanarak istedikleri şekilde yer değiştirmeleri, fikir üretmeleri ve konuşarak- yazarak fikirlerini paylaşmaları sağlanabiliyordu' diye anlattı. 'Gayet makul ve zekice! Ama dünyanın daha iyiye gitmesiyle bunun ne ilgisi var ki?' diye sordum. 'İlgisi var, çünkü bu gelişmede en vurucu olan ve dünyayı değiştiren nokta şuydu: bu mekanik vücutlu beyinlerin yeme-içme ihtiyacı neredeyse vücutlu hâllerindeyken gerekenin yüzde onuna düşüyordu. Beyin hücrelerine beyin damarları aracılığıyla sadece glukoz, su ve bazı vitaminler veriliyordu, bu işlem yapılırken de tat algısı uyarılarak beyinde çok lezzetli yemeklerle dolu bir ziyafet masasında olduğu hissiyatı sağlanabiliyordu. Burada kurtarıcı olan, bireyin besin tüketiminin on kat azaltılıyor olmasıydı. Üstelik vücut olmayınca, vücudun işlevsel sıkıntıları da ortadan kalk- tığı için, ömür de o zamanki normal insan ömrünün neredeyse iki katına kadar uzuyordu. Düşünsene, beyin bütün vücut sıkıntılarından bağımsız olup glukoz ve suyla uygun şekilde beslendiğinde teorik olarak yaklaşık 300 yıl yaşayabiliyordu. Bu durumdaki bazı hayvan beyinleri deneysel takip amacıyla hâlâ o zamandan beridir yaşatılmaya devam ediyor (s.24).

Romanda siborg, hem doğal kaynakların azlığı sebebiyle insanın doğaya bağımlılığını azaltmasını ve doğaya daha fazla zarar vermemesini sağlayacaktı hem de en büyük hayali olan ölümsüzlüğe giden yolu açacaktı. Bu nedenlerden ötürü siborglaşma ciddi bir ilgi görecekti:

> Dediğim gibi, bütün bunların temel amacı aslında besin ihtiyacını azaltmaktı, ama tabi bu arada ezeli amaç da unutulmamıştı: ölümsüzlüğe ulaşmak! Tabi bilimsel atılımlar bu şekilde ilerlerken, dünyadaki yaşam tarzı da değişmeye başladı. Teknolojinin önüne geçilemiyordu; bundan, tabi ki, insanların zihinleri ve hayata bakışları da etkileniyordu. Eskiden olduğu gibi bedensel hastalıkları tedavi ettirmek için çaba harcamak yerine, insanlar artık vücutlarının yükünden kurtulmaya çalışıyorlardı. Hastalandıklarında, kronik hastalıklara yönelik uzun, yorucu ve masraflı tedavilerdense, ölümün bile önüne geçeceğini düşündükleri için, kendi istekleriyle bu mekanik aksamlara taşınmayı tercih ediyorlardı. Böylelikle, zamanla sağlıklı insanlar da kendi tercihleriyle bu yöntemi seçmeye başladılar" diye anlattı. Ben yine bekleyemeden araya girip sordum: 'Yani, tıp ve teknoloji çok gelişmiş olmasına rağmen, sırf besin ve enerji tüketimi artmasın diye, kronik hastalıklara çözümler üretmek yerine, evrime ve doğaya aykırı bir çözüme yönelmek zorunda kaldık, öyle mi? Ama neden hiç ortalarda gezen robotlu beyinler göremiyorum burada? Benim gördüğüm kadarıyla bir sürü sakatlanmış hasta var burada? Diğerleri dışarıda mı geziyor? Yoksa hepimiz zaten robotuz da ben mi anlamıyorum bunu? Ama yani... ben robot değilim muhtemelen, yoksa mesela niye baş ağrısı programı yüklesinler ki bana?' dedim ve güldüm (s.25-26).

Siborglaşma, 2100'lü yıllarda doğanın can çekiştiği bir dönemde hem insanı hem de doğayı kurtarabilmek adına ortaya çıkmış teknolojik bir devrim olarak çıkar, okur karşısına. Ancak romanın ilerleyen bölümlerinde siborglaşma denen süreç kesilir. Artık sadece bu teknolojiyi kullanabilecek psikolojik dayanıklılığa ve gerekli eğitime sahip insanlar, siborglaşabilmektedirler. Burada temel amaç, teknoloji vasıtasıyla güçlenen insanın taşıdığı potansiyel risklerdir. Teknoloji herkese dağıtılır ve bu durum teknolojinin kontrolsüz kullanımını gündeme getirirse, insanlık yeniden bir yok oluşun

eşiğine gidebilir, mesajı romanda zaman zaman belirtilmektedir. Bu nedenle sadece özel eğitim almış ve yönetimde görevlendirilmiş insanlar, siborg seçeneğinden faydalanmaktadırlar:

> Gnud'un kocaman mavi gözleri vardı, vücudunu tamamen robotik aksamlar şeklinde kullanmayı tercih etmişti; sadece kafası tamamen biyolojikti ve robotik aksamın üzerine ustalıkla yerleştirilmişti. Gnud fonksiyonelistti, bu yüzden de vücudunu, insan eklemlerinin normalde yapamayacağı birçok hareketi kolayca yapacak şekilde seçmişti. Bacakları devekuşu bacaklarını, kolları şempanze kollarını andırıyordu. İvalar da, supralar da isterlerse vücutlarını istedikleri oranda robotize etmeyi tercih edebiliyorlardı, ama yine de ivalar arasında kendi biyolojik vücutlarını büyük oranda koruyup gerekiyorsa sadece bir kısmını robotize etmek daha çok tercih ediliyordu. Çoğu iva için vücudu korumak, insan olarak yaşamak, sahip olmakla yükümlü oldukları en önemli yeti olan empati duygusunu koruyabilmek adına, çok önemliydi (90).

Yeni Nesil İnsan Biyobot (2023) adlı eseriyle Volkan Çekirdek, romanında siborglaşan bir kahramanın içine düştüğü durumu izah eder. Antidünyalılar adı verilen bir tür, insanlar üzerinde çeşitli deneyler yapmakta ve insanları siborglaştırmaktadır. Roman kahramanımız Ali Kağan da geçirdiği bir kaza sonucu bedeni zarar görmüş ancak Antidünyayıların müdahalesi sonucu mekanik akşamlarla donatılmış bir kahramandır. Tüm vücudu ve beyni teknoloji marifetiyle geliştirilmiş ve güçlendirilmiştir. Ancak Ali Kağan bu durumun farkına çok sonraları varır. Bu durumun kendinde yarattığı değişimleri fark eden Ali Kağan tedirgin olmasına karşın bu değişimi benimser. Çünkü biyolojik insandan daha güçlü ve zeki bir hâle gelmiştir. Ancak bu gelişmelerin düşmanca bir tavrın sonucunda geliştiği öğrenilince çaresizce siborg olmaktan vazgeçer ve eski hâline dönmeyi kabul eder. Romanda siborga dair yapılan tespitler bu başlık için dikkat çekicidir:

> Bugün dünyada yürüyen bir bilgisayar gözlerini açsa biraz önce bilmediğimiz yoldaki örneğimde bahsettiğim gibi ilk zamanlar kuvvetli veri akışından dolayı kendisini aptal gibi hissedebilir. İşlemci hızına bağlı olarak bir zaman sonra ise denetimsiz veri akışıyla bizlerden çok daha iyi bir hâle gelecektir… Denetimsiz öğrenmeye insan biyolojisini de katarsak yani biyolojik bileşenleri olan bir robot yaparsak, bu robot insan kusurlarından yoksun olur. İstediği özelliğini geliştirebilir. İstemediği anılarını silerek hayalleri ölçüsünde arzu ettiği hayatı yaşar. İnsansı özellikleri sayesinde de yaşadığı bu hayattan bizler kadar zevk alabilir (Çekirdek, 2023, s.56).

Ali Kağan'ın bir siborg olduğunu fark ettiğinde kendisinde gördüğü değişimleri ve ayrıntıları okura aktardığı bölümler, siborg mefhumunu belirgin biçimde okura sunmaktadır:

> Evet, doğru duydun bir kısmın organikken diğer kısmın yapay… Daha önce de belirttiğim gibi artık ne yaşanırsa yaşansın her şeyi normal karşılıyorum. Beni üzen, korkutan veya şaşırtan olaylar çok nadir oluyor. O da ben izin verdiğim için. Geçen her saatte durumlara bakış açım daha analitik hâle geliyor ve hissiyatım büyük oranda köreliyor, tabi yine benim iznimle. Şimdi her geçen gün kaybettiğim insanlığımın sebebini daha iyi anlıyorum. Senden ayrıldıktan sonra checkup sonuçlarımla beraber doktora gittim. Üzerimde bir adet cihaz tespit edildi. Vücudumda takip cihazı olduğunu bildiğimiz için dinleme cihazının bulunmadığı sonucuna varabiliriz. Takip cihazı da biyonik uzvum olan sağ kolumdaymış. Doktor dâhil kimseye bir şey söylemeden bu bilgilere ulaştım ama seninle konuşmadan cihazı iptal etmeye çalışmadım (s.67-68).

Romanda farklı bir siborg türünden de bahsedilmektedir. Xenobot denilen bu teknolojik ürün aynı zamanda üreme kabiliyetine sahip bir robot olarak ön plana çıkmaktadır. Biyoloji ile makinenin ve yapay zekanın birleşimi olan bu teknolojik ürünler, romanın dikkat çeken ayrıntılarından birisi olarak değerlendirilebilir:

> Yani bu xenobotlar, moleküler biyoloji ve yapay zekânın bir kombinasyonudur. Sıkı durun, bu robotların aynı zamanda üreyebilme özellikleri de var. Evet, doğru duydunuz, günümüzde üreyebilen robotlar var (s.75).

4.1.4.2. Robot / klon

Bilimkurgu denilince akla gelen ilk teknolojik ürünlerden birisi de kuşkusuz robotlardır. Robotlar, insan yaşamını kolaylaştırmak adına sıklıkla kullanılan ve sürekli geliştirilen bir teknoloji olarak romanlarda kendine yer bulmaktadırlar. Bu çalışmaya konu olan romanlarda da sıklıkla robotlara rastlanılmıştır.

2080 (2017) adlı romanda oluşturulan distopik evrenin yönetimi, robotlar ve yapay zekâ tarafından yürütülmektedir. Belli bir grubun himayesinde olan ancak yaşamı kontrol eden bu robotlar, insanların tahakküm altında tutulabilmesi bağlamında kritik öneme sahiptirler. Robotların bir gün insanlığı ele geçireceğine dair düşüncelerin kurguya yansıması, romanda distopik bir atmosferin oluşmasına neden olmuştur denebilir. Romanda insanlığı kurtarabilmek için bu düzeni yıkmaya çalışan roman kahramanı Ostim, bir bilgisayar hackeri olarak robotları ve yapay zekayı yenmek adına mücadele eder:

> Bütün bu gelişmelerden sonra Celebrium'da dördüncü alarm verilmişti. Bu alarmdan sonra bütün insansı robotlar ve makineler şaşkınlığa uğramıştı. Yapay zekâyla tasarlanan bir makinenin şaşırması gerçekten oldukça ilginçti. Diğer taraftan sunucular ve mega bilgisayar sistemleri çökmeye başlamıştı. Ostim, tabiri caizse tanrısal bir frekansla saldırıya geçmişti (Alkan, 2017, s.70).

Gritopya (2017)'da robot hususu genellikle kendisini hizmet sektöründe gösterir. Robotlar insan yaşamını daha kolay hâle getirmek adına tasarlanmıştır. Böylece insanlar daha rahat bir yaşama ulaşmış ve hizmet sektörü tamamen robotlara teslim edilmiştir. Romanın henüz başında doğumhanede görevli hemşire robotların ve robot doktorların (Pia ve Demir, 2017, s.8), insanların saç bakımlarını yapan uzman saç robotlarının (s.18), çocuklara dadılık yapan dadı robotların (s.31), tur rehberliği yapan rehber robotların (s.65) veya acil tıbbi müdahale için kullanılan ilk yardım robotlarının (s.96) romanda sıkça vurgulanması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Robotlar insanların refahını ve rahatını arttıran kritik öneme sahip teknolojik ürünler olarak romanda yer almaktadır.

Vega Diye Bir Yer (2018) adlı eserin kurgusunda klonlama meselesi dünyada barışı bozan bir uygulama olarak ifade edilmektedir. İnsanlar klonlama yolu ile birbiri üzerinde tahakküm kurmaya çalışmış ve dünya yaşamını tehdit etmişlerdir. Özellikle kolonyal yaklaşıma hizmet etmesi için kullanılan bu yöntem, dünya üzerinde yaşayan birçok insanın kitleler hâlinde ölümüne neden olmuştur. Bu yıkıcı gelişmelerden sonra ise yasaklanmış ve genel itibariyle klonlama yöntemi terk edilmiştir:

> İnsan klonlaması 21. yüzyılın başından itibaren giderek gelişmiş ve pek çok devlet tarafından uluslararası düzeyde alınmış olan karşı yaptırımlara rağmen gizliden gizliye uygulanmıştı. Özellikle güçlü devletlerin geliştirdikleri klonlar, Dünya'yı sarsan büyük savaş sırasında, terörist gruplar eliyle uygulanan biyolojik ajanlara direnç göstererek topluca ortadan kalkmaya yüz tutmuş toplumlardan boşalan coğrafyaların istilasında kullanılmak istenmişti. Aslında biyolojik ajanları da onlara karşı dirençli klonları da geliştiren aynı devletlerdi... Büyük savaştan kurtulan ve klonlamanın insanlığa vereceği büyük zararı yaşayarak anlayan otoriteler yeni yapılanmada en büyük klonlama karşıtlarını oluşturdular (s.26-27).

Diğer Evrenin Senaristi (2018) adlı romanda yüksek teknolojinin ürünleri olarak görülebilecek robotlar; genelde işlevsel, yaşam kalitesinin arttırılması için üretilmiş ve tüm yaşama olumlu katkı sağlaması için kullanılan ürünler olarak ön plana çıkmaktadır. Bu teknolojik ürünlerin en mühim özelliği ise doğayı ve yaşamı tehdit etmemeleridir: "Etrafı da onun gibiydi biraz bohem biraz retro ama kesinlikle fütüristik; göze batmayan, yeşil dünyayı tehdit etmeyen irili ufaklı teknolojiye sahipti bu dünya; çevrede gezen -minik ve zararsız- çevreci robotlara bakılırsa (Aydın, 2018, s.28)."

Hayvanlara yiyecek taşıyan robotlar, hayvan haklarına saygılı bir toplumun üretmesi gereken teknolojilere bir örnek niteliğindedir: “Bir süre sonra, semada uçan ve hayvanlara yiyecek taşıyan yaban arısı görünümlü robota ikisinin de gözleri dalıp gitmişken, bu gizemli sessizlikten çatlarcasına sıkılan ve sohbeti ilk başlatan Hanna oldu; içi kabarmıştı artık (s.45).” “Öyle utandı, öyle sersemledi ki, tek başına kaldığı ofisindeki masada hareketsizce oturup, bina dışından camı silen -cama yapışmış dev mekanik bir sivrisineğe benzeyen- temizlik robotunu izledi bir süre. Netta'lılar alışkındı etraflarında gezinen veya semada uçan çok basit veya çok ağır işleri yapan masumane suratlı robotlara. Hem ormanlardan oluşan hem de gelecekçi bir dünyaydı ne de olsa (s.60).”

Dolayısıyla romanda gelişmiş bir teknolojinin ürünü olarak ele alınabilecek robotlar, tüm canlılar için yaşamı daha kaliteli bir hâle getirmeye çalışan yardımcı unsurlar olarak ele alınmıştır. Trafiği düzenleyen, ceza kesebilen (s.143) ya da ormanları koruyan hayvanları besleyen (s.174-175) bu yardımcı ürünler, Netta’da yaşamın doğal parçaları olarak görülmekte ve sempati uyandırmaktadırlar.

Sentromer Ötekiler (2019) adlı romanda ise robotlar sadece yönetim kadrosuna ve hatta sadece yönetici/diktatör konumundaki Azur’a hizmet etmektedirler. Azur’un baskı ve şiddet politikasının tamamlayıcısı olan birçok robot türü romanda okur karşısına çıkmaktadır. İnsanları ve diğer birçok canlıyı böcek olarak gören Azur, böcek temizleyicisi olarak gördüğü robotlarla, insanlara korku salmakta ve bu korkuya dayanarak yönetim gücünü arttırmaktadır:

> Kimse onlardan kaçamaz veya saklanamazdı. Bu yüzden isimleri Görenler olmuştu. Azur onlara Böcek Temizleyiciler ismini vermişti. Görenler ve Toplayıcılar uyum içinde çalışırlardı. Uçabilen Görenler havadan gördüklerini rapor eder, yerdeki bitirilecek işleri Toplayıcılar'a bırakırdı. Kimse, bir Toplayıcı'nın elli metre yakınında olmak istemezdi. Bu iki ayaklı dev robot, sorun çıkaranları elli metre uzayabilen mekanik ve esnek kol sayesinde hiç zorlanmadan, metal kıskaçları ile yakalar; öldürmesi gerekiyorsa bu, sadece bir an sürerdi (Özden, 2019, s.206).

Romanda ayrıca madenlerde köle olarak çalıştırılan insanları takip etmek için klon robotlar da kullanılmaktadır:

> Madenlere, insanların arasına özellikle bilgi edinmek amaçlı klon casuslar bile gönderiliyordu. Klon casusları normal insanlardan nasıl ayırt etmeleri gerektiğini Gumm'dan öğrenmişlerdi (s.272).
>
> Anlaşıldı!" dedi Rorr, haritayı incelerken. "Sizi de kandırmışlar. Şu klon casuslar epey marifetli. Artık normal insanlardan ayırt edilmeleri oldukça zorlaştı. Azur, yeni bir klonlama teknolojisi geliştirdi. Bu sayede gerçeğinden ayırt etmek neredeyse imkânsızlaştı. Kimden aldınız bu haritayı (s.278)?

3888 Nuh'un Son Yolcuları (2022) adlı eser ise 3888 yılında dünyayı işgal eden Negans türüne karşı insanlığın verdiği mücadele konu edilmiştir. Askeri bir mücadele ön planda olduğu için romanda kullanılan robotlar da askeri sahada kullanılan robotlara örnek teşkil etmektedir. Robot askerler sayesinde gerekli görülen güvenlik önlemleri alınmakta ve lüzum görülürse taarruz yapılmaktadır:

> Görünüşte canlı insandan hiçbir farkları yoktu. Sabit durmalarından robot oldukları anlaşılıyordu. Robot askerlerin göğüslerinin ortasında iki elleriyle tuttukları üzerinde sembol harfleri ve rakamlar olan altından bir asa ve ucunda sekiz çentikli bir yıldız vardı. Tek komut için tasarlanmıştılar. Onların görevi kapıyı korumaktı. Kapıya yaklaşan biri olduğunda asalar çapraz şekilde kapının önüne koşullanıyordu. Robot askerlerin gözleri silaha dönüşüyor, kapıda duran kişiye sabitleniyordu. Subaylardan biri öne çıkarak kapının önüne geldi. Elini kaldırdı. Robot askerlerin gözü subayın eline odaklandı. Bir süre sonra kapı açıldı. Kapı açıldığında karşılarına dikdörtgen şeklinde stadyum büyüklüğünde bir alan çıktı (Aygül, 2022, s.10).
>
> Devriye gezen askerlerin hepsi robot askerlerdir. Ordunun subay ve askerleri gözlem ve raporlamayı sahanın gerisinden yapar (s.55).

Romanda seçilmiş olan sekiz karaktere verilen görevde onlara yoldaşlık edecek olan robot askerler, klon-robot bağlamında romanda dikkat çekmektedir. Seçilmiş sekiz insana tıpatıp benzeyen bu klon-robot askerler, askeri operasyonu kolaylaştıracaklardır. Bu yönüyle askeri anlamda ciddi bir manevra kabiliyetinin robot askerler vasıtasıyla kazanıldığı vurgulanmaktadır:

> Sizi robot askerler Ara Bölge'ye ulaştıracak dedik. Görevin gizliliğiyle alakalı olarak robot askerler de bu görev için hazır edildi. Bilmeniz gereken son bir şey daha var. Gördüğünüzde şaşırmayın. Robot askerler sizin birebir kopyanız olarak tasarlandı. Sizin ikiziniz gibi yapıldı. Sesiniz, hareketleriniz, karakteristik özelliklerinizin birebir kopyası çıkartıldı. Ara Bölge'ye gittiğinizde üslendiğiniz görevin hassasiyeti nedeniyle böyle planlandı. Onlar Ara Bölgede görev yapacak yeni robot askerler olarak biliniyor. Robot askerler, sizden daha önce Ara Bölge'ye gönderildi. Sizin ikiziniz gibi olmasının nedeni, onları tanıyan askeri personel, sizi sahada gördüğünde, onların göreve çıktığını düşünecek. Böylece kimse anlamadan görev tamamlanacak. Şimdi robot askerlerle birlikte, askeri uçargezer ile Ara Bölge'ye gideceksiniz. Sonra askeri kapalı kara taşıtı ile görevi yapacağınız yere gideceksiniz, robotlarınız tekrar gemiye dönecek Şoförsüz kara taşıtı başlamanız gereken yere sizi götürecek. Hazır mısınız? Görev başlıyor (s.102)...

Ayrıca romanda robot kuşlarla gözetim ve keşif yapma olanağı sağlandığı da vurgulanmaktadır:

> Radar kuşları yirmi santim ebatlarında; kanatları da aynı böcek kanadı gibi şeffaf renkliydi. Kanatlarının açık mesafesi, otuz santim uzunluğa erişiyordu. Bu kuşların görüntüleri aslında dev bir böcek gibiydi. Etrafı gözlemleyen mercek kısımları, peygamberdevesi böceğinin göz ve kafa yapısına benziyordu. Antenleriyle, belirlenen rotayı takip ediyorlardı. Fosforlu yeşil renkte, metalik, uzaktan komutlu tasarlanmış robotik kuşlardı. Onlar sadece izleme kuşu değildi; aynı zamanda zehirli sıvı fışkırtan bir silahtı. Gövdesinin en ucunu silah gibi kullanabilme özellikleri vardı. O sıvı zehir, düşmanın bedenine geldiğinde hareket etmesini engelliyor, felç ediyordu. Lisa, kuşların uçuş hızını, devriye zamanlarını ve kendilerinin koşma hızını tahmin ederek farklı bir noktaya gitmelerinin onlar için daha güvenli olacağını düşündü (s.245).

4.1.4.3. Android / yazılım / yapay zekâ

Siborg ve robot gibi android ve yapay zekâ da bilimkurgu romanlarında zaman zaman okur karşısına çıkmaktadır. Özellikle insan müdahalesinin istenmediği hususlarda sıkça başvurulan android-yapay zekâ meselesi, insan-teknoloji ilişkisinin sorgulanmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

2080 (2017)'de, distopik bir evren anlayışı kendini gösterir. Romanda bu distopik yapıyı ise 'Celebrium' denilen bir android-yapay zekâ yönetmektedir. Dolayısıyla evreni yöneten sistemin bir yapay zekâ olması, romanın en dikkat çeken noktalarından birisi olarak değerlendirilebilir:

> Celebrium isminde bir bilgisayar sistemi çıkmıştı. Bu çok eski dönemlerde dünyada faaliyet gösteren Google'ın yapay zekâ sonucu gelişmiş versiyonuydu. Yapay zekâyla çığır açan Google, kendisini daha da ileri taşıyarak Celebrium'u oluşturmuştu. Celebrium, bilgisayarları geliştirmek için insanları kullanıyordu. İnsanlar katledilerek Celebrium'un bir parçası hâline getiriliyordu. Böylece bilgisayar içindeki kötü ruhu, katledilen insan ruhları sayesinde güçlendiriyordu (Alkan, 2017, s.10).

İnsanlığı kurtarmak adına mücadele veren roman kahramanı bilgisayar hackeri Ostim, Celebrium sistemine sızdıktan sonra bu sistemi tamamen devreden çıkarmaya çalışır. Bu esnada Celebrium'un şaşkınlığa uğradığının özellikle vurgulanması, yapay zekâ ve yapay zekânın öğrenme kabiliyetinin vurgulanması adına dikkat çekicidir:

> Bütün bu gelişmelerden sonra Celebrium'da dördüncü alarm verilmişti. Bu alarmdan sonra bütün insansı robotlar ve makineler şaşkınlığa uğramıştı. Yapay zekâyla tasarlanan bir makinenin şaşırması gerçekten oldukça ilginçti. Diğer taraftan sunucular ve mega bilgisayar sistemleri çökmeye başlamıştı. Ostim, tabiri caizse tanrısal bir frekansla saldırıya geçmişti (s.70).

Gritopya (2017) adlı eserde robotlara sıkça rastlanıldığı önceki bölümde ifade edilmişti. Romanda android/yapay zekâya ilişkin en dikkat çekici bölüm ise hukuk alanında kendini göstermektedir. Robotlar insana hizmet için tercih edilirken, android/yapay zekâ daha çok insan müdahalesi olmadan karar verme, yönetme gibi süreçlerde kullanılmaktadır. Romanda hukuk meselelerini karara bağlayan mahkemeler, androidler tarafından yönetilmektedir (Pia ve Demir, 2017, s.106). Mahkeme davalara karşı olası sonuçları oylayan ve karara bağlayan mercinin yapay zekâdan müteşekkil olması dikkat çekicidir.

Vega Diye Bir Yer (2018) adlı eserde yaklaşık 200 yıl sürmesi planlanan bir uzay yolcuğu için tasarlanan Nebula12 isimli uzay aracının kontrolü için üretilen IQ17 adlı yapay zekâ, kurgunun en dikkat çeken ayrıntılarından biri olarak değerlendirilebilir. Bir insanın DNA'sından güç alan ve geminin tüm noktalarını yönetebilen IQ17, sürekli kendini geliştiren ve öğrenen bir makine görünümündedir. Bu durum ileride romanın ana karakteri Zeg ile yaşadığı çatışma ve mücadelelerde kendini göstermektedir.

> Bu devasa ve mükemmel yapının idaresi son derece gelişmiş bir bilgisayar aracılığı ile sağlanmaktaydı: IQ17. Saniyede 100 katrilyon işlem yapabilen bu bilgisayar, sahip olduğu mükemmel yapay zekâ birimi sayesinde kullanıcılara fazla bir iş bırakmıyordu. Mürettebatın yapılması istenen işlemi konuşarak IQ17'ye aktarmaları yeterliydi. Şayet istenen işlemde hata varsa, IQ17 isteği mantık sınamasından geçiriyor ve hatayı düzeltiyordu. Aslında "gemiyi, yolculuğun en başında sisteme girilen program doğrultusunda IQ17 idare ediyordu" desek yanılmış olmazdık. IQ17 yalnızca hataları belirlemekle kalmıyor, otaya çıkan veya saptadığı arızaları düzeltebiliyordu da. Mekanik arızaları onarmak için kendisine bağlı çalışan robotları kullanıyordu (Günhan, 2018, s.22).
>
> Aslında tüm işi IQ17 yapıyordu. Uçuş mühendisleri de IQ17'yi denetliyorlardı. Geminin birçok farklı noktasına yerleştirilmiş olan algılayıcılar, seyir sırasında elde ettikleri verileri aralıksız olarak bilgisayarın özgün veri merkezlerine kaydediyorlardı (s.174).
>
> Zeg durumu anlamıştı. IQ17 ile ana bilgisayar arasındaki bağlantı kopmuş görünüyordu. Her ne olduysa, buna sebep olan unsur, ana bilgisayarı etkilemişti (s.178).
>
> Zeg, bir makineyle, yapay bir zekâ ile iletişim kurmuştu. Fakat daha da ilginç olanı, bu yapay zekâ Nebula12'nin seyrine el koymuş durumdaydı. Şayet bu gerçekse, durumun farkında olan ve ne olup bittiğini bilen tek kişi kendisiydi, Ortada bir yönetim darbesi vardı. Darbeyi yapan IQ17'ydi. Kendisi de açıkça bu işe dâhil olmuş bir suç ortağıydı (s.184).
>
> Böylesi bir hamle IQ17'nin farklı karşı koyma planlarını belki de daha şiddetli olarak uygulamaya koymasına bile sebep olabilirdi. Çünkü o normal bir bilgisayardan çok farklıydı. Düşünüyor, yorumluyor, planlıyor, uyguluyor ve bunların hepsini yapay zekasına işlenmiş olan özel DNA çipinden kaynaklanan kendisine has bir kişilik özelliğinin etkisi altında gerçekleştiriyordu (s.232).

> O anda bir ses yankılandı kafasında. IQ17'diydi bu: "Sana güvenmiştim Zeg. Benimle birliktesin sanmıştım.". Savaş açmıştı IQ17 kendisine. Büyük bir öfke duyuyordu IQ17'ye karşı. Bunu da ifadesine yansıtmıştı: "O zaman benden çıkarsaydın acısını. Annemden ne istedin (s.297)?

Romanda Nebula12 adlı gemiyi tamamıyla kontrol edebilen ve kendisini tasarlayan bilim insanlarından birisi tarafından manipüle edilerek tüm gemi mürettebatının yaşamını tehlikeye atan bir yapay zekâya kurguda bu denli yer verilişi, posthümanist yaklaşım açısından da eleştirilebilecek bir husus olarak değerlendirilebilir. Teknoloji, bir türün ya da bir grup canlının tahakküm altına girmesine neden olabilecek şekilde kullanıldığında, posthümanizmin savunduğu değerler de anlamını yitirmektedir. Dolayısıyla teknolojik gelişmeyi savunan ancak bu teknolojinin ayrım yaratmaması gerekliliğine inanana posthümanizmin, bu denli bir teknolojiye yaklaşımı kuşkusuz mesafeli olacaktır.

Yeni Nesil İnsan Biyobot (2023)'da roman kahramanı Ali Kağan, geçirdiği kaza sonucunda büyük hasar görmüştür. Hasar gören organları, mekanik/biyonik parçalarla tedavi edilmiştir. Ali Kağan'ın kazada hasar gören beyni ise yapay zekâ ile tedavi edilmiş ve güçlendirilmiştir (Çekirdek, 2023, s.58). Ancak zamanla bu tedavi Ali Kağan'ı normal insanların çok ötesine taşımıştır. Makine öğrenmesiyle güçlendirilen beyni sayesinde bir dahi mertebesine ulaşan Ali Kağan, insanlardan oldukça zeki ve öngörülü bir hâle gelmiştir:

> Makine öğrenmesiyle insan beyninin birleşimi sonucu bir dâhiye dönen Ali Kağan aynı zamanda bir atlet kadar sportif de olmuştu. Asla yorulmuyor, hastalanmıyor ve en önemlisi nasıl hissetmesi gerektiğine de yine kendisi karar veriyordu (s.69).

Bu durum Android/yapay zekâ ile insan arasındaki ilişkinin gösterilmesi çerçevesinde dikkat çekicidir, denebilir.

4.1.5. İnsan-Sosyal Yaşam

Bilimkurgu eserlerinde de diğer eserlerde olduğu gibi çoğu zaman insanın içinde yaşadığı sosyal çevrenin özellikleri vurgulanmaktadır. Sosyal yaşamın vurgulandığı eserler içerisinde yer alan gündelik hayat ve bu hayat içerisinde insanın durumu eserlerin kurgusunu tamamlamakta ve esere yön göstermektedir. Bu bağlamda ele alındığında kurguyu çeşitlendiren ve şekillendiren sosyal yaşama dair özelliklerin tespiti ve analizi kıymetli görülebilir.

4.1.5.1. Ekonomi

2080 (2017) adlı eserde sosyal yaşama dair en belirgin mesele sınıf ayrımı olarak değerlendirilebilir. Eserde sadece zenginlerin yaşadığı mekânlara ve araçlara özellikle vurgu yapılmaktadır. Burada amaç eserin kurguladığı distopik yaşamın okur tarafından daha net görülebilmesidir. Bölgelerin zenginler için veya fakirler için ayrılmış olması kurguda bir yarışma programına da yansımaktadır. Fakirler hayatları için mücadele veren yarışmacılar iken zenginler kenarda zevkle bu yarışmayı izleyen müşterilerdir. Dolayısıyla bir taraf için yaşam mücadelesi olarak görülen savaş ortamı diğer taraf için güçsüz ve gereksiz insanların yok olduğu yarışma programı olarak karşılık bulmaktadır:

> Odor şehrinde sadece zenginler uçan arabalara biniyordu. Onların da yaşadıkları belli alanlar vardı. Zenginler kendi alanlarından çıkmamaya özen gösteriyorlardı. Ama bazıları sırf egolarını tatmin etmek için yoksul halkın bölgelerine gidiyorlardı. "Onları böcek gibi eziyoruz." Bu sözler zenginlerin kullandığı genel bir terimdi. Yoksulları kendi açılarından böyle ifade ediyorlardı (Alkan, 2017, s.14-15).

> Zaten her zengin ailenin kendisine ait bir mıntıkası vardı. Bu mıntıka neredeyse bir ilçe büyüklüğündeydi. Mıntıkalara yayılan uyuşturucular sayesinde servetlerine güç katıyorlardı. Diğer yandan yoksul kesimin zeki çocuklarını parayla satın alıyorlardı. Yoksul kesimin erkeklerinin bu yüzden onlarca karısı vardı. Çünkü yoksul erkeklerin en büyük geliri çocuklarıydı. Satılan her çocuk, onların neredeyse bir senelik kumanyasını karşılıyordu. Zeki çocuklar zenginlerin tasarım ve özel işlerinde kullanılırken, zekâ düzeyi düşük olanlar köle olarak yetiştiriliyordu. İşin tuhaf tarafıysa zengin tabakalardaki evlilik durumlarıydı. Çoğu zengin kadının onlarca sevgilisi vardı. Üstelik bu durumdan kocalarının da haberi vardı. Zengin kadınlar kesinlikle hamile kalmıyordu. Zaten sürekli olarak bedensel ve ruhsal gençleştirici kullanıyorlardı. Son derece açık giyiniyorlardı. Kendilerine erkek sevgili bulmak için adeta birbirleriyle yarışıyorlardı (s.15).

Ekonomik sınıf farklılıklarının toplumu şekillendirdiği ve insanların ait oldukları sınıfların gerçekliğine göre hareket ettikleri romanda vurgulanmaktadır. Yoksul aileler çocuklarını satmakta veya pazarlamakta, zengin insanlar ise bu çocukları istismar etmekte ve kullanmaktadır. Romanın distopik atmosferinin kurgulanmasında insan-sosyal yaşam ilişkisi bu bağlamda kıymetlidir.

Romanda sosyal yaşamın yapısına ilişkin bölümlere yer verildikçe posthümanist eleştiri bağlamında da önemli bulgulara rast gelinmektedir. Ekonomi kaynaklı ayrışmalar zamanla tahakkümü ortaya çıkarmakla kalmamış gücü elinde tutan grubun daha da güçlenmesine olanak sağlamıştır. Gelişen tıp ve teknoloji ile güçlü kesim zayıf kesimi neredeyse her yönden istismar etmiş ve kullanmıştır:

> Yoksul kesim, daha doğrusu halk, çevrilen dolaplardan bihaberdi. İnsan eti siparişi, yerini organ siparişine bırakmıştı. Hatta çoğu zengin kanser hastası, yoksul kişilerin organlarıyla hayata dönüyordu. Artık tıp, bütün organların naklini yapabiliyordu. Tabii bunların yanında kurmaca yaşamlar vardı. Kişi doğmadan önce kendi kaderini kendisi var edebiliyordu. Tanrı'nın olmadığı bir ortamdan da ancak bu beklenirdi (s.55).

> Kurmaca yaşamlar, son dönemde zenginlerin modası hâline gelmişti. Tabii bunun yanında kader çalma ve kopyalama işlemleri de vardı. Hatta bir zengin isterse defalarca doğabiliyordu. Kader çalmak, zenginlerin pek tercih ettiği bir şey değildi. Çünkü sonradan başlarına iş alabiliyorlardı. Çünkü insan hakları bununla ilgili çalışmalar yapmıştı. Her insanın kaderi, kendisine ait olmalıydı. Bu konuda telif hakkı bile çıkmıştı. Ama yoksullar o kadar aç ve çaresizlerdi ki, kendi güzelim kaderlerini satmak zorunda kalıyorlardı. İşin tuhaf yanı, o kaderleri yaşasalar, inanılmaz bir hayatları olabilirdi. Ama birçoğunun bunu yaşamaya zamanı ve gücü yoktu. Birçok yoksul çocuğu süper bir zekâya sahip olsa bile, maddi imkansızlıktan dolayı üniversiteye gidemiyordu. Zengin çocuklarıysa aptal olmalarına rağmen, özel okullarda okuyorlardı. Özel okullarda okudukları için sınavlarda cevap anahtarları kendilerine veriliyordu. Hatta üniversiteye sınavı olurken bile soruların cevapları belli bir meblağ karşılığında önlerine sunuluyordu. Dava al gülüm, ver gülüm davasıydı. Öğretmenlerin de dertleri bitmiyordu. Ekonomik sıkıntılar, öğretmenlerin parayı tercih etmelerine neden oluyordu. Tabii işine dört elle sarılan öğretmenler de yok değildi (55).

Gritopya (2017) adlı eserde gelişmiş teknoloji, insan-sosyal yaşam ilişkisini de doğrudan şekillendirmiştir. Artık insanlar teknolojiyi bir sosyal yaşam alanı olarak kullanmakta ve hatta 'galaktik arkadaşlık siteleri' üzerinden oluşturulan sosyal yaşama uyum sağlamaktadırlar.

> Galaktik arkadaşlık sitelerinde takılan arkadaşlarıyla bile dalga geçmişti. Ona göre, hayat arkadaşı ne bir siteden ne de şu sıralar revaçta olan genetik kodlama kataloğundan seçilip sipariş edilebilirdi. Zamane gençlerine göre biraz eski kafalı bir kızdı. İlişkilerde, kişilerin tamamlayıcı ruhuna fazlasıyla önem veriyordu. Ruhsuz yapılan hiçbir şeyin, ki buna evlilik de dâhil, temeli sağlam olamazdı. Yaşamın her anının planlı ve programlı işlediği bu devirde bile, hesapta olmayan, yaşama sevincini hatırlatan sürprizler olmalıydı (Pia ve Demir, 2017, s.14).

Romanda özellikle vurgulanan bir diğer mesele ise toplumsal sınıflaşmadır. Ekonomik kaynaklı bu sınıflaşma nedeniyle zengin insanların yaşamı oldukça rahat iken yoksul kesim umutsuzluk ve endişe içindedir. Özellikle gelişen teknoloji nedeniyle insan gücüne ihtiyaç kalmamış ve bu nedenle istihdam düşmüş, yoksulluk artmıştır. Yoksulluğun artışına bağlı olarak sosyal yaşamda da değişimler görülmüş, insanlar yaşadıkları bölgelere göre ayrılmış ve bölünmüştür. Ekonomik koşullar toplum ahlakını erozyona uğratmış, insanlar hayatta kalabilmek adına gerek kobay olarak gerekse farklı yollardan bedenlerini pazarlamışlardır:

> Orta sınıf neredeyse kaybolmuş ya çok zengin ya da çok fakir olarak bölünmüştü. İnsan gücüne yatırım yapmayan ve dolayısıyla maaş ödemek zorunda kalmayan yönetici sınıfı zenginliklerine zenginlik katıyor, hayatı ve başkalarının kaderini ellerinde tutuyordu. İş bulamayan, temel yaşam kaynaklarına yatırım yapamayan çoğunluk, bu zenginlerin inisiyatifine bırakmıştı hayatlarını. Bunlardan bazıları da ailelerine ve çocuklarına bakabilmek için ilaç firmalarının kobayı olmayı kabul ederek halüsinasyonlarla geçirdi kalan ömrünü (s.51).
>
> Robotik teknoloji geliştikçe, insanların iş bulma imkânı da tehdit altına girdi. Gıda ürünleri tablet formatına dönüştükçe işgücü ihtiyacı azaldığı için hizmet sektörü patlama yaşadı. Özellikle de eğlence sektörü, robotlar sayesinde boş zamanı artan insanların taleplerini karşılamaya çalıştı. Ev eşyalarının konforundan çıkan insanlar bunu bir üst seviyeye, evlerinde kendilerine hizmet eden yapay güce teslim ettiler. Bu bağlamda rahatlık ve konforla gelen robotik güç aslında insana ihtiyacı yok etmenin ilk adımı oldu. Kendilerini ilah zannedenler, aslında teknolojinin kölesi olduğundan bihaberdiler (s.55)...

Diğer Evrenin Senaristi (2018)'nde bir ütopya olarak verilen Netta ülkesi, ekonomik açıdan da insanların ayrışmadığı, sefaletin olmadığı bir yer olarak ele alınır. Netta ülkesinde herkes yaşamı için gerekli olan her şeye ulaşabilecek ekonomik güce sahiptir. Bu yönüyle ekonomiye dayalı sınıfsal çatışmalar da romanda yer almamaktadır. Çalışma saatleri ise insan yaşamının kalitesinin arttırılması için kısa tutulmaktadır. İş yaşamı normal yaşamın önüne geçmeyecek şekilde planlanmıştır:

> Lojistik işler yapan bir şirketin yönetim ofisinde yoğun bir tempoda çalışıyordu Hanna. Yoğun olmasına yoğundu ama kısa sürerdi mesaisi. Netta'da insanlar günde en fazla 6 saat çalışırlardı; motivasyonlarının kaynağı buydu. Hanna'nın ise 6 saatlik işi genelde epey yoğun sayılırdı. Yine de o gün tüm işini tamamıyla bir kenara bırakarak, Eeva ile Veera'dan başka bir şeye çalışmıyordu (Aydın, 2018, s.50).
>
> O hayatta böyle bir evim, lüks arabalarım yoktu. Ünlü ve maddi açıdan güçlü biri de değildim ama ekonomik olarak gayet iyiydim herkes gibi. Sonuçta dünyamızda kimse açta açıkta değil; herkesin işi ve evi var. En azından külüstür ama sevimli bir arabam, banliyöde bahçeli bir eko-evim ve yanımda beni seven, benim de sevdiğim muhteşem ötesi bir kadın vardı; evli değildim ama hayat arkadaşımdı. Evet, işimi seviyorum amma velâkin yine de galiba diğer hayatı tercih ederdim, çok ünlü ve zengin biri olarak yaşıyor olmayı umursamazdım, hem zaten orada da sanatçıydım (s.69-70).

Parçalanmış Yansımalar (2021) adlı eserde sosyal yaşamın ekonomi temelli dizayn edildiği zaman zaman vurgulanmaktadır. Distopik romanlarda sıklıkla görülen sınıflaşma/tabakalaşma, romanın genelinde kendini hissettirmektedir. Yaşam kalitesi, hukuk/adalet, eğitim, sağlık, teknoloji gibi insan yaşamı için önemli sayılabilecek birçok meseleye ulaşım, ekonomik olanaklarla ilişkilendirilmiştir. Bu ilişki oldukça güçlü bir ilişki olduğu için toplumda hiyerarşik bir bölünme de kaçınılmaz bir biçimde ortaya çıkmıştır:

> Sokaklardaki evsiz grupları dışarıda tutarak Başkent Osmo sakinlerinin besin piramidi mercek altında incelendiğinde; o besin piramidinin en tepesindekiler etçil yırtıcılar olan zenginlerdi şüphesiz; teknolojinin son nimetlerinden olabildiğince yararlanan, paralarını hunharca gençleşme ilaçlarına ve eğlence zevklerine harcayan, vurdumduymaz, hedonist tüketim grubunu oluşturuyorlardı. Gerçek sanata, edebiyata kafaları pek basmaz, bu eksikliklerini de paralarıyla örterlerdi; anca yiyip içip eğlenmeyi, tatil yapmayı bilirlerdi amaçsızca. Bunların içinde kirli işlerle uğraşan zenginler de vardı tabii; ülkede, hatta dünyada işlenen ve işlenecek tüm suçların organizatörüydüler ki zaten çoğu devletin ileri gelenlerindendi; buna şaşırmak yersizdi. Birinci bölge olarak anılan, şehrin en yüksek tepelerindeki her köşesinde korumaların cirit attığı bölgede, yüksek duvarlı bahçeler içindeki villalarda otururlardı. Onların altında devlet için çalışan, yarı otçul yarı etçil ikincil tüketici sınıfı memurlar vardı; orta seviyede ve kendi hâllerindeydiler, en alt gruba göre daha rahat hayatları vardı. İkinci bölge diye anılan, şehrin içindeki mahallelerde çok katlı binaların dairelerinde yaşarlardı. En alt grup ise; bu iki grubun zevk ve sefasına hizmet eden hiç de azımsanmayacak nüfus yoğunluğundaki üretici sınıfı mensubu otçul işçilerdi. Kazandıkları para sadece gündelik ihtiyaçlarına yeterdi; lüks teknolojik ürünlerden, sağlık hizmetlerinden yararlanamazlar, eski moda ve ikinci el eşyalarla yaşarlardı. Onlar da, üçüncü bölge diye anılan şehrin en kuytu köşesinde, bir diğer tabirle şehrin arka bahçesindeki bakımsız mahallelerde, çok katlı eski binalarda küçücük dairelerde otururlardı. Bu en alt grup da kendi içinde ikiye ayrılırdı; birinci grup yırtıcıydı; suç işleyerek, uyuşturucu ve kadın satarak; kaçakçılık ve kabadayılık yaparak para kazananlardı; onlara sorsan başka çareleri yoktu ama başka çaresi olanlar vardı tabii. Bu da ikinci gruptu; karınca grubu (Aydın, 2021, s.14-15)...

Bu sınıflaşma, posthümanizm bağlamında ele alındığında oldukça distopik bir evrenin işareti olarak değerlendirilebilir. Ekonomik farklılıkların yarattığı bu sınıfsal uçurumlar, birçok canlının yaşamını değersizleştirmiştir. Ülkede az sayıda insanın yaşamı kıymetlidir geri kalanların yaşamları önemli değildir. Yaşam hakkı sadece zengin ve güçlü bir azınlığa bahşedilmiştir. Bu durum kendini halkın eğlence anlayışında da göstermektedir:

> Seyircilerin sabırsız bekleyişindeki yoğun uğultu da cabası. Yarış, akşam saatiyle 8.00'da başlayacaktı, oysa saat daha akşamın 6.00'ı olmasına rağmen, seyirci koltuklarında boş yer yoktu; her yer hıncahınç doluydu. Kan görmek isteyen, eğlence anlayışı hangi yarışçının öleceği üzerine bahis oynamak olan zenginden fakirine yozlaşan kim varsa oradaydı (s.89).

Sentromer Ötekiler (2019) A18-1-2 adlı gezegende baskıcı ve acımasız Azur adlı liderin yönetici olduğu distopik bir yaşamı anlatmaktadır. Azur'un oldukça acımasız olduğu ise okura Kubbe-9 için aldığı kararların uygulanışı esnasında verilmektedir. Azur kendisine isyan etme hazırlığında olduklarından şüphelendiği Kubbe-9'u yöneticisi de dâhil olmak üzere tüm bileşenleriyle cezalandırır. Bu bölümde Kubbe-9 özelinde anlatılan ancak diğer yaşam alanlarını da kapsadığı anlaşılan sosyal yaşama dair ipuçları, okurun karşısına çıkmaktadır. Bilinçli bir yoksulluğa terk edilmiş insanların hayatta kalmaları için güçlüye biat etmeleri ve uyumsuzluk yapmamaları

gerekmektedir. Bu nedenle toplum içerisinde de güç sahibi olanlar güçsüzler üzerinde ciddi bir tahakküm kurmuştur:

> Kubbe-9'un en dış seviyesindeki bölgelerden birindeydi. Açlığın ve sefaletin kol gezdiği bu yerde olmak, oldukça tehlikeliydi. Burada, bir parça yiyecek için birilerini öldürmek gayet normaldi. Güçlü olanın hayatta kalabilmesi, zayıfların temizlenmesi için en basit doğa kanunları geçerliydi. Öl ya da öldür. Kanunların güçlüyü kolladığı bu yerlerde, her an tetikte olmak ve kimseye güvenmemek elzemdi. Neyse ki İletici kılığına bürünmüşken kimse kendisine zarar veremezdi (Özden, 2019, s.198).
>
> Adamları geçer geçmez duyduğu çığlıkla bir anlığına arkasına döndü. Yemeğini vermek istemeyen adam yüzünü tutuyor, ellerinin arasından fışkıran kanı durdurmaya çalışıyordu. İri adam ise kazandığı yemeği büyük bir iştah ve aceleyle yiyordu (s.200).

Azur'un yönettiği bu yapıda topluma karşı bilinçli bir yoksullaştırma politikası izlenmektedir. Bu yoksullaştırma politikasının bir neticesi olarak zayıf ve yoksul insanların sayısı artmış, yönetilmesi kolaylaşmıştır. Azur, bilinçli yoksullaştırmanın peşi sıra sosyal yardım adı altında insanları yönetime karşı daha bağımlı hâle getirmiş ve yerini sağlamlaştırmıştır:

> Yetiştiriciler, kubbelerde sebze ve meyve yetiştirmek için özel izin belgesi alırlardı. Bu belgeyi alanlar ayrıca özel bir yetiştirme alanına sahip olurlardı fakat kendilerine verilen listenin dışında başka bitkiler yetiştirmeleri yasaktı ve sıkı bir denetim altında tutulurlardı.
>
> Açlık, kubbenin çoğu yerine hâkimdi. Normal insanlar, yani Vasıfsızlar, Yönetim'in verdiği haftalık erzakla idare etmek zorundaydı. Pazardan bir şeyler alabilmek, genellikle takasla olurdu. Bazen önemli bir bilgi, bazense çalışan bir alet her zaman karşılığını bulurdu (s.205).

Megaverse (2023) adlı eserde de iki farklı yaşam okura sunulmaktadır. 2100'lü yıllar distopik bir atmosferde okura aktarılırken 2400'lü yıllarda insanlar geçmişte yaptığı hatalardan ders çıkartmış ve ütopik denecek bir yaşam atmosferini kurmayı başarmışlardır. Bu nedenle ekonomik kaynaklı sosyal meselelere 2100'lü yılların anlatıldığı bölümlerde daha sıklıkla karşılaşılmaktadır.

Romanda ana karakter olarak ön plana çıkan Hemera Larkom, dönemin üstsınıf olarak nitelendirilen sınıfına ait zengin bir kadın olarak dikkat çekmektedir. Üstsınıfın kendi aralarındaki en önemli çekişmelerinden biri sahip oldukları bilim insanlarının sayısı ve ortaya çıkan bilimsel çalışmalar alanında gerçekleşmektedir. Burada kastedilen bilimsel çalışmalar ise sadece zengin/üstsınıfın ihtiyaçlarına hitap edecek çalışmalardır. Hemera Larkom da işte bu çekişmelerin yaşandığı bir organizasyonda Eolas ile tanışır. İlgili bölümlerde Eolas'ın bilim insanı sıfatıyla ancak ortasınıfa

geçebileceği vurgulanırken, ortasınıfın yaşamının romanda verilmesi, ekonomi kaynaklı sınıflaşma ve bu sınıflaşmanın sosyal yaşama olan tesirinin görülmesi dikkat çekicidir:

> O akşam Eolas'ı kaldığı yerden aldırdım. O zaman henüz bilmiyordum, ama bizim bölgemizde yaşayıp bizim sınıfımızdan olmayanların topluca kaldığı bir binada kalıyor, kaldığı evi 5 kişiyle paylaşıyordu. Tabi niyetime uygun olarak yemeği benim evimde yiyecektik, hizmetlilerim sofrayı hazırlayıp evi terketmişlerdi. Dışarıda bekleyen bir güvenlik görevlisi dışında evde kimse kalmamıştı (Görmüş, 2023, s.176).

> Eolas için o sofra hayal gibi bir şey olmalıydı, çünkü onun kesiminden insanlar taze sebze ve meyvelere ulaşamıyordu, bunu ilginç altsınıf hastalıklarını incelemiş olduğum için çok iyi biliyordum. Buna rağmen çok az yemek yedi, 'midesi zaten az yemeğe alışmıştır' diye düşünmeden edemedim (s.177).

Romanda yoksulluk 2100'lü yıllarda dünyada yaşayan insanların çok büyük bir bölümünün temel gerçekliğidir. İnsanlar aç kaldıkları için artık birbirlerini gerçek manada yemektedirler. Bu bölümlerde üstsınıfın artıklarının atıldığı büyük çöp günü adlı olayın romanda vurgulanması, kurgusal bağlamda distopik atmosferi daha etkili kılmaktadır. Üstsınıf artıklarını altsınıfa, "büyük çöp günü" adlı bir olay ile dağıtmaktadır. Bu çöpler için insanlar mücadele vermekte ve birbirlerini öldürmektedirler:

> "Sonunda beni ailesine 'büyük çöp günü'nde götürmeye karar verdi; her ayın bir gününde üstsınıfa ait çöpler belli yerlere atılıyordu, insanlar da atılanları yağmalamak için bu çöplüklere doluşuyorlardı. Eolas'ın planına göre onlar çöpleri kapmaya çalışmakla ilgilenirken biz o arada kılık değiştirip ailesinin evine gidecektik. Ben çok heyecanlıydım, ama Eolas belirgin şekilde endişeliydi. Kendisi oraya sıkça gidiyordu, giderken de tıpkı oradakilere benzediği ve ortamın jargonlarına alışık olduğu için kendisi adına korkmuyordu, ama beni farkeden olursa ve oradaki yamyam tayfasına denk gelirsek çok zor kurtulurduk (s.215)."

4.1.5.2. Eğitim

Diğer Evrenin Senaristi (2018) adlı eserde Netta ülkesinin bir ütopya olmasını sağlayan en mühim meselelerden birisi de kuşkusuz eğitimdir. Eğitim meselesi yaşama saygılı, kültür ve sanatla yoğun ilişkiler kuran bir çerçevede ele alınmaktadır. Bu nedenle Netta ülkesinin refah ve mutluluğu eğitimle ilişkilendirilmiştir:

> Geniş bir kampüs bahçesinin ortasına geometrik şekilli fütüristik binalar olarak inşa edilmişti Sula Gleda Sanat ve Edebiyat Enstitüsü. Okul yerleşkesi şehrin en iyi manzarasına bakıyordu ki zaten deniz kıyısına kurulu olduğundan, insanın burnuna denizin kokusu, kulağına da martıların, balinaların, yunusların sesleri gelirdi. Denizin turkuaz maviliğinin verdiği huzurun, yaratıcılığı güçlendirdiğini düşünen ilk kurucuların,

> oraya eğitime gelen öğrencilere mirasıydı tüm bunlar. Her renkten çiçekler açmış ağaçların göğe yükseldiği bir bahçeye de sahipti elbette (Aydın, 2018, s.80).
>
> Yaşadıkları ülke Netta, sanata bilhassa önem verdiğinden, sanat okulları eğitim almak isteyenlerle dolup taşıyordu (s.81).

Kültür ve sanat faaliyetleri romanda temel bir ihtiyaç gibi ele alınmakta ve temel eğitim anlayışı da bu alanlar üzerine inşa edilmektedir. Bu ülkenin insanları özellikle kitapları bir gıda gibi vazgeçilmez görmektedir (s.140).

Sentromer Ötekiler (2019) adlı eserde eğitim meselesine ilişkin çok fazla hususa yer verilmemiş sadece bir iki noktada kurguya eklemlenmiştir. İlk önemli husus savaşçıların eğitimi meselesidir ki bu durum daha çok askeri bir eğitim olarak görülebilir. Romanda Ra'mak kabilesinin detaylıca anlatıldığı bölümde, kabileye ait bir kütüphaneden söz edilmektedir. Kabilede erkek nüfusu oldukça azdır ve bu nedenle erkeklerin korunması adına pasif görevler erkeklere verilmektedir. Askerlik, avlanma gibi yaşam tehlikesinin olduğu alanlarda erkeklerden mümkün mertebe istifade edilmemektedir. Bu nedenle erkekler daha çok eğitim-öğretim faaliyetleri, kabile içinde yapılacak işler vb. görevlerle meşgul olmaktadırlar. Roman karakterlerinden Kubilgan da az sayıdaki erkek kahramandan birisi olarak dikkat çekmektedir. Kubilgan, kabilenin kütüphanesinden sorumludur ayrıca çocukların eğitim-öğretimine de katkı sağlamaktadır. Olası bir saldırı da kütüphanenin ilk kurtarılacak yerlerden biri olarak görülmesi, kabilede eğitim-öğretim ve kitaba verilen hassasiyetin ortaya konması için önemlidir:

> Kubilgan'ın sorumluluğunda olan kütüphane, insanlardan sonra kurtarılacaklar listesinin ilk sırasında yer alıyordu. Artık kitapların içindeki bilgilerin önemini çok iyi bildiklerinden kütüphane binasını taştan yapmışlardı (Özden, 2019, s.143).

Sanal Kent (2022) adlı eserde insanın değişimi ve dönüşümü anlatılırken yeni tekno-doğaya ilişkin yaşamı konu edinen bir eğitim sistemi kendini göstermektedir. Yüksek teknoloji ile desteklenen bu eğitim, Bina-Kent'in gelişimi için olmazsa olmaz konumundadır. Dışarıdan alınarak değiştirilen insanlar veya bina tarafından üretilen bebekler belirli bir zaman sonra eğitime alınmakta ve Bina-Kent yaşamına uygun bireyler hâline getirilmektedir. Dolayısıyla eğitim, yeni yaşamın temelini sağlamlaştırmakta ve geliştirmektedir. Romanda da Nigâr'ın yani Ni'nin eğitim süreçleri üzerinden bu okumalar rahatlıkla yapılabilmektedir:

> Son beş yüz altı seferdir görüntü düzenlemeleriyle ilgileniyordu. Henüz sıkılacak zamanı olmamıştı çünkü yaptığı iş kendisine ilginç geliyordu. Şimdiye kadar eğitim birimlerinde izlediği binlerce görüntünün hazırlayıcısı olmak hoşuna gitmişti. Görüntülerin kaynağı insan zihinleriydi, o da bu görüntülerdeki gerekli düzenlemeleri yaparak farklı deneyimleri olan insanların yaşadıklarına tanık oluyor, sanki onlarla ortak bir geçmişi paylaşıyordu. Bu düşüncelerini bundan tam dörtyüzkırkdört gün önce çalışma bölmesindeki arkadaşıyla paylaşmıştı. Aslında ortak yaptıkları bir iş yoktu, aynı işi yapsalar da tıpkı yaşadıkları, daha doğrusu temel ihtiyaçlarını karşıladıkları kendilerine ait bölmeler gibi, burada da hepsinin özel kutuları olurdu. Ancak bazı işler sırasında sosyalleşmenin verimliliği artırdığı düşünüldüğünden, duvarın şeffaflaşmasına izin verilirdi (Demiral, 2022, s.63-64).

> İlkel insanların basit hayatları. Bu kadar keskindi her şey. Us, utanmayı bilse, düşüncesinden utanabilirdi. Hissettiği şey daha çok şaşkınlığa benzerdi. İşine geri döndü. Yaptığı şey parçaları birleştirmek, bazı görüntüleri gerçekte olması gereken hâline dönüştürmekti. Mesela yağmur altında yürüyen bir insanın gülümsemesi yanlıştı, hemen düzeltmesi gerekirdi. Kadınlar ve erkekler arasında kurulan ilişkiyle ilgili şeyler anlaşılmazdı, bu nedenle insanların cinsiyetlerinin belirgin olduğu görüntüler ortadan kaldırılır ya da yerine yeni bir kurgu eklenirdi (s.64).

> Fakat ne zaman ki derslerde istila kavramı işlenmeye başladı, işte o zaman Ni'nin içindeki Nigâr tekrar uyandı. İstila edilmeyen alanların coğrafyasının işlendiği bir gün, yaşadığı ormanları -ya da benzerlerini- gördüğünde, duygu durumu artık iyiden iyiye altüst olmuştu (s.72).

> Ni bölmeden çıktı. Diğer dersinin zamanı gelmişti. Gitmesi gereken yer bedenlerinin eğitildiği sınıftı. Eğitimden sonra çalışılacak ilk birime karar vermek için girdikleri iki temel sınıftan biriydi burası. Diğerinde düşünsel konular çalışılırdı, istilalara dair fikirler üretilir, dünya haritaları önermeleri tartışılırdı. Ancak düşünsel kısma geçiş yapmak için önce fiziksel konularda bir yeterliliğe ulaşmak, diğer bir deyişle dersi başarıyla tamamlamak gerekiyordu. Beden, düşünce, ruh. Bu üçünün sıralaması bozulmaz, değişmezdi (s.75).

Eğitim meseleleri bakımından incelenen eserler arasında en zengin sayılabilecek romanlardan birisi olarak ***Megaverse (2023)*** zikredilebilir. 2400'lü yıllarda kurulan ütopik yaşamın sırrı eğitimdir. Çünkü insanların geçmişte yaptıkları hataların büyük bir kısmı cahillik kökenlidir. Dolayısıyla yeni yönetim bu cahilliği yok etmekle işe başlamış ve eğitimi öncelemiştir. Romanda eğitim meselesinde ilk dikkat çeken mesele teknolojinin kullanımına yöneliktir. Teknoloji eğitimin en önemli enstrümanı olarak görülmekte ancak teknoloji sınırlı kullanılmaktadır. Günlük yaşamda sınırlı olarak kullanılan teknoloji, neredeyse tüm imkânlarıyla eğitim alanında kendini gösterir. Ancak eğitimli ve sorumluluk sahibi insanlar teknolojiyi kullanım hakkına ulaşmaktadır:

> Çocuklar daha eğitilirlerken, eğilimlerine ve yeteneklerine bakılıp teknoloji bazlı çalışıp çalışamayacaklarına karar veriliyordu. Sonuçta sorduğun sorunun yanıtı evet, yani bu yeni durum da insanlar arasında teknoloji kullanımı üzerinden bir sınıf farkı oluşturdu; ama bu fark eskiden olduğu gibi 'doğuştan gelen veya aileden edinilen' ırk, milliyet, din

> gibi özelliklerle değil, bireylerin yeterliliklerine, yeteneklerine ve yaptıklarına göre oluşmuştu (Görmüş, 2023, s.42).
>
> Buradaki sınıf farkı, hiç çaba harcamadan doğuştan kazanılan özelliklere dayalı değil, sürekli çalışan ve çalışmalarıyla insan soyuna destek veren insanlarla ilgiliydi. Bir ayrım yapılacaksa, yapılabilecek en faydalı ayrımcılık da budur herhalde. Kan bağı gibi saçma bir gerekçeyle nice yetersiz, yeteneksiz insan asırlarca üstün sınıf sayıldı bu dünyada; dünyayı böyle yetersiz insanların insafına ve yönetimine terk etmeseydik yok olma tehlikesi de yaşamayacaktık, biliyorsun. En azından artık insanları sadece yeteneklerine ve faydalılıklarına göre ayrı bir sınıfa koyuyorduk. Daha mantıklı değil mi sence (s.42)?

2400'lü yılların yönetimi sağlıklı ve bilinçli bir eğitimi merkeze almaktadır. Sosyal sınıflaşma ise sadece eğitim ile yaratılmakta ve bu sınıflaşma toplumun aleyhine değil lehine olacak şekilde kurgulanmaktadır. Dolayısıyla eğitim, sağlıklı bir yönetimin ve refahın anahtarı durumundadır.

Eğitimin ne denli önemli olduğu romanda özellikle vurgulanmaktadır. Çünkü daha önceki dönemlerde sadece bir grubun üstünlüğünün perçinlenmesi adına teşekkül ettirilen eğitim sistemleri, toplumları ileriye değil geriye götürmüştür. Yaşanan birçok felaketin temelinde yatan nedenlerin birisi de bu eğitim sisteminin çarpıklığı neticesinde yetişen cahil insanlar ve bu insanların eylemleridir:

> Bilimsel verilere ve şu ana kadarki insan deneyimlerine dayanarak söylüyorum bunu: insanlardaki bu eğilim, zaman zaman bilinçli olarak, çoğunlukla da bilinçsizce manipüle edilmiş asırlarca. Bütün eğitim sistemleri, belli zümrelerin çıkarları esas alınacak şekilde kurulduğu için, neye inanmamız gerektiği de eğitilirken belirlenmiş aslında. Neye inanırsak, davranışlarımız da ona göre evriliyor ve ona göre bir dünya yaratıyoruz. Doğa kanunlarını senin söylediğin şekilde algılarsak, daha şiddet dolu, hatta cani bir dünya kurarız. Bu arada... Dünyada senin gibi düşünen fazla kimse yok artık... Yaptığın bütün bu yorumlar, kendi hayatınla ilgili bir ipucu veriyor mu, ya da herhangi bir deneyimini hatırlatıyor mu acaba sana (s.67)?

Romanda eğitim meselelerinde en dikkat çeken ayrıntı şüphesiz ki teknolojidir. Teknoloji 2400'lü yıllarda günlük yaşamda sınırlı olarak kullanılmaktadır. 2000 yılındaki teknoloji esas alınmış ve günlük yaşama uygun hâle getirilmiştir. Daha gelişmiş teknolojik ürünler ise sadece yetkili ve eğitimli kişiler tarafından kullanılmaktadır. Teknoloji ayrıca eğitimin de en önemli tamamlayıcısıdır. Teknolojik gelişmeler sağlıklı bir eğitim sisteminin kurulması adına kullanılmakla kalmamış, öğrencilere verilen eğitimin kalitesini de arttırmak için kullanılmıştır:

> Okulda kullandığımız simülasyon oyunları var, tarihe girip, o dönemde belli durumlarda daha iyi ne yapılabilirdi diye olayları tartışıyoruz. Verilen kararları ve uygulamaları kendimizce değiştirip, değiştirdiklerimiz sonradan nelere yol açabilirdi diye

> bakabiliyoruz. Bence çok eğlenceli, yaptığımız her değişiklikle hiç beklemediğin başka başka durumlar gelişiyor (s.112).
>
> Ama zaman geçiyordu ve bu kült topluluklarında doğup büyüyen yeni nesiller tamamen bu bilgiye dayalı yetiştiriliyorlardı. Yani artık ayrı ve yalnız birer canlı değil de bir bütünün kanıtlanmış parçaları olduklarını öğrenip buna göre yaşıyorlardı (s.128).

4.1.5.3. Hukuk, adalet ve bireyin güvenliği

Bilimkurgu eserlerinin kurgularının inşasında kimi zaman hukuk, adalet ve bireyin güvenliğine ilişkin ayrıntılara denk gelinmektedir. Özellikle insanın sosyal yaşam içerisinde kendini nereye konumlandırdığının anlaşılabilmesi adına bu ayrıntılar, okura önemli ölçüde fikir vermektedir. Hukuk ve adalet ile ilgili meseleler, kurguda yer alan yönetimlerin insana karşı tutumunu da ortaya koyabilmekte bu yönüyle de kurgunun belirginleşmesini sağlamaktadır.

Gritopya (2017) adlı eser, incelenen eserler arasında hukuk, adalet ve bireyin güvenliği meselelerine özellikle yer veren bir eser olarak dikkat çekmektedir. Romanın ana karakteri durumunda olan Nancy, yaşadığı dönemdeki hukuksuzluklarla mücadele etmeye çalışan bir hukuk insanı olarak okur karşısına çıkmaktadır. Nancy, nükleer silahlarla mücadele, su savaşları, doğa kıyımları, kontrolsüz ilaç geliştirme ve yasak deneyler gibi birçok sahada mücadele etmekte ve bu mücadelesiyle halkta karşılık bulmaktadır:

> Nancy, çalıştığı hukuk bürosunda nükleer silahlarla mücadele, su savaşları, uzay suçları davaları, doğa katliamları, kontrolsüz ilaç ticareti ve kullanımı gibi konulara bakan bölümün başına getirilmişti (Pia ve Demir, 2017, s.34).

Romanın geneline hâkim olan distopik atmosfer, suç ve adalet gibi kavramlarla pekiştirilmektedir. Özellikle halkın yoksullaştırılması nedeniyle suç oranlarında büyük artışların meydana geldiği romanda vurgulanmaktadır. Bu durum sosyal yaşamı da derinden etkilemekte, bireyin güvenliğine ilişkin birtakım meseleleri gündeme getirmektedir:

> Metrolarda yaşanan suç oranlarının artması, toplu taşımacılığı hava trafiğine yönlendirmişti. Yeraltı ulaşımı, gözlemi ve takibi güç olduğundan, müdahale zamanının uzunluğundan tercih önceliğini yitirmiş, kendi gölgesinden korkan insanlar gökyüzündeki ulaşımı tercih ederek kendilerini daha güvenli hissetme yoluna gitmişlerdi. Sonuçta yeraltı ayrıca mutasyon geçirmiş canlıların da en sık rastlanıp zarar verdiği kanalize sistemdi (s.60).

Romanda dünyayı dışarıdan gözlemleyen ve dünyanın gidişatından memnun olmayan Sierex Gezegeninde bulunan 'Tanrı Gezegeni Heyeti' adlı bir heyetin, adalet başlığı altında dünyayı cezalandırma kararı da romanın dikkat çeken ayrıntılarından birisi olarak değerlendirilebilir. Bu heyet kendi gezegenindeki suçluları dünyaya göndermekte ve bu şekilde cezalandırmaktadır. Bu durum dünyanın dışarıdan nasıl göründüğünün gösterilmesi bakımından önemlidir. Sonuç olarak Sierex Gezegeninin yönetiminde olan heyet, dünyanın bir tehdit olduğu kanısına varır ve dünyayı cezalandırmak ister:

> Uzaydaki Tanrı Gezegeni heyeti sonunda toplandı ve artık masum insanlara daha fazla acı çektirmemek adına çareler aramaya başladılar. Denenen birçok projeden sonra sonuca ulaşamayınca tüm canlıları yok edip yeni bir dünya yaratma kararına vardılar. Çünkü Sierex Gezegeni'nin suçluları, cezalarını iyi insan olarak tamamlamak yerine bencillik ve hırslarından ödün vermeyerek, dünyayı içinde yaşanması imkânsız hâle getirmek için ellerinden geleni yapmışlardı. Artık bu duruma seyirci kalınmak imkânsızdı... İnsanlar kurtarılamıyorsa, dünya kurtarılmalıydı (s.60)!

Romanda dünyanın hukuk ve adalet yönünden oldukça zayıf olduğunun altı çizilmektedir. Teknoloji ilerlemiş ve hakimlik işi Androidlere devredilmiştir (s.106). Ancak bu yöntem de adaletin demokratik bir şekilde işlemesine yardımcı olmamıştır. Bu durum bir hukukçu olan Nancy'i de derinden etkilemektedir:

> Yüzyıllar boyunca, entrikalara birçok insanı kurban vermiş yargı sistemi Platinyum Çağı'nda da demokratik bir şekilde işleyemiyordu. Hatta bu çağda demokrasinin işlemesi daha da zor olabilirdi. Çünkü artık insan düşüncesi okunabiliyordu ve retina koruyucu kullanılmazsa her an düşünceler dışarıya sızabilir, içerisinde üst tabakayı rahatsız eden bir şey gözlenirse, hayatlar denek odalarında geçirilebilirdi. Bu da teknolojik çağların modernleşmiş hapishanelerinin yeni para kazanma şekline büyük katkı sağladı. Tüm bunlar düşünüldüğünde paranoya derecesinde dikkat gerektiren bir çağın içindeydi Nancy (s.72).

Diğer Evrendeki Kadın (2019) adlı eserde yazar Şeyda Aydın, ilk romandaki ütopyanın aksine distopik bir ülkeyi merkeze almış ve kurguyu bu ülkede işlemiştir. Bu distopik ülkede dikkat çeken mühim meselelerden birisi de bireyin güvenliği ve hukuk/adalet sistemidir. Yaşam hakkına saygı duyulmayan bir ülke görünümünde olan Antero'da hukuk ve adalet de sağlıklı işlememektedir. İnsanlar baskı ile yönetilmekte ve korkutulmaktadır. Bu durum insan yaşamının ne denli baskı altına alındığını göstermesi bakımından önemlidir. Veera, askeri bir kıyafet giyerek Netta'dan paralel evren olarak görülen Antero'ya geçtiğinde yaptığı gözlemler, korkunun, yaşam hakkının ne denli hiç sayıldığının ifadesi olarak görülebilir:

> Kar tanelerinin yeni yeni toprağa düştüğü bembeyaz bir bölgede, hiçliğin ortasında, şiddetin hüküm sürdüğü ama Eeva'nın var olduğu, eski inançların tasvir ettiği cehennem gibi bir dünya üzerinde, cennetten yeni düşen, her şeye yabancı saf bir melek gibi ona doğru yürüdü, yürüdü ve yürüdü. Yürüdükçe karşısına çıkanlara hayretler içinde baktı; savaştan yeni çıkmış gibi görünen yıkık dökük binalara, soğuk havadaki delik deşik çadırlarda, paslı konteynırlarda yaşayan insanlara, ona tek bir kez bile bakmadan yanından geçen, üzerindeki giysileri oldukça eskimiş, yüzleri kir ve umutsuzluk içindeki kalabalık bir aileye... Başka bir evrende aynı topraklarda var olan Netta'da bambaşka bir hayatın döndüğünü düşünüp, karşısına çıkan talihsiz insanların her birine, çevrede tek tük olan ağaçlara ve tüm doğaya üzülerek, içinden kan ağlayarak yürüdü (s.134).

İnsanlar; oldukça harabe, sağlıksız be tekinsiz ortamlarda hayatta kalma mücadelesi vermektedir, Antero'da. Vatandaşların haklarını arayabilecekleri herhangi bir sistem veya kurum da yoktur. Bu durum hukuk/adalet sisteminin çökmüş olduğunu göstermekte, güçlünün haklı olduğu bir düzene işaret etmektedir. Sokakta çocuklara çok rahat bir şekilde uyuşturucu satılmakta ve hayatları hiçe sayılmaktadır (s.176). Yaşanan olumsuz bir durumu çözmesi için polise başvurmanın mantıksız olduğu ve polislerin vatandaşı korumak gibi yaklaşımı olmadığı (s.192) da ifade edilmektedir.

Antero'da herkes kendi adaletini sağlama peşindedir. Bu nedenle de güçlü olanın haklı olduğu bir toplum yapısı kendini göstermektedir. Bu durum karşısında çeteleşme, terör gibi birçok olumsuz durum halkın yaşamını güçleştirmektedir:

> Riki'nin kaba tabiriyle, kurdu koyunla barıştırmanın imkânsız olduğu Antero'da bu tip saldırı olaylarının sık sık yaşanması sebebiyle Antero halkı ve polis artık saldırılara alışmış, normalize etmiş, üzerinde durmamıştı. Zaten saldırıyı yapan teröristlerin dokuzu ölü olarak ele geçirilmişti; tabii polis dördünün başkaları tarafından öldürüldüğünü gizlemiş, bunu kendi zaferleri gibi basına servis etmişti. İçlerinden sadece biri kaçmayı başarmıştı; o da Tellervo'nun kardeşi Tabor'du ve polis onu her yerde aramaya başlamıştı. Saldırı dosyası, iki bomba ile viran olan tarihi bir opera binası, 57 ölü, 63 yaralı ile kayıtlara geçmiş, iki gün sonra unutulmak üzere raflara kaldırılmıştı (s.220).

Romandaki distopik ülke Antero'da eşcinsel olmak; katil olmaktan, hırsız olmaktan çok daha ağır bir suç olarak görülmektedir. Toplumun ve yönetimin eşcinsellere dolayısıyla kuir topluma karşı güçlü bir önyargı ve baskıcı bir tutuma sahip olması da, bu eğilime sahip bireylerin hukuksuz uygulamalarla karşılaşmasına neden olmaktadır:

> Bunu hak etmek için ne yapmıştı? Birini mi öldürmüştü, birine tecavüz mü etmişti, hayvanlara işkence edip onları canlı canlı mı yakmıştı, kürkleri için onlara vurarak öldürüp derilerini mi yüzmüştü, ormanları yakıp yıkıp doğayı mı katletmişti, savaş mı başlatmıştı, çocukları ailesiz ve aç mı bırakmıştı, dünyanın en ölümcül silahını icat edip milyonlarca insanın kanını mı dökmüştü? Ne yapmıştı, sadece âşık olduğu insanla birlikte olmaktan, hatta dört duvar arasında bunu yaşamaktan başka ne yapmıştı? Zulmedenin taçlandırıldığı bir dünyada, kazandığının yarısını yardıma ihtiyacı olanlarla paylaşan

> Eeva, savaşların ortasında kalmış hasta çocukların başında bekleyip her şeye rağmen insanları sevmekten ve kendi olmaktan başka ne yapmıştı? Aynı cinsiyette birini sevmek mi suçuydu? Oysaki yetişkin insanların birbirini sevmesi ve âşık olması suç değil; sadece kutsal olan bir şeydi, iki kişi arasındaydı, kimseye de zararı yoktu (s.254).

Parçalanmış Yansımalar (2021) adlı eserde en sık karşılaşılan problemlerin temelinde hukuk/adalet kavramları yatmaktadır. Güçlünün haklı olduğu, zayıfın hayatta kalmak için çok fazla mücadele etmesi gerektiği distopik bir evrenin anlatıldığı romanda, hukuk ve adalet de anlamını yitirmiştir. Sadece küçük bir zümrenin menfaatine çalışan Valmundur Cumhuriyeti hukuk sistemi; insan, hayvan veya doğaya ait hiçbir şeye değer vermemekte, sadece güçlüyü korumaktadır. Dolayısıyla bireyin güvenliği meselesinden de roman genelinde bahsetmek mümkün görünmemektedir. Romanın henüz başlarında okurun Astrid ile tanıştırıldığı diyalogunda, tecavüze uğrayan kadınlara, öldürülen çocuklara, katledilen doğaya (Aydın, 2021, s.12) atıfla hukuk ve adalet sisteminin çökmüş olduğu anlaşılmaktadır. Öldürülen sayısız insan için morglarda ve karakollarda kimlik tespit çalışmalarının yapıldığı (s.52), kadın ve çocuk ticaretinin tahmin edilemeyecek boyutlara ulaştığı (s.46-47), hukuksuzluğun kol geldiği bir distopya tasvir edilmektedir. Bu hukuksuzluk içerisinde sadece devlet terörüne işaret etmeyen yazar aynı zamanda birçok terör örgütüne ve çeteye de işaret etmektedir (s.134). Bu örgütlerin veya çetelerin güçlenmesine neden olan yegâne neden ise yine hukuksuzluktur. İnsanların hukuksuzluk içerisinde adalet arayışı yine hukuksuz yöntemlere dayanmaktadır. Bu durum bir fasit daire yaratmakta ve birbirini tetiklemektedir. Freya'nın çaresizliğinin anlatıldığı bölüm bu hukuksuzluğun tarifi adına dikkat çekicidir:

> İyi ya da kötü cinayet diye bir kavram yoktu Freya için; çünkü cinayet, cinayetti. Kendince haklıydı, kimse yargı önüne çıkmadan infaz edilmemeliydi, ama doğru yargı sistemi ülkelerinde var mıydı? Köprüdeki cesetlere bakıp düşüncelerde kayboldu Freya, on altı cesedin hangi tarafına geçip baksam diye düşündü. On altı ceset bir ülke halkını ikiye ayırıyordu çünkü. Cesetlerin bir tarafında kana kan isteyenler, diğer tarafında doğru dürüst bir yargıyla adaleti isteyenler vardı, ama kana kan isteyenler, gerçek adaleti isteyenleri hırsla ezip geçecek kadar çoktu. Adalet ve kanun denilen kavramlar herkes için göreceliydi, aslında hiç kimse gerçek adaletin ne olduğunu bilmiyordu, oysa Dedektif Freya Malinen inandığı neyse onun yolunda yürümesi gerektiğini iyi biliyordu uygar bir insan gibi (s.159).

Ancak toplumun önemli bir kesimi Freya'nın düşüncesini desteklemiyor, uygar olmayan bir toplumda Freya'nın arzu ettiği adaletin sağlanamayacağını düşünüyorlardı:

> Bence bunu yapan her kimse iyi yapıyor... O adamları öldürenlerin hepsinin ellerine sağlık... Bu ülkede kanunların etkisi yok, kanunlar var ama bu sözde kanunlar kimseyi korumaya yetmiyor, yetmeyecek de. Bu yüzden birileri harekete geçmeliydi... Başlarım otoriteye, başlarım adalet algısına... Otorite ve adalet nedir ha? Bize neyi nasıl yapmamızı, nasıl yaşamımızı söyleyen kanun dediğin nasıl belirleniyor? Gerçek suçlular olan katiller dışarıda, bakın işte hepsi aramızda geziyor ama ya masumlar nerede? Düşünenler, sanatçılar, yazarlar, hemcinsine âşık olanlar ve diğerleri nerede? Kendini erkek hisseden kadınlar, kendini kadın hisseden erkekler, bu suçsuz insanların hepsi hapislerde ya da akıl hastanelerinde (s.160)...

Romanda dikkat çekilen mühim meselelerden birisi ise devleti yönetenlerin kişilikleridir. Bu baskıcı, zalim ve hoşgörüsüz yönetimi tesis edenlerin niçin böyle bir yolu seçtiklerinin ortaya konması kurgu açısından çarpıcıdır:

> Ne yani, şimdi, şehrin her yerine dikilmiş duvar gibi taş heykellerin üzerinde yazan, hologramlarda kanunları yayınlanan, altında da imzası olan, adaletin timsali adam mı yapmıştı bunu? Pedofili katil, aşağılık canavar o muydu? Hem de eski bir çocuk doktoruydu öyle mi? Nasıl da mide bulandırıcı bir gerçekti bu. Durumun ironisi iğrendirici değil miydi? Ya bu adamın gaddarca yazdığı kanunlara ne demeliydi? Hayır, hayır, şaşırmaya gerek yok, ne de olsa o bir politikacı. Valmundur devletindeki politikacıların benden ne farkı vardı ki? Bir yönden bakıldığında; onların da ellerine kan bulaşmıyor muydu? Peki ya politika neydi? Devlet yönetme, bir nevi halkı idare etme sanatı değil miydi? Evet, evet, bugüne kadar iyi idare etmişti ama artık sözde adaletin maskesinin ardına gizlediği yaratık yüzü ortaya çıkmak üzereydi (s.172-173).

Sentromer Ötekiler (2019) adlı eserde A18-1-2 adlı gezegenin kaotik yapısının en belirgin nedeni sağlıklı bir hukuk/adalet sisteminin olmayışıdır. Bu nedenle bireyin güvenliğinden söz etmek mümkün değildir. Sadece güçlü olanlar kendi adaletlerini sağlamakta yani haklı olmaktan ziyade güçlü olmak ön plana çıkmaktadır. Bu durum toplum içerisinde güçsüzün ve yoksulun yaşam hakkını tehdit etmektedir:

> Kubbe-9'un en dış seviyesindeki bölgelerden birindeydi. Açlığın ve sefaletin kol gezdiği bu yerde olmak, oldukça tehlikeliydi. Burada, bir parça yiyecek için birilerini öldürmek gayet normaldi. Güçlü olanın hayatta kalabilmesi, zayıfların temizlenmesi için en basit doğa kanunları geçerliydi. Öl ya da öldür. Kanunların güçlüyü kolladığı bu yerlerde, her an tetikte olmak ve kimseye güvenmemek elzemdi. Neyse ki İletici kılığına bürünmüşken kimse kendisine zarar veremezdi (Özden, 2019, s.198).

Romanda ayrıca başka bir gezegenden A18-1-2 adlı gezegene gelen Aia adlı karakter üzerinden yargıçlık göreviyle ilgili ipuçları okura verilmektedir. Bu yargıç Aia, resmedildiği üzere asker görünümlüdür ve savaşçıdır. Kendisini bir denge sağlayıcı olarak gören Aia'nın askeri görünümü; hukuk ve adalet bağlamında dengenin kaba kuvvetle kurulmaya çalıştığına da işaret etmektedir, denebilir:

> Ben bir Yargıç biliyorsun! İsmim Aia. Yargıç Aia. Buraya Emu Gezegeni'nden geldim. Bu ilk görevim. Bir çeşit denge sağlayıcı diyebilirsin. Dengeyi sağlayıp zamanından önce yolculuk yapanları geri göndermek ve suçluları bulmak (s.188).

Sanal Kent (2022) adlı eserde hukuk, adalet ve bireyin güvenliği mefhumu çok fazla ön planda tutulmamakla birlikte bir bölümde idealize edilen Bina-Kent yaşamında bireyin cezalandırılışı işlenmektedir. Nigâr, değişim ve dönüşüm esnasında uyumsuzluğundan dolayı cezalandırılır. Bu durum ise bir işkenceyi andırsa da bu işlemin ardından esasında doğal olan bedeninin yapaylaştırıldığını anlar:

> Ni'nin küçük bedenine ayağının altından ince bir iğne sokuldu. Eski dünyanın ilkel işkence biçimlerinin biriktirildiği iğne, yıllar boyu eziyet çekmiş insanların hissettiklerini Nigâr'ın ayağından kuyruksokumuna kadar ulaştırmışken, Paru "Yeter!" diye bağırarak eziyetlerin kuyruksokumundan yukarıya çıkmasına engel oldu. Nigâr ise çoktan yere yığılmıştı Kesin olan tek şey Ni'nin bacağının çalışmayacağı, yenisiyle değişmesi gerektiğiydi. Doğum ve dönüştürme odalarının kesiştikleri bir yerdeki hücresel yenilenme bölmesinde kendine bacak üretirken, yenilenen hücrelerin hatıra aktarımının mümkün olmadığını öğrenmişti. Yani sol bacağı, eski sol bacağının tıpkısı olacaktı ama aynı sol bacak olmayacağı için o bacağıyla yaşadıklarını hatırlamayacaktı. Bu, şu anlama geliyordu: Benzer işkenceler vücudunun farklı yerlerine yayılır da bedeninin yenilenmesi gerekirse, yeni bedeni eskisiyle aynı şey olmayacaktı, bedeninin hafızası yiterse hafızası yiterdi. Geçmişini aklında tutmaya, kim olduğunu hatırlamaya çalışan küçük kız, amacına giden yolun ilk adımında çukura düşmüştü. Umutsuzluk batağındaydı. Korkuyordu ve çaresi olmadığını hissediyordu. Kendisine gelen mesaj ise öyle değildi (Demiral, 2022, s.70).

Megaverse (2023) adlı eserde ise 2100'lü yılların anlatıldığı bölümlerde hukuk ve adalet sisteminin neredeyse tamamen çöktüğü ifade edilir. Üstsınıf kendi güvenliğini kendileri sağlamakta ve bunun için kendi özel ordularını kullanmaktadırlar. Yoksul kesimi ifade eden altsınıfta ise sadece fiziksel olarak güçlü olanların haklılığından söz edilebilmektedir. İnsanlar birbirlerinden korkmaktadır. Aç kalan insanlar birbirlerini yemekte ve bu nedenle zayıf olan herkes hedef olabilmektedir. Böyle bir atmosferde bireyin güvenliğinden söz etmek mümkün görünmemektedir:

> Kapıların hepsinde asma kilitler asılıydı, bazı evlerde üst üste birden fazla kapı olduğunu görüyordum; dıştaki demir parmaklıklı, içtekiyse daha normal görünen iç içe kapılar... Bu insanların bu kadar koruyacak değerli neleri var acaba diye düşünürken anladım ki aslında canlarını koruyorlardı, hem de birbirlerinden... Başka tehlikelerden, başka yaratıklardan değil, insanlardan korunmaya çalışıyorlardı (Görmüş, 2023, s.216).
>
> Özellikle gece saatlerinde çok tehlikeli bir yere dönüşüyordu. Kanunlar ve yaptırımlar olmayınca, insanlar tehlikelerle başa çıkabilmek için başka insanlarla çeşitli gruplar oluşturmuşlardı. Artık çok eskiden olduğu gibi dini merasimler için değil, yamyamlık yapmak için veya onlara karşı direnebilmek için çeşitli gruplar oluşmuştu. Böyle olunca

> da gruplar arası ayrımcılıklar, kavgalar da baş gösteriyordu. İnsanoğlu, her zamanki gibi kutuplaşmanın bir yolunu bulmuştu, ne yazık ki (s.227).

Posthümanizm; adından da anlaşılacağı üzere Batı liberal hümanizminin çerçevesini belirlediği insan tanımı aşma çabası içerisindedir. İnsanın yeniden ele alınması gerekliliği üzerinde dururken var olan ve kabul edilen insan kimliğinin, varlığının ve ilişki ağlarının yeniden gözden geçirilmesini salık vermektedir. Bu çalışmada romanların incelendiği bölümün *İnsana Dair* adlı başlığında, posthümanizmin insan figürü ile Batı liberal hümanizminin insan figürünün izleri araştırılmıştır. Eserlerde bu iki farklı figüre ne denli yer verildiği ve hangi özelliklerinin ön plana çıkarıldığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Posthümanizmin savunduğu düz ontoloji, insanın merkezdeki yerinden tamamen ve kendi isteğiyle uzaklaşmasını içermektedir. Dolayısıyla romanlarda da insanın merkezdeki konumundan ne denli uzaklaştığı ya da bu konumunu ne kadar sağlamlaştırdığı veya sağlamlaştırmaya çalıştığının tespit edilmesi bu başlığın temel amacı olmuştur. Özellikle cinsiyetsizleşme, bedensizleşme ve aile kurumunun geldiği noktaların belirlenmesi sadece insanı değil toplumları da ilgilendirdiği için sıralama da en üste konumlandırılmıştır.

İnsan-doğa ilişkisi posthümanizm açısından oldukça önemli bir başlık olarak kendini göstermektedir. İnsanın merkezdeki konumu, onu doğayı sömürmeye ve talan etmeye sürüklemiş görünmektedir. Posthümanizmin bu konuda savunduğu görüşler, insan-doğa ilişkisine yeni bir bakış açısı getirilmesi gerekliliğidir. Yeni bir etik anlayışın zorunluluğu posthümanizm açısından oldukça elzem bir durumdadır. Bu ihtiyacın *İnsana Dair* başlığı altında verilen romanlarda da çoğu zaman vurgulandığı görülmektedir. Dolayısıyla posthümanizmin savunduğu ve eleştirdiği yönleriyle insan-doğa ilişkisin romanlarda nasıl ele alındığının bu başlık altında ortaya konmaya çalışılmıştır.

Hem transhümanizm hem de posthümanizmde insan-teknoloji ilişkisi oldukça kritik bir öneme sahiptir. Transhümanizm; teknoloji ile insanın merkezdeki konumunu daha da güçlendirmek isterken posthümanizm; yaşanan teknolojik gelişimlerin bir türün aksine tüm türlerin menfaatine olacak şekilde dizayn edilmesini salık vermektedir. Çalışmaya konu olan romanlarda da insan-teknoloji ilişkisinin bu boyutu özellikle araştırılmış ve bulgular bu çerçevede tespit edilmiştir.

İnsan-insan, insan-doğa, insan-teknoloji vb. çok yönlü ilişkiler aynı zamanda sosyal yaşamı da imlemektedir. Değişen paradigmalar, farklı düşüncelerin ortaya koyduğu pratikler doğrudan sosyal yaşamı şekillendirmektedir. Bu bağlamda hem transhümanizmin hem de posthümanizmin görüşleri ve pratikleri insanın sosyal yaşamını derinden etkileyecektir. Bu nedenle çalışmada özellikle ekonomi, eğitim ve hukuk/adalet başlıkları altında sosyal yaşama dair izler, çalışmaya konu edilmiştir.

4.2. İnsan Merkezci Yaklaşım Örnekleri ve Eleştirileri

Posthümanist yaklaşımda, geçmişten günümüze insan merkezci yaklaşım hep eleştirilen bir mefhum olmuştur. Bir türün başka bir türe veya türlere tahakküm kurmasına yönelik eleştiriler, eleştirel posthümanizmde sıkça karşı karşıya kalınan bir tartışma alanıdır. Tüm varlıkların düz bir ontolojide olduğu ve bu durumun böyle kabul edilmesi gerektiğini savunan posthümanizmde, herhangi bir türün bir başka türe veya türlere egemenlik kurması kabul edilmemektedir. Özellikle teknoloji ve bilim alanında yaşanan gelişmelerin doğrudan veya dolaylı olarak böyle bir tahakküme olanak sağlaması, eleştirilerin merkezinde konumlanmaktadır. Teknoloji, bilim ve tahakküm başlıkları bilimkurgu türünde de sıkça vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada incelenen romanların bu hususlarda ne gibi örnekler ortaya konduğu incelenmektedir.

Bu dünyadaki tüm sorunların kökeninde, bazı hayatların diğerlerinden daha önemsiz olduğu düşüncesi yatıyor (Çekirdek, 2023, s.71).

4.2.1. İnsan Merkezci/Tür Merkezci Yaklaşım

Trinidad'ın Dönüşü (2015) adlı eserde bilim ve gelişen teknoloji marifetiyle insanlığın uzayda yapmayı planladığı keşiflere dair beklentilerin kurguyu şekillendirdiği söylenebilir. Dünya dışında insanın yaşayabileceği bir gezegen bulma amacının yanı sıra uzayı keşfetme ve bu keşiften insanlık yararına fayda sağlayacak gelişmeleri elde etme isteği, romanda kendisini göstermektedir. Bu durum insan merkezci yaklaşımın bir ürünü olarak yorumlanabilir. İnsan hakimiyetinin evrene yayılması isteği, çok eski dönemlerden itibaren kendini göstermiş bir amaçtır. Bu amaca hizmet edecek teknolojik gelişmelerin vücut bulmasıyla bu umut daha da artmaktadır. Ancak posthümanist düşünce çerçevesinde ele alındığında bu durum, sakıncalı olabilecek hususların iyi düşünülmesini ve ona göre bir perspektif

geliştirilmesini salık vermektedir. İnsanın uzayı keşfetme istencinin altında yatan esas arzunun bir yönüyle uzayı fethetme isteği olduğu ifade edilebilir (Erdoğan, 2015, s.12 ve s.49).

Aeden (2016) adlı eserde insanmerkezci yaklaşıma posthümanist anlayış bağlamında eleştiriler yöneltildiğini görebilmek mümkündür. Eser özellikle Aeden insanlarının doğaya ve bütün canlılara içkin bir yaşam sürmesinden hareketle dünyada işlerin böyle yürütülmediğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla bir ütopya gibi görünebilecek Aeden'in karşısına distopik bir gezegen olarak dünya konulmuştur. Dünyanın distopik bir hâle bürünmesinde ise insan/tür merkezci yaklaşımın ciddi bir payı olduğu da zaman zaman vurgulanmaktadır. Dünya insanı sadece diğer türlere değil kendi gibi görmediği yani ötekileştirdiği insanlara da insanmerkezli bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Batı liberal hümanizm insanının çerçevesine sığmayan her özne, ötekileştirilmiş ve sömürülmüştür. Bu durum dünya yaşamının Batı liberal hümanizminin çerçevesini çizdiği insan tarafından tahakküm altına alınmasına neden olmuştur. "Aeden'den ne kadar uzakta olduğumuzu, evrenin neresinde olduğumuzu bilmiyorum. Dünya'dayız. Yerden sürüklenen araçlarla seyahat eden, çok katı binalarda yaşayan ve bakteriyel bir enfeksiyon gibi her tarafı kaplamış bir türün baskın olduğu tehlikeli bir gezegen burası (Kohen, 2016, s.183)." Dünya yaşamını tahakküm altına alan insan türünün bir bakteriye benzetilmesi de insanmerkezci yaklaşımın eleştirisi bağlamında değerlendirilebilir.

Romanda dünya yaşamını olumsuz etkileyen en başat unsurlardan birisi olarak vurgulanan insanmerkezci yaklaşımın gücünü devlet organizasyonlarından aldığının ifade edilmesi ise eleştiri bağlamında dikkat çekmektedir:

> İnsansılar devlet adını verdikleri kuruluşlara bağlı olarak yaşıyorlar. Herkesin kazandığı para içinden devlete verdiği bir miktar var, buna vergi diyorlar. Bu vergilerle yollar, binalar, köprüler, hatta okullar yapılıyormuş ama sonra kendi paralarıyla yaptırdıkları bu yolları, okulları kullanabilmek için yine para vermeleri gerekiyormuş. İnsansılar güya devletlerinin bulunduğu topraktaki her şeyin sahibiymiş ama söz konusu 'her şeyi sadece çok parası olanlar kullanabilirmiş. Bana kalırsa, devlet adını verdikleri bu sistemle köleliği kabul edecek kadar ilkeller aslında bu insansılar ve kendi köleliklerini fark edemeyecek kadar da algıları zayıf, şekerden olmalı (s.189).

Romanda insanın modern bağlamda köle olduğunun ve bir sınıf insana hizmet ettiğinin vurgulanması da yine insanmerkezci yaklaşımın eleştirisi olarak görülebilir. Esasında

posthümanizminde posthuman başlığı altında değerlendirilebilecek bu durum antroposentrik yaklaşımı beslediği için de göz önünde bulundurulmalıdır. Bilhassa kendi gibi olmayan her şeyi ötekileştiren hümanizm insanına vurgu yapılması, diğer ötekileşmiş insanlar ve canlılar için köleliği, sömürüyü ve talanı akla getirmektedir:

> Gelişmiş devletlerin gelişmemiş devletlerde savaş çıkarmak için birbirleriyle yaptığı tüm iletişim, el altından satılan tüm silahların ticaretinin tutulduğu hesaplar, zengin ülkelerde hastalananların hayatlarını kurtarmak için fakir ülkelerdeki insansıların organlarının satışa sunulduğu kataloglu siteler, küçük çocukların ruhu hastalanmış insansılara bedenlerini diledikleri gibi kullanabilmeleri için satıldığı diğer kataloglar, cana acı vermekten zevk alanların yaptıkları işkenceleri depoladıkları siteler ve bu görüntüleri seyretmek için iştahla para verenler yaşama yapılan tüm saygısızlık, insansıların tüm vahşetlerinin kayıtları burada (s.264)!

> Her bir kültür bir diğerinin inancını aşağılama eğiliminde, her olgunun iklim farklılıkları olan bölgelere göre isim farklılıkları gösterebilmesinin biyolojik temellerle desteklendiğini, yaratılış açısından bu farklılıkların ne kadar doğal olduğunu ve bu farklılıklar ne kadar zenginse, aynı Aedendeki gibi, gezegendeki deneyim kalitesinin de o denli artacağını fark etmeyecek seviyede ilkeller (s.280).

Romanda bu duruma isyan eden en mühim figürlerden birisi şüphesiz Aedenli Sonje'dir. Önce balinaları daha sonra fokları kurtarmak için mücadele veren Sonje, diğer türleri insan tahakkümü altından çıkmaları için koordine eder. Romanda bir başkaldırı olarak verilen bu husus insanmerkezci yaklaşımın eleştirildiği önemli bir nokta olarak görülmelidir: "Bir sistemin kolay kabul edilemeyecek çöküşü gibiydi bu video, binlerce yıl insansıların türlü işkencelerle yaşamlarını kontrol etmelerine katlanmış bu gezegenin canlıları, şimdi başkaldırıyorlardı, hem de tek bir insanın önderliğinde (s.279)."

İlerleyen bölümlerde okur karşısına çıkan Fredrick karakteri, insanmerkezci yaklaşımın sahiplerinin bir örneği olarak ele alınabilir. Fredrick ve mensubu olduğu aile gibi aileler, oldukça azınlıkta olmalarına karşın sahip oldukları güç nedeniyle tüm dünya yaşamını baskı altına almaya çalışmaktadırlar. Özellikle kendi gibi olmayan ve ötekileştirilen her şey bu azınlığın kâr getirici faaliyetlerinin kurbanları durumundadırlar:

> Bankaların hepsinin bağlandığı merkezin Avrupa'daki haklarının sahibiydi Fredrick'in ailesi, Asya ve Afrika'daki tüm hammaddelerin kullanımı, yüzyıllardır onların ellerindeydi ve bu yüzden de hiyerarşide en tepedeydiler. Sonsuza kadar engelleyemeyecekleri güneş enerjisi kullanımı, yakında petrolün ipini çekecekti. En fazla yüz yıl daha vardı ama binlerce yıldır insanlığın tüm sırlarını maniple edip kendi çıkarlarına kullanarak güç sahibi olmuş, hükümetler kurup yıkmış bir ailenin veliahtı

> olarak bir yüzyılın ne kadar hızlı geçtiği ve kaybedilen gücün yerine yenisini bulmanın zorluğu iyi öğretilmişti ona (s.291).
>
> Haklıydı, Klan'daki tüm aileler içinde Fredrick'in ailesinin gençleri hep en önce Büyükler'e kabul edilmişlerdi. Binlerce yıldır hâkim oldukları organ ve insan ticareti yüzünden bu jestin hep onlara yapıldığını düşünmüştü David, herkesin daima hizmetçilere ve bir gün mutlaka organlara ihtiyacı oluyordu nasıl olsa ama ne fark ederdi, Fredrick aracılığıyla kendisi de Büyükler'e katılan en gençlerden biri olabilecekti. Babasının suratındaki ifadeyi düşünürken heyecanlandı. Büyükler'le oturmasını sağlayan aracın bir kız olması resmen inanılamazdı (s.305)!

Numi'nin bir uzaylı olduğu ve çok daha gelişmiş bir gezegenden geldiğini anlayan Fredrick'in; Aeden insanının sahip olduğu teknolojiye sahip olma arzusunun işlendiği bölüm ile insanmerkezci yaklaşımın getirebileceği felaketlere yeniden vurgu yapıldığı görülmektedir. Fredrick bu teknoloji sayesinde tüm evreni tahakküm altına alma, sömürme hayalleri kurmaya başlar ve bu durum dünyanın geçmişinde başlayarak günümüze değin devam eden kolonyal yaklaşımla ilişkilendirilir:

> Fredrick sabırsızlanmıştı, "Ne kadar, kaç ışık yılı ya da saniye sürüyor düşündüğünüz yere varmanız?" diye atıldı. Böyle bir teknolojinin var olabilmesi, hele bu kadar yakınında olabilmesi hayatı boyunca hissettiği en büyük coşkunun kaynağı olabilirdi. Dünya hegemonyasını bırak, domine etmek için bir evren vardı karşısındaki olasılıklarda! Sakin olabilmek için kendini tutarken cevap bekledi (s.354).
>
> İspanya imparatorunun, ilk defa çıkarılan dünya haritalarından birinin üzerinde almak istediği yerleri işaretlediği antik bir resme aitti zihnindeki görüntü. Gezdiği müzelerden birinde görmüştü Numi ve hayretle insansıların yaşadıkları gezegenin topraklarını sahiplenmekle ilgili ne tuhaf bir hastalığa kapıldığını fark etmişti, savaşları incelemiş, seksen sene ile ömürleri sınırlandırılmış bu organizmaların "sahip olma" hastalığına nasıl kapıldığını düşünmüştü, aynı Nakarlılar gibi. Harita, yolculuklar içinken, bu insansılar için ele geçirilecek yerlerin mimlenmesiydi (s.355).

İnsanmerkezci yaklaşımın ne denli yıkıcı olabileceğine dair bir örnek ise yine romanda Nakarlar adı verilen bir yaşam formu üzerinden verilir. Dünya insanı gibi hırslı ve türmerkezci yaklaşımı benimseyen Nakarlar, bu hırslarından dolayı kendi sonlarını hazırlamışlardır:

> Sonje biliyordu Nakar'ı, babasından dinlemişti. Çok eski bir galaksinin en eski gezegeniydi Nakar, kendi galaksi sistemlerindeki tüm hayatı, kendilerine köleye çevirmişler ve gezegenlerine ulaşan güneş ışığını devasa bir ayna ile engellemişlerdi. Güce tapılan, sadece güce saygı duyulan ve her şeye rağmen hayatta kalabilecek kadar güçlüysen yaşamayı ancak hak edebileceğine inananların gezegeniydi Nakar. Evrenin cehennemidir Nakar, demişti Baruh Baba (s.195).

Gritopya (2017)'da bilim ve teknolojideki gelişmeler tek taraflı olarak insanların ve hatta azınlık sayılabilecek ayrıcalıklı insanların menfaatine olacak şekilde kullanılmış

ve bunun sonucunda insan-doğa dengesinin telafi edilemeyecek boyutta bozulduğu bu çalışmada ifade edilmişti. Roman genelinde ayrıcalık sahibi zengin insanların sürekli olarak gelişme ve güçlenme arzularına sıklıkla yer verilmektedir. Artık insanlar daha uzun yaşamakta, hastalıklar tamamen tedavi edilebilmekte, gen müdahaleleri ile öjenik çalışmalar yapılmakta ve böylece güç daha da artarak baskı hâline dönüşmektedir. Bu durum karşısında insanların güçlenme istencinin frenlenmesi ve diğer birçok yaşam türüne saygı gösterilmesi gerekliliğinin roman kahramanı Nancy'nin aracılığıyla ifade edildiği söylenebilmektedir. Bir hukukçu olarak hukuk zemininde bu duruma karşı direnç gösteren Nancy, posthümanist tavır takınmış bir aktivist olarak değerlendirmek de mümkün görünmektedir (Pia ve Demir, 2017, s.35). Çünkü bu durumun yarattığı pozitif olan her gelişme sadece küçük ve ayrıcalıklı bir gruba yansımaktadır. Bu grup dışında yer alan diğer insanlar ve türler, bu yaklaşımdan oldukça olumsuz etkilenmekte ve yaşamlarını kaybetmektedirler:

> Platinyum Çağı, insan neslinin yavaş yavaş tükenmesiyle bilim insanlarını farklı çözüm arayışlarına sürüklemişti. Akıllı genç nesil üretmek için genetik laboratuvarlarda IQ testiyle suni gebelik aşılanan kadınlar her üç ayda bir hızlı doğum yaptırılarak sadece dölyatağı olarak kullanılmaya başlanmış ve kendi hayatlarından izole edilip kafes içi kobay canlılarına çevrilmişler, 35'li yaşlardan sonra da yumurtalıklarının verimi düştüğü için genç yaşta ölüme terk edilmişlerdi… İnsanlar doğumdan önceki tedaviler sayesinde artık çok daha uzun yaşayabiliyordu. Gelişen gen terapisiyle doğum öncesinde mitokondriyal hastalıkları ortadan kaldırmışlardı. Birkaç insanın genç yaşta ölmesine neden olan hastalıklar yoktu artık. Gelişen kök hücre tedavileri, insanların "yenileme" özelliği kazanmasına, kaybettikleri kol ve bacakların yanı sıra organlarını yenilemelerini sağladı. Damarlarımızda dolaşan nano makineler, tespit ettikleri hastalıkları yok ederek, hücre ve doku bozukluklarını kolaylıkla onarıyordu (s.51).

Ayrıcalıklı ve zengin olan küçük bir grubun, teknoloji ve bilimi himaye ederek bir şekilde diğer türler ve insanlar üzerinde üstünlük kurma ve fethetme arzuları romanda sıklıkla geçmektedir. Uzayın keşfedilme ve fethedilme arzusu da bu yönde bir istençle işlenmektedir:

> Dünyanın bu hızlı değişiminin ardından zengin insanların tatil keyfi düşkünlüğü, farklı heyecanları da beraberinde getirdi. Gelişen roket teknolojisi, nükleer güçlü roketlerin inşa edilmesiyle insanları Mars'a taşıdı. Dünya'yla evrenin çeşitli yerlerinden kurulan görsel iletişim ve yayınlarla ayrıcalıklı yaşamlarını, insanların gözüne sokar gibi yayınladılar. Dahası, dünya için son derece önemli madenler içeren asteroidlerde madencilik yapılması, insanlığın ömrünü uzatmak için gereken bir diğer önemli adım oldu. Ancak bu ömür zenginlerde uzadı, fakirlerde hep kısa kaldı (s.53).

Posthümanist eleştiri bağlamında değerlendirilen başlıklardan bir tanesi de sömürgeciliktir. Sömürgecilik doğrudan tahakküme dayalı bir sistem olması nedeniyle posthümanist eleştirinin yöneltildiği başat alanlardan birisidir. Sömürgecilik, gerek biyoiktidar ve biyopolitika gerekse de tür ayrımcılığı bağlamında önemli bir başlık olarak zikredilebilir. *Gritopya* adlı eserde de sömürgeciliğe özellikle vurgu yapılmış ve bu durumun yarattığı olumsuzluklar vurgulanmıştır. Bu vurgu ise insan dışında bir zeki yaşam formu tarafından yapılmaktadır ve bu yönüyle de oldukça dikkat çekicidir:

> Artık dünya o kadar tehlikeli bir boyuta geldi ki, zaten dünyanın üzerinde hâkimiyet kuran başat ülkeler, sömürge yöntemiyle bazı fakir ülkeleri biat altına almış, diktatörlük adı altında savaşlar çıkararak masum insanları öldürüyor. Öyle ya da böyle olan o zavallılara oluyor. Son nükleer deneyler, sınıf ayrıştırmaları, deneysel üremeler, kimyasal deneyler vesaire... Onların insanlığı bizden daha az önemsediğinin kanıtı zaten. Asimile tanrıcılık içlerindeki canavarları uyandırdı. Menfaatleri doğrultusunda iki uç kutupta yaşıyorlar. Kendi yarattıkları tanrılara verdikleri bireysel tavizle çağdaş kölelik mensubu oldu her biri. Biz değil, onlar getirdi sonlarını. Bu durumu sadece kendimize mal edemeyiz (s.110-111).

Bilim ve teknoloji yönüyle insandan çok daha gelişmiş olan ve romanda dünyayı sürekli gözleyen bir türün, dünyanın ve insanların geleceği ile ilgili karar vermesi ve bu kararı uygulaması ise türcülük anlayışının farklı bir yansıması olarak değerlendirilebilir. İnsanların artık yaşamayı hak etmediğine ve dolayısı ile yok edilmelerine karar veren başka bir türün varlığı yine tür merkezli bir düşünce yapısının inşa etmeye çalıştığı tahakküme işaret etmektedir:

> Yapması gereken tek şey Jason'ı öldürüp avucundaki halkaları kendininkilerle birleştirmesiydi. İşte o zaman dünyanın üzerindeki hayat yok olup, yeni bir oluşum planlanacaktı. Daha kontrol altında bir dünya; çipli tek tip insanlar ve böylece kişisel kötülüklerin önlendiği, robotik insanların yaşam alanı olacaktı. Beslenme için sebze, meyve ve ete ihtiyaç duyulmayan, sadece kapsülle beslenilebilen, su ihtiyaçları minimalize edilmiş kontrol altında tutulabilen, gerektiğinde de vazgeçilmesi kolay olan teknolojik kobaylar yaşayacaktı (s.123).

Vega Diye Bir Yer (2018) adlı eserde dünyadaki yaşamın tehdit altında olduğu ve yeni yaşam alanlarının bulunması gerektiği inancı, Nebula12 adlı bir uzay aracı ile uzay yolculuğuna çıkılmasına neden olmuştur. Bu yolculuğun esas motivasyonu yeni bir yaşam alanı bulmaktır, çünkü dünya ömrünü tamamlayacak ve dünyadaki yaşam sona erecektir. Bu durumun esas nedeni ise insanmerkezci yaklaşımdır. İnsan kendi dışındaki her şeyi, her canlıyı görmezden gelmiş ve yaşamı parçalamıştır. Bu durum sadece insan türü dışındakiler için değil ötekileştirilmiş insanlar için de geçerli

kılınmıştır. Bu bağlamda ele alındığında sömürü düzeninin ötekileştirilmiş insanlar üzerinde de uygulanması, dünyada yaşamı olumsuz etkilemiş ve kaos egemen olmuştur. Romanda özellikle güçlülerin zayıflar üzerinde kurduğu tahakküme ve kaynak arayışlarına sıkça değinilmektedir:

> Bu savaşın çıkmasında başrol oynayan devletler, Dünya'nın giderek azalmakta olan kısıtlı kaynaklarını bahane ederek insan nüfusunu belli bir oranda düşürmek istiyordu. Aslında amaçları bu bahaneyle, hâlâ temiz ve zengin kaynaklara sahip topraklarda yaşayan nispeten az gelişmiş toplumları yok edip, o zenginliklere konmayı amaçlamaktaydılar. Bunun için de itaatkâr klonlar hazırlamakla meşguldüler. Bu klonların kendilerine özgü iki özelliği bulunmaktaydı. Bunlardan ilki savaşta kullanmayı planlayarak ürettikleri yeni nesil biyolojik ajanlara dirençli olmalarıydı. Bu sayede, biyolojik ajanların oluşturacağı ölümcül enfeksiyonlarla yok edecekleri toplumların yerine, bu klonları yerleştireceklerdi. Klonların diğer özelliği ise ömürlerinin kısa olması ve üretkenliklerinin kontrol altında tutulabilmesiydi. Böylelikle göz dikilen coğrafyalar işgal edilip, enfeksiyonun izleri silindikten sonra yeniden normal yaşantıya dönülebilecekti. Bu arada da itaatkâr klonlar, kısa süreli yaşamları sırasında kendilerine verilen görevleri yerine getiren köleler gibi yaratıcılarına hizmet edeceklerdi. Biyolojik ajanlar öylesine büyük bir hızla ve kontrolsüz olarak yayılıyordu ki, yaklaşık 10 yıl süren bu berbat dönemin sonunda, tamamen kontrolden çıkmış durumdaki biyolojik savaş ajanlarının oluşturduğu ölümcül salgınlar, Dünya'nın güçlü ülkelerinin büyük metropollerini tehdit eder hâle gelmişti. Üstelik bu enfeksiyon kaynaklarına karşı dirençli olan klonlar, biyolojik ajanlar için birer yayılma aracı hâline gelmişti. Biyolojik ajan olan virüs klona bulaşıyor ama hastalık oluşturamıyordu. Ancak yayılma sırasında geçirdiği bir mutasyon nedeniyle klonun bağışıklık sistemi tarafından yok edilemiyordu da. Bu mutasyon virüsün, klonu bir taşıyıcıya, sürekli olarak virüs oluşturan bir üretim laboratuvarına dönüştürmesine yol açmıştı. Taşıyıcı klon temas ettiği insanlara da virüsü bulaştırıyordu. Virüsün klondan insana bulaşması için doğrudan temas bile gerekmiyordu. Virüs dış şartlara öylesine dayanıklı bir hâle gelmişti ki, klonun kullandığı bir eşyanın başka biri tarafından kullanılması bile bulaşma için yeterliydi (Günhan, 2018, s.36-37).

> Kendilerini tanrının yeryüzündeki elçisi gibi hisseden, bu yüzden de Dünya'nın tek hâkimi olmak isteyen bu insanlardan en güçlü olanları bir şekilde bağlı oldukları toplumların liderleri hâline geldiler. Sıradanlaşan gündelik hayatın temposuna ayak uydurmuş toplumlar, kendilerinden bir şekilde üstün buldukları ve hayranlık geliştirdikleri bu tipleri ne yazık ki lider olarak benimsemekte zorluk çekmediler. Gücü ele geçiren bu hastalıklı beyinler de çok kısa bir süre içerisinde neredeyse Dünya'daki yaşamı sona erdirme noktasına geldiler (s.196).

Atilla Akar, kaleme aldığı ***Cern Komplosu Galaktik İstila (2018)*** adlı eserde türcü yaklaşımlara bilim ve teknoloji dışında farklı bir pencereden de bakmaktadır. Bilim ve teknolojideki gelişmelerin türlere ve hatta bu türler içindeki gruplara menfaat sağlamasının yanı sıra aynı etkiyi inancın ve ırkın da yarattığı ifade edilmektedir. İnsanlık tarihi boyunca ırk veya inanç farklılığına dayanan bir türcülük yaklaşımını da sergilemiştir. Bu nedenle insan merkezci veya türcü denebilen ve ortaya ciddi sorunların çıkmasına neden olan yaklaşımlardan bir kısmının kökeninde inanç ve din farklılıklarının olduğu romanda ifade edilmektedir:

> O kadar ki "uygar" denilen dönemlerde kimi dinler bile katliamcı, yok edici yanlarını bitirmemişlerdi. Sadece inançlarını bu yaptıklarına alet etmişlerdi o kadar. Uzaydaki kavimler sırf teknolojik üstünlüklerinden dolayı niçin bundan "muaf" olsunlardı ki? Bunu böyle zannetmek insan hayalciliğinin bir zaafı olabilirdi ancak (Akar, 2018, s.136)!

Romanın kurgusu insanlar ile dünyayı istila etmeyi ve insanlığı yok etmeyi amaçlayan Reptilian ırkı arasındaki mücadele çerçevesinde inşa edilmiştir. Reptilian ırkı ise, bilim be teknoloji yönünden insanlığın oldukça önündedir. Bu durum insanlık için bir dezavantaj ancak reptilianlar için bir avantaj ortaya çıkartmıştır. Bu avantaj ile reptilianlar bir türün yaşamına tamamen son vermek adına istilaya başlarlar. Çünkü kendi türleri dışındaki tüm türleri aşağıda görmekte ve sömürülecek kaynaklar olarak değerlendirmektedirler (s.171). İnanç, ırk ve teknoloji kökenli yaklaşıma en net örnek ise istila öncesi yapılan ayin ile romanda ifade edilir:

> Bu insan denen yaratığın bizim için hiçbir değeri yoktur. Bizim için şu an tek önemi sembolik olarak insanları temsil etmesidir. Onları dize getirene, gezegenlerini ele geçirene ve hizmetkârlarımız yapana kadar savaşacağız. Bu sefil insanın kanını tanrımız için akıtacağız. Şu anki törenimiz bize yakındaki zaferimiz için itici güç verecektir. Diğer ırklar bizi evrende hep küçümsediler. Bizi 'şiddet seven' bir ırk olarak dışlamaya çalıştılar. Oysa biz tanrımızın emirlerini yerine getirmekten başka bir şey yapmıyoruz. Bugün aynı nedenle buradayız. Bu insan senin varlığına kurban olsun ey süprem varlık. Bizler senin sadece hizmetkârlarınız. Bu insanın kanını kabul et ve bizi kutsa (s.137)!...
>
> Eğer reptilianların hemen ölüm kusmaları olmasaydı insanlar olanları bir şovun parçası, bir tür kurgu, kamera şakası ya da yeni film teknolojilerine ait bir çalışma olduğunu sanabilirlerdi. Fakat her şey öylesine acayip ve aynı zamanda öylesine gerçekti ki insanlar henüz tanımlayamadığı ama tehlikeli bir durum içinde olduklarını gecikmeden anladılar. Hiçbir film, makyaj ve kostüm hilesi gözleri önündeki ölümlerin gerçekliğinden şüphe ettiremezdi (s.154).

Reptilianların teknolojik avantajlarının yanında inançsal motivasyonlarının etkisi ile türcü bir yaklaşım sergilemeleri ve bu yaklaşımın yarattığı olumsuzluklar bir yönüyle insan-insan ilişkilerine bir eleştiri olarak değerlendirilebilir. Posthümanist anlayışın şiddetle eleştirdiği türe, ırka, inanca veyahut teknolojiye dayalı ayrışmalar ve bu ayrışmalar üzerine tesis edilen tahakkümcü yapılar romanda sıklıkla vurgulanır. Bu duruma örnek ise yine romanda verilmektedir. İnsan türünün de barışçıl bir tür olarak görülemeyeceğinin ifade edildiği (s.165) romanda, insan-insan ilişkilerinin Batı Liberal Hümanizmle şekillenen antroposentrik yaklaşıma bir eleştiri olarak okumak mümkündür, denebilir.

Romanda reptilianların dışında dikkat çeken bir diğer tür ise “Griler” diye adlandırılan türdür. Bu türün amacı da tıpkı reptilianlar gibi insan türünü egemenlik altına almak ve sömürmektir:

> Sonra 1954 sonlarında ikinci bir uzaylı grup gelmiş ve "Grilerin kötü niyetli olduğunu, insan ırkına genetik müdahale ile tedricen dönüştürme peşinde olduklarını" söylemişlerdi. Ancak bu gelenler teknoloji vermeyi reddettikleri için kabul görmediler. Bunlar "Barış, evrensel kardeşlik, manevi gelişme" gibi laflar ediyorlardı ve atom bombalarının imha edilmesini öneriyorlardı. Ancak askeri bürokrasi bunlardan şüphelendi ve iki uzaylı ırkın dünya üzerinde hegamonya kurmak için "ikna manevraları" olarak tanımlayınca iş birliği yattı. Ancak iki ırkın da faaliyetleri seneler boyunca adım adım izlenip raporlanacaktı (s.187).
>
> Onlar 1947'den beri giderek hızlanan ve yaygınlaşan bir şekilde insan kaçırılmalarını örgütlüyorlar. A Kendi ırkları ile insan karışımı melez bir ırk yaratmaya çalışıyorlar. İnsanlık üzerindeki tehdit hâlen sürüyor. Ancak daha sinsi metotlarla (s.200).

Romanın ilerleyen bölümlerinde reptilianlarla mücadele edilmesine yardımcı olmak için insanlarla iş birliği yapılan bir tür dikkat çekmektedir. Bu tür, reptilianların sadece insanlar için değil tüm evren için bir tehdit olduğunu ileri sürerek insanları bilinçlendirmeye çalışmaktadır. Bu durumda galaksiler arası büyük savaşların ve bir hakimiyet mücadelesinin büyük bir şiddetle cereyan ettiğini ifade edildiği eserde, türcü yaklaşımın bir yönüyle muhakkak güç kullanmaya ve köleleştirmeye evrileceğine dair ipuçları verilmektedir:

> Siz bilmiyorsunuz ama galaksiler arasında çetin bir savaş sürüyor. Reptilianlar ise tam bir tehdit. O yüzden onların engellenmesi bizim de işimize geliyor. Siz hızla ilerleyen zeki bir ırksınız. Bu yüzyılın sonuna kalmaz bizlerin de desteğiyle galaksiler arası seyahat etmeyi de öğrenirsiniz. Zaten Reptilyanlar bunu bildikleri için muhtemel rakip olarak sizi evrenden silmeye kalktılar. Tabii başka amaçları da var o başka. Sizden tek isteğimiz o gün geldiğinde bizim dostluğumuzu, yardımımızı unutmayın ve gelecekte Galaktik Federasyon'da yer aldığınızda bizim hep müttefikimiz olun (s.187-188).

Sentromer Ötekiler (2019) adlı eserde de yine tür merkezci bir yaklaşım kendini göstermekte ve bu yaklaşımın olumsuzlukları ifade edilmektedir. A18-1-2 adlı gezegende yaşamlarını sürdüren üç farklı siyasi-sosyal yapı dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki Azur isimli bir yönetici tarafından yönetilen yapı iken diğerleri ise yerli sayılabilecek Traaka ve Ramak kabileleridir. Bu üç siyasi-sosyal yapının sürekli bir mücadele içerisinde olduğu romanda işlenmektedir. Ramak kabilesinin, Azur ve halkına bakış açısının verildiği 156. sayfadaki bölümle, tür merkezci yaklaşımın hangi boyutlara ulaştığı ifade edilmektedir:

> Olacağını biliyorum... Bu hep böyle oldu ve bu kez de farklı olacağını sanmıyorum. Sen onların ne kadar acımasız olduğunu bilmiyorsun, bunu tahmin bile edemezsin. En azılı düşmanınız Traaka Kabilesi bile onların yanında sevimli kalır. Onlar için önemli olan tek şey güçtür ve bu gücü korumak uğruna yapamayacakları şey yoktur. Sadece insanlarınızı öldürmezler. Topraklarınızı fetheder, bütün kaynaklarınızı son damlasına kadar sömürürler ve kullanılacak hiçbir şey kalmayana dek buna devam ederler. Sizin posanızı çıkardıktan sonra da başka topraklara yayılırlar. Onların sömürgesinde yaşamayı kabul etmezseniz, hepinizi ortadan kaldırırlar. Bunu yaparken de keyif alacaklarından emin olabilirsin. Bunu anlamanız için çok uzun yıllar geçmesi gerekecek (Özden, 2019, s.156).

Romanda türcü yaklaşımın en bariz örnekleri Azur ve Azur'un yönettiği siyasi-sosyal yapıda görülmektedir. Azur, inancını da öne sürerek kendi ve kendi gibi küçük bir ayrıcalıklı sınıf dışında hiçbir türün yaşam hakkına saygı duymamakta ve bu türleri kendi menfaatleri için tahakküm altında tutmaktadır. Bu türlerden birisi ise romanda "griler" olarak yer alanlardır. Enerji üretme amacıyla köle gibi madenlerde çalıştırılan bu türün mensupları, oldukça çetin bir yaşam mücadelesi vermekte ve bu mücadele içerisinde silikleşmektedirler:

> Azur'un gemisine enerji üretmek için maden çıkarıyoruz. Bunu bizden önce de başkaları yaptı ve hepsi bir hiç uğruna öldü. Yaşamadan, sadece bir tek kişinin ve onun çevresindekilerin daha iyi yaşamalarını sağlamak için ölen milyonlarca insan. Böyle olmamalı, bizim de yaşamaya hakkımız var. Azur için ölmek istemiyoruz. Kendi hayatlarımız için mücadele etmek istiyoruz. Buna son vermeliyiz. Onu durdurmak için şansımız var. Gumm, bunun olabileceğini söylüyor. Bunu başarabiliriz (s.281)!

Azur sadece A18-1-2 adlı gezegende tür merkezli, baskıcı ve emperyalist bir anlayışla sınırlı kalmaz. Bu amacını dünyada da uygulama niyetindedir. Bu nedenle dünyadaki hükümetlerle yaptığı anlaşmalar doğrultusunda insanlığa yardım etme bahanesi ile gönderdiği siborglar vasıtasıyla dünyayı da ele geçirmeye ve sömürmeye çalıştığı romanda ifade edilir:

> Karargâha geldiği günü hatırladı. Adolf'la tanıştıkları ilk günü, kapının çalıştırıldığı o anı tekrar yaşadı. İlk iş gününde makineden çıkan yedi kişiyi, onların odalardan çıktıklarında etrafa bakışlarını ve Dünya'ya adapte olabilmeleri için aldıkları eğitimleri hatırladı. Hepsi küçük birer çocuk gibiydiler. Ancak bu küçük çocukların diğerlerinden bir farkı vardı. Öldürmek üzere programlanmış, yarı insan yarı makine bu çocukların pek çok insani yönü yoktu. Olamazdı da. Onlar, Azur'un özenle geliştirdiği sibernetik organizmalardı. Aldıkları uzun eğitim sürecinden sonra hükümetlerin yönetim kadrolarına yerleştirilen, insanlığa hizmet etmek için yemin eden fakat yalnızca Azur'un planlarını uygulayan, sibernetik organizmalar.
>
> Azur artık çok güçlüydü. Kendi gezegeninde, başka hiçbir toprağı işgal etmeden, bulunduğu yerde muazzam bir güç elde etmişti. Dünya'ya, neden bu kadar ilgi duyduğunu asla söylememişti. Cevabı her zaman geçiştirmiş, bunun hep, keyifli bir oyun olduğunu söylemişti (s.317-318).

3888 Nuh'un Son Yolcuları (2022) adlı eserde insanlık kendi felaketini görememiş ve aynı hataları sürekli tekrar ederek, dünyayı yaşanılamayacak bir duruma sürüklemiştir. Bunun nedeni ise insanların açgözlülüğü ve başka türlerin yaşam haklarına ve alanlarına saygı duymamaları gösterilmiştir:

> Uzun zaman önce insanın açgözlülüğü, başka canlıların yaşama hakkını umarsızca elinden alırken, bunun aslında insanoğlunun kendi kaybı olduğunu anlamada gözlerini köreltti. İnsanoğlu farkında olmadan kendi nefsinin kurbanı olmuştu. Kendi türüne verdiği acımasızca savaşlar, dünyanın ekolojik dengesini bozdu (Aygül, 2022, s.18).

İnsanların bir tür olarak kendilerini diğer türlerin üzerinde konumlandırması neticesinde hiyerarşik olarak altta kalan birçok türün yok oluşa sürüklendiğinin vurgulandığı bu eserde, felaketlerin başrolünde insan türünün olduğunun altının çizilmesi, posthümanist eleştiri bağlamında dikkat çekicidir.

Ancak roman posthümanist eleştiri adına dikkat çekici bir kurguyla devam etmektedir. Bir türün üstünlüğü ele geçirdiğinde nasıl sonuçlarla karşılaşıldığı göz ardı edilmiş ve yeniden insan türünün en yetkin hâliyle geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda teknoloji ve bilim yardımıyla bir öjenik çalışma kendini gösterir, eserde. DNA ve gen çalışmaları neticesinde sekiz seçilmiş insana ulaşan bir grup, bu sekiz insanla birlikte türün yeniden inşasını sağlamayı umut etmektedirler. Ancak bu tip bir çalışma yine yaşam içerisinde hiyerarşik bir yapının oluşması ihtimalini gündeme getireceği için posthümanist eleştiri bağlamında eleştirilebilir görünmektedir:

> Uzun süren araştırma ve DNA taramalarından sonra bu sekiz kişi titizlikle belirlenmişti. Her biri dünyada var olmuş bir ırkı temsil ediyordu. Genlerinde bir karma ya da melez ırk yoktu. Sonradan değiştirilen yapay bir organ nakli de olmamıştı. Genleri ıslah etme diye bilinen gen geliştirme programlarını da alınmamışlardı. Bu çok önemliydi. Zihinsel, düşünsel fonksiyonlarına müdahalede bulunulmadığının en büyük göstergesiydi bu... Sadece hangi bölge ya da koloni de yaşadıklarının şeceresi, parmak izleri ve gözlerinin iris haritaları vardı. İris haritası genlerdeki insan DNA'larını gösteren en büyük kanıttı. İnsan ırkının geleceğine yön verecek bilgilerle yüklü bu sekiz kişinin bundan sonra atacağı her adım çok önemli olacaktı. Sanal gerçeklik içerisinde gösterilen tepkiler, onları birbirlerinden farklı kılan özelliklere işaret ediyordu (s.19).

Eserde, yeniden tesis edilmeye çalışılan yaşam için olmazsa olmaz tür insan olarak geçmektedir. Bu durum inançlar ışında işlenmekte ve insanın tür olarak Tanrı'nın enerjisiyle meydana geldiğine değinilmektedir. Bu söylemler ışığında bakıldığında türler içerisinde Tanrı'nın enerjisinden gelen tek tür olan insanın, insan merkezli bir düşünce yapısına evrileceğini söylemek ise yanlış olmayacaktır. Bu durum ise

posthümanist yaklaşımın şiddetle eleştirdiği bir tartışma alanını gündeme getirmektedir:

> Bu geminin kapıları, yetkin kriterlere sahip, belli frekans aralığında olan insanlara açıktır. Burada yaşayan insan ırkları, geçmişten geleceğe taşıdıkları kendilerine özgü farklılıklarıyla bir bütünün parçasını oluştururlar. Bir mozaik gibi... Allah'ın yaradılışta nefes üflediği Kâmil İnsan bu gemide vücut bulur. Burası hem geçmiş hem gelecektir. İnsanlığın sonsuza yolculuğu buradadır. Evrende farklı galaksilerde yaşayan insan kolonileri de buradan yönetilir, izlenir ve gelişimleri takip edilir. Bütün insanlık bu gemide arşivlenmiştir ve takip edilmektedir. İnsanlık Allah'ın inayetiyle ayakta kalabilmiştir ve evrende kendine yer edinebilmiştir. Yaratılıştaki insana verilen Tanrı enerjisinin hakikatini idrak eden insana, bu gemi ilahi bir lütuftur. İnsanın Yaradan'ına olan yolculuğu 'Tanrı'nın Eli'yle devam etmektedir (s.27).

Romanda dikkat çeken bir diğer mesele ise insanın da kendi içerisinde bir tür hiyerarşik yapı olduğuna sıkça vurgu yapılmasıdır. Eserin kahramanlarından olan Komutan Nuh'a göre hakiki insan ve normal insan arasında doğuştan gelen bir fark vardır. Ancak bu ayrımın nedeninin eğitim ya da farkındalık yaratma gibi süreçlerden bağımız olarak genlerle açıklanması posthümanist yaklaşım açısından eleştirilebilir bir husustur. Çünkü posthümanizmde doğuştan gelen hiçbir özellik veya yetenek üstünlük aracı olarak görülmemektedir. Ancak romanda baştan sona değin böyle bir üstünlüğün arandığı ve sistemin bu üstünlükler üzerinden kurulmaya çalışıldığı okura hissettirilmektedir. Seçilmiş sekiz kişinin nasıl seçildiğine dair detaylar verildiğinde, her birinin genlerinin bu seçilimde doğrudan etken olduğu sıkça vurgulanır:

> Tüm kâinatı, evreni bir arada tutan, hiç eksilmeyen güç, sevgi enerjisidir. Evrendeki en güçlü enerji üreticisi ise insandır. Bu söylediklerimi daha önce sizler duymuş, biliyor olabilirsiniz. Neden bunları anlatıyorum? Çünkü hakiki insanı bilmeniz için… Zamanı geldiğinde de içinizdeki sizi ortaya çıkartmanız için... İnsanlık ilahi bütünün parçasıdır. Tanrı'nın Eli'nde, birlik bilinciyle hareket eden insanlar, düşünce ve davranışlarıyla Evrene pozitif enerji üretmek amacı ve gayreti içerisinde yaşarlar. Böyle bir bilince sahip olmayan hiçbir insan Tanrı'nın Eli'ni göremez... Burada noktayı koyalım (s.30).

> Sizler, son kalan sekiz saf ırkın, seçilmiş son temsilcilerisiniz. Sizlerin varlığı insanlığın geleceği için çok önemli... Sizin yolculuğunuz, aynı zamanda insanoğlunun da yolculuğu olacak... Bu cümlenin anlamının ne denli büyük olduğunun şu an idrakinde değilsiniz. Son bin yılda değişen yaşam koşulları Dünya insanının ekolojik dengesini tamamen değiştirdi. Birçok ırk saf özelliklerini kaybetti. Bazı insan ırkları günümüze kadar geldi ama bunlardan sadece sekiz ırkın arasında saf genler olduğu yapılan araştırmalarda ortaya çıktı… Yani yeni bir insan ırkı doğdu. 'Galaktik İnsan'... Galaktik insanın varoluşuyla, insanın göklerdeki yolculuğu ona tanınan yeni rotayla devam etti. Yeni dünyalar, pozitif anlamda insanın ufkunu genişletirken, negatif anlamda ise sahip olduğu değerlerin büyük bir kısmının yok olmasına neden oldu. İnsan zamanla köklerinden uzaklaştı... Bir kısım insan yeniye adapte olurken bir kısım insan da eskinin negatif etkilerini üzerinden atamadı. Dünya'da yaşamını sürdürenler kendi negatifiyle yaşadığı dünyanın rezonansını düşürürken, altındaki toprağın da altından kayacağını düşünemedi. Eski Dünya,

> üzerindeki insanıyla beraber sulara gömülmeye başladığında, insan hâlâ uykudaydı; kâbusundan bir türlü uyanamadı. Dünya'nın çığlığı olan depremler, insanın yaşam yerlerini elinden alırken, Dünya'nın gözyaşı olan seller, sahip olduğu her şeyi suya gömdü. Dünya'nın öfkesi fırtınalar, insanın değer verdiği her şeyi savurdu, götürdü. Tek bir şeyi geride bırakarak... Korkuyu... (s.33-34).

İnsanın ayrıcalık sahibi bir tür olduğu vurgusunun özellikle romanın başından itibaren sürekli bir biçimde vurgulanması ve bu üstünlükten yola çıkarak hiyerarşik bir yapının doğal bir süreç olduğuna vurgu yapılması, posthümanizmin şiddetle eleştirdiği ve kaynağını Batı Liberal Hümanizm'e dayandırdığı antroposentrik yaklaşımı ön plana çıkarmaktadır (s.46). Ayrıca, "Dünya, insanın yaratılışından bu yana insanoğlunun anavatanıdır. Asıl ev sahibi ilahi kelamla insandır (s.82)." cümleleri ile antroposentrik anlayışın hakimiyeti eser içerisinde kendisini göstermektedir.

Romanda ayrıcalıklı insan türünün diğer türlere ve hatta diğer ayrıcalıklı olmadığı düşünülen insanlara uyguladığı şiddetin bir anı olarak roman kahramanlarında ortaya çıkması, posthümanist açıdan romanın ciddi bir ikileme düştüğü kanaati uyandırmaktadır. Roman kahramanlarından Lisa'nın 1600'lü yıllara dair zihninde ortaya çıkan görüntüler, kendilerini üstün sanan insanların diğer insanlara karşı ne denli acımasız davrandıklarını ispatlamaktadır. Ancak buna karşın geçmişte yapılan bir hatanın 3888 yılında farklı metot ve söylemlerle desteklenmesi, posthümanist yaklaşım açısından oldukça dikkat çekicidir:

> Eski Dünya'nın yeryüzü cenneti diye adlandırılan kıtasında, Kuzey Amerikadaydı. 1600'lü yıllarda sadece kolonilerden oluşan, ormanlık bir bölgede, kızılderililerle olan savaşın tam ortasındaydı. Savaşın vahşetinin tüm acımasızlığını yüreğinde hissetti. Acıyla koşmaya başladı. Savaştan kaçarken kendini, bir kolonin meydanında canlı canlı cadılık suçlamasıyla yakılan kadınların arasında buldu. Acı çığlıklarını duyunca, kendi de onlar gibi çığlık atarak uzaklaşmaya çalıştı. O bütün olanları görürken, kimse onu görmüyordu. Ağlamaktan nefes alamıyordu. Ormana doğru koştu. Lisa koştukça zaman değişiyordu. Buraya nasıl geldiğini anlamaya çalıştı. Acıdan uzaklaşmak için daha hızlı koşmaya başladı. Afrika'dan Amerika kıtasına getirilen kölelerin arasındaydı bu sefer... Siyahi insanların köle olarak çalıştırılmasının, insanlığın bir laneti olduğunu tüm hücrelerinde hissediyordu. Köleliğe karşı çıkanlar ya öldürülüyor ya da hayvan gibi zincirleniyordu. İnsanın insana ihanetiydi ırkçılık... Lisa, köle annesinin eteğinin arkasına saklanmış kız çocuğunun gözlerinde kendini gördü. Korkunun ve esaretin sahip olduğu bakışlar yüreğine bir ok gibi saplandı. Küçük bir kızın gözlerinden ırkçılığın tarihsel sürecini izledi. Bunun nasıl olduğunu anlamaya çalışırken, kendini bir anda Amerikan iç savaşının içinde buldu. Savaşın anlamsızlığını, negatif güçlerin her daim insanları nasıl manipüle ettiğine tanık oluyordu. Akan kanlar birilerini besliyordu. Savaş meydanından uzaklaşmaya çalışsa da insanoğlunun hissettiği acıdan, kaçamıyordu. Kolu ve bacağı kopmuş bir askerin inlemelerini duydu; yanına gitti. Yarı ölü askerin gözlerine baktı; askerin gözleriyle, "Neden?" dediğini hissetti. Lisa etrafına bakındı. Her yer ceset ve kandı. Lisa da yüksek sesle, "Neden?" diye bağırdı. "Sevginin olmadığı yerde zulüm

> vardır," dedi kulağına bir ses... Sesin nereden geldiğini anlamak için etrafında bakındı. Başını yukarı kaldırdığında, beyaz bir güvercin, kanat açıp uçtu. Kuşun uçuşunu gözden kaybolana kadar izledi. Bakışlarını gökyüzünden yeryüzüne çevirdiğinde arkadaşlarıyla beraber derenin içindeydi (s.119).

Eserde merkeze konumlanan esas olgu istilacı bir tür olan Neganslar ile insanların mücadelesidir. Neganslar ellerinden gelen her türlü kötülüğü yaparak insanın doğası ve yaşam alanlarını tahrip etmiştir. Ancak buna karşın Tanrı'nın enerjisine sahip bir tür olduğu için insan tam anlamıyla teslim olmamış, mücadeleye devam etmiştir. Bu durumda yaşayan tüm türler içerisinde bir tek insanların Tanrı'nın enerjisine sahip olması, bir tek insanın Tanrı tarafından korunduğu düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Oysa posthümanist düşüncede bu tarz bir ayrımı yapmak, geçmişte yapılan büyük hataların tekerrürü olacaktır.

> Neganslar, binlerce yıl insana ait duyguları yok etmeye çalışarak, insan neslini robotlaştırmaya çalıştılar. Amaçları istedikleri gibi yönetecek, duygu yoksunu yarı robot yarı hayvani bir mahlukâta dönüşmüş, güdülmesi kolay bir insan ırkı yaratmaktı; ama önemli bir şeyi atladılar. İnsana yaratılışında verilen Tanrı enerjisi onu bir miğfer gibi korudu; onların esaretine girmesini önledi. Yüce Yaradan buna müsaade etmedi. Virüslerle, çiplerle, uykuda efektif olunan beyin dalgalarıyla, yiyeceklerle hatta su ile bile bunu yapmak için çok uğraş verdiler. Allah'ın inayetiyle Evren Konseyi insanın yanında yer aldı. İnsan esarete girmedi; ama evinden oldu... Bu Sekiz Gümüş'teki her aktifleşen gen, koloni insanının tekâmülünde çok büyük rol oynayacak. İnşallah, insanlık tekrar Altın Çağı'nı yaşayacak (s.130).

Romanda insanlık ile negansların arasındaki mücadele ve Negansların dünyayı istila etmesi anlatılırken, insanlar ile neganslar arasındaki ilişkinin geçmişine yönelik verilen bilgilerde bir tür merkezci yaklaşımın izlerini görmek mümkündür. Dünyanın Tanrı tarafından inşalara verilmesini hazmedemeyen neganslar, bunun bir tür ayrımcılık olduğunu dile getirip mücadeleye başlıyorlar:

> Neganslar, ellerine geçirdikleri az bir toprak parçasıyla Dünyada binlerce yıldır gizli gizli sürdürdükleri işgali artık aleni olarak yapmaya başladılar. Dünya üzerindeki en büyük adacığın bir bölümünü de ele geçirdiler. Evren Konseyi'nde kabul edilen bir anlaşmayla, 'Ara Bölge' diye tabir edilen bir yerle, biz buraya 'Araf' diyoruz; insanlık ve Neganslar arasına sınır çizildi. İşte bizim sizinle olan münasebetimizin nedeni ve başlangıç noktası... Ara Bölge...
>
> İnsanoğlunun Negans diye adlandırılan sürüngen ırkla mücadelesi çok eskilere dayanıyor. Dünya çok çok eski çağlarda insanoğluna verildiğinde, Neganslar karşı çıktı... Bunu insanoğluna tanınan bir üstünlük olarak gördüler ve bu durumu kabul edemediler... Dünya üzerindeki amaçlarından hiçbir zaman vazgeçmediler (Aygül, 2022, s.35)...

Roman kahramanlarından Mario, zihninde beliren geçmişe dair görüntüler karşısında şaşkınlığını gizleyemediği bir bölümde, insanların güç mücadelesi içerisinde birbirlerine ne denli zarar verdiğini görmekteyiz. Geçmişte vuku bulan bu olaylara dair görüntüler okura verilirken, insan merkezci yaklaşımın ve bu yaklaşımla avantaj elde etmeye çalışan grupların, tarihte ne denli büyük acılara neden olduğunu ve bu durumunda zaman zaman ırk zaman zaman inanç gibi nedenlere sığdırıldığı görülmektedir.

> Eski Dünya'nın Ortaçağ denilen iki bin beş yüzyıl öncesindeydi. Labirent, eski dünyanın İtalya denilen ülkesinde bir liman kentine dönüşmüştü. İnsanlar "veba" denilen bulaşıcı bir hastalıktan ölüyordu. Gemilerle, limandan limana taşınan bu hastalık herkesin kâbusu olmuştu. İnsanların çaresizliğini, ölümün acısını, kıtlığın insan davranışlarını nasıl değiştirdiğini görmüştü. Meydanlarda vebayı getirmekle suçlananlar, cadılık ve büyücülükle suçlanıp yakılıyordu. O insanların acılarını yüreğinde hissetti. Nefes nefese koşmaya devam etti. Koştukça mekân ve zaman değişiyordu. Bu sefer zaman ilerlemiş Eski Dünya'nın gene Avrupa kıtasında Almanya diye bilinen ülkesindeydi. Eski Dünya'nın Birinci Dünya Savaşı denilen savaşın içindeydi. İnsan insanla neden hep savaş içindeydi? Savaş, maddi manevi her türlü yokluğu hortlatıyordu. Mario, savaşın getirdiği bütün olumsuz duyguları ve bıraktığı izleri yüreğinde hissediyordu. Koşmaya devam etti. Koştukça zaman ve mekân değişiyor ama labirentten bir türlü çıkamıyordu. Nefesi kesildi. Yere çöktü. Zaman gene değişmişti. Yanından tanklar geçmeye başladı. Bomba seslerini kulağının dibinde duyuyordu. Savaş meydanının ortasındaydı ama bu savaş başkaydı. Bu İkinci Dünya Savaşı'ydı. Silahlı askerler yanından geçerken, onu görmüyor o ise onların bütün korkularını, acılarını kendi yaşıyormuş gibi hissediyordu. Yaralı askerlerin ve parçalanmış cesetlerin arasından koşarak bu ortamdan bir an önce uzaklaşmaya çalıştı. Koşmaya başladı. Kalbi yerinden çıkacakmış gibi atıyordu. Zaman ve mekân yine değişmişti. Eski Dünya'nın Japonya diye bilinen ülkesindeydi. Atom bombasının atıldığı, Nagasaki diye bilinen şehrindeydi. Binlerce kadın, erkek, çocuğun öldüğü, binlerce insanın radyoaktif etkilere maruz kaldığı anları ve o insanların acılarını yüreğinde hissettiğinde dayanamadı; yere çöktü. Gözünden yaşlar boşandı. Ağlayarak koşan bir çocuğun çıplak vücudundan sarkan etleri görünce acıyla bağırdı. İnsan insana neler yaşatmıştı. İnsanı, insan yapan gönül gözü yani vicdanı nasıl kör olmuştu. Acıdan kurtulmak, gördüklerini bir daha görmemek için koşmaya başladı. Etrafına bakmadan hızlıca koşuyordu. Labirentin botanik bitkileri tekrar etrafında belirdi. Buradan çıkamayacağını düşündü. Bu labirentten nasıl çıkacaktı? Titremeye başladı. Bacağı sendeledi. Cesaretini toplayıp tekrar koşmaya başladığında, labirentin çıkışına az kaldığını hissetti. Nefes nefese sona geldiğinde kulağına bir ses, "Aradığın şey kendi içindedir" dedi. Labirentten çıkan son adımı attığında, arkadaşlarıyla birlikte derenin içindeydi (s.124).

Yazar Gülriz Aygül, söz konusu eserde gerek insanlıktan gerekse negans türünden hareketle insan merkezci veya tür merkezci güç arayışının altını sıklıkla çizmektedir. Posthümanist yaklaşımla yorumlandığında eleştirilebilecek birçok hususun romanda geçmesine karşın posthümanist eleştiri adına ciddi sayılabilecek meselelerin ortaya çıkması dikkat çekicidir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde türlerin ayrıcalık ve güç

arayışı içinde olmaları genellikle tehlikeyi ve acıyı beraberinde getirmekte ve ayrışmayı-sınıflaşmayı tetiklemektedir.

Romanda insanlık kendi felaketini görememiş ve aynı hataları sürekli tekrar ederek, dünyayı yaşanılamayacak bir duruma sürüklemiştir. Bunun nedeni ise insanların açgözlülüğü ve başka türlerin yaşam haklarına ve alanlarına saygı duymamaları gösterilmiştir:

> Uzun zaman önce insanın açgözlülüğü, başka canlıların yaşama hakkını umarsızca elinden alırken, bunun aslında insanoğlunun kendi kaybı olduğunu anlamada gözlerini köreltti. İnsanoğlu farkında olmadan kendi nefsinin kurbanı olmuştu. Kendi türüne verdiği acımasızca savaşlar, dünyanın ekolojik dengesini bozdu (Aygül, 2022, s.18).

İnsanların bir tür olarak kendilerini diğer türlerin üzerinde konumlandırması neticesinde hiyerarşik olarak altta kalan birçok türün yok oluşa sürüklendiğinin vurgulandığı bu eserde, felaketlerin başrolünde insan türünün olduğunun altının çizilmesi, posthümanist eleştiri bağlamında dikkat çekicidir.

Ancak roman posthümanist eleştiri adına dikkat çekici bir kurguyla devam etmektedir. Bir türün üstünlüğü ele geçirdiğinde nasıl sonuçlarla karşılaşıldığı göz ardı edilmiş ve yeniden insan türünün en yetkin hâliyle geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda teknoloji ve bilim yardımıyla bir öjenik çalışma kendini gösterir, eserde. DNA ve gen çalışmaları neticesinde sekiz seçilmiş insana ulaşan bir grup, bu sekiz insanla birlikte türün yeniden inşasını sağlamayı umut etmektedirler. Ancak bu tip bir çalışma yine yaşam içerisinde hiyerarşik bir yapının oluşması ihtimalini gündeme getireceği için posthümanist eleştiri bağlamında eleştirilebilir görünmektedir:

> Uzun süren araştırma ve DNA taramalarından sonra bu sekiz kişi titizlikle belirlenmişti. Her biri dünyada var olmuş bir ırkı temsil ediyordu. Genlerinde bir karma ya da melez ırk yoktu. Sonradan değiştirilen yapay bir organ nakli de olmamıştı. Genleri ıslah etme diye bilinen gen geliştirme programlarını da alınmamışlardı. Bu çok önemliydi. Zihinsel, düşünsel fonksiyonlarına müdahalede bulunulmadığının en büyük göstergesiydi bu... Sadece hangi bölge ya da koloni de yaşadıklarının şeceresi, parmak izleri ve gözlerinin iris haritaları vardı. İris haritası genlerdeki insan DNA'larını gösteren en büyük kanıttı. İnsan ırkının geleceğine yön verecek bilgilerle yüklü bu sekiz kişinin bundan sonra atacağı her adım çok önemli olacaktı. Sanal gerçeklik içerisinde gösterilen tepkiler, onları birbirlerinden farklı kılan özelliklere işaret ediyordu (s.19).

Eserde, yeniden tesis edilmeye çalışılan yaşam için olmazsa olmaz tür insan olarak geçmektedir. Bu durum inançlar ışında işlenmekte ve insanın tür olarak Tanrı'nın enerjisiyle meydana geldiğine değinilmektedir. Bu söylemler ışığında bakıldığında

türler içerisinde Tanrı'nın enerjisinden gelen tek tür olan insanın, insan merkezli bir düşünce yapısına evrileceğini söylemek ise yanlış olmayacaktır. Bu durum ise posthümanist yaklaşımın şiddetle eleştirdiği bir tartışma alanını gündeme getirmektedir:

> Bu geminin kapıları, yetkin kriterlere sahip, belli frekans aralığında olan insanlara açıktır. Burada yaşayan insan ırkları, geçmişten geleceğe taşıdıkları kendilerine özgü farklılıklarıyla bir bütünün parçasını oluştururlar. Bir mozaik gibi... Allah'ın yaradılışta nefes üflediği Kâmil İnsan bu gemide vücut bulur. Burası hem geçmiş hem gelecektir. İnsanlığın sonsuza yolculuğu buradadır. Evrende farklı galaksilerde yaşayan insan kolonileri de buradan yönetilir, izlenir ve gelişimleri takip edilir. Bütün insanlık bu gemide arşivlenmiştir ve takip edilmektedir. İnsanlık Allah'ın inayetiyle ayakta kalabilmiştir ve evrende kendine yer edinebilmiştir. Yaratılıştaki insana verilen Tanrı enerjisinin hakikatini idrak eden insana, bu gemi ilahi bir lütuftur. İnsanın Yaradan'ına olan yolculuğu 'Tanrı'nın Eli'yle devam etmektedir (s.27).

Romanda dikkat çeken bir diğer mesele ise insanın da kendi içerisinde bir tür hiyerarşik yapı olduğuna sıkça vurgu yapılmasıdır. Eserin kahramanlarından olan Komutan Nuh'a göre hakiki insan ve normal insan arasında doğuştan gelen bir fark vardır. Ancak bu ayrımın nedeninin eğitim ya da farkındalık yaratma gibi süreçlerden bağımız olarak genlerle açıklanması posthümanist yaklaşım açısından eleştirilebilir bir husustur. Çünkü posthümanizmde doğuştan gelen hiçbir özellik veya yetenek üstünlük aracı olarak görülmemektedir. Ancak romanda baştan sona değin böyle bir üstünlüğün arandığı ve sistemin bu üstünlükler üzerinden kurulmaya çalışıldığı okura hissettirilmektedir. Seçilmiş sekiz kişinin nasıl seçildiğine dair detaylar verildiğinde, her birinin genlerinin bu seçilimde doğrudan etken olduğu sıkça vurgulanır:

> Tüm kâinatı, evreni bir arada tutan, hiç eksilmeyen güç, sevgi enerjisidir. Evrendeki en güçlü enerji üreticisi ise insandır. Bu söylediklerimi daha önce sizler duymuş, biliyor olabilirsiniz. Neden bunları anlatıyorum? Çünkü hakiki insanı bilmeniz için… Zamanı geldiğinde de içinizdeki sizi ortaya çıkartmanız için... İnsanlık ilahi bütünün parçasıdır. Tanrı'nın Eli'nde, birlik bilinciyle hareket eden insanlar, düşünce ve davranışlarıyla Evrene pozitif enerji üretmek amacı ve gayreti içerisinde yaşarlar. Böyle bir bilince sahip olmayan hiçbir insan Tanrı'nın Eli'ni göremez... Burada noktayı koyalım (s.30).
>
> Sizler, son kalan sekiz saf ırkın, seçilmiş son temsilcilerisiniz. Sizlerin varlığı insanlığın geleceği için çok önemli... Sizin yolculuğunuz, aynı zamanda insanoğlunun da yolculuğu olacak... Bu cümlenin anlamının ne denli büyük olduğunun şu an idrakinde değilsiniz. Son bin yılda değişen yaşam koşulları Dünya insanının ekolojik dengesini tamamen değiştirdi. Birçok ırk saf özelliklerini kaybetti. Bazı insan ırkları günümüze kadar geldi ama bunlardan sadece sekiz ırkın arasında saf genler olduğu yapılan araştırmalarda ortaya çıktı. Belki sizler bile hangi ırktan olduğunuzu bilmiyorsunuz. Kolonilerde yaşam başlayınca, ırksal özellikler silikleşti. Karma, melez ırklar ortaya çıktı. Orijinal diller kullanılmamaya başlandı; hatta bazıları tamamen unutuldu. Kendi özünden uzaklaşmaya başlayan insanoğlu, yeni melez genleriyle göklerde yer edinmeye çalıştı. Tekâmül

> düzeyindeki yükselişle insana göklerden de el uzatıldı. Böylece insanlar yeni dünyalar bulmaya ve oralarda yeni yaşam oluşturmaya başladı. Yaşam formları değişirken insanın biyolojik iklimi de değişim gösterdi. Bazı insanlar daha yüksek boyutsal çıkışlarla, evrendeki diğer yaşamsal formlarının farkına varmaya, anlamaya ve birlik ruhuna erişmeye hak kazandı. Farklı ortamlara ayak uyduran insanoğlu, yeni bazı özellikler edindi; fakat bazı eski özelliklerini de kaybetti. Yeni yaşamsal düzenler içerisinde kendini ortama uyumladı. Yani yeni bir insan ırkı doğdu. 'Galaktik İnsan'... Galaktik in- sanın varoluşuyla, insanın göklerdeki yolculuğu ona tanınan yeni rotayla devam etti. Yeni dünyalar, pozitif anlamda insanın ufkunu genişletirken, negatif anlamda ise sahip olduğu değerlerin büyük bir kısmının yok olmasına neden oldu. İnsan zamanla köklerinden uzaklaştı... Bir kısım insan yeniye adapte olurken bir kısım insan da eskinin negatif etkilerini üzerinden atamadı. Dünya'da yaşamını sürdürenler kendi negatifiyle yaşadığı dünyanın rezonansını düşürürken, altındaki toprağın da altından kayacağını düşünemedi. Eski Dünya, üzerindeki insanıyla beraber sulara gömülmeye başladığında, insan hâlâ uykudaydı; kâbusundan bir türlü uyanamadı. Dünya'nın çığlığı olan depremler, insanın yaşam yerlerini elinden alırken, Dünya'nın gözyaşı olan seller, sahip olduğu her şeyi suya gömdü. Dünya'nın öfkesi fırtınalar, insanın değer verdiği her şeyi savurdu, götürdü. Tek bir şeyi geride bırakarak... Korkuyu... Negatif tesirlerin etkisi altında korkusuyla baş başa kalan insan, hayal kurmayı unuttu. Hayal etmeyi unutması kendinden vazgeçmesi demekti... Eski Dünya'da kalanlar, korkuyla kuşatılarak, negatif tesirlerin güdümü altında yaşamaya başladılar (s.33-34).

İnsanın ayrıcalık sahibi bir tür olduğu vurgusunun özellikle romanın başından itibaren sürekli bir biçimde vurgulanması ve bu üstünlükten yola çıkarak hiyerarşik bir yapının doğal bir süreç olduğuna vurgu yapılması, posthümanizmin şiddetle eleştirdiği ve kaynağını Batı Liberal Hümanizm'e dayandırdığı antroposentrik yaklaşımı ön plana çıkarmaktadır (s.46). Ayrıca, "Dünya, insanın yaratılışından bu yana insanoğlunun anavatanıdır. Asıl ev sahibi ilahi kelamla insandır (s.82)." cümleleri ile antroposentrik anlayışın hakimiyeti eser içerisinde kendisini göstermektedir.

Romanda ayrıcalıklı insan türünün diğer türlere ve hatta diğer ayrıcalıklı olmadığı düşünülen insanlara uyguladığı şiddetin bir anı olarak roman kahramanlarında ortaya çıkması, posthümanist açıdan romanın ciddi bir ikileme düştüğü kanaati uyandırmaktadır. Roman kahramanlarından Lisa'nın 1600'lü yıllara dair zihninde ortaya çıkan görüntüler, kendilerini üstün sanan insanların diğer insanlara karşı ne denli acımasız davrandıklarını ispatlamaktadır. Ancak buna karşın geçmişte yapılan bir hatanın 3888 yılında farklı metot ve söylemlerle desteklenmesi, posthümanist yaklaşım açısından oldukça dikkat çekicidir:

> Eski Dünya'nın yeryüzü cenneti diye adlandırılan kıtasında, Kuzey Amerikadaydı. 1600'lü yıllarda sadece kolonilerden oluşan, ormanlık bir bölgede, kızılderililerle olan savaşın tam ortasındaydı. Savaşın vahşetinin tüm acımasızlığını yüreğinde hissetti. Acıyla koşmaya başladı. Savaştan kaçarken kendini, bir koloninin meydanında canlı canlı cadılık suçlamasıyla yakılan kadınların arasında buldu. Acı çığlıklarını duyunca, kendi de onlar

> gibi çığlık atarak uzaklaşmaya çalıştı. O bütün olanları görürken, kimse onu görmüyordu. Ağlamaktan nefes alamıyordu. Ormana doğru koştu. Lisa koştukça zaman değişiyordu. Buraya nasıl geldiğini anlamaya çalıştı. Acıdan uzaklaşmak için daha hızlı koşmaya başladı. Afrika'dan Amerika kıtasına getirilen kölelerin arasındaydı bu sefer... Siyahi insanların köle olarak çalıştırılmasının, insanlığın bir laneti olduğunu tüm hücrelerinde hissediyordu. Köleliğe karşı çıkanlar ya öl- dürülüyor ya da hayvan gibi zincirleniyordu. İnsanın insana ihanetiydi ırkçılık... Lisa, köle annesinin eteğinin arkasına saklanmış kız çocuğunun gözlerinde kendini gördü. Korkunun ve esaretin sahip olduğu bakışlar yüreğine bir ok gibi saplandı. Küçük bir kızın gözlerinden ırkçılığın tarihsel sürecini izledi. Bunun nasıl olduğunu anlamaya çalışırken, kendini bir anda Amerikan iç savaşının içinde buldu. Savaşın anlamsızlığını, negatif güçlerin her daim insanları nasıl manipüle ettiğine tanık oluyordu. Akan kanlar birilerini besliyordu. Savaş meydanından uzaklaşmaya çalışsa da insanoğlunun hissettiği acıdan, kaçamıyordu. Kolu ve bacağı kopmuş bir askerin inlemelerini duydu; yanına gitti. Yarı ölü askerin gözlerine baktı; askerin gözleriyle, "Neden?" dediğini hissetti. Lisa etrafına bakındı. Her yer ceset ve kandı. Lisa da yüksek sesle, "Neden?" diye bağırdı. "Sevginin olmadığı yerde zulüm vardır," dedi kulağına bir ses... Sesin nereden geldiğini anlamak için etrafında bakındı. Başını yukarı kaldırdığında, beyaz bir güvercin, kanat açıp uçtu. Kuşun uçuşunu gözden kaybolana kadar izledi. Bakışlarını gökyüzünden yeryüzüne çevirdiğinde arkadaşlarıyla beraber derenin içindeydi (s.119).

Eserde merkeze konumlanan esas olgu istilacı bir tür olan Neganslar ile insanların mücadelesidir. Neganslar ellerinden gelen her türlü kötülüğü yaparak insanın doğası ve yaşam alanlarını tahrip etmiştir. Ancak buna karşın Tanrı'nın enerjisine sahip bir tür olduğu için insan tam anlamıyla teslim olmamış, mücadeleye devam etmiştir. Bu durumda yaşayan tüm türler içerisinde bir tek insanların Tanrı'nın enerjisine sahip olması, bir tek insanın Tanrı tarafından korunduğu düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Oysa posthümanist düşüncede bu tarz bir ayrımı yapmak, geçmişte yapılan büyük hataların tekerrürü olacaktır.

> Neganslar, binlerce yıl insana ait duyguları yok etmeye çalışarak, insan neslini robotlaştırmaya çalıştılar. Amaçları istedikleri gibi yönetecek, duygu yoksunu yarı robot yarı hayvani bir mahlukâta dönüşmüş, güdülmesi kolay bir insan ırkı yaratmaktı; ama önemli bir şeyi atladılar. İnsana yaratılışında verilen Tanrı enerjisi onu bir miğfer gibi korudu; onların esaretine girmesini önledi. Yüce Yaradan buna müsaade etmedi. Virüslerle, çiplerle, uykuda efektif olunan beyin dalgalarıyla, yiyeceklerle hatta su ile bile bunu yapmak için çok uğraş verdiler. Allah'ın inayetiyle Evren Konseyi insanın yanında yer aldı. İnsan esarete girmedi; ama evinden oldu... Bu Sekiz Gümüş'teki her aktifleşen gen, koloni insanının tekâmülünde çok büyük rol oynayacak. İnşallah, insanlık tekrar Altın Çağı'nı yaşayacak (s.130).

Sanal Kent (2022) adlı eserde ise, insanmerkezci yaklaşım teknolojik evrim ile belirgin bir hâle gelmiştir. Artık yeni insan olarak görülen Bina-Kentliler dışındaki her şey tiksinilecek canlılardır. Dolayısıyla önemsiz, öldürülebilir, yok edilebilir ötekiler konumundadırlar. Bu durum Bina-Kentlilerin tür merkezli yaklaşımlarını ortaya

koyması bağlamında önemlidir. Her ne kadar teknolojik bir ilerlemeyle insanın geliştiği vurgulansa da posthümanizmin eleştirdiği tür merkezci yaklaşım güçlenmiş ve tahakkümün genişlemesine neden olmuştur.

> İnsanların evrim süreçleri hakkında yaptığı kısa konuşmadan sonra, çeşitli görüntülerle hayvanlar ve bitkiler hakkında bilgi vermeye başladı. İnsan dışındaki bütün türlerden tiksintiyle bahsediyordu. Onlarsız bir hayatın ideal olduğunu vurguluyordu. Evrim konumuz olduğu için bu canlılardan bahsetmek zorunda kaldım, kusura bakmayın. Doğa tarihinde daha detaylı işlersiniz (s.76).

> Ursula ve Ataman'ın kişisel hayatları değişim arifesindeydi. Bina-Kent'in son istilası çok sert olmuştu. Öncekilerden daha sert değildi ama etkisi büyüktü. Bunun sebebi beklenmedik bir zamanda gelişiydi. Tam her şeyin sakinleştiği, hayatların yeniden yoluna konduğu anda, eski tip insanları tamamıyla ortadan kaldıracak ya da dönüştürecek şekilde yeni bir yöntem uygulanmaya başlamıştı. Binalı yöneticilerden An'ın planı neticesinde, Kentlilere yaşayacak alan bırakılmamış, her biri zorunlu evrimleştirmeye tabi tutulmuştu. An'ın çalıştığı Bina, diğerlerinden farklı olarak sadece savaş ve istilaya programlanmış değildi. Daha ziyade, Kentli insanların asimilasyonunu kolaylaştırıcı mekanizmalar geliştirmekte ustaydı (s.131).

Bina-Kentlilerin kendileri dışındaki diğer canlılara (bunlara insanlar da dâhil) nasıl baktıklarının etkili bir biçimde ele alınışı romanın sonlarına denk gelmektedir. Bir kaza sonucu Bina-Kent denilen teknolojik yaşam alanının sınırlarına sıkışıp kalan Ormanlı Tuna'nın hayatının hiçbir önemi yoktur, Bina-Kentliler için. Bu durum gözden çıkarılabilen ötekinin aktarımında oldukça ilginç bir bölüm olarak ele alınabilir:

> Kadın, koltuk ya da kuyruk kadar kıymetli olsa gerekti. Normalde Binalılardan herhangi biri fiziksel olarak bir aksaklığa maruz kalsa, Bina uzuvları hemen gelir yardım için hazır olurdu. Ancak şimdi Tuna için ne birisinin ne Bina'nın kendisinin kılının kıpırdamayacağı ortadaydı. Hem zaten Bina kadar Binalıların da oynatacak kılları yoktu! Oynatılabilecek bütün uzuvlar donup kalmış gibiydi zaten. Ni, kendi uzuvlarını çalıştırabildiğine sevindi. Bina'nın bir parçası olma ayrıcalığını kullanabileceğini düşünüyordu. Şansını demek üzere Us'un yanına gitti (s.183).

> Yabancı bir cisim... Tuna'nın bedeninin karşılığı buydu işte. O bir Orman insanı değil, Bina'nın kendisini onarmasına engel olan yabancı bir cisimdi. Yaşanan bütün telaşın sebebi Tuna'nın sıkışması değil, Bina'nın bozulması, bir ilkel insanın canı değil, Binalıların zehirlenme ihtimaliydi. Nigâr bunların hiçbirini bilip fark etmediğinden var gücüyle kadını itmeye başladı. Mesajı algılamış olsaydı, değil Tuna'yı itmek, kendisini de Bina çeperine sıkıştırıp içerideki havanın zehirlenmesine yol açmayı tercih ederdi. Eski halkından birini kurtardığını sanıyordu ama aslında Bina'nın kurtuluşunu sağlayacaktı. Tabii becerebilirse (s.187).

Uzay Görmüş, ***Megaverse (2023)*** adlı eserinde transhümanizmin en önemli söylemlerinden olan "insanı bedensel acılarından kurtarma" beklentisinin gerçeğe dönüştüğünü ancak bu beklenildiği gibi insanın acılardan kurtulmasını sağlamadığını

ironik biçimde ifade etmektedir. Transhümanizm teknoloji ve bilim marifetiyle insan ömrünü uzatmayı, hastalıkları yok etmeyi, insanı daha da güçlü bir tür hâline getirmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle bakıldığında eserde 2100'lü yıllara gelindiğinde insan ömrü uzamış ve hastalıklara çare olabilecek kadar da tıp gelişmiştir. Ancak insan sayısındaki önlenemez artış ve ölümün artık uzak bir ihtimal olması, nüfus problemine bağlı kaynak sıkıntısını ortaya çıkarmıştır. Bu durum nedeniyle artık gelişen tıbbın tüm imkânlarına rağmen tedavi seçeneği kaldırılmış ve insanların açlıktan birbirlerini öldürmeleri beklenmiştir. Bu durumun bir transhümanizm eleştirisi olarak görülmesi yanlış olmayacaktır:

> Bak Mara, şu anda dünyada farklı varoluş seçenekleri mevcut. Biliyorsun, insanlar asırlar boyunca ölüme yenik düştüler, en çok korktuğumuz şey ölmekti, çünkü geri dönüşü yoktu. Üstelik öldükten sonra gittiğimiz yer konusunda da kafalarımız karışıktı. Bu derin ve ortak çaresizlik yüzünden hayatın tadına da varamıyorduk. Öleceğini bilen insan, bu acımasız bilgi yüzünden çok acımasız bir düzen kurmuştu. Asırlar boyunca tam bir çaresizlik içinde ölüme boyun eğdikten sonra, aslında ölümü kısmen de olsa kontrol edebileceğimizi gördük. Şu anda yaptığımız şey, bir nevi ölümsüzlüğün tadını çıkarmak aslında" dedi, keyifle gülümseyerek… Bak, yirmi ikinci yüzyıla geldiğimizde insan ömrü 180 yıla kadar çıkmıştı. Tıptaki ilerlemeler sayesinde insanlar biyolojik olarak hem bu kadar uzun yaşayıp hem de yaşlanmıyorlardı, hücresel rejenerasyonla ilgili çalışmalar insanların hücresel yaşlanma falan deneyimlemeden yaşayabilmesini sağlıyordu. İnsanlar artık birbirlerine bakarak yaş tahmini dahi yapamıyorlardı, artık kimse kimseye yaşını sormuyordu bile (Görmüş, 2023, s.20)...

> Sonra Kelda başka görüntülere geçti: İnsanlardan, robotlardan ve yarı robotlardan oluşan kalabalık sokaklar, caddeler göründü, ortamdaki gerginlik ilk bakışta bile hissediliyordu. Yürüyenlerden biri yavaşlayınca ya da yere düşünce, diğer insanlar tarafından eziliyor, tekmeleniyordu; üstelik bunları yaparken kimse kimi ezdiğine bakmıyordu bile. Yiyecek satan mekânların önünde uzun kuyruklar oluşmuştu ve bu kuyrukları robotik zırhlar kuşanmış görevliler denetliyordu. Sokaklarda, ölmek üzere sürünen insanlar görülüyordu. İnsanlar evcil hayvanları bile yemiş, yiyecek bir şey bulamayınca ölmek üzere olan bu insanlar da yiyecek olarak kullanılmaya başlamıştı (s.85).

Romanda insan merkezci yaklaşıma dayanarak ortaya çıkan meselelerden birisi de insan-doğa ilişkisinin bozulmasıdır. Bu yaklaşımı destekleyen hususlardan inanç meselesi ise romanda sıkça vurgulanır. Tüm inanç sistemlerinde insanın diğer türlerin üzerinde konumlandırılması ve doğa tamamen insan için yaratılmıştır düşüncesi, insan merkezci/tür merkezci yaklaşımı meşrulaştırmakta ve böylece insanın doğaya daha saygısız ve acımasız davranmasına neden olmaktadır. İlerleyen bölümlerde insanın da kendi içerisinde ayrışması, sınıflara bölünmesi ve ötekileştirmenin artması felaketi tetikleyen başat unsurlardan olmuştur:

> Aslında bunu zaten konuşmuş olduk bile, ama netleştirmekte fayda var. Sistematik tek tanrılı dinlerin hepsinde ortak ve belirgin olan sav şuydu maalesef: insanın diğer bütün canlılardan üstün olduğu ve geri kalan her şeyin insan için yaratılmış olduğu düşüncesi!" dedi ve üzerimdeki etkisini görmek için sustu (s.73).

> Bütün bu acılar hep bu eski insanların çağ dışılığı yüzünden yaşanmadı mı? Üstelik kendilerini çok gelişmiş sanıyorlardı; diğer canlılardan üstün ve daha değerli olduklarını iddia edip duruyorlardı. Kendi türdeşlerine bile bu kadar acımasız davranan insanların diğer canlılara neler yaptığını siz düşünün! 20. ve 21. yüzyıllarda her birkaç on yılda bir, yüzlerce hayvan ve bitki türü yok oldu ve bu durum, insanların umurunda bile değildi (s.85)!

Özellikle ayrışan ve kendine imtiyazlı alanlar oluşturarak burada zenginleşen ve güçlenen gruplar, daha önceden alışmış oldukları insan merkezci tutumu bu defa kendi türdeşlerine uygulamakta ve bunun sonucunda insan olarak görülmeyen ve hayvan gibi muamele edilen alt tabaka insanları ötekileştirilmektedir. Bunun en mühim gerekçesi ise doğadaki yaşamın yanlış anlaşılması olarak gösterilmektedir. Doğal yaşamda "güçlü olan zayıf olanı ezer!" söylemine dayanarak bu düşünceyi saf bir gerçeklik olarak algılayan zengin, güçlü ve azınlık kesim; alt tabakada yaşayan ve toplumun genelini oluşturan insanları bir nevi ölüme mahkûm etmişlerdir. Bu durum da başlı başına antroposentrik yaklaşımın bir sonucu olarak değerlendirilebilir:

> ...bize tuhaf ve kabul edilemez gelen bütün bu olayların çok normal olduğunu, güçlü olanın zayıf olanı ezmesinin doğal olduğunu düşünüyorlardı. Doğa kanunlarını bile kendi zihniyetlerine göre yorumluyorlardı; oysa doğada her şey alışveriş ve devinim hâlindedir. Doğada amaç hiçbir zaman güçlü olanın zayıf olanı ezmesi değildir, biliyorsunuz. Ve şimdi... Şimdi biz o dönemin insanlarını tutup şimdiki hayatımıza dâhil etmeye mi çalışacağız? Neler olabileceğini düşünemiyor musunuz? Bu kadar agresif ve doyumsuz olan bu yaratıkların gezegenlerimize yayıldığını hayal edebiliyor musunuz? İçlerindeki kötülüğü yok etmemizin bir yolu yok! Üstelik sayıları hiç de az değil, neredeyse 450 bin lazarus var. Onları buzlarından çözüp zamanımıza uyandırmaya çalışan bu projeye mutlaka engel olmalıyız arkadaşlar (s.86)!

> Dünyanın artık iyice dibe vurduğu dönemlerdi. Aslında her zamanki gibi her şey bir aradaydı: yani bir tarafta çok büyük bir insan topluluğu açlıktan hayvanlar gibi birbirini yerken; diğer tarafta da her tür lüksü yaşayan, üstelik hiç yaşlanmayan ve çok uzun yaşayan zengin insanlar vardı. Bu zengin kesim bilim ve teknolojinin tadını aldığı ve bunlardan çok kâr ettiği için, artık kendi aralarında buluş yarıştırıyorlardı. Yani, yanlış anlaşılmasın, kendilerinin buluş falan yaptığı yoktu, ama neredeyse hepsinin kendi özel bilimsel araştırma ekipleri vardı (s.124).

Doğal yaşamda güçlünün zayıfı ezmesi düşüncesinin yol açtığı yaklaşımlar neticesinde insanlığın içinden çıkılamaz bir ayrışmaya ve ötekileştirmeye maruz kalması, 2400'lü yıllarda kurulan ütopik yaşamın temel dayanaklarından biri olmuştur. Çünkü 2100'lü ve daha eski yıllarda bu yanlış düşünceler ekseninde toplanan insanların yaptığı yanlışlar değerlendirilmiş ve bir daha tekrarlanmaması için büyük

çaba sarfedilmiştir. Bu durum posthümanist düşüncenin savlarına da oldukça uyumludur. İnsan veya başka herhangi bir türün üstün olduğunu düşünmesi ve bu üstün olma durumunu avantaja çevirmek maksadıyla diğer türlere ve evrene zarar vermesi, posthümanist eleştirinin öncelikli konularından birisi olarak görülmektedir.

> Savundukları şey şuydu: Doğada da durum böyle değil miydi zaten? Doğada da güçlüler zayıfları yiyerek ayakta kalmıyor muydu? Bu durumda zayıf halkın hiçbir şey talep etmemesi gerekiyordu, çünkü doğa onları seçmemişti; ölüme ve yok olmaya mahkumdular. diye devam ederken Adra dayanamayıp araya girdi, "Ne güzel özetledin Sandov, ben tabi durumu böyle tarif edemedim ama Mara'nın asıl soruları hep Hemera'nın çalışmalarının neden dünyayı bu kadar derin etkilediğiyle ilgiliydi (s.125).

Romanda, tür/insan merkezci yaklaşım en dikkat çeken husus güç ve zenginlik olarak verilmektedir. Güce ve zenginliğe sahip olan kesim kuralları belirlemekte ve bu kurallar neticesinde daha da güçlenmektedir. Bu durumun yol açtığı felaketler de katlanarak büyümektedir. Bu güç dengelerini en çok etkileyen hususlardan birisi ise enerjidir. Romanda 2098 yılında Venüs'te bulunduğu ifade edilen "enerjiyum" molekülü, dünyanın bütün enerji ihtiyacını karşılayabilecek bir keşif olarak dikkat çekmektedir (137). Bu moleküle dair geçmiş anılar Mara'ya anlatılınca Mara'nın zihninde geçmiş tecrübelerine dayanan bir soru zuhur eder. Bu soru romanda posthümanist izlerin kendini gösterdiği açıklayıcı bir cevabın ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır:

> Gerçekten şanslıymışız enerjiyum molekülünü bulduğumuz için, birçok sorunu çözmüştür. Ama kimse Venüs için kavgaya tutuşmadı mı, gezegeni sahiplenmeye kalkmadı mı?" dedim. İnsanoğlunun para ve enerji için yapmayacağı yoktu maalesef. Yüzyıllar boyu uğruna milyonlarca insanı katlettikleri asıl ve gerçek tanrıları olan hırs tanrısını bırakmış olabilirler miydi gerçekten?
>
> Sandov bir an sorduğum soruya şaşırdı, "Venüs için kavgaya tutuşmak mı?" dedi, ama sonra hemen toparlanıp yanıt verdi: "Aslında haklısın tabi Mara, bunu niye sorduğunu anlayabiliyorum. İnsan soyu, kavgalarının acısını çok çekti ve birbirimizi, gerçek anlamıyla, yemek zorunda kalıncaya kadar da asla akıllanmadı. Dünyayı, asırlarca hep düşük zekâlı ve empatisiz, aşırı hırslı kişiler yönetti; kendilerine benzemeyenleri de hunharca yok ettiler. Üstelik en kötüsü de, insanları bunun tek yönetim ve yaşam biçimi olabileceğine inandırdılar. Kendi çıkarları için işledikleri cinayetleri toplumların iyiliği için yaptıklarına herkesi ikna ettiler. Bu, asırlar ve asırlar boyu böyle süregitti. Ama neyse ki, yok olmanın eşiğindeyken, başka bir yol denemeye karar verdik. Bu da Hemera'nın buluşları sayesinde tetiklendi. Sonrasında da, anlattığım gibi, dünya yönetimini bilgisiz ve hırslı insanlardan alıp bilim insanlarına bıraktık. Tek kurtuluş umudumuzdu bu, işlemeseydi inan bana şu anda yoktuk. Eğer hâlâ bilim insanlarını kendilerinden daha az zeki ve daha bilgisiz insanlar yönetiyor olsaydı, bilim de yine sadece kötü amaçlar için kullanılacaktı. Şu andaysa verilen bütün kararlar, çeşitli alanlarda çalışan bilim insanlarından oluşan kurullarda tartışılıyor ve kararlar en az yüzyıl sonraki etkileri düşünülerek alınıyor (s.140).

Romanda; yönetim, acı tecrübeler sonrasında bilim insanlarına emanet edilmiştir. Yönetimin bilim insanlarına verilmesi, Platon'un yönetimi filozoflara bırakma fikriyle örtüşmesi bağlamında da dikkat çekicidir. Yönetimi bilim insanlarına verebilen toplum, eski dönemlerin hırslı ve acımasız ikliminden kurtulmuş; herkesi ve her şeyi önceleyen, dikkate alan bir medeniyeti ve düşünüşü inşa etmişlerdir. Eğer yönetim yine güçlü, hırslı, düşüncesiz ve empati yoksunu insanlara verilseydi bilim de kötü amaçlara hizmet edecekti vurgusu, bir yönüyle posthümanizmin şirketleşen ve bilimsel keşifleri bir kesimin güçlenmesi adına geliştirmeye çalışan düşüncelerin ve transhümanizmin bu yöne evrilebileceğine dair kuşkularının gündeme gelmesi bağlamında oldukça önemli görülebilir.

Romanda dünyaya ve doğal yaşama en büyük zararı veren düşüncelerden birisinin ise aidiyet olduğu vurgulanır. Aidiyet duygusu, zamanla hırsı ve ayrışmayı tetiklemektedir, düşüncesi roman kahramanları tarafından Mara'ya izah edilir. Dolayısıyla bu düşünceden sıyrılmak gereklidir. Romanda kurulan mutlu, huzurlu ve güvenli dünyaya ulaşabilmek için bilinmesi gereken tek husus ise "biz evrene aitiz." düşüncesinin egemen olmasıdır. Bu perspektiften bakıldığında posthümanist yaklaşımın izleri daha da net görünmektedir. Evrenin bir parçası olma ve bu parça olma durumunda hırsı, gücü, ayrışmayı gündeme getirebilecek tüm düşünce yapılarıyla ve algılarla mücadele etme gayretini posthümanist yaklaşım çerçevesinde değerlendirmek yanlış olmayacaktır:

> Mara, geçmişte bu dünyaya en çok zarar veren fikirlerden birini savunuyorsun, farkında mısın? Aitlik duygusu kadar tehlikeli bir duygu yoktur. Biz bütün evrene aitiz, bütün evren de bize aittir. Biz bütün bu evrenin bir parçasıyız. İnsanın kendini sadece doğduğu, büyüdüğü yerle sınırlaması; kendini sadece oraya ait hissetmesi geçmişteki saçma politikaların sonucudur. Çok demode bir düşünceyi savunduğunu düşünüyorum, kusura bakma lütfen. Hem, ne yani eskisi gibi devam etseydik de her şey yok mu olsaydı? Yaşamaya devam etmemiz için bu gerekiyordu, dolayısıyla biz de bunu yaptık (s.140)!
>
> Geçmişte ülke, milliyet, din gibi kavramlar çok ön plandaydı ve bütün bunlar insanları bölmek ve ayrımcılıklara yol açmak dışında pek bir işe yaramıyordu. Götürüleri getirilerinden kat kat fazlaydı. Sürekli savaşlar, anlaşmazlıklar çıkıyordu. Neden biliyor musun? Herkes kendi alıştığı/alıştırıldığı şeylerin diğerlerininkinden çok daha iyi olduğunu zannediyordu. Herkes birbirine kendi bildiklerini, kendi değerlerini dayatmaya çalışıyordu. Ne oldu peki? Birleşemediğimiz için enerji bütünlüğüne de ulaşamadık, enerji bütünlüğüne ulaşamayınca tanrıyı bulamadık, kaybettik. Senin o 'ait olma duygusu' dediğin şey yüzünden neredeyse topluca yok oluyorduk yahu! Böyle olsa daha mı iyiydi? Onun yerine, 'evrendeki her yere aidim ve her yer bana aittir' diyebilseydik her yeri korumaya çalışırdık, diğer insanları ve canlıları da kendimizin bir parçası gibi görürdük. Yüzyıllarca süren saçma sapan acılara gerek kalmazdı, değil mi (s.140)?

Dokuz Dünya ve Güçleri (2023) adlı eserde, uzaylılar tarafından kaçırılan/misafir edilen bir grup insanın, farklı bir yaşam formu ile olan ilişkisi anlatılmakta ve bu evrende yalnız olunmadığı, insanlar dışında sekiz zeki yaşam formu daha olduğu söylenmektedir. Kendilerine de insan denilmesini isteyen bu farklı tür, insanlar ile sağlıklı bir ilişki kurmak istediklerini bu nedenle de dostça davrandıklarını sürekli olarak ifade etmektedirler. Bu durumun nedeni sorulduğunda ise bu türün lideri konumunda olan Mââsa isimli roman kahramanı, istilacı bir türün tehditlerinden bahseder. Bu savaşçı ve barbar tür aynı zamanda da oldukça gelişmiş teknolojiye sahiptir. Dokuz farklı yaşam türü içerisinde teknolojik bağlamda en gelişmiş tür olduğu ifade edilen Araklar, bu istilacı ve barbar tutumlarını ise gücü elde etmek için takınmışlardır. Uzayda maden faaliyetlerinde kendilerine rakip olarak gördükleri tüm türlerle savaşmaya çalışan bu türün, tür merkezli yaklaşımı evreni tehdit etmektedir. Bu nedenle müttefik arayışında olan türlerin bir araya gelmesi ve bu durumla mücadele etmeleri gerekmektedir. Bu romanda da diğer romanlara benzer iki önemli nokta vurgulanmaktadır. Teknoloji her zaman uygarlığı, iyiliği getirmeyebilir ve güç istenci tür merkezci düşünce yapılarının vazgeçilmezidir. Bu iki noktaya yapılan vurgular, enerji savaşları adı altında güce dayalı bir sömürgeleştirme anlayışının gelişmesini gündeme getirmiştir (Gürtunca, 2023, s.144).

Volkan Çekirdek'in ***Yeni Nesil İnsan Biyobot (2023)*** adlı eserinde de antihümanist bir türün varlığına işaret edilir. Bu tür insanlığı sömürgeleştirmek, dünyayı istila edebilmek için çeşitli teknolojik manipülasyon faaliyetleri sergilemektedirler. Geliştirdikleri yeni teknolojiler sayesinde insanları siborglaştırmaya daha sonra da tahakküm altına almaya çalışan bu türün de esas amacı, kendi üstünlüğünü kurmaktır. Romanda insan türünün güç istenci uğruna yaptıkları sıkça vurgulanmaktadır. İnsan merkezci anlayışın bir sonucu olarak birçok insanın öldüğü, doğanın zarar gördüğü vurgulanır. Gelişen teknoloji de yine bu insan türünün gelişminde ve güçlenmesinde kullanılacaktır. Bu kaçınılmaz durum ise insanlar arasında da güç mücadelesini tetikleyecek ve ayrışma, sınıflaşma gibi toplumsal yaşamı tehdit eden anlayışlar güçlenecektir. Bu yönüyle bir transhümanizm eleştirisinin varlığına işaret edildiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

> İnsanoğlunun gelişme sürecini incelediğimizde evrileceği yeri tahmin etmek çok da zor olmasa gerek. Yani düşüncemi tek kelime ile özetlemem gerekirse; hümanoidler geleceğimiz olacak diyebilirim (Çekirdek, 2023, s.73).

> Belki de senin makine tarafın bir gün insanların değersiz yaşam formları olduğunu düşünecek ve organik tarafını yok etme girişiminde bulunacak (s.78).
>
> İnsanlar da insanları öldürüyor. Bu tüm insanları kötü mü yapıyor? Siz sadece kötü insanların kötü şeyler yapacağına inanıyorsunuz ama bence sıradan insanlar da ellerine güç geçtiğinde kötü şeyler yapabilir. Bu düşünce ile insanların daha fazla güçlenmesini önlemek için tıbbı ve teknolojiyi durdurmak bağnazlık olmaz mı (s.78)?

İnsanların teknolojiyi kötü amaçlar uğruna kullanması eleştirilirken, teknolojinin değil bu yöne eğilim gösteren insan düşüncesinin eleştirildiği sıkça vurgulanır, eserde. Bu durumda herkesin ve her şeyin lehine geliştirilebilecek teknoloji ve bilimin gerekliliğine yapılan vurgu, posthümanist anlayışın söylemleriyle örtüşmektedir. Ancak bunun için ciddi bir farkındalık gerektiği de yine ifade edilmektedir. Bu yönde çalışmalar gösteren bir grubun varlığı romanda zikredilir. "Hümanist Hackerlar" isimli bu grup dünyayı ve insanları koruman amaçlı örgütlenmiş teknolojiyi iyi kullanan bir ekip/örgüt olarak ön plana çıkar.

> Sana hacker olduğumu söylemiştim. Benim bir de Hümanist Hackerlar isimli grubum var. İnsanlığın geleceğini öngörüp olası tehditlere karşı insanoğlunu korumakla görevli bir örgüt... İnsanlığın geleceği için gerekirse insanları bile karşısına almaktan çekinmeyecek bilişim, biyoloji, nanoteknoloji, fizik gibi birçok alanda faaliyet gösteren bir örgüt. Bugün arkadaşlarımla konuşup, akşama kadar bu işin aslını öğreneceğim. Merak etme. Ben tüm gücümle senin yanındayım. Sen sadece sakin kalmaya çalış. Eve git ve benden haber bekle, diyerek bulunduğu yeri, Ali Kağan'ın tuhaf bakışları eşliğinde terk etti (s.64).

İnsan türünün kontrolsüz bir biçimde elde ettiği gücü kullandığını vurgulayan ana karakter Ali Kağan, bu durumun kendini gösterdiği birçok deneyden de romanda bahseder. Bu durum karşısında insanlığın takındığı tutumu eleştiren Ali Kağan, antidünyalılar üzerinden verdiği örnekle durumun vehametini göstermek istemektedir. Ali Kağan, doğal dengede insanın üzerinde konumlanan bir canlı peydah olursa, insanlık bu durum karşısında ne yapacaktır sorusunu gündeme getirerek, eleştirel bir yakkaşım sergilemektedir.

> Ali Kağan bu deneyden bahsederek insan türünün kontrolsüzlüğünden ve gücü elde ettiği her fırsatta kendi ırkına dâhi kötülük edebileceğinden bahsetmek istiyordu. Miligram deneyi de bu isteğini kanıtlayan bir başka deney olduğu için kısaca ondan da bahsederek konuşmasını sürdürdü (s.94).
>
> Peki, bir gün bizi diğer canlıların başına musallat eden doğa, besin piramidinde bizden daha üst sırada bir başka varlık peyda ederse ne olacak? O varlık da bizler gibi hareket ederse bizim gibi davranan bu yeni varlığa solucan nazarından bakarak saygı duyabilecek miyiz? Albert Einstein'ın söylediği gibi "Hayat bisiklete binmek gibidir. Dengede kalmak için yola devam etmek gerekir." Şu an insanlığın yaptığı yerinde saymaktır. Güncellemesi gelen cep telefonumuzun yeni özelliklerini kullanabilmek için hemen güncellerken aynı şeyi neden kendimiz için yapamıyoruz? Görmüyor musunuz ben insanlığın güncel

> versiyonuyum? Yapmamız gereken sadece yola devam etmek. Yerimizde sayarsak denge bozulur ve nasıl olacağını bilmem ama besin piramidindeki yerimiz dahi değişir (s.95).

İnsanların güce, teknolojiye ve doğaya bakış açılarını değiştirmesi, bir bakıma kendini güncellemesi gerekliliğini vurgulayan Ali Kağan, posthümanist bir yaklaşım takınmış gibi görünmektedir. Gelenekleşmiş bir Batı Liberal Hümanizm ile bu yolun gidilemeyeceğinin ve insanların ilerleyemeyeceğinin vurgulanması roman adına dikkat çekicidir.

Posthümanizm'in teknolojiyi dışlamadığını bilakis teknolojik gelişmelerin destekçisi olduğu ancak bu gelişmelerin bir türün değil tüm evrenin menfaatine olacak şekilde gerçekleşmesi gerektiğini savunduğu daha önceki bölümlerde ifade edilmişti. Bu görüşe paralel olacak şekilde bir eleştiri ise romanın sonlarında kendini göstermektedir. Teknolojiye karşı toptan bir yaklaşım eleştirilmiştir. Teknoloji, ne tamamen korkularak göz ardı edilebilecek bir hususturne de tapılacak, sadece güç için ve yok etmek için kullanılacak bir hususdur:

> Dünyanın oluşumundan günümüze, insan daima bilmediğinden korkmuş ve bu korku yüzünden yeniliklere, buluşlara ve farklı düşüncelere savaş açıp nefret kusmuştur. Tıpkı Isaac Newton, Nikola Tesla ve daha birçok bilim insanı ve düşünüre yapılan eziyet ve haksızlık gibi, tıpkı Sokrates'in idam edilmesi gibi biyobotlar da yavaş ve acılı bir ölüme mahkûm edildi. Yapılarındaki adalet ve tarafsızlığa ileri derecedeki zekâlarının birleşmesi de eklenince belki de insanlık tüm kötü, yozlaşmış ve aşağı davranışlardan kurtulacaktı. İnsanlığın kötü, ahlaksız ve yanlış olarak adlandırdığı her ne varsa hepsinden kurtulma adına tek şansları olan biyobotlar, varlıklarından kimsenin haberi olmadan silinip gidiyordu. Nikola Tesla'nın "Nefretiniz; elektriğe dönüştürülebilseydi bütün dünya aydınlatılabilirdi." demesi gibi... Yaşanılanlar, bilinmeyene duyulan bir nefret miydi? Yoksa insanlığın genel çıkarlarını, başkanlıklarını yaptıkları ülkelerin çıkarlarından üstün tutan bir grup insanın, hiçbir menfaat gözetmeksizin almış oldukları zor ve kusursuz kararların neticesinde tüm insanlığın kurtulmasına vesile olan emsali görülmemiş bir zafer mi (s.143-144)?

4.2.2. Posthümanist Bütünlük

Trinidad'ın Dönüşü (2015) adlı eserde posthümanist bütünlük anlayışına dair söylenebilecek en mühim nokta dünyanın canlı bir organizmaya benzetilmesi olarak gösterilebilir (Erdoğan, 2015, s.78). Dünyanın canlı, bütün bir organizma olduğu söylemi aynı zamanda onu oluşturan tüm parçaların değerli ve kıymetli olduğu düşüncesini akla getirmektedir. Bu anlayış posthümanist yaklaşımda arzulanan "çokluğun birliği" düşüncesini örneklendirmesi açısından oldukça dikkat çekicidir.

Aeden (2016) adlı eserde iki farklı gezegenden ve iki farklı yaşamdan bahsedildiği daha önce vurgulanmıştır. Bu gezegenlerden ilki bir ütopya gibi sunulan Aeden iken, diğeri bir distopya olarak ele alınan dünyadır. Aeden insanı ve Aeden'de yaşayan tüm canlılar posthümanizm anlayışına yakın bir yaklaşım geliştirerek bütünleşebilmişken, dünya insanı kendi dışındaki her şeyi görmezden gelmiştir. Bu nedenle dünya insanı hem kendisine hem de doğasına zarar vermiştir. Bu nedenle bu başlık altında posthümanist bütünlük denildiğinde romanla ilgili olarak Aeden gezegeni akla getirilmelidir. Çünkü Aeden'de yaşayan her canlı yaşam hakkına saygı duymakta ve birbirini sömürmemektedir. "Yağmaladığın her can aslında kendi canındı (Kohen, 2016, s.54)" anlayışı Aeden'e egemen anlayıştır. Bu duruma örnek olarak sahip oldukları tahrip edici gücü sürekli kontrol altında tutmaya çalışan Spihnailer örnek gösterilebilir:

> Alev almak onlar için pek de sorun değildi aslında, zaten ateşin içine doğmuşlardı ama bataklığın etrafında bulunan orman gibi yanıcı ağaçlarla dolu bir yerde alevler içinde gezmeleri kesinlikle yasaktı. Aeden'de yaşayan her ırk ailesi kendi evriminin üst düzeylerinde olduğundan Çi'ye hizmet etmeyi seçmişti, her oluşun birbirine bağlı olduğunu, bir bütünün parçaları olduklarını hepsi bilirdi ve bir ırkın diğerine bilerek zarar vermesi asla söz konusu değildi. 18 ırkın her birinin en verimli şekilde evrimleşmesi için gerekli olan tüm deneyim, besin, öğreti, biyolojik ya da ruhsal her etki Usta'nın yönetiminde yüklenmişti bu gezegene. Irklar kendi aileleriyle birlikte kendi bölgelerinde yaşıyorlar ve ahenk içinde birbirleriyle de iletişime geçebiliyorlardı (s.52).

Posthümanizm anlayışına uygun içkinlik ve bütünlük meselesi romanda türünün tek örneği olarak gösterilen Dokas tarafından da vurgulanmaktadır:

> Dokas'ın dingin sesi, "Senin hissettiğin her duygu senden evrene yansır, hatta evreni değiştirir. Aslında tüm evrende yaşayan bir tek sen olduğunu ve yaşayan her varlığın, senin değişik gerçekliklerdeki hâllerin olduğunu düşünürsek, demek ki her bir varlığın her duygusu, yani duyguların tamamı senin evrenini şekillendiriyor. Şöyle düşün, evrende en çok hissedilen duygu, kıskançlık ya da öfke gibi köklerini negatiften alırsa evren de köklerini aldığı o çoğunluktaki duygunun hâline bürünüyor. Ya da birbirini sürekli bir şekilde yanlış yargılayan varlıkların olduğu bir evrende anlamdan bahsetmek de mümkün olmuyor. Çünkü anlam ancak emek verilerek iyi niyetle anlamlanıyor," dedi (s.110).

Aeden'de egemen olan yaşam felsefesinin anlatıldığı bir diğer bölüm de yine posthümanist yaklaşımın anlaşılabilmesi bakımından önemli görülebilir:

> Geldiğimiz gezegendeki yaşam buradakinden çok farklı. Çi'ye saygı duyarak yetiştirildik. Her canlının içindeki enerjiden daha kutsal, daha önemli, daha korunması gereken hiçbir şey yoktur evrende diye öğrendik... Aeden'de Çi'nin bedene indiği her varlık kutsalken, balinalar, ağaçlar, yaşayan her şey... burada... ama bu gezegende..." Öldürülüyor diyemedi

> Numi, gözlerine hücum eden duygular kelimeleri söylemesine gerek bırakmadılar, burnunu çekti, yutkundu duygusunu ve konuşmaya devam etti: "Sizin gibi değiliz Theador, öldüremeyiz... Öldürülmesini izleyemeyiz... Sonje... sadece yardım etmek istiyor... Ama eğer onu yakalarlarsa ya da beni yakalarlarsa neler olacağını ikimiz de biliyoruz. E.T. yi düşün Theador, sadece bir film mi sanıyorsun (s.230)?..

Cern Komplosu Galaktik İstila (2018) adlı eserde ise romanın sonlarına doğru sıklıkla tekrar eden bir gerçeklik vurgulanmaktadır. "Galaktik ahenk" özellikle istila altındaki insanlığa yardım etmek için uğraşan zeki bir türün temsilcisinin sürekli ifade ettiği bir bütünlük mesajıdır. Galaktik ahenk sağlanırsa tehditler azalacak ve bu tehditlere karşı müdafaa gücü artacaktır. Esasında bir türün güçlenmesi önlenmiş olacak ve daha barışçıl bir ortamın zemini hazırlanacaktır. Bu durum romanda dünyanın en güçlü devleti olarak görülen (bir nevi insan merkezci tutumun en çok yakıştırıldığı) ABD başkanı tarafından yapılan söylemlerde net olarak görebilmekteyiz:

> Ancak çok önemli bir şey öğrendik ki, düne değin küçümsediğimiz, dudak büktüğümüz hatta alaya aldığımız, sadece bilimkurgu fantezisi sandığımız evrendeki zeki canlılar olayını bizzat deneyimledik. Filmlerde, romanlarda, çizgi romanlarda rastladığımızdan daha ürkütücü ve gerçek yaratıklarla karşılaştık. Bunların bir kısmının bize karşı hakikaten düşmanca duygular beslediğini öğrendik. Böyle bile olsa artık gözümüzü yeni bir evren algısına, yeni bir evren bilincine çevirebiliriz. Öğrendik ki evrende yalnız değiliz ve bizden başka uygarlıklar var. Bunların bir kısmı teknolojik, zihinsel ve idari olarak bizden daha ileri. Gene farkına vardık ki biz de hızla gelişen bir türüz ve pek yakında, uzaylı dostlarımızın da yardımıyla daha ötelere açılabileceğiz. Galaktik varoluşun parçası olacağız. Bunu aklımızdan çıkarmamalıyız, enerjimizi ve insanlarımızı aynı yönde geliştirmeliyiz. Sizlerin bu bilinç ile selamlıyorum" dedi. Tekrar alkışlar kopmuştu (Akar, 2018, s.196).

Galaktik varoluşun bir parçası olma arzusu, bir yönüyle evrenin efendisi değil bir parçası olduğunun kabulü olarak değerlendirilebilir. İnsanların daha önce alaya aldığı, görmezden geldiği ya da küçümsediği farklı türlerin ileride bu ahengi bozacak kadar güçlenip distopik bir yaşamı insanlığa yaşatma ihtimali ve korkusu bir yönüyle insanlığa yöneltilen ciddi bir eleştiri olarak görülebilir.

Romanda Reptilian türünün istilasına karşı insanlığa yardım olmak isteyen türün temsilcisinin Galaktik ahenk ve evrenin düzeni hakkında söyledikleri, posthümanist bir bütünlük ihtiyacına işaret etmektedir:

> O yüzden bu katliama dur demeliyiz. Bunu Galaktik ahenk için yapmalıyız. Eğer dünyadaki askeri gücümüz yeterli olsa idi sizin yanınızda savaşırdık. Ancak sadece kendimizi savunacak kadar bir gücümüz var. Buna rağmen size yardım edeceğiz. Hem de çok daha etkili ve kesin bir yolla. Zaten onun için buradayım (s.186).

> Size evrendeki bütün uygarlıkların barışçı olduklarını söylemeyi çok isterdim. Fakat maalesef sizin de acı bir şekilde öğrendiğiniz üzere öyle değil. Siz dünyada nasıl farklı milletlere ve devletlere bölünmüş ve tarih boyunca aranızda çok kanlı savaş ve işgaller, soykırımlar yaşamışsanız aslında evrendeki galaktik nizam da pek farklı değil. Teknolojik gelişmişliğimize aldanmayın. İçimizde hâlâ saldırgan, işgalci, yok edici ırklar mevcut. Size saldıranlar da onların en bilinenlerinden biriydi. Onlarla bizim de başımız belada. Ancak teknolojik üstünlüğümüzden dolayı bize doğrudan saldıramıyorlar. Fakat geçmişte çok zarar verdiler (s.199).

> Sonra tekrar tepkileri bekler gibi birkaç saniye etrafı süzdü. Kimsede çıt yoktu. Ardından "Aslında" diyerek devam etti. "Bizler yüzyıllardır buradayız. Dünya gezegeni muhtelif uzaylı ırkların her zaman ilgi alanında oldu. Defalarca gelip gittiler. Hatta uygarlığın gelişmesi için el altından yardım ettiler. Ancak geçen yüzyılımızın bilhassa ikinci yarısından itibaren, atom çağına adım atmanızla birlikte ilgiler daha yoğunlaştı. İlgi iki yönlüydü. Bizim gibi iyi niyetli uygarlıklar ve galaktik gözetim gözcüleri sizin kendinize ve dünyaya zarar verebileceğinizi düşünüp kaygılandı. Başkaları ise uzun vadede bilhassa uzay teknolojisinde ilerlemeniz ve Ay'a ayak basıp, şimdilerde de Mars'a ve güneş sisteminin ötelerine göz dikmenizi kendileri için bir tehdit olarak gördüler. Er veya geç insanlığın kendilerine rakip olacağını düşündüler. O yüzden sizi hedeflediler (s.199).

Galaktik ahenk ve sağlıklı bir bütünlük için neler yapılması gerektiğine ilişkin verilen tavsiyelerde özellikle enerjiye dair tespitlerin ilk olarak verilmesi güç-birlik-yaşam ilişkilerini gösterebilmesi adına dikkat çekicidir:

> Örneğin aramızda teknolojik ve bilimsel konularda bir yardımlaşma süreci başlatabiliriz. Daha temiz ve kullanışlı enerji kaynakları üretmeniz konusunda yardımcı olabiliriz. Birbirimizi ve galaksilerimizi daha iyi tanımamız için içinizden bilim, sanat, kültür, tıp alanlarında bir grubu gezegen sistemimize götürebiliriz. Böylelikle uygarlıklarımız arasında bir yakınlaşma sağlayabiliriz. Bunu kötü niyetli, sadece silah teknolojisi edinme hırslarına feda etmeden yürütebiliriz (s.200).

Romanda teknolojiye yönelik yapılan tespit de posthümanist yaklaşım için oldukça kıymetli görülebilir. Teknolojik üstünlük her zaman bir üstünlük ve yüksek ahlak anlayışını getirmemektedir. Tam tersine teknolojik üstünlük barbarlığa, güç merkezli yaklaşıma ve bu bağlamda birçok yok oluşa neden de olabilmektedir. Bu yönüyle teknoloji, üzerinde çok hassas davranılması gereken, tüm sonuçların gözden geçirildiği, etik değerlere yaslanan bir gelişim göstermelidir:

> Teknolojik ilerleme kendiliğinden bir üstün varlık bilinci getirmiyordu. Nasıl bir insanın en son model, pahalı bir araba sahibi olması onun trafikte kurallara uyacağının, uygar davranacağının garantisi değilse, hatta çoğu kez tam tersi ise bu da o hesaptı (s.202).

Diğer Evrenin Senaristi (2018) adlı eserin henüz başında, posthümanizmin temel argümanlarından biri olarak ve tüm eyleyicilerin düz bir ontolojik varoluş sergiledikleri bir yaşam tasavvuru kendini göstermektedir. Romanda hiçbir özne bir

başkasının üzerinde tahakküm kurmaz ve herhangi bir ötekileştirmeye mahal vermez. Bu durum posthümanist bir bütünlüğe yaklaşıldığının işareti olarak değerlendirilebilir:

> Kötülüğün ve cinsiyet eşitsizliğinin tarihe gömüldüğü başka bir dünyaydı bu hikâyenin yaşandığı yer. İnsan, hayvan ve doğanın birlikte huzurla yaşadığı; herkesin birbirine hoşgörülü ve saygılı davrandığı; nesli tükenen hayvanların nesillerinin çok önceleri kurtarıldığı; rengarenk çiçeklerin ve yüzyıllık ağaçların şehirlerin her yerinde gözleri kamaştırdığı; bitkilerin bina gövdelerini kollarıyla sarıp sarmaladığı; yağmurun da güneşin de hiç eksik olmayıp bereketli topraklarında her şeyin yetiştiği, öte-insanların evreniydi burası... (Aydın, 2018, s.11).

Posthümanizme yakın görülebilecek bu bütünlükçü yaklaşımın sonuçlarına dair en çarpıcı bölüm ise bir televizyon haberinin okurlara aktarıldığı bölümde kendini göstermektedir. Artık dünya baskının, sömürünün görüldüğü bir yer değildir. Bu da bir zenginliğe dönüşmüş, yaşam kalitesi artmıştır:

> Televizyondaki spikerin sesi de duyuluyordu: "Bugün dünya üzerine bir milyon ağaç dikildi; dünya toprakları devasa bir orman olma yolunda ilerliyor Sayın İzleyiciler. İkinci haberimize de gelince, Afrika kıtasındaki refah ve zenginlik gün geçtikçe artıyor; Afrika Kıta Bütünlüğü Devleti en zengin coğrafya olma yolunda ilk sıraya yerleşti, ayrıca AIDS hastalığının net tedavisi olan o aşıyı bulan dâhiyane doktorları sayesinde AIDS yeryüzünden bütünüyle silinmişti hatırlarsanız. Bu gelişmeler güzel Afrika ve insanlık için mutluluk verici... Herkese şükranlarımızı sunuyoruz. Ve diğer haberimiz de dünyadaki son silah fabrikası hakkında, son yıllarda müze olarak kullanılan fabrika nihayet tamamen kapatıldı..." diye haber anonsları geçtikten sonra, bar bölümünün arkasında duran garson kumandaya basıp televizyonun sesini iyice kıstı (s.41).

Posthümanizm denince akla gelecek ilk yerli bilimkurgu eserlerinden birisi olarak değerlendirilebilecek olan ***Megaverse (2023)*** adlı eserde, posthümanist yaklaşımla uyumlu çok fazla düşünceye ve uygulamaya tanık olmak mümkündür. Geçmişte yapılan büyük hataları gözler önüne serdiğini ve bu sorunlarını çözdüğünü iddia eden insanlığın nihayet 2400'lü yıllarda artık mutluluğa ve huzura erdiği ifade edilmektedir:

> Şu anda 2400'lü yıllardayız ve kesinlikle atalarımızdan daha mutlu ve huzurlu yaşıyoruz. Geçmişte çok ama çok ağır bedeller ödedik ve sonunda anladık ki ya tamamen yok olacağız ya da kendimizi değiştirmemiz lazım (Görmüş, 2023, s.67).

İnsanlar; insan merkezci yaklaşımın tetiklediği sınıflaşma ve ayrışmanın, diğer türlere ve doğaya duyulması gereken saygı ve sevginin duyulmamasının, evrenin sürekli olarak sömürülmesine karşı sessiz kalmanın ve hatta sömürmenin bir yok oluşu tetiklediğini anlaması ve burumu tersine çevirebilecek bir bakış açısını tesis etmesi 2400'lü yıllarda dünyayı daha yaşanabilir bir hâle getirmiştir. Bakış açısı değişen

insanların yaşama dair aldıkları bu radikal kararlar birçok yönüyle posthümanist yaklaşımla örtüşmektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde posthümanist düşünce romanda insanlığı ve diğer tüm türleri mutluluğa, huzura erdirmiştir, denebilir:

> Mara, kendimizi değiştirmek derken her şeyi kastediyorum aslında. Öncelikle hayata bakış açımızı değiştirdik. Artık yüzyıllar öncesinin, kendini bütün canlılardan üstün zanneden, bireysel mutluluğu toplam mutluluktan üstün tutan bakış açısıyla eğitilmiyoruz. Biz doğanın önemli bir parçasıyız, ama diğer parçalar da önemli. Yani bütün varlıklar değerli artık, hiçbiri bize hizmet etmek için var olmadı. Tarih gezerken de, tarih hakkında okurken de önceki saçma düşüncelerin hayatımıza yansımaları yüzünden acı çekmiş olduğumuzu görüyoruz artık. Atalarımız, bireysel mutluluğun kollektif mutluluk olmadan asla mümkün olmadığını hiç öğrenememiş; çünkü zaten onların düzeni belli kişiler tarafından, geri kalan herkes sadece kendilerini mutlu etsin diye, kurulmuş. İşin en salak tarafı da bu, bu şekilde insanlığı manipüle ederken ve faydalandıklarını sanırken aslında hep beraber acı çektiğimizi, sonumuzu hazırladığımızı kimse görememiş. Neden biliyor musun? Çünkü herkese doğanın da böyle işlediği ve yaptığımızın normal olduğu öğretilmiş. Hatta yüzyıllar boyunca, bütün dünyanın ve hayvanların bizim için yaratıldığını savunmuşuz; eğitim kurumlarında bunu öğrenmişiz. Yani düşünsene, dünyadaki her şeyin sadece senin için, sen tepe tepe kullan diye varolduğunu düşünürsen ne yaparsın (s.68)?
>
> Tabi ki. Dediğim gibi, neye inanırsan onu gerçekleştirirsin. Eskiden insanlar 'doğanın acımasız kanunları var' derlerdi ve farkında olarak veya olmayarak kendileri de acımasız davranırlardı. Şimdiyse 'doğanın güzel bir dengesi var' diyoruz ve o dengeyi bozmamaya özen gösteriyoruz. Doğa aslında aynı doğa... Bakış açısı, tabi ki, dünyayı değiştirir. Eskiden 'ben evrenin kendisiyim, kendimi mutlu etmek için ne gerekiyorsa yapmalıyım' derdik, oysa ne büyük bir yalnızlık bu, düşünsene! Şimdiyse 'ben evrenin parçasıyım' diyoruz, diğer bütün parçalar bizim için çok önemli ve biz de onlar için önemli olduğumuzu biliyoruz. Evren yine aynı evren... biz değiştik Mara, büyüdük, artık ergen değiliz" dedi babacan bir şekilde gözlerimin içine bakıp gülümseyerek (s.68-69).

Posthümanist yaklaşımın ya da daha farklı bir ifadeyle dünyanın içinde bulunduğu yok oluştan kurtulabilme fikrinin ortaya çıkışı yine bilim ve teknoloji sayesinde gündeme gelmiştir. Eolas isimli roman kahramanımız bir bilim insanıdır. Bu kahraman bitkiler üzerine yaptığı çalışmalarda bitkilerin birbirlerinin enerjilerini etkilediklerini fark eder ve bu yönde çalışmalarını geliştirmek ister. Bilimsel çalışmalarına sponsor bulabilmesinin tek yolu ise zengin sınıftan bir hami bulabilmektir. Eolas bu amaçla katıldığı bir organizasyonda Hemera Larkom ile tanışır ve dünyanın kaderi bu tanışmayla değişir:

> Sahneye sadece elinde iki saksı çiçeğiyle girmiş, ekrana yansıttığı bazı grafiklerle araştırmasının sonuçlarını anlatmaya çalışıyordu. Bitkileri insanlarla eşdeğer tuttuğu için herkes adamla dalga geçmeye başlamıştı. Aleni bir şekilde kahkahalar atıyor, ellerine geçeni sahneye fırlatıyorlardı. Herkes kendisiyle dalga geçerken o hâlâ anlatmaya çalışıyordu. Israrla, bir gün canlılar arasındaki bütün direkt bağların kanıtlanacağını, bunu da ancak bitkiler üzerine çalışarak başlatabileceğimizi iddia ederek herkesin daha da çok gülmesine neden oluyordu. Bense, o anda, adamın anlattıklarından çok, çakmak çakmak

> parlayan büyük çimen yeşili gözlerine ve ensesine kadar inen kıvırcık kestane rengi saçlarına odaklanmıştım. Ne yaptığımı çok da düşünmeden, birden yerimden kalktım, sahneye doğru ilerledim, spikerin yanına giderek salondakilere döndüm ve adamın botanik projesine hastanemde sonsuz destek sağlayacağımı söyledim. Salonda önce buz gibi bir hava esti, sonra da salondaki herkes, sanki az önce kimseyle dalga geçmemişler gibi homurdanarak sohbetlerine geri döndüler. Eminim, tam da kendileri adamla dalga geçip eğlenirken araya girip onların eğlencesini bozduğum için, yaptığım bu şımarıklığı çekiştiriyorlardı. Aslında bunu, hem aşırı gerizekâlı olduklarını düşündüğüm üstsınıf kalabalığını sinir etmek hoşuma gittiği için, hem de bu yakışıklı botanikçinin benim emrimde çalışmasını istediğim için yapmıştım (s.172-173).

Bu olaylar neticesinde Hemera Larkon yani diğer adıyla Mara, Eolas'ın bilimsel çalışmalarına dâhil olur ve bitkilerden yola çıkılan bu enerji bağlılığının tüm canlılarda olduğu keşfi yapılır. Bu sonuç aynı zamanda "Eolas'ın çıkarımlarına göre dünyada mutsuz canlılar çoğunlukta oldukça kimsenin tam olarak mutlu olması mümkün değildi (230)." fikrinin gelişmesini sağlar. Eolas'ın trajik ölümü sonrası çalışmalarına Mara devam etmek ister. Eolas'ın bulduğu ve üzerine büyük emek sarfettiği bu çalışma Mara tarafından sonuçlandırılır. Buldukları ise dünyayı yeniden şekillendirecek ilk kıvılcımdır:

> Bütün canlıların temel bir bütünü oluşturduğunu ve hepsinin birbirine kanıtlanabilir bağlarla bağlı olduğunu gösterdi yahu! Eskiden lafın gelişi bahsedilen ve çoğunlukla spiritüel kabul edilen bir durumu bilimsel olarak kanıtlamış oldu. Çalışmanın en önemli kısımlarından biri de sadece insanların değil, bütün canlıların birbiriyle olan bağının göstermiş olmasıydı. Gözünde o zamanları canlandır Mara, herkesin sadece kendini düşündüğü, açlığını bastırmak için her şeyi ama her şeyi tükettiği, birbirini yediği zamanlardı... o dönemde böyle bir bilginin insanlar üzerinde yarattığı etkiyi düşünsene (s.121)!
>
> Ama Hemera'nın çalışmaları insanlara aslında yalnız olmadıklarını, bir insanın tek başına bile bütün kâinat için çok önemli olduğunu, evinde büyüttüğü çiçekle bile kardeş olduğunu, bütün canlıların birbirlerine sihirli bağlarla bağlı olduklarını kanıtladı. Bu ne demek biliyor musun Mara? Artık yalnız değildi insanlar. Muhteşem bir şeydi! Eskiden ateist ya da agnostik olanlar bile kanıtları duyunca büyülendiler, insanlar çalışmanın detaylarını duydukça Hemera'yla iletişime geçmeye başladılar. Ardında bıraktığı notlarda, Hemera bile, bu kadarını beklemediğini söylüyor (s.121).
>
> Eolas, değil bütün insanların, bütün canlıların aynı değere sahip olduğunu söylüyordu. Sesini, feryadını duymuyoruz diye bir bitkinin acı çekmediğini düşünmenin bile acımasızlık olduğunu düşünüyordu (s.328).

Bu çalışmaların zeminini oluşturan husus ise kuşkusuz dünyanın 2100'lerde içinde bulunduğu vahim durumdur. Engelli kardeşinin ve ailesinin beslenebilmesi adına bitkilere meyleden Eolas; bitkilerle uzun süre çalışınca bilimsel çalışmasının temeli atacak gözlemleri yapma fırsatı bulur. Bu durum daha sonra çalışmalara devam etme kararı veren Mara'ya da yol gösterici olmuş bu durumun insanlar üzerinde geçerli olup

olmayacağı araştırılmıştır. Bu sırada çalışma grubunun Eolas'ın engelli kardeşi Enda üzerinde keşfeden Mara, Enda gibi diğer engelli bireylerden ulaşabildikleri üzerinde çalışmalar yapar. Öjeni çalışmalarının sıklıkla yapıldığı, engelli bireylerin yaşam haklarının ellerinden alındığı bir düzende, engelli bireyler vasıtasıyla kurtuluş fikrinin bulunması, posthümanist düşünce açısından oldukça kıymetli görülmelidir:

> Enda gibi 6 hastamız daha vardı, hepsinde de aynı şekilde besin yetersizliğinden dolayı gelişen gelişim ve zekâ geriliği vardı. Yaptığımız çalışmalarda hepsinden neredeyse aynı sonuçları aldık, sonra da onlar sayesinde belirlediğimiz enerjilerin sadece frekanslarını değil, aktarımlarını da çalışmaya başladık. Mahzen oldukça loştu, ama hepimize yetecek kadar da genişti. Toplam 7 hastamız, ben ve Revnak dışında hem hastaların bakımına hem de çalışmalarımıza yardım eden beş kişi daha vardı. Orka hepsini özenle seçmişti. Hastalarımızı yamyam saldırılarından korumamız gerekiyordu. Burada böyle bir yer olduğunu öğrenirlerse acımadan saldırırlardı, üstüne bir de yiyecek kaynaklarını gereksiz yere tüketen ucubeleri yedik diye böbürlenirlerdi (s.317).

Eolas ile başlayıp Hemera Larkom ile tamamlanan bilimsel çalışmalar ve bu çalışmaların sonuçları yayınlandıktan sonra insanların büyük bir çoğunluğunda karşılık bulunur. Dünya yok oluşun eşiğindedir ve yaşanacak başka bir gezegende bulunamamıştır. Dolayısıyla en mantıklı görülen seçenek dünyayı yaşanabilir bir hâle geri getirmektir (s.129). Bu çalışmalar ise insanların "umut" denen o büyülü duyguya kapılmalarına sebep olur:

> Benim göremediğim şey, böyle aşırı uç sınıflara bölünmüş toplumlarda aç kalan tarafa verilebilecek en tehlikeli şeyin umut olduğuydu. Bu insanlar umutlarını yıllar önce kaybetmişti. Dünya düzeninin gerektirdiği şekilde, yani aşağılanarak, yaşamayı hakettiklerine inanıyorlardı. Oysa Eolas onlara dünyadaki doğal düzeninin gerçekte bize öğretildiği gibi olmadığını, başka türlü yaşamanın da mümkün olabileceğini hatırlatmıştı (s.232).

Umutlanan insanlar Hemera Larkom'u bir kahraman olarak görmeye hatta peygamber gibi görmeye başlarlar. Ancak buradaki din/inanç düşüncesi eskiden inanılanlardan farklıdır. Artık insanlar evrenin bütünlüğüne inanmakta ve bütünün aslında Tanrı olduğunu kavramaktadır. "Aslında tam olarak tanrı yoktur diyemeyiz, sadece 'çok yanlış yerde ve yanlış yollarla aramışız onu' diyelim şimdilik (s.74)..." Sandov bu ifadeleriyle Tanrı'nın aslında birlik olduğunu ifade etmesi posthümanist bağlamda değerlendirilebilir:

> Evet, böyle başladı Mara, ama orada kalmadı. Dünya tarihinde ilk kez 'tanrı dünyaya yerleşti', daha önce göklerde aradığımız tanrı artık dünyaya inmişti ve bizimleydi. Oluşan huşu durumu bulaşıcı gibiydi. Herkes şunu anlamaya başladı: herkes mutlu değilse,

> kimsenin tam olarak huzurlu ve mutlu hissetmesi mümkün değildir. Sonuçta genel düşünce tarzı değişince, eski köhnemiş sistemler yerini daha güzel bir dünyaya bırakmaya başladı. Düşünsene Mara, mesela eskiden aç kalma korkusuyla herkes her şeyi zula ederken; artık biriktirip saklamak değil, diğer insanlar için kullanmak daha değerliydi. Herkes aynı şekilde davranmaya eğilimli olduğu için de her şey eskisine göre daha iyiye gidiyordu. Bu şekilde düşünenler ve davrananlar daha mutluydu, inatla eski köhnemiş alışkanlıkları devam ettirenler de asla desteklenmiyordu (s.131).

Megaverse, posthümanist anlayışla uyumlu birçok olay örgüsüne ve düşünceye sahip bir bilimkurgu eseri olması sebebiyle bu çalışmada oldukça dikkat çekmektedir. Özellikle insanlığın "mutlu ve huzurlu bir yaşamı nasıl tesis edebiliriz?" sorusu karşısındaki arayışları ve uygulamaları, posthümanizmin anlatımında örnek teşkil edebilecek kadar akıcı şekilde işlenmiştir, denebilir. Son olarak uygulamanın anlatıldığı bölümler bu düşünce ve bakış açısı değişikliğini gösterir niteliktedir:

> Ölüm korkusu ortadan kalkınca herkes yaşama ve birbirine öyle bir sarıldı ki... Dünyayı eski hâline nasıl getiririz diye harıl harıl çalışmaya başladık. Eriyen buzullardan dolayı iki büyük kıtamızdan geriye sadece birkaç ada kalmıştı. Diğer kıtalarımız da neredeyse tıka basa insan doluydu, hayvanların ve bitkilerin çoğu yok olmuştu. Yani ortalığı öyle bir dağıtmıştık ki, toparlamak hiç kolay olmayacaktı. İşte tam o dönemlerde Dijia'nın kurulması ve insanların intra olmaya başlaması çok işe yaradı. İnsan nüfusu azalmaya, intra nüfusu artmaya başladıkça yiyecek kıtlığı sorunu da yavaş yavaş çözülmeye başladı. Tabi bu kadarı yetmeyecekti. Doğayı mahvetmiştik ve ona olan borcumuzu ödemek zorundaydık. Artık neredeyse hiç orman yoktu, çoktan beridir oksijenimizi bile cihazlarla üretip atmosfere vermek zorunda kalıyorduk. Bu da aşırı enerji gerektiren bir işlemdi. Oysa artık enerjinin Dijia'nın devamı için harcanması gerekiyordu. Bu sorunun çözümü için bir sürü öneri ve projeler sunuldu, ama sonunda en etkin olanında karar kılındı: Ormanların ve bitki örtü- sünün tekrar oluşması sağlanacak, oksijen ihtiyacı yine doğa tarafından karşılanacaktı. Bunun için de insanlar tek kıtada istihdam edilecekti, geri kalan kıtalar boşaltılıp oradaki bitki ve hayvan florası kendi hâline bırakılacaktı. Tabi bu çok büyük bir karar, Mara. Tahmin edebileceğin gibi, kararın uygulanması hiç de kolay olmadı. Tek kıtada eskiden Kuzey ve Güney Amerika olarak anılırdı. Ama biz şu anda sadece 'Amerika' diyoruz artık birleşmek ve diğer kıtaları tamamen boşaltmak neredeyse bir asır sürdü. Tek kıta diyorum, ama aslında şu anda bir kıtayı da kısmen iva ve supralar için kısmen kullanıyoruz; Myu kıtasının eski adıyla Avusturalya'nın sadece belli bir bölgesinde iva ve supra eğitimleri veriliyor. Diğer kıtalar coğrafik olarak birbirilerine daha yakındı, Amerika ve Avusturalya ise hepsine en uzak kıtalardı, bu yüzden kıta seçimlerimizi bu şekilde belirledik (s.344-345).

Romanda aitlik duygusuna yönelik yapılan tespitler ise yine posthümanist bağlamda oldukça kıymetlidir. Aitlik duygusu insanların içerisindeki olumsuz duyguları tetiklemektedir. İnsanların aitlik duygusunu sadece evrene dair hissetmesi beklenmektedir. Evren dışında kalan herhangi bir aitlik duygusunun eskiden kalma bir hastalık olduğu, hırsı ve güç istencini tetiklediği, sınıflaşma ve ayrışma gibi toplum

yaşamını altüst edebilecek olumsuzlukları tekrar gündeme getirebileceği hususu özellikle vurgulanmaktadır:

> Şu anda yaptığımız şey kimsenin, olduğu yerde çok uzun süre yer değiştirmeden kalmamasını sağlamaya çalışmak... İnsanlar ne kadar çok yer değiştirir, gezer ve ne kadar çok ve çeşitli insan tanırsa o kadar az önyargılı olurlar. Bu sayede zararlı aşırı' aitlik duygularından, fanatiklikten uzaklaşırlar. Bu yer değiştirme işini de arkadaşları, tanıdıklarıyla birlikte değil tek başınayken yapmaları en iyisidir. Niye mi? Mesela geçmişte başka ülkelere göçmen olarak yerleşen insanlarda hep sadece kendi benzerleriyle bir araya gelme eğilimi vardı. Bu da göçmenlerin, gittikleri ülkelerde kendi ırklarına yönelik milliyetçi ırkçı tavırlara girmesiyle sonuçlanıyordu. Tabi bunda, göçtükleri ülkedeki insanların yabancıları dışlama eğiliminin ve ayrımcılığının da katkısı var maalesef. Şu anda bütün bunlara yol açan iki nedeni ortadan kaldırıp her insanın belirli aralıklarla yer değiştirmesini sağlıyoruz (s.348-349).

Romanda baştan sonra posthümanist yaklaşımın izlerini görebilmek mümkündür. Ancak dondurulan insanlarla beraber her bir insan için birkaç tavşanın dondurulduğunun söylendiği bölüm, posthümanist bağlamda romanın geneliyle çelişmektedir. Tüm canlıların eşit değere sahip olduğunun ifade edildiği ve yaşamdaki uygulamaların bu bilinçle hayata geçirildiği bir dönemde, insanlar çözdürülmeden önce onlarla beraber dondurulan tavşanların kötü ihtimalleri önceden görebilmek adına daha önce çözdürülmesi, yine insan hayatının tavşan hayatından daha değerli tutulduğunu gösterir mahiyettedir. Bu bağlamda romanda posthümanist tutumla çelişen bu durum da dikkatten kaçmamaktadır:

> Genelde dondurulan her insanla beraber aynı anda birkaç tavşan da dondurulurdu. Defroze etme işlemi önce tavşanlara uygulanırdı. Hayvandaki bu uygulama başarılı olursa, sonraki aşamada, eşlikçisi olan insanın işlemleri başlatılırdı. Bir insanın bedenini çözmeden önce, dondurulduğu dönemdeki bütün koşulları hesaba katabilmek için riski en aza düşürmek adına bu yola başvuruluyordu. Tavşanın dondurulma süreci de, çözülme süreci de insana göre daha hızlı gerçekleşiyordu. Yeterli teknolojik gelişmeler sağlandıkça tavşanların daha etkin bir şekilde geri gelebildiği gözlendi. Sonrasında da uyandırılmak için özellikle belli bir tarih vermiş olan insanlar, zamanı geldiğinde, çözme işlemine alınmaya başlandı (s.161).

Posthümanizm; tür ayrıcalığını ve tür kaynaklı tahakkümü şiddetli bir biçimde eleştirmektedir. Bu nedenle postantroposentrik bir anlayışın egemen olmasını savunmaktadır. Bu durum insanın tür olarak diğer türler üzerinde kurduğu tahakkümün sonlandırması gerekliliği, kuramın tüm safhalarında vurgulanmaktadır. Bu durum romanlarda zaman zaman insan tahakkümü olarak görülse de zaman zaman farklı türlerin tahakkümü şeklinde de kendini göstermektedir. Bu nedenle tür merkezli ayrımcılığın reddi, posthümanist anlayış açısından sahip olduğu önemle ilintili olarak

romanlarda da irdelenmiştir. Posthümanizmin eleştirdiği hâli ile insanmerkezci-tür merkezci yaklaşıma dair örnekler verilmiş, aynı zamanda posthümanizmin idealleştirdiği ve tüm eyleyicileri düz bir ontolojik zeminde gören, tahakküm anlayışının olmadığı örnekler ise farklı bir başlıkta ele alınmıştır.

4.3. Teknoloji ve Bilim

Teknoloji ve bilim meselesi hem posthümanizm düşüncesi hem de bilimkurgu türü için oldukça önemli iki başlık olarak değerlendirilebilir. Bilimkurgu tür olarak bilime ve teknolojiye bağımlı bir yapıya sahiptir. Türün en temel ayırt edici unsurlarından birisinin bilim olması, bilimle özdeşleşen bir türde teknolojinin de doğal olarak yer alması, eserlerde bu başlık altında birçok bulguya rastlanılmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Posthümanizm düşüncesi de bilim ve teknolojiyle oldukça yakın ilişkiler kurmaktadır. Bilimi ve teknolojiyi önemseyen bir düşünce sistemi olan posthümanizmde, teknoloji ve bilime bakış, kendine has bir çizgi sunmaktadır. Posthümanist düşüncede, yapılacak bilimsel faaliyetler ve ortaya çıkan yeni teknolojiler sadece bir türe, bir azınlığa değil tüm evrene fayda sağlamalıdır. Bu yönüyle eserlerde konu edinilen bilimin ve geliştirilen teknolojilerin posthümanist yönlerine işaret etmek ya da posthümanist eleştiri kapsamında değerlendirmek isabetli olacaktır.

Trinidad'ın Dönüşü (2015) adlı eserde, insanlığın gelişen bilim ve teknoloji sayesinde uzaya çıkma ve uzayı keşfetme serüveni konu edinir. Bu kurguda farklı bir galaksiye yolculuk eden üç bilim insanı/astronot, esasında uzayı keşfederken insanlık yararına ne bulunabilirin de peşindedirler. Bu insan merkezci anlayışın gerekliliği olarak değerlendirilen bir kaynak ve güçlenme aracı olarak değerlendirilebilir. Çünkü insanlığın uzun yıllardan beri uzayı keşfetmek ve burada söz sahibi olmak istediği bilinmektedir. Bu uzay yarışının özellikle süper güç olmak için mücadele eden devletler arasında şiddetle yaşanması, posthümanist eleştiri bağlamında düşündüğünde bir güç ve üstünlük arayışıdır. Bu nedenle romanda konu edinen kurgu, bir güç arayışı olarak değerlendirilebilir:

> Görevimiz oraya kadar gitmek, Senturi A'nın neden pulsara dönüştüğünü anlamaya çalışmak, artalan ışıma şiddetini ölçmek, sistem manyetosferini gözlemlemek, gezegen sistemlerini incelemek, biraz film çekmek (benim için Alfa Senturi Bb gezegenini ve üzerinde bizimle aynı evrim yolundaki canlıları bulmak, mavi projektörlerinin önünde

> resim çektirmek!) ve geri dönmekten ibaretti. Yolculuk dönüş dâhil on iki yıl kadar sürecekti. Bu sürenin önemli bir bölümünde metabolizmalarımız yüzde bir hızına düşürüleceğinden biyolojik olarak sadece bir buçuk ay kadar yaşlanacaktık (Erdoğan, 2015, s.14).

Romanda bilime ve bilim camiasına yönelik eleştiriler ise fizik profesörü olarak karşımıza çıkan roman kahramanı Hendrik Leo'da görülmektedir. Hendrik Leo, Einstein'ın bilimsel çalışmalarını eleştiren ve Einstein'ın hata yaptığını ispat eden bilimsel çalışmalar yayımlar. Ancak bu durum hiç beklemediği yöne gider ve Leo bir anda istenmeyen adam ilan edilir. Bilimsel bir çalışma ile bilimin doğasında var olması gereken eleştiri mekanizmasını çalıştırması ve bu eleştiriyi Einstein gibi bir isme yöneltmesi bilim camiasınca ayıplanır. Önce itibarını sonra işini daha sonra ise ailesini kaybeden Leo bu durumu romanda bilim camiasından arkadaşı olan roman kahramanı Dekan Maffi ile konuşurken şu şekilde izah eder:

> Ama cüret… Evet nasıl cüret edermişim. Ben kim oluyormuşum. O zamanlar Heisenberg'in, Dirac'ın yakalayamadığı bir hatayı nasıl yakalarmışım! Sana bir şey söyleyeyim mi Maffi, bilim dünyasının objektif olduğu koca bir yalan. Katolik ya da Müslüman cemaatlerden bir farkı yok. Evet bilgi birikimi oldu. Ama bilim paradigmaları dini dogmalar gibi. Tartışmaya açık değiller. Değişmeleri zaman alıyor. Bu arada canlar yanıyor. Bu akıl dışı direnç olmasaydı belki bu seviyeye elli bin yıl önce varmıştık (s.91)!
>
> Ehehe. Yeterli de. Bu teoriyi eleştiren bir makale yazdım. Aslında tek yaptığım buydu. Dünya'da her yıl bir sürü teoriyi eleştiren bir sürü makale yayınlanıyor. Böyle bir gürültü koptuğunu bilmiyorum.
>
> -Bu güzel bir gelişme değil mi?
>
> -Öyle değil. Linç edildim. Uğramadığım hakaret kalmadı dok- tor. İnce ince alay edenler, açıkça olmadık şeylerle suçlayanlar, yıllardır titiz çalışmalarla oluşan akademik prestijimin on sayfalık bir makaleyle kül gibi dağıldığını gördüm.
>
> -Neden böyle bir tepki gördün?
>
> -Ortodoks akıma ters bir şeyler söyledim. Bu her zaman risklidir. Freud'u ağır eleştirdiğinizi düşünün.
>
> -Bizim buralarda Freud'u eleştirip saygın kalan çok terapist vardır.
>
> -Öyle mi? Fizikte değil. En azından Einstein için. Olumsuz tep- ki görmeyi bekliyordum. Ama bu kadarı…
>
> -Ne kadarı?
>
> -Zemin yavaş yavaş kaymaya başladı. Yalnızlaştım. Neden bilmiyorum. Hakikaten anlamıyorum. Hayati bir şey değildi ki! Genel kabul gördüğü doğrudur. Ders kitaplarında falan da yer alır. Ama ona dayalı mühendislik falan yoktur. Ehehe yani uçağı aslında kanatların kaldırmadığını falan söylemedim (s.113).

Romanda Hendrik Leo'nun başından geçenlere bakıldığında, bilimin ayrıcalıklı bir grubun kontrolünde olduğu ve onlar gibi düşünmeyen herkesi tehdit olarak algıladığı sonucu çıkarılabilir. Bu durumun posthümanizmde de bir eleştiri noktasıdır. Bilimin bir ayrıcalıklı grubun elinde olması, gelişen teknolojinin de sadece bu kesime avantaj sağlayacak olması durumu posthümanist düşüncede istenmeyen bir durum olarak görülmektedir. Hendrik Leo'nun psikolojik destek amaçlı gittiği bir terapide çevresinin buharlaştığını, bilim camiasından uzaklaştırıldığını ifade etmesi (s.113) bu duruma açık bir örnek olarak verilebilir.

2080 (2017) adlı eserde ise bilim ve teknolojinin oldukça ilerlemiş olduğu okura çeşitli ulaşım şekilleri ile hissettirilir. İnsanlar Uzay Net denen bir teknolojik gelişme sayesinde artık e-posta, mesaj gibi seyahat etmektedirler:

> Nero, Ostim'i gerçekleştirme odasına yerleştirdiğinde tarih Martın sekiziydi. Yılsa 2080 idi. 2080 başlayalı neredeyse üç ay olmuştu. Uzay net sistemini genişletmiş, artık insanlar bir bilgisayardan diğerine mail, mesaj, gönderi olarak yolculuk edebiliyorlardı. Uzay net bununla da kalmayıp, sayıları milyonları bulan gezegen ve yıldızları birbirine bağlamıştı (Alkan, 2017, s.63).

Bu durumun romanın distopik havasında da oldukça mühim bir yeri vardır. Gelişen bilim ve teknoloji neticesinde ulaşım hızlandığı gibi sömürü düzeni de güçlenmiştir. Bu yönüyle ele alındığında bilim ve teknoloji, güçlü olan kesimin merkezi gücünü daha da arttırmıştır. Öyle ki, gelişen teknoloji neticesinde bir Android olan Celebrium isimli sistem evreni yönetmeye başlamış ve gücü elinde tutan insanların şekillendirdiği bir evren düzeni ortaya çıkmıştır.

Cern Komplosu Galaktik İstila (2018) adlı eserde ise bilim ve teknoloji oldukça sık vurgulanır. CERN, bilimsel araştırmaların yapıldığı oldukça büyük bir tesisin ve bu tesise sahip şirketin adıdır. Yaptığı çalışmalarla ve deneyler sonucu dünyanın istila edilmesine neden olacak olan CERN, bencil bir anlayışla yönetilmekte ve halkı ve devletleri yanıltmaktadır. Yaptığı bilimsel deneylerde şeffaf davranmayarak dünyayı tehlikeye atan bu yapı, bilim-şirket ilişkisi bağlamında oldukça dikkat çekmektedir.

CERN'de yapılan bir deney esnasında süreçte bazı aksiliklerin meydana geldiği anlaşılır ve kısa bir süre sonra bu aksilik büyük felaketin ilk somut ipucunu verir:

> Ne var ki deneyin sonlarına doğru hassas tarayıcılar tam bir aşamada iken fazladan bir enerji yoğunlaşması ve mıknatıslarda aşırı bir ısınma tespit etmişlerdi. Yönetim birimi

> bunu önceleri bir “aksilik” olarak algılamadı. Deney tamamlandığında tedbiren ve prosedür gereği tünellere teknik ekipten birileri gönderildi (Akar, 2018, s.14).
>
> Giderek bir “Enerji Deliği” oluşuyor ve çözemedikleri bir boyuta adeta bir “kapı” açılıyordu. Sonra geçit birden kapandı ve eski hâline döndü. Ne var ki o esnada yaratığın eli ile mühendisin bir parmağı ve tırnağı dışarda kalmış, sanki “Philadelphia Deneyi”ndeki gibi duvara yapışmışlardı. Geride kalan güvenlikçinin gözleri faltaşı gibi açılmış ve adeta donup kalmıştı (s.16).

Yapılan deneyin bu olumsuz sonuçları herkesten gizlenmeye çalışmış, şirket itibar kaybetmemek adına alabileceği tüm önlemleri almaya çalışmıştır. Ancak bu durum büyük bir felaketi tetiklemiştir (s.74 ve s.83). Böylece bilim ve şirket ilişkisi neticesinde gerçekler toplumdan gizlenmiş ve bireysel çıkarlar ön planda tutulmuştur. Bu durum posthümanist anlayışla da ters düşmektedir.

Romanda geçen bir diğer önemli detay ise bilgisayar teknolojileri alanında kendini göstermektedir. CERN’de yapılan deney sırasında istila amaçlı kullanılacak olan “geçitler”in kapatılamaması ve kontrolü istilacı Reptilian ırkına verecek bir virüs, CERN çalışanları vasıtasıyla ilgili bilgisayarlara yüklenir. Böylece bu “Maskeli Virüs (s.109)” ismi verilen bu yazılım işini yapacak ve dünyanın istilasını kolaylaştıracaktır. Teknolojik gelişmeler art niyetli ellere geçtiğinde nasıl sonuçlar üretebileceğine dair ciddi çıkarımlar yapmayı sağlayan bu bölüm ise teknoloji başlığı altında dikkate değerdir:

> Bu aslında yeni bir tür virüstü. Ancak virüs görünürde sistemin çalışmasını engellemiyor, bozmuyordu. Tersine sistem çalışıyor, tüm veriler izleyenlere normal gözüküyor ama arka planda hız ve veriler bambaşka seyrediyordu. Bunu ilk bakışta fark etmek mümkün değildi. Plana göre yüklenecek "virüs" deney günü sistemin çalışması ile birlikte onunla eşgüdüm içinde yürüyecek, sisteme o hâkim olacak, komutlarını değiştirecek ama kimse bunu fark edemeyecekti. Örneğin dev makine çalışırken her şey olağan akış ve seyrinde gözükürken o aslında sistemi son sınırlarına kadar zorlayacak, tüm makineyi ele geçirecekti (s.108).

Sentromer Ötekiler (2019)’de teknoloji yönetimin en mühim silahıdır. Hareketli bir zeminde 12 kubbe şekilde tasarlanan devasa bir yapı, Azur’un devletini oluşturmaktadır. Bu devasa yapı yüksek miktarda enerji ihtiyacı duymakta bu nedenle de insanlar köle gibi çalıştırılmaktadır. Bu kölelik sisteminde sorun yaşanmaması adına çeşitli teknolojik önlemlerin alındığı görünmektedir. Maden işçileri arasına sızmış klonlar, temizlikçi ismiyle asileri öldüren robotlar, görenler isimli denetleyici teknolojik tasarımlar bu yapının Azur açısından güvenliğini ve sürdürebilirliğini sağlamaya çalışmaktadır. Bu durum teknoloji ile oluşturulan distopik bir yaşama örnek

olarak gösterilebilir. Teknolojinin tüm imkânları yine bir grubun menfaati için kullanılmakta, geri kalan herkes ve her şey acı çekmektedir.

> Bir yerlerden destek aldıkları ortada Komutan! Yoksa tek başlarına beceremezler! Klonların sayılarını arttır ve kubbelerin dokuzuncu seviyelerine daha çok yayılmalarını sağla. Özellikle de hurdacıların ve tamircilerin olduğu bölgeye daha çok gönder. Kimseyle temas etmemelerine özen göster. Asiler kopyaları anında buluyorlar artık. Her yer klon cesetleriyle dolu. Bu konu hakkında da bir an önce bir şeyler yapmalıyız (Özden, 2019, s.56).

Romanın ilerleyen bölümlerinde Azur ile Dünya yönetimleri arasında bir anlaşma olduğu görülür. Bu anlaşmaya göre Azur Dünya'ya, Dünya ise Azur'a belirlenen dönemlerde karşılıklı insan transferi yapmaktadırlar. Bunun Dünya tarafından pozitif yakınlaşma, uzlaşma maksadıyla yapıldığı düşünülmektedir. Ancak Azur Dünya'nın istilası için Dünya'ya ajan göndermektedir. Her biri bire siborg olan bu ajanlar, dünyanın istilasını kolaylaştırmak amacı ile gerekli alt yapıyı hazırlamakla görevlendirilmişlerdir. Dünya ile A18-1-2 adlı gezegen arasındaki geçit ise bilimsel bir çalışma ürünüdür. Bu durum bilim ve teknolojinin kullanımına dair posthümanist kaygıları göstermesi bakımından dikkat çekmektedir:

> Yukatan Yarımadası'nın, gözlerden uzak bu bölgesinde konuşlanan ve yüksek düzey gizlilikle korunan karargâh; Dünya ile Ötekiler adını verdikleri, gezegen arasındaki ulaşımı sağlayan kapıyı da içine alan devasa bir yapıydı. Kapı bir çeşit, Einstein-Rosen Köprüsüydü (s.315).

Megaverse (2023) adlı eserde aynı zamanda bir bilim insanı olan yazar Uzay Görmüş, bilim ve teknolojinin iki yüzünü de işlemeye çalışmıştır. *Megaverse'*ü kahramanların gözünden iki farklı dünyanın anlatıldığı bir eser olarak görmek mümkündür. İlki distopik bir dünyadır. Bilim ve teknoloji ise yanlış ancak güçlü ellerde olduğu için distopik ortamı besledikçe beslemiştir. Bu yönü vurgulandığında bilim ve teknolojinin kötü kullanım neticesinde dünyayı bir cehenneme çevirdiği defaten vurgulanmıştır.

Güce, paraya ve türlü imkânlara sahip üstsınıf, bilimi kendi üstünlüklerini pekiştirmek adına kullanmaktadır. Bu durumda ortaya çıkan teknolojik ürünlerde yine üstsınıfa hizmet etmekte, altsınıf için kâbus katlanarak devam etmektedir. Bir çeşit orta çağ derebeylik düzeninin çok daha gelişmiş bir versiyonunun yaşandığına değinilen eserde, bilim sadece üstsınıf içerisindeki statü yarışında kullanılmaktadır.

> Bilim insanıysanız, ancak bu eğlenceli partilerde sizi finanse edecek birini projenizi desteklemeye ikna ederseniz para bulup araştırma yapabiliyordunuz. Tabi bilim insanları, zenginleri para vermeye ikna etmek için, her çeşit şaklabanlığı da yapmak zorunda kalıyorlardı (Görmüş, 2023, s.124).
>
> O dönemki modaya göre her zenginin en az bir bilim ekibi vardı; bir de tabi kendilerini 'aşağılık' diye niteledikleri alt sınıf halktan koruyacak birer orduları vardı. Statülerine ve zenginlik düzeyine göre ordularının ve bilimsel ekiplerinin gücü ve büyüklüğü de değişiyordu. Bu sistemi, ortaçağdaki derebeylik sisteminin bir tür teknolojik versiyonu gibi düşünebilirsin. Tahmin edebileceğin gibi, o dönemler alt sınıftakiler için kurtuluş koruma görevlisi veya asker olmak, ya da zenginlerin ilgisini çekecek bir alanda bilim insanı olmaktı. Altsınıf için, ortasınıfa terfi etmenin başka bir yolu yoktu; üstsınıfa terfi etmenin ise hiçbir yolu yoktu. Yani senin anlayacağın, zengin kesim için -sözde- harika bir dünya kurulmuştu, ama o kadar huzursuz ve korku içinde yaşıyorlardı ki, sürekli bir koruma ordusuyla birlikte hareket etmek zorundalardı (s.125).

2100'lü yılların en büyük problemi sınıflaşma ve doğanın tahrip edilmesiyle yaşanan kaynak kıtlığıdır. Ancak bir diğer mühim problem ise enerji üzerinde ortaya çıkmaktadır. Enerji savaşları, güçlüleri bu sahaya itmiş ve birçok masum insan hayatını kaybetmiştir. Bu durumu en güzel örnekleyen olaylar yaşanan nükleer facialar olarak gösterilebilir. Enerji sorununun nasıl giderildiğine dair Mara ile Sandov arasında geçen diyalog neticesinde nükleer enerji bağlamında yaşanan facialara değinilmiştir:

> Bizim burada basitçe geçmiş zaman kipi kullanarak anlattığımız her şeyin evrimi çok acılı geçti maalesef. İnsanlar ağır bedeller ödemeden ders alamıyor, sürekli aynı hataları yapmadan da kolay kolay öğrenemiyor, ne yazık ki... Hemera'nın yaşadığı dönemlerde enerji kaynağı bulmak hâlâ önemli bir sorundu, neyse ki o sıkışma ve çaresizlik içinde bile nükleer enerji kullanma konusunda temkinli davranmaya çalıştılar, çünkü maalesef 1986, 2042 ve hemen ardından 2053 yıllarında büyük nükleer enerji santrallerinde sızıntılar ve patlamalar yaşandı. Hele sonuncusu dünya coğrafyasının önemli bir kısmını kullanılamaz hâle getirdi; yüzbinlerce insanın ölümüne; daha fazlasının da yıllarca, nesillerce acı çekmesine neden oldu. Artık nükleer enerjinin dünya için bir seçenek olmaması gerektiği anlaşılmıştı (s.136).

Nükleer enerjinin bir seçenek olamayacağının anlaşılması üzerine insanlığın yardımına yine bilim koşmuş ve Venüs gezegeninde yeni bir molekül bulunmuştur. Bu Enerjiyum molekülü ile sağlıklı ve zararsız enerji üretimi sağlanmıştır. Bu keşfin çok önemli olmasının nedeni ise distopik bir dünyadan ütopik bir dünyaya geçişi kolaylaştıran en başat etkiye sahip keşiflerden birisi olmasıdır. Bu sayede dem doğaya zarar vermeyen bir enerji kaynağı bulunabilmiş hem de insanların kontrollü bir şekilde ve isteğe bağlı olarak Dijia denen sanal bir dünyaya geçmelerine olanak sağlamıştır. Dijia, insanların sanal benlikleriyle aynen normal dünyada yaşıyormuşçasına yaşayabildiği, sevdikleri ile bir arada olabildiği, istediği her şeyi yapabildiği (kurallar çerçevesinde) ve ölümden korkmadığı bir sanal dünyadır. Bu durum gerçek dünya

nüfusunun da kontrol altına alınmasına ve insan faktörünün azaltılması neticesinde doğanın kendini yeniden onarmasına zemin hazırlamıştır.

Bir diğer önemli mesele ise daha Dijia oluşturulmamışken yine bilim ve teknoloji marifetiyle insan dondurma işlemlerinin yapılmasıdır. Yine bu iş için gereken enerji enerjiyum molekülü ile sağlanmaktadır. Bu durum kurgu adına oldukça önemlidir. Çünkü enerjiyum molekülü esasında romanın ana karakteri Mara'yı 2400'lü yıllara yani kendisinin büyük ölçüde inşasına katkı sağladığı ütopyaya uyanmasını sağlamıştır.

> Dondurulmuş insanlar önceleri dünyada özel bir yerde tutulurlarken daha sonra hepsi, Cryoman adını verdikleri yapay bir uyduya konulup Mars'ın yörüngesine yerleştirilmişlerdi ve hep gezegenin karanlık tarafında tutuluyorlardı. Böylece hem soğutma işlemi için daha az enerji harcanmış, hem de herhangi bir enerji kesintisi durumuna karşı önlem alınmış oluyordu; her durumda uzay boşluğunun -270°C'lik soğuğu onları korumaya yeterdi. Dört yüz elli bin insanı dünya koşullarında enerji harcayarak bu sıcaklıkta tutmaya çalışmanın manası yoktu. Dondurma işlemi çok yavaş gerçekleştirilirdi. İşlem başlamadan önce insan vücudu mümkün olduğunca mikroorganizmalardan arındırılırdı; aksi takdirde ileride defroze işlemi başlatıldığında henüz insan dokularındaki çözülme tamamlanamadan vücuttaki bakteriler aktive olup bedeni hızlıca çürüte- bilirlerdi. Bu yüzden de bütün vücut florası yok edildikten, mikrobiyota olabildiğince ortadan kaldırıldıktan sonra soğutma işlemi hızlandırılırdı; vücut tam olarak donunca da Cryoman'a taşınırdı (s.160).

Megaverse'de bilim ve teknolojinin kötü niyetli kesimlerin elinde distopya inşa edebilme gücüne değinildikten sonra ütopik bir dünyanın da inşasının yine bilim ve teknoloji ile yapılabileceğinin altı kalın çizgilerle çizilmektedir. Ütopik bir dünya içinde yaşayan insanların bu mutlu yaşamlarını bilime borçlu oldukları romanda sıkça tekrar edilmektedir. "Hâlâ buradaysak bunu bilime borçluyuz (70)" diyen roman kahramanı Sandov, bilimin iki yönlü kullanımını da net olarak göstermektedir. Posthümanist anlayışta da bilim ve teknoloji oldukça kritik öneme sahiptir. Bilim ve teknoloji insan için vazgeçilemez bir olgular bütünüdür. Ancak bu durum büyük bir sorumluluğu da beraberinde getirmelidir. Bu nedenle bilim ve teknolojinin yanında çok ciddi ve hassas etik kurallara ihtiyaç duyulduğu, posthümanizmde sıkça vurgulanır. Bu etik ve ahlaki kurallar olmazsa bilim ve teknoloji distopik bir yaşamı kaçınılmaz kılacaktır. Özellikle romanda işlendiği gibi kötü ve hırslı grupların elinde oldukça tehlikeli bir silaha dönüşebileceği düşünülmelidir.

> Kesin çözüm, yine, durmadan çalışan bilim insanlarından geldi. En hızlı ilerleyen alanlar bilgisayar teknolojileri ve tıptı. Bu ikisi sayesinde kalıcı bir çözüm üretilebildi ve sonunda yaşam, başka bir boyuta taşındı (s.27).
>
> Evet, o dönemlerde herkes artık dünyadan umudunu kesmiş durumdaymış. Kimsenin hiçbir şeye, hiç kimseye inancı kalmamışken, artık insanlar çözümü başka dünyalara gitmekte ararken; bazı insanlar da bu kafayla, gittiğimiz yerleri de kısa süre içinde aynı hâle getireceğimizi, asıl yapmamız gerekenin dünyayı eski hâline getirmek için uğraşmak olduğunu savunuyormuş. İşte aslında o insanların çalışmaları ve fikirleri sayesinde yavaş yavaş toparlanmaya başlamışız. Biz teknoloji kullanımını kısıtladık, ama aslında başlarda bizi yine bilim ve teknoloji kurtardı (s.112).

4.3.1. Teknoloji/Bilim-Doğa

Teknoloji/bilim ile doğa arasında oldukça girift bir ilişki vardır. Bu ilişkide teknolojinin giderek payının arttığı ise bilimkurgu eserlerinde sıkça görülmektedir. Teknoloji doğrudan doğayı etkilemekte ve iyi yönde olabileceği gibi kötü yönde de gelişebilmektedir. Hatta eserlerde artık doğanın yerini teknolojinin aldığı bile söylenebilir. Birçok bilimkurgu eserinde doğa yerini doğayı taklit eden teknolojik ürünlere bırakmış ve insan ile arasına kapanamayacak mesafeler girmiştir.

Gritopya (2017) adlı eser de bu tür bir bilimkurgu eseri olarak görülebilir. Bilim ve teknoloji çok ilerlemiş ancak doğa ile kurulan hassas dengeler gözetilmediği için teknoloji-doğa ilişkisinde doğa silikleşmeye başlamıştır. Gritopya ismi aslında bir distopya örneği olarak değerlendirilebilir. Bu distopik ortam ise insanın bencilliği ve hırsı nedeniyle oluşmuştur. Bu distopyanın inşa sürecinde ise bilim ve teknolojinin kullanıldığı görülmektedir. Teknoloji bir yönüyle dünyanın renklerinin solmasına neden olmuş, doğa oldukça zarar görmüştür. Romanın daha başında ana karakter olarak değerlendirebileceğimiz Nancy'nin anne sütünden yola çıkarak yaptığı tespit ile doğanın önemi vurgulanmaktadır: "Platinyum Çağı'nda canlı olan tüm varlıklar klonlanıp kopyalanabilirken bile anne sütünün yerine geçebilecek bir şey bulunamamıştı (Pia ve Demir, 2017, s.11)."

Romanda sıkça vurgulanan bir diğer mesele ise tahrip edilen doğanın, teknoloji marifetiyle taklit edilmesidir. Doğa tahrip edildiği için artık çiçek, ağaç gibi doğanın harikaları olarak değerlendirilen hiçbir canlıya rastlanılmamaktadır. Bu durumda çiçek ve ağaç hologramları, laboratuvarda üretilmiş orman kokuları, romanda sıklıkla işlenir:

> İçeri adım attıklarında rengarenk çiçek hologramlarıyla ve balonlarla süslenmiş olan salonda uçarcasına dans eden Jennifer ve Haris'i gördüler. Nancy onlara doğru ilerlerken Mark servis için programlanmış robotlardan içeceklerini almak için yönelmişti (s.21-22).
>
> Özel laboratuvarda üretilmiş orman kokusu otomatik olarak çarpıyordu yüzlerine ve nefeslerine (s.79).

Doğa artık yerini teknolojiye ve bu teknolojinin ürünlerini terk etmiş görünmektedir. Bu nedenle de yaşanılan çağda gri dışında bir renge rastlamak neredeyse imkânsızdır. Bu gri vurgusu da teknolojinin, metalin rengi olarak değerlendirildiğinde doğa yerini tamamen teknolojiye bırakmıştır, denebilir.

Diğer Evrenin Senaristi (2018) adlı eserde daha önce doğanın korunduğundan bahsedilmişti. Romanda özellikle teknoloji ve bilim doğanın korunmasını da göz ardı etmeden işe koşulmaktadır. Bu durumun en bariz örneği ise ihtiyaç duyulan enerjinin nasıl sağlandığının ifade edildiği bölümde kendini göstermektedir. "Netta'da elektrik enerjisi rüzgâr tribünlerinden sağlanırken, araçlar da genelde güneş enerjisi depolayarak çalışırdı. Hanna'nınki de öyleydi; tuhaf tipli kamyondan bozma bir araçtı ve mavi farları ilerledikleri orman yolunun üzerinden bakıldığında sanki karanlığı yararak süzülüyordu (Aydın, 2018, s.39)." Trafikte kullanılan tüm araçlarda dikkat edilen husus doğaya zarar vermeyecek şekilde tasarlanmış olmalarıdır. Doğanın korunması anlayışı teknolojiyi ve bilimi de şekillendirmiştir. Üretilen tüm teknolojik ürünler, doğaya entegre olabilecek ve zarar vermeyecek mahiyettedir.

Sentromer Ötekiler (2019) adlı eserde ise teknoloji-doğa ilişkisinde oldukça dikkat çekici bir tespit ortaya konmaktadır. Doğa tüm dengesini yitirdiği için artık yaşamı dengelemek noktasında yaşanılması gereken birçok doğa olayının gerçekleşmediğini görmekteyiz. Bu durumun en net örneği ise yağmurdur. Doğal denge bozulduğu için artık yağmur yağmamaktadır. Bu durumu telafi edebilmek için yine teknolojiye başvurulmuş, teknoloji yine doğanın yerini almaya başlamıştır:

> Belli aralıklarla, sokakları aşırı tozdan korumak için, Yağmurcu Robotlar'ın yaptığı sulama işinin, eskiden bulut denilen ve havada kendi kendine hareket edebilen beyaz şeylerden, kendiliğinden gerçekleştiğinden bahsederlerdi. Hava karardığında, gökyüzünde parlayan irili ufaklı lambalar olduğundan bunlara, yıldız dendiğinden ve Işıklı Toprakların da böyle bir yıldızın çevresinde döndüğünden bahseden hikâyeler de vardı. Hurdacılar, dinlenesi insanlardı (Özden, 2019, s.208).

Sanal Kent (2022) adlı roman, insanın yaşam alanının teknoloji ile yeniden dizayn edilmesini konu almaktadır. Romanda insan artık tekno-doğa içinde yaşaması gereken

bir tür olarak resmedilmekte ve teknolojinin imkânları bir teknolojik yaşam alanı üretmek için kullanılmaktadır. Dolayısıyla doğanın yerini teknoloji almış ve ortaya Bina-Kent denilen teknolojik bir yaşam alanı ortaya çıkmıştır. Bu durum insan ile doğanın ilişkisini sonlandırmış ve insan doğadan koparılmıştır:

> ‘Neyi özlüyorsun? Bina'da olmayan ne var ki?’
>
> ‘Bir sürü şey. Ağaçlar, hayvanlar... Su, nehir. Sonra... Yediğimiz meyveler, yemekler var. Sen hiç yemek yedin mi? Çok lezzetlidir. Ağzına atar ve çiğnersin, her lokmada yediğinin lezzetini alırsın."
>
> ‘Yemek yemek mi? Yapma Nii, bu kadar ilkel olamazsın! Besin maddelerini almak için yiyeceklere ihtiyaç yoktur. Bizim biyolojimiz değişti, evrim basamağının ileri bir aşamasına geldik. Bütün bunlar Bina-Kentlerin inşasıyla gerçekleşti, bu yaşayan yapılar sayesinde artık ihtiyaçlarımızın kolay karşılandığı bir zamanda yaşıyoruz. Tek bir hayat çubuğu ile her şeyi sağlayabilecekken, ağzına neden et-ot tıkasın ki (s.52)!’
>
> Ormanlar geçici alanlardır Ni. Bundan sonra dünyada sadece Binalar olacak. Doğa kusurludur, Bina ise kusursuz. İnsanlar Binalara ne kadar erken gelirlerse o kadar iyi bir hayat yaşarlar, güven bana (s.54).

Romanda Bina-Kent denilen teknolojik yaşama geçiş ve doğadan kopuş, insan-doğa ilişkisinin bozulmasıyla açıklanmaktadır. Romanda Kentli olarak bahsi geçen insanlar doğayı tahrip etmiş ve doğal yaşama zarar vermiştir. Bu durumdan kaynaklanan krizlerden kaçış için teknolojiye sığınılmış ve ideal olanın doğadan kopmak olduğu fikri saygı görmeye başlamıştır:

> İnsanların Binalılaşma isteğinin sebebi sadece ilerlemeye duyulan arzu ve oradaki yeni sisteme karşı beslenen hayranlık değildi. Kentlerin yaşadığı felaketler insanların mücadelesini daha başlamadan kıran asıl sebeplerdi. Bilim insanlarını dinlemedikleri onyılların sonunda şirketler birer birer kaybetmeye mahkumdu. Yıkım böyle başladı. Doğanın yıkımına karşı teknolojinin zaferinin geçerliliği anlaşılırdı. İnsanlar, geleceklerini güvenceye almak için gelişmenin büyüsüne kapılmaya devam ediyordu. Gerçeklik, Binalılaşma karşıtlarının söylemleri değil kuraklıktı mesela. Denizlerde yaşamanın imkânsızlığı Ursula'nın cehaletinden kaynaklanmıyordu. Ya da su kaynaklarının gitgide küçülmesi, nostaljiyle ilgili değildi artık. Gerçekten fiziksel, gözle görülür bir küçülmenin ortasındalardı. Tek sorun kuraklık değildi üstelik, mevcut su kaynaklarının kirliliği de Kent'te yaşayanları çaresiz bırakıyor, Bina'ya dâhil olmaya zorluyordu (s.136).
>
> Bina'da basit, dünyevi ihtiyaçlar yoktu. Orası, kimine göre bilimin son aşamasına yaraşır şekilde, kimine göreyse yeni dünyanın mucizesi olarak; susuz, havasız yaşanabilen bir yerdi. Sebebi her ne olursa olsun dünya-dışı, dünyalar-üstüydü. Bina yapısı gereği doğadan beslenirdi. Temelleriyle toprağa tutunur, kuraklıktan etkilenmez, kirli havayı teneffüs etmekten zarar görmezdi (s.136-137).
>
> Bütün olumsuz koşullarda varlığını koruyan Bina'nın içindekiler büyük bir organizmanın organları hâline gelirken, Kent'in insanları gündelik hayatlarına devam ediyor, risk altında değillermiş gibi davranıyorlardı. Etenna'nın da aralarında olduğu az sayıda Kentli ise,

> zamanın dışında kalmış ayrı bölgelere, insan yaşamının olmadığını sandıkları Ormanlara sığınıyorlardı. Kiminin kişisel tepkisiydi ilkel hayata geri dönmek, kimi ise artık başka çareleri olmadığını düşünüyordu. Kentlerin geleceği yoktu. İnsanlar, Binalar ya da Ormanlarda yaşamak arasında bir tercih yapmak zorundaydı (s.137).

Doğa ile insanın arasındaki ilişkinin koparılması gerektiği fikrine duyulan inanç ise en çok Ormanlıları tehdit etmektedir. İdeal olanın bir tekno-doğa olduğuna inananlar, doğa ile bütünleşmiş ve doğaya tam anlamıyla entegre olmuş Ormanlılara zarar vermektedir. İstila edilen Ormanlar ve içinde yaşayan Ormanlılar bu zulmü en yakından yaşayanlar olarak dikkat çekmektedir:

> Bina ile doğanın savaşında hasar görenler Ormanlılardı. Buna ağaçlar da hayvanlar da dâhildi. Bina, doğanın kötü bir taklidi olarak onun silahlarını kullanıyordu. Su fışkırtıyor, sarsıntılar yaratıyor, yoğun hava akımlarıyla insanları sürüklüyordu; doğanın katmanları Bina'ya istemsizce yardım ediyor gibiydi. Sürekli böyle gitmeyeceği kesindi ama bütün bu süreç boyunca Orman daha çok kayıp vereceğe benziyordu (s.192).

Romanın sonlarında istila edilen Ormanlıların anlatıldığı bölümde teknoloji-doğa ilişkisine dair önemli vurgulara yer verilmektedir. Bir anlamda doğa-teknoloji kıyası da görülebilmektedir:

> Sese kulağını kapamaya çalışan kadın kendisini çeken metal uzuvdan kaçıp toprağa tutunmaya çalışıyor, toprağın onu sürüklemek için uyguladığı kuvvetle darmaduman oluyordu. Devam ederse bedeni parçalanacaktı. Birinin durması gerekiyordu. Direnç gösterse bir türlü, göstermese bir türlüydü. Nedim, arkadaşının hâlini görmüş ona yardım etmek istiyordu ama ne yapacağını bilmiyordu. Toprakla metalin, griyle kahverenginin savaşının arasında kalmışlardı resmen. Doğa ve makinenin çarpışmasında gerçek insanların hükmü yoktu (s.194).
>
> Topraktan fışkıranlar insanları zamanında nasıl doyurup var kıldıysa, makineden fışkıranlar canlarını ellerinden almaktaydı (s.194).

Megaverse (2023) posthümanizm ve bilimkurgu ilişkisini en net açıklayabilen eserlerden birisi olarak dikkat çekmektedir. Bu nedenle de özellikle teknoloji-doğa ilişkisine dair çok çarpıcı örnek ve tespitler, romanda sıklıkla okur karşısına çıkmaktadır. Daha önce bahsedildiği üzere distopyadan ütopyaya geçişin kısa bir tarihi de romanda verilmektedir. Bu distopik ortamın oluşmasında doğanın ne denli yıkıma uğratıldığı da sıkça vurgulanmaktadır. Tam bu noktada teknolojinin bu yıkım ve daha sonra yeniden inşa sürecinde aldığı rol, romanda teknoloji-doğa ilişkisini anlayabilme bağlamında önemlidir. Geçmişte yaşayan insanlar doğayı yok oluşa sürüklemiş ve

teknolojiyi doğanın yerine ikame etmeye çalışmışlardır. Ancak bu durum büyük bir kıtlığı ve yokluğu beraberinde getirmiştir:

> Teknolojik-bilimsel gelişmeler insan yaşamını kolaylaştırmayı hedeflerken, insanların daha da doyumsuz olmasına yol açtı. Atalarımız hep daha fazlasını istediler, bedelini de hep diğer canlılar ödedi. Kendileri de büyük bedeller ödemeye başladığında çoktan iş işten geçmiş, dünya florasının büyük bir kısmı yok olmuştu. Utanmadan yaptıkları her şeye inançlarını, dinlerini, insan soyunun iyiliğini falan bahane gösterirken aslında sadece kendilerine ve paraya tapıyorlardı. Bu yaratıkların en iyileri bile sadece ve en fazla kendi kanından olanlara sevgi besleyebiliyordu, geri kalan hiç kimsenin, hiçbir şeyin önemi yoktu (Görmüş, 2023, s.85-86)!

Yok oluşa sürüklenen dünya, Eolas ve Hemera Larkom isimli roman karakterlerinin bilimsel çalışmaları sonucunda ortaya çıkan gelişmeler neticesinde yok oluştan kurtulmuştur. Bu farkındalık oluştuktan sonra alınacak tüm önemler doğanın yeniden dengesini bulmasını amaçlamaktadır. Doğanın yeniden dengeye kavuşmasında da yine en büyük yardım bilim ve teknoloji tarafından gelecektir. Teknoloji sayesinde insan nüfusunu önemli ölçüde azaltabilecek ve bunu yaparken insanlığa vahşet, acı yaşatmayacak bir çözüm yolu bulunur. İntralık sistemi, teknolojinin en önemli buluşlarından birisi olarak okurun karşısına çıkar, romanda. İntralık esasında biyolojik yaşamı sonlandıran ancak sanal olarak yaşamaya devam etmeyi sağlayan teknolojik bir gelişmenin ürünüdür. İntraların yaşayacağı evren de yine teknoloji tarafından inşa edilir. Dijia denilen bu evren, insan nüfusunun azalmasını ve böylece doğanın yeniden rehabilite edilerek dengesini bulmasını sağlamıştır. Bu durum dönem içerisinde sıkça tartışılmış, intra olarak yaşamanın doğal olmadığı vurgulanarak itiraz edilmiştir. Ancak bu sistem, doğa için ödenmesi gereken bir bedel olarak görülmüş ve uygulanmıştır.

“Doğaya aykırı süreç' diyorsun, ama lütfen o dönem oluşan besin ve gıda kıtlığını göz ardı etme. Alınan kararları, süreçlerle birlikte değerlendirmek lazım. O dönem gıda bedelleri teknoloji malzemelerinin bedellerinden daha yüksekti. Yani en önemsenen şey hayatı idame ettirmek için gıda ihtiyacını azaltmaktı. Aksi takdirde dünyada ne insanlar ne de diğer canlılar kalabilirdi. Aklının almayacağı feci bir kıtlık baş göstermişti. O derin açlık hissi insana her tür kararı verdirebilir (s.26).

> O zamanlar' dediğimiz süreç öyle birkaç günle sınırlı değildi tabi ki, yıllarca sürdü; yaklaşık 30 yıl boyunca insanlar konunun etik boyutlarını tartıştılar, her kafadan bir ses çıktı. Kimi, yapılan işlemin inançlara ve insan hayatına saygısızlık olduğunu iddia etti; kimi de dünyada zaten insanlık dışı bir yaşam sürdüklerini ve böyle yaşayacaklarına, intra olup en azından mutlu ve ölümsüz olunabileceğini savundu. Kimisi yaratılan dijital

> dünyanın birgün hackleneceğini ve bir anda her şeyin yok olacağını söylerken, başkaları biyolojik insanların içeriden ya da dışarıdan saldırılarla yok edilmesinin daha olası olduğunu savundu. O kadar çok fikir havada uçuşuyordu ki. Ama her zamanki gibi, sonunda ekonomi kazandı, yani en ekonomik çözüm ön plana çıktı: olabilecek en pragmatik-ekonomik karara varıldı. Eskiden sadece bilimsel tartışma veya kişisel seçim gibi görülen bu konu, artık yönetimler tarafından ekonomik boyutlarıyla da ele alınmaya başladı. İntra sistemi ve Dijia, hem dünya için, hem de insanların mutluluğu için daha iyi ve mantıklı bir uygulamaydı (s.39).

İntralık sistemi ile teknoloji doğaya yeniden denge şansı tanımıştır. Bu durum aynı zamanda intralığı seçen insanlar için de avantajlı bir durum yaratmıştır. Artık bedensel acılar çekmeyecek, ölüm korkusu taşımayacak, yiyecek kıtlığı görmeyecek ve hırs için savaşan güçler arasında ezilmeyeceklerdir. Teknolojik gelişmeler vasıtasıyla da haz duydukları, sevdikleri birçok şeyi de yapabileceklerdir. Tat ve koku alabilecek, dokunabilecek, bedensel iletişim dahi kurabileceklerdir. Ayrıca bu insanların doğasının artık teknoloji olması da oldukça dikkat çekicidir. Teknoloji bu eserde olumlu manada doğanın yerine ikame edilmiştir:

> Yok, hayır. Öyle olmaz ki, geri gittiklerinde avatarları nereye koyacağız? Daha iyisini yapıyorlar, bir çeşit hologram şeklinde geliyorlar, ama aslında tam olarak hologram da sayılmaz, çünkü hologramdan farklı olarak dokunma, koku ve tat alma şansları da var. Bak!" dedi ve boynunda taşıdığı kolyeyi göstererek devam etti, " Dedem bu kolye aracılığıyla geliyor aramıza. Bu, aslında onu kalbimde taşımak gibi bir şey. Genelde insanlar bu kolyeyi sadece bayram günlerinde takarlar, ben bu aralar her gün takıyorum, bana iyi geliyor, böylece dedem hep yanımdaymış gibi hissediyorum (s.111).

> Burada Dijia'da tam olarak şu anki dünyanın aynısı mevcut. Sadece burada artık dünyaya göre biraz daha kalabalık olduğumuz için Dijia'nın Dünya'ya göre boyutları biraz daha büyük. Yani şöyle: biliyorsun, şu anda insanlar dünya üzerinde sadece tek bir kıta üzerinde yaşayabiliyor; diğer kıtaların hepsi diğer canlılara bırakıldı. Burada da aynı şey yapıldı, ama bulunduğumuz kıta her birimizin ihtiyaç duyduğu alanlara yetsin diye, simülasyon biraz genişletildi. Yani mesela gerçek dünyanın çevresi 40000 km iken bizim dijital dünyamızınki şu anda yaklaşık 120000 km. 'Veri tabanında yaşıyorsunuz, ne gerek var böyle modifikasyonlara?' diyebilirsin ama bu sayede gerçeğe yakın bir dünyada, aşırı kalabalıkmışız hissine kapılmadan yaşayabiliyoruz. Bunun dışında ortamda hemen her şey aynı. Durumlara ve olaylara fazla müdahale edilmiyor, yine herkesin karması diğerlerini etkiliyor; üstelik bu etkiyi bilgisayar ortamında kanıtlayıp göstermek daha da mümkün. Yaptığımız her şeyin etkisini sistematik olarak takip edip tek tek görebiliyoruz. Attığımız her adım sistemde küçük-büyük değişiklikler yapıp hepimizin kaderini az ya da çok etkiliyor; Dijia'da bunu gözlemlemek ve kanıtlamak Dünya'dakinden daha kolay tabi ki..." dedi (s.280).

4.3.2. Teknoloji-Sosyal Yaşam

Teknolojide yaşanan gelişmeler kuşkusuz sosyal yaşamı da etkilemektedir. Sosyal yaşamda teknoloji kullanımının artması bilimkurgu eserlerinde de sıkça

görülmektedir. Dolayısıyla teknoloji zaman zaman toplumu dönüştürme, yönlendirme faaliyetlerinde kullanılmaktadır. Bilimkurgu eserlerinde teknoloji; aile yapısına, insan ve iş ilişkilerine dolayısıyla insanın insanla olan ilişkilerine doğrudan ya da dolaylı olarak tesir etmektedir.

Gritopya (2017) adlı eserde ilk bölümlerde altı çizilen önemli bir husus ise aile ve ebeveynlik durumudur. Teknolojinin olanakları ile artık kadınlar bir erkeğe ihtiyaç duymadan çocuk sahibi olabilmektedirler. Dolayısıyla bu teknolojik gelişim aile yapısını derinden etkilemiştir. Kadınların erkeğe ihtiyaç duymadan çocuk yapabilmesi, evlilik kurumunu sarsmış ve ebeveynlik algısını ve olgusunu yerler bir etmiştir. Bu durum aynı zamanda ana karakter Nancy'nin şiddetle eleştirdiği bir husus olarak romanda geçmektedir:

> Kadınların çoğunlukta olduğu ve kendi omuriliğinden sperm üreterek çocuk sahibi olabildikleri bir çağda aşkla sarılıp, her hücresinin iliklerine kadar işleyen bir arzuyla beraber olduğu adamdan hamile kalmak, ayrıcalıklı bir mutluluktu Nancy için (Pia ve Demir, 2017, s.10-11).

Teknolojik gelişmelerin romanda geniş çapta etkilediği bir diğer mesele ise sanat sahasıdır. Teknolojiye verilen önem sanat ve sanatçının aleyhine olmuş, bu durum neticesinde de sanata olan ilgi oldukça düşmüştür. Bu nedenle de sanatçı yetiştiremeyen bir toplum yapısı ortaya çıkmıştır. Sanat-toplum-insan ilişkileri bozulmuş, sanattan ve estetikten uzaklaşmış insanların sayısı hızla artmıştır:

> Teknolojiye ağırlık verilmesi sanat ve sanatçıların hızla tükenmesine yol açtı. Artık birçok sanat dalı yok olmuş, kalanlar ise çok elitist bir kesimin himayesine girerek belki de yüzyıllar öncesinden hak ettikleri değeri farklı bir yolla almışlardı. Bu eksikliği gidermek adına kalan sayılı sanatçıların genleri toplatılıp, bu genleri yeni doğan arıtılmış kobay bebeklere enjekte ederek yeni bir neslin sanatçılarını kökenden var etmek yoluna gidilmişti. Sanat artık bulunması güç bir hazineydi ve insanlığın yaşamsal bir bağı daha eksilmişti (s.59-60).

Sentromer Ötekiler (2019) adlı eserde Azur'un kurmuş olduğu düzenin en büyük koruyucusu yine teknolojidir. Teknoloji sayesinde Azur ihtiyacı olan enerjiyi sağlamak adına köleleştirdiği insanları yönetebilmektedir. Bu durum teknolojinin toplum yaşamında kötü niyetli kullanımına bir örnek olarak değerlendirilebilir. Griler isimli insan topluluğu daha doğduğu andan itibaren teknolojik bir manipülasyona maruz kalmakta ve görme yetileri sınırlandırılmaktadır. Bu durum romanda renkleri göremeyen, doğayla bütünleşemeyen, sadece verilen işleri yapmakla sorumlu tutulan

ve insani yaşam hakları göz ardı edilen insanların teknoloji marifetiyle köleleştirilmesine ciddi bir örnek olarak gösterilebilir:

> Buradaki insanlara gözleri, on iki aylık olduklarında takılırdı. Bunun için bir merasim olmazdı. Bebek aileden alınır, gözleri takılıp tekrar teslim edilirdi. Gözler, kafa derisini gösterecek kadar şeffaf bantlarla sabitlenirdi. Bu bantlar, zaman geçtikçe kafa derisine nüfuz ederek o kişinin bir parçası hâline gelirdi. Bantlar, iki yanda kulakların üzerinden geçip alından arkaya giden bir üçüncü bantla ensede birleşirdi. Bantların geldiği yerlerde saç çıkmazdı. Gözlerin yuvarlak ve koyu camları vardı. Camlar, göz çukurlarından bir santim daha önde duran silindir kasnaklara sabitlenmişti. Ayrıca iki camın arasında, tam burunlarının üzerine gelen yerde, üst üste iki nokta şeklinde küçük lambalar bulunurdu (Özden, 2019, s.125-126).

Megaverse (2023)'de de teknoloji insan ilişkileri sıkça vurgulanmaktadır. Sosyal yaşam teknolojik gelişmelerden doğrudan etkilenmiş ve teknoloji ile şekillendirilmiştir. İnsanların felaket ve yok oluşla yüzleştikten sonra hatalarını tekrarlamaktan vazgeçtikleri andan itibaren teknoloji vasıtasıyla yeni bir yaşam kurma çabaları romanda önemli bir izlektir. Ancak insanlar geçmişte yaptığı hataları tekrar gözden geçirdiklerinde, teknolojinin yanlış ve kontrolsüz kullanımı dikkatlerini çekmiştir. Teknolojiyi bilinçsiz, kontrolsüz ve yanlış kullanan insanlar, toplumsal ilişkiye, doğaya, eğitime, adalete kısacası insana ve yaşama dair her şeye darbe vurmuştur. Bu durumun düzeltilmesi de yine teknoloji ile yapılacaktır. Bu amaçla dünya nüfusunun kontrol altına alınması ve doğanın rehabilite edilebilmesi için teknolojik evrenler ve teknolojik yaşamlar bulunmuş, böylece daha sağlıklı, mutlu ve huzurlu bir yaşamın kapıları aralanmıştır:

> İnsanlar şu anki dünyamızda tamamen kendi tercihleri olduğu için yaşıyorlar. Yani daha farklı seçeneklerimiz olduğu hâlde, bazılarımız hâlâ biyolojik olarak yaşamayı tercih ediyoruz ya da zamanımızı bekliyoruz (Görmüş, 2023, s.20).

> Yirmibirinci yüzyılın başlarında bilgisayar tabanlı dünyalar zaten geliştirilmeye başlamıştı. Metaverse, multiverse gibi sanal dünyalar kurulmuştu bile zaten. Bunlar bilgisayar tabanlı çok renkli bir dünyalardı. İstersen o dünyalara girip içeride saatlerce vakit geçirebiliyordun. Tabi ki, insanlar başlarda bilgisayar ortamına henüz dışarıdan dâhil oluyorlardı ve bu sanal dünyaları çoğunlukla sadece oyun oynamak veya keyifli vakit geçirmek için kullanıyorlardı. Kullanırken de tabi ki kendi vücut bütünlüklerini koruyorlardı; fakat bahsettiğim gelişmelerden sonra, yani insanlar kendi beyinlerini bilgisayar ortamına yükleme şansı bulunca, işler çığırından çıkmasın diye, dünya liderleri bu konu hakkında çalışan bilim insanlarına sınırsız bütçeler verdiler ve o dönemki dünyanın tamamen aynısı olan bir dünyanın bilgisayar ortamında oluşturulmasını sağladılar. Orada sanal bir dünya oluşturulurken, gerçek dünyada insanlar çoğalmaya, kıtlık ve global ısınma sorunları da büyümeye devam ediyordu. İnsanların yaşam kalitesi çok düşmüştü. Resmen hayvanlar gibi yaşamaya, ölmemek için her fırsatta birbirlerini avlayıp yemeye devam ediyorlardı. Sen neyi seçerdin, Mara? Gerçek dünyada kalıp sürünmeyi mi, sanal dünyaya gidip insanca ve sonsuza kadar yaşamayı mı (s.28)?

> İntralar için dünyanın tamamen bir kopyası olan bir metaverse oluşturuldu ve adına 'Dijia' dendi; dünyadaki düzene yakın ama içinde ölümün, açlığın ve sefaletin olmadığı bir dünyaydı bu. Açlık ve ölüm ortadan kalkınca, kimsenin birbiriyle bir alıp veremediği de kalmamıştı; dolayısıyla da intra olarak daha eşit, daha mutlu bir dünyaya gitmiş oldular. Yani insanlık sonunda kendi cennetini kurmayı başardı, adına da 'Dijia' dedi. Şu anda bütün biyolojik insan sınıflarının ve intraların yaşadığı sistemin bütününe 'Megaverse' diyoruz (s.37).
>
> Sadece 50 yıl içinde dünya nüfusunun neredeyse üçte biri intra olmuştu, bir o kadarı da bir gün intra olmayı hedefliyordu. Nüfus sorunu bu şekilde büyük oranda çözülmüş gibiydi
>
> Adra dayanamayıp araya girdi, "Sadece bu şekilde değil, o arada ayrıca çocuk yapmak için karne sisteminin de ilk adımları atılmış, sana anlatmıştım ya, Mara!" dedi heyecanla.
>
> 'Aynen öyle' dedi Sandov, 'Böylece üreme de kontrol altına alındı. Karne sistemi hâlâ çok güzel işliyor, kimse kendinden emin olmadan çocuk yapmadığı için de herkes gayet mutlu görünüyor. En önemlisi de, ebeveyn olmaya hazır ya da uygun olmayan hiç kimse çocuk yetiştirmediği için toplumda psikolojik sorunlar yaşayan birey sayısı da azaldı. Suç oranının düşmesini biraz da buna borçluyuz' diye açıkladı (s.134).

Teknoloji ve insan ilişkilerinin öneminin kavranması, yeni yönetim için ayrıca bir önlem alınması ihtiyacını gündeme getirmektedir. Teknolojinin kullanımı sınırlandırılmalı ve sadece yetkin insanların ileri teknoloji kullanımı sağlanmalıdır. Daha önceki örneklerde teknolojinin kontrolsüz kullanımı kaynaklı sorunların bir daha yaşanmaması için bu önlemin alınması, sosyal yaşam- teknoloji ilişki bağlamında oldukça dikkat çekicidir:

> Hatırlıyorsun değil mi, sana günlük hayatta teknoloji kullanım düzeyinin 2000 yılına sabitlendiğini söylemiştim. Bu karar sadece genel tüketimi dengeleyip insan zekâsının gerilemesini engellemek için verilmemişti; temelde, kurulması planlanan yeni dünya düzeninin savunma mekanizmalarını riske atmamak için de bu karara varılması gerekmişti (s.40).
>
> Şehirlerin, tıpkı 2000'lerden önce dünya nasıl görünüyorsa aynı şekilde görünmesinin amaçlandığını, daha ileri teknolojik yapıların ve araçların artık kullanılmadığını hatırlattı. O yılların gerçek hâliyle şu an arasındaki en önemli fark her şehirde yeşil alan ve bina oranının en az birebir olmasıydı. Bütün evlerin ve binaların mutlaka kendilerine ait birer bahçeleri olmak zorundaydı, ayrıca her mahallenin mutlaka kendi bostan alanının bulunması gerekiyordu. 'Herkesin, kendi sebze ve meyvelerini üretmeye ve toplamaya hakkı vardır' diye düşünülüyordu. Her şehrin etrafında kendi coğrafyasına uygun ormanlar olması şart koşuluyordu. Özellikle deniz veya göl kenarı, ormanlık alanlar gibi özel yerlerdeki evler tamamen sisteme aitti, oralarda herkesin belirli süreler için yaşama hakkı vardı, otel gibi kullanılıp dönüşümlü olarak farklı kişilerin faydalanması için sürekli el değiştiriyordu. Bu sayede herkes istediği yerde en azından bir süre yaşayabilme hakkı elde ediyordu (s.390).

Teknolojinin sosyal yaşam içerisinde sınırlı kullanımı, teknoloji kaynaklı olası sorunları da çözmek için oldukça etkin bir önlem olmuş görünmektedir. Teknolojinin

insan ilişkilerine olumsuz yönde tesir etmesi huzurlu ve mutlu bir yaşam beklentisini tehdit etmektedir. Bu durum bireyselleşmeyi, bencilliği ve iletişim sorunlarını beraberinde getirdiği için kullanımın kısıtlanması oluşabilecek olumsuzlukların engellenmesini sağlamıştır:

> Mara, teknolojiyi sınırlı kullanmanın nesi kötü ki? İnsan ulaşabildiği her şeyi sınırlarını bilmeden sonuna kadar tüketiyormuş eskiden. Bunun daha iyi bir şey olduğunu düşünmüyorum. Babam hep derdi ki: Teknoloji dediğin, insan hayatını kolaylaştırmak için var olmalıdır, insana insanlığını unutturmak için değil! Hem zaten teknolojiden tamamen kopmuş değiliz ki, gerekli olan her şey belli kurallar dâhilinde sağlanıyor bize. Hem böylesi daha güzel oluyor. Mesela tarih gezmek istiyorsam hangi tarihleri gezmek istediğimi bildirip randevu alıyorum ve o gün gelsin diye sabırsızlanıyorum, gidince de günlerce merak ettiğim şeyin tadını çıkarabiliyorum. Oysa evde her dakika tatil gezebilecek bir düzenek olsa bu kadar zevk almazdım. Okulda bize öğretiyorlar, Mara: insan beyni hemen ve kolayca elde ettiği hiçbir şeyin tadını çıkarmaya odaklanmamıştır. Tam olarak zevk alması ve benimsemesi için biraz merak etmesi, beklemesi, arzulaması ve beklediği şey konusunda önceden hayal kurması gerekir. İnsan beyni böyle çalışıyor. Diğer türlü istediğinde her şeye ulaşınca hayal gücü azalıyor, zekâ bile zamanla düşüyor" diye açıkladı, keyifle (s.391-392).

4.3.3. Teknolojik Ürün ve Hizmetler

Bilimkurgu romanlarında en dikkat çeken hususlardan birisi de kuşkusuz yazarların kurguladıkları teknolojik ürün ve hizmetlerdir. Çok çeşitli, kurgusal teknolojik ürün ve hizmetler toplum ihtiyacına göre şekillenmekte olduğu için, ortaya konan ürün ve hizmetlerle ilgili posthümanizme uyumlu ya da posthümanizmin eleştirdiği birçok meseleye bakış atabilme olanağı bulunabilmektedir.

Trinidad'ın Dönüşü (2015) adlı eserde uzayda keşif amaçlı yapılan bir seyahat anlatılmaktadır. Bu olanağı sağlayan ise Virgo 2 adlı bir uzay aracıdır. Bu uzay aracı, galaksiler arası insanlı keşif yolculuklarının yapılabilmesini sağlaması bakımından oldukça mühimdir. Aracın niteliklerinin ve kabiliyetlerinin olası kolonileşmeyi kolaylaştırıcı şekilde dizayn edilmesi, insanlığın uzaya dair düşüncelerinin de ipucunu vermektedir. Dolayısıyla uzay-insan ilişkisi, Virgo 2 tarzı uzay araçlarıyla sağlanacak ve geliştirilecektir:

> Virgo 2, kırk metre çapında bir tabağa benziyor. Yörüngeye çıkıp ilk defa çıplak gözle gördüğümüzde tam ortasındaki dört motor eteğiyle gri bir deniz anasını andırdığını düşünmüştüm. Manyetoplazma motorları taşıyor Manyetik alanda hızlandırılmış parçalar eteklerden fırlıyorlar. Bence fenerden farkları yok. Ama bizi buralara getirdiler! Güçlü fenerler diyelim. Enerji için de minik bir nükleer santral var. Bizim tabak dilimlenmiş bir pastaya benziyor. Her dilim bir modül. Kontrol modülü, toplanma ve eğlence, kamaralar, destek sistemleri, hibernasyon, yakıt ve makine modülleri (Erdoğan, 2015, s.10).

Gritopya (2017)'da ise teknolojik ürün ve hizmet çeşitliliğine örnek teşkil edebilecek çokça unsura yer verilmiştir. Ulaşım için kullanılan uçan araçların yanında klasik otomobillere de yer verilmektedir. İnsanlığın uçan araçlara karşı ilgisi bilinen bir gerçektir ve birçok bilimkurgu eserinde bu tip araçlara rastlanmaktadır. Ancak posthümanist açıdan bakıldığında gökyüzünde bu denli insan faaliyetinin arttırılması, birçok canlının yaşam alanı için tehdit sayılabilir. Bu durumu gösterebilmesi açısından yeni-eski, ilerlemeci ve gelenekselci bakış açılarına dair düalist bir yaklaşım *Gritopya* adlı eserde sürekli olarak okur karşısına çıkartılır:

> Çılgın kalabalığa yetişebilmek için limuzinlerin biri havalanıp gökdelenlerin arasında kaybolurken anında bir diğeri yerini alıyordu. Herkes hak etmişti bu güzelliği. Onlar, limuzinler yerine klasik, eski model ama çok bakımlı görünen otomobile doğru ilerlediler (Pia ve Demir; 201,:s. 21).

Teknolojik ürün ve hizmetlere yönelik bir diğer husus ise artık hizmet sektöründe sadece teknolojik ürünlerin kullanılması örnek olarak gösterilebilir. Otel, restoran gibi mekânlarda müşteri karşılama, servis ve diğer birçok hizmetlerde hologram şeklinde danışma hizmeti veren hostes kızlar (s.64), zihin okuyarak müşterinin isteğini hemen kavrayıp hazırlayabilen bilgisayar ve robotlar (s.67), insanların hastalanmasını engellemek amacıyla zararlı mikroorganizmaları kimyasal şoklama ile öldüren sistemler (s.67) ve su ihtiyacının en sağlıklı şekilde giderilmesini sağlayan "subot" adı verilen cihazlar (s.171) romanda teknolojik ürün ve hizmetlere verilebilecek örnekler olarak değerlendirilebilir.

Cern Komplosu Galaktik İstila (2018) adlı eserde teknolojik ürünler ise daha çok istila için kullanılmaktadır. İstilacı bir tür olan Reptilianların, sahip oldukları ileri teknoloji, istila amaçlı tasarlanmış ürünler, silahlar, araçlar şeklinde kendini göstermektedir. Bir nevi başka bir türü tahakküm altına almak için geliştirilmiş teknoloji sıkça romanda vurgulanır. Bu durumla baş edebilmek adına yine farklı bir türden yardım alan insanlar yine bir teknoloji ürünü olan biyolojik savaş silahıyla reptilianlarla mücadele etmektedir:

> Bence bu savaş sadece burada değil aynı zamanda havada da yaşanacak. İşgalci uzay gemilerine karşı bizim savaş uçaklarımız yetersiz kalacak anlamında anlıyorum. Tabii bu benim yorumum. Bu aynı zamanda savaşın çok teknolojik olacağıdır. Bildiğimiz hiçbir savaş biçimine benzemeyecek. Tüm insanlığın karşısında üstün bir teknolojik askeri güç olarak çıkacaklardır. Çünkü bunlar çok saldırgan, acımasız, yok edici bir kavimdirler. Geçmişin hiçbir barbar kavmine benzetilemez (Akar, 2018, s.120-121).

> Reptilian uzay filosu ana komuta gemisi olağanüstü boyutlardaydı. En az yarım düzine futbol sana kadar alan kap sıyor olmalıydı. Dünyadaki en büyük uçak gemisi bile onun yanında sandal gibi görünürdü. İlaveten en az altı katlı olup, içinde muhtelif birimler bulunmaktaydı. Yanı sıra hangarları irili ufaklı birçok saldırı aracıyla doluydu. Ayrıca içinde Reptillian Görev Gücü'nden binlerce personel ve hücum timleri bulunmaktaydı.
>
> Fakat geminin belki de en önemli yanı Reptillian Uzay Kuvvetleri Komutanlığı'nın en yüksek rütbelilerini içinde barındırmasıydı. Reptilian askeri hiyerarşisi toplumsal hiyerarşiye paralel işliyordu. Siyaset ve her tür bürokrasi kendilerine özgü bir monarşik-elit sisteme göre kurgulanmıştı. Reptillianlarda çok katı bir tür aristokratik kast sistemi mevcuttu. Aristokratik sınıfa mensup olmayanlar kurmay subay olamıyorlardı. Bu yüzden birçok reptilian soylu ailenin çocuk ve fertlerine subay olarak rastlamak mümkündü (s.169).

Romanda; tahakküm, sömürgecilik veya emperyalizm gibi posthümanist anlayışın eleştirdiği çok önemli hususların teknolojik ürünler vasıtasıyla gerçekleştirilmekte olduğuna dair yapılan vurgular, teknolojik ürünler ile insan ilişkilerini ortaya koyması bağlamında oldukça önemlidir. Pentagon binasının ile reptilian uzay aracı tarafından gözetim altına alındığı bölüme ile bu durum net olarak görülmektedir:

> Şayet benzetme yerinde ise ona uzay boşluğunda asılı duran bir Pentagon denebilirdi. Reptiyanların saldırgan "galaktik emperyalizm"i buradan yönetiliyordu (s.170).

Sentromer Ötekiler (2019)'de Azur'un yönettiği A18-1-2 gezegeninin kubbeli bölümleri ise devasa büyüklükte teknolojik bir araçtır. Bu araç o kadar büyük ve yüksek teknolojiye sahiptir ki, gerektiğinde hareket edebilir veya gezegeni terk edebilir kabiliyete sahiptir. Bu yönüyle oldukça gaddar bir diktatör olan Azur'un sahip olduğu bu araç bir bakıma da diğer türleri tehdit edebilecek bir silahtır aynı zamanda:

> Bunu bilmemeniz gayet doğal tabii. Bunu anlatmak için sizinle epey vakit geçirmem gerek, bu yüzden kısaca anlatayım. Işıklı Topraklar aslında hareket edecek şekilde planlanmış koca bir gemi. Yani bildiğiniz bu topraklar, dilediği zaman, dilediği yere gidebilir. İstediği zaman yer değiştirebilir. Gezegeni bile terk edebilir (Özden, 2019, s.280).

Eserde insan iletişimini sağlan bir diğer ürün ise dil çeviricisidir (184). İnsanların arasındaki dil bariyerini ortadan kaldıran bu cihaz sayesinde insanlar hangi dilleri konuşursa konuşsunlar anlaşabilmekte ve iletişim kurabilmektedirler. Bu durum posthümanist anlayışla ele alındığında bir bütünlük sağlayabileceği için kıymetli bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Parçalanmış Yansımalar (2021) distopik bir evreni konu edinen feminist-kuir bir siberpunk bilimkurgu olması nedeniyle teknolojik ürünlere de zaman zaman yer

verilmektedir. Romanda en çok dikkat çeken teknolojik ürünler ise "holografik sevgililer", "yapay zekâya sahip makineler", "iletişim cihazları" ve yönetimin baskı ve korku için kullandığı çeşitli robotlardır. Bu teknolojik ürünlerin neredeyse tamamı yaşamı kontrol etme, insanı yalnızlaştırma ve silikleştirme için kullanılmaktadır. Bu durum teknoloji-insan ilişkisi bağlamında tahakkümü kolaylaştırdığı için posthümanizm açısından oldukça karamsar bir tabloyu gözler önüne sermektedir.

3888 Nuh'un Son Yolcuları (2022)adlı eserde dikkat çeken en önemli teknolojik ürün kuşkusuz Tanrı'nın Eli ismi verilen uzay aracıdır. Bu araç ileri teknoloji ürünü olarak okur karşısına çıkmakta ve devasa bir boyutla insanlığın ana karargâhını temsil etmektedir. Bir yönüyle ise insanlığın içinde bulunduğu durumdan kurtaracak yegâne araç durumundadır. Tanrı'nın Eli, bir yönüyle insanların geçmişteki hataları sonucunda kaybettiği birçok şeyin telafi edilmesini sağlayacak bir anahtar görevi de görmektedir. Bu araca girebilmek ise oldukça güçtür. Sadece seçilmiş insanların bu gemiye alınması, Tanrı'nın Eli isimli bu teknolojik aracın da kıymetinin gösterilmesi bağlamında kıymetlidir:

> Bu sekiz kişiye neden götürüldükleri konusunda hiçbir açıklama yapılmamıştı. Bazıları neden götürüldüğünü öğrenmeden gelmek istemediğinde, zor kuvvet kullanılarak, galaksilerinden, kolonilerinden alınarak getirilmişti. Getirildikleri yer bir uzay gemisiydi. İnsanlığa ait olan çok büyük bir uzay gemisi... Bu sekiz kişi geminin ününü duymuştu. Gemiye "Tanrı'nın Eli" deniyordu. Geminin içinde yeni bir hayat oluşturulduğu kulaktan kulağa ya- yılmıştı. Eski dünyanın sahip olduğu her şey, bu gemi içinde yaşatılmaya çalışılıyordu. Kolonilerde yaşayanlar gemi hakkında az çok bir şeyler biliyorlardı. Geminin içinde yeni bir yapay dünya yaratıldığını neredeyse bilmeyen yoktu ama içinde tam anlamıyla neler olduğu konusunda konuşana da kimse rastlamamıştı. Bu gemiye herkes binemezdi ya da herkes alınmazdı. Her şey bir "Hak Ediş" cümlesiyle açıklanıyordu (Aygül, 2022, s.8).
>
> Bu gemi kendisine bağlı otuz bir bin yüz dört (31104) irili ufaklı uzay gemisinin birleşiminden oluşur. Tanrı'nın Eli denmesinin sebebi, geminin şekli bir ele benzer. Ana gemiye bağlanan yan gemiler, bir elin parmakları gibi beş uzantılı bir birleşim oluşturur. Görünen Tanrı'nın Eli'dir. Bu geminin toplam izdüşüm alanı dokuz yüz atmış sekiz bin (968.000) kilometrekaredir. Gemi halkının nüfusu tam olarak söylenemez. Her sayımda farklı çıktığı için bunun ilahi bir gizi olduğu düşünülür ve nüfus bilgisi verilmez. Geminin ana gövdesi yirmi iki katlıdır. Geminin içi her gün yeni şeyler keşfettiğiniz bir dünya gibidir ve keşifler hiç bitmez. Düşüncenin sınırsız ufuklarının madde âleminde görsel şölene döndüğü her şey bu gemide vardır (s.27).

Eserde ayrıca ışınlanma aletleri (s.95), güçlü iletişim sağlayan çipleri (s.96), vücudu her türlü tehlikeden korumayı sağlayan kıyafetleri (s.100) görebilmekteyiz.

Sanal Kent (2022) adlı romanda ise okurun dikkatini çeken en önemli teknolojik ürün şüphesiz ki Bina-Kent denilen makinenin kendisidir. Yüksek teknolojinin ürünü olan, genişleyip hareket edebilen, içerisindeki insanlarla tek bir vücut ya da başka bir deyişle organizma gibi görülebilecek bu makine; doğanın yerini almış ve ideal insan olan yeni insanlar için tekno-doğa konumunu almıştır. Dışarıdan bakıldığında bir makine olan ve yüksek teknolojiye sahip bir makine şeklinde tasvir edilen bu ürün, romanın kurgusunun en dikkat çeken teknolojik ürünü olarak değerlendirilebilir:

> Nigâr baygın yatarken, beyaz duvar yüzeylerinde açılan dörtgenlerden metal kollar çıktı. Dışarıdaki vinçlere benzeyen ama renkleri daha koyu ve parlak olan uzantılar, yerde baygın yatan kızı kolları ve bacaklarından kaldırıp duvarların beyazlığındaki başka bir dörtgen yüzeyin üzerine yerleştirdiler. Bir hastane sedyesinin üzerinde taşınır gibiydi çocuk. Ancak, onu taşıyanlar insan değil makine kollarıydı (Demiral, 2022, s.24).
>
> Bina'nın sonsuz bir enerjisi var, Ni. Tabii bu kendiliğinden var olan bir enerji değil. Burada yaşayan insanların çalışmalarıyla ortaya çıkan bir enerji. Biz ne kadar çalışır, üzerimize düşeni yaparsak Bina o kadar kuvvetlenir ve doğru şekilde, doğru yöne ilerler."
>
> "Nasıl yani? Bina ilerliyor mu?"
>
> Ni'nin şimdiye kadar bunu anlamamış olmasına şaşırmadılar. İçerisinde bu kadar yoğun bir hareketliliğin bulunduğu yapının dışarıya doğru genişlediğinin hemen anlaşılmaması normaldi.
>
> "Evet."
>
> "Nereye gidiyor? Orman'a mı yoksa?"
>
> Nigar'ın heyecanı anlaşılırdı ama Binalılar tarafından değil. Bina'nın ilerleyişinin Orman'ı ortadan kaldıracağını şimdilik söylemeseler daha iyi olacaktı. Bu nedenle Fe geçiştirici bir cevap verdi. Ni'ye kısa süreli ve yersiz bir mutluluk vermek istemiyordu.
>
> "Bina, hedeflediği yere gider. Hedeflenen yer, bir başka Binanın bulunduğu yerdir. Dünya üzerindeki tüm Binalar bir araya gelip tek ve kusursuz Bina'yı yapmak için programlanmıştır."
>
> "Peki Ormanlılar? Onlar nerede (s.54)?"

Megaverse (2023)'de 2400'lü yıllarda bireysel teknoloji kullanımının kısıtlandığı romanın ilerleyen bölümlerinde okura bildirilmektedir. Bireyin kullandığı teknoloji 2000 yılının teknolojisi ile sınırlandırılmış böylece teknoloji kaynaklı toplumsal sorunlar önlenmeye çalışılmıştır (Görmüş, 2023, s.33). Bu nedenle eserde insanların bireysel olarak kullandıkları cihazlara fazla rastlanmamaktadır. Ancak özel izinle kullanılan gelişmiş teknolojik ürünlere de romanda yer verilmiştir. 'Aspara' adı verilen hasta/engelli taşıma araçları (s.9), ZeroG isimli meditasyon aracı (s.144), insanların yaydığı enerjiyi görünür kılan özel lensler (s.164), 'Epigöz' adı verilen ve çevreyi daha

anlamlı yorumlamayı sağlayan cihazlar (s.258) dikkat çeken teknolojik ürünler olarak gösterilebilir.

Yeni Nesil İnsan Biyobot (2023) adlı eserde ise en çok dikkat çeken teknolojik ürün, 'biyobot' adı verilen yeni nesil insanı temsil eden siborg-insandır. Bunun yanı sıra 'Xenobot' isimli oldukça küçük bir robot da teknolojik ürünler arasında dikkat çekmektedir. Bu robotların sahip olduğu sıra dışı özellikler sayesinde çeşitli sahalarda görev alabilmektedir. Aynı zamanda üreme özelliklerinin olması da oldukça ilginç bir nokta olarak görülebilir. Bu durum posthümanist bir anlayışla insan-robot ilişkisine de açık bir temastır:

> Xenobot adı verilen robotlar var. Bu robotlar aslında bir milimetre genişliğinde biyolojik birer makinelerdir. Afrika pençeli kurbağasının embriyolarından alınan kök hücrelerinden çıkarılan deri ve kalp hücreleri ile otomatik olarak tasarlanıyorlar. Bu robotlar gruplar hâlinde çalışabiliyorlar ve kendi yaralarını iyileştirebiliyorlar. Bilgisayar ve robot bilimi profesörü John Bongard diyor ki "Çoğu insan robotları metalden ve seramikten yapılmış olarak düşünür ancak bir robotun neyden yapıldığı değil ne yaptığı, kendi başına insanlar adına hareket edip etmediği önemlidir." demiştir. Şimdi bu sözü daha iyi anlıyor, hatta onaylıyorum (Çekirdek, 2023, s.75).

> Yani bu xenobotlar, moleküler biyoloji ve yapay zekânın bir kombinasyonudur. Sıkı durun, bu robotların aynı zamanda üreyebilme özellikleri de var. Evet, doğru duydunuz, günümüzde üreyebilen robotlar var (s.75).

4.3.4. Teknoloji-Tıp

Teknoloji-tıp ilişkisine bilimkurgu romanlarında zaman zaman yer verildiği görülmektedir. Tıp doğası gereği yeniliğe ve ilerlemeye açık bir alan olması hasebiyle teknoloji ile hep yakından ilişkili olmuştur. Bu nedenle ileri teknoloji kendini tıp sahasında da gösterebilmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde bilimkurgu eserlerinde tıp alanına giren meselelerde teknolojinin etkinliğini görebilmek mümkündür.

Kudret Alkan, ***2080 (2017)*** adlı kurgusunda, tıp-teknoloji ilişkisine değinmiş ve gelişen teknolojinin tıp sahasındaki yeniliklerine vurgu yapmıştır. Özellikle tıp ve teknolojinin zengin zümreye hitap ettiğini vurgulayan yazar, tıp-teknoloji ilişkisinin sınıflaşmayı ve ötekileştirmeyi perçinlediğinin altını çizmektedir:

> Zenginler gençleştirme için büyük bir serveti gözden çıkarsalar da, buna değiyordu. Birçok zengin kadın ve zengin erkek, binlerce yıllık ömre sahipti. Onlar gerçekten ölümü

> ve Tanrı'yı satın almışlardı. Onlara göre Tanrı, damızlık inekten farksızdı. Ya da yoksulların ezilmiş böceği (s.16).

Ayrıca gelişen teknolojinin imkânları sayesinde kurguda düzenlenen bir ölüm-kalım yarışmasında izleyiciler yaptıkları bağışlarla yarışmacıların güçlenmesini sağlamaktadır. Teknoloji-tıp ilişkisinin farklı bir yönünü göstermesi bakımından bu durum oldukça ilginç bir nokta olarak değerlendirilebilir.

> Bunu fark eden zengin kadınlar Sami'ye para puanı gönderdiler. Sami, böylece iki kat daha güçlendi. Kemiklerindeki ve kaslarındaki ağrılar geçmişti. Kendisini dinç ve zinde hissetmeye başlamıştı. Tumon'dan ise çeşitli puanlar silinmeye başlandı. Yüz kilo civarında olan Tumon, bir anda seksen kiloya düştü. Bütün bunlar saniyeler içinde oluyordu (s.33).

Romanda sağlık durumunun anlık değişmesi/değiştirilmesi sıklıkla okur karşısına çıkmaktadır. Uykuda gençleşme, hastalıklardan arınma, güçlenme gibi birçok husus ileri teknolojinin tıp alanındaki yansımaları sonucu gerçekleşmektedir:

> Sait, Bay Kayanka'nın durumunun iyi olduğunu zaten dış görünüşünden kolaylıkla anlamıştı. Yetmiş yaşındaki adam gitmiş, yerine otuzlu yaşlarda birisi gelmişti. Pörsümüş bedenin yerini kaslı ve atletik bir vücut almıştı.
>
> ‘Kaç saat uyudum Sait?’
>
> ‘Elli saat efendim (s.51).’

Gritopya (2017) adlı eserde de teknoloji-tıp ilişkisi zaman zaman kendini göstermektedir. Özellikle ölümcül hastalığa yakalanan insanların, hastalığın çaresi bulununcaya kadar kendilerini dondurması, bu ilişkiye verilebilecek bir örnek olarak değerlendirilebilir. Bir nevi zamanda ileri atlama olarak görülebilecek bu uygulama zaman zaman sonuç vermişse de psikolojik sağlığı olumsuz yönde etkilemiştir. Dolayısıyla teknoloji-tıp ilişkisinde ortaya çıkan bazı sonuçlar istenmeyen sonuçlar olabilmektedir:

> Yüzyıllar öncesinden başlayan bir akımdı bu; ölümcül hastalıklar nedeniyle yaşamları sonlanmak üzere olan birçok zengin insan son çare olarak, içi sıvı nitrojen dolu büyük metal silindir fıçılar içerisinde, birtakım işlemlerden geçerek eksi 196 derecede tekrar dirilecekleri günü bekliyorlardı. Ta ki, hastalıklarına çare bulunana kadar. Yıllar sonra o hastalığa çare bulunduğunda ise o kişi uyandırılarak yeniden tedavi ediliyordu. İnsanların bilinmeyen bir gelecekte "çözülmek" üzere dondurulması o devirlerde akıl almaz gibi görünürken, bugün o buzların içinden uyanabilip tedavi olanları da görmek mümkün olmuştu (Pia ve Demir, 2017, s.46).

> Kendi yaşadıkları dönemle uyandıkları dünya arasındaki uçurum o kadar büyük oluyordu ki adapte olamıyor, toplumdan adeta dışlanıyorlardı. Bu dışlanmışlık yaşamlarını çekilmez hâle getirerek akıl sağlıklarını bozuyordu. İnsanın en değerli hazinesi akıl sağlığı. O da giderse yaşam nasıl anlamlandırılabilir (s.46)?

Teknoloji-tıp ilişkisine dair romanın ilerleyen bölümlerinden oldukça ilginç ve dikkat çekici noktalar vurgulanmaktadır. İnsanların teknolojiyi kontrolsüz ve bilinçsiz kullanmaları meselesi tıp sahasında da kendini göstermektedir. İnsanlar diledikleri gibi cinsiyetlerine, bedenlerine, duygu durumlarına müdahale edebilmekte ve bu durum bir doyumsuzluğu tetiklemektedir:

> Artık canlıları bilgisayarlarla birleştiren teknolojinin yanı sıra, insanların genetik mühendislikten de geçerek, biyolojik özellikleri artırıldı. Ancak insanlar için yaşamak sıkıcı bir hâl aldı... Doyumsuzluklar sonucunda gelişen tıbbın ürettiği ilaçlarla bir gün erkek, bir gün kadın olabilen nesiller türedi. Bu da yetmedi; ekstra kollar, bacaklar ve uzuvlarla klasik insan şeklinin dışına çıkıldı. Her ne kadar yasak olsa da insanoğluna yasaklar tatlı geldi. Hep daha fazlası tüketildi, hep daha fazlası istendi (s.55).

Cern Komplosu Galaktik İstila (2018) adlı eserde teknoloji-tıp ilişkisi bir istilanın alt yapısını hazırlamak bağlamında dikkat çekicidir. Reptilian ırkı dünyayı istilaya hazırlanırken, kendi türüne mensup "Reptiloid"lerin estetik operasyonlar sonucunda insan gibi görünmelerini sağlamaktadır (Akar, 2018, s.55). Sürüngen bir türün insan gibi görünmesini sağlayacak estetik operasyon kabiliyeti, teknoloji-tıp ilişkisi bakımından kıymetli bir husus olarak görülebilir.

Diğer Evrenin Senaristi (2018) adlı eserde teknoloji-tıp ilişkisine dair ön plana çıkan iki mesele vardır. Birincisi teknoloji ne denli gelişirse gelişsin kanserin tedavisi bulunamamıştır. Oldukça ileri bir teknolojinin varlığına rağmen kanserin tedavi edilememesi hem kurgu bağlamında önemlidir hem de anlamı yönünden kıymetlidir. Kurgu açısından önemi Veera'nın hayatını doğrudan etkilemesidir. Üniversite eğitimini alamayan Veera, annesinin kansere yakalanması nedeniyle derinden sarsılır.

> Pek çok hastalığın tedavisi bulunmuş, tıp son hızla gelişip ilerlemiş olsa da kanser hücreleri mutasyon geçirip duruyordu dünyada. Nedense bir tek bu illeti; bu musibet hastalığı çözemiyordu insanlık. Veera da nasibini almıştı bu hastalıktan, hem de fazlasıyla. Annesinin kansere yakalandığını öğrendiğinde çok gençti; onun bakımı için yanında kalmış, üniversiteye bu sebeple gidememişti (Aydın, 2018, s.32).

Romanda teknoloji-tıp ilişkisine dair ön plana çıkan diğer husus ise Netta'nın kuir bir topluma sahip olmasında görülmektedir. Kuir yaşamın benimsendiği bir dünyada aile

kurmak, çocuk sahibi olmak gelişmiş teknoloji-tıp ilişkisi ile mümkün olmaktadır. Dolayısıyla teknoloji-tıp ilişkisi kurgunun önemli temas noktalarından biri olarak ele alınabilir:

> Yaşadıkları üstün dünyanın herkese eşit olarak dağıttığı uygar yaşam standartlarına göre, laboratuvar ve hastane ortamlarında yapılan işlemler sayesinde iki kadın veya iki erkek biyolojik olarak ortak genlerinden meydana gelen çocuklara sahip olabiliyordu ve bu, doğal olduğu kadar yaygındı da (s.167).

Diğer Evrendeki Kadın (2019) adlı eserde distopik ülke Antero'da bilim ve teknolojinin tıp ile ilişkisi de oldukça karanlıktır. Tıp, güçlü olan kesimin güçsüz olanlara karşı kullandığı bir silah olarak dikkat çekmektedir. Antero'nun özellikle insanlık dışı deneylerin yapıldığı, toplum sağlığının hiçe sayıldığı, tıbbın imkânlarının sadece güçlüler lehine kullanıldığı bir atmosfere sahip olması romanda dikkat çekmektedir:

> Ama önce seni diğer evrendeki AIDS salgınından ve diğer tüm bulaşıcı hastalıklardan korumak için tüm aşılarını yapmalıyız. Her ne kadar kan yoluyla bulaşsa da, sadece bir önlem," dedi.
>
> Veera şaşırarak, "Ne AIDS mi? O hastalık, bundan otuz yıl önce, Afrika'daki ünlü doktorlar tarafından bulunan tedaviyle tarihe gömülmedi mi? Ne gerek var şimdi buna?" diye sordu.
>
> Bekka yüzünü ekşiterek, "Evet burada gerek yok ama maalesef diğer evrende bu tedaviyi bulan kimse yok ve dünyanın neredeyse yarısı hasta," diye cevap verdi (Aydın, 2019, s.114).
>
> Hayır, o ilaç firmasının aşıların yapımını üstlenmesini istemiyorum, daha önce insanlar üzerinde neler denediklerini, birçok masum insanın ölümüne sebep olduklarını siz de biliyorsunuz. Bu fırsatçılıktan başka bir şey değil, elimizdekini bizden almaya ve kâr yapmaya çalışıyorlar. Diğer küçük olan firma ile çalışmaya başlayalım, onları sevdim (s.302).

Parçalanmış Yansımalar (2021) da diğer birçok bilimkurgu eserinde olduğu gibi teknoloji-tıp ilişkisi insanın ömrünü uzatmak ve insanı daha güçlü kılmak için kullanılmaktadır. Ancak burada bu imkânı kullanan insanlar sınırlı sayıda zengin insanlardır. Teknoloji-tıp imkânları herkese sunulan bir hizmet değil, zenginlerin ve güçlülerin hakimiyetini daha da arttırması için kullanılan bir araç konumundadır. Bu nedenle gençleştirme, yapay organ ile organ yenileme gibi birçok hizmet sadece belli kesimin ulaşabileceği yenilikler olarak görülebilir:

> Yaşadıkları dünyada gözden kaçmayan bazı detaylar vardı; bazı insanlar artık yapay ve mekanik organlar satın alıp bedenlerini -kalplerini veya uzuvlarını- modifiye

> edebiliyordu. Tabii sadece çok fazla parası olan zenginlerdi bunlar. Ayrıca biyolojik insanların zekâsıyla icat edilen yapay zekâ sonsuzluğa doğru gelişmekteydi; günbegün evrimleşiyordu. Gelecekte bir gün insan zekâsının yapay zekâ karşısında tamamen geri planda kalacak olması belki de en korkutucu sonuçları kaçınılmaz kılabilirdi. Zaten her şey havada uçan polis robotlarla başlamamış mıydı? Suçun önüne geçmeye çalışmak için iyi yönde kullanıldıkları kadar insanların özel hayatlarını dikizlerken kötü yönde kullanılmıyorlar mıydı (Aydın, 2021, s.102-103)?
>
> İkisi de pahalı gençleşme ilaçları nedeniyle yaşlarında görünmüyor, en az on beş yaş genç duruyorlardı (s.164).

Megaverse (2023)'te ise tıp sahası, distopik yaşamın şekillendirmesiyle insan sağlığını öncelemesi yerine zengin insanların gençleştirilmesi gibi dar bir sahaya hapsedilmiştir. İnsanların hastalıklarının tedavi edilmesi, insan nüfusunun artışından dolayı yasaklanmıştır. Hasta insanların tedavi edilmesinin sağlıklı insanların haklarını gasp etmek olduğuna dair güçlü söylemler neticesinde tıp olması gerekenden oldukça uzaklaşmıştır. Artık tıp, teknolojinin imkânlarıyla sadece güzellik, gençleşme gibi alanlarda aktif durumdadır:

> Çok severek okuduğum tıp fakültesinden yirmi yaşında mezun olduğumda babam bana bir hastane armağan etti. Kronik hastalıkların tedavisi zaten yasaktı. Bu yüzden hastanemde sadece palyatif tedaviler verebiliyor; daha çok da üstsınıf insanlarına plastik cerrahi ve güzellik üzerine hizmet edebiliyorduk. Şu anda bilim dünyasında bilgisayar bilimleri ve nöroloji en hızlı gelişen alanlar, insan beynini robota aktaran nöroteknolojik bilimler inanılmaz derecede rağbet görüyor, bu konuda çalışan birkaç büyük hastane var, ama benim hastanemde bu tür işlemler yapmıyorduk. Biz daha çok insan vücudunu olduğu gibi koruyup genç tutmak üzerine çalışıyorduk (Görmüş, 2023, s.171).
>
> Sağlıksız insanları tedavi etmek, etik açıdan sağlıklı insanlara haksızlık etmek gibi algılanıyordu. Herkes kendini sağlıklı tutmaktan kendi sorumlu olmalıydı. Üstsınıftaysa hâlâ kendi vücudunu mümkün olduğunca koruyup genç tutma modası vardı; hiç kimse aşırı yaşlanmadan ya da hastalanmadan beyninin robotik vücutlara aktarılmasını tercih etmiyordu (s.183).

Posthümanizmin temelde gündeme getirmeye gayret gösterdiği ve neredeyse savunduğu her alanda bağlantı kurduğu yegâne meselelerden biri *tahakküm*dür. Tahakkümcü yaklaşımın eleştirisi, posthümanizmin tüm olgulara bakışını şekillendirmiş durumda görünmektedir. Kuramın teknolojiye bakışı da yine tahkküm anlayışı ile birlikte gelişmektedir. Posthümanizm teknolojiye karşı değildir ancak teknolojinin bir tahakküm aracı olarak kullanılmasına ya da tahakküm anlayışını güçlendiren bir enstrümana dönüşmesine şiddetle karşıdır. Bu yönüyle ele alındığında insan-teknoloji ilişkisinin ve teknolojik gelişmelerin bir türün ya da bir grubun güçlenmesine hizmet etmesi, posthümanizmde kabul edilemeyecek bir durum olarak

değerlendirilmelidir. Teknoloji başlığında da romanlarda ele alınan teknolojilerin bu yönlerine ağırlık verilmesi gerekliliği kendini göstermiştir. Özellikle teknoloji-doğa, teknoloji-sosyal yaşam ve teknoloji-tıp ilişkilerinde zaman zaman tahakkümcü yaklaşımların izlerinin görülmesi, posthümanist eleştiri için verimli bir sahaya işaret etmiştir.

4.4. Yönetim ve İktidar

Bilimkurgu eserlerinde yönetim ve iktidarla ilintili meselelere yer verildiği sıklıkla görülebilmektedir. Özellikle distopik, ütopik, sosyal bilimkurgu …vb. gibi bilimkurgu türlerinde yönetim ve iktidar ile ilgili hususlar genelde ön planda tutulmaktadır. Posthümanizm yaklaşımında da özne ve öznenin yaşam içerisindeki rolü ön planda tutulduğu için yönetim ve iktidar meselesi oldukça önemlidir. Dolayısıyla bilimkurgu eserlerini posthümanist yaklaşımla değerlendiren bu çalışmada yönetim ve iktidar meselesine dair bulgulara yer vermek yerinde olacaktır.

2080 (2017) adlı eserde yazar Kudret Alkan, 2080 yılında evrenin oldukça baskıcı ve acımasız bir iktidar tarafından idare edildiği bir sistemde gerçekleşen yarışmayı merkeze alarak insan yaşamının değersizliği, para hırsının hangi boyutlara ulaştığı, insanın ve erklerin doğaya karşı tutumu gibi birçok hususa yer vermektedir. Kurgunun kuşkusuz önemli bir ayağı da yönetim ve iktidar ile ilgili olan bölümler. Evren genelinde birbirine bağlı yönetim zincirlerinin varlığını görebildiğimiz eserde yönetim ve iktidarın başında bir yapay zekanın olması da oldukça dikkat çekicidir. Romanda Bay Kayanka karakteri, bir basın baronu olarak resmedilmekte ve siyaseti doğrudan etkileyebilmektedir. Kayanka istediği yönetimlerin oluşabilmesi adına medya ve algı gücünü kontrol altında tutarak doğrudan evrenin yönetimine dâhil olabilmektedir. Medya ve algı gücüne sahip olması aynı zamanda siyasi liderlere şantaj, tehdit gibi illegal işleri büyük bir pervasızlıkla yapabiliyor olması, romanda önemli sayılabilecek ayrıntılar olarak değerlendirilebilir:

> Bay Kayanka, uzay netteki asil üyeliği sayesinde, internette istediği gibi borusunu öttürüyordu. Birçok devlet başkanı seçimlere kazanmak için Kayanka'dan yardım istiyordu. Bay Kayanka da, tek bir tuşla istediği siyasi parti liderinin porno kasetini çıkarıyordu. Televizyon kanallarında ve diğer medya organlarında istediği gibi yayınlar yapıyordu. Üstelik bu yayınlar milyarlarca insan tarafından izleniyordu (Alkan, 2017, s.47).

Cern Komplosu Galaktik İstila (2018) adlı eserde bilimsel çalışmalar sonucu dünyayı istila etmek isteyen bir tür olan Reptilianların bu fırsatı yakalaması ve dünyanın istilası konu edinilir. Kurguda CERN yönetimi deneyin rahatsız edici sonuçlarını gizlemeyi tercih eder ancak durum içinden çıkılamaz bir hâl alında devlet kademesinde sorunun çözümü için çalışmalar başlar. Burada gerçeğin toplumdan saklanması yönetim veya iktidarın bir seçeneği olarak masaya yatırılır:

> CIA Yetkilisi "Güldürmeyin beni Amiral" dedi. "Burada biz bizeyiz. Pekâlâ biliyoruz ki gerçek her toplumda eğilip bükülebilir. Otorite ilk anda neye gerçek diyorsa gerçek odur. İnsanlar da ona inanır. Siyasal sistemlerde fark yöntemdedir. Birinde daha kaba diğerinde daha inceltilmiş yollarla. Bizim varlığımız bile bunun bir ispatı değil mi (Akar, 2018, s.45)?

Gerçekliğin otoriteye bağımlı olduğunun ve otorite neyi gerçek görüyorsa halkın da onu gerçek gördüğünün bu bölümde verilmesi önemli görülebilir. Dünyanın kaderini, birçok canlının yaşamını ilgilendiren bir istila öncesi gerçeğin halkan gizlenmesi de otoritenin yetkisi dâhilindedir. Bu durumda gerçeğin gerçekliği sorgulanmakta ve yönetimin veya iktidarın takındığı tavır ön plana çıkmaktadır. "Gerçek gerçek diye tutturmuş bazı ahmaklar var. Onlar gerçeğin bazen nelere yol açabileceğini, nasıl tahripkâr ve tehlikeli olabileceğini bilmiyorlar (46)." Gerçeğin herkes tarafından bilinmesinin çok feci sonuçlar doğurabileceğine dair bu tespitler roman sonunda ise çelişki içine düşmekte ve roman sonunda tüm insanlar istilanın gerçek boyutunu görmektedirler. Bu yönüyle yönetim ve iktidarın gerçeği manipüle edebilme kabiliyeti romanda vurgulanmaktadır.

Romanda istilacı bir tür olarak okur karşısına çıkan Reptilian türü de sinsi bir plan yürüterek çeşitli operasyonlar ile insan görünümü kazanmış ve dünyaya sızmışlardır. Bu reptilian türüne mensup canlılar insan görünümüyle yönetimlerin içlerine kadar sızmış ve işgalin alt yapısını hazırlamak için uğraşmışlardır. Reptilian türünün yönetim ve iktidar anlayışı da insan türünün yönetim ve iktidar anlayışına benzemektedir. Hiyerarşik bir düzene, yapacakları işgali anlamlı kılmak için inandıkları bir inanç sistemine ve işgali başarıya ulaştırmak için gelişmiş teknolojiler üretip kullanma kabiliyetine ve düşüncesine sahiplerdir. Bu sayede dünyayı yönetebilecek ve evrendeki etki güçlerini arttıracaklardır.

> Toplantı öncesinde neredeyse tam bir sessizlik hakimdi. "Acil Çağrı'yı aldıkları andan itibaren herkes dünyanın neresinde ve ne ile uğraşır olursa olsun, tüm işini bırakıp

> toplantıya katılmakla mesuldü. Bunlar yüzlerce yıldır gezegene yerleşmiş, belli genetik işlemler ve süreçlerle büyük oranda "insansı" görünümü kazanmış sürüngen uzaylılardı.
>
> Varoluş amaçları dünyada reptilian etkisini arttırmak, onların çıkarlarına ve planlarına uygun bir ortam yaratmak ve korumaktı. Reptilian hesaplarını tehdit eden kişi veya kurumları tasfiye etmek ya da reptilianlara karşı tehdit oluşturan, etkisini bozabilecek diğer uzaylı ırklara karşı önlem almak ve en önemlisi vakit yaklaştığında bir işgalin altyapısını oluşturmaktı. Bunun için hemen her cephede büyük bir gizlilik ve sinsilik içinde çalışıyorlardı. Günü geldiğinde işgalin zemini hazır olmalıydı (s.52).

Romanda dikkat çeken bir diğer önemli ayrıntı ise dünyada devlet yönetimleri arasında yaşanan anlaşmazlıklar sonucu kurulan savunma/saldırı örgütlenmelerinin uzay istilasında nasıl bir rol üstleneceği meselesidir. Amerika Birleşik Devletleri öncülüğünde Rusya'ya karşı kurulan NATO askeri örgütünün, soğuk savaş bitince misyonsuz kaldığı bu nedenle de istenilen etkiyi gösteremediği vurgulanır. Ancak bu işgal durumu NATO'ya yeni bir misyon yükler. Artık devletler kendi aralarında barış imzalayarak dünya dışından gelen tehditle mücadele edeceklerdir. "Tüm dünyanın artık birlik olma vaktiydi. Direniş ve karşı saldırı uluslararası çapta örgütlenmeliydi (s.160)." Bu durum insanların dünya üzerinde yönetim ve iktidara yükledikleri anlam bakımından dikkate değer görülebilir.

> Ancak CERN'deki gelişmeler MJ-12 ve NATO'daki uzantılarını alarma geçirmiş, sümenaltı olan birçok gizli planın yeniden aktive olmasına yol açmıştı. Planların çoğu mevcut NATO alt yapısının muhtemel bir "uzaylı işgali" durumunda nasıl kullanılacağı üzerineydi. 1949'da "Komünizm tehdidine" karşı kurulan NATO tüm soğuk savaş boyunca misyonunu sürdürmüştü. 1990'larda Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve "Varşova Paktı"nın sona ermesiyle birlikte muhtelif "Terör operasyonları"nda rol oynamıştı. Şimdilerde ise uzun süredir bir "misyonsuzluk bunalımı" yaşadığı söyleniyordu.
>
> İşin ironik tarafı şuydu ki, şayet bir uzaylı saldırısı gerçekleşirse NATO'nun "yeni misyonu" da bu olacaktı. Böylelikle "misyonsuzluk derdi" de son bulacaktı. Kaderin garip bir cilvesi olarak NATO "Anti komünizm"den "Anti Uzaylı" uca doğru bir evrim geçirebilirdi. Hem böylelikle "Düşman Sıkıntısı" da son bulabilirdi (s.100).

Romanda yönetim içerisinde yer alan gizli oluşumlara sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Neredeyse birçok mesele için halktan gizlenen ve faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olunmayan birtakım yapılar bu işgal neticesinde su üzerine çıkmışlardır. Bu durum yönetimin esasında halk için ama halktan uzak niteliğini de göstermesi bakımından önemlidir. Bu durum ayrıca romanda çoğu kez olması gereken olarak gösterilir:

> Seni bu noktada şu an doğrulayamam. Ancak insanlar zannediyorlar ki her gizli oluşum kötüdür. Maalesef bazı şeyleri her koşulda toplumla paylaşmak iyi bir fikir olmayabilir.

> Bildiğimiz bazı şeyleri toplumla paylaşsak neler olur tahmin edebiliyor musun? Bilecekler de ne olacak? Daha mı iyi olacak sanıyorsun? Bu bizim için de ağır bir yük. Fakat birileri sorumluluğu üzerine almalı, başka yolu yok. Bu yolu biz seçmedik, şartlar bizi buna zorladı. Sonuçta bu sorunu da sokaktaki adam çözmeyecek, çözeceksek biz çözeceğiz (s.105)...

İşgal altında olan dünya birçok bölgede mücadele etmektedir. Ancak romanda özellikle altı çizilen Pentagon detayı devletler arası gerilim ve yönetim stratejileri bağlamında değerlendirilebilir:

> Yabancı Uzay Gemisi Pentagon'un tepesinde pençelerini açmış avını gözleyen dev bir yırtıcı kuş gibi duruyordu. Tabii bu durum aslında oldukça ironikti. Çünkü Pentagon dünyada yıllarca savaşların, işgallerin, kaba güce dayalı saldırıların simgesi olmuştu. Şimdi onu böylesi çaresiz hatta zavallı bir durumda görmek oldukça manidardı (s.159).

Yıllarca dünyadaki savaşları, işgalleri destekleyen ve planlayan bir güç olarak algılanan Pentagon'un bu biçimde resmedilmesi dikkat çeken bir ayrıntıdır. Yönetim ve iktidarın birbiri üzerinde uyguladığı baskıyı resmetmek için bu tarz bir çerçeve çizildiği ifade edilebilir. Romanın sonlarına doğru özellikle Birleşmiş Milletler adlı organizasyonun belki de tarihinde ilk kez kuruluş amacına hizmet ettiğinin vurgusu da bu kertede önemli addedilebilir: "Birleşmiş Milletler binası belki de tarihinde ilk kez milletlerin bir hedefte gerçekten birleştiği bir süreci yaşamaktaydı (s.195)."

Diğer Evrendeki Kadın (2019) adlı eserde yönetim, distopik atmosfere paralellik göstermektedir. Baskıcı ve acımasız olmasının yanı sıra yaşam hakkına karşı da saygısız bir yönetim tarzı romanın genelinde vurgulanır. Bu ülkenin bir distopya olarak ele alınmasındaki temel neden yönetimin hoşgörüsüz yaklaşımıdır. Bu hoşgörüden yoksun ülkede kuir bireylerin yaşamları oldukça çetin geçmektedir. Dolayısıyla Netta'ya kıyasla yaşanılacak bir yer olarak görülmemektedir:

> Ayrıca diğer evrende, Netta diye bir ülke yoktu. Netta'nın olduğu yerde Antero adında kötü niyetli liderlerle yönetilen, sömürgeci bir ülke vardı. Netta'nın var olduğu dünyanın aksine, parçalara ayrılmış, katledilmiş yeryüzü, savaşlar yüzünden kanla sulanmış bereketsiz, çöl olmuş topraklardan, ağaçsız dağlardan, karanlık kirli beton şehirlerden, işkence gören hayvan, kadın ve çocukların yaşam savaşı verdiği lanetli bir yerden başka bir şey değildi. Açlık ile tehdit edilen insanlık korku ile yönetiliyor ve ülkelere göre ırksal sınıflandırmalar yapılıyordu. En önemli ayrıntı da, kadın ile erkeğin eşit olmadığı Antero ülkesi ve dünyanın geriye kalan diğer ülkelerinde hemcinslerine âşık olanlardan nefret ediliyordu. Homofobi ve transfobi diye kavramlar vardı ve insanlar da homofobik ve transfobik diye adlandırılan gruplara ayrılıyordu. Bu nedenle homoseksüel ve transseksüel olan bireyler gizlenerek yaşayan, gizlenmeyi seçmezse dışlanan, dövülen, öldürülen azınlık grubundan başka bir şey değildi. Cinsiyet değiştirmek bile yıllar önce yasaklanmış; değiştirenler ise yakalanarak öldürülmüştü. Antero'nun olduğu dünyada,

> insanın kendi olarak özgürce yaşama hakkına saygı kalmamış; aşkın anlamı çoktan unutulmuş, ilişkiler mekanikleşmişti. Her yerini kin, nefret, intikam, şiddet, bulaşıcı hastalıklar sarmış, biyolojik ve diğer silahlar ile birbirine korku salan insanlık her gün birbiriyle kavga eder olmuştu (Aydın, 2018, s.98).

Antero baskıcı bir yönetimin idare ettiği ülke olarak ele alındığında asker, polis baskısının halk üzerinde olumsuzluk yarattığı, romanın ilerleyen bölümlerinde kendini göstermektedir. Halk güvenlik güçlerinden korkmaktadır. Bireyin yaşam hakkını korumak için görev yapması gereken insanların halka eziyet etmesi, Antero'nun geneline sirayet eden hoşgörüsüzlüğü göstermesi bakımından önemlidir:

> Kim bilir o askerler, bu insanlara ne yapmış, nasıl korkutmuştu; kimse Veera'ya başını bile çevirmemiş, hatta bazıları onu uzaktan görünce yolunu değiştirmişti. Tüm bunlar, korkuyla bir düzen sağlamaya çalışan baskıcı Antero yönetiminin, şiddet uygulayarak zulmetmesinin ürkütücü sonuçlarından sadece biriydi. İnsanlık bu kadar ileri gitmek zorunda mıydı? Ama yukarı doğru ilerlemek değil; aşağı doğru ileri gitmekti bu, baş aşağı yere çakılır gibiydi ve bu dünya çoktan yere çakılmış, yerle bir olmuştu da (s.135)...

Parçalanmış Yansımalar (2021) adlı eserde distopik bir evreni yaratılmasına neden olan en başat unsur yönetim anlayışıdır. Yönetimin vatandaşa takındığı tutum yaşamı derinden sarsmış, baskı ve şiddet kendini her mecrada göstermiştir. Romanın henüz başında okuru nasıl bir yönetim tarzı beklediği yazar tarafından deklare edilmiştir:

> Yasaklar vardı; o yasaklardan başka da bir şey yoktu. En değerli şeylerdi yasak olanlar; mesela dilediğine âşık olmaktı içlerinden biri. Asıl yasak olması gerekenlerse umursanmazdı; mesela birini kaçırmak, öldürmek, doğayı katletmek; çocuklara, kadınlara, hayvanlara işkence etmek... Yasaklar vardı, şiddet vardı, kan vardı, savaş vardı, açlık vardı, çığlık vardı; başka da bir şey yoktu. Şu an bir kamera önünde bekleyen ben, bunları düşünüyorum, nasıl bu hâle geldiğimizi... Neyse, sonuçta az sonra kendi türüme; insana ve tüm dünyaya tecavüz edenlere karşı savaşacağım, hem de elimdeki en büyük silahla. Kimse elimdekinin ne olduğunu bilmiyor; bildikleri sadece bir şeyler yapmaya çalıştığım... Benim bildiğim ise; diğerleri ile birlikte beklediğim gri binanın dışında, yani tüm ülkede, hatta dünya üzerinde az sonra kıyametin kopacağı... Doğa ananın haklı öfkesi yüzünden olacak bu. Öylesine demiyorum, dışarıda gerçekten kıyamet kopacak; bir devir kapanacak, yepyeni bir devir başlayacak; insanların bilerek fütursuzca kirlettiği, neredeyse çoğunu yok ettiği toprakların beton dökülmüş zemini üzerinde intikamını sonunda alacak doğa ana onları başka bir şeye dönüştürerek hem de (Aydın, 2021, s.11).

Yasak, baskı ve şiddet Valmundur Cumhuriyeti'nin en başat özelliklerini oluşturmaktadır. Bu nedenle yönetim başlığı kurgunun en mühim izleği olarak değerlendirilebilir:

> Yeşilin küstüğü, etrafını kirli hava, kurak arazi ve bataklıkların sardığı, nefes alamayan bu yerde, enine boyuna uzanan grili siyahlı müthiş devasa gökdelenler, sanki fütüristik

> geleceğin karanlık kale surlarıymış gibi sayısızca yükseliyor, onların üzerindeyse bozuk neon ışıklarından oluşan dev reklam tabelaları göğe doğru uzanıyordu. İnsan iskeleti gibi çelimsiz duran işçi robotların varlığı gözden kaçmıyordu ayrıca. Cadde ve ara sokaklarda devletin güya kamu spotu olan hologram yayınlarının yanı sıra; silindirik şekilli, yapay zekâlı, gümüş renkli gözcü dronelar insanları gözetlemek için yirmi dört saat arı gibi çalışarak ara vermeden uçuyordu havada.
>
> Başkanın doğruları neyse onlar doğruydu, Başkanın inandıkları neyse onlara inanmak zorunluydu. Eşcinsellik, transseksüellik gibi yönelimlerin katiyetle akıl hastalığı sayıldığı, evlilik dışı çocuk yapmanın istisnasız suç görüldüğü, kadının önemsenmediği bu baskıcı ülkede, yalnızca parası olanın sözünün dinlendiği aynı ırk ve ten rengine mensup bu insanlar, kendi içlerinde bile birkaç gruba ayrılırdı statü ve sınıf olarak (s.14).

Baskı ve korku Valmundur Cumhuriyeti'nde her alanda kendini göstermektedir. Aile, iş yaşamı, kültür, edebiyat, sanat, tıp vb. birçok alan yönetimin sıkı kontrolü altında tutulmaktadır. Böylece Yönetimin isteği dışında gelişebilecek hiçbir şeye mahal verilmemekte, insanların bireysel varlıkları silikleştirilmektedir. İnsanlar bu nedenle erdemlerinden kopmuş, yaşama tutunabilmek için her şeyden vazgeçmiş görünmektedir:

> Bunu sadece biten ilişkisi için söylememişti ki, alt kattaki komşusunun yazdığı zararsız bir aşk romanı yüzünden polisler tarafından itiş kakış tutuklanışına sabah evden çıkarken şahit olduğunda dünyaya lanet okuduğu için söylemişti. Oldu olası yasaklara ve sisteme isyan ederdi; bu konulara karşı asi bir duruşu vardı. Sabah evden işe kadar yürürken de, tüm gün çalışırken de otoriteyi sorgulamıştı. Otorite neydi? Nasıl yaşayıp yaşamayacağınıza, neyi yazıp yazmayacağınıza, kimi sevip sevmeyeceğinize, ne kadar iyi olup olmadığınıza karar veren bu insanlar kimdi? Ne cesaretle yargılayabiliyorlardı insanların yaşam tarzlarını, umutlarını ve inançlarını? Hemcinsler birbirlerine karşı aşklarını değil yaşamak; bunları hayal etmek, düşünmek, yazmak suç; dünyaya duyguları edebiyat ve sanatla anlatmak engeller varken zordu (s.33).
>
> Ofisine döndüğünde masasına oturur oturmaz yorgunluktan şişmiş ayaklarını, severek giydiği sivri topuklu ayakkabılarından çıkarıp uzatarak öyle çalışmaya devam etmişti. Bu da yetmezmiş gibi cuma gündüz mesaisine kalması söylenmişti. Yani bunun üzerine bir on saat daha çalışıp ancak öyle eve gidecekti. İşinde idealist ve mükemmeliyetçi biri olsa da bitkinliği için yapabileceği bir şey yoktu. Ne yapıp yapmaması ne zaman çalışıp çalışmaması ne zaman dinlenip dinlenmemesi, hatta hangi cinsiyetle birlikte olup olmaması gerektiğini ona söyleyen Valmundur Cumhuriyeti devletinin malıydı o. Hemcinsine âşık olup ilişki yaşadığı bilinse, işini elinden alarak onu akıl hastanesine gönderecek olan aynı devletin malıydı (s.140).

Sentromer Ötekiler (2019) adlı eserde kurgunun şekillenmesinde Azur ve Azur'un kurduğu diktatör yönetimin payı büyüktür. Azur, iktidarını sadece bir grubun menfaatini savunan bir inanç sistemine dayamış ve yönetimi de bu şekilde ikame etmiştir. Romanda Azur'un kurmuş olduğu sistem oldukça acımasız ve baskıcı olarak resmedilir. Bu durum özellikle alt sınıf olarak görülen ve madenlerde acı çeken insanlar olan Griler adına oldukça çekilmez bir ortamın oluşmasına neden olmuştur.

Grilerin yaşadığı koşullar bir yönetim ve iktidar meselesi olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle de griler bu sistemden kaçma eğilimi göstermektedir:

“Biraz sakin kalıp sabırlı olursan, korktuğun her şeyi bu gece arkanda bırakacaksın. Korkmanı gerektirecek hiçbir şey kalmayacak. Birkaç saat sonra özgür olacağız ve istediğimiz herhangi bir yere gidebileceğiz. Bizi bulamayacakları kadar uzak bir yere. Kimsenin bize emirler veremeyeceği, itip kakamayacağı bir yere. Görenler'in ve açlığın olmadığı bir yere. Kendimiz için yaşayabileceğimiz bir yere. Bu yüzden, biraz sabırlı ol ve bana güven (Özden, 2019, s.18).”

Grilerin nasıl bir yönetim altında oldukları ise romanın ilerleyen bölümlerinde verilir. Oldukça gaddar bir yönetim sistemi, griler özelinde okura yansıtılmakta ve insanların yönetim ve iktidar gözünde ne denli değersizleştirildiği vurgulanır:

> Bulundukları yer Işıklı Topraklar'ın tam merkezinde, Işıklı Kule'nin çevresindeki madenler bölgesiydi. Kulenin çevresini saran, temizlenmiş alandan sonra gelen ve tamamen kayalık olan bu bölgeye, Madenler Bölgesi denirdi. Madenlerde yaşayan bu insanlar, kayalara açılmış oyuklarda yaşarlardı. Kayalık alan, oyuklarla delik deşikti. Binlerce insan bu oyuklarda yaşardı. Bu oyuklar, iki kişinin sığabileceği büyüklükteydi. Tavan, ayakta duramayacakları kadar alçaktı. Kayalık bölgeyi saran ormanlara girmek yasaktı. Yönetim tarafından yasaklanan yerlerde izinsiz bulunmanın cezası ölümdü. Çocukların, belli bir yaşa kadar anne ve babası ile aynı oyukta beraber yaşamasına izin verilirdi. Oyuklar, insanların yaşlarına göre ayrılan bölgelere de ayrılmıştı. Zamanı gelen her çocuk, yaşına uygun bölgelere gönderilirdi (s.127).

Yönetimi ve iktidarı elinde tutan Azur, korkuyu topluma yaymış ve böylece işini kolaylaştırmıştır. Toplumu korkuyla yönetmeye çalışan Azur, aynı zamanda özellikle alt sınıf olarak görülen Griler’in görme kabiliyetlerini sınırlamış ve köleleştirmiştir. Kurallara riayet etmeyenleri ise ölümle cezalandırmakta, ‘Ateş Çukurları’na atarak infaz ettirmektedir:

> Onun dünyasında renkler hakkında konuşmak yasaktı. Renkler sadece masallarda ve mağara duvarlarındaki tekerlemelerde vardı. Renklerden bahsetmek kötüydü. Renkler her neyse, çok uzun zaman önce yok olmuştu. Azur, renklerden nefret ederdi. Bu yüzden renk demeyi bile yasaklamıştı. Renklerden bahsetmek, Ateş Çukuru'na gitmek demekti ve kimse Ateş Çukuru'na gitmek istemezdi (s.131).

Azur, yönetimi kubbeler şeklinde dizayn edilmiş bir sisteme dayandırmaktadır. 12 Kubbeden oluşan devletinde her kubbenin bir yöneticisi bulunmakta ve bu yöneticiler de doğrudan Azur’a bağlanmaktadır. Kubbe-9’un yöneticisinin bir toplantı esnasında Azur tarafından infaz edilmesi ise yönetim adına dikkat çekici bir bölüm olarak

görülebilir. Yönetim ve iktidar meselesinde Azur oldukça gaddar ve baskıcı bir eğilim göstermektedir:

> Durum çok açık! KY-9, benim için hazırlanmış bir suikastın parçasıydı. Kubbe-9'da geliştirdikleri teknolojiden uzun zaman önce haberim oldu. Toplantıya başladıktan bir süre sonra Manyetik Ağ'ı devreye soktum. Aynı zamanda Görenler'e emri vermiştim. Sinyaller buraya asla ulaşamayacaktı. Böceklerimin her yerde olduğunu daha önce size söylemiştim. Bu robot üzerin de uzun zamandır çalışıyorlar. Ama daha çok acemiler. Bu kadar basit bir teknoloji üreterek beni alt etmeye çalışmaları gerçekten düşündürücü. Bu kadar ilkel bir robotla buna nasıl cüret edebilirler. Neyse, bu toplantıdan epeyce bir ders çıkardığınızı umuyorum. Kubbe-9, bir süre kapalı kalacak. Şu anda Görenler, içeride temizlik yapmakla meşgul. Komutan Zai, personele söyle; şu parçaları dikkatlice taşısınlar. Sorduğum sorulara cevap alabilmem için mühendislere iki gün veriyorum." dedi ve yerine oturdu (s.179-180).

Kubbelerden oluşan yönetim yapısı genel itibariyle Azur'a bağlıdır ve her kubbe de kendi içinde farklı bir yönetim şeklinde tasarlanmıştır. Bu tasarlamanın amacı baskıyı daha etkili kurabilmek ve toplumu daha rahat kontrol edebilmektir.

> Kubbeler sürekli hareket eden metal küplerden oluşmuş bir makine gibidir! İnsanlar ise o kipleri hareket ettiren böceklerdir ve hiçbir değerleri yoktur! diyen Sall'ı düşündü.
>
> Hiçbir değerleri yoktur kısmına katılmıyorum Sall. Bunu sen göremedin fakat değerli olduğunu anlayacak binlerce insan olacak yakında!
>
> Her kubbe yedi seviyeye ayrılmıştı ve her bir seviye yüksek duvarlarla birbirinden izole edilmişti. Kubbelerin merkezindeki seviye olan birinci seviye, yönetim seviyesiydi. İkinci seviye; klonlar, ispiyoncular ve Yeşil üretebilen sağlıklı dişilerin seviyesi olup ayrıca bu seviyeye Işık'ın Mabedi'ni en çok ziyaret edenler de yerleştirilirdi. Yaşam koşullarının daha iyi olduğu orta seviyelere geçmek için hep bir yarış vardı. İspiyoncuları ve ibadet eden sayısını arttırmak için özel bir ödül sistemi geliştirilmişti. Belli bir miktarda ödül biriktiren kişi iç seviyelere yani rahat yaşam koşullarına daha hızlı ulaşabilirdi. Bazı zamanlar, geçmeleri gereken seviyede hücreler doluysa, boşalmasını beklemeleri gerekirdi. Hücrelerin bir an önce boşalmasını isteyenler, Duvar Duası'na çıkarlardı. Bu dualar, seviyeleri ayıran duvarlara karşı yapılırdı. Duvarın yanına gelen hak sahipleri duvara karşı yaptıkları bu dualarda, içerdekilerin hızlıca ölmelerini ve kendilerine bir an önce yer açılması için Işık'a yakarırlardı. Hatta dualaların daha etkili olacağını düşünerek toplu hâlde dua edenler de olurdu (s.200).

Azur, Kubbe-9'un yöneticisini infaz ettikten sonra bu kubbede kendisine yönelik isyan faaliyetlerinin olduğunu öne sürerek büyük bir katliamı başlatır. Bu katliamda sorgu, sual, yargılama, adalet gibi birçok hususun göz ardı edildiği ve insanların gaddarca yok edildikleri görülmektedir. Bunun esas amacı ise insanları korkuyla denetim altına almaktır:

> Görenler uzaklarda, Yönetim'in tabiriyle, temizlik yapıyorlardı. Bunun anlamı, bugün çok kişinin ölecek olmasıydı. Zorlanmadan, metal kıskaçları ile yakalar; öldürmesi gerekiyorsa bu, sadece bir an sürerdi (s.203).

> Azur bunu, karmaşayı önlemek için yaptığını söylemişti fakat asıl amacı insanları denetim altında tutabilmekti. Her önüne gelen istediği işi yaparsa, bunun sonucunda kontrol edilemez bir toplulukla karşı karşıya kalacağını biliyordu. Bu yüzden, kubbelerde yaşayan insanların davranışlarını kontrol etmek elzemdi (s.206).
>
> Kontrol edilmeyen insan rahat olurdu. Rahatı yerinde insanlar düşünebilirdi ve düşünen insanlar, Azur için tehlike demekti. Azur, insanların düşünmesini değil kendine itaat etmelerini istiyordu. Bu yüzden Işıklı Topraklar'da yaşayan insanların rahat olmamaları, sürekli bir sorunlarının olması gerekirdi. Açlık ve tehlike, insanları kontrol altında tutmanın çok basit bir yoluydu. Bu yöntem, hep başarılı olmuştu. Kubbe İnsanları'nın program yüklenmiş makinelerden pek farkı yoktu. İnsanları programlamak, onların yaratacağı sorunlarla uğraşmaktan daha kolaydı. Yeni bir program, zahmetsiz ve ucuzdu. Yapılması gereken tek şey, kuralları belirlemekti. Kurallara uyanlar yaşar, uymayanlar ölür (s.206)!

Azur, kendi gezegeninde tüm yönetimi ele geçirmiş ve sıradaki hedefini ise dünya olarak belirlemiştir. Bu hedefi doğrultusunda hazırladığı plan, dünya ile çeşitli anlaşmalar yaparak dünyaya işgalin alt yapısını hazırlayabilecek siborglar göndermektir. Bu sayede dünyayı da hükmü altına alacak ve evrendeki etkisini arttırabilecektir:

> Karargâha geldiği günü hatırladı. Adolf'la tanıştıkları ilk günü, kapının çalıştırıldığı o anı tekrar yaşadı. İlk iş gününde makineden çıkan yedi kişiyi, onların odalardan çıktıklarında etrafa bakışlarını ve Dünya'ya adapte olabilmeleri için aldıkları eğitimleri hatırladı. Hepsi küçük birer çocuk gibiydiler. Ancak bu küçük çocukların diğerlerinden bir farkı vardı. Öldürmek üzere programlanmış, yarı insan yarı makine bu çocukların pek çok insani yönü yoktu. Olamazdı da. Onlar, Azur'un özenle geliştirdiği sibernetik organizmalardı. Aldıkları uzun eğitim sürecinden sonra hükümetlerin yönetim kadrolarına yerleştirilen, insanlığa hizmet etmek için yemin eden fakat yalnızca Azur'un planlarını uygulayan, sibernetik organizmalar.
>
> Azur'un, dünya ile olan anlaşması önceleri çok masum görünse de çok kısa bir sürede gerçek planını hiç çekinmeden, Dünyalı müttefiklerine açıklamıştı. Gücün esiri olacak, boyunduruğu altına girebilecek insanlar her yüzyılda bulunurdu ve öyle de olmuştu. Başlarda gezegenlerin teknolojik açıdan gelişme sağlayabilmesi için bilim insanı takası, çok geçmeden tek taraflı bir hırsa dönüşmüş ve Azur bunda başarılı olmuştu. Bilim insanı takasını yüzyıllarca devam ettiren Azur, Dünya'ya azımsanmayacak sayıda bilim adamı da göndermişti. Fakat gönderdiği bilim insanları, daha çok insanın, daha hızlı ölmelerini sağlayacak korkunç silahlar geliştirip dünyayı, teknolojide yüzlerce yıl geri düşürecek savaşlar ve politik çatışmaların içine sokmuştu.
>
> Azur artık çok güçlüydü. Kendi gezegeninde, başka hiçbir toprağı işgal etmeden, bulunduğu yerde muazzam bir güç elde etmişti. Dünya'ya, neden bu kadar ilgi duyduğunu asla söylememişti. Cevabı her zaman geçiştirmiş, bunun hep, keyifli bir oyun olduğunu söylemişti (s.317-318).

3888 Nuh'un Son Yolcuları (2022) adlı eserde 3888 yılında dünya işgal edilmiş, insanlık uzaya sürülmüştür. Uzaya sürülen insanlık tek bir devlet çatısı altında toplanarak Birleşik İnsan Federasyonu adı verilen bir evren örgütüne dâhil edilmişlerdir (Aygül, 2022, s.86). Bu örgütün esas görevi, barbarlığı ve işgale hevesli

tutumlarıyla tehdit oluşturan türlere karşı üyelerini ve yönetimlerini korumaktır. Romanda bunun için mücadele eden insanların maceralarına yer verilirken yönetim ve iktidarın yaşadığı değişim ve dönüşümler dikkat çekicidir:

> Biz sekiz subay, sıra dışı eğitimlerden geçmiş, özel bilgi ve yeteneklerle donatılmış bir başka deyişle 'Galaktik Aşılanma' olmuş, Birleşik İnsanlık Konfederasyonu'nun subaylarıyız. Bizler de sizler gibi seçildik. Sizlerden farklı olarak küçük yaşta eğitilmeye hem ruhsal hem de biyolojik olarak geliştirilmeye başlandık. Daha ceninken bizlerin ne olacağı belirlenmişti. Bu süreçte gen ıslah programlarına da alındık. Evren Konseyi'nin verilmesini onayladığı yüksek titreşimli genlerle, genetik yapımız geliştirildi. Fiziksel ve ruhsal frekanslarımız yükseltildi, Farklı titreşim boyutlarına girebiliyoruz. Gördüğünüz gibi sayımız az ama sahip olduğumuz yetenek ve becerilerimiz, yüksek düzeyde... Bunu sayısal olarak ifade etmek istersek, bire on bin bir güce sahibiz diyebiliriz (s.26).

Romanda 'Tanrı'nın Eli" olarak adlandırılan devasa bir uzay aracı, insanlığın en büyük gücünü temsil etmektedir. Bu araca alınan sekiz seçilmişe hem araçtaki hem de evrendeki yönetim anlayışının anlatıldığı bölümde yönetim ve iktidara dair önemli noktalara rast gelinmektedir:

> Tanrı'nın Eli bir piramitsel düzen içerisinde yönetilir. En tepede yirmi iki kişiden oluşan 'Bilgeler Mührü' denilen meclis vardır. Komutan Nuh, o meclisin üyesidir. Her türlü yasayı, düzeni ve tüm belirleyici yaşamsal koşulların uygulanışına 'Bilgeler Mührü karar verir. Onların onayı olmadan hiçbir şey uygulanmaz. Aynı zamanda bu meclis Birleşik İnsanlık Federasyonu'nun da yürütme koludur. Federasyonda alınan kararlar Evren Konseyi'ne gider. Evren, Sirius Galaktik Sistemi'ne tabidir. Sirius geçmişte olduğu gibi bugünde, insanlığın önderi, öğretmeni, yoldaşıdır. Şüphesiz gelecekte de insana ışık olmaya devam edecektir. Bu piramit düzende, gemi içindeki yasaları uygulayan yirmi iki ana yönetici birim vardır. Bu birimler sırasıyla üstte üç, sonra yedi daha sonra da on iki birime ayrılarak idare edilir. Bütün birimler bütünlük bilinci ile hareket eder. Makrodan mikroya yani en üstten en alta ya da en alttan en üste bütün düzenekte, kalplere yansıyan tanrısal titreşimle, geminin rotası daima ilahi olana yani O'na yönelmiştir (s.28-29).
>
> En tepede üçlü konsey SiriusA ulu ilahi varlıklarından oluşuyordu. Frekans yükseldikçe Yaradan'a yakınlık artıyordu. Sekizler ise SiriusB, Alpha Centauri, Andromeda, Lyra, Nordic, Vega, Arkturus ve Tanrı'nın Eli'nden gelen insandan oluşuyordu (s.179).

Romanda dünyayı işgal eden ve evren için bir tehdit olarak görülen Negansların yönetim ve iktidar anlayışlarının da altı çizilmektedir. Askeri bir yönetim tarzının benimsendiği bu türde, hiyerarşik yapı oldukça katıdır ve bu yönetimde de fertler sınıflara ayrılmışlardır:

> Komutan Sermenan, Negansların en üst komutanıydı. Komutan Nuh gibi bütün kuvvetler ona bağlıydı. O bir dragondu. Dört buçuk metre uzunluğundaki boyu ile bir dev gibiydi Kanatlarını açtığında haşmeti daha da ürkütücü oluyordu. Askeri üniforması, insanların üniformasına benziyordu. Negansların da rütbe ve konumlarını gösteren amblem ve rozetleri vardı. Sürüngen ırklarda sadece komutanlar ve yüksek rütbeli subaylar,

> evrendeki diğer akrabaları "Acronlar" gibi saygınlık kazanmak için üniforma giyiyorlardı. Evrendeki bütün Negans türleri ile bütünsel bağı ve amacı gösteren, ağzından alev çıkan bakır ejderha kafası rozetini komutanlar üniformalarının üstüne takıyordu. Üniformalarının rengi, yarısı timsah derili, yarısı asker yeşili rengindeydi ve çapraz dikilmişti. Kollarının ve dik yakalarının kenarında bakır sicimli manşet vardı. Bu manşetlerin son sarmalı iki koldan birleşmiş bir yılan yüzüyle sonlanıyordu. Rütbe yükseldikçe bakır sicimli manşet sayısı artıyordu. Komutanların omuzlarının üstünde rütbe gösteren rozetler vardı. Bu rozetler; kenarı sırmalanmış, yuvarlak, iki santimlik bakırın üzerine işlenen kırmızı fosforlu renkte, alev dilli bir ejderha figüründen oluşuyordu. Bakır elementi, sürüngen ırkın insanla mücadelesinde gücünü temsil ediyordu. Bakırı kullanarak Dünya'ya inmişler, bakırı kullanarak bedenlerini insan bedenine dönüştürmeyi başarmışlar ve bakır sayesinde insanları binlerce yıldır kaosun içine hapsetmişlerdi. Bakır, onların bir üstünlük sembolüydü (s.236).

Megaverse (2023)'de iki farkı yönetim anlayışının altı çizilmektedir. 2100'lü yıllarda baskıcı, sadece bir grup insanın menfaatini gözeten, ayrımcı bir yönetim vurgulanırken; 2400'lü yıllarda tüm insanlığı bir çatı altında toplamış, adaleti ve güveni ön planda tutan, kavgadan ve savaşlardan uzak bir yönetimin varlığına işaret edilmektedir. İnsanların büyük bir felaket yaşadıkları, yok oluşun eşiğine geldikleri bir anda birkaç bilim insanının çalışmaları neticesinde uyanmaları ve daha iyi bir yaşamı tesis etmek için mücadele vermeleri romanın kurgusunun önemli noktalarından bir tanesidir. Eskiden yaşanan büyük hatalardan ders çıkaran insanlar, eskiye nazaran çok daha iyi bir yönetimi tesis etmiş ve uyumlu bir şekilde yaşamayı başarmışlardır. Romanda eski yönetim anlayışı ile yeni yönetim anlayışının farklarının verildiği bölümler dikkat çekicidir. İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'ya atılan atom bombasıyla ilgili bir simülasyonu anlatan bölüm bu farkın altını kalın çizgilerle çizmektedir:

> Yüzyıllar öncesinden bir görüntüydü bu, her yer yanıp yıkılmış, insanlar kavrulmuştu. Biraz daha gezinince bir şehrin ortasında devasa bir krater göründü, etrafta gezindikçe erimiş insan kalıntıları farkedildi. Konuşmaya devam etti Kelda: "Bunları hatırlatmak istemezdim, ama hatırlamamız gerekiyor arkadaşlar! Bunlar 1945'teki Nagasaki görüntüleri... Ancak bu kadarı simüle edilmişti, ilkel zamanların çoğu görüntüsünü simüle bile etmek istemiyoruz, biliyorsunuz... Yani gerçek durumu, asıl felaketin boyutlarını hayal bile etmek istemiyoruz. Düşünsenize, atalarımız, en korkunç silahlardan birini kullanmaktan çekinmemişti. Yaşama bakışları sığ, bencil ve acımasızdı. Kimseye yaşam hakkı tanımıyorlardı! Sadece savaş gibi uç durumlarda değil, normal zamanlarda bile umuttan çok acı vardı ve bunu sanki hayatın normaliymiş gibi algılıyorlardı. Bu ilkel benciller, ilkel benlikleriyle dünyadaki her şeyin sahibi olduklarını düşünüyorlardı, hepiniz biliyorsunuz (Görmüş, 2023, s.84)!

Geçmiş yönetimlerde insan kaynaklı problemler sıklıkla vurgulanmaktadır. Burada altı çizilen meselelerden bir tanesi de politikacıların hırsları ve düşüncesizlikleri olarak

görülmektedir. Dünyayı yaşanmaz bir hâle getiren başat unsurlardan bir tanesinin de yönetimde söz sahibi olan politikacılar olduğu, önemli bir ayrıntı olarak değerlendirilebilir:

> Politikacılar da koltuklarını asla bırakmak istemiyorlarmış. Hatta kaos ortamı politikacıların işine geliyormuş. Politikacılar ve zengin kesim, sadece kendilerini ve kendi yakınlarını beslemekle ilgilenip; halkın çoğunu da 'zaten ölmesi gereken böcekler' gibi görüyormuş. Ama tabi halka bu fikirlerini asla gerçek hâliyle yansıtmıyorlarmış, çünkü onlara göre, dünyanın öz kaynakları bu kadar tükenmişken tek yaşam kaynağı başkalarının hayatını sömürmekmiş. Nasılsa kendileri zaten lüks içinde, korunaklı mekânlarda, tehlikelerden ve açlık- tan uzak yaşıyorlarmış, gerisinin de bir önemi yokmuş (s.115).

2400'lü yıllarda uygulanan yönetim anlayışının roman kahramanı Mara'ya anlatıldığı bölümde Mara'nın doktoru Sandov'a sorduğu soru, yeni yönetim anlayışının niteliklerinin bir kısmının okura verilmesine olanak sağlamaktadır. Eşitlikçi ve adaletli olduğunu iddia eden Komünizm ile yeni sistem arasındaki farkları ortaya koyan bu bölüm ile baskı ile yönetimin ilişkisi ortaya konmaktadır:

> Harikasın Mara, yine müthiş sorular sordun tabi. Ama durum komünizmdekinden çok farklıydı, yani komünizmde bir yöneticiler sınıfı her zaman vardı ve aslında sırf da bu yüzden diğer sistemlerden çok da farklı bir sonuç doğurmuyordu. Sistem, açlığı ve aşırı yoksulluğu engelliyordu belki, ama bir süre sonra insanlar yine haklardan eşit derecede faydalanamamaya başlıyordu. Üstelik özellikle eşit olanaklar sağlanacak diye uğraşırken, bütün insanların sürekli baskı altında hissetmesine de neden oluyorlardı. İnsanlar kendilerini sistemin bir parçasıymış gibi değil de, kölesiymiş gibi hissediyorlardı (s.131).

4.4.1. Biyoiktidar-Biyopolitika

Biyoiktidar-biyopolitika meselesi posthümanizmde zaman zaman vurgulanan hususlardır. Biyoiktidar, devletin veya gücü elinde bulunduran iktidar sahiplerinin, insanların biyolojik yaşamlarını kontrol altına alma, düzenleme ve denetleme gibi faaliyetlerine/yetkilerine ilişkin ortaya koydukları eylemleri ifade etmektedir. Biyopolitika ise Foucault'dan hareketle "sağlık, hijyen, doğum oranları, yaşam süreleri, ırklar… vb. toplumun sorunlarını akılsallaştırma çabasıdır (263)." Bilimkurgu eserlerinde hem biyopolitika hem de biyoiktidar ile ilintili meselelerle sıkça karşılaşılmaktadır. Bu mefhumlarla ilişkili esas hususlar, distopik ya da ütopik romanlarda bir yönetim tarzını ortaya koymak bağlamında kurguda sıklıkla yer alır.

Gritopya (2017) adlı eserde kadınların çocuk sahibi olmak adına bir erkeğe ihtiyaç duymamaları ve kendi istekleri doğrultusunda çocuk sahibi olmaları ve hatta çocuk

sahibi olmaları için bedenlerinin yerine teknolojik gelişim sayesinde bu doğumu gerçekleştirebilecek cihazlar aracılığıyla çocuk sahibi olmaları ve bunu tercih etmeleri biyoiktidar bağlamında değerlendirilebilir. Romanın ana karakteri olan Nancy ise bu genel kabulün tersine doğal bir şekilde çocuk sahibi olur ve bunun en sağlıklısı olduğunu ifade eder (Pia ve Demir, 2017, s.10-11).

Romanın ilerleyen bölümlerinde kadınların bir erkeğe ihtiyaç duymayacak bir yönde kendilerini geliştirmesi neticesinde nüfus dağılımı değişmiştir. Erkek nüfusunun oldukça azaldığı ve erkek egemenliğinin ortadan kalktığı bir düzende, yönetimde güç sahibi olan bazı odaklar, erkek nüfusunun arttırılması için çaba göstermekte, deneyler yapmaktadır.

> Böylece dişilerin tercih sebebi erkekliğin genetiğini zayıflattı ve bu durum kadının tanrı olduğu gerçeğinin kabul edilmesi konusunda toplumsal bir baskıya dönüştü. Ataerkillik tarihe gömülmüştü. Bu durum erkek bilimcileri yeni çareler arayışı içine yönlendirmişti. Kendi aralarında örgütlenip erkek haklarını koruma adı altında dernek kurarak faaliyetlere başlamışlardı. Ve hâlâ devam etmekteler. Bu uğurda birçok erkek de deneylerde kobay olarak kendilerini feda etmekten çekinmemişti (s.58).

Romanda biyopolitik meseleler zaman zaman vurgulanmakta ve bozulan toplum düzeninin bir nedeni olarak ön plana çıkarılmaktadır. Bu husus aynı zamanda posthümanist anlayışın da eleştirdiği toplumsal sınıflaşmayı ve hiyerarşik yapıyı tetiklemektedir. Ataerkil yapıyı yeniden tesis etmek isteyen güç odakları, erkek neslinin tükenmemesi için oldukça sorunlu eylemlerde bulunmakta ve deneyler yaptırmaktadır. Bu durumda yine toplumsal hiyerarşi ve güce dayalı sınıflaşma adına ön açıcı olmaktadır:

> Erkek neslinin tükenmemesi için öyle büyük paralar yatırılıyordu ki laboratuvarlara, akıllara zarar rakamlar dönüyordu. Bu paralar keşke insanlığın bilinçlenmesi için kullanılsaydı. Keşke her bireyin yaşam alanlarına, görüşlerine, özgürlüklerine saygı, sevgi içerisinde hayatını sürdürmesine olanak sağlayacak bir yeni dünya inşa edilmesi için harcanabilseydi. Olmayacak şey değildi, ama egolar tavan yapmış, ataerkillik elden gidiyor kaygıları bazı kişilerin gücünü kaybetme hırsına dönüşmüş ve toplumsal beraberlikleri mahvetmişti. Cinsiyetsiz alanı yoktu hayatın. Güçlü olan ve hemcinsleri diye sınıflandırılmıştı hegemonyalar (s.71-72).

Sentromer Ötekiler (2019) adlı eserde bu hususla ilgili olarak Azur'un baskıcı ve gaddar bir yönetimle devletini yönettiğine daha önce değinilmişti. Bu yönetim anlayışında bireylerin ne kadar yaşayacağına da Azur'un karar verdiğini belirten ifadeler, biyoiktidar bağlamında dikkat çekmektedir. "Benim topraklarımda kimse

kendi kendine ölemez! Onları yalnızca ben öldürebilirim... Anladın mı Komutan (Özden, 2019, s.61)?" ifadeleriyle Azur'un yönetiminin insanlar üzerindeki tesiri açıkça görülmektedir. Dolayısıyla biyopolitikanın çerçevesini çizdiği, biyoiktidar kavramı ile ilişkili olarak görülebilecek eylem ve yaklaşımlar neticesinde yaşam üzerindeki tüm egemenliğin bir yöneticiye devredildiği sistemin resminin çizilmesi biyopolitika ve biyoiktidar başlığı için oldukça mühimdir.

Biyopolitika ve biyoiktidar zaman zaman inanç etkileri ile şekillenerek kendini göstermektedir, romanda. Azur kimin yaşayıp kimin öleceğine karar verirken bu yetkisini de aynı zamanda bir inanca dayandırmaktadır. Dolayısıyla biyopolitik meseleler kimi zaman inancın hükümleri ile beraber planlanmakta ve uygulanmaktadır. Bu durum Foucault'nun modern çağ yaklaşımından ziyade Agamben'in süreklilik yaklaşımına çağrışım yapmaktadır:

> Işıklı Topraklar'ın insanları, zamanları geldiğinde Mayeza'ya gönderilirlerdi. Çalışmaktan yorulanlar, tedavi olamayacak kadar hasta olanlar, kendi başlarına yaşamını idame ettiremeyenler, çalışmalarına engel olabilecek şekilde uzuvlarını kaybedenler, çocuk doğuramayan kadınlar Mayeza'ya gitmeye hak kazanırdı. Mayeza, zamanının geri kalanını dinlenerek ve refah içinde geçirecek olanların yeriydi (s.63).

Yine romanda RaMak kabilesinde uygulanan biyopolitik meseleler dikkat çekmektedir. RaMak kabilesinde de kadın sayısı erkek sayısına nazaran oldukça fazladır. Bu nedenle erkekler daha korunaklı bölgelerde ve daha az riskli işlerde çalıştırılmaktadır. Nüfus planlaması için bunun elzem olduğu düşünülürse, kabile kendi devamlılığını gözetebilmek adına bu tarz bir biyopolitik karar vermiştir denebilir.

Megaverse (2023)'de ise biyopolitikaya ve biyoiktidara ilişkin birçok detaya ulaşılmaktadır. Özellikle ütopik bir sistemin kurulduğu 2400'lü yıllarda biyoiktidar ile biyopolitika eş güdümlü hareket etmekte ve toplumsal uzlaşıya ulaşıldığı gözlemlenmektedir. Burada en önemli husus belki de insanların biyolojik yaşamlarından vazgeçip sanal bir yaşama geçiş yapmaları olarak gösterilebilir. İnsanlar, yaşanan felaketler sonucunda yok olmamak adına sanal bir dünyada yaşamayı kabul etmişlerdir. Dünyada tüketilebilecek kaynak sayısı hızla azalınca biyolojik ihtiyaçların karşılanması da güçleşmiştir. Bu nedenle yönetim sanal dünyalar vasıtasıyla insanların biyolojik yaşamlarına alternatif oluşturmuşlardır. Bu durum

romanda ana karakter Mara tarafından oldukça şüpheli bulunur, ancak verilen cevap onu da tatmin etmiştir:

> Mesela vücudum yokken yaşamın tadına nasıl varırım ki, ya da bunun adına 'yaşamak' denir mi? Böyle bir karar verebileceğimi aklım almıyor" dedim.
>
> ‘Tabi ki senin gibi düşünenler de çoktu. Yine de, inan bana, en insancıl çözüm buydu. Diğer çözümleri duymak bile istemezsin. Mesela dünyadaki insanların çoğunu acısız metotlarla öldürmekten bahsetmek normal bir durum hâline gelmişti. Kimi herkesi kısırlaştırmaktan bahsediyor, kimi de IQ'su 100'ün altında olan insanların 50 yıldan fazla yaşamaması gerektiğini iddia ediyordu. Artık düşük IQ'lu insanların insan gücünü kullanmaya ihtiyaç olmadığı için, kimse de bu fikirlerin insancıl olmadığını düşünmüyordu. Tam tersine, insan soyunun devamı için bu tür çözümlere sıcak bakılması gerektiği savunuluyordu. Tabi böyle olunca da herkes birbirini yaşam hakkıyla tanımlayıp sınıflara ayırmaya başladı. Tarih boyunca olduğu gibi... Ama bu kez dünyadaki herkes için bir ölüm-kalım durumu söz konusu olduğu için, bu tür sınıf ayrımları daha feci sonuçlar doğuruyordu (Görmüş, 2023, s.26).’
>
> O dönemlerde her şey öyle karmaşıktı ki, hem teknoloji ve bilimde ilerlemenin aşırı ivme kazandığı, hem de bütün bu ilerlemeler yüzünden insan ömrünün aşırı uzadığı dönemlerdi. İnsanların çoğu sadece beklenmedik büyük bir kaza olursa veya cinayete kurban giderse ölüyordu, hastalıklarla veya yaşlanma sebebiyle ölüm neredeyse sıfıra inmişti. Bir yandan da sürekli üreyen bir kesim vardı. Sonunda dünyadaki yöneticiler bu alternatif çözümleri sorgulamaya başlamak zorunda kaldılar. Ortak düşünce, artık biyolojik insan hayatının daha fazla uzatılmaması yönündeydi. Devletler ve sigorta şirketleri gereğinden uzun yaşamış insanların masraflarını karşılamayı reddediyordu. Genç nüfusun alması gereken gıdaları, bu yaşlı insanların tükettiği iddia edilmeye başlamıştı. Gözünde canlandırsana, Mara: Gençlerin yaşlılara düşman kesildiği, besinleri tüketip hayatlarını çalmakla suçladığı bir dünya düşün. Bir yanda orta yaşlı gibi görünüp 150 yaşından uzun yaşamış insanlar, diğer uçta da gencecik ama gelecekten hiç umudu olmayan insanlar giderek çoğalıyordu. Dolayısıyla yöneticiler, çözümü kronik hastalıkların tedavisine verilen destekleri kesmekte buldular. O dönemde dünyada ne kadar çok hastanenin devletlerin zoruyla kapatıldığına inanamazsın. Yani insan toplumuna bir nevi pasif ötenazi uygulanmaya başlandı (s.29).

Eski düzendeki biyopolitik kararlar zaman zaman Mara’ya hatırlatılmak suretiyle okura yansıtılmaktadır. Bu bölümlerde eski düzende güç sahibi kimselerin, diğer insanlar ve toplum üzerinde aldığı biyopolitik kararlar, toplumun içinde bulunduğu durumun ortaya konması açısından da kıymetlidir:

> Zeki oldukları kanıtlanmış olduğu için, sperm ve yumurtaları olabildiğince toplanıp gerektiğinde kullanılmak üzere depolanır, sonra da hepsi kısırlaştırılırdı. Bu işlem yapılmadan hiçbirinin ortasınıfa dâhil edilmesine, üstsınıf tarafına girmesine izin verilmezdi. Çünkü ortasınıftakiler üstsınıfın çeşitli zevklerini tatmin etmek amacıyla da sıkça kullanılıyordu. Zeki de olsalar, bu insanlar altsınıftan in- sanların çocuklarıydı, bizim sınıfımızla biyolojik bir karışım ya da akrabalık riski asla göze alınamazdı. Zira biz üstsınıftakiler, altsınıftakilere 'insan' bile demiyorduk, 'insansı' demeyi tercih ediyorduk. Bize göre onlar dünyanın parazitleriydi, onlarla akraba olduğumuzu düşünmek dahi midemizi bulandırıyordu. İnsansılar, insan eti yiyen, aç gözlü, vahşi yaratıklardı ve bizimle herhangi bir bireysel ilgileri olmamalıydı (s.172).

İnsanların kendi kendilerini yok etmesini bekleyen bir üstsınıfın varlığına işaret edilen bölümlerde, kararlar hep üstsınıfın menfaatine olacak şekilde alınmaktadır. Dolayısıyla üstsınıf yaşamayı hak eden kesim iken altsınıf bir şekilde yok olmayı hak ediyor görünümündedir:

> Cani olmadıkları için değil Mara, katliamın bilançosu daha ağır olacağı için yapmadılar bunu. Verilen bütün kararlar her zamanki gibi sadece belli bir sınıfın çıkarları korunarak alınmıştı. Bütün senaryolar değerlendirilip, sonuçta en doğrusunun bu insanları üstsınıf insanlardan tamamen izole edip kendi kendilerini imha etmelerini beklemek olduğuna karar verdiler. Artık iş gücü olarak bile daha az ihtiyaç duyulan bir 'toplum çöplüğü'ydü onlar. Aralarından işe yarar olanlar seçilip bir ortasınıf oluşturuluyor, gerisi de kaderine terk ediliyordu. Hesaplara göre bu insanları topluca zehirlemek dünyadaki kirliliği arttırıyordu, çünkü zehirlenerek ölenleri topluca imha etmek dünyadaki son hayat kaynaklarını da zehirleyip yok edecekti. Salgın hastalıklarla öldürseler bu defa kendi dünyalarına da bulaş riskini göze alacaklardı. Silahla-bombayla falan yok etseler her şey çok daha kötü olacaktı. Gerçek bir kısırlaştırma programına bile gitmediler, çünkü bu hayvansı yaratıkların ayaklanıp her yeri talan edeceğinden çekiniyorlardı. Bunun yerine üremelerini azaltıcı bazı maddeler kullanmalarını sağladılar, insanları aç bırakıp, bütün haklarını ellerinden alıp kaos ortamına sürüklediler ve bu şekilde kendi kendilerini yok etmelerini beklediler. Bütün bunlar düşünüldüğünde, uzun dönemde bu uygulamanın üstsınıfa daha az zarar vereceğini hesaplamışlardı. Üstelik o insan çöplüğünden seçtikleri az sayıdaki işe yarar insan da hâlâ işlerine yarıyordu, onları üretmemeleri kaydıyla kendi aralarına kabul ediyorlardı. Bu seçilmiş insanların önce yumurta ve spermlerini topluyor, sonra da onları kısırlaştırıyorlardı, böylece altsınıf genlerinin kontrolsüz olarak karışmasını engellemiş oluyorlardı. Topladıkları yumurta ve spermleri de işlemleyip mükemmel hâle getirdikten sonra gerektiğinde kullanmak üzere saklıyorlardı. Ortasınıfa alınan zavallı insanlar da sürekli mercek altındaydı, hepsi mikroçiplerle takip ediliyordu. Üstelik kimse kendisine takılan bu organik çiplerin, vücutlarının neresinde olduğunu dahi bilmezdi hem aşırı küçüktü, hem de bulunamasın diye çip herkesin farklı bir yerine takılıyordu" diye anlattı (s.279).

Yeni düzenle birlikte geçmişte yok oluşu tetikleyen en mühim konunun nüfus artışı olduğu tespit edilmiş ve bu yönde adımlar atılmıştır. Örneğin bir çiftin en fazla iki çocuğu olabileceğine karar verilmiştir. Çocuk sahibi olmak için de karne sisteminde iyi bir nota sahip olma gerekliliği bulunmaktadır. Bu durum biyopolitik açıdan ele alındığında toplum düzeninin sağlıklı bir şekilde tesis edilebilmesi için insanların da desteğini alarak yani hem biyopolitikayı hem de biyoiktidarı uzlaştırarak çözümler geliştirilmiştir.

Romanda eski düzene atıfla sağlık sistemine de ciddi temaslar yapıldığı görülmektedir. İnsan nüfusu kontrolsüz biçimde artınca devletler ya da gücü elinde bulunduran gruplar sağlık hizmeti verilmesini engellemişlerdir. Artık hastalıklar tedavi edilememekte ve tıp sadece üstsınıfın gençleşme, güzelleşme isteklerine karşılık vermektedir. Toplumu ilgilendiren sağlık politikalarında bu denli radikal bir tutumun

ortaya konması ve yaşam hakkının göz ardı edilmesi, romanda dikkat çeken meselelerden birisi olarak görülebilir.

Dokuz Dünya ve Güçleri (2023) adlı eserde ise yakın geleceğe dair bir kurgunun inşa edildiği daha önce ifade edilmişti. Romanda özellikle gıda sektörü üzerinden insan sağlığına göndermeler yapılan bölümde, devletlerin veya gücü elinde bulunduran kesimlerin toplum sağlığına karşı yürüttükleri faaliyetler, okura sunulmaktadır. İnsan sağlığını arka plana atan bu tarz bir kararın güçlü nesiller yetişmesini engellemek adına alındığına romanda işaret edilmesi, biyopolitik bağlamda ele alınabilir:

> Bu konuda bunu diyen sağlıkçıları samimi bulmuyorum. Bir de şimdi adını hatırlayamadığım bir kitapta okumuştum, dünyada yiyecek kaynakları şu anki insan sayısına yetmiyormuş. Bundan dolayı sağlıklı güçlü nesiller yerine, az yaşayan zayıf nesiller dünyamızdaki yaşayan büyük ağabeylerimizin daha çok işine gelecektir diye düşünüyorum. Zaten işin bir tezat yanı da dünyanın en iyi mutfaklarındandır Osmanlı Mutfağı. Bu mutfakta yağlar çok çeşitli ve çok bol kullanılır. Madem zararlı neden hâlâ Osmanlı Mutfağı en iyi mutfaklardan (Gürtunca, 2023, s.12)?

4.4.2. Posthümanist Yaklaşıma Uygun Örnekler

Posthümanizm, evrende var olan her şeyi eyleyiciliği olan bir özne olarak görmektedir. Posthümanizme göre özneler de kendi aralarında bir hiyerarşik yapıya dâhil değildir ve dâhil edilmemelidir. Tüm öznelerin ontolojik olarak eşit bir düzlemde olduğunu savunan bu anlayışta, ayrışmayı ve tahakkümü destekleyecek veya önerecek her türlü anlayış eleştirilmektedir. Bilimkurgu eserlerinde de zaman zaman posthümanist anlayışın nüveleri dair bazı uygulama ve düşünceler kendini göstermektedir.

Gritopya (2017) adlı eserde eserin ana karakteri Nancy bir avukat olarak okur karşısına çıkmaktadır. Hukuk ve adalet açısında devrinde yaşanan birçok yanlış uygulamaya cephe açan ve mücadele eden bir karakter olan Nancy, bazı tespitleriyle posthümanist yaklaşıma uygun söylemler ortaya koymaktadır. Posthümanist anlayışta doğanın rolü ve insanın doğa ile kurması gereken sağlıklı ilişki, Nancy tarafından da sıkça gündeme getirilir:

> Bazı insan tipleri vardır ki bu yaşamsal olumsuzlukları bin defa bile anlatsak, pek anlayacak yapıda değildirler. Bu nedenle hâlâ iyi insanlar olarak çevremize, doğamıza, dünyamıza daha saygılı, daha duyarlı davranmalıyız. Bu tip kötü niyetli insanların dünyamızı riske atacak projelerine izin vermeyip daha duyarlı davranmalıyız. Sevdiklerimize ve çocuklarımıza daha iyi bir dünya bırakmak için daha çok çalışmalıyız. Geçmişte atalarımızın yaptıkları hataları tekrarlamadan, ders alarak dünyamızı geleceğe taşımalıyız... Kızılderili diye bilinen Bilge Irk'ın şu sözleri olayı kısaca özetlemektedir:

> Son ağaç kesildiğinde, son nehir kuruduğunda, son balık avlandığında, işte o zaman paranın yenmediğini anlayacaksınız (Pia ve Demir, 2017, s.38)...

Nancy aynı zamanda bir aktivist olarak çıkmaktadır okur karşısına. Doğanın korunmasının yanı sıra, etik kurallara dayanmayan deneylerin, kadın-erkek ilişkisinde yaşanan gerilimlerin ve toplumsal sınıflaşmanın da karşısında konumlanmıştır. Bu yönüyle yönetimi de eleştiren ve yönetim anlayışının değişmesi gerekliliğini vurgulayan bir karakter olması hasebiyle romanda posthümanist anlayışa en yakın duran karakter izlenimi vermektedir.

Megaverse (2023) adlı eserde posthümanist yönetim anlayışıyla paralel olarak değerlendirilebilecek bir yönetim biçimini, 2400'lü yıllardaki yönetim anlayışında görülebilmektedir. Eski düzenden dersler çıkartılarak kurulan bu yeni düzende artık devlet veya ülke diye bir yapının olmadığı, herkesin tek bir yönetim altında eşit fırsatlar ve haklar çerçevesinde toplandığı görülmektedir. Bu durum Mara'ya Sandov tarafından açıklanmaktadır:

> Dediğim gibi, muhtemelen daha önce edindiğin bazı bilgileri kendine ya da kendi zamanına aitmiş gibi hatırlıyor olabilirsin, mesela dün yurt dışı konusunda sorduğun soru senin için çok doğal bir soru gibiydi, ama son iki yüz yıldır neredeyse hiç kullanılmayan bir kavram bu. Artık ülke diye bir şey yok, sadece dünya var. Bak, aslında eğer düşündüğüm gibi başka bir kaynaktan öğrendiklerini şu anın gerçekleri sanıyorsan her şeyi baştan gözden geçirmemiz gerekecek demektir (Görmüş, 2023, s.16).

Yeni düzende Dünya'nın yanı sıra Diji adı verilen sanal bir dünya ve ayrıca Mars ve Venüs'te inşa edilen yaşam alanları bir arada yönetilmektedir. Bu geniş yaşam alanı ise Megaverse olarak adlandırılmıştır. Megaverse'in yönetimi ise sadece yönetim işi için özel olarak yetiştirilen insanlardan (supralar) seçilen on üç kişi tarafından gerçekleştirilmektedir (60). Tol adı verilen ve on üç kişiden oluşan yönetim kadrosu, posthümanist anlayışa uygun birçok hususu gözeterek yönetimi sürdürmektedirler. Bu yönetimin esas amacı sadece insanı değil tüm evreni korumaktır. Bu düzende ağacın, hayvanların ve insanların yaşam haklarına ciddi derecede saygı duyulmakta ve eğitim-öğretim faaliyetleri de bu yönetim tarzının sürdürülebilirliğini sağlama hedefi gözetmektedir. Toplumun yönetiminde söz sahibi olacak insanların nasıl yetiştirildiği, yönetim anlayışının ortaya konması açısından değerli görülebilir:

> Toplantıya geleceklerin hepsi birer ivaydı. İvalar, laboratuvarda yüksek zekâyla ilişkili genler kullanılarak oluşturulan ebeveynsiz çocuklardı. Özenle seçilmiş sevgi dolu

> bakıcılarla dolu özel çocuk yuvalarında, dışarıdan normal görünen bir çocukluk yaşarlardı, ama aslında hepsi dikkatle takip edilirdi. Hemen hepsi bütün zekâ testlerini başarıyla verirdi, ama içlerinden bazıları bütün o testlerden öte bir yaratıcılığa sahip olurdu ve bu sadece bilinen genlerin sağlayabildiği bir şey değildi. Özel çocukların arasındaki bu en özel çocuklara da supra denirdi ve ergenlik çağına gelmeden önce ayrı bir özel eğitime alınıp ileride bilim üslerini yönetmek üzere yetiştirilirlerdi. Bütün bunlar, dünyayı ayakta tutan araştırma-geliştirme projelerinin kaderini şansa bırakmamak için yapılırdı. Geçmişte, insanlarla ve diğer canlılarla ilgili hiçbir bilgisi olmayan, yönettikleri insanlarla empati bile kuramayacak kadar vasat insanlar tarafından yönetilen dünya neredeyse yok olmanın eşiğine gelmişti. Artık dünyayı en zeki ve empati düzeyi yüksek insanların kararlarına teslim etmek gerektiğine inanılıyordu. Yönetim, dünya hakkında yeterli bilimsel dağarcığa sahip olmayan kimseye bırakılmamalıydı. Yöneticilerin, her şeyi diğer herkesten daha erken kavrayabilecek ve yaratıcı çözümler üretebilen kişilerden seçilmesi gerekliydi. Bütün ivalar ve supralar dünyada doğar, orada yetiştirilip eğitilirlerdi; insanların arasına karışıp yaşam koşullarını deneyimlemeleri sağlanırdı. Belli bir yaştan sonra hem yetkin intralarla iletişime geçip onların tarihsel deneyimlerini öğrenir, hem de eski ivalardan eğitim almaya başlarlardı (s.59).

Romanda aidiyet duygusu, eski düzenin hastalıklı yapısının temelinde yatan duygulardan birisi olarak görülmektedir. Bu nedenle aidiyet duygusunun mikro alandan çıkartılması ve her şeyin evrene ait olduğu duygusunun insanlara aşılanması gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu nedenle yönetime seçilecek bireyler bu aidiyet duygusundan yoksun olmaları özellikle istenmektedir. Çünkü aidiyet duygusu ayrımcılığı, sahiplenmeyi ve hiyerarşik düzeni beraberinde getirmektedir. Teknolojinin imkânları burada devreye girmekte ve posthümanizm ile teknoloji ilişkisine dair dikkat çekici bir örnek, okura sunulmaktadır:

> Biliyorsun, ya da en azından tahmin ediyorsundur; laboratuvarda oluşturulan ivalar ebeveynsiz çocuklardır. Yani biyolojik bir aileleri yok, aile kavramı onlara çok uzak. Bu da herhangi bir konuda karar verirken objektif olmalarını, kimseyi kayırmamalarını sağlıyor mesela. Tam tersi de sorun olmuyor, yani onlara müdahale edip kararlarını etkileyecek bir aileleri yok. İvalar yetiştirilirken, onlarla vakit geçiren yetişkinlerin hepsinin sevgi dolu olma- sına, böylece sevgi yoksunluğu yaşamamalarına çok dikkat edilir. Amaç, sadece bir iki kişiyi değil; bütün insanları genel olarak se- ven, güven duyan bireyler yetiştirmektir. Asla birbirleriyle yarıştırılmazlar; aşırı hırslı ivaların yola devam etmesi desteklenmez. Amaç bireysel olarak öne çıkmalarını sağlamak değil, topluca hareket ederek bütün dünyanın lehine kararlar verebilmelerini sağlamaktır. Ama doğal yollarla iva olanlarda bütün bunları sağlamak biraz daha zordur; yine de dahi düzeyinde zeki çocuklar, çocuğun ve ailesinin isteği de varsa, iva olarak yetiştirilebiliyorlar. Ama asla supra olamıyorlar, aynı sebeplerle (s.65)...

Yönetimde yer alan supralar, isimleriyle değil kendilerine verilen numaralarla bilinmektedir. Bunun temel nedeni, gizlilik sağlanarak daha doğru ve adil kararların verilmesinin sağlanmaya çalışılmasıdır. Herkese ve her şeye eşit mesafede olmak ve

her öznenin haklarına saygılı, ayrımın olmadığı bir yönetimi sergileyebilmek adına bu yol tercih edilmiştir:

> Tol'dakilere isimleriyle hitap edilmezdi, herbirinin 1'den 13'e kadar rakamlardan oluşan bir adı vardı. Bütün bu kurallar, Tol'dakilere görevlerinin bireysel değil, toplumsal bir görev olduğunu, hiçbir şeyi kişiselleştirmemeleri gerektiğini hatırlatmak üzere koyulmuştu. Tol'dakiler, görev süreleri dolunca normal hayatlarına ve kendi isimlerine geri dönebiliyorlardı; fakat görev sürerken ya da sonrasında kimse Tol'dayken hangi numarayla çalıştıklarını bilmezdi. Sandov, kaç numaralı Tol üyesiyle konuştuğunu bile bilmiyordu (s.92).

Toplumun yaşadığı bu keskin dönüş, roman karakterlerinden Mara ile Sandov'un arasında geçen diyaloglarda ifade edilmektedir. Ergenlik dönemini atlatan insanlık artık yetişkinlik evresine girmiş ve olgunlaşmıştır. Bu durum özellikle bir yok oluşun eşiğinden dönülmesinden sonra ortaya çıkmıştır. İnsanların bunu fark etmesi ise posthümanizme uygun sayılabilecek birçok husus yönetim tarafından kabul edilmiş ve uygulamalar bu yönde değiştirilmiştir. Eski ile yeni düzen arasındaki temel farklar ortaya konduğunda eski düzenin yarattığı sınıfsal eğilim ve güç odaklı yaklaşımların terk edilmesi zorunluluğu kendini göstermiştir:

> Evet, başarılı bir dönüştü, ama keskin olduğunu düşünmüyorum, Mara. Toplumsal evrimimizin gereği böyle oldu diyelim. Çok eski tarihlerde de böyle dönüşümler yaşandı aslında. Biliyorsun, başlarda insanları yönetenler sadece soylarına ve kan bağlarına göre belirleniyordu. Yani, kan bağının koca bir ülkeyi yönetilebilmek için yeterli olduğuna inanacak kadar aptallık ettiğimiz, krallıklarla, padişahlıklarla yönetildiğimiz onlarca asırdan söz ediyoruz. Sonra yavaş yavaş kendi seçtiğimiz insanlarca yönetilmeye başladık. Genel olarak baktığında bu, küçük toplumlarda belki başarıyla uygulanabilecek bir metottu ama maalesef öyle olmadı; çünkü seçtiğimiz insanlar hep gereğinden fazla yönetmeye meraklı, hırslı, sadece kendi çıkarlarını düşünen, bilgisiz ve empati-yoksunu kişilerdi. Yöneticilerini kendi seçen toplumlarda, kim daha fazla insanın gözünü boyarsa o kazanıyordu ve maalesef sonuçta bütün toplum kaybediyordu. Yine de en azından kan bağı değil, insan çabası biraz daha ön plana çıkmıştı. Yani bence bu da, tarihteki önemli dönüşümlerden biridir. Evrimi sadece bilim devrimiyle yaşamadık yani, yolumuzu daha önceleri de atılmış bir sürü küçük-büyük adımın katkıları ve insan deneyimleri belirledi. Şimdiyse, sadece bu iş için eğitilen, empati duygusu ve ekolojik bilgisi yüksek olan ve farklı alanlarda çalışan bilim insanlarından oluşan bir kurul tarafından yönetiliyoruz. Bu kurulun adına 'Tol' diyoruz" diye açıkladı (s.141).

Romanda dikkat çeken bir diğer husus ise "Librans" adı verilen bir meslektir. Bu meslek, evrendeki yaşam formları arasındaki dengeyi sağlamak ve izlemekle sorumlu kişilerin yaptığı bir meslek olarak ifade edilir. Libransların temel görevi evrendeki dengeyi sağlamaktır. Bu nedenle evrende oluşabilecek tüm tahakkümleri, ayrışmaları

engellemeye çalışırlar. Librans olabilmek için güçlü bir empati yeteneğine sahip olma zorunluluğu da yine posthümanist yaklaşımla oldukça benzerlik göstermektedir:

> Adra'nın babasının önemli bir işi vardı, librans olarak çalışıyordu. Libranslar, üç gezegende ve Dijia'da birbirinden farklı şekillerde süregiden hayat formlarının evrende birbirine uyumlu olarak yaşayabilmesi için enerji dağılımını takip görevini üstelenirlerdi; yani dünyalar arasında dengeleyicilik görevini üstlenip Megaverse'i ayakta tutarlardı. İvalar, supralar, intralar ve insanlar arasındaki dengeyi dikkatli bir şekilde takip eder ve bütün bu farklı yaşam şekillerinin düzgün bir etkileşim içinde olmalarını; herhangi bir huzursuzluk riskine karşı en uygun ve dengeli stratejileri geliştirmeye çalışırlardı. Libranslık, en prestijli mesleklerden biriydi, çünkü evrenin dengesini korumak çok önemli ve zor bir işti. Her insan librans olamazdı; mutlaka aşırı güçlü bir empati ve iletişim yeteneğine sahip olmaları, ayrıca iletişimini sağlamakla yükümlü oldukları bütün yaşam formlarını iyi bilmeleri ve anlamaları gerekiyordu. Adra'nın babası bu işte en iyilerden biriydi, zamanının çoğunu diğer libranslara eğitim vererek geçirirdi. Babasına göre, bütün bu farklı yaşam şekilleri birbirinden hem çok uzak kalmamalı, hem de kafa karıştıracak kadar iç içe yaşamamalıydı (s.147).

Posthümanizmde yönetim anlayışının tarzı, savunulması gereken insan figürü için kritik bir öneme sahiptir. Batı liberal hümanizminin inşa ettiği insan figürünün aşılabilmesi için yönetim anlayışının da posthümanist bir yol izlemesi şart görünmektedir. Dolayısıyla yönetim tarzları ve yönetimlerin kullandığı araçlar posthümanist eleştiri geniş bir alan açmaktadır. Çalışmaya konu olan romanlarda da yönetim anlayışlarının zaman zaman tahakkümü güçlendiren bir yöne evrildiği görülmekle birlikte posthümanizme uygun yönetim anlayışlarına da rastlanılmaktadır. Kimin ölüp kimin yaşaması gerektiğine karar veren yönetim biçimleri romanlarda sıklıkla kendine yer bulmuştur. Bu durum sadece insan-insan ilişkilerini değil insan-insan olmayan ilişkilerini de derinden etkilemiştir. Özellikle kurgusunda distopik özellikler gösteren romanlarda, geleceğe karamsar bakılmasının altında yönetim anlayışın yattığı da görülmektedir. Bu durum posthümanizmin önemli bir ortağı görünümündeki postkolonyalizme de işaret etmektedir. Çünkü devletler düzeyinde posthümanizm anlayışın eleştirdiği yönetim anlayışı, sömürge düşüncesini beslemekte ve güçlendirmektedir.

4.5. İnanç

İnanç, insanlık tarihinde birçok yönü ile insanı etkileyen, yönlendiren bir mefhum olarak her zaman gündemde olagelmiştir. Bu nedenle toplumsal yapıya bu denli sirayet eden inancın bilimkurgu türünde sıkça işlendiği görülmektedir. Gerek distopik eserlerde gerek ütopik eserlerde gerekse bilimkurgu türünün diğer alt türlerinde inanca

dair birçok mesele okur karşısına çıkmaktadır. Posthümanizm bağlamında da inanç meselesi özellikle insanı şekillendirmesi ve yönlendirmesi yönüyle önemli görülebilir. Neredeyse tüm inanç sistemlerinde insan ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Bu nedenle evrenin merkezine insan konumlanmış ve yaratılmış olan her şey insanın kullanımı için yaratılmıştır düşüncesi birçok inanç sisteminde kendini göstermektedir. Posthümanizmin her şeyi düz bir ontolojide konumlandırma çabası göz önüne alındığında, inanca mesafeli durduğu ve zaman zaman eleştirdiği ifade edilebilir. Posthümanist yaklaşımda bir türü diğerlerinden üstün tutan, ayrıcalık tanıyan tüm görüşler, düşünceler, inançlar sıkça eleştirilmektedir. Bu yönüyle ele alındığında bilimkurgu romanlarında işlenen inanç sistemlerinin posthümanist anlamda düşünülmesi, bu başlıkta irdelenecek esas husus olacaktır.

Gritopya (2017) adlı eserde insanın duyarsızlığı ve kibri neticesinde doğanın çehresi tümden değişmiş ve insan hiç olmadığı kadar güçlenmiştir. Ancak bu gücün karşılığında doğaya ait her şey değişmiş ve birçok türün nesli tükenmiştir. Ancak romanda altı çizilen önemli bir husus ise ölümün yenilecek bir şey olduğuna olan inancın sağlamlaşması ve hatta kısmen gerçekleşmesidir. İnsan, ölümü yenecek seviyeye ulaştığını düşündüğü için de inanç sistemlerinin hiçbirisi artık insanlar için bir seçenek olamamaktadır. İnsan artık bir Tanrıya değil, kendine ve güce tapan bir varlık olarak resmedilmektedir:

> Durdurulan doku ölümü ve doku rejenerasyonuyla birçok düşünce ve inanış evrim geçirdi. İnsanoğlu kendi gücünü keşfedip kendini onarma kabiliyeti kazandıktan sonra, artık dinler ortadan kaldırıldı ve tanrı kavramı kişilerin özgür düşüncelerine bırakıldı. İnsan bencildi. Bu bencillikle tanrı kompleksi artık grip gibi yaygınlaşmıştı. Sorgulamak yoktu. İnanmak yoktu. Aynadaki aksine biat vardı artık. Bu da tapınmanın en acı şekliydi (Pia ve Demir, 2017, s60)...

Romanda ayrıca insanlık tarihinde inanç meselesinin olumsuz birçok olayın müsebbibi olarak zikredilmesi de dikkat çekicidir. İnanca dayalı yönetimler kendi menfaatleri için inancı öne sürmüş ve inancı katliamların silahı olarak kullanmışlardır. Romanda bu tespitler ışığında inanca karşı gelişmiş olumsuz bir yargı olduğu söylenebilir. Özellikle gücü elinde bulunduran yönetimlerin veya grupların inancı kullanarak güçlenmeleri ve kendileri gibi olmayanları yok etmeye çalışmalarının romanda eleştirilmesi, posthümanist yaklaşımla da uyumlu görünmektedir:

> Dünya diğer gezegenlerin aksine ilerlememiş, her şeyin tersine yaşandığı çağlara doğru geriye gitmiş maalesef. Altın Çağı ile başlamış ve Gümüş, Bronz, Demir şimdi de Platin Çağı olarak devam etmiş. Demir Çağı'nda Ortadoğu'da din kisvesi altında yayılan, inançları insan katliamlarında silah olarak kullanan, güçlü ülkeler tarafından gizlice desteklenen azılı bir terör örgütü tüm dünyaya korku salmış, yaptığı eylemlerle de Mısır'a kadar uzanıp Keops piramidini bombalamış (s.86).

İnanç mefhumuna sıkça yer veren bir diğer bilimkurgu romanı ise ***Cern Komplosu Galaktik İstila (2018)***'dur. Romanda dünyayı istila edecek olan bir ırkın varlığından rahatsızlık duyarak, bu tür hakkında bilgi sahibi olmak isteyen roman karakterleri, bilimin yanı sıra dini kaynaklara da başvurmaktadırlar. Ayrıca roman karakterlerinden baş piskopos Tindaro da Hristiyanlık için çok önemli bir dini-siyasi merkez olan Vatikan'da çeşitli araştırmalar yapar ve ilginç bir olayla karşılaşır. Vatikan esasında uzaylı türlerin varlığını çok öncelerden beri bilmektedir ancak bu durumu insanlardan gizlemiştir. Gizlemesinin gerekçesi ise insanların dine karşı tutumlarının değişmesi ya da insanların kaosa sürüklenmesi olarak gösterilmektedir:

> İlgilenmesinin birinci nedeni herhangi bir uzaylı olgusunun saptanması hele de insanlığa açıklanması durumunda büyük bir "inançsal kaos" yaşanabileceğini, bütün dinsel algıları kökünden değiştirip sarsabileceğini düşünmesiydi. "Apokaliptik" yani "kıyamet"e ilişkin kimi soruları beraberinde getirmesiydi. Dünyanın, insanlığın sonu acaba uzaydan gelen yaratıklar sayesinde mi olacaktı? Bu durum kıyamet alametleri arasında sayılabilir miydi? Papalık 16. yy'da Giordano Bruno'yu bir anlamda bu yüzden odunlar üzerinde yakmış değil miydi? Bruno, "Evrende yalnız olmadığımızı başka dünyalar da olduğunu" öne sürmüştü (Akar, 2018, s.57).
>
> Bu ise papalığın "dünya merkezli" kozmoloji anlayışına baştan tersti; üstelik Bruno'nun o dönem açıklanamayan araştırmalarının hâlen Vatikan Arşivlerinde olduğu da söyleniyordu (s.58).

Katolik Hristiyanlıkta evrenin merkezinin dünya olduğu belirtilen romanda, bu tür bir bilginin insanlığa yayılması hem dinin otoritesini hem de insanın evrendeki konumunu sarsacaktır. Bu nedenle uzaylı türlerin varlığı bilinçli olarak insanlardan saklanmaktadır. Roman kahramanı Tindaro, Papa'nın da izniyle Vatikan arşivlerinde araştırmalarını yürütürken bir lahit ile karşılaşır ve güçlükle bu lahiti açarak inceler. Lahitin içinde oldukça iri, sürüngene benzeyen bir cesetle karşılaşır:

> Üç metre kadar uzunlukta görünen lahittin üstünü toz kaplamıştı. Eliyle kapağını hafifçe yokladı, ağır görünüyordu ama açılabileceğine gözü kesti. Açılmazsa buraya tekrar birkaç kişi ile birlikte gelmesi gerekecekti ki bunu yapamazdı. Önce uzandı ve hafifçe abandı. Birkaç milim ya kıpırdamış ya da kıpırdamamıştı. Sonra tüm gücüyle yüklendi önce iç ürpertici bir gıcırtı işitildi. İtmeye devam etti. Kapak önce yarılandı sonra içinin rahatlıkla görülebileceği kadar açıldı. Ortalığı hafif bir küf kokusu kapladı. Tindaro içine bakmadan

> önce derin bir soluk alma ihtiyacı hissetti. İşte karşısındaydı, bir an için donup kaldı. Metalik tabutun içinde insana benzer ama insan olmayan bir yaratığın bedeni vardı. İki metreden fazla olmalıydı. Hayret verici şekilde, ufak tefek deformasyonlar hariç hiç bozulmamıştı. Beden kurumuş görünse de sapasağlamdı. Dahası iskelete dönüşmemişti. Vücudu yeşilimsi kahverengiye çalıyordu. Cesaretini şöyle bir toplayıp dokundu. Derisi kalın ve sürüngenimsi pullarla kaplıydı. Kolları uzundu. Elleri dört parmaklı, iri tırnakları keskin ve uzundu (s.61).

Tindaro karakterinin bu bilgiye ve yabancı bir türün cesedine ulaşması bir yönüyle de Katolik Hristiyanlığın dünya ve insan bakışının yanlışlığını ortaya koymaktadır. Bu bilgiler ışığında Katolik Hristiyanlığın zor duruma düşeceğinden korkan din adamlarının verdikleri tepkiler, posthümanis yaklaşımla inanç arasındaki gerilimi ortaya çıkarması bağlamında dikkat çekici olarak görülebilir.

Romanda İslam'ın uzaylı türlere ve dünyanın evrendeki konumuna dair tespitlere de yer verilmiştir. Roman karakteri Semih Gökeri'nin kuzeni ve aynı zamanda İslam Tarihçisi bir doçent olan roman karakteri ise İslam'ın bakışını ortaya koymaktadır. İslam'ın, diğer inanç sistemleri gibi dünyayı evrenin merkezine konumlandırmadığını ifade eden karakter bu bağlamda da posthümanist çizgiye Katolik Hristiyanlıktan daha yakın olduğu söylenebilir:

> İslam Ortaçağ'da olduğu gibi evreni dünyanın merkezi ve insanı da Allah'ın yarattığı tek yaratık olarak hiçbir zaman tanımlamamıştır. En azından İslam kozmolojisinde böyle kesin bir yargı yoktur. O yüzden ben size ancak temel kavrayışa dair şeyler söyleyebilirim. Örneğin Kuran'da Allah'tan 'Alemlerin Rabbi' diye söz edilir. Bu daha baştan birçok âlem olduğunun kabulü demektir (s.114).
>
> Burada değişen Allah'ın sözleri değil, bizim onları anlama ve yorumlama kapasitemizdir. Birçok âlim, din bilgini, ulemadan kişiler o günün koşulları ve bilgi düzeyi dâhilinde mealde bulunabilmişlerdir ancak. Kıyaslama ve benzetmeleri de o nispettedir. Tabii bu onların kabahati değil. O günler insanlığın bilgi birikimi bu kadarına el veriyordu. Bugünkü evren, uzay, fizik bilgilerine sahip değillerdi. O yüzden yorumlarını da eldeki bilgi malzemesine göre yapabildiler. Oysa bugünün bilgisiyle baktığımızda bizi çok hayrete düşüren noktalar var (s.116).
>
> Bunu ise onlara musallat olan koyun ve deve kısmının burun kurtlarından gönderecek. Onlar Yecüc Mecüc'ün kanını emecek. Bu kurtlar onları helak edecek mikroplar taşıyacak. Hasta olacaklar ve sonunda hadiste belirtildiği gibi Yecüc ve Mecüc kimi kiminin üstüne bindirilmiş hâlde çekirgelerin ölümü gibi topluca öleceklerdir (s.121).

4.5.1. İnancın Kutuplaştırma Aracı Olarak Kullanılması

Posthümanist anlayış sınıflaşmayı, ayrıcalığı, bir türün ya da grubun diğer tür ve gruplara tahakküm kurmasını eleştirmektedir. Bu yönüyle ele alındığında ayrışmayı, sınıflaşmayı ve tahakkümü ortaya çıkaran her türlü araç da posthümanist eleştirinin

hedefi olmuştur. İnsanlık tarihi boyunca farklı inançlara sahip olmak, insanlar arasında gerilimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu gerilimler insanlar arasında savaşlara, baskılara, sınıfsal ayrışmaya … vb. birçok sorunu ortaya çıkartmıştır.

Bilimkurgu eserlerinde de inanç kaynaklı kutuplaştırıcı faaliyetlere rastlanmaktadır. Kutuplaştırıcı faaliyetler kimi zaman yok oluşu tetiklemiş kimi zaman ise bir türün veya grubun görmezden gelinmesine neden olmuştur. Posthümanist yaklaşımla ele alındığında bilimkurgu romanlarında bu meseleye dair tüm bulgular bir eleştiri olarak görülebilmektedir.

Trinidad'ın Dönüşü (2015) adlı eserde inanca dayalı bir dışlama ve baskı örneğine yer verilmektedir. Fizik profesörü olan Hendrik Leo isimli roman karakteri, Einstein'ın fiziğine yönelik bir eleştiri kaleme alınca, bilim dünyası tarafından Yahudi düşmanı olarak görülür ve akademik kariyeri neredeyse bitme noktasına gelir. "Yahudi karşıtı olduğundan Einstein fiziğini kabul etmediği söylen(en) (Erdoğan, 2015, s.58)." Leo, akademik camiadan dışlanmış ve görmezden gelinmiştir. Bunun neticesinde ailesini ve mesleki itibarını kaybetmiştir. İnancın kutuplaştırıcı bir araç olarak kullanılması bağlamında romanda dikkat çeken bir husus olarak ele alınabilecek bu durum ayrıca diğer roman karakterlerini de etkilemiştir. Romanın ana karakteri durumunda olan Felix'in iç konuşması bu etkiyi gösterir niteliktedir:

"Babamın anneannesinin Yahudi olduğunu öğrenirse Leo'nun benden hoşlanmayacağını düşünüyordum. Bu yüzden ona karşı temkinliydim. Bir yandan da bir akademisyen olarak ona daha yakın hissediyordum. O da çocukken belgesel seyretmiş olmalıydı (s.58)."

Cern Komplosu Galaktik İstila (2018) adlı eser, inancın kutuplaştırma aracı olarak kullanıldığına işaret eden birçok olaya ve tespite yer vermektedir. Dünyayı istila eden Reptilian türü, bu işgali inançlarının gereği olarak yaptıklarını vurgulamaktadır. Kendi türünü tüm evrenin hâkimi olarak gören bu tür, dünyanın da kendileri için yaratıldığını ve kendilerinin olanı almaya geldiklerini vurgularlar:

> Ardından ellerini göğe kaldırdı ve 'Ey süprem varlık' diye yüksek sesle bağırdı. Sonra 'Ey kozmosun, tüm evrenin, galaksilerin efendisi. Bizi binlerce yıl sonra tekrar bu gezegene yolladığın ve onu fethetme imkânı verdiğin için sana sonsuz şükranlarımızı sunuyoruz' dedi. Ötekiler saygıyla öne doğru eğildiler. Kimseden çıt çıkmıyordu. Baş Rahip konumunda görünen reptilian etrafı süzdü ve konuşmasına devam etti. 'Süprem varlık bizi kutsasın! Bizi önemli görevimizde muzaffer kılsın. Bugün dünya ve insanlık

> yarın tüm evren egemenliğimiz altına girecek. Başaramazsak lanetleneceğiz ve kainattaki belirlenmiş misyonumuzu kaybedeceğiz. O bakımdan kutsal kitabımızda da belirtildiği gibi burası bize 'Vaat edilmiş gezegen'dir. Fakat insan denen fuzuli yaratık dünyaya yerleştirildi. Burası hiç hak etmediği hâlde ona uygun görüldü. O zaman da buna isyan ettik, şimdi de ediyoruz. Bize vaat edilmiş olanı geri almaya geldik. Bugün dünya istilâsı bizim için bir hırs meselesi değildir. Bize süprem varlık tarafından verilen bir emirdir, bir görevdir. Bunu yerine getirmek vazifemizdir. İşte şimdi binlerce yıl önce sürecin başladığı yere tekrar gelerek bir anlamda eksik kalmış görevimizi tekrar başlatıyoruz (Akar, 2018, s.133).

Dünyanın kendilerine vaat edilen gezegen olduğunun özellikle ifade edilmesi, dünya üzerinde bu tür düşünce ve inanışlara sahip olan diğer inanç sistemlerini de hatırlatması bakımından önemli olarak değerlendirilebilir. Dini inançları bakımından oldukça dindar görünen Reptilian türünün, inancı bir ayrışma ve üstünlük kurma sahası olarak görmesi, posthümanist yaklaşım açısından eleştirilebilecek bir husustur. Özellikle teknolojinin gelişmişliğinin kutsal inançları geri plana iteceği ya da tamamen yok edeceğine dair çıkarımları çürütürmüşçesine, teknolojik üstünlükle beraber inanca dayalı ayrışmanın daha artacağı vurgusunun özellikle yapılması, üzerinde durulması gereken bir husus olarak görülebilir:

> Buradan giderek tüm evren ve diğer ilkel ırklara efendilik yapabilmemiz, senin buyruklarını yerine getirebilmemiz için bize imkân ve güç ver. Bizler sadece sana tapar, senin arzularına boyun eğeriz. Bu binlerce yıl önce de böyleydi binlerce yıl sonra da böyle olacak. Bizi koru ve kutsa (s.133-134)!
>
> Sanılanın aksine reptilianların dini inançları hayli kuvvetliydi. İnsanlar açısından bakıldığında durum "Tuhaf" gelebilirdi. Özellikle de bilimsel ve teknolojik ilerlemenin otomatikman "Tanrısızlığı getireceğine inanan kimi "birebirci" yaklaşımlara göre. Onlara göre reptilianlar saldırgan ve ürkütücü bir ırk dahi ol- salar sonunda büyük bir bilimsel ve teknolojik sıçrama yapmış bir uygarlıktı. Dünyadaki cari "Bilim beklentisi'ne göre evrenin sırlarına da vakıf olmalıydılar ve bu aşamada "Tanrı" fikrine yer olmamalıydı. Oysa yanılıyorlardı. Bilimsel teknolojik ilerleme beraberinde nasıl "barışçı" uygarlıklar doğurmuyorsa din veya din benzeri sistemleri de yok etmiyordu. Dünyada bilim, aydınlanma, rasyonalizm çağı nasıl dinlerin ortadan kalkmasına yetmemiş, hatta çoğu durumda güçlendirmişse aynı kural evrende de geçerliydi. Kaldı ki her uzaylı uygarlığın insanlık benzeri bir süreç yaşaması da şart değildi. Öte yandan evrende var olan tüm ırklar kendi varoluşlarına "manevi" bir cevap aramaktan geri durmuyorlardı. Bu ister "geri" ister "ilerlemiş" her ırk içinde bir kuraldı. İnançlar çok farklılaşsa da "inanç arayışı" değişmiyordu (s.134).

Evrende kendi dışında yaratılan her şeyin Reptilian türüne hizmet için yaratıldığına inanan bu tür, ayrışmanın ve tahakkümün yolunu inançlarıyla açmaktadırlar:

> Onların anlayışlarına göre kendilerini "tanrının seçilmiş ırkı" olarak görüyorlar, tanrılarının bazı şeyleri yapmaları için onlara izin ve yol verdiğine inanıyorlardı. Üstelik katliamcı ve işgalci haklılıklarını kendi inandıkları kimi "Kutsal Metinlerdeki bazı

> bölümlerde buluyorlardı. Evrene yön veren bir tanrı vardı ama bu tanrı onlara "özel" ve sadece onları koruyup kollayan bir tanrıydı. Evrendeki diğer ırk ve yaşam biçimleri onların "Hizmetçileri", "kölesi", "uşağı" olabilirlerdi ancak. Tüm evrenin ulaşabilecekleri her noktada kendilerine bahsedilmiş bir "ilahi armağan" gibi düşünüyorlardı. O yüzden bir tür "Galaktik Emperyalist" ideoloji sahibiydiler. Aynı sebeple evrendeki diğer galaksilerdeki uygarlıklar onlarla hep "temkinli" ilişki kurmuşlar ya da hiç kurmamışlardı (s.135).

Romanda dikkat çeken bir diğer mesele ise Reptilian türünün işgalini kolaylaştırmak amacıyla çeşitli faaliyetler yürüten ve Reptilian türü tarafından kandırılmış olan bir insanda kendini göstermektedir. Samuel Wesley isimli CERN görevlisi roman karakteri, kendi inancına göre hareket etmekte ve Mesih'in gelmesi için kıyametin yaşanması gerektiğini savunmaktadır. Bu nedenle de Reptilian türünün planlarının bir parçası olur ve CERN'in bilgisayar sistemlerini manipüle eder. Bu manipülasyon sonucunda dünya bir yok oluşun eşiğine gelir ve Reptilian türü acımasız bir işgal başlatır. Bu bölümde iki farklı türe ait iki farklı inancın, kutuplaşma ve ayrışma bağlamında birbirini nasıl tamamladığının anlatılması oldukça dikkat çekici görülebilir. İnsan kendi inancında hiyerarşik bağlamda en üst varlık olduğuna inanmakta bu durumun aksi olacak şekilde Reptilian türü de kendi inançları çerçevesinde en üstün tür olduklarına inanmakta ancak bu iki inanç birbirini tamamlayarak dünyanın istilasının zeminini hazırlamaktadır. Bu çarpık ilişkinin ortaya konması, inancın kutuplaştırıcı bir araç hâlinde kullanılması bağlamında önemli olarak görülebilir:

> Samuel Wesley de bunlardan biriydi. Görevi veri kontrol tablosunu analiz etmek, herhangi bir anormallik gördüğünde üstlerini uyarmak ve gerekirse deneyin durdurulmasını sağlamaktı. Dört yıldır CERN bünyesinde çalışıyordu. İşinin uzmanı bir eleman olarak tanınmıştı. Sicili temiz görünüyordu. Ancak onun kimsenin bilmediği bir yönü daha vardı. Kendisi aslen Amerikalı olup M.I.T'de 5 eğitim almıştı. O esnada "Kıyametçi" bir tarikata girmişti. Tarikat "Kıyametçi" inanışın en sert yorumlarından birine sahipti ve kendisi de kısa sürede fanatik görüşleri benimseyecekti. Söz konusu tarikatın en öne çıkan özelliği ise kıyamet takıntılarıydı. Onlara göre Mesih'in yeryüzüne tekrar gelmesi için bazı alametlerin gerçekleşmesi gerekiyordu. O kadar ki bazı olaylar bizzat insanlar tarafından bile gerçekleştirebilirdi. Onlar "tanrının iradesini yerine getirenler" olurdu. Bu bir anlamda "Tanrıyı kıyamete zorlamak" gibiydi. Sanki yaratıcının kendi iradesi yokmuş gibi süreci hızlandırmak için ellerinden geleni yapmaya hazırdılar. Onlara göre insanlığın kurtuluşu buna bağlıydı… Samuel Wesley, Riku Virtanen'in aksine bu işe tehditle değil "gönüllü" olarak soyunmuştu. Ona büyük bir "İlahi amaca" hizmet edeceği söylenmişti. Wesley'in görevi ise şayet yüklenen programda bir aksilik olursa yahut ekranda anormal veriler görünürse bunu gizlemek ya da mümkün olduğunca geciktirmekti. Yani Samuel Wesley sabotajın gayet bilinçli ve istekli bir parçasıydı (s.139).

İnsan-inanç ilişkisine dair romanın sonlarında yapılan vurgu ise kayda değerdir:

> Nitekim az sonra yaşanacaklar bunun bir ispatı gibi olacaktı. İnsan, dini veya ladini inançsız yapamayan ve inançları uğruna her tür davranışı mazur ve meşru gören bir ruh hâline sahipti. Bu her dönem böyleydi. İnsanın fanatik yüzü her fırsatta kendisini gösterebiliyordu. Nitekim insanlığın son "galaktik açılımı"ndan memnun olmayanlar, bunun bekledikleri kıyameti ertelediğine inananlar vardı. Onlar için artık dünyadaki kaosu evrensel plana sıçratmanın vaktiydi (s.202).

3888 Nuh'un Son Yolcuları (2022) adlı eserde ise seçilmiş sekiz insan, gizli bir görevle dünyayı istila etmiş ve insanlığı bozguna uğratmış Neganslara karşı mücadele etmektedirler. Bu mücadele esnasında sekiz seçilmiş karakter, kendi atalarıyla ilgili geçmiş anılarla yüzleşirler. Bu yüzleşmelerin esas amacı eskiden yapılan hataların hatırlatılmasıdır. Bu olumsuzluklar hatırlanmalı ve bir daha tekrar edilmemelidir. Geçmişte yapılan hatalara dair önemli bir bölüm ise inanca dayalı sınıflaşma ve kutuplaşmaya ayrılmıştır. Geçmişte insanlar inanç farklılıklarını bir silaha ve tahakküm nedenine çevirmişlerdir:

> Eski Dünya'nın coğrafyası değişiyordu. Mağara, İkinci Dünya Savaşı'nda Nazilerin Musevileri sabun yaptığı gaz odaları olmuştu. Bir deri kemik kalmış kadın ve çocukların gözlerindeki çaresizliği, kurtulma umuduyla sonuna kadar direnişlerini görüyor, onların korku dolu nefeslerini soluyordu. Onların hislerini anlayıp, aynı acıları yüreğinde yaşadığında acıyla bağırarak, koşmaya devam etti. Koştukça mekân değişiyordu. Mağaranın vizyonu, Dünya'nın bin beş yüz yıllarındaki İspanya'sı olmuştu. Evinden zorla götürülen insanlar, hapishanelerde işkenceye uğrayanlar, meydanlarda kadın, erkek asılanlar... Hepsinin yanından geçiyordu; ama kimse onu görmüyordu. Gördüğü her şey, yaşamış gibi canını acıttığından artık hiçbir şeye bakmadan koşuyordu. Mağaradan çıkmak için koştukça zaman akmaya devam ediyordu... Zaman, o koştukça daha da hızlı akmaya başladı. Mağaranın ucundaki ışık görünmüştü. Oraya ulaşamama korkusuyla titremeye başladı. Mağaradan çıkamama endişesiyle bacakları sendeledi; düştü. Son bir can havliyle ayağa kalktı; titreyen bacaklarıyla koşmaya devam etti. Mağara çıkışına yaklaştığında, kocaman bir adım attı. Mağaranın dışına çıkmıştı. Ayağındaki zincirde çıkmıştı. Ter içindeydi. Bir süre yere çöküp ağladı; sonra nerede olduğunu anlamaya çalıştı. Ariella, kızıl toprak renginde kayalıklı tepeleri olan bir vadinin önüne çıkmıştı. Yürümeye başladı. Nerede olduğunu anlamak için gözüyle çevreyi taradı. Hâlâ titriyordu. Yürürken sanki büyük bir kalabalıkla yürüdüğünü hissetti. Etrafına bakındı. Hiç kimse yoktu. Hiçbir insan, hiçbir yapı (Aygül, 2022, s.114-115)...

> Eski Dünya'nın MS. 900'lü yıllarında Bağdat diye bilinen şehrine dönüşmüştü. Can, kalabalığın içerisindeydi. Gördükleri karşısında şaşkınlıktan donakaldı. Altmış beş yaşlarındaki bir adam meydanda çarmıha gerilmiş, taşlanmış, kamçılanmış, elleri, dili kesilmiş, gözleri oyulmuştu. Gördükleri karşısında şoka girmişti. Adamın kafasını koparıp, parçalara ayırdıklarında acıyla koşmaya başladı. Ağlıyordu. Acıyla seyrettiği Hakikat Yolu'na kendini adamış bir adamın, büyük bir erenin, "Tanrı'nın Sırrı ayağa düşmesin, ehil olmayana sır verilmesin" mücadelesinde kendini feda etmesiydi. Bağnazlığın, din örtülü vahşetin, acımasızlığın, beşerî nasıl insanlıktan çıkardığını görmüştü. Oysa katlettikleri "Yaratılmışların Birliğini savunan, Hak sevdalısıydı. Can, bu vahşete dayanamadı. O kadar hızlı koştu ki nefes nefese kalmıştı. O koştukça zaman ve

> mekân değişmişti. Tünelin mizanseni bu sefer Eski Dünya'nın 1200'lü yıllarındaki Anadolu toprakları olmuştu. O zamanki Hak erenlerinin Hakikat Yolu'ndaki mücadeleleri, çileleri, uğradığı zulüm ve haksızlıkları görüyor, izliyor, sanki yaşıyordu. Hakikatlerin, o hakikatleri öğrenme liyakatine ulaşamamış kimselerden nasıl saklandığını ve o kişilerin düşmanlıklarının neler yaptığını izledi. Bazılarının nasıl öldürüldüğünü gördüğünde, duyduğu acı çok büyüktü. Bir ereni kör kuyuya attıklarını görünce, onları durdurmak istedi; ama onlar ne onu görüyor ne de duyuyorlardı. Niye bir kör kuyunun içinde yolculuğa başladığını anlamıştı. Tünelden bir an önce çıkmak isteğiyle tekrar koşmaya başladı. Kulağına bir ses, "Hakikati arayanın önce kendi karanlığındaki aydınlığı fark etmesi gerekir" dediğinde, tünelin sonundaki ışığı gördü. Tünelden bir an önce çıkma gayre- tiyle büyük adımlarla nefes nefese koşuyordu. Can, tünelin ucuna yaklaştığında kalbi daha da hızlı atmaya başladı. Son bir kocaman adımla tünelden çıktığında, arkadaşlarıyla beraber mağaradaki derenin içindeydi (s.120-121).

Bu uzun alıntılarda inancın bir kutuplaştırma aracı olarak kullanıldığı vurgulanmaktadır. İnanç insanların zulme uğratılmasına kılıf olarak kullanılmış bu yönüyle de bir grubun üstünlüğü ele geçirmesine olanak sağlamıştır. Bu neden posthümanist yaklaşım bağlamında bu bölümler önemli görülebilir:

> İlk önce Eski Dünya ülkesi Mısır'da olan bu mabet, sonra Antik Yunan'daki bir mabet oldu. Gördüğü şeyler karşısında dehşete düştü. Zaman, yer değişmiş ama insan değişmemişti. Mabetten çıkmak istedi ama çıkışı göremiyordu. Rahiplerin, bilgelerin, sırlar bilgisine sahip insanların nasıl zulme uğratıldıklarına, katledilişlerine tanık oldu. Çığlık atarak koşmaya başladı. Sadece onların acısını değil, insanların neler kaybettiklerinin acısını yüreğinde hissederek hıçkırarak ağlamaya başladı (s.122).

> Eski Dünya'nın Ortaçağ denilen iki bin beş yüzyıl öncesindeydi. Labirent, eski dünyanın İtalya denilen ülkesinde bir liman kentine dönüşmüştü. İnsanlar "veba" denilen bulaşıcı bir hastalıktan ölüyordu. Gemilerle, limandan limana taşınan bu hastalık herkesin kâbusu olmuştu. İnsanların çaresizliğini, ölümün acısını, kıtlığın insan davranışlarını nasıl değiştirdiğini görmüştü. Meydanlarda vebayı getirmekle suçlananlar, cadılık ve büyücülükle suçlanıp yakılıyordu. O insanların acılarını yüreğinde hissetti. Nefes nefese koşmaya devam etti. Koştukça mekân ve zaman değişiyordu. Bu sefer zaman ilerlemiş Eski Dünya'nın gene Avrupa kıtasında Almanya diye bilinen ülkesindeydi. Eski Dünya'nın Birinci Dünya Savaşı denilen savaşın içindeydi. İnsan insanla neden hep savaş içindeydi? Savaş, maddi manevi her türlü yokluğu hortlatıyordu. Mario, savaşın getirdiği bütün olumsuz duyguları ve bıraktığı izleri yüreğinde hissediyordu. Koşmaya devam etti. Koştukça zaman ve mekân değişiyor ama labirentten bir türlü çıkamıyordu. Nefesi kesildi. Yere çöktü. Zaman gene değişmişti. Yanından tanklar geçmeye başladı. Bomba seslerini kulağının dibinde duyuyordu. Savaş meydanının ortasındaydı ama bu savaş başkaydı. Bu İkinci Dünya Savaşı'ydı. Silahlı askerler yanından geçerken, onu görmüyor o ise onların bütün korkularını, acılarını kendi yaşıyormuş gibi hissediyordu. Yaralı askerlerin ve parçalanmış cesetlerin arasından koşarak bu ortamdan bir an önce uzaklaşmaya çalıştı. Koşmaya başladı. Kalbi yerinden çıkacakmış gibi atıyordu. Zaman ve mekân yine değişmişti. Eski Dünya'nın Japonya diye bilinen ülkesindeydi. Atom bombasının atıldığı, Nagasaki diye bilinen şehrindeydi. Binlerce kadın, erkek, çocuğun öldüğü, binlerce insanın radyoaktif etkilere maruz kaldığı anları ve o insanların acılarını yüreğinde hissettiğinde dayanamadı; yere çöktü. Gözünden yaşlar boşandı. Ağlayarak koşan bir çocuğun çıplak vücudundan sarkan etleri görünce acıyla bağırdı. İnsan insana neler yaşatmıştı. İnsanı, insan yapan gönül gözü yani vicdanı nasıl kör olmuştu. Acıdan kurtulmak, gördüklerini bir daha görmemek için koşmaya başladı. Etrafına bakmadan hızlıca koşuyordu. Labirentin botanik bitkileri tekrar etrafında belirdi. Buradan

> çıkamayacağını düşündü. Bu labirentten nasıl çıkacaktı? Titremeye başladı. Bacağı sendeledi. Cesaretini toplayıp tekrar koşmaya başladığında, labirentin çıkışına az kaldığını hissetti. Nefes nefese sona geldiğinde kulağına bir ses, "Aradığın şey kendi içindedir" dedi. Labirentten çıkan son adımı attığında, arkadaşlarıyla birlikte derenin içindeydi (s.124).

Megaverse (2023) adlı eserde de inancın insanlar tarafından bir kutuplaştırma aracı olarak kullanıldığına işaret edilmektedir. Romanda 2400'lü yıllarda ütopik bir yaşam kuran insanlar artık eskiden inanılan hiçbir inanç sistemine inanmamaktadırlar. Bunun nedenini ise inanç sistemlerinin insanları ve hatta insanlar içinde de sadece kendi gibi olanları üstün görmesinin yok oluşa zemin hazırladığının düşünülmesidir. İnanç sistemlerinin, insanlık tarihinde kısmen işe yaradığı dönemler olduğu ancak genele bakıldığında olumsuzluklara yol açtığı vurgulanmaktadır. İnanç toplumları ayrıştırmış ve hem birbirlerine karşı hem de doğaya karşı acımasız davranmalarına olanak tanımıştır:

> Anlaşılır bir durumdu, ama yine de yanıtlar beni tatmin etmemişti, "Sandov haklısın, bu çok acınası bir durum, ama dinlerin ve inançların katkısına ne oldu? Yani sırf ölüp yok olacaklarını kabul edemedikleri için, öldükten sonra başka bir dünyaya gideceklerine inanmak insanları biraz olsun rahatlatmıyor muydu? Bu mantığa göre aslında insanlar dinsizleşince ortalık daha çok birbirine karışmış gibi görünüyor. Keşke inanmaya devam etselermiş..." dedim. Sandov yine acı acı gülümsedi ve şöyle dedi: "Mara, bu çıkarımı yaptığına gerçekten inanamıyorum, müthişsin! Ama aslında geçmişe bakınca görüyoruz ki, durum hiç de senin düşündüğün gibi değildi. Çeşitli dinlere tutunmak biraz işe yaramış gibi görünse de, toplamda maalesef hiç de iyi olmadı. Aslında bu konu biraz karmaşık olsa da, belki durumu şöyle özetleyebiliriz: Uhrevî inançlar kendini daha güvende hissetmen ve yok olacaksın diye acı çekmemen adına gayet mantıklıdır; üstelik bunun toplumlar için yan getirileri de vardı. Mesela bu dinler, öleceğimiz için panik olup ortalığı birbirine katmamamız için hem öldükten sonra başka bir dünya vadediyor, hem de mevcut toplum düzenini koruyan çeşitli şartlar da koşuyordu. Örneğin, 'diğer insanlara zarar vermezsen ölünce iyi bir yere gidersin, yoksa ölünce de, yaşarken de başına çok kötü şeyler gelir!" gibi... Bu sayede insanların daha az kötülük yapmış olduklarını düşünebilirsin, ama pek de öyle olamadı (Görmüş, 2023, s.71-72).

İnancın insanları agresifleştirdiği ve bireysel ya da toplumsal hırslarının kamçılandığı romanda vurgulanır. Bu durum zaman içerisinde içinden çıkılamaz bir hâl alır ve özellikle insanın kendini her şeyin üzerinde konumlandırması, doğaya karşı tutumunu da sertleştirir. Bu gelişmeler de insanlığı yok oluşa sürüklemektedir:

> Anladığını ve onayladığını belli eden bir hareket yaptı ve yine isteğimi geçiştirdi: 'Nerede kalmıştık? Evet, doğaya zulmettik; birbirimize, diğer canlılara, herkese, her şeye zulmettik; üstelik hiç de çok fazla suçluluk falan hissetmedik, çünkü nasıl olsa yaptığımız her şeyin sorumluğunu üstüne atacağımız bir tanrı vardı. Ne zaman bir felaket olsa, tanrıdan geldiğini iddia ettik. Hayvanları veya birbirimizi öldürüp tanrı için

> öldürdüğümüzü; doğanın verdiklerini yağmalayıp tanrının 'bize verdiği' nimetlerinden faydalanmak gerektiğini; yalanlar söyleyip, tanrının bekası için bunun gerekli olduğunu; halktan çalıp çırpıp paraları tanrı yolunda kullanacağımızı falan söyleyip duruyorduk. İnsan sürüleri de bunlara her defasında inanıyordu. Haksızlığa uğrayanlara isyan etmesinler diye sabretmeleri gerektiği söylenip, nasıl olsa ölünce daha güzel bir yere gidecekleri vadedilip susturuluyorlardı. Yani gerçekten güçlünün ve kendini akıllı sananın, güçsüzü ve saf olanı ezdiği tuhaf bir düzen kurulmuştu. Ve inanabiliyor musun? İnsanlar bu durumda yüzyıllarca, hatta binyıllarca yaşadılar. Tek tanrılı dinler bir çeşit 'insan topluluklarını yönetme stratejisi' gibi çalışıyordu aslında (s.74-75).

4.5.2. İnançların İnsanlık Üzerine Tesiri

İnançların insanlık üzerine tesiri, bilimkurgu romanlarında zaman zaman kurguyu şekillendiren bir unsur olarak dikkat çekmektedir. İnançları doğrultusunda şekillenen insanlar, eylemlerini de inançlarıyla paralel bir şekilde götürmektedirler. Bu durum kimi zaman oldukça aykırı sonuçları da beraberinde getirmekte ve romanda dikkat çekmektedir.

Cern Komplosu Galaktik İstila (2018) adlı eserde Vatikan'ın sadece Katolik Hristiyanlığın merkezi bağlamında bir inanç merkezi olmadığı ayrıca Katolik Hristiyanlığa inanan insanların sayısı ve sahip oldukları medya gücüyle bir siyasi merkez oldukları vurgulanmaktadır. Bu siyasi güç Papa için oldukça değerlidir (Akar, 2018: 65). Bu durum Vatikan'ı oldukça mühim bir yere konumlandırmaktadır. Bu konumundan dolayı da kurgu için oldukça önemli olan bir gerçek, insanlardan gizlenir. Çünkü dinin insanlar üzerindeki etkisini sarsabilecek bir gerçek gündeme gelmiştir ve bu nedenle insanlık için oldukça önemli olan bu gerçek yüzyıllardır insanlardan gizlenmektedir.

3888 Nuh'un Son Yolcuları (2022) adlı eserde ise roman karakterlerinin, geçmişe ilişkin bazı anıları tüm ayrıntılarıyla hatırlamaları; özellikle, inancın insan üzerindeki tesirini göstermesi bakımından kurguda önemli yer tutmaktadır. İnancın tesiri ile insanlar kendi gibi düşünmeyenlere karşı çok acımasız bir duruş sergilemiş ve insanlar katledilmiştir:

> Eski Dünya'nın MS. 900'lü yıllarında Bağdat diye bilinen şehrine dönüşmüştü. Can, kalabalığın içerisindeydi. Gördükleri karşısında şaşkınlıktan donakaldı. Altmış beş yaşlarındaki bir adam meydanda çarmıha gerilmiş, taşlanmış, kamçılanmış, elleri, dili kesilmiş, gözleri oyulmuştu. Gördükleri karşısında şoka girmişti. Adamın kafasını koparıp, parçalara ayırdıklarında acıyla koşmaya başladı. Ağlıyordu. Acıyla seyrettiği Hakikat Yolu'na kendini adamış bir adamın, büyük bir erenin, "Tanrı'nın Sırrı ayağa düşmesin, ehil olmayana sır verilmesin" mücadelesinde kendini feda etmesiydi. Bağnazlığın, din örtülü vahşetin, acımasızlığın, beşerî nasıl insanlıktan çıkardığını

> görmüştü. Oysa katlettikleri "Yaratılmışların Birliğini savunan, Hak sevdalısıydı. Can, bu vahşete dayanamadı. O kadar hızlı koştu ki nefes nefese kalmıştı. O koştukça zaman ve mekân değişmişti. Tünelin mizanseni bu sefer Eski Dünya'nın 1200'lü yıllarındaki Anadolu toprakları olmuştu. O zamanki Hak erenlerinin Hakikat Yolu'ndaki mücadeleleri, çileleri, uğradığı zulüm ve haksızlıkları görüyor, izliyor, sanki yaşıyordu. Hakikatlerin, o hakikatleri öğrenme liyakatine ulaşamamış kimselerden nasıl saklandığını ve o kişilerin düşmanlıklarının neler yaptığını izledi. Bazılarının nasıl öldürüldüğünü gördüğünde, duyduğu acı çok büyüktü. Bir ereni kör kuyuya attıklarını görünce, onları durdurmak istedi; ama onlar ne onu görüyor ne de duyuyorlardı. Niye bir kör kuyunun içinde yolculuğa başladığını anlamıştı. Tünelden bir an önce çıkmak isteğiyle tekrar koşmaya başladı. Kulağına bir ses, "Hakikati arayanın önce kendi karanlığındaki aydınlığı fark etmesi gerekir" dediğinde, tünelin sonundaki ışığı gördü. Tünelden bir an önce çıkma gayretiyle büyük adımlarla nefes nefese koşuyordu. Can, tünelin ucuna yaklaştığında kalbi daha da hızlı atmaya başladı. Son bir kocaman adımla tünelden çıktığında, arkadaşlarıyla beraber mağaradaki derenin içindeydi (s.120-121).

Romanda sürekli olarak Eski Dünya vurgusuna yer verilir . Eski Dünya'da insanlar birçok hata yapmış ve kendi sonlarını getirmişlerdir. Bu hataların birisi de insanları inançları bakımından ayırmak ve ayrıştırmak olmuştur. Bu durumun insanlar üzerinde büyük travmalar bıraktığı romanda adeta resmedilir. Roman karakterleri bu anılarla muhatap olunca büyük ızdırap duyarlar. Esasında gerçeğin sırrına ermek için geçmişle yüzleşen bu kahramanlar, yeni kurulacak bir düzende bu tür ayrışmaların ne kadar zararlı olacağını da öğrenmiş olurlar.

Bir diğer önemli mesele ise roman karakterleri anılarında inancın insan üzerindeki tesiri nedeniyle ortaya çıkan olumsuzlukların neredeyse dünyanın her coğrafyasında görünüyor olmasıdır. Anadolu'da (s.121), Ortadoğu'da (s.121), Mısır'da (s.122), Antik Yunan'da (s.122), İtalya'da (s.124), Almanya'da (s.124)… vb. kendini gösteren bu ayrışma ve inançla bağlantılı zulümlerin ele alınması, insanların neredeyse tarihin her döneminde dünyanın her coğrafyasında aynı hataya düştüğünü göstermesi bağlamında önemli addedilebilir.

Megaverse (2023)'de ise dondurulan ve 300 yıl sonra çözülen bir bilim insanı olan Mara'nın, unuttuğu birçok şey hatırlatılmaya çalışılmaktadır. Bu süreç içerisinde inanca dair de sıkça bilgi verildiği söylenebilir. Romanda Mara'nın doktoru olarak yer alan Sandov karakteri, Mara'ya inançların tarihsel gelişimiyle ilgili birtakım bilgiler verir. Bu bilgilerde inanç ve insan üzerindeki tesiri hakkında yer verilen detaylar dikkat çekicidir:

> Mara, insanların yaşam tarzı ve inançları ihtiyaçlara ve olanaklara göre şekillenir. Mesela çok eskiden yiyecek kaynakları için yağmura ihtiyacı olan insan, yağmuru kendi getirme olanağı olmadığı ve bu konuda kendini yalnız hissettiği için, yağmur tanrılarını yaratmış.

> İhtiyaçlar arttıkça sürekli tanrı nüfusunda artış olmuş. Neyi anlayamıyorlar ve açıklayamıyorlarsa, neyi korku unsuru kabul ediyorlarsa ona özel tanrılar eklenmiş kadroya. Sonunda o kadar çok tanrıları olmuş ki, başa çıkamayınca, her şeyi tek başına yapabileceğini, kendilerini kötülüklerden tek başına koruyabileceğini düşündükleri tek bir tanrıya inanmaya başlamışlar. Zamanla ihtiyaçlarına somut bilimlerle -dolayısıyla kendi zekâlarıyla- çözümler bulmaya başladıkça insanlar, tanrı yerine, kendi kendilerine tapınmaya başlamışlar. İhtiyaçlarımızın ve güvenliğimizin dışarıdan karşılanmadığını, bunu ancak bizim yapabileceğimizi görmek için kendimize güvenmeyi öğrenmemiz gerekmişti. Kendimize güvenmeyi öğrenirken de maalesef durumu abarttık ve kendimize, birbirimize ve başka canlılara çok ağır bedeller ödettik. Sorun neydi biliyor musun? Aslında artık kendimize güveniyor olsak bile, hâlâ her şeyin kontrolünün elimizde olmadığını içten içe biliyorduk" diye sabırla anlattı. Bir yandan da tepkilerimi görmek için dikkatle yüzüme bakıyordu (Görmüş, 2023, s.70).

İnançların insan davranışlarına tesiri de romanda altı çizilen mefhumlardan birisi olarak görülebilir. Özellikle insanların suç işleme ve suç atfetme davranışlarının inanç ile şekillenmesi, inancın insan üzerine tesirini göstermesi bakımından kıymetlidir:

> Tek fark şuydu: o dönemlerde tanrının gözünden kaçacağını ya da tanrının nasılsa kendilerini affedeceğini düşünerek sıklıkla kural ihlali yapıp suç işleyebiliyorlardı, ne de olsa yaptıkları çoğunlukla yanlarına kâr kalıyordu (s.94).

Romanda geleneksel ya da İlahi inanç sistemlerinin birçoğu şiddetle eleştirilmektedir. Yeni kurulan düzende bu inanç sistemlerinin hiçbirisine yer verilmemiş ve bu inanç sistemlerinin tüm izlerinin silinmesi sağlanmıştır. Çünkü insan-inanç ilişkisi ya da inancın insanlar üzerindeki tesiri insanlığı hep daha kötüye sürüklemiştir. Romanda bu ilişki negatif bir korelasyonda verilmektedir. İnanların inançları yükseldikçe, evrende mutlu ve barış içinde yaşama olanakları azalmıştır. Bu vurgu romanın ilerleyen bölümünde geleneksel ya da ilahi inanç sistemlerinin tamamen terk edilmesinin esas gerekçesi olacaktır. Ancak Eolas karakteri üzerinden insanın inanç ile derinden bir bağ kurduğu ve bu durumun çok insani olduğu da vurgulanır:

> Gülümsedi Eolas, "Hayır Mara, tanrı maalesef yok, ama inan bana, var olmasını çok isterdim! Sevgi dolu, sarıp sarmalayan, bizi hiç yalnız bırakmayan bir tanrımız olsa fena olmazdı, değil mi? Ne yazık ki tanrıyı aslında insanlar yarattı, bu nereden belli, biliyor musun? Çünkü tanrı insanlara benziyor, yola sevgiyle çıksa bile önünde sonunda hep bizim kötü özelliklerimizi yükleniyor. Geçmişte onun adına işlenmiş bütün günahlar, insanın kendi içindeki kötülüklere bahane bulmasının bir yoluydu. Yine de bana tanrıya inanıyor muyum diye soruyorsan... açıklayamadığım bir şey var Mara, bilmiyorum, bir şey var... ne olduğunu tarif edemiyorum, o yüzden ondan 'tanrı' diye söz ettim. Adını hiç önemsemediğim, ama beni hiç yalnız bırakmadığını bildiğim bir şey var... Mesela... Bizi birbirimizle karşılaştıran şey mesela... İmkânsız olanı olduran, mesela seni benim kollarıma atan... bu tanrı değil de nedir, hiç bilmiyorum..." dedi (s.204).

Romanda Eolas'ın bilimsel çalışmalarının Mara tarafından sürdürülmesi ve bu çalışmaların sonucunda evrende yaşayan-yaratılan her şeyin birbiriyle bağlı olduğunun ispatlanması, romanın kırılma noktasını teşkil etmektedir. İnsanlar artık evrenin efendisi değil bir parçası olduğunu, bilimsel bir çalışmanın kanıtlanmış sonuçlarıyla kabul etmişlerdir. Dolayısıyla birlik ve beraberliğin, tüm türlerin mutluluğunun esas olduğu anlaşılmış ve romandaki ifadeyle Tanrı yeryüzüne inmiştir. Bu çığır açıcı bilimsel çalışmanın ilk deney sahasının bitkiler olması ise inanç-insan-doğa ilişkisi açısından dikkat çekicidir:

> Etkin çalışan ilk kozmik enerji dedektörünü, çalışmalara başladıktan 2 sene kadar sonra buldular. İnanılmaz bir şeydi bu Mara, resmen bitkiler arasında bizim göremediğimiz havada asılı bağlar bulunduğunu; bitkilerin, bu bağlar aracılığıyla birbirlerini takip ettiklerini, birlikte üzülüp sevindiklerini, birbirlerine destek verdiklerini gösterdi. Bitkiler, içlerinden biri öldüğünde kısa bir an yas tutuyor, ama sonra hemen ölen arkadaşlarını en etkin şekilde enerjiye dönüştürüp o hâliyle yaşatmaya çalışıyorlardı. Eolas'a göre bitkiler arasındaki toplum düzeni, insanlarınkine göre çok daha ileri ve zekiceydi. Sınıf farkı, açlık, bireysellikle ilgili saçma kurallar falan yoktu; onlar huzuru hep beraber bulmayı öğrenmişlerdi. Biz insanlarsa hâlâ saçmalıyorduk ve bu gidişle insan soyu yok olmaya mahkumdu (s.207).

İnançlar insan yaşamının var olduğu günden bu yana kendini gösteren oldukça temel yaşam motivasyonlarından birisi olarak ele alınabilir. Dolayısıyla hem sosyal yaşamın hem yönetimin hem de insan-doğa ilişkisinin düzenlenmesinde inançların oldukça güçlü tesirleri bulunmaktadır. Posthümanizm şu an ki hâli ile inançlara ilişkin geniş kapsamlı tahliller yapmamış olarak görülmektedir. Dolayısıyla posthümanizmin inanç mefhumu üzerinden doğrudan bir ilişkisine yer vermek mümkün görünmemekle birlikte inançların tahakküme yol açabilme potansiyelleri, posthümanist düşünce için bir eleştiri noktasını gündeme getirmektedir. Çalışmada ele alınan romanlarda da zaman zaman inanç meselelerin özellikle türmerkezki/insanmerkezli yaklaşımları destekler pozisyonda olduğu görülmüştür. Bu nedenle inanç meselesi kimi zaman posthümanizmin en temel motivasyonu olan tahakküm konusunda kuramla tezat görünüm sergilemektedir. Ancak inançların tahakkümü ortadan kaldırabileceğine dair kurgulara da yer verildiği görülmektedir (Megaverse romanı gibi). Dolayısıyla posthümanizm, insanı ilgilendiren her sahada kendini gösterebilme potansiyeline sahip bir görüntü çizmektedir.

5. SONUÇ

Sanayi Devrimi ile çok farklı boyutlar kazanan insan-makine ilişkisi, XXI. yüzyılın ilk çeyreğine gelindiğinde bilim ve teknoloji alanında yaşanan baş döndürücü gelişmeler neticesinde öngörülemeyen bir noktaya ulaşmıştır. Özellikle XXI. yüzyılın başlarından itibaren toplumsal yaşamın içerisine giren yeni teknolojiler ve keşifler; kültürü, ekonomiyi, siyaseti, bilimi vb. birçok alanı derinden etkilemiştir. Robotik çalışmalar, gen çalışmaları, sosyal medya ağları ve dijitalleşme süreçleri; insanların farklı bakış açılarıyla evreni anlamaya çalışmalarına ve birçok hususu yeniden anlamlandırma girişimlerine kapı aralamıştır. Bu anlamlandırma meselelerinden en önemlisi kuşkusuz "insan"dır. İnsanın ne olduğu ya da ne olması gerektiği hususuna yoğunlaşan yeni bir yaklaşım da "posthümanizm"dir. Ancak "posthümanizm"in çerçevesinin anlaşılabilmesi için insanı tanımlamaya çalışan birçok düşünce mirasının irdelenmesi zorunludur.

İnsanın ne olduğuna dair sorular sorulması ve bunlara cevaplar aranması, eski çağlara dayanmaktadır. Gerek inanç/din üzerinden gerekse felsefî zeminde, kavramın altı doldurulmaya çalışılmış ve bu kavram insanlar tarafından neredeyse her zaman hayatın merkezine alınmıştır. Ancak inanç/din ekseninde geliştirilen ve güçlendirilen insan kimliği; Rönesans, Reform ve Aydınlanma hareketliliği ile farklı bir yönde gelişim göstermeye başlamıştır. Bu süreçte yaşamın her alanında katı bir hâkimiyeti bulunan din ve inanç sistemleri sorgulanmış ve bu hâkimiyetin sonlandırılması için arayışlar başlamıştır. Bu arayışlardan insan kavramının etkilendiği de açıkça görülmektedir. Özellikle inanç/din karşısında insanın konumu sıklıkla gündeme getirilmiş, insan yaşantısının dinin tahakkümü altında kaldığı ileri sürülerek bunun sonlandırılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu anlayış doğrultusunda da insan, yeni bir anlayışla yani, hümanizm ile şekillendirilmeye başlanmıştır.

Tarih sahnesinde hümanizm kelimesinin ilk kez M.Ö. IV. ve V. yüzyıllarda Antik Yunan'da kullanıldığı bilinmektedir. Ancak felsefî olarak Cicero (M.Ö. 106-43) tarafından Roma İmparatorluğu döneminde ele alınmıştır. Kamusal alanda insanı merkeze alan bir anlayış ortaya koyan hümanizm, zamanla dinin tesiri ile etkinliğini

kaybetmiş görünmektedir. Ancak Rönesans ve Reform hareketleri ile başlayan ve Aydınlanma süreci olarak bilinen tarihî dönemde hümanizm yeniden popülerlik kazanmıştır. Hümanizm anlayışı ile insan kavramına ilişkin dinî perspektif daralmış; insan, hayatın her noktasında merkeze konumlandırılmıştır. Böylece Tanrı'ya ibadet fikrinden ziyade beşeriyete ibadet fikri gelişmiş; insan, merkezdeki konumunu güçlendirmiştir. Bu durumu ideal insan tipini ortaya koyma çabaları takip etmiş ve çağdaş dünyada oldukça ikonik bir simge hâlini alan ünlü *Vitrivius Erkekinsanı* tablosu ile somutlaştırılan insan kavramı kendini göstermiştir. Antik Yunan'ın önde gelen filozoflarından olan Pythagoras'ın meşhur söylemi "her şeyin ölçütü insandır" savı, ünlü İtalyan ressam Leonardo da Vinci tarafından *Vitrivius Erkekinsanı* tablosunun üretimine ilham olmuş ve bu hâliyle ideal insan tipinin çerçevesi çizilmiştir. İdeal insan; Batılı, zengin, sağlıklı, beyaz, engeli olmayan, güçlü, genç erkek olarak belirlenmiş ve Batı'da bu yaklaşım yaygınlık kazanmıştır. Zamanla ideal insan olarak erkekleri merkeze alan Batı, insanmerkezci bir yaklaşımı da benimseyerek ideal insan dışında gördüğü her şeyi ötekileştiren bir anlayışı yani, hümanizmi güçlendirmiştir.

İnsanın giderek Tanrı fikrinden uzaklaşması, kendi kaderini kendi çizebileceğine olan inancın pekişmesi ve güçlenmesi hümanizmin bir din vasfı kazandığını göstermektedir. İnsanlar için bir kurtuluş doktrini gibi ele alınan hümanizm, aklın kullanımını ön plana çıkarmış ve hakikatin akıl ile bulunacağı iddiasını geliştirmiştir. Bu durum özellikle insan-doğa ilişkisinde kendini göstermiştir. İnsan, doğanın sömürülebilecek bir kaynak olduğu fikrini bütünüyle benimsemiş; gelişmenin ve güçlenmenin yegâne yolunun bu olduğuna inanmıştır. Bu düşüncenin XV. yüzyılda yaygınlaşmaya başladığı göz önüne alınırsa; Batı, içinde bulunduğu Orta Çağ karanlığından kurtulmak için çareler ararken hümanizmi bir çıkış yolu olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin bu dönemde İstanbul'u fethetmiş olması ve Batı'ya nazaran oldukça gelişmiş bir toplum olarak varlığını ve üstünlüğünü hissettirmesi, hümanizm düşüncesinin daha da güçlenmesine neden olmuştur. Hümanizm'in tesiri ile başlayan bilimsel ve coğrafî keşiflerle birlikte Batı, güç kazanmaya başlamış ve etkinliğini arttırmıştır. Bu durum zamanla Batı liberal hümanizminin ortaya çıkışını sağlamıştır.

Calvin, Luther, Michalengelo, Cervantes, Montaigne, Paracelus, Machiavelli, Rabelais, T. Brahe, Campenalla, Erasmus, Galileo, Newton, Kepler, Pascal, Descartes, Huygens, Boyle, Leibniz ve Gassendi gibi oldukça önemli isimlerin önderliğinde gelişen birçok düşünce ve yapılan birçok keşif; Batı'nın önce dünyaya sonra evrene bakış açısını değiştirmiş, bu durum toplumsal yaşamda da kendini göstermiştir. Doğal kaynakların farklı coğrafyalardan temin edilmesi; burjuvazinin güçlenmesini ve bu gelişmelerin tesiri ile feodal yapıların zayıflamasını beraberinde getirmiş, dolayısıyla Batı'da güçlü bir sınıfın doğuşunu hızlandırmıştır. Özellikle kilisenin baskıcı anlayışından sıyrılan Batı dünyasında, bilim ve keşifler aracılığıyla zenginleşen bir sınıfın ortaya çıkması; bilim ve teknolojiye olan bağlılığı arttırmış ve birçok yeni keşfin zemini hazırlanmıştır. Bu durum Sanayi Devrimi'ne kadar devam etmiş ve insan-makine ilişkisi daha önce hiç olmadığı kadar gelişmiştir. İnsan gücüne bağımlılığın azalması, makine destekli üretimin ve lojistik imkânların artması "üretim çağı"nın başladığını göstermektedir. Sanayi Devrimi ile başlayan bu üretim çağının vazgeçilmez unsurlarından birisinin hammadde olduğu açıktır. Hammadde arayışları ile Batı'da güçlenen burjuva sınıfı sömürge anlayışlarını daha sistemli hâle getirmiş ve öteki olarak gördüğü her şeyi sömürmeye odaklanmıştır. Bu noktadan itibaren Batı liberal hümanizminin kendinden önceki hümanizme oranla çok daha bencil ve ötekileştirici olduğu ifade edilmelidir.

XIX. yüzyıl ile teknolojide yaşanan gelişmeler özellikle silah sanayiini güçlendirmiş ve yeni buluşlar genelde askerî üstünlüğü elde etmeye ya da mevcut durumu korumaya olanak sağlamıştır. Geliştirilen birçok silah ve bu silahların yıkıcı etkileri, devletlerin savunma ihtiyacını ve açlığını tetiklemiştir. Güçlü bir endüstriye sahip olmak isteyen devletlerin hammadde arayışları ve silahlanma yarışları, XX. yüzyılın henüz başında, dünya savaş tarihinde o ana kadar yapılmış en büyük savaşın ortaya çıkmasına neden olmuş ve bu savaştan milyonlarca insan etkilenmiştir. Büyük imparatorlukların yıkıldığı, milliyetçilik anlayışının güçlendiği bir dönem olarak görülebilecek bu yıllarda, savaşın galibi olan ve dönemin üstün teknolojisi ile dünyada gövde gösterisi yapan Batılı devletler, egemenliklerini neredeyse dünyanın her yerine yaymaya çalışmıştır. Bu durum Batı'nın ideal insan tipi dışında kalan her şeyin daha keskin hatlarla ötekileştirilmesini gündeme getirmiştir.

1939-1945 yılları arasında yaşanan İkinci Dünya Savaşı ise bir önceki dünya savaşından daha yıkıcı bir etki göstermiş ve teknolojinin geldiği noktanın ne denli ürpertici olduğunu kanıtlamıştır. Japonya'ya atılan atom bombalarının, kitle imha kabiliyeti olarak ulaştığı yıkıcı etki, yaşanan dramlar ve travmalar, insanın teknolojiyi ve hümanizmi ayrıca hümanizmden doğan moderniteyi sorgulamasına neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan Soğuk Savaş dönemi ise Batı liberal hümanizmine yönelik eleştirilerin göz önüne serilmesini geciktiren bir süreç olarak ele alınmaktadır. Dünya üzerinde süper güç olarak görülen ülkelerin birbirlerini tehdit edecek ve rüştlerini ispat edecek şekilde teknoloji geliştirme yarışları hem dünya üzerinde bir tedirginliğe hem de tahakkümün şiddetlenerek artmasına neden olmuştur.

Bu dönemde geliştirilen teknolojilerle birlikte insanın sınırlılıkları da görünür olmaya başlar. Robotik çalışmalar, tıp alanında ortaya çıkan keşifler, geliştirilen yeni cihaz ve ilaçlarla insan ömrünün uzatılması gibi yenilikler; özellikle insanın zayıflıklarının üstesinden gelineceği fikrini gündeme getirir. Antik Yunan dönemi önemli anlatılarından birisi olan Prometheus'un hikâyesi, teknoloji-insan ilişkisinin anlatılması ve anlaşılması bakımından dikkat çekmektedir. Prometheus'un insanlığa hediye ettiği ateş, sembolik olarak beşeriyetin kullandığı araçları dolayısıyla da teknolojiyi imlemektedir. Bu doğrultuda insan, geliştirdiği teknoloji ile zayıf yönlerini zamanla kapatmış ve güçlendirmiştir. Neticede XX. yüzyılda teknolojinin ve bilimin ulaştığı nokta, insanın giderilemeyen zayıflıklarının ortadan kaldırılması gerektiği fikrini güçlendirir. Bu durum transhümanizm anlayışının ortaya çıkmasında en başat husus olarak ele alınmalıdır. Transhümanistler, insanın en büyük zayıflığının bedenden kaynaklandığı fikrini benimsemişlerdir. Bu nedenle bilim ve teknoloji marifetiyle beden kaynaklı zayıflıkların giderilebileceği inancına sahiptirler. "Süper" yaşam, "süper" sağlık ve "süper" güç arayışı içerisinde olan kimi düşünür ve mucitler; hümanizmin mirası olan insanın merkezde olması gerekliliği düşüncesini benimsemiş görünmektedir. Darwin'in büyük tartışma yaratan evrim teorisi, doğal bir seleksiyona işaret etmektedir. Dolayısıyla güçlü olan ve çevreye uyum gösteren yaşamına devam ederken zayıf olan ve uyum gösteremeyen yok olmaktadır. Teknoloji ve bilim bu doğal seleksiyonu, yapay bir hâle getirmektedir. İnsan-makine ilişkisinin güçlenmesi, insanın sadece beden kaynaklı zayıflıklarını değil, zihinsel becerilerini de gündeme

getirmiştir. Transhümanistlerin, bedensel zayıflığın giderilebileceğine ve zihinsel kapasitenin arttırılabileceğine, böylece insanın çok daha güçlü bir canlı olabileceğine dair inançları; teknolojik gelişmelerle beraber oldukça güçlenmiştir. Nanoteknoloji, biyoteknoloji, enformasyon ve bilişim alanındaki gelişmeler de bu yönde bir gelişimin arzu edildiğini ispatlar niteliktedir. Giyilebilir teknolojilerin geliştirilmesi, robotik/mekanik uzuvların kullanımı, sanal evrenlerin inşası, yapay zekâ destekli yazılımlar ve özellikle tıp ve biyoloji alanında geliştirilen yeni teknikler (gen onarımı, teknolojik öjeni, klonlama) vb. birçok gelişme bu bağlamda önemlidir. Gelişmiş ya da geliştirilmiş insan ile uzaya yapılacak yolculuklar ve uzayda uygulanmak istenen kolonileşme çabaları da transhümanizm düşüncesinin bir ürünü olarak sunulur. Dolayısıyla dünyaya hükmeden insan, evrene hükmetme konusunda da çok istekli görünmektedir.

Transhümanistler, transhumanı bir geçiş insanı olarak tanımlar. Bu geçiş süreci istenen seviyeye ulaştığında transhümanizmin ideal insanına yani "posthuman"a ulaşılacaktır. Bu seviye insanın tekilleştiği bir aşamaya işaret etmekte ve insan-makine üretimi, cinsiyet ve ırk farklarının olmadığı yeni bir insan kavramını idealize etmektedir. Ancak bu durum beraberinde birçok soruyu ve endişeyi de gündeme taşımaktadır. Bu çalışmaya konu olan posthümanizm düşüncesinin ideal "posthuman" anlayışı, birçok yönüyle transhümanizmin ideal insanından ayrılmakta ve çok farklı bir vizyon çizmektedir.

Birçok düşünür, XIX. yüzyılda başlayan ve XX. yüzyılda daha da hızlanan silahlanma yarışını ve buna paralel olarak geliştirilen yeni teknolojilerin ortaya çıkardığı yıkıcı etkileri eleştirilmeye başlamıştır. Bu durum özellikle sömürge faaliyetleri, kadın hareketleri, anti-kapitalist söylemlerle birleşmiş ve Batı'da eleştirel bir anlayışın zamanla güçlenmesine sebep olmuştur. Modernitenin vaadi olan huzur, refah ve mutluluk; gerçekte karşılık bulmamış, birçok acının ve travmanın yaşanmasına neden olmuştur. Böylece başta modernite ve moderniteden hareketle hümanizmin eleştirilmesine kapı aralanmıştır. Bu çalışmada ele alınan posthümanizm bu eleştirilerin bir sonucu olarak kendini göstermiştir. Batı liberal hümanizminin bencil ve güce tapan yaklaşımları ile tüm evreni tehdit eder bir hâle gelişi, birçok düşünürü derinden etkilemiştir. Bu durum, Batı liberal hümanizminin merkezinde

konumlandırılan insan kavramının yeniden ele alınması zorunluluğunu gündeme getirmiştir. Özellikle Batı liberal hümanizminin ardılı olarak görülebilecek transhümanizmin ortaya attığı fikirler ve ulaşmayı amaçladığı hedefler, ileride ayrımcılığın ve tehditlerin çok fazla artış göstereceğine dair endişeleri beslemektedir ve bu endişeleri dile getiren ve eleştiren "posthümanizm", bir çatı felsefe olarak gündeme gelmiştir.

Posthümanizm, 1960'ların sonlarından itibaren güçlenen postmodernizmin içinden doğmuş ve geleneksel insan kavramını yapısöküme uğratmayı hedeflemiş; birçok farklı düşünce ve kuramın tesiri ile gelişmiştir. İnsanı merkeze alan yaklaşımları şiddetle eleştirerek kartezyen felsefenin mirası olan düaliteye dayalı tüm yaklaşımları da reddetmiştir. Özne-faillik durumunu yeniden ele alan ve bütün ŞEY'leri ontolojik düz bir zeminde ele almayı ilke edinen bu felsefe, özellikle teknolojinin yıkıcı etkileri karşısında endişeye kapılan birçok düşünürün ilgisini çekmiştir.

Posthümanizm kelimesinin ilk kez kullanımı 1977 yılında gerçekleşmiştir. *Prometheus as Performer: Toward Posthumanist Culture?* adlı çalışmasında ilk kez posthümanist bir kültüre dikkat çeken Ihab Hassan, posthümanizm felsefesinin önemli isimlerinden birisi olarak görülmektedir. Bir post-insanın yakın gelecekte ortaya çıkacağını vurgulayan Hassan; Hayles, Barad, Braidotti, Badmington, Nayar, Ferrando gibi birçok düşünürün takip edeceği bir felsefenin ismini koymuştur.

Posthümanizm, temelde tüm ikilikleri reddeden ve Batı liberal hümanizminin dayattığı insan figürünü yapısöküme uğratarak insanmerkezci anlayışı sorgulayan/eleştiren bir felsefe olarak dikkat çekmektedir. Burada vurgulanması gereken en temel hususlardan birisi insanmerkezci yaklaşımdır. Postantroposentrizm, insanmerkezcilik sonrası gibi bir çeviriyle ele alınabilecek olan bu düşünce, insanın merkezden uzaklaşması gerekliliğini savunmaktadır. Burada iki önemli meseleye vurgu yapmak gerekir. Birincisi ideal insan olarak görülen figürün (Batılı, beyaz, sağlıklı, genç, güçlü ve imtiyaz sahibi erkek) diğer insanlara olan üstünlüğü, ikincisiyse tür olarak insanların diğer failler üzerindeki tahakkümüdür. Dolayısıyla insanın merkezden uzaklaştırılması hem insan-insan ilişkilerine hem de insan-doğa ilişkilerine dair güçlü eleştirileri barındırmaktadır.

İnsan-insan ilişkileri ele alındığında özellikle XVIII. yüzyılda başlayan sömürge karşıtı düşünceler ve kadın hareketleri, posthümanizm için oldukça kıymetlidir. Posthümanizmin bir çatı felsefe olarak kabulünde bu iki mücadele alanının ciddi etkisi olduğu açıktır. Sömürge karşıtı söylemlerle gelişen postkolonyal yaklaşım ve feminist söylemlerle gelişen postfeminizm, posthümanizmin önemli iki kaynağıdır. Temelinde her iki düşüncede de "ötekileştirme" kendini göstermektedir. Posthümanizmi savunan ve geliştirmeye çalışan kuramcılara bakıldığında ciddi bir kesimin feminizmden ve sömürge karşıtı hareketlerden beslendiği görülmektedir. Dolayısıyla posthümanizmde erkek egemen bir yapı şiddetle eleştirildiği gibi sömürülen coğrafyalarda yaşayan insanların ötekileştirilmesi de aynı şiddette tenkit edilmektedir. Dolayısıyla posthümanizm, insan-insan ilişkilerinde farklı açılımlara ihtiyaç duyulduğunu açıkça beyan etmektedir.

İnsanın tür olarak diğer bütün failler üzerinde kurduğu tahakküm de yine posthümanizmin hedefindedir. Doğanın sömürülecek bir kaynak olarak görülmesi hem Batı'nın güçlenmesine hem de doğanın ciddi şekilde tahrip edilmesine sebep olmuştur. Batı'nın güçlenmesi beraberinde siyasî, politik krizler getirmiş; doğanın sömürülmesi ve tahrip edilmesi ise dünyadaki yaşamı (tüm varlıklar için) tehlikeye sokmuştur. Bu yönüyle ele alındığında doğanın korunmasını önceleyen birçok yaklaşımın posthümanizm çatısı altında toplanması kaçınılmaz olmuştur. İklim krizleri, kaynak kıtlığı ve doğal âfetlerin birçoğunun sebebinin insanlar olduğunu savunan birçok düşünür, bu duruma karşı çıkmakta ve yeni fikirlerin desteklenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun için de modern anlayışla tanımlanan insan kavramının gözden geçirilerek değiştirilmesi şarttır. İnsan-doğa ilişkisinin hem insan hem de doğa lehine yeniden yapılandırılması; insan'ın varlık âlemindeki yerini tarif eden yeni tanımlamalarla mümkün olacaktır. Bu inanç ve beklenti, posthümanizm etrafında kendini sıklıkla göstermektedir.

Posthümanizm, teknolojiye karşı değildir. Aksine teknolojik gelişmeleri desteklemektedir. Ancak burada temel olan tahakküm meselesidir. Tahakküm yaratacak ya da var olan tahakkümcü anlayışı güçlendirecek her türlü teknolojik gelişme, posthümanizmin eleştirisi ile karşılaşır. Bu anlayışın inşa edildiği temel; tüm ikiliklerin yıkılması, yıkıcı yaklaşımların ortadan kaldırılması üzerine kurulmuştur.

Dolayısıyla teknolojinin bir tarafın lehine olacak şekilde geliştirilmesi ve kullanılması, ileride telafisi mümkün olmayan problemleri beraberinde getirecektir, söylemi egemendir. Bu yönüyle de transhümanizmden ayrılmakta ve transhümanizmin ideal posthumanını eleştirilmektedir.

XX. yüzyıl sonları ile XXI. yüzyıl başlarında gündeme gelen ve devlet/otorite-insan ilişkisini gündemine alan biyopolitika/biyoiktidar meselesi de yine posthümanizme oldukça mühim bir alan açmaktadır. Michael Foucault'nun gündeme getirdiği ve popülerlik kazandırdığı bu düşünce zamanla Agamben, Hardt ve Negri'yi de etkilemiş ve akademik alanda ilgi görmüştür. Temelde yaşatma ve öldürme hakkının gündeme geldiği bu yaklaşımda devlet-toplum, iktidar/özne ilişkisinin ele alınışı posthümanizmi de yakından ilgilendirir. Yönetim bağlamında ortaya çıkan tahakkümcü ve merkezci anlayışın sistemli yapısına işaret edilmekte ve eleştiriler yine bu hususlarda yapılmaktadır. Özellikle yaşanan büyük çaplı krizlerde güç sahibinin yaşatma ve öldürme üzerine sahip olduğu yetkiler, posthümanizme farklı bakış açılarının kazandırılmasında etkili olmuştur. Çünkü biyopolitika/biyoiktidar hem ötekiyi gündeme getirmekte hem de gelişen teknolojilerle değişen yaşam ve ölüm kavramlarıyla doğrudan bağ kurmaktadır.

Posthümanizmin üzerinde durduğu birçok mesele teknoloji ile yakından ilişkilidir. Teknolojinin kullanımının yaratabileceği tahakkümcü ve ötekileştiren uygulamaların şiddetle eleştirilmesi, posthümanizmi bilimkurgu türüyle birlikte ele almayı mümkün kılmaktadır. Özellikle büyük krizlerin yaşandığı dönemlerde kaleme alınan birçok bilimkurgu türü eserde, posthümanizmin eleştirdiği hususları görmek mümkündür. Sanayi Devrimi ile hızla gelişen teknoloji, özellikle endüstriyi özümsemiş ve ekonomik, sosyal ve bilimsel alanlarda uygulamış ve toplumların yaşamlarında dikkat çeken değişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Gelişen teknolojilerin giderek daha fazla insan yaşamına tesir etmesi, insanların geleceğe dair tasavvurlarını da doğrudan etkilemiştir. Bu etkilenmenin bir ürünü olarak görülebilecek bilimkurgu türünün özellikle son dönemde popülerleşmesinin bir gerekçesi de insan-teknoloji ilişkisinin tahmin edilemeyen bir boyuta ulaştığı ve bu ivmenin devam edeceği fikridir. Dolayısıyla bilimkurgu türünde ele alınan meselelerin teknoloji ve bilim yönü kadar

insanı ve toplumu nasıl ele aldığı da önemli bir husus olarak göze çarpmakta ve bu yönüyle posthümanizm açısından kıymet atfedilmesine imkân tanımaktadır.

İnsan-teknoloji ilişkisi oldukça kadim bir ilişkidir. Dolayısıyla geçmişe bakıldığında bu ilişkiyi merkeze alarak çeşitli gelecek tasavvurlarını kaleme alan birçok isme rastlanılmaktadır. Kurguda teknoloji ile şekillenen bir geleceğin insanlığa neler getirebileceğine dair tahminler ise zaman zaman yeni keşiflere ilham kaynağı olmuştur. Bazı araştırmacılar, M.S. II. yüzyılda Samsatlı Lukianos tarafından kaleme alınan *Gerçek Bir Hikâye* adlı eseri ilk bilimkurgu eseri olarak görmektedir. Ancak türün XIX. yüzyıl sonları XX. yüzyıl başlarında olgunlaştığı ve popülerleştiği konusunda fikir birliği bulunmaktadır. Özellikle Mary Shelly'e ait 1818 tarihli *Frankenstein Ya da Modern Prometheus* adlı eser, modern bilimkurgu türünün en önemli eserlerinden birisi olarak görülmekle birlikte bir milat olarak da değerlendirilmiştir. Ancak bilimkurgu türünün bir tür olarak popülerleşmesi, XX. yüzyılın başlarında mümkün olacaktır. 1926 yılında "Bilimsel Kurgu" adıyla Hugo Gernsback tarafından isimlendirilen tür, yine aynı isim tarafından bu defa 1929 yılında "Bilimkurgu" adını alacak ve *Amazing Stories* adlı dergi ile bugünkü bilinen hâline kavuşacaktır.

XX. yüzyıl ile yükselişe geçen ancak zaman zaman durgun dönemler geçiren bilimkurgu türü, özellikle teknolojinin baş döndürücü gelişimiyle XXI. yüzyılda oldukça popüler bir tür hâline gelmiştir. Zaman içerisinde birçok alanda (tıp, uzay, siber, doğa çalışmaları gibi) yaşanan bilimsel-teknolojik gelişmeler; bilimkurgu türünün alt türlerinin doğmasına ve çok zengin bir konu yelpazesinin oluşumuna katkı sağlamıştır. Ayrıca birçok çalışma alanında yapılan atılımları bir kurguda ele alarak birçok alt türün bir arada işlendiği eserlere de rastlanılmaktadır. Bu durum bilimkurgu türünün giderek daha fazla okunan ve tercih edilen bir tür hâline dönüşmesini de netice vermiştir.

Türkiye'de özellikle 1970'lerden itibaren ilgi görmeye başlayan tür, giderek daha fazla eserle Türk edebiyatında temsil edilmektedir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren bilimkurgu türü eserlerin sayısında artış yaşandığı görülmüş ve özellikle genç yazarların bu türle ilgilendiği ya da daha doğru ifadeyle bilimkurgu türünü tercih eden

yazarların büyük bir çoğunluğunun genç yazarlar olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmaya konu olan 15 adet romandan 10'nunun yazarlarının yaş ortalaması (eserlerini kaleme aldıkları tarih itibarıyla) 39'dur. Bu durum genç nüfusun teknoloji ile olan bağlarının daha güçlü olmasının bir göstergesidir ve teknolojinin gelişim hızı göz önüne alındığında ileride birçok genç yazar için bilimkurgu türünün daha da cezbedici olacağı açıkça görülmektedir.

Posthümanizm, 2015 yılından önce çalışmalara konu olmuş ancak çoğunlukla transhümanizmin savunduğu posthuman kavramı merkeze alınmıştır. Tüm bu bilgiler ışığında 2015 sonrası kaleme alınan bilimkurgu türü eserlerin birçoğunda posthümanizmin izlerinin görüldüğü tespit edilmiştir. Bilimkurgu türü ile posthümanizm ilişkisi tüm dünyada olduğu gibi Türk edebiyatında da belirli bir olgunluğa ulaşacağına dair güçlü işaretlere rastlanmıştır.

Posthümanizm ve bilimkurgu türünün birlikteliğinde dikkat çekilmesi gereken bir diğer önemli husus ise geleceğin insanına dair bir projeksiyon sunmalarıdır. Bilimkurgu, doğası gereği çoğu zaman geleceği konu edinmektedir. Dolayısıyla gelecekte var olması muhtemel insan figürünün kimliğinin, doğasının ve varoluşunun tasviri; posthümanist eleştirinin ilgi alanına girmektedir. Posthümanizmin eleştirdiği insan figürünün bilimkurgu türünde de eleştirilebilir bir kurguya dönüştürülmesi, posthümanizm-bilimkurgu ilişkisine dair önemli ipuçları vermektedir.

Özellikle kurgusunda, kahramanlarının gözünden hem distopya hem de ütopya bulunduran; *Diğer Evrenin Senaristi, Diğer Evrenden Gelen Kadın, Parçalanmış Yansımalar, Megaverse, Sanal Kent* ve *Aeden* adlı romanlarda ütopya olarak kurgulanan dünyaların insan figürleri, posthümanizmin insan tanımı ile paralellikler göstermektedir. Bu benzerliklerde en dikkat çeken mesele, bütün ütopik kurgularda insan, merkezdeki konumundan gönüllü olarak uzaklaşmıştır. Doğaya ve diğer yaşam türlerine karşı oldukça saygılı olan bu ütopik düzende insan, hiçbir türü tahakküm altına almamış ve doğaya karşı oldukça hassas davranmıştır. Ayrıca bu ütopyalarda kurgulanan insan figürlerinin hepsi için klasik insan tanımının aşıldığı vurgusu sürekli yapılmıştır. Aynı zamanda Batı liberal hümanizminin ortaya çıkardığı "erkekinsan" figürü eleştirilmiştir.

Bilimkurgu eserlerinde toplumsal cinsiyete ilişkin birçok tespite ve farklılığa yer verilmektedir. Çalışmaya konu olan bilimkurgu eserlerinin çoğunluğunda yine toplumsal cinsiyet meselesi, önemli bir izlek konumundadır. Özellikle Şeyda Aydın'ın; Türk edebiyatının ilk Kuir/Siberpunk bilimkurgu romanı olduğu iddiasıyla kaleme aldığı *Diğer Evren* serisi (*Diğer Evrenin Senaristi, Diğer Evrendeki Kadın ve Parçalanmış Yansımalar*), toplumsal cinsiyet meselesini posthümanizm çerçevesinde ele almıştır. Kuir bireylerin mutlu, huzurlu ve hiçbir tehdide maruz kalmadan yaşayabildikleri Netta ülkesi; posthümanist anlayışın eleştirdiği Batı liberal hümanizminin "erkekinsan" figürünün merkezden tamamen uzaklaştırıldığı bir dünya olması yönüyle romanın ana karakterlerinin gözünden bir ütopya olarak dikkat çekmektedir. Hatta romanda zaman zaman insanın kuir bir birey olması gerekliliği dahi ön plana çıkarılmış durumdadır. Böylece geleneksel toplumsal cinsiyet ve cinsiyet anlayışının tamamen aşılması gerektiği vurgusu romanda görülmektedir. Bu durum aile kurumunu da etkilemiş ve geleneksel aile yapısının eleştirilmesine sebep olmuştur. Serinin diğer romanlarında kahramanların anlatımıyla distopya olarak vurgulanan Antero ve Valmundur dünyalarında, geleneksel aile tipinin örtük bir şekilde eleştirildiği görülmüştür. Bu eleştiri ise erkek tahakkümünün altına gizlenmiş durumdadır.

Hem transhümanizmin hem de posthümanizmin geleneksel cinsiyet rollerine karşı eleştiriler geliştirmiştir. Transhümanizm, 'tekillik' kavramı üzerinden cinsiyetsizleşmeyi hatta bedensizleşmeyi ön plana çıkarırken; posthümanizm ise özellikle kuir anlayışı beslemekte ve LGBTİ+ hareketini yüceltmektedir. Bu durum geleceğin insanının geleneksel cinsiyet rollerinden tamamen sıyrılması hedefini/planını gündeme getirmektedir. Bu hedef, transhümanizm açısında bir tezatlık yaratmamaktadır. Çünkü transhümanizm, biyolojik evrimin yerine teknolojik evrimin olması gerektiğini savunmakta ve bedensizleşmeyi hedeflemektedir. Ancak posthümanizm için durum bu kadar net değildir. İnsan-doğa ilişkisine oldukça önem veren bu anlayışın, insan doğası bakımından kendine has sınırları olan cinsiyet mefhumunun kuir anlayışla aşılması isteği; insan-doğa ilişkisini zaafiyete uğratacaktır. Bu perspektiften ele alındığında hem transhümanizmin hem de posthümanizmin cinsiyetsizleşmiş bir ideal insan yaratma hedefi düşündürücüdür. LGBTİ+ hareketinin haklarının savunulması, farklı cinsel eğilimleri olan bireylerin yaşam haklarına saygı

duyulması meselesi üzerinden LGBTİ+ kutsallaştırılması; posthümanizmin savunduğu ötekileştirme karşıtı düşünce ile çelişmekte ve geleneksel cinsiyet rollerini benimseyen bireyleri dışlamaktadır. Bu yönüyle *Diğer Evrenin Senaristi* adlı seri, posthümanist bir çizgiyi benimsemiş olsa dahi yarattığı bu çelişki posthümanizm bağlamında eleştirilmiştir.

İncelenen diğer eserlerde aile vurgusunun zaman zaman güçlü bağlarla örüldüğü görülmüştür. Bu durumun aksine aile kurumunun özellikle zayıflatıldığı ve toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden uygulanan tahakkümün yıkıcı etkileri de yine eserlerde tespit edilmiştir. Kimi zaman bu çelişkili durum aynı kurgu içerisinde de ele alınmıştır. *Aeden, Megaverse, Sanal Kent, Sentromer, Gritopya, 3888 Nuh'un Son Yolcuları, Dokuz Dünya ve Güçleri*, *2080* adlı eserlerin kurgusunda aile kurumunun önemi ele alınmış ve posthümanizmin önemsediği değerlerin benimsenmesinin aile kurumu üzerindeki olumlu etkilerine de değinilmiştir. Aile içerisinde tahakkümün hem erkek tarafından hem de otorite tarafından reddedildiği kurgularda aile içi huzur ve mutluluğun özellikle vurgulanması posthümanizm-aile ilişkisinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Ancak aile kurumunun kökünden sarsıldığı ve toplumsal cinsiyete dayalı tahakkümün baskın olduğu eserlerde (*Vega Diye Bir Yer, Trinidad'ın Dönüşü, 3888 Nuh'un Son Yolcuları, Gritopya, Megaverse, 2080, Diğer Evren Serisi*) ötekileştirmenin aldığı boyut özellikle vurgulanmış ve eleştirilmiştir.

İnsan-doğa ilişkisinin bilimkurgu eserlerde kurgu içerisinde sıkça kullanıldığı görülmüştür. Bu çalışmaya konu olan eserlerin büyük bir kısmında da insan-doğa ilişkisi posthümanizm bağlamında ele alınabilmektedir. Özellikle insanmerkezci yaklaşımla birlikte insanın doğaya verdiği zarar, neredeyse incelenen tüm eserlerde kendine yer bulmuştur. *Trinidad'ın Dönüşü'*nde doğal bir felaket sonucu yaşayan tüm türlerin yok olduğu ölü bir gezegene; *2080'*de insan dışındaki tüm canlıların yok sayıldığı, çölleşmiş, ölmüş bir dünyaya; *Gritopya'*da birçok canlının neslinin tükendiği, tamamen teknolojinin doğanın yerini aldığı gri bir yaşama; *Sanal Kent*'te makinelerle örülmüş bir tekno-doğa ile doğaya açılan savaşa; *Megaverse*'de insan kaynaklı büyük bir yokluğa ve yıkıma; *Aeden*'de ise kendi türünden başka hiçbir canlının yaşam hakkına saygı duymayan bir topluma, *3888 Nuh'un Son Yolcuları* adlı eserde insanın evini yani dünyayı terk etmesiyle sonuçlanan ve doğayı yok eden türler

arası bir savaşa, *Sentromer: Ötekiler*'de tahakkümcü bir zihniyetin otoriter ve zalim yönetimi sonucu diz çöktürülmüş bir doğaya rastlanılmaktadır. Kurgularda yer alan bu hususların hepsi posthümanizm açısından oldukça kıymetlidir. Bu eserlerde insan-doğa ilişkisinin ne denli güçlü olduğu gözler önüne serilmiştir.

Bilimkurgu eserlerde insan-teknoloji ilişkisi önemli yer tutmaktadır. Çalışmada ele alınan eserlerde de insan-teknoloji ilişkisinin kurguyu zenginleştirdiği ve genişlettiği görülmüştür. Bu durum kimi zaman teknoloji vasıtasıyla insanın merkezdeki gücünü sağlamlaştırmasına neden olmuştur. *2080*, *Gritopya, Cern Komplosu: Galaktik İstila, Sentromer: Ötekiler, 3888 Nuh'un Son Yolcuları, Sanal Kent, Megaverse, Yeni Nesil İnsan Biyobot* adlı eserlerde insan-teknoloji ilişkisine sıklıkla değinilir. Bu romanlarda teknoloji zaman zaman manipülasyon ve ötekileştirme aracı olarak kullanılırken büyük bir çoğunluğun da tahakküm ve zulüm aracı olarak kullanılmıştır. İktidarların egemenlikleri altındaki her faili baskı altında tutmak veya cezalandırmak için teknolojiye başvurmaları, posthümanist eleştiriyi gündeme getirmektedir. Çünkü teknolojinin sadece bir sınıfı ya da bir türü güçlendirecek biçimde ele alınması, posthümanizmin şiddetle karşı çıktığı bir durumdur. Teknoloji, *Sentromer: Ötekiler*'de Azur'un egemenliğini dikte ettirirken başvurduğu işkence ve ölüm aracıyken, *2080*'de teknoloji zengin sınıfın yoksul sınıf üzerinden elde etmeye çalıştığı eğlence ve şov dünyasını tasarlamaktadır. *3888 Nuh'un Son Yolcuları* adlı eserde kitle imha silahına dönüştürülen teknoloji, *Megaverse* adlı eserde sadece zenginler tarafından kullanılan bir ayrıcalığa evrilmiştir. *Cern Komplosu: Galaktik İstila* adlı eserde ise teknoloji, maddî kazanç hırsları nedeniyle dünyayı felakete sürükleyen bir keşfe denk gelmektedir. Dolayısıyla insan-teknoloji ilişkisinin posthümanizm bakımından ele alınan sorunlu yönlerinin büyük bir kısmına bilimkurgu romanlarında rastlanılmaktadır. Bu durum hem posthümanist eleştiriye imkân tanımakta hem de gelecekte yaşanabilecekler hakkında fikir yürütülmesine zemin hazırlamaktadır.

Teknoloji-insan ilişkisinin posthümanist bir anlayışla ele alındığı eserlerde ise teknoloji, tüm canlıların yararına olacak şekilde kurgulanmış ve geliştirilmiştir. *Megaverse* adlı eserde insanlık yaptığı büyük hataların farkına varmış ve teknoloji kullanımını gözden geçirerek tüm türlerin huzur ve barış içerisinde yaşayabileceği bir dünyanın temellerini atmışlardır. Bu durumun posthümanist bir yaklaşımla ele alınan

insan-teknoloji ilişkisi neticesinde ortaya çıkmış olması, söz konusu ilişkinin ümit verici yönünü ortaya koymaktadır. Keza *Aeden* adlı eserde de Aeden gezegeninde geliştirilen teknoloji bütün türlerin menfaatine olacak şekilde kullanılmaktadır.

İnsanın sosyal bir canlı olduğu ve sosyal bir çevrede yaşama gibi güçlü bir ihtiyaca sahip olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla sosyal yaşamın sağlıklı bir şekilde ele alınması insanların her zaman talep ettikleri bir mesele olagelmiştir. Bilimkurgu türü eserlerde sosyal yaşamın zaman zaman derinlemesine kurgu içerisinde yer almasının yegâne sebeplerinden birisi de bu ihtiyaçtır. Ancak doğası gereği genellikle gelecekteki yaşamı tasavvur ederek kurgulanan romanlarda sosyal yaşamın sıklıkla değişim gösterdiği görülmektedir. Teknoloji çağıyla beraber insanların bireyselleşme yönünde gösterdiği ısrarcı tavır, yalnızlaşmayı ve sosyal çevrelerden kopmayı gündeme getirmiştir. Bilimkurgularda bu yalnızlaşma ve sosyal çevreden kopma sıklıkla işlenmiştir.

Çalışmaya dâhil edilen eserlerde sosyal yaşam farklı boyutlarıyla ele alınmıştır. Özellikle ekonomi, eğitim ve hukuk/adalet alanlarıyla ilişkilendirilebilen olay örgüleri, insan-sosyal yaşam ilişkisinin değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Bu başlıklarla beraber eserler değerlendirildiğinde ekonomi, eğitim ve hukuk sisteminin kurgulanmasının tahakkümcü anlayışı nasıl beslediği ya da nasıl yerle bir ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Ekonominin birçok eserde sınıflaşmaya neden olduğu ve doğal olarak bir ötekileştirme meselesini gündeme getirdiği, incelenen birçok eserde görülmüştür. Dolayısıyla posthümanist bir yaklaşımda ekonominin yarattığı ötekileştirme, eserlerde de zaman zaman sert şekilde eleştirilmektedir. *2080, Megaverse, Vega Diye Bir Yer, Sentromer: Ötekiler, Aeden* ile *Diğer Evren Serisi* adlı romanlarda ekonomi kökenli sınıflaşmaya ve ötekileşmeye rastlanılmıştır. Bu durum eğitim ve hukuk sistemi içinde geçerliliğini korumaktadır. Özellikle baskıcı ve zalim yönetimlerin eğitim ve hukuk alanlarındaki uygulamalarıyla ayrışmayı ve ötekileştirmeyi derinleştirdiği tespit edilmiştir. Tahakkümcü anlayışın yasalar ve hukuk uygulamaları yoluyla legal bir hüviyete kavuşması veya eğitim yoluyla insanmerkezci yaklaşımın güçlendirilmesi, posthümanizmin eleştirdiği birçok hususu gündeme taşımıştır.

Batı liberal hümanizminin insanmerkezci tutumu, posthümanist eleştirinin en sık değindiği meselelerden biridir. Bu nedenle insanmerkezci yaklaşımların kurgularda sıklıkla kullanıldığı eserler, posthümanizm eleştirileri bağlamında kıymetlidir. İnsanmerkezci yaklaşımların izlerine, bilimkurgu türünde kaleme alınan eserlerde de rastlanmaktadır. Özellikle sömürünün, baskının, zulmün ve ötekileştirmenin konu edinildiği eserlerde kurgu baştan sona insanmerkezci yaklaşımın etkileri etrafında örülmüştür. Bu perspektifle ele alınan eserlerin büyük bir bölümünde insanmerkezci/türmerkezci bir yaklaşıma değinildiği tespit edilmiştir. İncelenen romanlarda kimi zaman insan türünün merkeze konumlanarak diğer tüm failleri ötekileştirdiği kimi zamansa istilacı bir türün çeşitli teknolojiler vasıtasıyla kendini merkeze yerleştirerek diğerlerini yok saydığı görülmüştür. Genel itibarıyla posthümanizmin eleştirisine paralel bir gelişim gösteren kurgularda da bu husus birçok olumsuzluğun temel nedeni olarak sunulmuştur. Bu yaklaşımın yarattığı baskıcı anlayış zamanla zulme ve dışlamaya dönüşmüş, diğer türlerin yaşamlarını tehlikeye atmıştır. Posthümanizm bağlamında özellikle insanmerkezci/türmerkezci eleştirilerin, çalışmaya konu olan birçok eserde işlendiği tespit edilmiştir.

Bu duruma karşın posthümanizmin savunduğu bir olma durumu yani tüm faillerin düz bir ontolojide hiyerarşik bir sistem olmaksızın bütünü oluşturmaları, tüm canlı türlerinin yegâne kurtuluş reçetesi olarak da sunulmuştur. Posthümanist bir bütünlüğe işaret eden bu felsefe; *Aeden, Megaverse, Diğer Evrenin Senaristi ve Diğer Evrendeki Kadın* adlı eserlerde kahramanın gözünden bir ütopya olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla posthümanizmin savunduğu bütünlük ilkesi, bilimkurgu eserlerde tüm yaşamı çok daha iyi bir yöne sevk edecek örnek anlayış ya da felsefe olarak takdim edilmiştir.

Bilimkurgu romanlarda teknolojinin kurguya olan tesiri, doğası gereği, güçlüdür. Bu nedenle bilimkurgu türü eserlerde teknoloji; sosyal yaşam, doğa gibi birçok başlıkta başat unsur olarak kendini gösterir. Teknoloji ve bilimin gelişmesi, toplum hayatında birçok yeniliği ve durumu beraberinde getirmektedir. Bunun en net örneklerinden birisi de kuşkusuz, teknolojinin doğanın yerini almasıdır. Gelişen bilimin ürettiği son teknolojik ürün ve hizmetler zamanla insanı doğadan koparmış ve doğanın yerini, tekno-doğa almıştır. Bu kimi zaman bir uzay gemisi (*Trinidad'ın Dönüşü, 3888*

Nuh'un Son Yolcuları, Vega Diye Bir Yer, Dokuz Dünya ve Güçleri) iken kimi zaman da devasa ve canlı bir makine (*Sanal Kent*) olabilmektedir. Çalışmada ele alınan eserler üzerinden son teknolojiyle geliştirilmiş birçok aracın veya ürünün insanı doğadan uzaklaştırdığı meselesinin kurguda sıklıkla işlendiği görülmüştür. Bu durum hem sosyal yaşamın yeniden tasarlanmasına hem de insanın merkezdeki konumunu daha da güçlendirmesine neden olmuştur. Ötekileştirmenin bu tip kurguya sahip eserlerde oldukça fazla ön plana çıktığı dikkat çeker.

Bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, bilimkurgu romanlarda zaman zaman teknoloji-tıp bağlamında ele alınır. Özellikle sınıfsal farklılıkların yaratıldığı kurgusal toplumlarda, zengin ve imtiyaz sahibi gruplar teknoloji-tıp ilişkisini sadece kendileri için kullanmış dolayısıyla bu ilişkinin yarattığı farkları tahakküm aracı olarak kullanmışlardır. *Megaverse* romanında sağlık sorunlarının çoğu görmezden gelinmiş ve yoksul tabakaya mensup insanlar ile doğada yaşam mücadelesi veren tüm türler ölüme terk edilmiştir. Tıbbî gelişmeler sadece zengin bir zümre için kullanılmış ve sınıfsal tabakalaşmanın çerçevesi kalın çizgilerle çizilmiştir. *Aeden* adlı eserde ise yoksul ve ötekileştirilmiş toplumun insanları ve özellikle çocuklar, zengin sınıfa mensup insanlar için birer kaynak olarak ele alınmış ve organ ticareti üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla teknolojinin kullanımı tıbbî açıdan da bir sınıflaşma, tahakküm ve ötekileştirme yaratmıştır.

Michael Foucault'nun dikkat çektiği ve akademik çalışmalarda sıklıkla karşılaşılan biyopolitika/biyoiktidar düşüncesi yine posthümanizmin önemli başlıklarından birisidir. Özellikle otoritenin/iktidarın yaşam ve ölüm üzerinde sahip olduğu haklar ve tasarruflar, biyopolitika/biyoiktidar kapsamında posthümanizmde sıklıkla yer bulmaktadır. Baskıcı yönetimlerin öne çıktığı eserlerde de özellikle iktidarın ya da otoritenin yaşam ve ölüm üzerinde kullandıkları yetki, kurguya yön vermiş ve posthümanist eleştirilerin yapılmasına olanak sağlamıştır. Sağlık, doğum, hijyen, ırk çalışmaları gibi birçok başlıkla ilintili olan bu mefhumlar, eserlerin önemli bir kısmında ele alınmış ve kurguya yedirilmiştir. *Gritopya* adlı eserde doğuma yönlendirme, çocuk sahibi olma, doğum sürelerinin azaltılması gibi özellikle aile yapısını yakından ilgilendiren meselelerin biyopolitika ve biyoiktidar çerçevesinden ele alındığı görülmüştür. Yine *Megaverse*, *Sentromer:Ötekiler, Vega Diye Bir Yer,*

Diğer Evren Serisi, 2080, 3888 Nuh'un Son Yolcuları isimli romanlarda biyopolitika ve biyoiktidara ilişkin önemli tespitlere ve olaylara yer verildiği tespit edilmiştir.

Posthümanizm, oldukça yeni bir kuramdır. Birçok kuramla dirsek temasında olan posthümanizm, neredeyse toplumsal yaşamı ilgilendiren her alana dokunmayı başarmıştır. Bu nedenle çalışmada irdelenen kimi romanlarda inanç/din meselesine de temas edildiği görülmektedir. Ancak bu konudaki yaklaşım, diğer başlıklardaki kadar net değildir. Posthümanizmi kuramsallaştırmaya çalışan teorisyenlerin inanç/din üzerine hangi fikirlere sahip olduğu araştırmalarda görülmez. Ancak posthümanizmin temelinde yer alan tahakküme karşı durma çabası, zaman zaman inanç ve dinlere karşı da bir pozisyon sergilenmesine kapı aralar. Özellikle din temelli ayrışmanın ve sınıflaşmanın yani, inanca dayalı ötekileştirmenin karşısında olan posthümanizm; bir grubu imtiyazlı olarak gösteren inanç/din merkezli değer yargılarına ve yaklaşımlara mesafelidir. Dolayısıyla inanç/din meselesi özellikle bir ötekileştirmeye neden oluyorsa posthümanizmin eleştiri sınırlarının içerisine dâhil edilmektedir. Bu çalışmada da kimi eserlerde inanç/din temelli ötekileştirmelere rastlanılmıştır. En belirgin örnek ise *Megaverse* adlı eserde bulunur. Oldukça yıkıcı gelişmelerin ardından yaşam mücadelesinin verildiği yıllarda inanç sadece bir imtiyazlı sınıf yaratmaya sebep olmuş daha sonra da silinip gitmiştir. Ancak bir bitki deneyinin verdiği ilham neticesinde posthümanist bütünlüğü merkeze alan bir inanç sisteminin gelişmesi, kurtuluşun anahtarı olmuş ve kolektif aklın bu birleştirici inanç çerçevesinde çalışması sonucu dünyayı yıkımın eşiğinden döndürmüştür. Bu nedenle inanç/din mefhumu ötekileştirme ve imtiyaz kazanma aracına dönüştüğü anda posthümanizmin eleştirisine doğal olarak maruz kalmaktadır.

Posthümanizmi ve posthümanizmle birlikte Türk edebiyatında bilimkurgu türünde kaleme alınan eserleri incelemeye ve değerlendirmeye odaklanan bu çalışmada; posthümanizm felsefesinin temel ilkeleri ele alınmıştır. Özellikle Batı'nın şekillendirerek insanlığa sunduğu insan modelinin sorunlu yönlerini ortaya koyması ve bu insan tanımının yol açtığı ya da açabileceği problemlere değinmesi, posthümanizmin gelecekte insanı götürmek istediği yeri kestirmek açısından önemlidir. Çoğu zaman savunduğu düz ontolojik yaklaşımla oldukça romantik bir tavır sergilese de genel hatlarıyla kapitalist hırsların neden olduğu yıkımlara karşı

geliştirdiği farkındalık kıymetlidir. Ancak toplumsal cinsiyet rollerini hedef alırken biyolojik cinsiyet üzerinden kuir anlayışı kutsallaştırması; geleneksel aile yapısını savunan ve korumaya çalışan toplumlarda posthümanizme önyargıyla yaklaşılmasını arttıracaktır. Posthümanizme yönelik önyargıların bütünüyle yersiz olduğu da düşünülmemelidir. Özellikle posthümanizm için oldukça önemli bir simge hâlini alan siborg figürü üzerinden cinsiyetsizleştirmenin, insansızlaştırmanın ve doğal olandan kopuşun bu felsefede desteklenmesi, gelecekte çok daha fazla sosyolojik problemlerin toplumları derinden etkileyeceğini göstermektedir. Kuir anlayışın benimsenmesi için yapılan vurgular, aile yapısını derinden sarsacak ve insanların ana rahmine düştükleri andan itibaren aile bağlarıyla öğrendiği güven, sevgi, merhamet, bağlılık, aidiyet gibi duyguları kaybetme riski belirecektir. Dolayısıyla insan, özünden aşağılara düşecek ve başka bir canlıya dönüşecektir. Yine de özellikle insan-doğa, insan-insan, insan-teknoloji ilişkisinin yeniden ele alınması gerektiğine yapılan vurgular; bu çalışmada da görüldüğü üzere birçok bilimkurgu türü eser kaleme alan yazarları etkilemiş ve yönlendirmiştir. Dolayısıyla insanlığa bir kurtuluş doktrini olarak sunulan Batı liberal hümanizmini eleştirerek insanlara bir alternatif oluşturması ve geleceğe dair daha olumlu beklentilere sahip insanları etkileyebilme kapasitesi, posthümanizmi öne çıkarmaktadır. Posthümanizmin idealize ettiği yaşam, posthümanist düşünürler tarafından her ne kadar olumlansa da sorunlu yönleri de bulunmaktadır. Ancak Batı liberal hümanizminin problemli taraflarının açığa çıkarılması, eleştirel yaklaşımın desteklenmesi adına yol gösterici olmaktadır. Bu durum ileride posthümanizmin de sağlıklı bir şekilde eleştirilmesine zemin hazırlayacaktır.

Çalışmada ele alınan eserlerde kimi karakterler vasıtasıyla yapıcı görüşler gündeme taşınırken aynı eserde birey ve toplum hayatına zararlı düşüncelere de yer verilmiştir. Bazı eserlerde kahramanlar vasıtasıyla aile kurumunu sarsacak görüşler ileri sürülerek insanlığın geleceğini tehdit edebilecek argümanlar sunulmuştur. Yazarların bir kısmı, bireylerin beden ve ruh sağlığına zarar verecek önerilerde bulunur ve toplumsal değerlerle örtüşmeyen yaklaşımlar sergiler. Bu tip beklenti ve girişimler, posthümanizmin sağlamağa çalıştığı farkındalıklarla paralellik gösterir. Bu yönleri ile kurama yöneltilen sert eleştiriler, eserlerde bu çerçevede resmedilmiş karakterler için de geçerli olacaktır.

Posthümanizmin inançlara yaklaşımı ise oldukça belirsizdir. İnançları birer tahakküm aracı olarak görme niyetini çoğu kez gösteren posthümanist düşünürler, inanç konusunda net bir duruş sergilemez. Ancak inanç/dinler, insanlık tarihi boyunca en değerli miras olarak görülebilecek erdemleri bugüne değin taşımıştır. Bu denli kapsayıcı bir felsefe içerisinde, insanın özünden kopmaması adına, inançların sağlıklı bir biçimde ele alınmaması ya da örtük olarak dışlanması; posthümanizmin ulaşmak istediği hedefler noktasında çelişkili bir durum sergiler. Hâlbuki insanlık tarihi incelendiğinde posthümanizmin vermeye çalıştığı temel mesajların birçoğunun yüzyıllardır inanç/dinler vasıtasıyla insanlara salık verildiği genel kabuller arasındadır.

Bu çalışmada ele alınan romanlarda özellikle kimi yazarlar; doğanın sömürülmesine karşı farkındalık uyandırmaya çalışır ve insanları, diğer canlıların yaşam hakkına saygılı olmaya davet ederler (*Aeden , Gritopya, 2080, 3888 Nuh'un Son Yolcuları, Megaverse)*. İnsanın fıtrat olarak beden bütünlüğünü savunan birçok yazar, cinsiyetlerin ortadan kaldırılmasına karşı çıkmakta ve teknolojinin faydaları yanında yıkıcı etkilerine de dikkat çekmektedir. Bedensizleşmenin aleyhinde yapıcı tekliflerin sunuluyor olması da genel itibarıyla Türk bilimkurgu yazarlarının posthümanizmin eleştirilmesine katkı sağlamaları bakımından önemlidir.

Türk edebiyatı sahasında bilimkurgu türünün son yıllarda gösterdiği gelişim ümit vericidir. Özellikle genç yazarların ve bilim insanlarının bu türe göstermiş olduğu rağbet, türün gelecekte çok daha zengin konularla okur karşısına çıkacağını göstermektedir. Bilgi çağı olarak tanımlanan bu yüzyılda, dünya üzerinde yaşanan tüm gelişmelerden anlık haberdar olan insanlar, teknolojik gelişmeleri de doğal olarak çok yakından takip edebilme fırsatına sahiptir. İnsanlara bu imkânı sunan teknoloji kullanımının sıklığı da bilimkurgu türünün çok daha hızlı ve sağlıklı gelişim göstereceğine işaret etmektedir. Bilimkurgu türünün gelişimi ile Türk edebiyatında posthümanizmin daha fazla yer bulacağına dair beklenti de güçlenmektedir. Özellikle tüm dünya genelinde teknolojiye olan ve gitgide artış gösteren ilgi, beraberinde birçok düşünceyi, endişeyi ve ideali de gündeme getirecektir. Bu bağlamda Türk edebiyatı sahasında bu çalışma ile ilk kez ele alınan posthümanizmin zamanla birçok araştırmacının katkısı ile daha da gelişeceği umut edilmektedir.

Posthümanizm, son yıllarda özellikle Batı akademisinde dikkat çekici bir gelişim göstermektedir. Türkiye'de yapılan çalışmalardaki artış da bu ilginin ülkemizde de arttığına bir kanıt olarak gösterilebilir. Ancak bu alanda öne çıkan eserlerin çevirilerinin az olması araştırmacıları veya konuya ilgi duyanları zorlamaktadır. Bu nedenle çeviri adına posthümanizm alanında dikkat çeken eserlerin ele alınması gerekmektedir. Ayrıca posthümanizmin izlerinin Türk edebiyatında yer alan son dönem bilimkurgu türü hikâye külliyatı için de bulunabileceği ve yeni çalışma sahası yaratabileceği kanısını taşımaktayım.

KAYNAKÇA

Ağın, B. (2020a). *Posthümanizm: Kavram, Kuram, Bilim-kurgu.* Ankara: Siyasal.

Ağın, B. (2020b). Posthumanism versus Transhumanism: James Tiptree, Jr.'s The Girl Who Was Plugged In. Dil ve Edebiyat Araştırmaları, (22), 277-298.

Akkoyun, Burcu K. (2021). Bilimkurgu, Ütopya ve Distopya. *Bilimkurguyu Anlamak: Alt Türlere Eleştirel Yaklaşımlar.* Cenk Tan, Cem Kılıçarslan, Seda Uyanık (Ed.) (27- 49), Ankara: Nobel.

Alkan, K. (2017). *2080.* İstanbul: Cinius.

Althusser, L. (2000). Marxism And Humanism, *Posthumanism* (1st ed.), Neil Badmington (ed.), Bloomsbury Academic. Retrieved 30 October 2024 from https://www.perlego.com/book/2997574 (Original work published 11 September 2000).

Aretoulakis, E. (2014). Towards a Posthumanist ecology: Nature without humanity in Wordsworth and Shelley. European Journal of English Studies, 18(2), 172-190.

Arpacı, M. (2016). Foucault, Biyopolitika Ve Biyotarih: Tarihsel Çalışma Alanları Olarak Tıp, Beden ve Nüfus. *ViraVerita E-Dergi*, (3), 80-97.

Arslangörür, Ö., ve Arık, Ş. (2020). Başlangıç Filminin Üç Boyutu: Postmodernizm, Teolojik, Teknolojik. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (*66*), 348-370.

Asimov, I. (2007). Isaac Asimov ile Şöyleşi. *Başka Dünyalar Mümkün Bilimkurgu, Siberpunk ve Siyaset.* K. Murat Güney (Der.) (43-58). İstanbul: Varlık.

Atakur, M. ve Gariper, C. (2023). "Transhümanizm Posthümanizm ve Antika Titanik Romanı", Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları. 15/30, 001-018. http://dx.doi.org/10.26517/ytea.544

Atasoy, E. (2021). Kıyamet Sonrası Bilimkurgu: Mary Wesley'in The Sixth Seal Eserinde Hayatta Kalma Mücadelesi. *Bilimkurguyu Anlamak: Alt Türlere Eleştirel Yaklaşımlar.* Cenk Tan, Cem Kılıçarslan, Seda Uyanık (Ed.) (123-137), Ankara: Nobel.

Atwood, M. (2017). *Başka Dünyalar: Bilimkurgu ve Hayal Gücü* (2. Baskı). Selin Siral (Çev.). İstanbul: Kolektif.

Atwood, M. (2022). Bilimsel Romans. Notos Edebiyat Dergisi 91, 2022/2. 45-50.

Aydın, L. (2021a). Yapay Zekâ, Tekno-Doğa, Tekno-Kültür ve Biyo-Etik. Mustafa Tekin ve Muhammet Özdemir (Ed.), *Transhümanizm & Posthümanizm Disiplinlerarası Bir Çalışma,* (163-212). Ankara: Eski Yeni.

Aydın, L. (2021b). Dijital Çağ ve Robotik Teknoloji. Mustafa Tekin ve Muhammet Özdemir (Ed.), *Transhümanizm & Posthümanizm Disiplinlerarası Bir Çalışma,* (227-288). Ankara: Eski Yeni.

Aydın, Ş. (2019). *Diğer Evrendeki Kadın*. İstanbul: İkinci Adam.

Aydın, Ş. (2021a). *Diğer Evrenin Senaristi* (2. Baskı). İstanbul: İkinci Adam.

Aydın, Ş. (2021b). *Parçalanmış Yansımalar* (2. Baskı). İstanbul: İkinci Adam.

Aytepe, M. (2021a). Posthümanizm ve Transhümanizmde Varlık. Mustafa Tekin ve Muhammet Özdemir (Ed.), *Transhümanizm & Posthümanizm Disiplinlerarası Bir Çalışma,* (325-363). Ankara: Eski Yeni.

Aytepe, M. (2021b). Posthümanizm ve Transhümanizmde Bilgi. Mustafa Tekin ve Muhammet Özdemir (Ed.), *Transhümanizm & Posthümanizm Disiplinlerarası Bir Çalışma,* (364-394). Ankara: Eski Yeni.

Badmington, N. (2000a). Introduction: Approaching Posthumanism, *Posthumanism* (1st ed.), Neil Badmington (ed.), Bloomsbury Academic. Retrieved 30 October 2024 from https://www.perlego.com/book/2997574 (Original work published 11 September 2000).

Badmington, N. (2000b). Posthumanist (com) Promises: Diffracting Donna Haraway's Cyborg Through Marge Piercy's Body of Glass, *Posthumanism* (1st ed.), Neil Badmington (ed.), Bloomsbury Academic. Retrieved 30 October 2024 from https://www.perlego.com/book/2997574 (Original work published 11 September 2000).

Barad, K. (2007). Meeting the Universe Halfway ([edition unavailable]). Duke University Press Books. Retrieved 2 November 2024 from https://www.perlego.com/book/1466308 (Original work published 11 July 2007)

Barcaro, A. (2023). Nomadic Art: Decolonising the Human and the Posthuman. New Literaria, 4(2), 180-189.

Barthes, R. (2000). The Great Family of Man, *Posthumanism* (1st ed.), Neil Badmington (ed.), Bloomsbury Academic. Retrieved 30 October 2024 from https://www.perlego.com/book/2997574 (Original work published 11 September 2000).

Barut, Ö. (2022). *Bilimkurguda Toplumsal Eşitsizliğin Kentsel Görünümleri: Siberpunk Türü Örneği.* Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Baştürk, E. (2017). Biyopolitika ve savaşım: Foucault ve Agamben arasındaki ayrımın kavramsal içeriği. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, *5*(2), 1-23.

Baudou, J. (2005). *Bilim-Kurgu.* İpek Bülbüloğlu (Çev.) Ankara: Dost.

Baudrillard, J. (2000). Prophylaxis And Virulence, *Posthumanism* (1st ed.), Neil Badmington (ed.), Bloomsbury Academic. Retrieved 30 October 2024 from https://www.perlego.com/book/2997574 (Original work published 11 September 2000).

Baysal, K. (2020a). Posthümanist Eleştiri ve Steven Hall'ün Köpekbalığı Metinleri Romanı. Mehmet Akif Balkaya (Ed.). *Yeni Tarihselcilikten Posthümanist Eleştiriye Edebiyat Kuramları* (209-234). İstanbul: Çizgi.

Baysal, K. (2020b). Technophobia and Robot Agency in Asimov's I, Robot. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 171-179.

Beinsteiner, A. (2019). Cyborg agency: The technological self-production of the (post-)human and the anti-hermeneutic trajectory. Thesis Eleven, 153(1), 113-133. https://doi.org/10.1177/0725513619863855

Bhattacharyya, P. (2024). Ecology of the 'Other': A Posthumanist Study of Easterine Kire's When the River Sleeps (2014). Humanities, 13(1), 19.

Bozpinar, C. (2022). Orta Çağ Avrupası'nda Şehirlerin Doğuşu Meselesi. Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, *23*(2), 1-26.

Braidotti, R. (2019). İnsan sonrası, pek insanca: Bir posthümanistin anıları ve emelleri. *Cogito*, 95(96), 53-97.

Braidotti, R. (2017). *Göçebe Özneler: Çağdaş Feminist Kuramda Bedenleşme ve Cinsiyet Farklılığı.* Öznur Karakaş (Çev.). İstanbul: Kolektif.

Braidotti, R. (2019). *Kadın-Oluş: Cinsel Farkı Yeniden Düşünmek.* Ece Durmuş, Münevver Çelik (Çev.). İstanbul: Otonom.

Braidotti, R. (2021). Eleştirel İnsanötesi Bilimler İçin Kuramsal Bir Çerçeve. Çiğdem Taşkın Geçmen (Çev.). *Pasajlar Dergisi Posthümanizm*, *3*(7), 15-48.

Braidotti, R. (2021). *İnsan Sonrası* (3. Baskı). Öznur Karakaş (Çev.). İstanbul: Kolektif.

Braidotti, R. (2021). *İnsan Sonrası Bilgi.* Seyran Sam, Eda Çaça (Çev.). İstanbul: Kolektif.

Braidotti, R. (2022). Posthuman neo-materialisms and affirmation, *From Deleuze and Guattari to Posthumanism* Christine Daigle ve Terrance McDonald (Der.), Bloomsbury Academic. Retrieved 31 October 2024 from https://www.perlego.com/book/3181681 (Original work published 27 January 2022).

Brusseau, J. (2023). Mapping AI Avant-gardes In Time: Posthumanism, Transhumanism, Genhumanism. Discover Artificial Intelligence, 3(1), 32.

Bukatman, S. (2000). Postcards From The Posthuman Solar System, *Posthumanism* (1st ed.), Neil Badmington (ed.), Bloomsbury Academic. Retrieved 30 October 2024 from https://www.perlego.com/book/2997574 (Original work published 11 September 2000).

Buran, S. (2021). Sert Bilimkurguda Kuantum, Metafizik ve Genetik Mühendisliği. *Bilimkurguyu Anlamak: Alt Türlere Eleştirel Yaklaşımlar.* Cenk Tan, Cem Kılıçarslan, Seda Uyanık (Ed.) (51-71), Ankara: Nobel.

Burriss, Sarah K., ve Leander, K. (2024). Critical posthumanist literacy: Building theory for reading, writing, and living ethically with everyday artificial intelligence. Reading Research Quarterly, 59(4), 560-569.

Butler, J. (2014). *Bela Bedenler.* Cüneyt Çakırlar, Zeynep Talay (Çev.). İstanbul: Pinhan.

Butler, J. (2020). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (8. Baskı). Başak Ertür (Çev.). İstanbul: Metis.

Cevizci, A. (2012). Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Say Yayınları.

Chaparro Gosálbez, N. (2024). Transhumanismo: Los Límites De Lo Humano. La Torre Del Virrey, (35, 2024/1), Artículos 1-26. Recuperado a partir de https://revista.latorredelvirrey.es/LTV/article/view/1441.

Clarke, B. (2017). The Literary Posthuman. Literature and the Posthuman. Clarke, B., ve Rossini, M. (Ed.). Cambridge University Press. (xi-xxii).

Clynes, Manfred E. ve Kline, Nanthan S. (1960). Cyborgs and space. *Astronautics*, *14*(9), 26-27.

Connolly, T. (2017*). Bio/Techno/Homo: a critical history of the human in Anglo-American science fiction* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), National University of Ireland Maynooth.

Coward, R. (2000). The Instinct, *Posthumanism* (1st ed.), Neil Badmington (ed.), Bloomsbury Academic. Retrieved 30 October 2024 from https://www.perlego.com/book/2997574 (Original work published 11 September 2000).

Crouch, Daniel T. (2024). Transhumanism within the Natural Law: Transforming Creation with Nature as Guide. Religions, 15(8), 949.

Crutzen, Paul J. ve Stoermer Eugene F. (2000). The "Anthropocene". Global Change Newsletters No. 41.

Çakıcı, Ahmet H. (2021). Queer Teori: Ahlak Sonrası Toplum. İstanbul: Çıra.

Çam, N. (2024). Antihümanizm'in ve Felsefi Posthümanizm'in Karşılaştırmalı Bir Analizi. Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 23(2), 634-658. https://doi.org/10.20981/kaygi.1459565

Çavuş, Cennet C. (2021). "Transhumanism, Posthumanism, And The "Cyborg Identity"" Fe Dergi 13, no. 1, 177-187.

Çekem, K. (2018). *Bilimkurgu Edebiyatında Araçsallık-Özgürlük Gerilimi: Makine/İnsan.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çeker, A. (2020). Öykü, Roman ve Senaryo İçin Bilim Kurgu Tekniği. İstanbul: Altıkırkbeş.

Çekirdek, V. (2023). *Biyobot*. Ankara: Simer.

Çelik, N. (2020). The Bothersome Man Filminde Post-Hümanizm Ve Transhümanizm Sorgulamaları. Sosyolojik Düşün, 5(2), 139-160.

Çıngır, Ömer F., ve Erdağ, Ramazan (2017). Türkiye'de biyopolitika ve göç: Iraklı mülteciler örneği. *Ege Akademik Bakış*, *17*(4), 517-525.

Çoker, Berk N. (2021). Yerli Bilimkurgu Eserlerinde Distopik Bağlamda Politik Düzen Değerlendirmesi. *Bilimkurguyu Anlamak: Alt Türlere Eleştirel Yaklaşımlar.* Cenk Tan, Cem Kılıçarslan, Seda Uyanık (Ed.) (281- 297), Ankara: Nobel.

Dağ, A. (2018). Sinema ve romanda transhümanizm:“Blade Runner” filmi ve “Neuromancer” roman örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (11), 89-98.

Dağ, A. (2020a). *Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü* (2. Baskı). Ankara: Elis.

Dağ, Ahmet (2020b). *Transhümanizm: İnsansız Dünya.* İstanbul: Ketebe.

Dağ, Ü. (2019). *Geleceği Geçmişle Kurgulamak: Bilim Kurgu Romanları ve Çağcıllaştırılmış Mitler.* Konya: Palet.

Daigle, C. ve McDonald, Terrance H. (2022). *From Deleuze and Guattari to Posthumanism* (1st ed.). Bloomsbury Academic. Retrieved 31 October 2024 from https://www.perlego.com/book/3181681 (Original work published 27 January 2022).

Daigle, C. (2022). Deleuzian traces The self of the polyp, *From Deleuze and Guattari to Posthumanism* Christine Daigle ve Terrance McDonald (Der.), Bloomsbury Academic. Retrieved 31 October 2024 from https://www.perlego.com/book/3181681 (Original work published 27 January 2022).

Davies, T. (2010). *Hümanizm.* Emir Bozkırlı (Çev.). Ankara: Elips.

Davis, James C. (2011). *Taş Devrinden Bugüne Tarihimiz: İnsanın Hikâyesi* (6. Baskı). Barış Bıçakçı (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Demir, Sertaç T. (2021). Teknolojinin Neresindeyiz? Bilim ve Kurguda Gelecek-Zaman Tasavvurları. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, *12*(47), 48-67.

Demiral, S. (2022). *Sanal Kent.* İstanbul: Eksik Parça.

Derin, A. (2014). Bilimkurgu ve Adilik: Biopunk. Varlık, (1278).

Derin, A. (2015). Bilimkurgu ve Adilik: Biopunk. Edebiyatın İzinde Fantastik ve Bilimkurgu, Seval Şahin, Banu Öztürk, Didem Ardalı Büyükarman (haz.). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Dikici, E. (2016). Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist ve Radikal Feminizm Teorileri, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 43, 523-532.

Direk, Z. (2019). Judith Butler: Toplumsal Cinsiyet ve Bedenin Maddeleşmesi. Der. Zeynep Direk, Cinsiyetli Olmak: *Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar* (s.67-84). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Doğan, M. (2020). *Yapay Zekâ ve Bilinç Problemi.* İstanbul: Çizgi.

Doğan, M. (2020). *Yapay Zekâ ve Bilinç Problemi: Yapay Bilimcin İmkânına Dair Bir Tartışma: Yapay Bir "Ben" Mümkün mü?* İstanbul: Çizgi.

Durmaz, N. (2020). *Yeni Hümanizm*. Ankara: Elis.

Ekmekçi, Ç. (2021). İklim Kurgu'da İnsan-Doğa İkileminin Varoluşsal Mücadelesi: Margaret Atwood'un Antilop ve Flurya Romanının Ekoeleştirel Okuması. *Bilimkurguyu Anlamak: Alt Türlere Eleştirel Yaklaşımlar.* Cenk Tan, Cem Kılıçarslan, Seda Uyanık (Ed.) (233-251), Ankara: Nobel.

Erickson, Jeffrey A. (2023). Humanity, Transhumanity, And The Salvific Community (Order No. 30689468). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2899604742). Retrieved from https://www.proquest.com/dissertations-theses/humanity-transhumanity-salvific-community/docview/2899604742/se-2

Erişen, D. (2015). Ya Öyle Olsa? Bilimkurgu-Fantastik Yazını ve Hakikat İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. Edebiyatın İzinde Fantastik ve Bilimkurgu, Seval Şahin, Banu Öztürk, Didem Ardalı Büyükarman (haz.). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Fanon, F. (2000). The Wretched of the Earth, *Posthumanism* (1st ed.), Neil Badmington (ed.), Bloomsbury Academic. Retrieved 30 October 2024 from https://www.perlego.com/book/2997574 (Original work published 11 September 2000).

Ferrando, F. (2019). *Philosophical Posthumanism* (1st ed.). Bloomsbury Academic. Retrieved 26 October 2024 from https://www.perlego.com/book/962181 (Original work published 27 June 2019)

Foucault, M. (2000). The Order of Things: An Arcaeology Of The Human Sciences, *Posthumanism* (1st ed.), Neil Badmington (ed.), Bloomsbury Academic. Retrieved 30 October 2024 from https://www.perlego.com/book/2997574 (Original work published 11 September 2000).

Foucault, M. (2001). *Kelimeler ve Şeyler* (2. Baskı). Mehmet Ali Kılıçbay (Çev.). Ankara: İmge.

Foucault, M. (2014). *Özne ve İktidar* (4. Baskı). Işık Ergüder ve Osman Akınbay (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Faucault, M. (2015). *Biyopolitikanın Doğuşu.* Alican Tayla (Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

Foucault, M. (2018). The Order of Things (2nd ed.). Routledge. Retrieved 9 November 2024 from https://www.perlego.com/book/1561151 (Original work published 17 April 2018).

Foucault, M. (2020). *Cinselliğin Tarihi* (10. Baskı). Hülya Uğur Tanrıöver (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Gençoğlu, F. (2021). Posthümanizm tartışmasının düşündürdükleri: haddini bilmek ile haddini aşmak arasında insan. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, *20*(1), 70-91.

Görmüş, U. (2023). *Megaverse.* İstanbul: Eksik Parça.

Gunn, J. (2022). Dünyada Bilimkurgu. Notos Edebiyat Dergisi 91, 2022/2. 41-44.

Gutierrez-Jones, C. (2022). İntihar ve Bilimkurgu, Barış Cezar (Çev.), İstanbul: Koç Üniversitei.

Gültekin, M. (2023). Posthümanizm ve yeni bir ayrımcılık biçimi olarak robotlara yönelik türcülük. Antropoloji, (45), 64–80. https://doi.org/10.33613/antropolojidergisi.1209953

Gümüş, S. (2022). En Önemli 40 Bilimkurgu Romanı. Notos Edebiyat Dergisi 91, 2022/2. 34-40.

Gümüş, S. (2021). Transhümanizm, Posthümanizm ve Online Din. Mustafa Tekin ve Muhammet Özdemir (Ed.), *Transhümanizm & Posthümanizm Disiplinlerarası Bir Çalışma,* (395-430). Ankara: Eski Yeni.

Güneş, F. (2017). Feminist Kuramda Ataerki Tartışmaları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, c.27/2, s.245-256.

Güney, K. Murat (2007). "Sinik Aklın Eleştirisi"nden "Siborg Manifestosu"na: 21. Yüzyıl İçin Siyaset Arayışları. *Başka Dünyalar Mümkün Bilimkurgu, Siberpunk ve Siyaset.* K. Murat Güney (Der.) (193-209). İstanbul: Varlık.

Güney, K. Murat (2007). Önsöz. *Başka Dünyalar Mümkün Bilimkurgu, Siberpunk ve Siyaset.* K. Murat Güney (Der.) (7-17). İstanbul: Varlık.

Güney, K. Murat (2015). Çağının Aynası Olarak Bilimkurgu: İnsanın Doğa ve Teknolojiye Bakışı Nasıl Dönüştü? Edebiyatın İzinde Fantastik ve

Bilimkurgu, Seval Şahin, Banu Öztürk, Didem Ardalı Büyükarman (haz.). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Güremen, R. (2018). In what sense exactly are human beings more political according to Aristotle?. Filozofija i društvo, 29(2), 170-181.

Gürtunca, Mehmet B. (2023). *Dokuz Dünya ve Güçleri.* Ankara: Elpis.

Halberstam, J. (2000). Skinflick: Posthuman Gender In Jonathan Demme's The Silence of the Lambs, *Posthumanism* (1st ed.), Neil Badmington (ed.), Bloomsbury Academic. Retrieved 30 October 2024 from https://www.perlego.com/book/2997574 (Original work published 11 September 2000).

Harari, Yoval N. (2019). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi* (52. Baskı). Ertuğrul Genç (Çev.). İstanbul: Kolektif.

Haraway, D. (2010a). Siborg Manifestosu: Yirminci Yüzyılın Sonlarında Bilim, Teknoloji ve Sosyalist Feminizm. Güçsal Pusar (Der. Ve Çev.). *Başka Yer: Donna Haraway'den Seçme Yazılar.* (45-90) İstanbul: Metis.

Haraway, D. (2010b). Siborglardan Yoldaş Türlere: Teknobilimde Akrabalığı Yeniden Şekillendirmek. Güçsal Pusar (Der. Ve Çev.). *Başka Yer: Donna Haraway'den Seçme Yazılar.* (225-256) İstanbul: Metis.

Hassan, I. (1977). Prometheus As Performer: Toward a Posthumanist Culture?. *The Georgia Review*, *31*(4), 830-850.

Hayles, K. (2008). *How We Became Posthuman*. University of Chicago Press. Retrieved 27 October 2024 from https://www.perlego.com/book/1874552 (Original work published 15 May 2008)

İkiz, Sezer S. (2021). Bilimkurgunun Kısa Tarihçesi. *Bilimkurguyu Anlamak: Alt Türlere Eleştirel Yaklaşımlar.* Cenk Tan, Cem Kılıçarslan, Seda Uyanık (Ed.) (11-25), Ankara: Nobel.

İmamoğlu, A. (2021). Postmodernist Anlatının Bilim-Kurgu ile Anakronik Buluşması: Konstantiniyye Üçlemesi. *Humanıtas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, *9*(17), 271-286.

İndirkaş, Z. (2012). Hesiodos'tan Goethe'ye Prometheus Mitologemi. Tiyatro Eleştirmenliği Ve Dramaturji Bölümü Dergisi (7), 107-120.

Kadıoğlu, M. (2011). Hümanizm. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (23), 157.

Kale, N. (1992). Hümanizm. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, *25*(2), 763-770.

Kaplan, A. (2021). Biyoiktidarın Panzehri Olarak Biyopolitika. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *8*(2), 172-205.

Karabağ, M. (2022). Bilim Kurgudan Gerçeğe Yapay Zekanın Bugünü ve Geleceği: Bilim Kurgu Dizilerinde Yapay Zekanın Temsili. Ankara: Doruk.

Karakaş, Ö. (2021). Antroposen, Kapitalosen ve İnsan Sonrası Düşünce. *Pasajlar Dergisi Posthümanizm*, *3*(7), 145-169.

Karas, C. (2021). Biyo-Teknolojik Değişimler, Tıbbi Deneyimler ve İnsan Bilinci (Soma Estetik/Güzellik Örneği). Mustafa Tekin ve Muhammet Özdemir (Ed.), *Transhümanizm & Posthümanizm Disiplinlerarası Bir Çalışma,* (213-226). Ankara: Eski Yeni.

Kılıçarslan, C. (2021). Yeni Bedenler, Yeni Uzamlar ve Tekno-Kopuklar: Siberpunk ve Parazit. *Bilimkurguyu Anlamak: Alt Türlere Eleştirel Yaklaşımlar.* Cenk Tan, Cem Kılıçarslan, Seda Uyanık (Ed.) (209-232), Ankara: Nobel.

Kılıçarslan, C. (2022). Giriş: Bölmek, Parçalamak ve Anlamak. *Bilimkurguyu Anlamak: Alt Türlere Eleştirel Yaklaşımlar.* Cenk Tan, Cem Kılıçarslan, Seda Uyanık (Ed.) (1-9), Ankara: Nobel.

Kılınç, B. (2019). Aklın Cinsiyeti Var Mı? Der. Zeynep Direk, Cinsiyetli Olmak: *Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar* (s.35-50). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Koç, C. (2021). Bilimkurgu ve Cinsiyet Ursula K. Le Guin'in Mülksüzler ve Karanlığın Sol Eli Romanları. İstanbul: Urzeni.

Kohen, Akilah A. (2022). *Aeden* (50. Baskı). İstanbul: Everest.

Korkmaz, F. (2019). Feminist Edebiyat ve Eleştiri Kuramları Açısından Nezihe Meriç'in Korsan Çıkmazı Romanı Üzerine Bir Değerlendirme. Edebi Eleştiri Dergisi, Eleştiri Kuramları Özel Sayısı, c. 3/3, s.221-233 DOI: 10.31465/eeder.645806.

Kümbet, P. (2021). Posthüman/Transhüman Bilimkurgusal Dünyaya Doğru: Richard Morgan'ın Değiştirilmiş Karbon ve Kazuo Ishiguro'nun Beni Asla Bırakma Romanı. *Bilimkurguyu Anlamak: Alt Türlere Eleştirel Yaklaşımlar.* Cenk Tan, Cem Kılıçarslan, Seda Uyanık (Ed.) (253-279), Ankara: Nobel.

Küngerü, A. (2022). Transhümanizm ve biyopolitika bağlaminda değiştirilmiş karbon dizisi örneği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *24*(1), 1-22.

Le Guin, Ursula K. (2007). Amerikan Bilimkurgusu ve Öteki. *Başka Dünyalar Mümkün Bilimkurgu, Siberpunk ve Siyaset.* K. Murat Güney (Der.) (39-42). İstanbul: Varlık.

Lem, S. (2007). Bilimkurgunun Yapısal Analizi Üzerine. *Başka Dünyalar Mümkün Bilimkurgu, Siberpunk ve Siyaset.* K. Murat Güney (Der.) (28-38). İstanbul: Varlık.

Lemke, T. (2022). *Biyopolitika*. Utku Özmakas (Çev.) İstanbul: İletişim.

Lloyd, G. (2015). *Erkek Akıl Batı Felsefesinde 'Erkek' ve 'Kadın',* Muttalip Özcan (Çev.), İstanbul: Ayrıntı.

Longman, Dictionary (2021). *Longman dictionary online*, [Çevrim içi: https://www.ldoceonline.com/dictionary/queer] erişim 20.11.2021

Lucci, A. ve Timpanaro, V. (2017). Thomas Macho:" Uomini, animali, macchine. Per un umanismo inclusivo". Lo Sguardo, 24(2), 13-26.

Lupaşcu-Doboş, E. (2023). Asynchronous Instantaneity. The Posthuman Turn in the Romanian Literary System. Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory, 9(1), 144-170.

Mahon, P. (2017). *Posthumanism: A Guide for the Perplexed* (1st ed.). Bloomsbury Academic. Retrieved 27 October 2024 from https://www.perlego.com/book/808265 (Original work published 23 February 2017).

Marchesini, R. (2017). Possiamo Parlare Di Una Filosofia Postumanista?. Lo Sguardo–rivista di filosofia, 24(3), 27-50.

Metinoğlu, N. (2022). A Posthuman View of The Blazing World. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 569-578.

Mol, E. (2023). New Materialism and Posthumanism in Roman Archaeology: When Objects Speak for Others. Cambridge Archaeological Journal, 33(4), 715-729.

Moran, B. (2013). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri. İstanbul: İletişim Yayınları.

Müstecaplıoğlu, B. (2022). Türkiye'de Bilimkurgu Yazmak. Notos Edebiyat Dergisi 91, 2022/2. 56-60.

Nair, Lekshmi R. (2023). Human Precarity and Posthuman Ontology in the Anthropocene. Agathos, 14(2), 7-15.

Nayar, Paramod K. (2014). *Posthumanism (1st ed.)*. Polity. Retrieved 27 October 2024 from https://www.perlego.com/book/1536098 (Original work published 2 July 2014).

Nietzsche, F. (2003). *Böyle Buyurdu Zerdüşt.* Mustafa Bahat (Haz.). İstanbul: Kum Saati.

Oliver, C. (2021). Beyond-human ethics: The animal question in institutional ethical reviews. Area, 53(4), 619-626.

Öner, G. (2015). Türkiye'de Bilimkurgu. Edebiyatın İzinde Fantastik ve Bilimkurgu, Seval Şahin, Banu Öztürk, Didem Ardalı Büyükarman (haz.). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Özdemir, H., ve Seyidoğlu, S. (2022). Androidler Elektrikli Koyun Düşler mi?: Risk Toplumu ve Distopya. *Folklor/Edebiyat*, *28*(109), 97-114.

Özdemir, M. (2021a). Posthuman Kavramının Çerçevesi ve Transhümanizm ve Posthümanizm Literatürlerinin Tarihçesi. Mustafa Tekin ve Muhammet Özdemir (Ed.), *Transhümanizm & Posthümanizm Disiplinlerarası Bir Çalışma,* (15-47). Ankara: Eski Yeni.

Özdemir, M. (2021b). Posthumanın Yeni Etkinlik Alanı ve Dijital Çağ İnsanında Yaşamın Anlamı. Mustafa Tekin ve Muhammet Özdemir (Ed.), *Transhümanizm & Posthümanizm Disiplinlerarası Bir Çalışma,* (48-76). Ankara: Eski Yeni.

Özdolanbay, O. (2021). Devlete Kuirliğimizi Emanet Etmeli Miyiz? Posthüman Kuir Bakış Açısından Bir Hümanizm Eleştirisi. *Pasajlar Dergisi Posthümanizm*, *3*(7), 171-195.

Özmen, Cansu Ö. (2021). Canlı Hayvan Deneyi Karşıtı Mücadelenin Doğuşu ve Duygusal Amerikan Edebiyatına Yansımaları, *İnsan, Hayvan ve Ötesi Türkiye'de Hayvan Çalışmaları,* Kiraz Özdoğan, M. Fatih Tatari, Ali Bilgin (Der.), 133-165. İstanbul: Kolektif.

Öztan, E. (2021). "Siborg'lar, Yoldaş Türler ve Başka Yerler: Haraway'ın Spekülatif Masallaştırmalarında Dönüşüm Arayışı" Fe Dergi 14, no. 2, 26-32. URL: http://cins.ankara.edu.tr/26_3.pdf

Peksoy, E. (2022). İnsan-sonrasından insan-dışına nesneler ve insanlar. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (30), 1382-1395.

Peksoy, E. (2022). İnsan-Sonrasından İnsan-Dışına Nesneler ve İnsanlar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 1382-1395.

Pepperell, R. (1995). *The Posthuman Condition (1st ed.)*. Intellect Books. Retrieved 27 October 2024 from https://www.perlego.com/book/572707 (Original work published 1 December 1995).

Porter, Allen C. (2023) Transhumanism and Posthumanism(s) on Education, International Journal of Philosophical Studies, 31:4, 475-500, DOI: 10.1080/09672559.2023.2287650

Poyraz, H. (2008). Modernitenin İki Efendisi: Descartes ve Bacon. Düşüncede, Edebiyatta, Sanatta Modernizmden Postmodernizme Özel Sayısı, Hece Dergisi, Ankara, S, 138, 139-140.

Purdea, A. (2023). Transformative Perspectives: A Post-Critical View. Unraveling Orlan's Vision of Augmented Reality, Posthumanism, Body Art, and Feminism. Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory, 9(2), 51-65.

Pusar, G. (2010). Sunuş. Güçsal Pusar (Der. Ve Çev.). *Başka Yer: Donna Haraway'den Seçme Yazılar.* (7-44) İstanbul: Metis.

Rabinowitz, P. (2000). Soft Fictions And Intimate Documents: Can Feminism Be Posthuman?, *Posthumanism* (1st ed.), Neil Badmington (ed.), Bloomsbury Academic. Retrieved 30 October 2024 from https://www.perlego.com/book/2997574 (Original work published 11 September 2000).

Readings, B. (2000). Pagans, Pervets Or Primitives? Experimental Justice In The Empire Of Capital, *Posthumanism* (1st ed.), Neil Badmington (ed.), Bloomsbury Academic. Retrieved 30 October 2024 from https://www.perlego.com/book/2997574 (Original work published 11 September 2000).

Remshardt, R. (2010). Posthumanism. Mapping Intermediality in Performance, Sarah Bay-Cheng, Chiel Kattenbelt, Andy Lavender and Robin Nelson (ed.), Amsterdam University Press.

Renard, M. (2021). *Bilimkurgu Manifestosu.* Utku Haspulat (Çev.) İsmail Yamanol (Ed.) İstanbul: Fihrist.

Richard, M. (2005). Body+ machine: Exploring technological fictions through a collaborative artistic event in schools. Visual Arts Research, 38-52.

Roney, P. (2013). Aşkınlık ve yaşam: Nietzsche ve 'Tanrının Ölümü Üzerine. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (20), 305-322.

Said, Edward W. (2017a). *Kültür ve Direniş.* Murat Erdem (Çev.). İstanbul: Alfa.

Said, Edward W. (2017b). *Freud ve Avrupalı Olmayan*. Erol Mutlu (Çev.). İstanbul: Alfa.

Said, Edward W. (2020). *Hümanizm ve Demokratik Eleştiri.* Çağdaş Dedeoğlu (Çev.). İstanbul: Alfa.

Said, Edward W. (2021). *Kültür ve Emperyalizm* (4. Baskı). Necmiye Alpay (Çev.). İstanbul: Metis.

Sax, B. (2017). Going Back, and Starting Over The Posthumanism of Shepard, Derrida, Braidotti, and Marchesini. *SGUARDO-RIVISTA DI FILOSOFIA*, (24), 177-184.

Schmitz, S. (2021). TechnoBrainBodies-in-Cultures: An Intersectional Case. Frontiers in Sociology, 6, 651486.

Serdar, Hamdi A. (2021). Babavatan: Bir Alternatif Tarih İncelemesi. *Bilimkurguyu Anlamak: Alt Türlere Eleştirel Yaklaşımlar.* Cenk Tan, Cem Kılıçarslan, Seda Uyanık (Ed.) (139-161), Ankara: Nobel.

Sezen, A. (2021). Bireyin Ölümsüzlük Arayışı Bağlamında Transhümanizmi Düşünmek. Mustafa Tekin ve Muhammet Özdemir (Ed.), *Transhümanizm & Posthümanizm Disiplinlerarası Bir Çalışma,* (107-138). Ankara: Eski Yeni.

Sezen, Y. (2005). *Hümanizm ve Türkiye.* İstanbul: İz.

Sisto, D. (2017). Digital Death: una morte postumana?. LO SGUARDO, 24(2017), 157-176.

Somay, B. (2015). Açılış konuşması. Edebiyatın İzinde Fantastik ve Bilimkurgu, Seval Şahin, Banu Öztürk, Didem Ardalı Büyükarman (haz.). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Sosna, Nina N. (2022) The Era of Posthumanism, Russian Studies in Philosophy, 60:3, 179-185, DOI: 10.1080/10611967.2022.2111150.

Soysal, Esra K. (2020). *Gen Ötesi – İnsan Sonrası: Epigenetik Felsefesine Giriş.* İstanbul: Ketebe.

Sunar, Ş. (2020). Olimpia, Frankenstein'ın Yaratığı ve Diğerleri: Posthümanizmin Yazınsal Kaynakları. Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi - Studien zur deutschen Sprache und Literatur, 44, 23-39. https://doi.org/10.26650/sdsl2020-0011

Şengül, Mehmet B. (2015). Türk Romanında Feminizm. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Van: Yayımlanmış Doktora Tezi.

Şentürk, E. (2021). Sosyal Bilimkurguda Toplumsal Değişim Yöntemi Olarak Döngüsellik. *Bilimkurguyu Anlamak: Alt Türlere Eleştirel Yaklaşımlar.* Cenk Tan, Cem Kılıçarslan, Seda Uyanık (Ed.) (73-95), Ankara: Nobel.

Şimga, H. (2019). Unes Femmes: Kristeva, Psikanaliz ve Kadın. Der. Zeynep Direk, Cinsiyetli Olmak: *Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar* (s.51-66). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tan, C. (2021). Tüketicilikten Yamyamlığa Uzanan Bir Modernite Eleştirisi: Yeni Dalga BK ve J. G. Ballard'ın Gökdelen Romanı. *Bilimkurguyu Anlamak: Alt Türlere Eleştirel Yaklaşımlar.* Cenk Tan, Cem Kılıçarslan, Seda Uyanık (Ed.) (185-207), Ankara: Nobel.

Tayanç, Dilek A. (2022). Siborg Manifestosu'na ve Siberfeminizme Yönelik Eleştiriler. *Kocatepe Beşeri Bilimler Dergisi*, *1*(1), 59-77.

Tekin, M. (2021). Transhümanizm ve Posthümanizm Bağlamında Din ve Toplum. Mustafa Tekin ve Muhammet Özdemir (Ed.), *Transhümanizm & Posthümanizm Disiplinlerarası Bir Çalışma,* (139-162). Ankara: Eski Yeni.

Terzioğlu, F. (2022). *İnsanı İnsan Yapan Nedir? Yapay Zekâ Filmlerine Tasavvuf Gözüyle Bakmak.* İstanbul: Metis.

Touraine, A. (2018). *Modernliğin Eleştirisi* (11. Baskı). Hülya Uğur Tanrıöver (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.

Turan, S. (2021). Amin Maalouf'un Empedokles' in Dostları Yapıtında Posthümanizmin İzleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 420-428.

Tüfekçi C., D. (2023). Reinterpreting human in the digital age: From anthropocentricism to posthumanism and transhumanism. Journal of Educational Technology & Online Learning, 6(4), 981-990.

Uğur, V. (2015). 1980 Sonrası Türkiye'de Bilimkurgu Romanları. Edebiyatın İzinde Fantastik ve Bilimkurgu, Seval Şahin, Banu Öztürk, Didem Ardalı Büyükarman (haz.). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Uğur, V. (2019). *Türk Bilimkurgu Edebiyatı ve Arketipler.* Ankara: Günce.

Uğur, V. (2021). Bilimkurguda Dişil Sesler ve Postmodernizmin İmkânları: Hayalet Kentin Kadınları'nda Alternatif Evrenler. *Bilimkurguyu Anlamak: Alt Türlere Eleştirel Yaklaşımlar.* Cenk Tan, Cem Kılıçarslan, Seda Uyanık (Ed.) (299-319), Ankara: Nobel.

Uyanık, S. (2015). Bir Osmanlı Bilimkurgusu: Fennî Bir Roman Yahut Amerika Doktorları. Edebiyatın İzinde Fantastik ve Bilimkurgu, Seval Şahin, Banu Öztürk, Didem Ardalı Büyükarman (haz.). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Uzun, N. (2020). *Doğu'da ve Batı'da Hümanizm*. İstanbul: Urzeni.

Vint, S. (2008). Review: Entangled posthumanism (review of Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning by Karen Barad). Science Fiction Studies, 35(2), 313–319.

Vint, S. (2022). The biopolitics of posthumanism in Tears in Rain, *From Deleuze and Guattari to Posthumanism* Christine Daigle ve Terrance McDonald (Der.), Bloomsbury Academic. Retrieved 31 October 2024 from https://www.perlego.com/book/3181681 (Original work published 27 January 2022).

Yamanol, İ. (2021). Bir Türü Tanımlama Uğraşı. *Bilimkurgu Manifestosu.* İsmail Yamanol (Ed.). İstanbul: Fihrist

Yardımcı, S. (2015). Canavar: Kültüralizm Ne Zamandı? Edebiyatın İzinde Fantastik ve Bilimkurgu, Seval Şahin, Banu Öztürk, Didem Ardalı Büyükarman (haz.). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Yazgünoğlu, Kerim C. (2021). Öte-İnsan Bedenleri: Nesneler, Ekolojiler ve Moleküller. *Pasajlar Dergisi Posthümanizm*, *3*(7), 113-128.

Yazoğlu, R. (2002). Hümanizm ve Mevlana. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, *9*(20).

Yılmaz, N. (2021). Transhümanizm, Posthümanizm ve Hıristiyanlık. Mustafa Tekin ve Muhammet Özdemir (Ed.), *Transhümanizm & Posthümanizm Disiplinlerarası Bir Çalışma,* (289-324). Ankara: Eski Yeni.

Yörük, A. (2009). Feminizmler, *Sosyoloji Notları*, *Sayı 7*, 63-85.

Zapf, H. (2022). Posthumanism or Ecohumanism? Environmental Studies in the Anthropocene. Journal of Ecohumanism, 1(1), 5–17. https://doi.org/10.33182/joe.v1i1.1743